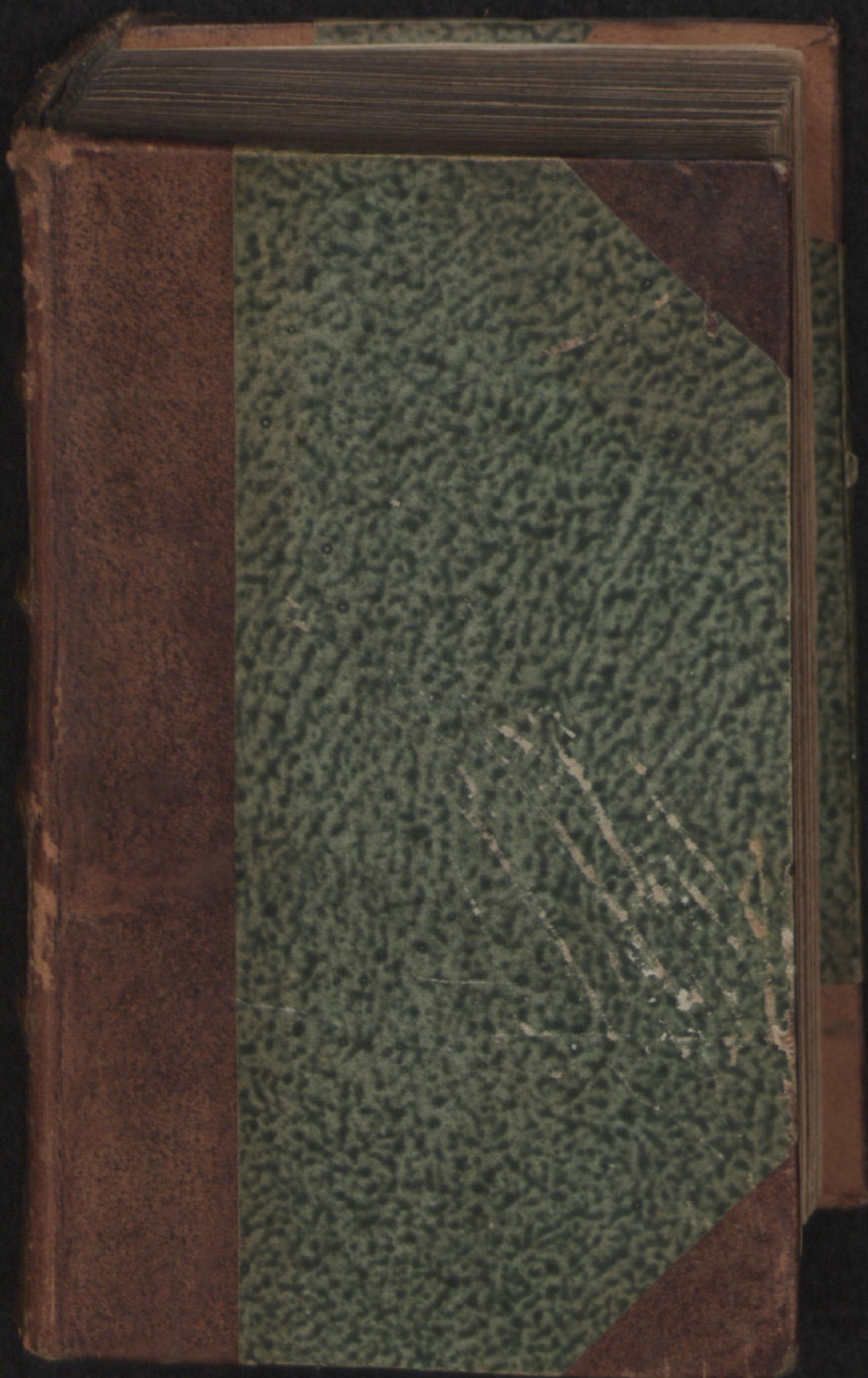
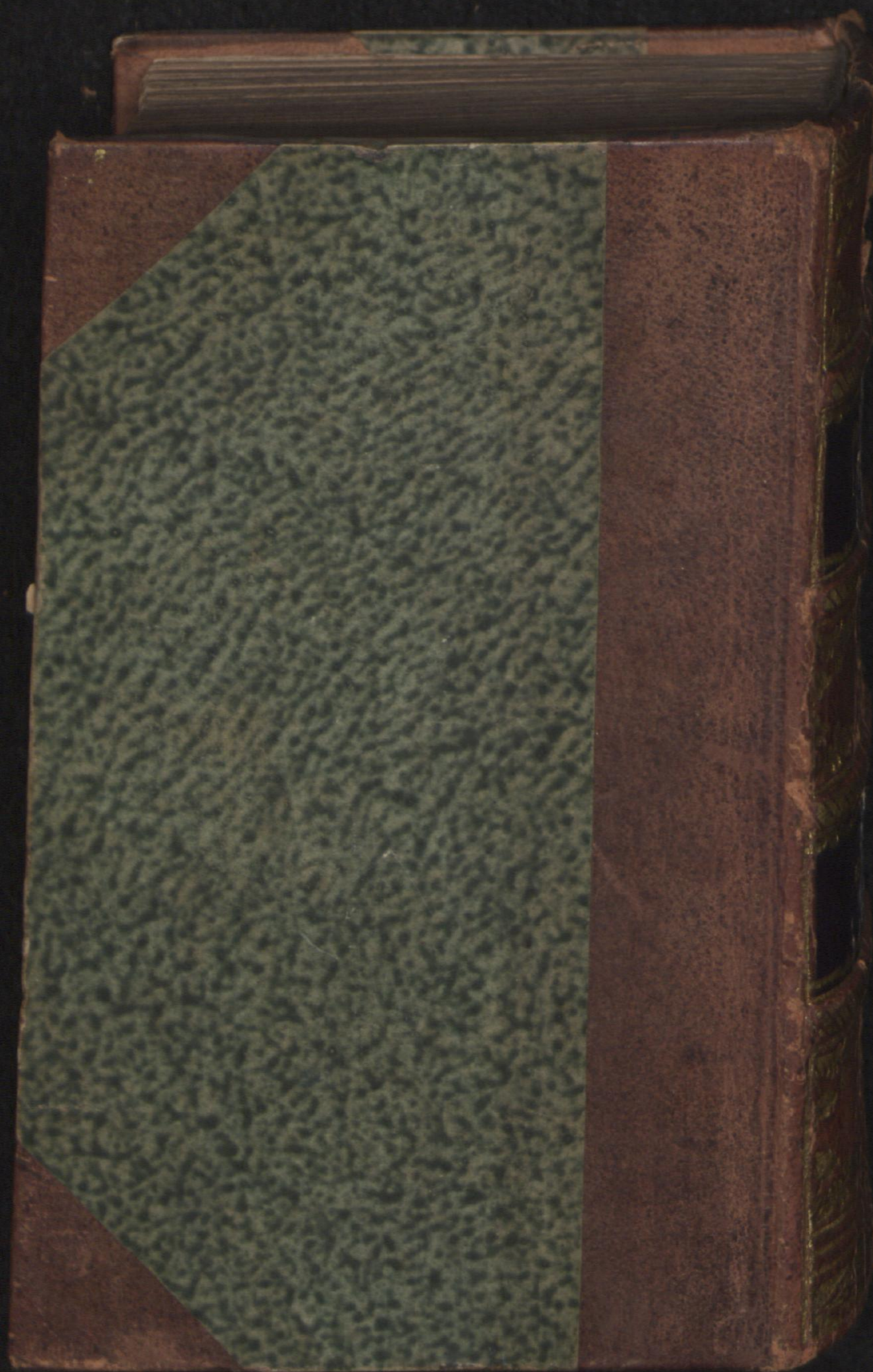

Nic. Hemmingii
POSTILLA.
Erfurdiæ 1585.

227.

POSTILLA

SEV

ENARRATIO

EVANGELIORVM, QVAE IN DOMINICIS DIEBVS, ET in Festis Sanctorum, vsitatè in Ecclesijs DEI proponuntur, in gratiam piorum Ministrorum Euangelij conscripta,

PER

Nicolaum Hemmingium.

PRAEFIXA EST EIVSDEM COMMONEFACTIO AD MINIstros Verbi, de perpetuo Ecclesiæ Christi consensu in doctrina & vero cultu DEI, ne opinionum varietate, & sectarum multitudine offensi, vel confessionem abijciant, vel segnius officium faciant.

ERFVRDIAE,
Anno
M. D. LXXXV.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

OMNIBVS SERVIS DEI, ET MINISTRIS IESV CHRISTI, IN INCLYTIS REGNIS DANIA AC NORUEGIA, SUIS FRATRIBUS

tis regnis Dania ac Noruegia, ſuis fratribus in Chriſto dilectis, gratiam, miſericordiam, & pacem, à Deo patre, & Domino noſtro IESV CHRISTO, optat Nicolaus Hemmingius, miniſter Euangelij in Academia Haffnienſi.

PRODEST INPRIMIS obſeruare, chariſſimi fratres, perpetuum Catholicæ Eccleſiæ Chriſti conſenſum in doctrina & vero DEI cultu: præſertim in hac maxima opinionū varietate, quæ facit, vt multi non peſsimi angantur animis, dubitantes, cuinam cœtui ſe ſocios adiungant. Nam dum alij alium magiſtrum iactant (de cuius ſapientia & pietate gloriantur, non ſine aliorum contemtu, quos tanquam ex alto deſpiciunt) fit, vt cœco iudicio pro eo affectu, quo quenquam illis aut fauere intelligunt, aut aduerſari, eius eruditionem & pietatem æſtiment. Hinc naſcuntur ſimultates, ſiniſtræ ſuſpiciones, odia, iurgia, vindictæ cupiditas: Quibus ſurſum deorſum omnia miſcentur:

Ex qua re duplex incommodum (vt alia taceam) naſcitur. Nam & Euangelij hoſtes in ſua pertinacia impietateq́ confirmantur, & infirmiores ac imperitiores, qui magis propenſi ad amplexandam veritatem erant, non parum perturbantur, fluctuantes & incerti, quibus ſe potiſsimum partibus adiungant. Inter quos non pauci, quaſi nihil certi de tota religione tradi ſtatuíue poſsit, non modò de omnibus eius partibus, ſed etiam de omnibus religionibus dubitare incipiunt. Hîc noſtrum officium eſt, fratres dilecti, & precibus noſtris & admonitionibus iuuare infirmos, ne hac turba & colluuione opinionum offenſi, ruant præcipites in certum interitum. Huic malo potiſsimum medetur perpetua Catholicæ Eccleſiæ conſenſus in doctrina & vero Dei cultu obſeruatio. Vt enim vnus eſt tantum Deus: ita & vna, æterna, conſtans & minime fallax Dei veritas, vna religio vera, vna fides, vna recte viuendi regula, & vna Chriſti Eccleſia, quæ ſola verum colendi Deum modum nouit. Huius Eccleſiæ qui non eſt ciuis, gratia & ſalute excidit, quantumuis magnos ſe habere magiſtros gloriatur. Contrà, qui in hoc cœtu Deũ ſpiritu & veritate colit, gratiæ & ſalutis hæres, eſt etiamſi bubulcum magiſtrum habeat. Non enim hæc res pendet ab hominis vel dignitate, vel indignitate: ſed à

magiſte-

magiſterio ſpiritus Chriſti, qui ſuum purum verbum & ſincerum nobis vitæ & ſalutis regulam eſſe voluit. In quo verbo & cultu verbo tradito, ſummus fuit omnium ſanctorum Patriarcharum ante diluuium & poſt diluuium, Prophetarum, Apoſtolorum, atq; adeò omnium piorum conſenſus: quorum doctrinam & cultum ſi nos vere rétineamus, poſſumus iure in Chriſto gloriari, quod ſimus ciues Eccleſiæ IESV CHRISTI, etiamſi totus mundus nos exoſos habeat, & tanquam hæreticos execretur. Volo igitur, fratres, de hoc perpetuo conſenſu nonnulla dicere, vt certo nobis conſtet, an in eo conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſimus, nec ne: aut aduerſarij noſtri, qui, cum iactant ſuos magiſtros (quos Patres vocant) ferro & igne curſum doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ intercludere conantur. In huius argumenti tractatione multa ſanè concurrunt, quæ huc tanquam ad ſcopum collimant. Hic enim neceſſario quæritur, quiſnam ſit ortus veræ religionis: quæ certitudo: quantus conſenſus omnium ætatum Eccleſiæ in eadem doctrina: quibus artibus Satan veram religionem oppugnare ſoleat: denique, qua prudentia pij aduerſus Satanæ inſidias & fraudes vti debeant: ne, quemadmodum primi parentes fecerunt, ſinamus nos πιθανολογίαις à fontibus

ſalutis ad ciſternas diaboli, humanas traditiones & ἐθελοθρησκείας abduci.

A quo autem ortum habeat vera religio, attingendum non eſſet, niſi tantus fuiſſet olim, & hodie eſſet hominum & diabolorum furor, quòd auſi ſint religiones inſtituere pro cœco ſuæ rationis ſenſu, quas ferro & igne tuentur, ac eam religionem, quæ à ſolo Deo eſt, perſequuntur, vt vaticinium comprobent, quod editum fuit de ſemine ſerpentis, morſuro calcaneum Seminis mulieris. His multo rectius iudicauit prophanus Socrates, qui cum apud Xenophontem interrogaretur, quænam eſſet vera religio, reſpondit, eam eſſe, quam ipſe Deus inſtituit. Nam cum Dominus clare apud Prophetam dicit, ſe abominari doctrinam & cultus hominum, extra omnem controuerſiam ſit nobis, quod vera atque perpetuo conſtans religio ab ipſo æterno Deo ortum habeat. Apollo Pythius ab Athenienſibus interrogatus, quas potiſſimum religiones tenerent, reſpondit, eas, quę eſſent in more maiorum. Cum rurſus obijcerent, morem maiorum ſæpe mutatum eſſe, ait, optimum ſequendum. Nam, vt ait Heſiodus, νόμος ἀρχαῖος ἄριστος. Ad eundem modũ hodie aduerſarij antiquitatem iactant, autoris veræ religionis nomine ſuppreſſo, qui potius cum Socrate reſpondere, quàm cum impuro

puro dæmone deberent. Nam vt Satan: ita & illi antiquitatis autoritate ad ſtabiliendos errores abutuntur. Verum quidem eſt, antiquiſsimam religionem optimam eſſe, modo ab optimo Deo ortum habeat, & non ab antiquo ſerpente, qui à principio ſuam religionem in mundum, ex diametro cum diuina religione pugnantem, inuexerat. Quare diſcernendum eſt inter duplicem antiquitatem. Vna enim ad Deum: altera ad Satan refertur. Prior illa antiquitatum omnium longe vetuſtiſsima eſt, vt quæ nec principium nec finem habeat. Ex hac vetuſtiſsima antiquitate prodijt veritas Dei, qua docetur, quænam ſit vera religio, cui confirmandæ Deus miranda teſtimonia addidit, quæ eſſent veluti perpetua quædam & authentica ſigilla veritatis diuinæ. Poſterior eſt, quæ principium habuit, & finem habitura eſt: Ex qua prodijt omnis ſuperſtitio & impietas. Vtraque hæc antiquitas habet ſuos propagatores, veluti Patriarchas quoſdam, quos poſteriores Patres appellarunt, de quibus non parum gloriantur. Papiſtæ ſemper in ore habent Patres: in omni controuerſia de doctrina & cultu Dei ad eos tanquam ad extremam ancoram confugiunt. Nos quoq; Patres agnoſcimus: ſed inter nos & illos ingẽs eſt diſcrimen. Nos enim eos Patres profitemur, qui à Deo acce-

ptam religionem fideliter tradiderunt posteris, vt sunt Patriarchæ, sancti Reges, Prophetæ, Christus ipse & Apostoli, hos solos Patres veneramur, à quorum sententia discedere, salute excidere iudicamus. De Patribus, qui tempora Apostolorum secuti sunt, iudicamus iuxta regulam Ambrosij: Nos noua omnia, quæ Christus non docuit, iure damnamus: quia fidelibus via Christus est. Si igitur Christus non docuit quod docemus, & nos id detestabile iudicemus. Et iuxta hanc Pauli regulam: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit: isti autem, vt fucum faciant simplicioribus, interrogandum esse dicunt de semitis antiquis, non esse limites antiquos transgrediendos, quos fixerunt Patres & maiores nostri. Quod si id minime licere in agrorum finibus certum est, quanto minus id licere in religionis limitibus iudicabitur? Verùm nos limites, quos fixit autor religionis Deus: quos acceptos diuinitus tuebantur sancti Patriarchæ & Apostoli: à quibus apros & lupos inuicta animi fortitudine repu lerunt sancti martyres (inter quos primum locum obtinet sanctus Abel) deniq; quos filius Dei suo precioso sanguine statuit, non transgredimur: sed intra illos manemus constantes. At fines, quos antiquus serpens cum sua sobole fixit, transgredimur, intra quos

non niſi mera damnatio clauditur. Religionem igitur veram ad Deum, qui antiquus dierum denominatur à Daniele, referimus. Vnde conſtabit, & eam antiquiſsimam eſſe, & ſui autoris naturam ingeniumq́ue referre. Quare vt conſtantiſsima eſt ſemper: Ita ſui perpetuo ſimilis exiſtit.

Sed quænam illa eſt ſibi perpetuo cõſtans religio, quæ eius ſumma, quæ partes? vox Dei & ſignum voci additum veram religionis & cultus Dei normam præſcribit. Semper enim Deo in more fuit, ſuam voluntatem verbo, & externo aliquo ſigno hominibus patefacere. Quod enim verbum auribus ingerit, vt ad mentem tranſmittatur, idem ſignũ oculis aſpiciendum proponit, vt veluti per feneſtras lux quædam in animum transfundatur: vt vox & ſignum ſit duplex verbum, vocale & aſpectabile, quorum finis & ſcopus vnus eſt: ſed ſigni interpretatio ſemper è verbo ſolo petenda eſt. Hæc qualia ſunt, quinq; tempora, quibus Deus præcipue ſuam vocem ſonuit & ſigna edidit, apertiſsime docebunt: vt ſunt ſtatus ante lapſum, tempus promiſſæ reparationis: tempus repetitæ promiſsionis: tempus reipublicæ Moſaicæ: ac denique tempus completæ promiſsionis, exhibito Ieſu Chriſto Domino noſtro. Hiſce quinque temporibus eandem fuiſſe religionẽ

& sibi per omnia constantem, voce Dei & signis diuinis est ostendendum.

Ante lapsum, quando Adam ornatus erat imagine Dei, Deus homini & verbum tradiderat & signum. Verbum requirebat noticiam Dei, & obedientiam erga ipsum: prohibebat, ne quid tentaret homo contra Dei interdictum sub comminatione pœnæ: habebat etiam verbum promissionem immortalitatis, quam promissionem fide amplectebatur Adam: Et arbor vitæ, vt aspectabile verbum, idem per oculos in mentem transfudit. Quæ omnia eò spectabant, vt Adam imaginem Dei tanquam in speculo repræsentans, Deum perpetuo coleret & celebraret. Ex his constat, quod vera religio ante lapsum hominis fuerit purus cultus Dei iuxta Dei verbū, cuius regula erat verbum & signum. Partes fuerunt agnitio Dei, fides promissæ immortalitatis, obedientia erga Deum, interior & exterior. Finis, repræsentare imaginem Dei, ac eum prædicare & celebrare. Et fuit in eo statu cultus Dei perfectissimus, qualis est futurus post resurrectionem, nisi quod tum non quidem substantia, sed gradibus futurus est multo plenior. Hic cultus Dei, qualis est primo homini pręscriptus, á nobis etiam post lapsum requiritur. Neque vlla mutatio facta est in cultus ratione: Sed horribilis deprauatio se-

tio ſecuta eſt in toto humano genere,poſt lapſum primorum parentum, vt hunc cultum plenè præſtare, imo ne ipſum incoare poſsit quiſquam, niſi ad arborem vitæ, quæ eſt Ieſus Chriſtus, ei acceſſus patefactus fuerit.

Lapſo igitur genere humano in primis parentibus, Deus rurſus ſuam voluntatem patefecit verbo & ſigno: vnde diſcitur,quo cultu poſt lapſum voluerit coli. Verbo reprehendit tranſgreſsionem ſui mandati: verbo promiſsionem edidit de Meſsia,qui homo factus ſolueret lytron pro reatu Adæ, & reſtitueret homini imaginem Dei, quam peccando amiſerat.Signum adiecit verbo,quod erat veluti aſpectabilis quædam concio de Meſſia. Hoc autem ſignum erat mactatio & oblatio pecorum & frugum terræ. Ex his ſequitur, quod poſt lapſum Deus requirat omnino ſimilem cultum cum eo, qui fuit ante lapſum, licet ſuis gradibus eam perfectionem non habeat, quam ante lapſum habuit. Requirit enim hic Deus agnitionem ſui, requirit agnitionem noſtri peccati, requirit agnitionem Chriſti, qui eſt loco arboris vitæ,quæ erat in Paradiſo: requirit fidem Meſsiæ, requirit ex fide obedientiam, vt paulatim magis magiſq; in homine reparetur imago Dei per Chriſtum, hoc eſt, vt in mente refulgeat firma DEI noticia: in anima ſanctitas: &

omnibus

omnibus viribus obedientia ex præſcripto verbi præſtanda. Hæc breuiter verbo & ſigno indicantur in principio Moſis. Nam olim οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν ὄντες καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκοῦντες, vt Platonis verbis vtar: Melius & ſolidius erudiebantur breuibus Aphoriſmis & Symbolis, quàm nos longis concionibus. Fuit enim olim ea docendi ratio cum Theologis, cum Philoſophis communis & familiaris, vt id quod breuibus Aphoriſmis proponerent, idem certis ſignificarent ſymbolis. Lapſo homine hic Aphoriſmus propoſitus voce Dei eſt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Symbolum, quod quadam imagine idem ſignificabat, fuit oblatio diuinitus Patribus commendata.

Abel itaq; cum ſuas offerret victimas, in Aphoriſmum propoſitum reſpiciebat, & offerens hæc cogitabat. Primùm mortem victimę intuens, admonebatur de morte, in quam inciderat genus humanum propter peccatū: vnde haud dubie ingens dolor in animo eius excitatus eſt. Deinde intuens ſanguinem victimæ, admonebatur factæ promiſsionis de Meſsia: cuius merito & interceſsione placari iram DEI iuxta promiſsionem ſtatuit, vnde & conſolatio in corde nata eſt, & fides, qua Deo acceptus fuit per Ieſum Chriſtum. Hac fide iuſtificatus ſola, veram ſanctitatem iuxta

vocem

vocem Dei meditatus eſt, Deum prædicans & laudans propter iuſticiam & miſericordiam. Atque ita Abel, imagine Dei in ſe quodammodo reparata, verum cultũ Deo præſtitit, quem cultum poſtea morte ſua confirmauit. Nam cum Cain frater & hypocrita ipſum à confeſsione promiſsi ſeminis & vero cultu auocare ſtuderet, potius mortem oppetere voluit, quàm in impium fratris decretum conſentire, ſignificans hac ſua conſtantia, quòd is demum vere Deum colat, qui obedientiam erga Deum, & Chriſti confeſsionem omnibus rebus mundi, atque adeò vitæ ipſi, qua nihil homini carius eſſe ſolet, anteponat. Ex hoc ergo verbo & ſigno, primis parentibus poſt lapſum tradito, apparet, quod eadem religio fuerit eorum poſt lapſum, quæ ante lapſum erat. Etſi autem quædam circumſtantiæ externæ acceſſerunt propter deprauationem naturæ, & promiſsionem reparationis: tamen ſubſtantia cultus Dei eadem manebat, atq; ad eundem finem tendebat, licet imperfectius. Hic cultus Dei purus durauit in Eccleſia, quæ fuit perexigua, vſque ad diluuium, hoc eſt, annos mille ſexcentos quinquaginta ſex. Nam Cain poſteritas carnaliter promiſsionem intelligens, perſecuta eſt veram Eccleſiam: ſibi Eccleſiæ titulum vſurpauit: verum cultum Dei in pro-

phanam

phanam hypocriſin & ſuperſtitionem commutauit. Porro cum hypocriſin & ſuperſtitionem cum alijs horrendis ſceleribus diluuio puniuiſſet Dominꝰ, Nohæ verbo & ſymbolo verum Dei cultum iterum commendat: Non nouum quidem, ſed prorſus eundem, quem ab initio inſtituerat. Verùm cum hunc hypocriſi & ſuperſtitione Iaphet, & Cham tyrannide profligaſſet, manſit in ſola familia Patriarchæ Sem. Is enim recte intelligens ꝓmiſsionem & eius Symbolum, Deum ex fide coluit, eiqꝫ obediuit, quemadmodum Abel & Nohe fecerunt. Etſi autem & verbum & Symbolum traditum primis Parentibus, Nohe & Sem retinuerunt: tamen propter nouū euentum nouum Symbolum acceſsit. Nam cum Deus impium mundum diluuio perdidiſſet propter defectionem à vero & puro cultu Dei, promiſit Nohæ & eius poſteritati, ſe poſtea mundum diluuio non perditurum. Huic promiſsioni ſymbolum, nempe arcum cœleſtem, adiecit, qui erat ꝓmiſsionis quoddam μνημόσυνον. Arcum itaqꝫ, qui in nubibus apparere ſolet, verbi ſui nota inſcripſit Deus, vt quaſi ſigillo promiſſum illud ſuum ratum fore confirmaret, quo ſe non ſolum Deum Nohæ, eiuſqꝫ poſteritatis, cuius ſe in fidem clientelamqꝫ contulerant, futurum receperat: verum etiam ſe deinceps homines nunquam

aquarum

aquarum inundationibus deleturum. Hoc igitur ſymbolum intuens Nohe & Sem, exemplo ſancti Abelis, Deo verum & ſpiritualem cultum exhibuerunt.

Sequitur Abrahami ætas vſque ad tempora Moſis, qua ætate idem cultus & voce Dei & nouo ſymbolo Patriarchis eſt commendatus. Nam decreſcente iam ſapientia, quæ fuit in primis parentibus, vt verbo clariori, ita ſymbolo euidentiori opus erat. Verbum igitur Abrahamo propoſitum fuit hoc: Benedicētur in ſemine tuo omnes cognationes terræ. Symbolum verbo additū erat Circumciſio genitalis membri in maſculis Vt ergo verbo docuit, vtrumq; cultum requiſiuit. Ita ſymbolo idē fecit, quod erat doctrinæ & cultus ſigillum. Cum enim ait: Benedicentur in ſemine tuo, tria apertiſsime inſinuat: quorum primum eſt repetitio accuſationis totius generis humani, propter peccatū & defectionem à Deo. Nam cum promittit benedictionem, ſignificat eos in maledictione hærere, quæ maledictio peruaſit in homines omnes cum peccato. Alterum eſt repetitio ꝓmiſsionis ſeminis & beneficiorum eius, quod Adamo dictum erat ſub his verbis: Semen mulieris cōteret caput ſerpentis. Id quod hic ſignificantiori voce benedictionis exprimitur. Nā benedictionis voce ſignificatur fauor Dei,

recon-

reconciliatio, remiſsio peccatorum, & iuſticia propter Chriſtum, quemadmodum Paulus Moſis interpres exponit. Tertium eſt indicatio noſtræ imbecillitatis, quod noſtris viribus non poſsimus benedictionem nanciſci: ſed oportere nos eam obtinere fide in ſemen promiſſum. Hanc fidem Abrahæ ſecuta eſt obedientia in tota eius vita, iuxta præceptũ: ambula coram me & eſto perfectus, quam obedientiam ſanctus Patriarcha declarauit victima filij. Quanti enim fecerit obedientiã erga Deum, ex eo apparet, quod potius voluerit vnigenitum filium Iſaac, quem genuerat in ſenectute, cui tam magnificæ promiſſiones erant factæ, ad mandatum Dei mactare, quam ab obedientia erga Deum recedere. Symbolum vero additum à verbo interpretationem mutuari debet. Nihil enim aliud Symbolum eſt, quam aſpectabile verbum. Tria proinde ſymbolum ponit ob oculos: nempe natiuitatem noſtram carnalem eſſe corruptam: Deinde promiſſum eſſe ſemen, per quod natura reparabitur: tum circumciſione carnis ſignificari circumciſionemcordis, qua amputatur ignorantia Dei, affectuum impuritas, & cordis contumacia: vt nouus homo naſcatur, geſtans imaginem Dei, in vera ſanctitate & iuſticia. Ecce quam apte quadrant hæc cum prioribus. Vox quidem

mutatur,

mutatur, ſed ſignificatio manet. Hæc in verbo & in ſymbolo varietas humanæ imbecillitati ſeruit, & ignorantiæ noſtræ medetur: non aliquam nouam colendi DEVM rationem præſcribit, quemadmodum carnale ſemen Abrahæ autumauit. Nam quemadmodum Cainitæ hypocriſin, reiecto puro intellectu verbi & ſymboli, amplexati, perſecuti ſunt Abelem & imitatores fidei ipſius: Ita Iſmaëlitæ in litera circumciſionis hærentes, ſpiritu neglecto, perſecuti ſunt veros filios Abrahæ: ex quo factum eſt, quod verus cultus apud paucißimos remanſerit. Nam cum exularent in Aegypto Patres, ſola familia Ioſeph, mortuo Patriarcha Iacob, verum cultum retinuit, qui cum poſt eius mortem tantum non extinctus eſſet, Deus, nato Moſe in Aegypto, & agente iam 80. annum, à promißione facta Abrahæ 340. anno, verbum iterum promißionis repetit: multa addit ſigna, & vt conſeruaretur cultus verus, erexit regnum & ſacerdotium. Tametſi autem idem verbum & idem ſignum Moſi commendat, quod ante Patriarchis commendaret: tamen longiores conciones & plura inſuper ſigna adhibet, prout eius ætatis ratio poſtulabat. Quæ omnia ad eundem ſcopum collimabant, & eundem cultum Dei ſpiritualem hominibus commendabant. Nam in deſerto

(vt prætercam rubum ardentem, & columnas ignis & nubis) Man, Petra, & Serpens æneus, vt ſymbola doctrinæ & cultus Dei proponebantur: quæ tria ſignificabant Chriſtum olim promiſſum. Man enim, Paulo interprete, ſignificabat cibũ ſpiritualem, quo noui homines, ꝑ Chriſtũ facti, ſaluntur in Chriſti regno. Petra figurabat potum ſpiritualem, quo credentes reficiuntur. Serpens ſuſpenſus adumbrabat Chriſtum ſuſpendendũ in aram crucis pro peccatis mundi: quemadmodum ipſe Chriſtus ſymbolum hoc interpretatur. Intuitus in ſerpentem æneum typus erat fidei, qua homines iuſtificati & viuificati coram Deo ambulant, & ad perfectionem aſpirant. Verum poſtquam populus in terrã promiſſam, quæ typus erat cœleſtis patriæ, introductus erat, plura adhuc ſigna veluti aſpectabiles conciones ei propoſitæ ſunt, ex quibus pauca quædam attingam: nam omnia perſequi inſtituta breuitas non permittit. Tota quidẽ reſpub. ſignificat Eccleſiam: ſacerdotium & regnum figurant Chriſtum, qui ſacerdotio ſuo placat iram Patris iuxta promiſsionem primam, & ſuo regno deſtruit regnum diaboli, peccatum & mortem: & vtroque reparat imaginem Dei in homine, ad quam homo erat creatus, vt ita rurſus ornatus imagine Dei, vera obedientia ipſum colat ac celebret.

Ceremo-

Ceremoniæ multæ ſunt additæ, quarum ſpiritualis ſignificatio primam promiſsionem explicat, ac cultum Dei ſpiritualem cõmendat. Verum quia multæ ſunt, paucas easq; illuſtriores eligam,& breuiter excutiam.Sacerdotis ornatus,annua oblatio ſummi ſacerdotis,arca fœderis,agnus phaſe,ſanguinis aſperſio,baptiſma,quotidianæ oblationes,ſingularem habuere rerum ſpiritualium ſignificationem, quæ omnes dulces habent meditationes de Mediatoris conditionibus & piorum officio. Sacerdos ſummus laminam in fronte & veſtes mundas geſtauit. Lamina aurea diuinitatem Chriſti ſignificabat : veſtis vero munda humanitatem,ſed mundam & puram ab omni peccato. Quòd autem ſacerdos ſemel in anno intrauit in Sancta Sanctorum, typus fuit Sacerdotis CHRISTI, qui vna oblatione conſummaret ſanctificandos. Hoc aperte Exod. 28. indicatur, vbi Dominus ait: vt ſit ei placatus Dominus. Deinde veſtes Sacerdotis figurant ſanctitatem, qua ornatos vult eſſe ſuos ſacerdotes Dominus, quemadmodum Dauid Moſis interpres exponit,cum ait:Sacerdotes tui induantur iuſticia,& ſancti tui exultent. Arca fœderis ſignificat populũ Dei,cum quo expreſſo verbo pactũ fecit Dominus. In hac arca fuerunt tabulæ legis,quæ tegebãtur in arca lamina aurea :

qua re nihil aliud ſignificatum fuit, quam quod habet prima promiſsio, Semen mulieris conteret caput ſerpentis, niſi quod ſymbolum dulcius rem exprimit. Tabulæ enim decalogi in arca teguntur aurea lamina, quæ dicitur propiciatorium. Hoc eſt Chriſtus, qui eſt propiciatio pro peccatis noſtris, tegit in Eccleſia peccata hominum, aduerſus iram & horrendum iudicium Dei, quid quæſo hoc eſt aliud, quem ſemen mulieris conteret caput ſerpentis? Ita hunc typum explicat Moſi interpres Paulus Rom. 3. Iuſtificamur gratis per illius gratiam, per redemtionem, quæ eſt in CHRISTO IESV, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ſanguine eius. Vt enim Pontifex Hebræorum ſolebat ſemel ſingulo quoque anno propiciatorium imbuere ſanguine, cum in Sancta ſanctorum ingrederetur: Ita ſummus noſter pontifex Ieſus Chriſtus ſemel obtulit ſe Patri pro peccatis mundi, & æternam redemtionem reperit. Agnus Phaſe habuit etiam ſignificationem ſymbolicam, qua prima promiſsio veluti viuis coloribus depingebatur: cuius typum explicat Paulus, cum ait: Et Phaſe noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Quod autem iſte agnus de grege ſumebatur, innuebat Chriſtum carnem noſtram aſſumſiſſe, & infirmitates carnis noſtræ tuliſſe, & per omnia

nobiſ-

nobiſcum ſimiliter tentatum abſque peccato, vt nos quoque cœleſtes, qui terreni, ſpirituales, qui carnales ſumus, redderet. Quod autem de Agno dicitur: Immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſraël, ſignificatur non propter vnum & alterum obijſſe Chriſtum: ſed propter Eccleſiam, hoc eſt, propter totum corpus ſcriptorum in libro vitæ. Sanguinis aſperſio apertam habet ſignificationem. Symbolum enim fuit ſanguinis Chriſti, effuſi in ara crucis, quo aſperſæ conſcientiæ noſtræ mundantur à mortuis operibus, quemadmodum typum hunc autor Epiſtolæ ad Hebræos pie explicat. Eodem pertinent baptiſmata & quotidianæ oblationes. Figurabant enim hæc in genere cùm purgationem illam, qua Chriſtus abluit & emundat nos ab omni iniquitate, tum ſanctitatem veram, qua credentes ornantur, vt iam imaginem Dei repræſentare incipiant in gloriam & laudem Dei. Hæc legis typica fuerunt ſymbolicæ interpretationes primæ promiſſionis, quas qui intellexerunt cum Adam, Abele, Seth, Enoch, Noha, Abraham, &c. verum cultum & ſpiritualem Deo exhibuerunt, non diſsimilem quo ad ſubſtantiam cultus attinet, ſed omnino ſimilem, imo eundem. Sed quid hic fit? Sicut Cainitæ promiſſionem carnaliter intellexerunt, & ex ſymbolo addito fece-

runt cultum per ſe: ita hic maxima pars Iudæorum, omiſſo ſpiritu, literam admirata eſt, cultum Dei poſuerunt in iſtis externis ritibus ſine fide: quem errorem taxat grauiſsime Dominus apud Prophetam, vbi ait: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit Dominus? & paulò poſt: Ne offeratis vltra ſacrificia fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi. Et huius rei cauſam mox ſubiungit, cum ait: Iniqui ſunt cætus veſtri, calendas veſtras & ſolennitates veſtras odit anima mea. His verbis ſignificat Deus, non ita ſe inſtituiſſe ceremonias, quaſi eas vt cultum requireret ſpiritualem, ſed vt in ijs populus ſe ad pietatem exerceret: obfirmaretq; fidem ſuam, magisque ac magis ſeſe in puro cultu Dei contineret. Verum vt natura ſuperſtitioſi ſunt homines, maxima pars per hypocriſin abducta eſt à vero ceremoniarum vſu, ac in earum obſeruatione proram & puppim, vt aiunt, ſuæ ſalutis collocarunt, quorum errorem miſsi Prophetæ, cum arguerent, rapti ſunt ad ſupplicia tanquam in legem Dei blaſphemi. Ex his patet, ſummum fuiſſe conſenſum ipſorum, qui in repub. Moſis vixerunt, cum in doctrina, tum in cultu cum ſanctis Patribus ante diluuium & poſt diluuium, vſque ad vocationem Moſis, & à Moſe vſq; ad Chriſtum. Quid enim hic requiritur præter agni-

tionem

tionem peccati, fidem in Chriſtum, inuocationem, ſanctitatem, obedientiam, & alias virtutes, quæ ad reparandã imaginem Dei in nobis tanquam partes requiruntur: Reſtat poſtrema ætas, qua λόγος æternus iuxta vaticinia aſſumſit ſemen mulieris, hoc eſt, naturam humanam, vt contereret caput ſerpentis, hoc eſt, vt Iohannes interpretatur, deſtrueret opera diaboli. Hic Moſis & Prophetarum interpres & completor, eundem cultum Dei iam fere collapſum verbo & ſymbolis reſtituit, iuſsit prædicari pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, credentes in ſe ornat ſua iuſticia, donat Spiritu ſancto, excitat in ijs motus congruentes legi & voluntati Dei: breuiter, reparat imaginem Dei, ad quam primus homo conditus erat, iubet vt ita luceat lumen noſtrum, vt glorificetur Pater noſter cœleſtis. Hunc eundem cultum ſuis diſcipulis commendat, quem ipſi voce & vita docuerunt & expreſſerunt. Verum vt perpetuo hunc cultum conſeruaret Eccleſia, verbum certum tradidit, ac verbo duo externa veluti ſigilla appoſuit, Baptiſmum & Cœnam Domini. Verbum primam promiſsionem clarius interpretatur. Signa ſunt aſpectabiles quædam conciones, quæ idem quod verbum docent & offerunt. Sed quid fit? Vt olim Cainitæ, Camitæ & Pſeudoiſraëlitæ verbum

corruperunt, & ei carnali sua ſtulticia humana ſomnia aſſuebant: ita hypocritæ à verbo deficientes, in hac poſtrema mundi ætate, cultum Dei conſpurcarunt, donec hæreticorum furijs & regno Antichriſti doctrina rurſus ferè cum veris cultibus, ſacramentis partim conſpurcatis humanis traditionibus, partim mutilatus obruta ſit. Cæterum ante 40. fere annos excitatus Propheta Dei beatus Lutherus, reſtituit doctrinam & cultum veterem, quem & primi noſtri Parentes acceperant à Deo, & Chriſtus ſuæ Eccleſiæ commendarat. Atque hunc verum & perpetuum cultum Dei eſſe, quem noſtra Eccleſia hodie tuetur, clariſsime intelligitis, qui ipſum ad normam Patriarcharum & Eccleſiæ Apoſtolicæ refert. Sed quid nobis accidit? Idem ſane quod primis parentibus, quod Abrahamitis, quod Eccleſiæ Apoſtolicæ. Diabolus enim toto impetu ruit ad perdendum Euangelium & verum cultum Dei abolendum: atque id noſtra ætate furioſius agit, quia nouit exiguum ſibi reſtare tempus, quo liceat ei in Eccleſiam Chriſti ſæuire. Quibus autem technis iſte aduerſarius Chriſti ad delendam ſinceram doctrinam & verum cultum vtatur, res ipſa hodie palam loquitur. Primum enim regnum, illudque ampliſsimum nempe Turcicum erexit, quod palam blaſphemat nomen

men Chriſti. Deinde aliud regnum, quod Papatum vocant, ſtatuit: quod etſi non profitetur ſe palam aduerſari Chriſto: ſingulari tamen dolo & fraude regnum Chriſti inuadit: doctrinam corrumpit: ſacramenta contaminat, breuiter, verum cultum Dei peruertit. Papa enim miniſterij titulo primatum aſſecutus, omne ſuperſtitionis & Idolatriæ genus in mundum inuexit, adeo vt poſt natos homines nulla vnquam ſit audita violentior intolerabiliorque tyrannis, nullumque extiterit idolomaniæ genus, quo grauior irrogata ſit maieſtati diuinæ iniuria, & quo Chriſtianorum hominum mentes prodigioſius ſint faſcinatæ. Poſteaquam autem hac ex parte ſuas fraudes deprenſas cognouit Satan, non agit inducias, ſed ſuæ impietatis miniſtros conquirit, quales ſunt Libertini, Anabaptiſtæ, Seruetiani, Antinomi & alij, qui doctrinam repurgatam & ſacramenta rurſus ſuo impuro roſtro fœdare conantur. At vero cum hiſce ſuis conatibus animaduertit ſe non poſſe curſum Euangelij, & puri cultus Dei impedire, aggreditur alia via, qua inteſtinis diſsidijs diſtrahat, ac hoſtiliter inter ſe committat illos ipſos, quos animaduertit ſeriam præ cæteris meditari Eccleſiæ ac veræ religionis reſtitutionem, ne ſcilicet coniunctis ſtudijs & conſilijs hoc tam præ-

clarum opus vnanimes moliantur. Praeterea subinde quosdam è castris CHRISTI exturbat, qui Apostatae facti, grauissimum damnum Ecclesiae inferunt: inter quos sunt, qui nouam rationem conciliandi odium purae doctrinae apud infirmos & imperitiores excogitant. Colligunt enim antinomias in dictis eorum, quorum opera Deus est vsus in hac extrema senecta mundi ad repurgandam suam Ecclesiam: cum tamen in nulla parte fundamenti doctrinae & cultus Dei possint vllam veram Antilogiam monstrare, vtut se in mille formas Protei isti transforment. His machinamentis Satanae videmus effectum esse, quod obstinati sint facti confirmatiores in sua superstitione: infirmiores ac imbecilliores magna ex parte succumbant, cum piorum omnium ingenti dolore: & nisi Christus accelerauerit suum aduentum, metuendum est, ne rursus superioribus tenebris plerique inuoluantur. Quid nobis quaeso hîc faciendum est, fratres? Cauendae sunt insidiae Satanae: respiciendum est ad exempla maiorum, Abel, Abrahae, Prophetarum, Christi, Apostolorum: horum coetui in doctrina, cultu, inuocatione nos adiungamus: non turbemur multitudine hostium: non moueat nos numerus transfugarum: non frangamur animo in cruce & aerumnis, quas

pios perferre in hoc mundo necesse est: Non tantum respiciamus ad humilitatem Ecclesiæ, quæ in hac vita humili iacet contemta: sed etiam intueamur CHRISTVM triumphantem, qui eos, quos conformes sibi facit in hac vita, olim beata immortalitatis gloria donaturus est, modò constantes perseuerauerint vsque ad finem. Meminerimus grauissimæ sententiæ CHRISTI: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quod vobis (inquit) dico, omnibus dico. Tentat mundus: sollicitat caro: turbant hæreticorum agmina: ostendunt doctrinæ & morum scandala: futiles superborum hominum rixæ molestant: aduersus hæc omnia præsidium tutissimum est inuocatio DEI. Non enim frustra dicit Salomon: Turris fortissima nomen DOMINI, ad eam confugiet iustus, & saluabitur. In inuocatione nostra respiciamus ad Ecclesiam Propheticam & Apostolicam, & muniamus animos nostros aduersus Mahometicas & Papisticas idolomanias & hæreticorum ἐνοχλήσεις: sæpe cogitemus, quàm firmis & immotis fundamentis nitatur Ecclesiæ perpetua doctrina, & constans Ecclesiæ, Catholicæ cultus: veniant vobis in mentem patefactiones diuinæ, quibus ipse Deus suam voluntatem hominibus patefecit, quando locutus est cum sanctis

Patriar-

Patriarchis & Prophetis: quam ſuam voluntatem multis ſtupendis miraculis confirmauit, cùm in veteri, tum in nouo teſtamento: aſpiciamus dulciſsimum conſenſum Moſis, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum in doctrina & cultu: incitemur ad confeſsionem exemplo tot Martyrum, qui cum Abel protomartyre doctrinam cœleſtem ſuo ſanguine confirmarunt: abſtineamus à futilibus diſputationibus, quibus vinculum pacis, quod eſt dilectio, ſoluitur, & magis piæ vitæ ſtudeamus, quàm argutis & inutilibus diſputationibus, ex quibus quid mali ortum ſit in Eccleſia, non ſine magno dolore animi cogito. Etſi autem in his regnis eſt ſumma (ſit Deo gratia) adhuc tranquillitas, & in omnibus Eccleſijs pius conſenſus: tamen pietas ſuadet, vt afficiamur eorum calamitate, qui hodie affliguntur propter quorundam intempeſtiuas rixas, quibus multorum principum, & aliorum animi vulnerantur. Verum cùm his malis mederi non poſſumus, confugiamus ad illum, qui ſolus poteſt omnia. Orate igitur cum tota Eccleſia Chriſti æternum Deum Patrem Domini noſtri IESV CHRISTI, vt ſibi Eccleſiam in hac vita colligat, & in ea puritatem doctrinæ, & verum cultum conſeruet: vt ipſum vere colamus, & in omni æternitate celebremus ac diligamus. Orate, vt

te, vt

te, vt gubernet ſuo ſpiritu regem Dominum noſtrum clementiſsimum, D. Fridericum eius nominis ſecundum, qui vt Patri ſanctiſſimo in regnum ſucceſsit: ita paternarum virtutum hæres exiſtit veriſsimus: non ſolum iuſticiæ & æquitatis amantiſsimus princeps, verum etiam Eccleſiarum ſcholarumque fautor & patronus optimus, imo nutricius fideliſsimus. Orate, vt Chriſtus ſuo ſpiritu regat regni Conſiliarios, & alios nobiles & gubernatores Eccleſiarum, politiarum, ſcholarum, & Oeconomiarum, addatque ipſis animum, gloriam Dei, veram doctrinam, & honeſtatem diſciplinæ conſeruandi, vt tranquillam & quietam vitam degamus, cum omni pietate & honeſtate. Orate pro omnibus regni ſtatibus, vt omnes dulci concordia coaleſcant, & alij alios ſubleuent, vt maiores cogitent, inferiores cohæredes regni Dei ſecum futuros: vt inferiores ſuperioribus obediant in Domino, vt Paulus præcipit: vt ita dulciſſima harmonia ordinum in hoc regno conſtituta, pacifice & tranquille viuamus. Orate, aduerſus hoſtes Regis & regni. Orate, vt Chriſtus impetus Satanæ reprimat, ac largiatur Eccleſiæ doctores & paſtores in vera doctrina & pietate concordes, qui recta docendo exemplo piæ vitæ gloriam DEI illuſtrent: quo tandem plene omnes retecta facie glo-

cie gloriam Domini, vt in ſpeculo conſpicientes, in eandem imaginem transformentur à gloria in gloriam, ſicut à Domini ſpiritu, Amen.

Iam reliquum eſt, vt nonnihil dicam de meo conſilio, cur videlicet has in Euangelica Dominicalia enarrationes ediderim in lucem. Ante quatuordecim annos priuatim domeſticis meis diſcipulis dictaui quædam ſcholia in Euangelia Dominicalia, quo eorum ſtudia hac mea opella nonnihil iuuarem, nihil omnino cogitans de edendo. Sed quid fit? quæ paucis diſcipulis dictata erant, multis communicantur: & dum animaduerti iſta auidè à multis expeti, ea nonnihil ante ſexennium auxi: Iam vero piorum quorundam paſtorum preces me impulerunt, vt publicarem & in lucem emitterem. Quare cum hic labor totus deſtinatus ſit pijs Euangelij miniſtris, mihi viſum eſt ſub nomine veſtro, cariſſimi fratres, hunc meum laborem in lucem emittere. Quod ſi quis fructus ad vos inde peruenerit, Deo gratias agite, & me Deo veſtris commendate precibus. Hoc vnum ſtudioſè curaui, vt doctrinam Catholicæ Eccleſiæ pure proponerem, quam & ſchola Vitebergenſis vltra XL. annos & adhuc ſincere tuetur, & præſtantiſsimi viri huius Scholæ profeſſores: D. Iohannes Maccabæus Alphinas:

nas : D. Petrus Palladius : D. Iohannes Seningius : D.Olaus Chryſoſtomus (qui omnes iam in Domino quieſcunt, expectantes plenam liberationem per aduentum filij Dei) tradiderunt. In hoc conſenſu perſiſtimus & nos, qui illis in officio ſucceſsimus in hac ſchola : & ſerio oramus Deum, vt in hoc conſenſu viuamus & moriamur. Non enim dubitamus, quin hic ſit conſenſus perpetuus Eccleſiæ Dei, ſicuti ſupra ſatis oſtendimus. Oro Deum Patrem Domini noſtri IESV CHRISTI, vt nos ſuo Spiritu coniungat, vt vnum in ipſo ſimus. Bene & feliciter in Chriſto valete. Hafniæ 30. Martij, Anno à Chriſto nato 1561.

DOMI-

DOMINI

MA AD

Matt

CVM app
rosolym
Bethpha
liuarum
duos Di
Ite in castellum, quo
statim inuenietis A
pullum cum ea, sol
hi. Et si quis vobis al
Dominus his opus

DOMINICA PRIMA ADVENTVS,

Matthæi 21.

CVM appropinquassent Hierosolymis, & venissent Bethphage ad montem Oliuarum, tunc Iesus misit duos Discipulos, dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis Asinam alligatam, & pullum cum ea, soluite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & confestim

emittet eos. Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur, quod dictum est per Prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens supra Asinum, & pullum filium subiugalis. Euntes autem Discipuli, fecerunt sicut præceperat illis Iesus. Et adduxerunt Asinam & pullum, & imposuerunt super illos vestimenta sua, & eum super illa collocârunt. Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via: Alij verò cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Porrò, turbæ quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes. Hosanna Filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in altissimis.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM hoc de aduentu Domini festum sit omnium primum ordine, quod in Ecclesia celebratur, operæ precium est, vt admoneamur, quæ in singulis festis spectanda sint, ne aut cum impio & prophano mundo eis in contumeliam Dei abutamur, aut minus piè, quàm par est, eadem celebremus non sine multorum scanda-

lo. Sunt

lo. Sunt autem in vniuersum tria in singulis festis consideranda. Historia, quæ festi fundamentum est: beneficium, cuius Historia meminit: & festi verus legitimusq; vsus. Vt enim Historia mentem erudit: ita beneficium Dei, cuius memoriam confirmat historia, fidem alit & confirmat: ex qua fide gratitudo manat, quæ Deum pro accepto beneficio celebrat mente, voce, confeßione, & moribus: in qua gratitudine verus festi vsus conspicitur.

Hæc tria omnibus festis accommodanda sunt. Quare cum hoc festum sit institutum de Aduentu Domini, historia Aduentus, quæ ad conceptionem, natiuitatem, doctrinam & facta Christi, præcipuos articulos nostri Symboli, pertinet, discenda est, beneficium Dei, quod est per Sacrificium expiatorium saluare perditam Ouem, & recolendum: illa mens erudienda, hoc fides alenda & confirmanda est, vt inde mentis gratitudo nascatur, qua Deum, qui filium dare dignatus est, mente, voce, confeßione, & moribus celebremus. Porrò vt nobis præsens festum reddatur cùm in Dei gloriam, tùm in nostri instructionem vtilius, tres locos ordine tractabo, qui sunt:

I. De aduentu Domini.

II. Descriptio Regis Christi & eius Regni.

III. De ciuibus huius Regis, eorum officio, atq; adeò de vero vsu & salutari meditatione Aduentus Domini.

DE PRIMO,

Quò magis & certiùs erudiamur in Dei laudem, & nostri salutarem instructionem de Aduentu Domini nostri Iesu Christi, sex circumstantias cum diuo Bernhardo pensandas in eo præponamus, quæ sunt: Quis sit qui veniat: Vnde: quò: ad quid: quando: & quà.

I. *Venit secundum Gabrielis testimonium altissimi Filius, æqualis altissimo Patri in vera dignitate. Hinc discamus quanta sit eius maiestas, dignitas & potentia. Venit Semen mulieris, verus homo de semine Abraham & Dauid, iuxta oracula Prophetarum, & testimonia Apostolorum: minor Patre in vera humanitate. Ex quo discamus, qua naturæ societate nobis coniunctus sit: vt ad eum accedere non pertimescamus. Venit ergò Christus, qui idem Deus est verus, & homo verus, vna persona in duabus naturis subsistens, qui & potest saluare, quia Deus: & vult, quia naturam nostram assumsit, vt pro nobis victima fieret.*

II. *Vnde venit? Cœlo venit, è sinu Patris venit, qui omnia implet, & vbiq; inuisibiliter adest: venit & in vtero Virginis, conceptus Spiritus sancti opera, nutritur sanguine Virginis, nascitur, educatur, circumciditur, &c.*

III. *Quò venit? In mundum venit, qui per ipsum factus est, in propria venit, & sui eum non receperunt, venit in inferiores partes terræ. Atq; hoc est sine controuersia magnum illud mysterium, de quo Apostolus 1. Timoth. 3. Deus manifestatus est in carne, iustificatus est*

catus eſt in Spiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus à gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus in gloriam.

IIII. Ad quid venit? Cauſſas Aduentus Domini in mundum, vox Dei prænunciat: Typi figurant: Oracula Prophetarum clamant: Verba & facta aduenientis Domini comprobant: Apoſtolica teſtantur præconia: ac omnium ſanctorum læta confitetur Eccleſia.

Vox Dei ad Serpentem fuit, Gen. 1. Semen mulieris conteret caput tuum, quod Apoſtolus explicans, ait: Chriſtus apparuit, vt deſtruat opera Diaboli, Huius vocis ſententiam ſæpè ſanctis Patribus idem Deus inculcauit, & potiſsimùm Abrahamo dicens: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ex his ergò intelligitur, quòd propter duo aduenerit Chriſtus: Primum, vt deſtrueret opera Diaboli. Alterum, vt benedictionem adduceret ſuper filios Abrahæ, hoc eſt, ſuper omnes, qui Chriſtum fide receperint, ſicuti Abraham fecit. Nam cum Adam ſe, & totam poſteritatem, ſuo lapſu regno Satanæ mancipaſſet, ac in maledictionem commeritam conieciſſet, requirebat iuſticia Dei, vt aut commeritas pœnas lueremus, aut ſatisfaceret aliquis in genere humano iuſticiæ Dei: verùm cum nulla finita potentia potuit Diabolum ſuperare, & Deum iratum placare, prodijt filius Dei de arcana ſua ſede, venit in mundum, fit homo, noſtram cauſam in ſe recipit, deſtruit regnum Diaboli, ac iram Patris placat, factus pro nobis victima & ſacerdos.

Hoc ipſum multi figurant typi: vt ſacrificia patrum, Agnus phaſe, aſperſio ſanguinis vaccæ rufæ ſuper populum, atq; adeò Arca fœderis totum, ſacrificium Aaronicum cum omnibus ſuis ritibus & Ceremonijs.

Oracula Prophetarum innumera has ipſas cauſas Aduentus Domini conſentientibus ſuffragijs clamant: vt Eſaiæ 53. Verè languores noſtros tulit, & dolores noſtros portauit, ipſe vulneratus eſt propter præuaricationes noſtras, & attritus eſt propter iniquitates noſtras. Dominus coniecit in illum iniquitates omnium noſtrûm. Huiuſmodi ſunt plurima teſtimonia Prophetarum, quæ breuitatis cauſſa omitto.

Verba & facta Chriſti aduenientis idem comprobant: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos refocillabo. Item: Qui credit in me non peribit, ſed vitam æternam habebit. Item: Pro ijs ſanctifico meipſum, hoc eſt, me hoſtiam Deo Patri offero pro ipſorum peccatis expiandis: quòd non ſolùm multa miracula, quæ fecit, quibusq; opera Diaboli deſtruxit, conuincunt, verumetiam mors ipſa, & eam ſecuta glorioſa victoria.

Apoſtolica teſtimonia quis poteſt numerare? Paulus dixit: Mortuus eſt pro peccatis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtrî. Idem ſcribit: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Iohannes Baptiſta clamat: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iohannes Apo-

ſtolus:

stolus: Iesus Christus purgat nos ab omni iniquitate nostra. Idem summam beneficiorum Christi complectens, scribit: Christus apparuit, vt destruat opera Diaboli.

Deniq; vniuersa Christi Ecclesia has ipsas Aduentus Christi caussas læta per Spiritum Christi confitetur, ita canens: Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti Virginis vterum. Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus Regna cœlorum, &c.

Verùm si de tempore quæris, respondet Apostolus Paulus: Postquam venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub Lege, vt eos qui erant Legi subnoxij redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Venit ergò nec seriùs, nec tardiùs quàm venire debuit. De hoc Aduentus Domini tempore prædixerunt Prophetæ, Iacob, & Daniel: de qua re plura dicenda erunt Die Natiuitatis Domini.

Vnum restat, Via videlicet per quam venit: & hæc quoq; diligenter requirenda, vt poßimus recta ei occurrere. Sicut itaq; ad operandam salutem nostram venit semel in carne visibilis: ita quotidiè ad saluandas animas singulorum vbicunq; eius Verbum cogitatur, legitur, prædicatur, in spiritu venit, & inuisibilis: imò illic semper adest, iuxta promißionem: Ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi. Atq; tùm rursus apparebit visibilis Iudex viuorum & mortuo-

rum, vt qui ipsum antea aspernabantur medicum & saluatorem, tùm sentient Iudicem, & suorum scelerum vindicem iustissimum: de quo aduentu proxima Die Dominica plura audiemus. Atq; hoc pacto de aduentu Domini breuiter dictum sit.

DE SECVNDO.

Secundus locus, quem continet textus Euangelij, habet descriptionem Regis Christi, atq; eius regni, quæ descriptio confirmatur Zachariæ testimonio, quod adducit Euangelista, vt sciamus hanc pompam non temerè institutam: Sed ex voluntate Dei & consilio arcano Trinitatis longè antea prænunciatam fuisse. Multa enim hæc pompa nos docet de conditionibus Regis Christi, & eius regni. PRIMVM enim hæc Christi pompa equitantis in Ierusalem, discrimen facit inter Christum Regem, & mundi reges, eorumq; diuersa regna. Satis enim arguit hæc contemta pompa quòd Christus nec mundanus Rex sit, nec regni eius administratio sit mundana: Nam reges mundi, vt à suis magnifici æstimentur, splendidè ornantur: ita regnorum mundanorum administratio splendorem & magnificum requirit apparatũ. SECVNDO docet hæc historia, quòd sub hac vili pompa lateat omnipotentia & diuinitas quædam. Nam cum ait: Soluite & adducite mihi. Item: Dominus his opus habet. Item: Confestim dimittet eos, significat Christus Rex noster, se diuina sua virtute omnia, quæ vult, efficere posse: atq; adeò hominum corda & voluntates in sua habere manu.

Etsi

Etsi igitur regnum Christi in hoc mundo apparet contemtibile: Tamen si Regis potentiam & diuinitatem respicis, nihil eo augustius, nihil potentius, nihil denique gloriosius.

Porrò vaticinium Prophetæ tria continet: Primùm, exhortationem ad Ecclesiam iam deiectam & planè consternatam: Lætare, inquit, & exulta filia Sion. Hinc docemur, quod ad deiectos & consternatos, planeq́; contritos spiritu pertineat Euangelium. Deinde continet hoc vaticinium mandatum Dei, vt huic Regi homagium præstemus, quemadmodum secundus quoque Psalmus hortatur, cum ait: Osculamini filium. Tertiò, continet hoc vaticinium descriptionem personæ Christi, nimirum quòd sit Rex Ecclesiæ promissus: Ecce, ait, Rex tuus venit: ac si diceret: Hic est tandem ille promissus Rex, de quo tot extant testimonia, qui restituet regnum Dei, quod Diabolus inuasit, ac peccato perdidit. Hunc Regem mansuetum & mitem esse dicit, vt eum non fugiamus tanquam crudelem Tyrannum: sed potius plena cum fiducia accedamus, petamusq́; ab eo promissam salutem. Quòd autem eum pauperem esse prædicat, id ad præsentis vitæ conditionem referendum est. Quia ideò pauper esse voluit, vt nos Spiritu pauperes ditet & æternùm beet.

DE TERTIO.

Huius Regis ciues sub persona Discipulorum Christi & turbæ describuntur, quos nos imitari debemus,

modò inter ciues regni Christi censeri velimus. Primùm itaq; cum Discipulis Christo adducamus Asinum: hoc est, nos, quibus ministerium Verbi demandatum est, omnia, quæ nobis præcepta sunt, in gloriam Christi et eius regni propagationem faciemus. Deinde vestimenta nostra sternemus super Asinam: id quod tùm demum faciemus, quando facultates nostras ad conseruationem ministerij conferemus. Ramos quoq; cædemus de arboribus, & obijciemus Christo: hoc est, Christum prædicabimus, & agnoscemus perpetuum Regem: cuius regnum perpetuò instar palmæ florere optabimus, vt nullis operibus ærumnarum huius mundi succumbat. Clamabimus Hosanna: hoc est, ex fide inuocabimus, & confitebimur hunc Regem, certi quòd eius regnum sit benedictum in excelsis.

Hinc iam breuiter colligamus, quis sit verus vsus, & salutaris meditatio huius festi de salutari Christi Aduentu. Primùm itaq; studeamus vt hic Rex ad nos veniat: Quomodo hoc fit? Vera pœnitentia accersitur, sola fide retinetur, puro cultu delectatur. Deinde admoneamur gratitudinis, vt ipsum mente, voce, confessione, & moribus celebremus: qui nostra caussa ad nos venit: qui factus homo dedit seipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo malo, iuxta voluntatem Dei & Patris nostri: Cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMI-

DOMINICA II. ADVENTUS, Euangelium Lucæ 21.

ERunt ſigna in Sole & Luna & Stellis, & in terris anxietas gentium per deſperationem, reſonante mari, & fluctu, extabeſcentibus hominibus præ timore & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Et tùm videbunt Filium hominis venientem in nube cum poteſtate & gloria magna. His autem fieri incipientibus, ſuſpicitè & attollite capita veſtra, quoniam ap-

propin-

propinquat redemtio veſtra. Et dicit eis ſimilitudinem: Videte ficum & omnes arbores cum protrudunt iam gemmas, cernentes, ex vobis ipſis ſcitis, quòd iam inſtet æſtas. Ita & vos, cum videritis hæc fieri, ſcitote, quòd inſtet regnum Dei. Amen dico vobis, non præteribit ætas hæc, antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Cauete autem vobis, ne quando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & ſuperueniat in vos repentina Dies illa, tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate ergò omni tempore, orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante Filium hominis.

ENARRATIO TEXTVS.

QVemadmodum proximo Die Dominico Eccleſiæ memoriam Aduentus Chriſti in carne recoluit: Ita hæc Euangelica lectio de ſecundo ipſius Aduentu tractat, & pertinet ad articulum fidei noſtræ, quo mente & ore confitemur eundem Dominum, qui priùs venit, vt eſſet Mediator & Saluator in ſe credentium,

tium, venturum ad iudicandum viuos & mortuos: vt illi, qui Christum in hac vita receperunt, & saluatorem agnouerunt, æterna donentur vita, resuscitatis corporibus: & qui eum spreuerunt, indulgentes suis affectibus in contumeliam Dei, dignis cruciatibus afficiantur æternùm. Constituantur autem huius Euangelicæ lectionis tres loci:

I. De aduentu Christi ad iudicium.

II. Vsus & fructus præmonitionis de eodem aduentu.

III. Exhortatio Christi ad Discipulos, vt sint parati sine impedimentis.

DE PRIMO.

Occasionem huic Concioni de aduentu Christi ad iudicium, præbuit colloquium Christi & Discipulorum eius de templo Hierosolymitano. Nam cum admirarentur Discipuli ornatum templi, ipse Dominus respondit, fore vt ita vastaretur aliquando, ne relinqueretur lapis super lapidem. Hoc audientes Discipuli, interrogant de tempore. Quibus respondens, signa quæ præcederent excidium Hierosolymitanum exposuit, illos confirmans, ne animum desponderent propter imminentia mala: hinc occasione sumta transit ad vniuersale & supremum iudicium, & quæ signa illud sint præcessura enumerat.

Verùm quò omnia nobis fiant illustriora, primùm circumstantias quinq; quas textus complectitur, examinabimus. Deinde ipsum iudicium ex Scripturis describemus.

Circumſtantiarum itaq; prima eſt temporis. Tempus enim monſtrat à ſignis, & comparatione confirmat. Sunt autem plura ſignorum genera, quæ Aduentus Domini ad Iudicium præcedunt.

PRIMVM in Sole & Luna & ſtellis conſpicitur, quod quale ſit futurum, Marc. 13. Cap. his verbis explicat. Sol obtenebrabitur, hoc eſt, erunt frequentes Solis Eclipſes: & Luna non dabit ſplendorem ſuum, dum videlicet patitur Eclipſin: & ſtellæ cœlo decident, hoc eſt, videbuntur decidere. Huius generis ſigna præteriiſſe quàm plurima, hæc noſtra teſtatur ætas. Nunquam enim tot contigere vel Solis vel Lunæ Eclipſes.

SECVNDVM ſignum imminentis iudicij, eſt anxietas gentium præ deſperatione, hoc eſt, vt Matthæus & Marcus interpretantur: Inſurget gens contra gentem, & regnum contra regnum, nec erit locus tutus à bellis. An non huius generis ſignis plenum eſſe mundum, teſtatur hic Dies.

TERTII generis ſigna ſunt maris, fluctuum, aëris, tempeſtatum, horrendorum tumultuum, & inuſitatorum quorundam & vehementium ventorum. Annon & huius generis ſigna noſtra ætas vidit quàm plurima.

QVARTVM genus ſignorum ex ſecundo & tertio manat, quod eſt extabeſcentia præ timore & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum.

QVINTVM genus: Virtutes cœlorum mouebuntur, hoc eſt, erunt inuſitati aſpectus in cœlo, & in terris

terræ

terræmotus. Breuiter, Cœlum & terra irati Iudicis faciem quodammodo referent, vt peccatores istis Iræ Dei signis moti, agant pœnitentiam, & conuertantur ad Dominum.

Hæc signa in hunc modum ad extremum Iudicium applicat Dominus: Videte ficum & omnes arbores, cum iam miserint folia, vos eas cernentes, ex vobis ipsis cognoscitis, quòd iam propè sit æstas: Ita & vos, cum videritis hæc fieri, agnoscite, quòd propè sit regnum Dei. Nam hæc signa è creaturis omnibus, quæ sursum ac deorsum feruntur, erunt veluti præcones, quorum voce citabuntur homines ad horribile illud Tribunal, qui hîc in mundo lasciuientes suam ipsorum salutem neglexerunt, & veluti ebrij Christum salutis autorem contemserunt.

Præter hæc quintuplicia signa, quorum textus meminit, sunt & alia, Matth. 24. Marc. 13. 2. Thess. 2. Dan. 2. & 7. Apoc. 17. quæ omnia sunt veluti quædam aspectabiles conciones de pœnitentia, quibus Deus inuitat homines, vt confugiant ad filium suum Dominum nostrum Iesum Christum, in quo solo salus est.

SECVNDA Circumstantia est, quòd is, qui est filius Dei & hominis, Iesus Christus, sit futurus Iudex: Vnde pij & impij habent quod discant. Pij quidem, vt sciant illum futurum Iudicem, qui omnibus in se credentibus vitam æternam promiserat addito iureiurando: Amen dico vobis, Omnis qui credit in me non pereat, sed habeat vitam æternam. Hæc pro-

mißio iuramento confirmata nequaquam fallere potest. Impij verò, vt vel agant pœnitentiam, relicta impiorum colluuie, & ita de salute per Christum parta gaudeant, vel meminerint, hunc quem renuerunt Saluatorem, adiudicaturum ipsos æternis cruciatibus, vt tùm demùm cum suo magno malo discant, quàm sit horrendum in manus Dei viuentis incidere.

TERTIA Circumstantia est, quòd sit venturus in nube gloriosus & tremendus, non seruus vt antea, sed Dominus: non iudicandus, sed iudicaturus: non iam inuitaturus homines ad pœnitentiam, sed impœnitentes æternis pœnis puniturus: idq; vt Iudex iustus.

QVARTA Circumstantia, quòd sit venturus potens, cum potestate & gloria magna, vnde discendum, quòd & poßit damnare rebelles, & valeat æterna vita donare credentes.

QVINTA Circumstantia, caussam aduentus Christi ad iudicium (quantum quidem ad pios attinet) exprimit: Appropinquat redemtio vestra, qua voce Christus indicat, non fore, vt Ecclesia bene in hoc mundo sit habitura, non enim potest antea à natiuitate huius mundi liberari: Ita significat complementum beneficiorum Christi ergà Ecclesiam, esse plenam redemtionem ab omnibus malis: cum qua coniuncta est perfecta fruitio æterni Dei cum æterna lætitia. Hæc ergò pertinent ad piorum consolationem. Verùm, quantum ad impios attinet, iste Dies aduentus Domini erit Dies iræ & calamitatis, non liberationis: caliginis & tene-

brarum,

brarum, non lucis: mœroris, non lætitiæ: exitij, non salutis.

Cæterùm iudicij forma, Matth. 25. his verbis describitur: Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo: tunc sedebit super sedem Maiestatis, & congregabuntur apud eum omnes gentes, & separabit eas ab inuicem, sicut Pastor segregat oues ab hædis, & statuet oues quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris erunt: Venite benedicti Patris mei, & poßidete regnum vobis paratum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Et ijs, qui à sinistris erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c. Atq; Impij ibunt in supplicium sempiternum: Iusti verò in vitam æternam. Et in Apocalyp. 20. Sedebit super thronum magnum candidum, à cuius conspectu fugit terra & cœlum, & mortui magni & pusilli stabunt in conspectu throni, & tunc aperietur liber vitæ, & libri conscientiarum, & iudicabuntur ex his, quæ scripta sunt in libris, secundum opera ipsorum: qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

Porrò in sententia Iudicij duo spectanda sunt: A parte Dei, benedictio: à parte hominum, bona opera. Cum dicit: Venite benedicti patris mei, significat eos gratis saluari propter Christum, quem fide receperunt.

Nam in solo Christo benedicuntur homines, in gratiam Dei recipiuntur, & gratis iustificantur. Verùm cum ad bona opera prouocat, id facit Dominus, non quòd sint caussæ salutis: sed propter alias caussas, nempè, quia sunt testimonia veræ fidei & timoris Dei. Deinde, vt compensatione ærumnarum, quas ferunt in hac vita, proposita, magis eos ad piè sancteq; viuendum excitet.

DE SECVNDO.

Cur Christus præmonuerit suos de suo ad iudicium Aduentu, explicat, cùm ait: Cùm hæc fieri incipient, suspicite, & attollite capita vestra. *Hæc omnia signa admonebunt nos perpetuæ cuiusdam pœnitentiæ in hac vita: sed quid nos facimus? Videmus ceruicibus nostris imminere Diem extremum, nihilominus pœnitentiam differimus, indulgemus nostris affectibus: Quid faciunt nobiles? quid principes? quid docti? quid indocti? quid ciues? quid rustici? quid deniq; ferè omnes? Quis seriò de hac Christi præmonitione cogitat? pluris facimus prædium rusticanum, quàm Regnum Dei: imò quis non huius vitæ commoda vel perexigua anteponit saluti animæ?*

DE TERTIO.

Quia Christus prævidit, quibus malis mundus esset inundaturus sub sui Aduentus tempus, exhortationem instituit: vt cum vitent, quæ tùm maximam mundi partem à salute promissa excludunt: tùm se strenuos præbeant milites, qui vigiliis & precationibus pugnent contra hunc mundum, sub vexillis vnius Iesu Christi.

sti. Quò autem ad vtrumq́; sint paratiores, interponit rationes: nam & Diem istum repentè superuenturum ait, & isto pacto eos omnia euasuros mala, & constituendos coram Dei Filio pronunciat.

Ait ergò: Attendite vobis ipsis, ne quando grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & curis huius mundi. *Hæc sunt ergò vitanda, crapula, ebrietas, & cura huius mundi, impia, scilicet, & prophana, quæ fidem Christi extinguit. His malis cùm omnes mundi ordines implicari & inuolui manifestißimum sit, eò magis hæc Christi exhortatio in conspectu nobis esse debet: ne mundi malis moribus decepti pereamus.*

Deinde, cum subiungit Dominus: Vigilate omni tempore deprecantes, *docet quibus rebus occupari eos oporteat, qui superuentura mala cupiunt effugere. Requirit in summa fugam malorum, & ardens bonorum studium: vtrunq́; coniungit Apostolus ad Titum scribens: Abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiscentias, sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, cui sit laus, imperium, & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA III. ADVENtus, Euangelium Matth. 11.

 Iohannes

IOhannes autem cùm audiſſet in carcere facta Chriſti, miſſis duobus Diſcipulis ſuis, dixit illi: Tu es ille qui venturus eſt, an alterum expectamus? Et reſpondens Ieſus dixit illis: Ite & renunciate Iohanni ea, quæ auditis, & videtis: Cœci viſum recipiunt, & claudi ambulant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lætum accipiunt Euangelij nuncium: Et beatus eſt quiſquis non fuerit offenſus in me. Euntibus autem illis, cœpit Ieſus dicere turbæ de Iohanne: Quid exiſtis

ſtis in deſertum vt videretis? Num arun dinem, quæ agitatur à vento? Age, quid exiſtis vt videretis? num hominem mollibus veſtibus amictum? Ecce qui mollia geſtant, in domibus regum ſunt. At quid exiſtis videre? num Prophetam? Certè dico vobis, & excellentiorem Propheta. Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus eſt viam tuam ante te.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium deſcribit nobis Regnum Chriſti, illudq́; depingit proprijs ſuis coloribus, quantum ſcilicet ad externam eius formam, quæ in oculos incurrit, attinet. Nam ſi eius arcanam vim reſpicis fidei oculis, eſt longè ſplendidiſſimum & glorioſiſſimum: Hîc itaq́; ſolummodo de eius externa ſpecie agitur, Præcurſor incarceratur. Vnde monemur, quòd Chriſti Regnum ſub cruce ſit conſtitutum: mittuntur Diſcipuli dubitantes, ſed ad Chriſtum ſolum: Chriſtus Rex ipſe inter pauperes, cœcos, ſurdos, leproſos verſatur: Illi curantur & recipiunt lætum ſalutis nuncium, quod mundi potentes, nobiles, & ſapientes contemnunt. Breuiter, vt hoc Euangelium Regnum Chriſti depingit: ita confirmat Iohannis miniſterium, & Chriſtum verum

esse Meßiam promissum patribus certis indicijs euincit. Verùm vberioris doctrinæ caussa præsens Euangelium in quatuor locos distribuatur. Qui sunt:

I. *Et sors, & officium ministrorum verbi indicatur.*

II. *Interrogatio Iohannis.*

III. *Responsio Christi.*

IIII. *Encomium & laudatio Iohannis.*

DE PRIMO.

Iohannes autem, cùm audisset in vinculis opera Christi, ad ipsum mittit duos de Discipulis suis. *Iohannes vinculis constrictus sortem ministrorum verbi exemplo suo docet: Et idem Discipulos suos ad Christum mittens verum officium ministrorum verbi ostendit. De vtroq; igitur ordine dicam, ac primùm de sorte eorum in hac vita.*

Iohannes hortatur homines ad pœnitentiam, & accusat scelera: Sed quid illi euenit? Hoc docet Historia, Matth. 14. Illîc enim narratur, quòd, cùm Iohannes reprehendisset Herodem, ac dixisset, non licere ipsi habere vxorem fratris sui, coniectus sit in carcerem, ac tandem supplicio capitis affectus. Istud præmium retulit sanctus Baptista ab impio Tyranno. Nam quemadmodum Medicus, si furiosi hominis vulnus attingit, illudq; curare conatur, non aliud expectare potest, quàm vt furiosus in se manus conuertat, ac malum pro bono reddat: Ad eundem modum minister verbi, si hominis

impij

impij & potißimùm Tyranni alicuius pecatum reprehendit, vt agat pœnitentiam, & sanetur à peccati plaga, non aliud expectet, quàm minas, maledicta, mortem. Quàm autem verum hoc sit, non solum Iohannis exemplum docet? verumetiam totius Ecclesiæ historia, cum veteris, tùm noui Testamenti. Hinc tot martyres clarent, hinc tot Prophetarum neces, hinc Apostolorum persecutio, Pauli trucidatio, Petri crucifixio, & alia atq; alia aliorum supplicia: quæ nos commonefaciunt de sorte sanctorum ministrorum in hac vita. Sed felix est Crux, quam Christus præclaram pronunciat: Beata crux, quæ est via ad veram & diuturnam victoriam per Christum Iesum.

Quare non debent ministri Euangelij propter persecutionem cessare in officio: sed Iohannis exemplo incitati, strenuè facere officium: quod in his potißimum situm est. PRIMVM, vt prædicent Christum, & monstrent agnum tollentem peccata mundi. Deinde arguant peccata. Sunt enim organa Spiritus sancti, qui mundum per ipsos peccati arguit, sicut in Iohanne videmus. 3. Pia, sanctaq; sua vita ministerium suum ornent. 4. Minas mundi cum Iohanne contemnant, parati ad ferenda potius quæuis supplicia, quàm vt in officio cessatores esse videantur. 5. Si contigerit eis in carcerem mitti, & rapi ad supplicia propter officium ritè præstitum, quid hìc facient? negabunt Christum? Minimè. Sed ad Christum Discipulos mittent, non metuentes eos, qui corpus occidere tantùm possunt: sed

potius eum, qui vt perdere corpus & animam: ita saluare vtrunq; potest. Hæc sint breuiter de primo loco dicta.

DE SECVNDO.

Tu es ille qui venturus est, an alium expectamus? *Huic legationi, & interrogationi occasionem præbuit error Discipulorum Iohannis de Meßia: Illi enim partim externa facie Christi offensi (sicut apparet ex responsione Domini) partim amore Magistri decepti, existimabant Ioannem Meßiam esse. Hunc errorem vt adimat Discipulis suis Ioannes, mittit eos ad Christum, vt interrogent illum, sitnè ipse Meßias, an alius adhuc sit expectandus, vtq; isto pacto, dictis & factis Christi pleniùs erudirentur de Christo, quòd ipse sit verus Meßias, & non Iohannes. Non ergò mittit Discipulos suos ad Christum, quòd dubitet ipse de Christo: Sed, vt dubitantium Discipulorum saluti consulat. Discamus igitur nos à Iohanne humiliter de nobis sentire, ne quid nobis arroganter tribuamus: discamus à Discipulis, obedientiam præstare superioribus nostris, & potißimùm ijs, qui nos recta ad Christum voce & vita mittunt.*

DE TERTIO.

Sed quid respondet Christus? Euntes renunciate Iohanni, quæ auditis & videtis, Cœci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mor-

tui resurgunt, pauperes Euangelizantur, & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

Hoc responsum quatuor continet: signa indubitatò monstrantia verum Meßiam: imaginem Ecclesiæ in hac vita: ad quos Euangelium pertineat, & admonitionem, ne quis offendatur externa facie Christi, atq; eius Ecclesiæ.

Probatio, quòd ipse Iesus sit verus Meßias, hæc est. Quicunq; sua virtute cæcis visum præbet, claudis rectè incedendi facultatem, leprosis sanationem, surdis auditum, mortuis vitam, & pauperibus, hoc est, contritis & anxijs conscientijs propter sensum peccati, annunciat Euangelium, is absq; omni dubio verus est Meßias. Nam Esaias ita de Meßia vaticinatur: Pusillanimes confortamini, nolite timere, ecce Deus vester vltionem adducet retributionis. Deus ipse veniet & saluabit vos. Vnde illum cognoscamus? Respondet Propheta: Tunc aperientur oculi cæcorum: & aures surdorum patebunt: & saliet, veluti ceruus, claudus: & apertæ erunt linguæ multorum. Idem: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxit me ad Euangelizandum pauperibus, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis libertatem, & clausis apertionem. Cum igitur me videtis, iuxta Prophetarum vaticinia, ista præstare mea virtute, cur me non agnoscitis Meßiam? Atq; ita Christus hac demonstratione se verum Meßiam esse conuincit, & suum officium esse docet, miseris & afflictis opem ferre.

Imago præterea Ecclesiæ, & Regni Christi hic conspicitur contemta coram mundo: auditores Christi sunt pauperes, ægroti & contemti coram mundo. His Christus annunciat salutis viam, & medetur illorum morbis. Et quemadmodum tùm sanabat corporum morbos: ita hodie peccatorum conscientias peccato vulneratas sanat, & affert læticiam cordibus spiritualem: id quod verè sentiunt, qui in vera inuocatione vocem Euangelij audiunt.

Cum dicit, Pauperes Euangelizantur, ostendit, ad quosnam pertineat Euangelium: nimirum ad pauperes, hoc est, contritos corde ob peccatorum suorum fœditatem. Vnde in Psalmo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Item alius Psalmus: Qui sanat contritos corde. Et Esaias 57. Deus habitat cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum. Ad eos igitur solos pertinet Euangelium, qui sentiunt sua peccata, dolent & expauescunt iudicium Dei, & abijciunt propositum peccandi. Est proinde Euangelium læta annunciatio de remißione peccatorum, & consolatio in corde per verbum & Spiritum sanctum, quæ ad illos solos pertinet, qui agunt pœnitentiam & credunt Euangelio, accipiunt remißionem peccatorum, donantur iusticia Christi, qua illis imputata, tanquam iusti apparent in conspectu Dei, donantur Spiritu sancto, & iam noua creatura in Christo effecti, incipiunt Deo ex fide obedire, & quotidiè sata-

diè ſatagunt, vt in omni cognitione & ſenſu abundent, Philippen. 1.

Admonitio Domini: Beatus qui in me offenſus non fuerit. primùm ſignificat, Iohannis Diſcipulos offenſos fuiſſe in perſona Chriſti. Deinde in genere monet omnes, ne externa facie regni Chriſti offendantur: vt vel non recipiant Euangelium, vel receptum reijciant, quemadmodum multi omnibus temporibus offenduntur. Cicero ſua ætate adeò offenſus eſt ſeruitute populi Dei, quòd noluerit doctrinam Eccleſiæ recipere. Sua cuiq;, inquit, ciuitati religio Læli eſt, noſtra nobis: ſtantibus Hieroſolymis pacatisq; Iudæis: tamen iſtorum religio ſacrorum, à ſplendore huius imperij, grauitate nominis noſtri, maiorum inſtitutis abhorrebat: nunc verò hoc magis, quòd illa gens, quid de imperio noſtro ſentiret, oſtendit armis, quàm chara Dijs immortalibus eſſe docuit, quòd eſt victa, quòd elocata, &c.

Hæc quatuor hodie etiam Papiſtæ iactant: Splendorem, grauitatem nominis, inſtituta maiorum, & dominium. Verùm Chriſtus hîc monet, ne iſtis laruis ſinamus nos decipi: ſed potius adiungamus nos puſillo & contemto gregi, qui vocem paſtoris Chriſti audit. Multò enim conſultius eſt cum Noa & paucis alijs Arcam intrare, & à diluuij periculo liberari, quàm cum maxima & florentiſſima parte mundi perire: Melius eſt cum vlceroſo Lazaro in ſinu Abrahæ gaudere, quàm cum diuite epulone inferni tormentis cruciari.

DE QVARTO.

Illis abeuntibus cœpit Iesus dicere ad turbas de Iohanne: Quid existis in desertum videre? &c. *Hoc Iohannis encomium eò pertinet, vt ipsa turba magnifaciat ministerium Iohannis, ac ipsius voci tanquam cœlesti credat. Coniungit autem Christus in hoc encomio omnia, quæ probum Apostolum decent, & commendat illum à quatuor virtutibus. Primum à constantia: Confert enim ipsum rupi immobili, quæ non agitatur à ventis, instar arundinis.* Num arundinem, quæ agitatur à vento, existis videre? *quasi diceret, nequaquam talis est Iohannes: Sed instar firmæ rupis potius, quæ nullis tempestatibus & fluctibus cedit. Debet ergò verus Euangelij præco, nec terrore hominum, nec fauore à veritate deflectere: id quod, proh dolor, nimis multi faciunt hodie.*

Deinde commendat Iohannem à vitæ genere: videlicet, quòd agat vitam non mollem, vt adulatores aulici: non splendorem quærit, vt qui gratiam hominum venantur: sed vitam degit, suo munere & functione dignam: quæ nec inuocationem Dei impedit, nec ipsum in officio languentem reddit. Hoc in genere etiam ad omnes verbi ministros pertinet: vt ita viuant, ne vel mollities in moribus conspiciatur, vel alijs vanis rebus impediantur, quo minus officium faciant.

TERTIO, commendat Iohannem ab excellentia Pro-

tia Prophetiæ: præponit enim ipsum omnibus alijs Prophetis.

QVARTO, commendat eum à legatione qua fungitur: Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. *Est ergò Iohannes legatus Meßiæ & præcursor, qui regi aduenienti viam parat prædicatione pœnitentiæ. Huius exemplum suo quodam modo imitari debent ministri Euangelij: debent Christo parare viam: debent Christo adducere homines: debent vnicam monstrare salutis viam Christum Iesum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA IIII ADVENtus, Euangelium Iohan. 1.

HOc est testimonium Iohannis, quando miserant Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Leuitas, vt interrogarent eum: Tu quis es? Et confessus est, & non negauit: Et confessus est inquiens: Non sum ego Christus. Et interrogauerunt eum, Quid ergò? Helias es tu? Et dicit: Non sum. Es tu Propheta ille? Et respondit: Non. Dixerunt ergò ei: Quis es, vt responsum demus iis, qui mise-

miſerunt nos? Quid dicis de te ipſo? ait: Ego vox clamantis in deſerto: Dirigite viam Domini, ſicut dixit Eſaias Propheta. Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis. Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei: Cur ergò baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neq; Helias, neq; Propheta ille? Reſpondet eis Iohannes dicens: Ego baptizo aqua, ſed in medio veſtrûm ſtat, quem vos neſcitis, ipſe eſt, qui cùm me ſequeretur, anteceſſit me, cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabara facta

sunt trans Iordanem, vbi Iohannes baptizabat.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO huius Euangelij hæc fuit: Pharisæi audiuerant, quòd Iohannes institueret nouam docendi rationem, & inueheret ceremonias nouas, idq́ sine autoritate Pontificum: quòd iuberet parare viam Domino: quòd reciperet ad Baptisma totam Iudæam: quòd clamaret adesse promissum Regem & Meßiam. His rebus auditis Pharisæi moti, mittunt ad ipsum in desertum nuncios interrogatum, qua autoritate id faciat. Id fecerunt, non quòd ipsius doctrinæ aures præbere cuperent: sed potius ideò, vt Christum, & ipsum perderent: vt lucrosas ceremonias retinere possent, vtq́ suam autoritatem, nulla habita ratione salutis populi sui commißi, retinerent: quorum exemplum strenuè satis nostri Papistæ sibi imitandum proponunt.

Summa autem hæc est, quòd interrogant Iohannem, An sit Christus: Ille autem vt verus Christi minister, Christo testimonium præbuit, & iußit eos dirigere viam Domini, suam vocationem tacitè confirmans esse diuinam. Docendi gratia tres sint loci huius Euangelij.

I. Testimonium Iohannis de Christo.

II. Descriptio Iohannis adeoq́ omnis pij ministri verbi Dei.

III. Quid sit parare viam Domini.

DE PRIMO.

In testimonio Iohannis sex consideranda sunt:

I. Qui mittuntur: & cur mittuntur. Mittuntur autem Pharisæi à Pharisæis: sanctissimi in specie, à sanctissimis: qui videbantur sibi esse columnæ Ecclesiæ Dei: qui habuerunt prærogatiuam successionis: qui titulum Ecclesiæ sibi solis arripuerunt: Sed ecce, qui capita Ecclesiæ videbantur, hostes sunt Christi. Vnde discamus nec titulis, nec successionibus: Sed soli diuinæ voci credendum esse. Obseruemus quoq; artem Satanaticam, quam à suo Magistro didicerant hi Pharisæi: non enim hîc interrogant, quòd faueant Christo aut Iohanni, vt videri volunt: sed vt perdant vtrunq; vt serpens in Paradiso fecit.

II. Cui datur testimonium? Christo. Qui dat testimonium? Iohannes. Hinc duo disce: Primum, quòd ministerium verbi debeat hunc scopum habere, vt Christo perhibeat testimonium. Secundum, quòd ars Christiana sit, contra Satanæ technas pura Christi confessione niti.

III. Coram quibus datur testimonium? Coram mundo & hostibus Christi: Vnde discendum est, quòd debeat pius confiteri Christum coram toto mundo, cum discrimine famæ, rerum, & vitæ: ad quod cùm promissio, tùm comminatio nos inuitabunt. Promissio est: Qui confessus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo cœlesti. Comminatio: Quemcunq; puduerit mei coram hominibus, eius & me pudebit coram Patre meo cœlesti.

IIII. *Summa testimonij Iohannis de Christo hæc est, quòd Christus sit homo, quòd sit Deus, quòd sit verus Meßias, remissor peccati. Nam cùm dicit,* Ipse est qui post me venturus est, *indicat ipsius veram humanitatem. Cùm verò addit,* qui ante me fuit, *ipsius diuinitatem fatetur. At cum ait:* Medius autem vestrî stetit, quem vos nescitis. *Respondet ad quæstionem, & Iesum Meßiam esse pronunciat. Baptismi lauacrum, concionatur Meßiæ officium esse, peccatum remittere.*

V. *Vsus & fructus huius testimonij, quòd nos debeamus testimonio Iohannis credere, & Christum amplecti, verum peccatorum remissorem, qui sanguine suo nos lauit à peccatis: cuius rei efficax signum, Baptismum nobis contulit: de quo aliâs.*

VI. *Pharisæi sunt imago personatorum Christianorum, id est, Hypocritarum, qui non possunt ferre veræ pietatis doctrinam: Sed fingunt se pios externis moribus: se sanctißimos simulant, sed aliam personam intus gerunt: inde est, quòd tales hypocritæ dicantur. Nam vt hypocritæ in fabulis sunt, qui personas absentes habitu & gestu externo repræsentant: Ita Pharisæi, pietatis absentis laruam tantùm conspiciendam præbent: Vnde hypocritæ sunt dicti, vt qui, etsi reuera in corde sint impij, foris tamen sanctißimi appareant.*

Ego sum vox clamantis in deserto:

PRIMVM *Iohannes definit omnes Prophetas, Aposto-*

los & ministros verbi, quòd sint vox. SECVNDO, quòd non sit vox inanis, sed clamantis, id est, prædicantis. TERTIO, in deserto, id est, in mundo vniuerso. QVARTO, admonentur auditores dignitatis illius vocis. Est enim non vox hominis, sed DEI clamantis, &c. QVINTO, quò Iohannes allegat Esaiæ testimonium. Nihil enim prius concionator afferre debet sine testimonio sacrarum literarum. Testimonium autem præsens desumtum est ex cap. 49. SEXTO, admonentur quoq; concionatores, ne Deo tribuant alienam vocem. Qui enim id faciunt, non Dei ministri sunt, sed Diaboli flagella: quos non secus atq; lupos fugere decet.

DE TERTIO.

Parare viam Domino est, eodem Iohanne Baptista autore, pœnitentiam agere: nec sine magna caussa est Iohannes vsus hac figura loquendi, quæ propriè pertinet ad regna mundana. Solent enim regibus aduenturis viæ præparari: quò accedere poßint sine periculo & offendiculo. Hoc ipse Esaias exponit, cùm ait: Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erit præruptum in rectitudinem, & loca confragosa in planiciem. Hæc spiritualiter intelligenda sunt, de impedimentis omnibus interioribus & exterioribus, quæ impediunt, quo minus Rex noster Christus ad nos veniat. Interiora impedimenta sunt, ignoratio Dei, cupiditates, prauitas, stulta, confidentia, &c. Exteriora impedimenta sunt, scandala omnia, quæ obijcit Satan in doctrina, Sacramento & moribus. Verùm, vt breuius

dicam,

dicam, Montes (id est, quicquid altum est in mundo) destruendi sunt concione legis. Valles, id est, qui spiritu contriti sunt, attollendi sunt prædicatione Euangelij. Sentes, id est, mala vita, praui affectus sunt amputandi noua obedientia, & studio formandi vitam secundum verbum Dei: atq; vt id fiat, requiritur primùm, vt sint qui clament in deserto. Deinde opus est sana doctrina, quæ est lucerna præparantium viam. Tùm requiritur, vt adueniente Domino, id est, lucente in cordibus nostris gratia Dei, præbeamus nos obsequentes per veram pœnitentiam, & exhibeamus nos ciues Dei, homagium Christo Domino præstantes. Postremò offeramus munera & vitulos labiorum nostrorum, id est, confeßionem: idq; mente, voce, confeßione & moribus.

Verùm, quia hæc intelligi non possunt sine exemplorum appositione: breuiter sententiam Prophetæ & Iohannis declarabimus exemplis. Summa concionis Iohannis fuit: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio, hoc est, quod ex Esaia dicit, parate viam Domini. Quomodo id fecit? Montes depreßit. Nam cum videret multos ex Pharisæis & Saducæis venire ad Baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Nolite dicere intra vos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quòd potest Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor, quæ non fructum bonum facit, excidetur, & in ignem mittetur. Vide hîc, quomodo Iohannes

montes humiliet. PRIMVM, cum vocat eos progeniem viperarum, taxat illorum cor prauum, sanguinis cùpidum, & ingratum. Deinde tollit caussam, de qua maximè gloriabantur. Ex eo enim superbiebant, quòd erant filij Abrahæ: Sed hoc nihil prodesse ait. Nam Deus non est personarum acceptor: neq; enim, qui ex carnali semine Abrahæ sunt, mox sunt filij: sed qui Abraham imitantur fide & obedientia, hi sunt eius filij, quemadmodum Christus apud Iohannem testatur: eos filios Diaboli appellans, qui se filios Abrahæ esse gloriabantur. TERTIO comminationem addit nisi resipiscant. Securis, *inquit*, ad radicem arboris posita est: *hoc est, vltio diuina non procul abest, vt omnis arbor mala excidatur, & in ignem mittatur. Ita & alij ministri verbi montes demoliri debent, monstratis peccatis hominum, sublata gloriationis materia, & propositis pœnis, quæ omnes, qui non conuertuntur, manent. Deinde valles exaltabunt: quomodo id? Quemadmodum Iohannes fecit, monstrato Christo, dicens: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cùm dicit* ECCE, *inuitat ad fidem: cum addit,* AGNVS DEI QVI TOLLIT PECCATA MVNDI: *reconciliationis materiam exprimit. Tertiò, sentes amputat, cum ait,* AGITE FRVCTVS DIGNOS POENITENTIA.

Simile exemplum in Nathan Propheta habemus. PRIMVM, *montem deiecit, hoc est, Hypocrisin in Dauide: qui commisso adulterio & homicidio securè vixit, tanquam re benè gesta: Idq; proposita parabola de*

duobus

duobus viris, quorum vnus erat pauper, alter diues. Diues habebat oues & boues plurimas: pauper autem nihil habebat, nisi vnicam ouem, quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius, simul de pane illius commedens, & de calice eius bibens, & in sinu eius dormiens, eratq; illi sicut filia. Sed cum peregrinus ad diuitem venisset, accepit hanc pauperis ouem diues, & suo hospiti apposuit, parcens suis. Cùm hoc Dauid audiret, indignatus est dicens: Filius mortis est qui fecit hoc. Respondit Nathan: Tu es ille vir: Vriam Hetheum occidisti gladio, & vxorem eius accepisti in vxorem tibi. Ecce ego, ait Dominus, suscitabo aduersus te malum. En quomodo Nathan exprobret Dauidi peccatum, tollit materiam gloriationis, ne putet se non puniendum, eò quòd Rex sit: & comminatur illi pœnas. Hic deiectus est magnus ille mons, & hypocrisis: verùm, cùm animaduertit Nathan, Dauidem deiectum & iacentem, adeò vt diceret cum magno eiulatu: Ego peccaui Domino: vallem hanc subleuat, dicens: Dominus transtulit peccatum tuum, non morieris Deinde sentes quoq; amputat, dum proposita pœna morte filij, continet eum in officio.

Ad eundem modum Petrus in Actis, primùm concione legis cristas Iudæorum deprimit, & montes humiliat: peccatum illis inculcat, docet nihil prodesse, quòd sint de posteritate Abrahæ, proponit comminationes pœnarum, nisi resipiscant. Mox vbi audit eos compunctos corde, & peccati conscientia deiectos, erigit

eos rursus proposito Christo, in cuius nomen iubet eos baptizari. Deinde quoq; cauet ne sentes succrescant, inhortans eos ad pœnitentiam.

Hæc exempla sunt illustria, & ad primi hominis conuersionem congruunt. Superbit Adam secutus nouum doctorem Diabolum. Hunc primùm Deus prosternit obiurgatione, proposita peccati magnitudine: mox deiectum erigit, data promissione seminis, quod erat contriturum caput serpentis.

Similiter Dominus superbos Pharisæos humiliat, afflictã Magdalenã exaltat, atq; ad piam sanctãq; hortatur vitã, dicens: Fides tua te saluam fecit: vade in pace.

Cæterùm ministri verbi, qui hoc verbo non deprimunt montes, non attollunt valles, nec sentes amputant, non sicut Dei, sed vt Diaboli & ventris mancipia faciunt. Multi quidem in genere declamitant contra adulteria, incestus, vsuras, & alia vicia. Sed pauci sunt, qui in os crimina obijciunt, vt Iohannes Herodi, Pharisæis & Hypocritis: vt Christus suis auditoribus, vt Ambrosius Theodosio. Quare hoc non faciunt? Partim, quia vere non cogitant cuius vice funguntur: partim quia metuunt suæ vitæ & fortunis. Verùm contra hanc cæcitatẽ & timiditatẽ opponant vocationis suæ mandatũ & promissionẽ, qua Christus promisit se affuturũ suis seruis, & sibi imputat factũ, quicquid ipsius fit ministris. Præterea, se confirmabunt Iohannis & aliorũ sanctorum ministrorũ constantia & exemplo, subindeq; Deum precabuntur, vt sibi animũ addat, vt ea facere audeant, quæ ipsius intersint gloriæ, cui honor in secula seculorum, Amen.

IN FESTO NATIVITATIS Chriſti, Euangelium Lucæ 2.

EXijt decretum à Cæſare Auguſto, vt cenſeretur totus orbis. Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes, vt profiterentur, in ſuam quiſq; ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eò quòd eſſet de domo & familia Dauid: vt profiteretur cum Maria, deſpon-

ſata ſibi vxore, quæ erat prægnans. Accidit autem cum eſſent ibi, completi ſunt Dies pariendi. Et peperit filiũ ſuum primogenitũ, ac faſcijs eius eum inuoluit, reclinauitq; eum in præſepi, quòd non eſſet eis locus in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem vigilantes, & excubantes excubias nocte, ſuper gregẽ ſuum: & ecce Angelus Domini aſtitit illis, & claritas Domini circumfulſit illos: & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Ne timeatis. Ecce enim annuncio vobis gaudium magnum, quod futurũ eſt toti populo, quia natus eſt vobis hodie Seruator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis ſignũ: Inuenietis infantem faſcijs inuolutum poſitũ in præſepi. Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona voluntas.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEc hiſtoria eſt confirmatio Articuli noſtri Symboli, qui eſt, natus ex Maria virgine. Qui Articulus nouam natiuitatem proponit, quæ antiquam &

Adamicam

Adamicam & corruptam sanctificat in ijs omnibus, qui hunc Christum fide apprehendunt. Et tametsi hic articulus de natiuitate Christi, vel pueris Christianis debet esse notißimus: Tamen magnas ob causas certum ei festum ab Ecclesia deputatum est: vti nimirum historia cum suis circumstantijs explicetur & discatur: non tantùm vt oblectemur pulcherrima huius Historiæ narratione: sed multò magis, vt in conscientijs confirmandis & erigendis, huius summi Articuli vsus conspiciatur. Non enim sacræ Historiæ legendæ sunt vt humanæ, sed vt vsum earum perpetuò cogitemus & exerceamus, ad nos docendos, instituendos & consolandos: vtq; per lectionem scripturarum spem habeamus. Porrò locos duos tantùm constituamus, in quibus plurimi alij, vt patebit, delitescunt, & sunt hi:

I. Historia Christi nati, cum suis circumstantijs & membris.

II. Vsus & praxis huius historiæ.

DE PRIMO.

I. In Historia nouem membra consideremus, quorum primum est de tempore. Natus est Christus post Romam conditam 700. anno, à mundo condito 3952. à Christo nato ad hodiernum Diem nunc expleti sunt anni 1580. Sed cur Euangelista adeò perspicuè meminit temporis, decreti Cæsaris, ducis Cyrenij? Tres sunt causæ. PRIMA, vaticinia Prophetica. Sunt autem vaticinia de venturo Christo duplicia. Alia enim simpliciter, sine certi temporis præscriptione, venturum

Meßiam annunciant: qualia ſunt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Item: Benedicentur in Semine tuo omnes gentes. Eſaiæ 7. Ecce virgo concipiet, &c. Dauid: Dixit Dominus Domino meo, &c. Balaam: Ex Iacob orietur ſtella. Alia vaticinia tempus & annum paßionis, & regni Chriſti prædicunt. Iacob: Non auferetur Sceptrum de Iudá, donec veniat Zilo, id eſt, filius eius, ſcilicet mulieris: ac ſi dicat: Semen mulieris, quod eſt promiſſum, vt deſtruat opera Diaboli, tùm demùm veniet, vbi Sceptrum de Iuda ablatum fuerit. Cum ergò hîc Lucas meminit Auguſti, tributi, & peregrini ducis, ſignificat iamiam adeſſe tempus, in quo naſci Chriſtum oportuerit, iuxta vaticinium Iacob. Daniel quoq; annum crucifigendi Chriſti & reſurgendi expreßit cap. 9. Scias ergò & intelligas, quòd ab exitu ſermonis, de reducendo populo, & ædificanda Hieruſalem, vſq; ad Chriſtum ducem hebdomadæ ſeptem, & hebdomadæ ſexaginta duæ: poſt hebdomadas verò ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & vna hebdomada roborabit pactum multis, & in dimidia hebdomada ceſſare faciet ſacrificium.

Hîc clarè Daniel prædicit tempus occidendi Chriſti. Sed tria hîc ſunt obſeruanda: Quid hebdomada: Quando incoanda ſupputatio: & cur 70. hebdomadas in tres ordines digerat.

Hebdomada in hoc loco intelligenda eſt, non de dierum hebdomada, ſed annorum: vt vna hebdomada 7. annos contineat, & 70. hebdomadæ annos 490.

Sed

Sed quando incoanda supputatio? Ab exitu sermonis, hoc est, ab eo tempore, quo prædixit Ieremias fore, vt liberaretur populus à captiuitate Babylonica, id est, captiuitatis ferè anno. 20.

Diuidit præterea hebdomadas in tres partes, propter res diuersis temporibus gestas, primùm, in 7. hebdomadas: nam per id tempus, hoc est, 49. annos manserunt adhuc Iudæi in captiuitate sua Babylonica. Deinde in 62. hebdomatibus, hoc est, annis 350. instaurata fuit Hierusalem, mansitq́; populus illîc. Postremò, hebdomada vltima Christus baptizatus fuit, prædicauit, miracula edidit, ac tandem pro nostra salute passus est. Passus autem fuit ætatis 33. anno. Hæc si conferas cum Historijs, inuenies Lucam iuxta hanc computationem, tempus nascentis Christi signasse.

SECVNDA *caussa, vt Iudæi confundantur, qui adhuc Meßiam expectant, prorsus deleta iam multis seculis politia Mosaica.*

TERTIA *caussa, vt nos simus certi, quòd verè sit natus & exhibitus Christus, quem olim Deus promisit fore liberatorem generis humani è faucibus serpentis.*

Secundum de loco: Nascetur in Bethlehem & in peregrinatione: In Bethlehem quidem, propter vaticinium Micheæ, quod allegat Matthæus cap. 2. ex Micheæ 5. cap. In peregrinatione verò, vt significetur, Ecclesiam Christi in hoc mundo in peregrinationibus mansuram, idq́; non sine contemtu & persecutione.

Idem

Idem Iohannes indicat, ter repetendo eandem sententiam: Tenebræ eum non apprehenderunt: mundus eum non cognouit: sui eum non receperunt: ex his consequitur, Regnum Christi non esse mundanum.

Tertium de parentibus. Secundum humanitatem nascitur in coniugio quidem: sed ex virgine, cuius rei grauissimæ caussæ sunt. Prima est promissio: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Item, Ecce virgo prægnans pariet filium. Secunda est necessitas: Nemo enim natus secundum naturæ cursum, est sine labe & peccato. Ergò debuit Messias ex virginis sanguine, sine semine virili per Spiritum sanctum concipi, vt esset purus ab omni labe peccati, sicut verum Emanuelem Deum & hominem decuit.

Quartum, quia Christus verus Deus & verus homo est: ex primo capite Iohannis, dicendum est de diuinitate Christi, & explicandæ circumstantiæ temporis, modi, rei, loci, facti, caussæ. Si itaq; quæris: quando fuit Christus secundum diuinitatem? Respondet Iohannes: In principio erat verbum, id est, verbum fuit ante initium omnium creatarum rerum. Non est igitur creatura Christus. Si quæris quomodo fuit? Respondet: Et verbum erat apud Deum: ergò alia persona est à Deo Patre. Si quæris quid fuit? Respondet: Et verbum erat Deus: quo dicto significatur, quòd vna sit essentia diuina. Si quæris: quid egit? Respondet: Omnia per ipsum facta sunt. Si quæris: quid agit? Respondet: Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si

quæris:

quaris: quò venit? Respondet: In mundum venit, in sua venit. Si quaris: quomodo venit? Respondet: Verbum caro factum est. Si quaris: cur venit? Respondet: Vt daret potestatem filios Dei fieri, quotquot in ipsum credunt. Si quaris quando venit? Respondet: fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Iohannes, &c. Hac breuiter meminisse de Diuinitate Christi profuerit.

QVINTVM de cunabulis Christi, qua nihil aliud, quàm mundi contemptum & paupertatem extremam significant, quam paupertatem Christus experiri voluit, vt nos diuites redderet. In hac cunabula inspiciant arrogantes, ac deponant fastum: hûc inspiciant pauperes, ac desinant desperare, tanquam ob paupertatem spreti. Obseruandus est hic abusus omnium rerum conditarum à Deo: Bethlehem seruit lucro: Diuersorium hospitibus: Christus Rex in stabulum reÿcitur omnium rerum Dominus. Sic & hodie Ecclesia spernitur, dum impÿ abundant opibus, honoribus & potentia.

SEXTVM de apparitionibus Angelorum: qui primùm testantur adesse Dominum. Secundò, ipsa claritate ostendunt, qualis sit Rex recens natus Christus. Tertiò, qualia sint eius beneficia, & qualis inde Deo reddatur gloria, hymno declarant.

SEPTIMVM de concione Angeli ad pastores, Nolite timere: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit

omni

omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum, Inuenietis infantem pannis inuolutum positum in præsepio.

Hæc concio omnium, quæ vnquam antea in mundo facta sunt, est excellentißima, cuius partes sunt plurimæ.

PRIMA: Iubent Angeli vt pastores non timeant: quare ostendunt Christum aduenisse, vt tollat maledictionem legis, & peccatum, propter quod venit in homines maledictio.

SECVNDA: concio Euangelij: Annuncio vobis gaudium magnum. Cum magnum dicit, distinguit hoc à mundi gaudio, quod durat ad breue tempus, & debili fundamento nititur. Verùm hoc gaudium, quod Angeli annunciant, Magnum dicitur quatuor de caußis: Primùm propter materiam, quæ magna est, nempe reconciliatio nostrî cum DEO. Secundò, propter diuturnitatem & stabilitatem: perpetuò enim durat & manet constans. Tertiò, propterea quòd ad paucos tantùm non pertinet: sed ad omnes, qui hanc annunciationem gaudij fide recipiunt. Quartò, quia spirituale est, pertinens ad totius hominis salutem.

TERTIA: caussa & materia huius gaudij: Quia, inquit, hodie vobis natus est Saluator, qui est Christus Dominus.

QVARTA:

QVARTA: monstrat locum. In ciuiuitate, inquit, Dauid, hoc est, Bethlehem.

QVINTA: signum verbo additur. Ait enim, hoc erit vobis signum: inuenietis infantem, pannis inuolutum, positum in præsepio. Hoc signum duo facit. Primùm deducit eos recta ad puerum, ne ipsum quærentes aberrent: Etsi enim omnes matres inuoluunt pannis suos infantes, tamen in præsepijs non ponunt. Secundò discernit regnum huius pueri à regnis huius mundi. Nam regna mundi externum splendorem habent: atq; hæ sunt partes concionis Angelicæ.

OCTAVVM de natiuitate Christi. Primùm reuelatur Pastoribus. Vnde duo discenda sunt: Vnum, Christi regnum non esse mundanum. Alterum, Christi regnum pertinere ad pauperes, iuxta illud: Pauperes Euangelizantur.

NONVM de carmine Angelico, quod est: Gloria in excelsis Deo, in terra pax, hominibus bona voluntas. *Hæc concio miro compendio complectitur fructum Dominicæ natiuitatis, quæ in tribus consistit. Primum enim Deo redditur gloria. 2. Pax fit hominibus. 3. Bona voluntas Dei ergà homines declaratur.*

Primum ergò, cùm Angeli dicunt: Gloria in excelsis Deo: significant quòd nemo poßit Deo veram gloriam tribuere sine cognitione Christi. Homo enim erat conditus in hunc finem, vt Deo conditori gloriam tribueret:

bueret: Sed per lapsum primorum parentum factum est, vt nec rectè agnouerit Deum, nec glorificauerit. Sed quæris: quid est Deo gloriam tribuere? Tribuere alicui gloriam nihil aliud est, quàm alicui veram virtutem tribuere. Vt cum rex aliquis iustè, sapienter, fortiter, clementer agit, tribuitur ipsi à subditis gloria, hoc est, subditi ipsius facta approbant, ac eum singulari beneuolentia ipsum prædicant. Proinde simili modo Deo tribuitur gloria, quando agnoscuntur & verè sentiuntur ipsius virtutes, sapientia, iustitia, fortitudo, misericordia, veritas, & aliæ.

Sapientia Dei in eo conspicitur, quòd hominem, quem condiderat in suam gloriam, reparet rursus, vt imaginem, quam per peccatum perdiderat, per Filium suum, natum ex virgine, recuperet: ac ita gloriam, sapientiæ Deo tribuit.

Iustitia peruidetur ex eo, quòd hominem, qui peccauerat, noluerit in gratiam recipere sine compensatione iniuriæ. Nam cum aut hominem æternum perire ob suum peccatum necesse erat, aut aliquem in humano genere satisfacere Deo oportebat, qui sustineret pœnas pro toto genere humano, Deus dedit filium, qui assumsit humanam naturam, in qua satisfecit iustitiæ Dei. Quare laus iustitiæ meritò Deo, Christo Domino nato, tribuenda est.

Fortitudinis commendatio est, quòd serpentem & eius semen, per Christum superauerit, atq; adeò ipsius

regnum

regnum deleuerit, quantum quidem ad omnes eos attinet, qui hunc natum Iesum fide apprehenderint.

Misericordia in eo relucet, quòd humanum genus perditum & oppressum tyrannide Diaboli, & ingentibus ærumnis & calamitatibus, morte, inferno, & damnatione, per filium, & propter filium in gratiam recipiat. Hæc Dei misericordia omnia opera Dei excedit, quam perpetuò & Angeli boni, & homines electi prædicabunt, imò Diaboli etiam inuiti agnoscent.

Veritas in eo patesit: quòd promißionum antiquarum memor, exhibeat quod olim promisit. Lapsis enim in peccatum primis parentibus promisit semen mulieris, quod erat contriturum caput serpentis: hanc promißionem nunc implet dato filio.

Propter has ergò virtutes, Deo gloria tribuenda est: idq; potißimùm ab ijs, qui sentiunt ipsius beneficia. Hæc gloria tùm demùm ei tribuitur, cùm primùm agnoscimus hoc Dei mirandum beneficium. Deinde, cùm Filium fide amplectimur. Tertiò, cum mente, voce, confeßione & moribus Deum prædicamus. Quartò, cùm quàm plurimos ad agnitionem Dei inuitamus.

Deinde cùm dicunt Angeli: In terra pax, notatur præcipuum beneficium Christi, propter quod in mundum venit, nimirum vt pax fieret inter Deum & hominem. Hæc pax est mutuus consensus Dei & hominum: Dei quidem recipientis homines in gratiam propter Filium: Hominum verò fide accipientium ob-

latum beneficium cum gratiarum actione, ac perpetua animi gratitudine. Huius pacis dulcißimi sunt fructus: Accessus ad Deum, gaudium spiritus, bona conscientia, laetus de hac vita exitus. Hanc pacem turbant peccata contra conscientiam, securitas, neglectus verbi. Quare non secus, quàm pestes fugienda sunt.

Postremo loco addunt Hominibus bona voluntas, hoc est, postquam Deus hominibus per Christum reconciliatus est, fauet ipsis, & vera paternaq; στοργῇ ipsos complectitur, tanquam carißimos liberos, quos sibi adoptatos in Christo caros habet. De hoc beneplacito etiam loquitur Dauid in Psalmo 5: Quoniam tu benedices iusto Domine, sicut scuto beneplacito munis eum. Cùm Dauid hoc loco beneplacitum Dei confert scuto, monstrat eius verum vsum & fructum. Significat enim, quòd fauor Dei sit nobis vice clipei, quo munimur aduersus impugnantium nos tela. Diabolus sua ignita in nos tela vibrat: sed hoc scuto tuti sumus. Atq; ita de alijs.

DE SECVNDO.

Vsus duplex est: Generalis, qui ex tota historia petitur, & specialis, qui petitur ex singulis partibus. Generalis ergò est, vt discamus nostrum verum Saluatorem Deum & hominem ex virgine natum recipere & amplecti, opponendo eum omnibus miserijs nostris, peccato, morti, maledictioni, irae Dei & inferno: certi, quòd hic filius Dei & Mariae sit, secundum vaticinium Esaiae, Nobis natus & nobis datus. Idq; vt sit iusticia &

ſalus omni in ipſum credenti. Specialis vſus eſt multiplex. PRIMVS, *vt à parentibus Chriſti obedientiam ergà magiſtratum diſcamus.* SECVNDVS, *vt à paſtoribus diſcamus obtemperare teſtimonijs de Chriſto, Chriſtum quærere, & redire ad opera vocationis.* TERTIVS, *vt ab Angelis diſcamus, primùm annunciare Chriſtum ignotis: vnde omnes pij miniſtri verbi conſolari ſe poterunt in miniſterio, quòd idem doceant, quod antea per tantos heroicos Spiritus traditum eſt. Deinde diſcamus ab Angelis & Paſtoribus confeſſionem huius Chriſti. Poſtremò diſcamus glorificare Deum, & cum Angelis canere, Gloria in altiſsimis Deo, cui ſit honos & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

FERIA II. NATIVITATIS Chriſti, Euangelium Matth. 23.

ECce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & illorum aliquot occidetis, crucifigetisq́;, & illorum nonnullos flagellabitis in Synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter Templum & Altare. Amen dico vobis: venient hæc omnia super generationem istam. Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, haudquaquam me videbitis posthac, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

PRiusquam accedamus ad textus enarrationem, quia hic dies diuo Stephano dicatus est, dicam quare sanctorum festa in Ecclesia Dei celebrari soleant: &

ant: & quid nobis in exemplo diui Stephani spectandum sit.

Festa celebrantur in Ecclesia Dei non Ethnico more, sicuti apud Papistas, vt sanctos patronos & intercessores inuocemus, id quod non potest fieri sine horrendo sacrilegio & contemtu Filij Dei: Sed sunt multæ aliæ grauissimæ caussæ, cur quorundam sanctorum festa in Ecclesijs nostris retineri sit vtile, & sunt potissimùm sex.

PRIMA, vt perpetua historia Ecclesiæ aspiciatur, quæ nobis & vitæ regula esse debet, & admonitio de prouidentia Dei. Si enim historias prophanorum hominum, in quibus alicuius virtutis larua apparuit, iucundum est legisse: multò iucundius erit profectò, eorum historias legere, in quibus viuæ verarum virtutum icones refulserunt, vt in Paulo, Petro, Maria, Stephano, Magdalena, latrone, & alijs multis.

SECVNDA, vt testimonia de doctrina, de ministerio docendi, & de Ecclesia considerentur: Sunt enim edita miracula, factæ sunt mirandæ vocationes ad ministerium Ecclesiæ, illustrata est doctrina per vniuersam Ecclesiam. In his testimonijs pulcherrimum est videre perpetuum consensum veræ Ecclesiæ in scriptis Propheticis, Apostolicis & in Symbolis, & dijudicare inter veram doctrinam Ecclesiæ & omnium temporum corruptelas, mendacia & imposturas.

TERTIA, vt Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quòd se patefecerit, tradiderit doctrinam,

 ostenderit

ostenderit præsentiam suam in Ecclesia, & nos ciues fecerit eius cœtus, qui habet testimonia veræ Ecclesiæ & veri cultus.

QVARTA, vt exempla confirment fidem nostram: Cùm legimus ipsos exauditos & adiutos esse diuinitus, vt in Psalm. 33. dicitur: Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum, fiduciam concipimus, vt & nos inuocantes iuuet. Sic ergò vnusquisq; nostrûm statuat, & apud se colligat: Magdalenam, Latronem, Paulum pœnitentes recepit in gratiam, non obstantibus eorum enormibus peccatis, quibus Deum anteà offenderant: Igitur & ego ad eundem Dominum confugiam, vt me in gratiam recipiat. Petrum post horrendum lapsum venia dignatus est: Ergò & ego lapsus non desperabo. Est enim semper sibi constans & sibi similis, nec est personarum acceptio apud eum.

QVINTA, vt pro vocatione singuli sanctorum exempla imitemur: Paulus non fractus est persecutionum mole, sed constanter Euangelium docuit: cuius exemplum imitentur ministri verbi. Iohannes non veritus est Herodis minas: quare pius concionator ipsius exemplo discat mundi furores contemnere. Abraham ex fide sanctè instituit suam domum, in vero timore Dei & inuocatione: ab hoc ergò discant omnes pij patresfamilias: & sic alia exempla accommodentur.

SEXTA, vt Sanctorum dulcis sit apud nos memoria, & laudetur eorum virtus, quòd donis Dei bene

vsi sint,

vsi sint, quòd sint domicilia Dei, & testes de eo, quòd sint ornati ingentibus virtutibus, quòd sint nobis viua exempla conuersionis, fidei, pœnitentiæ, constantiæ, patientiæ, & aliarum virtutum.

Hæ sex causæ sunt grauißimæ, propter quas & memoria sanctorum, exemplo veteris Ecclesiæ retinetur, & eorum festa celebrantur. Quæ cum ita fiant, omnia in gloriam Dei & nostram ipsorum salutem cedunt.

Iam pauca de Stephano dicenda sunt, in cuius historia has circumstantias cogitemus: Religionem, officium in Ecclesia, defensionem suæ religionis, circumstantiam in confeßione, inuocationem Christi, consolationem, & vitæ exitum.

Religio Stephani: Stephanus fuit Christianus, vir plenus fide & Spiritu sancto, plenus gratia & fortitudine. Vbi enim vera fides, ibi Spiritus sanctus, quò maiora incrementa fides capit, eò magis se præsentem testatur Spiritus sanctus, accendens motus in cordibus congruentes cum lege Dei. Contrà, vbi Spiritus sanctus non sentitur efficax, ibi neq; fidem veram adesse, manifestum est. Habemus ergò hîc, quod in Stephano imitemur, nempe fidem efficacem, cui testimonium præbet Spiritus sanctus: non imitantur fidem Stephani, qui eam in ore habent, & interim inuoluuntur prauis cupiditatibus, & ruunt quocunq; cœci affectus eos abripiunt.

Officium Stephani in Ecclesia fuit pauperibus

ministrare & seruare thesaurum Ecclesiæ in vsum sanctorum pauperum, in quo officio non dubium est eum sedulum fuisse. Nam habuit Spiritum sanctum gubernatorem, veram fidem, & caritatem, agendi regulam. Hunc ergò sibi proponant pauperum curatores & Diaconi. Primùm afferant fidem, sine qua nulla diligentia, & nullum officium ritè fieri potest. Deinde in administratione declarent se regi Spiritu sancto, ne vel duriùs pauperes excipiant, vel ad gratiam hominum bona dispensent, vel torpeant in officio, vel etiam furentur ipsi, vel quod verè pauperum est transferant in alios: sed omnem fidem in officio præstent, cogitantes Deum suæ administrationis inspectorem: statuentes quòd membra Christi sint, quorum cura ipsis demandata est: verè sentientes templa Dei esse, quibus præfecti sunt, vtut paupertate, morbis & vlceribus scateant.

Quomodo defenderit Religionem quam professus est Stephanus, ostendit 6. & 7. cap. Actorum: Non in periculo abijcit confeßionem: non dißimulat, vt multi, sed constans est & fortis suæ religionis propugnator: non ipsum impedit multitudo sectarum, quæ tùm erant plurimæ: non frangitur autoritate Pharisæorum ac summorum virorum in Iudæa, sed sectis se fortiter opponens, solus impetum totius populi sustinet, & longa oratione suam religionem defendit: quod exemplum nos quoq; imitemur.

Constantia eius in confeßione inde apparet, quòd non minis, non excommunicatione, non lapidatione absterrea-

sterreatur à confeßione: sed vt inuictus miles, confeßionem in medijs periculis retinet. Hoc nobis quoq; in exemplum propositum est.

Inuocatio Christi, cum iam obrutus lapidibus iacet, ostendit & fidem, & testatur de vera caritate huius viri. Intercedit enim pro suis interfectoribus, neq; frustra pro illis intercesßit. Nam Paulus, qui custos erat vestium eorum, qui Stephanum lapidabant, posteà conuersus est.

Consolatio in hac inuocatione sentitur: Nam filium Dei, pro quo ista sustinuit, vidit stantem à dextris Dei pro se interpellantem, qua consolatione pœnæ acerbitas non parùm mitigata est: hunc si nos in nostra cruce imitemur, verè sentiemus præsens Dei auxilium, consolantis nos suo sancto Spiritu.

Exitus vitæ ipsius lætißimus fuit. Nam in hac precatione: Domine Iesu suscipe Spiritum meum, *expirauit & obdormiuit in Domino. Atq; ita ipse cursum consummauit, fidem seruauit, ac iam coronam, vt strenuus victor, cum gloria obtinet. Hunc ergò & nos morituri nobis proponamus.*

Nunc textum Euangelij videamus, cuius summa est: Christus prædicit pericula ministrorum verbi, & comminatur pœnas persecutoribus. Nos docendi causa quatuor locos tractabimus, qui sunt:

I. Prædictio persecutionis ministrorum verbi.

II. Exaggeratio peccati persecutorum.

III. *Comminatio pœnæ.*

IIII. *Exprobratio ingratitudinis eorum, qui Christum inuitantem se ad pœnitentiam respuunt.*

DE PRIMO.

Ecce ego mitto ad vos Prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem. *Hoc loquitur Christus ad Iudæos, qui tùm videbantur ipsa Dei Ecclesia esse, & significat, quanta rabie persequentur aliquando suos Legatos, Prophetas & Apostolos.* Mittit quidem Deus *suum verbum, vt saluentur recipientes verbum, eiq́; fidem adhibentes: quòd autem inde quidem fiant deteriores, hoc non Deo, sed maliciæ hominum imputandum est, qui Deum trahentem per verbum sequi nolunt. Cur autem persequantur impij Apostolos, explicat Dominus Matth. 10. vbi ait: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Iohan. 16. Sed venit hora, vt quisquis vos interfecerit, arbitretur se cultum præstare Deo, & hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem neq; me. Hîc caussam ponit, cur impij ita in pios insaniant, videlicet quòd Deum ignorent: quæ Dei ignoratio facit, vt ipsi parricidæ putent se sacras victimas offerre Deo, cum fideles occidant. Atq; adeò ruunt ignorantes Deum in hypocrisin, ex hypocrisi in parricidium, donec compleuerint mensuras scelerum suorum.*

rum. Quid ergò facit Christus? Venit ad ægrotos: illi, vt phrenetici, in Christum se conuertunt, quem de medio sublatum cupiunt. Monstrat ille per suos morbum: Illi contrà morbum non agnoscunt: quare & Medicum contemnunt, & eius legatos persequuntur.

DE SECVNDO.

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti, &c. *Quàm grauiter peccent persecutores Ecclesiæ, ostendit. Dicit enim eos fore reos totius sanguinis sanctorum, qui vnquam effusus est, non secus atq; ipsi sua manu omnes pios & sanctos, atq; adeò ipsum Christum trucidassent. Nam inter omnes impios quædam impietatis cognatio est, quæ facit pœnas æquè graues, & reatum æqualem.*

DE TERTIO.

Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. *Hæc tametsi propriè dicuntur de persecutoribus Iudæis: tamen in vniuersum ad omnes Ecclesiæ persecutores pertinent: Iuramentum quod interponit Dominus, nos docet duo. Primùm, quòd impij verè aliquando rapiantur ad supplicia, vtut diu differri videatur iudicium. Deinde, quòd pij, qui persecutionem patiuntur, aliquando gloriosè liberentur, traditis suis hostibus perpetuis supplicijs: Vnde discant pij non succensere impijs persecutoribus, sed potius commiseratione super illorum certa*

damna-

damnatione tangi, & pro illis intercedere, vt Dominus eos conuertat, ne omnes damnentur: quemadmodum Stephanus fecit, vt suprà audiuimus.

DE QVARTO.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, &c. *Hæc verba Christi compellantis Hierusalem primùm exprobrationem habent. Deinde affectum Christi ergà eos declarant. Tùm significant, quòd sua propria culpa pereant. Postremò pœnam comminantur.*

Cùm enim dicit: Quoties volui te congregare, *exprobrat ingratitudinem, quòd nec oblatum beneficium recipere voluerint, nec suæ salutis vllam rationem habuerint, tantum abest, vt benefactoris liberalitatem agnouerint, aut ei grati fuerint. Vtinam non magna pars eorum, qui hodie audiunt Euangelium, illis esset similis: id quod sanè suis declarant fructibus.*

Affectum suum ergà ipsos declarat Dominus, dum se Gallinæ confert, quæ suos pullos intimè amat, & nihil non agit, quo eos ab inimicis auibus tueatur. Absit à pijs cordibus, sentire, Christum apud se aliud statuisse de Iudæis, voluntate aliqua arcana, quàm quod lacrymis, & ore testatus est. Nam horrendum est, cogitare in Christo contradictorias voluntates esse, qui ipse damnat cor duplex. Verè igitur illorum salutem voluit, iuxta dictum Prophetæ: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.

TERTIO

TERTIO loco, cum ait Dominus, ET NOLVISTI, apertè testatur Iudæos sua culpa periisse, & repugnasse Christo ex propria malicia, qui eis salutem obtulit. Non dicit, & Deus noluit recipere in gratiam: sed TV NOLVISTI. Quare hinc duo discamus: Primùm, vt cautiores facti Iudæorum damno, verbo Dei præbeamus aures, & inuitanti Christo nos obsequentes præbeamus, nec reluctemur Spiritui sancto, qui voluntates omnium mouet, qui audiunt Euangelium. Alterum, quòd, quicunq; verbum audientes, ei non obtemperant, pereant sua culpa, quorum interitus & damnatio non ascribenda vlli fato, aut voluntati arcanæ Dei, quasi quorundam salutem non vellet.

QVARTO, cum subiungit: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Hæc pœnæ comminatio, etsi in specie pertinet ad Iudæos persecutores, quibus vastationem minatur religionis, politiarum & Oeconomiarum: in genere tamen ad omnes persecutores Euangelii pertinet. Comminatur autem illis, vt aliqui saltem ex ipsis resipiscant. Nam omnes Propheticæ comminationes habent tacitam conditionem, scilicet, nisi egeritis pœnitentiam: sicut in Niniuitis videmus, & Christum audimus contestantem, his verbis: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis, Luc. 13.

Simus ergò admoniti hac comminatione, vt nos, modò velimus effugere iram Dei, seriam agamus pœnitentiam, & Christum saluatorem nostrum veris gemi-

tibus

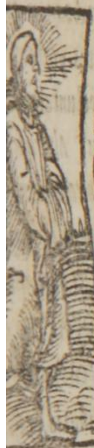
tibus imploremus, vt nos vera fide & inuocatione conseruet, cui cum Deo Patre & Spiritu sancto sit laus, honor & gloria in secula seculorum, Amen.

FERIA III NATIVITATIS Domini, Iohannis 21.

DIcit Iesus Petro: Sequere me. Conuersus Petrus, vidit illum Discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit: Domine, quis est ille, qui te tradit? Hunc ergò cùm vidisset Petrus, dicit Iesu: Domine, hic autem quid? Dicit ei Iesus: Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Exijt ergò sermo iste inter fratres,

tres, quòd Discipulus ille non moreretur. Et non dixerat ei Iesus: non moritur. Sed si eum velim manere, donec veniam, quid ad te? Hic est Discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quòd verum est testimonium eius.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa huius Euangelij est: Postquam Christus ter interrogasset Petrum an se amaret, mandat illi vt se sequatur, significans, quòd se sua morte esset glorificaturus. Præterea correcto errore Petri, Euangelista aliorum Discipulorum sensum corrigit, qui malè intelligentes verba Domini, putarunt falsò, Iohannem non moriturum. Postremò asserit, Euangelium à Iohanne scriptum de Christo, verum esse. Porrò huius Euangelij quatuor constituantur loci, qui sunt:

I. *Colloquium Christi & Petri, & mandatum Christi, vt Petrus se sequatur.*

II. *Vt vocatio cuiq; sua commendatur: Ita damnatur curiositas.*

III. *Correctio erroris Discipulorum orti ex malè intellectis verbis Domini.*

IIII. *Commendatio Euangelij à Iohanne scripti.*

DE PRIMO.

Et cum hoc dixisset, dicit Petro: Sequere me. *Quia Petrus ter negauit Christum, voluit Dominus terna confeßione eum in suum statum & Apostolatum restituere. Nam par erat, vt qui toties negasset suum Dominum, hac ratione & veluti disciplina castigaretur, ac probaretur, & vt tota fieret eius conuersio. Tria autem sunt, quæ hîc cum Petro agit Dominus: Primùm ter illum interrogat, an se amet: cui Petrus ter quoq; respondet, vt hac terna confeßione apud alios ternam negationem ablueret, ac in suum ita locum restitueretur. Deinde ter commendat illi Apostolatus officium, dicens: Pasce oues meas, hoc est, esto Apostolus meus, qui doctrina Euangelij, Sacramentis, & sancta vita, mihi congreges oues. Habemus hîc munus Apostolatus, adeoq; omnium ministrorum verbi, esse pascere oues Christi. Deinde Metaphora ouium significatur, qualisnam sit cœtus ille hominum, qui ouium appellatione signatur. Primùm ergò quædam de pascendi ratione: Deinde de ouibus quædam hîc dicenda sunt.*

Christus pascit, & Apostoli, alijq; ministri verbi pascunt: sed non similis omnium ratio est. Christus enim vt Dominus, ouium pastor, Apostoli vt serui: Christus intus suo Spiritu, Apostoli externo ministerio. Nam eos qui feritate morum vrsi aut Leones erant, cicurant, intus Domino per Spiritum suum operante: ac ita in ouile Christi, hoc est, in regnum Christi introducunt: idq; adhibitis clauibus Ecclesiæ Christi, à Christo vero pastore datis:

re datis. Sunt autem hæ claues aliæ nullæ, quàm verbum & fides: verbum adhibet minister, fidem ad prædicationem verbi intus adhibet Spiritus Christi. Nam prædicatio verbi Dei, de peccatorum remißione impetranda per Christum vnica clauis est ad aperiendum regnum cœlorum. Quòd si is, qui audit, adiungat etiam veram fidem, & Euangelio verè adsentiatur, accedit etiam clauis altera: his duabus clauibus recluditur regnum cœlorum, & impetratur condonatio peccatorum. Hoc ita esse ostendit legatio Christi, in qua, quod per claues figuratè dicitur, claris & significantibus verbis exprimitur cum ait: Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ: Ecce habes priorem clauem. Verùm cum addit: Qui crediderit, saluus erit, alteram ostendit clauem. Sunt ergò hæ duæ claues, verbum & fides, quibus recluditur regnum cœlorum. Verbum applicatur foris per ministrum, sed virtute Spiritus receptum gignit per fidem, qua intratur in ouile Christi.

Deinde cum pastores intromiserint oues in ouile Christi, debent eas pascere verbo & Sacramentis: aberrantes ab ouili, pedo, hoc est, obiurgationibus reuocabunt: laborantes & ægrotas consolationibus refocillabunt: & semper excubias agent circa gregem suum, ne lupi veniant & disrumpant ouile & dispergant oues. Hæc omnia commisit Dominus Petro atque alijs Apostolis, imò omnibus ministris Euangelij, quando dixit Petro: Pasce oues meas.

Sed cur oues appellat, quos Christo adducunt Apostoli?

postoli? Tres caussas potißimùm inuenio: quarum prima est, quòd mansuetos esse oporteat, qui Christo dant nomina. Non enim decet eos, qui in Christi familia censeri volunt, imitari truculentiam leonum, rapacitatem luporum, astutias vulpium, libidinem hircorum, sordes porcorum, aut alios ferinos affectus exprimere.

Secunda caussa est, quòd quemadmodum oues sui pastoris vocem norunt, & alienam refugiunt: Ita pij solum Christum doctorem agnoscent, & eos, qui eius vocem sonant, audient, & non alios quantumuis magni nominis, imò etiamsi fuerint Angeli de cœlo.

Tertia caussa est, quòd quemadmodum oues suum pastorem, quocunq; ierit, sequuntur: Ita pij Christum, in vita, in cruce, in gloria sequi debebunt, ipsius vitam vitæ regulam intuebuntur, ipsius crucem per patientiam, quoties opus est, sustinebunt, ac postea cuius in cruce socij erant, gloriæ quoq; erunt participes, quemadmodum Paulus ait: Si cum illo patimur, vnà etiam cum illo glorificabimur. Hinc ergò pij verbi ministri discant rectè pascere gregem Christi. Et oues sint mansuetæ: audiant sui pastoris vnicam vocem: eumq́; sequantur in vita, cruce & gloria.

Tertium, quod agit hîc Christus, est quod Petro significat, quali mortis genere sit Deum glorificaturus, cum ait: Cum esses iunior, cingebas te, & ibas quò volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quò noles. *Significatur his verbis,*

quòd

quòd Petrus ob Christi confeßionem debeat aliquandò crucis supplicium subire, quod Irenæus & plerique veterum testantur Romæ factum esse regnante Nerone. Tametsi de hac re iusta potest esse dubitatio.

His subiungit Christus mandatum suum ad Petrum, & iubet vt se sequatur, non amplius abijciat confeßionem, sicut antea, sed strenuè vsque ad mortem se inuictum militem Christi præstet: hoc vnusquisque nostrûm sibi dictum putet.

DE SECVNDO.

Conuersus Petrus, vidit illum Discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius: hunc ergò cum vidisset, dicit Petrus Iesu: Domine, hic autem quid? Cui Iesus: Si eum velim manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Petrus audiens à Domino, quòd esset aliquando subiturus. Christi nomine, durum supplicium, non tàm quid sibi faciendum præscribitur spectat, quàm est solicitus de alijs: est quidem paratus ad ferendam crucem Christi nomine: sed interim accedit ex infirmitate carnis quædam curiositas, qua ea inuestigat, quæ ad se non spectant. Tanta enim hominum imbecillitas est, vt semper in nostris aduersis respiciamus ad aliorum felicitatem: quare facimus ipsi nobis crucem acerbiorem & difficiliorem. Libenter vellemus, ne alij nobis essent feliciores. Dulce enim, iuxta prouerbium, commune naufragium. Verùm cùm Dominus hanc curiositatem taxat in Petro, sciamus hanc

reprehensionem ad nos quoq; pertinere. Vt autem istud in Apostolo corrigat, ait: Quid ad te? me sequere, quasi dicat: Noli respicere ad aliorum felicitatem sed potiùs hoc specta, vt tuum officium facias, ac feras quicquid tibi Dominus ferendum imposuerit. Ita vult Dominus, vt nostram curemus vocationem in timore Domini: non vult, vt putemus nos infeliciores esse, si alij nobis videntur feliciores. Nam qualibet vocatio suam habet adiunctam crucem, quæ ferenda est æquo animo. Omnes, inquit Paulus, qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patientur: nemo ergò, modò pius erit, expers crucis erit. Quare curiositate prophana abiecta, vnusquisq; maneat in vocatione, qua vocatus est: Sit quietus, & propria agat, iuxta Pauli consilium. Quietos vult nos esse, ne instar hominum prophanorum in alienis negocijs nimium occupemur: quemadmodum multi hodie faciunt. Vult nos propria agere, hoc est, vult vnumquemq; quæ suæ vocationis sunt, curare. Vt autem id fieri possit, quinq; sunt in quaq; vocatione spectanda. Primùm vocatio debet esse legitima. Deinde, fides & caritas debent esse actionum regulæ in vocatione. Tertiò, si quid aduersi in vocatione contigerit, consolationem petas è conscie ntia legitimæ vocationis. Quartò, vocationem ad gloriam Dei & Ecclesiæ Christi commodum referes. Postremò, quia nihil feliciter in vocatione absq; benedictione diuina succedit, Deus rogandus est, vt manus auxiliatrices adhibeat. Hoc si feceris in vero timore Dei, senties sane tuam vocationem non inutilem Ecclesiæ Dei fore.

DE TERTIO.

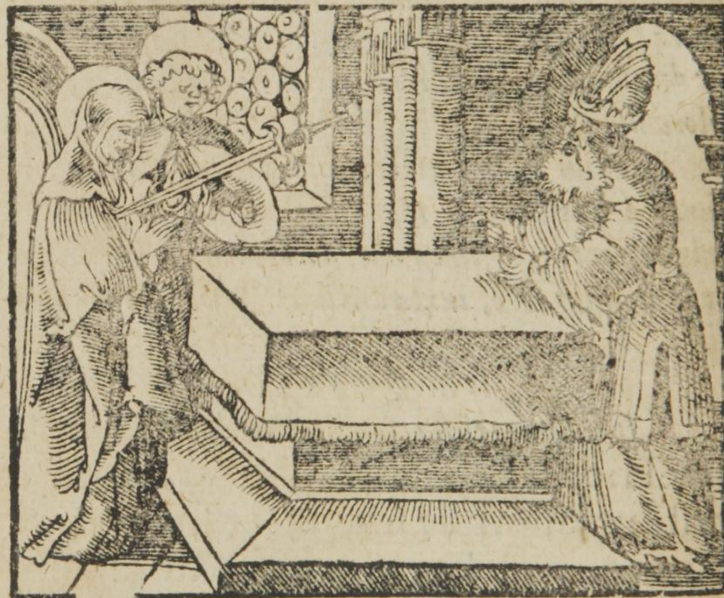
Exijt inter fratres ſermo, quòd Diſcipulus ille non moreretur. *Vide quàm facilis eſt in errorem lapſus. Chriſtus dicit: Si eum volo manere, quid ad te? Diſcipuli autem hoc intellexerunt, quaſi ſine conditione dixiſſet: Volo illum manere, & non mori, donec veniam. Hîc ergò admonemur diligentiæ in lectione ſacrorum librorum, ne aliena, quàm quæ dicuntur illinc extruamus. Amplectamur itaq; quæ clara & perſpicua ſunt: quæ cum conditione, aut obſcurè dicuntur, conferamus cum clarioribus locis: & imploremus* Deum, *vt nobis det clauem veræ ſcientiæ, quò intelligamus ea ſine errore, quæ noſtræ ſalutis interſunt: à quæſtionibus inutilibus, nihil facientibus ad ædificationem, abſtineamus, ſcientes hanc ſimplicitatem gratam* Deo, *iuxta dictum: Altiora te ne quæſieris.*

DE QVARTO.

Ipſe Euangeliſta claudit ſuum Euangelium, dicens: Hic eſt Diſcipulus iſte, qui perhibet teſtimonium de his, & ſcribit hæc, & ſcimus, quòd verum eſt teſtimonium eius. *Hæc eſt veluti quadam obſignatio Euangelij à Iohanne ſcripti, cum dicit: Scimus, ſignificat Euangelium eſſe certum, verum & infallibile. Hoc Euangelium vocat teſtimonium, quia de Chriſto & eius beneficijs teſtatur. In quem autem finem ſuum Euangelium ſcripſerit Iohannes, exponit ipſe in fine capitis 20. cum ait:*

Hæc autem ſcripta ſunt, vt credamus, quòd Ieſus eſt Chriſtus ille Filius Dei: & vt credentes vitam habeatis per nomen eius. Eſt ergò duplex finis Euangelij: nempè noticia Ieſu Chriſti, & ſalus per fiduciam in ipſum, Cui gloria in ſecula, Amen.

DOMINICA INFRA VIII.
Nauiuitatis Chriſti, Luc. 2.

ET erant Pater & Mater eius mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce poſitus eſt hic ad ruinam, & in reſurrectionem

RA VIII.

Luc. 2.

er eius miran-
cebantur de il-
imeon, & dix-
s: Ecce poſitus
ſurrectionem
multo.

multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicitur. Quin & tuam ipſius animam penetrabit gladius, vt retegantur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetiſſa filia Phanuel de tribu Aſer: Hæc proceſſerat in multam ætatem, & vixerat cum Viro annis ſeptem à virginitate ſua. Et hæc vidua annorum fermè octoginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo ieiunijs ac deprecationibus ſeruiens die ac nocte: & hæc eadem hora ſuperueniens, viciſſim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemtionem Hieroſolymis. Et vt perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth: Puer autem creſcebat, corroborabaturq́; ſpiritu, & implebatur ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium eſt pars rerum geſtarum, die purificationis beatæ virginis in Templo, poſtquam parentes IESV ſecundum legem Moſi obtuliſſent & con-

& constituissent puerum coram Domino. Est autem summa huius partis, quòd Simeon & Anna testimonium dent Christo, & agnoscant illum Regem & Meßiam promissum: cui impius quidem mundus sese oppositurus est in proprium malum: pij verò amplectuntur ipsum sibi in resurrectionem & salutem. Constituamus autem tres locos, qui sunt:

I. Admiratio parentum Iesu.

II. Testimonium Simeonis & Annæ de Christo.

III Augmentum humanitatis Christi.

DE PRIMO.

Parentum Christi admiratio ostendit, quòd ratio nihil percipiat rerum diuinarum. Debemus ergò voci Dei credere, eamq; admirari, potiùs quàm abnegare. Admirantur autem quòd Deus nunc secundum suum æternum ac arcanum consilium miserit Meßiam, quem tot Prophetæ, Patriarchæ, & Reges expectauerant: Admirantur testimonium Angelicum, admirantur senis Simeonis vocem, qua etiam in fide confirmantur solidiùs.

Hæc admiratio sancta quædam est cogitatio, quæ reuerenter considerant & amplectuntur Spiritus sancti vaticinium: vnde magis magisq; in Christi cognitione proficiunt. Hoc exemplum nobis quoq; proponendum est. Non mox repudiabimus, quæ ratio non capit: sed sancta cum admiratione amplecti debemus diuina oracula: & vt fides nostra noua capiat incrementa,

omnia adminicula ex Prophetijs, ex miraculis, ab exemplis, ab omnibus deniq; rebus colligemus in maiorem admirationem. Nam ille demùm in schola Christi benè profecit, qui quotidiè cum augmento fidei magis magisq; admiratur.

Porrò Ioseph hîc dicitur pater Christi, eò quòd Maria fuerit ei desponsata, & quòd Ioseph mandatum Dei habuerit curandi hunc puerum & eius matrem, & quia putatus est vulgo esse pater Christi. Paulus dicit ad Heb. quod Christus est ἀπάτωρ & ἀμήτωρ, id est, sine patre & sine matre. Sine patre quidem secundum natiuitatem carnalem: Sine matre verò est, secundum natiuitatem illam admirabilem & æternam, qua filius Dei natus sit à patre sine matre ab æterno: de qua natiuitate principium Euangelij concionatur, sicuti nuper audiuimus.

DE SECVNDO.

In testimonio Simeonis quatuor consideranda sunt. Primùm, benedicit eis: qua re Simeon declarat suum affectum ergà Christum & eius regnum, nimirum quòd cupiat bene huius noui Regis nouo regno: atq; hoc fecit Simeon consuetudine sanctorum Patriarcharum, qui solebant senes bene precari iunioribus. Est enim benedicere Hebraica phrasi nihil aliud, quàm felicem successum optare ac bona precari. Hinc singuli discamus, primùm Christum confiteri. Deinde eius regno bene precari, quod pertinet ad secundum præceptum, & ad secundam petitionem.

Alterum, quod considerandum est in testimonio Simeonis, est vaticinium, quod duo complectitur: Primum, quod Christus sit futurus multis in ruinam, vt in ipsum impingentes cadant multi & pereant, non ipsius culpa, sed ipsorum, qui hunc Christum amplecti nolunt. Sed quæret aliquis: Quomodo Christus positus sit in ruinam incredulis, qui iam sunt perditi? Bis pereunt impij. Primùm propria infidelitate sunt perditi. Deinde, quia oblata salute se vltrò priuant. Perinde enim est, ac si quis ob furtum esset adiudicatus morti semel, & deinde regis filium pro se intercedentem conspueret, spreta per illum oblata liberatione. Hic meritò bis perditus dici posset, cùm ob proprium furtum, tùm quia liberatorem suum aspernaretur in maius supplicium. Quamuis ergò omnes impios, qui Christi nomen non audiuerunt, certus manet infidelitatis suæ interitus: Tamen illi, qui scientes & volentes Christum respuunt, secundam ruinam sentient, & grauiùs punientur. Seruus enim sciens voluntatem Domini & non faciens, vapulabit plagis pluribus: mitius ergò erit Turcis & Ethnicis in extremo Die quàm illis, nisi egerint pœnitentiam. Alterum, quod idem Christus sit futurus resurrectio multorum in Israel, id est, liberatio à peccato, donatio iustitiæ, resurrectio à morte, & hæreditas omnium bonorum.

TERTIVM, quod considerandum est in Simeonis testimonio, est Apostrophe ad virginem matrem Christi, cui prædicit crucem & persecutionem, dicens:

Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. *Hæc verba etiamſi propriè ad Mariam pertineant: tamen communiter ad totam Eccleſiam, cuius typum geßit, referenda ſunt. Maria opus habuit hac admonitione propter duo: Primùm vt hoc Spiritus ſancti oraculo admonita, componeret ſe ad ſuſtinendos triſtes euentus, cum videret filium ſuum malè excipi à ſuis, ac tandem in crucem ſuſpendi. Deinde, vt ita munita aduerſus futuros inſultus, nihilominus certa fiducia exultaret, quòd tandem ipſius filius eſſet futurus ſuorum hoſtium victor: hac freta fiducia aſtitit cruci, forti animo ipſius glorioſum triumphum expectans. Deinde hæc verba ad Eccleſiam totam pertinent. Hoc enim vaticinio indicatur, quòd ipſa Eccleſia ſit in hoc mundo futura ſub cruce, & ſimul exemplo virginis eam erigit.*

QVARTVM, quod in hoc Simeonis teſtimonio conſiderandum eſt, quod Simeon dicit, diſceptationes ex multorum cordibus reuelandas: qua voce ſignificat fore multos, qui apertè ſe declarabunt eſſe hoſtes Chriſti, & rurſus qui Chriſtum confitebuntur vſq; ad extrema pericula & ſanguinis effuſionem. PRIMVM nos conſoletur aduerſus ſcandalum crucis. ALTERVM in nobis fiduciam alat.

In teſtimonio Annæ duo conſideranda ſunt: Primùm proſopographia perſonæ Annæ, quam commendat à Prophetico ſpiritu, id eſt, cognitione rerum ſpiritualium ſeu regni Chriſti à parentibus, ab ætate, à caſtitate, à ſedulitate precandi.

Hæc

Hæc eò pertinet, vt sanctißimæ matronæ maiorem autoritatem concilient, vt plus vni sanctæ matronæ credamus, quàm maximæ Pharisæorum & Sacerdotum turbæ, qui hunc Christum non agnoscunt.

Imitemur igitur nos potius paucos pios, quàm innumeram impiorum turbam, quæ Euangelium persequitur. Obseruemus quoq; hîc imaginem Ecclesiæ Christi, quæ est grex pusillus, non præferens splendorem mundi, sed facem verbi cœlestis.

Alterum est confeßio Annæ, quæ tria continet.

I. Quòd cum Simeone confitetur Christum, & simul melodia aliqua Christum prædicabat: vnde pij discant, vt se mutuò hortentur ad prædicandas laudes Dei.

II. Docet populum. Cessantibus enim Scribis & Pharisæis, mulier sancta prodit, & loquitur de illo omnibus, qui expectabant redemtionem in Hierusalem.

III. Apertè Christum λυτρωτὴν & Redemtorem agnoscit. Intellexit enim istum infantem fuisse semen illud promissum, quod contriturum esset caput serpentis, ac ita hominem perditum eriperet è regno Diaboli.

DE TERTIO.

Puerulus autem crescebat & roborabatur Spiritu, implebaturq; sapientia, & gratia Dei erat super illum: *hoc est, quemadmodum puer Iesus ætate progressus est: Ita diuina natura in ipso se exeruit, ac indies magis magisq; proficiebat*

ficiebat sapientia, & vnà cum ætate creuerunt in eo animi dotes: Verùm quia diuinitati nihil potest accedere, manifestum est, hæc ad humanam pertinere naturam: Quemadmodnm enim corpore adoleuit paulatim: Ita secundum animam indies magis magisq; dotes animi creuerunt. Neq; hoc à Christo alienum est, qui nostrî caussa formam serui assumsit, in qua exinanitus fuit. Nam vt propter nos exinanitus fuit: Ita rursus paulatim creuit, donec in suam gloriam iterum per resurrectionem ingressus est. Neq; hoc factum est sine nostra doctrina & admonitione. Docemur enim, illum ideò creuisse, vt nos de plenitudine eius accipiamus gratiam pro gratia. Admonemur & nos exemplo Filij Dei, vt perpetuis incrementis studeamus, vt indies magis magisq; abundemus in vera Dei cognitione & omni sensu: vt & vero iudicio & affectu probemus quæ sint pia, sancta & honesta, & veros fidei fructus quotidiè edamus: sed ita vt Dies sequens præcedentem superet. Nam qui non progreditur in cognitione Dei, & sensu pietatis, ipse retrogreditur, ac in eo paulatim extinguitur fides, & ita rursus in corde ipsius sepelitur Christus, ac iterum in peccata contra conscientiam ruit. Exemplum habemus in Dauide. Is enim sapientia spirituali supra omnes suæ ætatis homines profecerat, & gratia Dei erat cum illo. Sed quid factum est? Factus est sedens in suo regali solio paulò languidior: Extinguebatur paulatim ille ardor & zelus gloriæ Dei, qui fuit in illo dum contra Goliad pugnauit & eum vicit: & cum

in periculis versabatur quotidiè persequente ipsum Saule. Quid inde factum est? Conspicitur mulier decora & pulchra: affectus excitantur sine ullo impedimento. Ardor enim spiritus iam prorsus friguit: voluntas cedit affectui, ac deinde ruit in peccatum contra conscientiam commisso adulterio, cui mox addidit optimi ciuis parricidium: quæ scelera posteà per integrum annum hypocrisi texit, etsi simulauit quidem pietatem, quæ iam spiritu Dei absente exulabat.

Huiusmodi sunt multa alia exempla, quæ monent nos, vt puerum Iesum hîc imitemur. Is creuit sapientia, & gratia Dei erat super illum: nos quoq; crescamus sapientia salutari, & rogemus fontem sapientiæ Iesum, vt de sua plenitudine nobis largiatur: Ita futurum est, vt gratia Dei, quam obtinemus per & propter Christum, super nos maneat. Vt enim gratia Dei sola facit, vt in donis spiritualibus faciamus quotidiè progressus: Ita retinetur gratia & manet, quando ipsi non torpemus, sed strenuè laboramus, vt gratiam accepisse frustrà non videamur.

Hûc pertinet illud Pauli: Spiritum nolite extinguere. Suscitanda sunt igitur dona Dei crebris exercitijs, vt indies magis proficiamus in gloriam Dei Patris, Filij & Spiritus sancti. Cui soli Deo sit honor, gloria, in secula seculorum, Amen.

DIE

DIE CIR

Domini,

ET postquam

octo, vt circu

catum est n

quod vocatum e

quam in vtero c

ENARRA

HOc festum de Ci

sas in Ecclesia in

vt sciatur Histo

ergà genus humanum

DIE CIRCVMCISIONIS Domini, Euangelium, Lucæ 2.

ET postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum est nomen eius IESVS, quod vocatum erat ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum de Circumcisione Domini, tres ob caussas in Ecclesia institutum est. Quarum prima est, vt sciatur Historia. Secunda, vt beneficium Dei ergà genus humanum, quod Historia commendat, intelligatur.

telligatur. Tertia, vt beneficio diuino rectè vtamur, cum in Dei gloriam, tùm in nostram salutem & aliorum ædificationem.

Historia est, quòd Christus Dominus die octauo à sua natiuitate carnali, iuxta legem Mosis sit circumcisus, & nomen ei, quod ab Angelo prædictum erat, sit inditum, vocatusq; sit Iesus.

Beneficium, quod Historia commendat, est, quòd pro nobis id factum sit, quemadmodum Paulus docet: Factus est sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.

Vsus deniq; in his consistit, vt cognito beneficio, Deo gratisimus, nostram fidem hoc facto confirmemus, ac exemplo Dei Patris & Filij ipsius Iesu Christi studeamus de omnibus bene mereri. Porrò, vt hæc nobis informandis de hoc beneficio efficacius seruiant, duos locos tractabo, Qui sunt:

I. De Circumcisione.
II. De suauißimo nomine Iesu.

DE PRIMO.

Vt hanc de Circumcisione distinctiùs intelligamus doctrinam, hæc ordine nobis explicanda videntur: quomodo Deus soleat hominem de sua instituere voluntate: Qualis res fuerit Circumcisio illa carnalis, quæq; in illa sint spectanda: vnde constabit Sacramentorum cum veteris, tùm noui testamenti ratio: Cur Christus sit circumcisus: & quæ sit spiritualis illa circumcisio, sine qua salus nemini vnquam contigit.

Deus ante lapsum, & post lapsum, ante legem, sub lege, & post Christum exhibitum, semper solitus est hominem de sua voluntate duabus instituere rebus: vna perceptibili mente: altera, perceptibili sensu, vt id, quod menti offertur intelligendum, quodammodo sensibus externis percipiatur: ita voluit Deus clementissimus humanæ consulere imbecillitati.

Menti verbum proponit, per quod suam voluntatem homini patefecit: sensibus signa aspectabilia, quæ idem docent visibiliter, quod verba sonant & menti offerunt. Hominem formatum Deus in Paradiso posuit, ei verbum suæ voluntatis testimonium dedit: verbo adiecit duplex signum externum, nempe arborem vitæ, & arborem scientiæ boni & mali. Post lapsum hominis dedit promissionem Seminis, cui signa externa sacrificia adiecit. Superato diluuio, promissionem voce proposuit, ac eius signum arcum cœlestem fecit. Abrahamo fit promissio Seminis, cui promissioni signum circumcisionis in perpetuam rei memoriam adiecit. Promisit liberationem de seruitute Aegyptiaca, quam & præstitit: sed hanc promissionem agno Phase obsignauit. Mosi promissionem commendauit, sed addito veluti sigillo testamento sanguinis vaccæ ruffæ. Tandem Deus dat Filium, & per illum promittit credentibus vitam æternam, quam promissionem duobus augustissimis Sacramentis, Baptismo & Cœna Domini, confirmauit. Breuiter: semper suo verbo Dominus aliquod externum adÿcere testimonium solet, vt & mente & sensu, quasi

palpemus, quæ sit eius ergà nos voluntas. Quicquid enim ab homine percipitur, id fit aut mente aut sensu, aut vtroq; simul. Verùm Deus, vt certiores simus de nostra salute, verbum menti, signum externum sensibus, proponit, & nihil non facit, quod ad nostram salutem facere iudicatur. Atq; ita Deus hominem de sua voluntate instituere solet.

Hoc iacto fundamento, qualenam signum fuerit circumcisio illa carnalis & aspectabilis, facilè intelligitur, modò verbum, cui hoc signum additum est, in medium producamus. Nam signum nihil aliud est, quàm promißionis, quæ verbo continetur, efficax quoddam Symbolum & autehntica obsignatio.

Quodnam est igitur verbum, cui circumcisio additur? Dominus Gen. 17. promisit, se fore Deum Abrahami & seminis eius, & requirit ab Abrahamo fidem huius promißionis, & vt ambulet coram se, & sit perfectus, hoc est, vt omnia postponat obedientiæ ergà se, retinens fidem & bonam conscientiam. Huic promißioni & mutuo pacto ipse Deus externam circumcisionem adiecit, vt in carne Abrahæ testimonium esset mutui inter Deum & Abrahamum fœderis. Ait enim Dominus: hoc est pactum, quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Circumcidetur inter vos omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos, &c.

Videmus ergò hîc promißionem præcedere, mandatum signi sequi, signum præscribi, & fidem promißionis,

nis, iuxta Pauli rationem, exigi. Vnde colligitur in circumcisione esse quatuor: promissionem, mandatum Dei, signum aspectabile, & fidem promissionis, quam necessariò requirit promissio. Atq; hæc quatuor in circumcisione sunt spectanda, quæ in eiusdem definitione includi debent hoc modo:

Circumcisio carnalis mandata à Deo, est resectio præputij virilis membri, quo Deus suum pactum cum homine initum confirmat, & vicissim homo hoc diuini fauoris testimonio confirmatus se viua fiducia erigit. Quare Paulus circumcisionem σφραγῖδα, id est, signaculum iustitiæ fidei appellat, Rom. 4. Est enim veluti externa promissionis de gratuito fauore Dei obsignatio: eadem de caussa Stephanus in actis circumcisionem testamentum appellat. Quia ergò promissio necessariò præcedit, & fides sequitur, quæ in promissionem respicit, mutuum erit fœdus circumcisio, Dei quidem promittentis, & hominis fide promissam gratiam recipientis, quæ promissionis fides signo externo confirmatur. Atq; hæc est circumcisionis vera ratio. Iam duo necessariò adijcienda sunt: vnum cur in seminali membro illud signum esse voluerit Dominus. Alterum, quare etiam nunc non duret, cum promissio sit æterna.

Præcisio eius membri, quod est genituræ instrumentum, significat primùm totam naturam nostram, vt est propagata ab Adam, corruptam esse. Deinde significat eandem amputandam & resecandam. Caro

enim & sanguis non possunt intrare in regnum cœlorum. Tertiò, significabat venturum esse Semen promissum, quod afferret nouam natiuitatem, qua homines nascerentur filij Dei. Atq; ita si generalem rationem Circumcisionis spectes, est testimonium & obsignatio gratiæ, si Symbolum, est naturæ deprauatæ & mundanæ nota: si externam hominum societatem, est signum seu tessera, quo Ecclesia à prophanis cœtibus discernitur.

Sed quare etiam nunc non durat Circumcisio, cùm promissio nondum cessauit? quia vnum signabatur per Circumcisionem exhibendum, quod iam exhibitum est: Nempe Semen mulieris, quod est Christus Dominus de purissimo virginis sanguine natus. Quare etsi res promissa manet: signum tamen Circumcisionis mutatum est in Baptismum: vt sicuti Circumcisio figurabat venturum: ita Baptismus testetur exhibitum Christum. Quare adhuc qui circumcidi vult, Christum venturum expectat, & non credit exhibitum.

Ex his, quæ iam de Circumcisione dixi, facile est iudicare, quæ sit sacramentorum, cum noui, tùm veteris Testamenti ratio. Vt enim in Circumcisione quatuor concurrunt: promissio, mandatum de signo, signi vsus, & fides promissionis: Ita in omni Sacramenti ratione eadem concurrere necesse est: vt Sacramentum diuinum sit signum visibile, mandatum & institutum à Deo, quo, vt Deus ergà hominem suam testatur promissionem: ita homo accipiens signum, vicissim

cißim suam ergà Deum fidem profitetur, eamq; vsu signi & cogitatione confirmat. Verùm in signis singulis spectanda est singularis analogia signorum ad res signatas: vt, aquæ in Baptismo analogia ad rem signatam hæc est, quemadmodum foris hominem abluit ab externis sordibus: Ita Christi sanguis intus abluit conscientias nostras à mortuis operibus. Atq; ita de alijs.

Sed cur Christus circumcisus est, cum sit extra numerum peccatorum? Hoc Paulus Galatis scribens exponit, cum ait: Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret. Quare vt natus est propter nos: ita & circumcisus: neq; voluit circumcisionem abolere ante suam in ara crucis peractam victimam: quare testatus est, circumcisionem Sacramentum fuisse diuinitùs institutum.

Iam pauca adijcienda sunt de spirituali circumcisione, quæ vocatur in scriptura circumcisio cordis in spiritu, non manu facta, quæ significatur per illam externam, vt res inuisibilis per rem aspectabilem. De hac præcipit Dominus, Deut. 10. Circumcidite præputium cordis vestri, & ceruicem vestram: ne induretis amplius. Sed Paulus ad Phil. 3. omnium luculentißimè hanc spiritualem definit circumcisionem, cum ait: Nos circumcisio sumus, qui Spiritum Dei colimus, & gloriamur in Christo, & non in carne confidentes. In his Pauli verbis sunt duo spectanda: caussa, seu effectus, seu actiua circumcisio, & paßiua. Caussa est ipse Christus, atq;

adeò actiua circumciſio eſt, qua filius amputat quicquid eſt peccati & maledictionis in nobis, quæ circumciſio ſentitur in omnibus pijs omnium ætatum. Effectus ſeu paßiua circumciſio eſt, qua renati amputant indies magis ac magis reliquias peccati, & ſtudent nouæ vitæ, omnibus vicijs, quantum fieri poteſt, amputatis. Verùm Paulus optimo ordine diſtribuit effectus: & tres ſtatuit. 1. Vt colamus Deum ſpiritu. 2. Vt gloriemur in Chriſto. 3. Vt abijciamus fiduciam carnis abnegando nos ipſos. Vltimo loco poſitus primus ex ordine conſequentiæ quem ſecundus ſequitur, & hunc qui in primo loco ponitur.

Proinde nos circumcidere oportet omnia membra cùm interiora, tùm exteriora: Interiora: vt ſunt, mens, cor, voluntas. Mens circumcidenda eſt abiectione erroris, & vera Dei notitia: à corde vicioſi affectus amputari debent: voluntas, conuerſione ad Deum. Exteriora: vt ſunt aures, oculi, labia, mores, &c. vt iam non amplius deprauatæ naturæ obſequium præſtent: ſed ſpiritui regenerationis obtemperent.

DE SECVNDO.

Nomina ſolebant imponi pueris in circumciſione, ſicuti nunc baptizatis imponuntur: Tunc quidem, vt eſſent circumciſionis teſtimonia: nunc verò vt ſint Baptiſmi collati ſigna. Quarequoties noſtra nomina audimus, debemus reuocare in memoriam fœdus, quod cum Deo in Baptiſmo iniuimus.

More igitur aliorum puerorum, Chriſto impoſitum

tum

tum est nomen in circumcisione, & vocatus est Iesus.

Solita autem sunt imponi infantibus nomina, vel ex arbitrio hominum: idq́ nunc ex cognatione, nunc ex virtute clarorum hominum, nunc ex casu, nunc ex affectu: vel ex mandato Dei: idq́ non sine aliqua significatione rei vel præteritæ, vel futuræ. Nam Deus, qui falli nequit, non frustrà imponit hominibus nomina.

Cur ergò filius virginis Iesus est nominatus? propter officium quod in mundo erat habiturus: Sic enim iussu Dei Angelus ait, Matth. 1. Vocabis nomen eius Iesum, quia populum suum liberabit à peccatis eorum. Iesus enim Saluator est. Angelus adiecit saluandi genus, nimirum à peccato: ergò à morte, damnatione, ira Dei, inferno: ergò placat patrem, restituit imaginem Dei, & donat æterna vita credentes. Hæc enim omnia coniuncta sunt cum peccati condonatione. Verùm vt vsum huius nominis Iesu certiorem teneamus, ad quatuor partes eum reuocabo.

PRIMA est, quòd admoneat nos perditos esse sine hoc Iesu, id est, Saluatore. Quare nos peccati admonet & pœnitentiæ.

SECVNDA, quòd monstret nobis salutis fontem: Nam qui saluari vult, hunc hauriat necesse est. Quare nos fidei in hunc Saluatorem admonemur.

TERTIA, quòd sit nostra consolatio contra desperationem, magnitudinem peccati, indignitatem, particularitatem, potentiam & vires Diaboli: hinc hypostasis fidei nascitur.

QVARTA, admonet nos obedientiæ, & gratitudinis, ne nostra culpa salute per ipsum parta excidamus. Cui gloria in secula seculorum, Amen.

DIE EPIPHANIAE DOMINI, Euangelium Matthæi 2.

CVm autem natus esset IESVS in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis regis: Ecce Magi ab Oriente accesserunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est ille, qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus enim illius stellam in Oriente, & accessimus vt adoremus

mus eum. Auditis autem his Herodes Rex turbatus eſt, & tota Hieroſolymorum vrbs cum illo, & conuocatis omnibus pontificibus, & ſcribis populi, percontatus eſt eos, vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquam minima es inter principes Iuda: Ex te enim mihi proditurus eſt dux, qui gubernaturus eſt populum meum Iſrael. Tùm Herodes clam accerſitis Magis accuratè perquiſiuit ab illis, quo tempore ſtella apparuiſſet. Et iuſſit ire in Bethlehem dixit: Profecti illûc, accuratè inquirite de puero. Vbi verò inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniam & adorem illum. At illi audito rege profecti ſunt: & ecce ſtella, quam viderant in Oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locum, in quo erat puer. Cum autem vidiſſent ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno valdè. Et ingreſſi domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & proſtrati, adorauerunt illum, & apertis the-

ſauris ſuis obtulerunt ei munera, Aurum & Thus & Myrrham: & oraculo admoniti in ſomnis, ne reuerterentur ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc feſtum vocatur in Eccleſia Epiphania Domini, hoc eſt, apparitiones Domini. Poſtquam enim de Aduentu & natiuitate Domini feſta celebrata ſunt ab Eccleſia, viſum fuit ſanctis patribus hoc etiam feſtum addere, vt docerent Eccleſiam de varijs Domini in carne apparitionibus. Quadruplicem autem rationem aſsignant, cur hoc feſtum Epiphania vocant, quarum prima eſt, quòd hoc die apparuerit Magis quærentibus Chriſtum ductu ſtellæ. Secunda, quòd hoc die reuolutis 29. annis ab eius natiuitate, apparuerit eius gloria in Baptiſmo per teſtimonium patris de cœlo ſonantis: Hic eſt filius meus dilectus: & per viſibilem Spiritus ſancti ſuper eum apparitionē. Tertia, quòd eodem Die elapſo à Baptiſmo anno, apparuerit ipſius gloria in nuptijs, dum vertit aquam in vinum. Quarta, quòd 31. ætatis ſuæ anno rurſus apparuerit gloria ipſius, dum quinq; millia hominum ſaturauit panibus ſeptem. Hæ omnes apparitiones eò pertinent, vt & Chriſtum probent verum Meſsiam & Saluatorem in ſe credentium, & in nobis confirment fiduciam: vt certò ſtatuamus

nos salutem per ipsum consecuturos. Atq; hæc de ratione festi, nunc ad ipsum Euangelium accedamus, quod continet historiam primi generis apparitionum Christi: nimirum quomodo Magis apparuerit, hoc est, Ethnicis, vt sciamus Christum cum suis beneficijs ad Ethnicos quoq; pertinere. Est autem summa huius narrationis Euangelicæ, quòd Magi venerint Hierosolymam, quæsitum recens natum regem: Sed cum eum non illic inuenissent profecti sint, secuti ductum stellæ, quæ eos præcedebat, donec venerunt Bethlehem, vbi inuentum puerum honorabant, & offerebant munera: quo facto diuinitùs admoniti per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Duos locos in hoc Euangelio tractabimus, qui sunt:

I. Historia cum suis circumstantijs & doctrinis, quæ sunt plurimæ.

II. Vsus historiæ, & spiritualis significatio oblationis Magorum.

DE PRIMO.

Præsentis historiæ circumstantiæ sunt multæ, quarum singulæ peculiares continent doctrinas & admonitiones.

Nato Christo in Bethlehem temporibus Herodis, veniunt Magi ab Oriente, vt adorent recens natum Regem.

Hic tria veniunt perpendenda, tempus, Magorum conditio, & finis aduentus.

Tempus significatur, cum dicitur TEMPORI-

BVS

BVS HERODIS: cessauerat enim sceptrum à Iuda, & iuxta vaticinia Christus nasci debuit. Hæc collatio vaticiniorum de natiuitate Christi & tempore, quo natus est, vt confutat Iudæos, qui ipsum adhuc expectant: Ita piorum fidem confirmat, vt certò sibi persuadeant hunc ipsum esse verum Meßiam, quem Magi quærunt.

Magorum conditio, quòd fuerint non ex Iudæis: sed ex gentibus: vnde discimus, quòd hic nouus Rex, natus in Bethlehem, etiam ad gentes pertineat, quæ Magorum exemplo monentur, vt Christum quærant & adorent.

Magi præterea dicebantur: qua appellatione eorum dignitas & officij excellentia significatur. Est enim Magus hebraica vox, & dicitur à meditando & docendo, quæ duo ad Reges & sacerdotes potißimùm spectarunt. Vnde Persæ suos reges & Sacerdotes Magos appellarunt. Quid hinc docemur? Christus in præsepi reclinatus iacet contemtus à suo populo: Magi verò ab Ethnicis oriundi veniunt, vt adorent: quare significatur, quòd etsi regnum Christi non sit de hoc mundo, esse tamen regnum magnificum & gloriosum, imò cœleste, quod multi agnoscent non offensi eius externa & humili coram mundo specie.

SECVNDA circumstantia est, quòd Magi veniant Hierosolymam, & illîc quærant recens natum Christum. Iudæi qui libros Propheticos in manibus habuerunt, quibusq; commissa erant oracula Dei, stertunt

securi,

securi, Christum non quærunt: sed illi, qui eorum iudicio ad Ecclesiam Dei non pertinebant, quærunt. Sed vbi? In regia ciuitate Hierusalem: quô cum venissent, & nihil de hoc Rege audirent, non parùm quassata est illorum fides: nihilominus tamen se signo erigunt. Dicunt enim: vidimus eius stellam. Didicerant haud dubié ex reliquijs scholæ Danielis, quando Christus esset nasciturus, talis stella tempus nascentis significarat.

TERTIA circumstantia est diligenter considerãda: nam monstrat qualis rex sit Christus. Vt enim præsepe, in quo iacuit, arguit regnum ipsius non esse de hoc mundo: Ita stella de cœlo apparens cœlestem illum esse regem docet. Et quemadmodum præsepe docet ipsum humilem esse, in mundi conspectu: Ita stella eius regni Maiestatem aspiciendam proponit, in fidei nostræ profectum, ne cum nobis contemtibilem prauus & malignus gentis suæ despectus reddat: quæ gens adhuc in sua ignorantia perseuerans Christum persequitur.

Quidam hîc quærunt, qualisnam fuerit stella, & alij aliud sentiunt, sed hoc manifestum est, quòd tribus proprietatibus ab alijs perpetuis stellis differat, nempè situ, motu & splendore. Situs, quòd fuerit in infima aëris regione, alioqui certum iter proficiscentibus monstrare non potuisset. Motus, quòd non circulariter mouebatur: sed rectà progressa est, vt dux viæ non secus atq; columna nubis & ignis, ante populum exeuntem de Aegypto processit. Splendor quoq; differentiam facit: quia aliæ stellæ noctu tantùm micant, hæc etiam in-

terdiu eluxit. Non ergò fuit naturalis & perpetua stella, quales sunt, quæ in firmamento sunt. Quid ergò, Cometa ne fuit? Similis quidem Cometæ apparet fuisse: sed Angelum Dei fuisse non dubium est, quemadmodum Epiphanius testatur. Hic enim apparuit in forma stellæ, vt & Christi regnum ostenderet cœleste, & ipsum Christum veram stellam & facem prædicaret, qui hominem solus à tenebrarum regno in suum gloriosum regnum introducit prætensa sui verbi face, & illustrante ipsius Spiritu corda hominum, vnde Zacharias Christum appellat Orientem ex alto, illuminantem eos, qui sedent in vmbra mortis. Et Iohannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

QVARTA circumstantia est de Herode, & tota ciuitate Hierusalem. Herodes turbatur & tota Hierosolyma cum eo. Herodes metuit regnum à se translatum iri in recens natum Regem. Non enim intellexit Christi regnum fore cœleste, & non de hoc mundo: vnde Ecclesia canit: Hostis Herodes quid times, non adimit terrestria, qui regna dat cœlestia. Hierosolymitanorum ingratitudo & oscitantia notatur, qui tædio malorum fracti, abiecerant iam spem redemtionis & salutis promissæ. Potiùs voluerunt cum impio Herode sub seruitute viuere, quàm nouum Regem, qui æternam libertatem adferret, recipere. Sed ea est hominum deprauata natura, quod satius iudicent retinere aliquam tranquillitatem carnis, quàm cum aliquo periculo Christum autorem salutis recipere.

QVIN-

QVINTA concilium Herodis & Sacerdotum continet, cum Prophetia Micheæ Prophetæ. Herodes alioqui religionis & Prophetiarum contemtor, iam turbatus, vbi Christus nasceretur, quærit. Nam audita interrogatione Magorum, mox conijcit regem illum, de quo quærunt, Meßiam esse, olim diuinitus promissum: sed quid Sacerdotes? Sincera ex scriptura respondent, producto in medium Micheæ testimonio, qui tamen posteà se furiose toti scripturæ opposuerunt. Scripturam enim magnifaciunt impij, donec suis affectibus aduersari non videtur: sed quando peccatum accusat, quando cristas deprimit, quando mortem & damnationem proponit: quando deniq; aliquid contra receptos mores, doctrinam, & traditiones tentatur, ibi mox fremunt impij, non amplius agnoscitur Christus, iam blasphemus appellatur. Papistæ nostri hodiè fatentur nobiscum Christum vnigenitum Filium Dei esse, assumsisse naturam humanam, vnam esse personam subsistentem in duabus naturis: verùm vbi ventum est ad Christi officium, & dicimus illum esse solum Iesum, solum Christum, hoc est, solum Saluatorem, solum Pontificem & intercessorem, & neminem saluari posse, nisi qui sola in illum fide iustificatus fuerit: Hic fremunt, quia illorum mores, doctrina & traditiones non possunt stare cum hoc Christi officio: ideò partim corrumpunt scripturas, partim abijciunt, & eos, qui Christum docent sincerè & purè, gladio & igne persequuntur, quemadmodum Scribæ & Sacerdotes, qui hic

primùm

primùm cum Simeone & Anna sincerè responderunt, postea tanquam phrenetici fidem Christi abiecerunt, & eum cum suis ministris persecuti sunt. Atq; ita non satis est, si Papistæ cum sinceris Doctoribus in primis principijs conueniant: sed oportet esse in toto fundamento & omnibus fidei articulis constantem consensum. Non ergò scrutemur verba ad eius perditionem, sicuti Herodes fecit: non negligenter, vt Scribæ & Pharisæi, qui monstrant quidem viam: sed quem ipsi non ambulant, qui similes fuerunt fabris Arcæ Nohæ, quam cum ædificassent, ipsi perierunt: Nohæ autem cum suis est saluatus, sicuti hic Magi saluati sunt, perditis Scribis & Sacerdotibus. Sed scrutemur scripturam cum Simeone, Anna, Maria, & alijs, qui inde salutem adepti sunt.

Iam paucis Prophetiam Micheæ videamus. Ita enim ait: Et tu Bethlehem in terris Iudæ, nequaquam minima es inter duces Iudæ. Ex te enim exibit Dux, qui pascet populum meum Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Hoc Micheæ testimonium multa de Christo docet: Primùm, locum natiuitatis eius monstrat. 2. Eius officium docet, quod est Dominatorem agere in Israel ad pascendum populum suum. 3. Incarnationem eius, qua verus homo sit natus, ostendit. Nam cùm dicit: AB INITIO, indicat incarnationem Christi, qui iam ab initio mundi promissus fuit, vt suo tempore secundum carnem nasceretur. 4. Cùm ait: A diebus æternitatis,

significat

significat eius diuinam naturam, quæ ante conditum mundum fuit. 5. Quòd vna persona sit in duabus naturis subsistens. Cùm enim ait: Egressus seu egressiones eius, *nomen plurale ad naturam diuinam & humanam pertinet: Singulare,* EIVS, *personæ vnitatem subindicat. Atq; ita videmus Prophetam præcipuos nostræ fidei articulos coniunxisse, qui fusiùs ab alijs enarrantur.*

SEXTA circumstantia est de astutia Herodis, qui cum prudenter se egisse putat, maximè desipit. Non est enim prudentia, non est astutia, non est consilium aduersus Dominum: clam vocat Magos, tanquam vnà cum illis natũ regem amplecteretur: quærit tempus apparitionis stellæ, quasi inde certior de Meßia fieri vellet: iubet vt, cum inuenerint puerum, sibi renuncient: ac si vnà cum ipsis eundem adorare cuperet. Ecce quantum hic sudat vulpes Herodes, sed consilium, quod erat in hac re præcipuum, nec ipse, nec Iudæi secuti sunt. Si honoris gratia per aliquot viros deduxisset Magos, facilima ratio fuisset ad inueniendum infantem: sed Deus illorum consilia infatuauit. Hodie, imò multis annis, quæsiuerunt Papistæ perdere religionem: sed ita Dominus infatuauit illorum consilia, quòd ne vnum quidem hominem Lutherum potuerint perdere. Hinc discamus quòd Deus sit custos Ecclesiæ, & consilia impiorum perdat iuxta Psalmum primum.

SEPTIMA circumstantia est de oblatione Magorum, qui Christo inuento, regi Iudæorum, obtulerunt

munera, Aurum, Thus, & Myrrham: munera sanè, quorum illa terra fertilis erat. Hîc duo discamus. Primùm, quòd nos, qui Christo homagium præstamus, debemus aliquid de nostris facultatibus conferre ad conseruationem ministerij. Alterum, de prouidentia Dei, qui isto munere voluit tanquam viatico ad exilium prospicere puero recens nato, & parentibus eius: vnde discamus quòd Deus nolit suam Ecclesiam deserere.

OCTAVA circumstantia, quòd Magi in somnis admoniti, per aliam viam reuersi sint in regionem suam: quare & Herodes delusus est, & Deus declarauit, quòd suorum etiam dormientium curam habeat.

DE SECVNDO.

Singulæ circumstantiæ huius historiæ aliquam doctrinam suppeditant Ecclesiæ, sicuti vidimus: nunc autem quantum ad vsum generalem attinet, duo discamus à Magis: quorum prius est, quærere Christum ductu stellæ. Alterum, inuento Christo munera offerre. Ductum stellæ cum ipsis sequimur, quando nobis lucernam pedibus nostris, solum verbum Dei, proponimus, & eum in verbo suo quærimus. Inuento Christo munera offerimus cum Magis, Aurum, Thus & Myrrham, quando Aurum, hoc est, puram fidem & castam vitam: Thus, id est, confeßionem, inuocationem, gratiarum actionem: Myrrham, id est, patientiam sub cruce & afflictione, exhibemus. Præterea offeremus Mariæ, id est, Ecclesiæ Christi, & ministerio verbi, & Ioseph, id est, ijs qui præsunt Ecclesiæ, munera: hoc est, promouebimus

mus ministerium totis viribus & facultatibus, vt quàm optimè habeat Ecclesia in hoc mundo per Christum Iesum Dominum nostrum, cui gloria in secula, Amen.

DOMINICA I. POST EPIPHANIAM, Luc. 2.

ET cùm factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem Diei festi, consummatisq; Diebus, cùm redirent illi, remansit puer Iesus Hierosolymis, & non cognoue-

runt parentes eius. Cæterùm rati eum eſſe in comitatu, venerunt itinere diei, & requirebant eum inter cognatos & inter notos. Et cùm non inueniſſent eum, reuerſi ſunt Hieroſolymam, quæ-rentes eum. Et accidit, poſt triduum, inuenerunt illum ſedentem in medio Doctorum audientem illos, & interro-gantem eos. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, ſuper intelligentia & reſponſis eius, & viſo eo admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illum: Filj, cur feciſti nobis ſic? Ecce Pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid eſt quòd quærebatis me? An neſciebatis, quòd in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et illi non in-tellexerunt ſermonem, quem locutus eſt ipſis, & deſcendit cum eis, venitq́; Nazareth, eratq́; ſubditus illis. Mater autem eius conſeruabat verba omnia hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC

HIC textus pars est Historiæ de gestis Christi, & continet quid egerit duodecimo suæ ætatis anno, videlicet, quòd specimen quoddam suæ vocationis exhibuerit, disputando & disserendo cum legis doctoribus. Quid autem egerit Dominus à tempore, quo oblatus sit in templo, vsq; ad duodecimum annum, & quid deinde à 12. ad 30. ferè, sacra Historia non meminit, quare id scire nostra non interest: sufficit enim nobis, ista cognoscere, quæ Deus voluit patefacere, vt quæ nos erudiunt in Dei cognitione & vera pietate. Illis igitur omißis, quæ ociosi Monachi scripserunt de infantia & puerili ætate Christi, Euangelium præsens iuxta gratiam, quam Dominus dederit, explicabimus.

Est autem summa huius Historiæ. Christus duodecim annos natus, cum parentibus suis in festo Paschatos proficiscitur Hierosolymam, qui in reditu amissus requiritur, inuenitur inter doctores, & à parentibus reprehensus, defendit se superioris mandato, nempè Dei, quòd oportuerit se ipsius negocia curare, atq; ita descendit cum illis, est subditus, proficit sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines.

I. Exemplum Ioseph, Mariæ, & Christi, proficiscentium Hierosolymam, nobis proponitur.

II. Tentatio Mariæ & Ioseph ex amißione Iesu pueri.

III. Cura & officium parentum ergà liberos: & liberorum vicißim obedientia ergà parentes.

IIII. Profectus Christi in sapientia, ætate & gratia.

DE PRIMO.

Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinẽ Diei festi. *Hic primùm quædam de festis Iudæorum sunt admonenda. Deinde exemplum Ioseph, Mariæ & pueri spectandum.*

Deus in veteri testamento instituit varia & multiplicia festa, vt populum suum de præstitis beneficijs admoneret, erudiret rudes, & omnes in vero Dei cultu contineret: Verùm non omnia festa erant æquè solennia. Quotidiè manè & vesperi fiebant sacrificia. Singulis septimanis, septima dies celebris erat. Habebant singuli menses peculiare festum. Tria præterea solennia festa singulis celebrabantur annis.

Quotidiè manè & vesperi fiebant oblationes in memoriam æterni cultus debiti Deo, addebantur preces à pijs, reuocabant in memoriam promißionem Seminis, in quam fide intuebantur in omnibus suis oblationibus. In huius locum Ecclesia substituit matutinas & vespertinas preces.

SEPTIMO quoq; Die hebdomadis memoria celebrabatur creationis rerum, adhibitis sacrificijs & gratiarum actione, in cuius locum Ecclesia substituit Diem primum septimanæ, in memoriam secundæ creationis, hoc est, regenerationis, quæ fit per resurrectionem Domini,

mini, quæ primo Die hebdomatis contigit: atq; ideò ab Ecclesia Apostolica iste Dies, Dominicus dictus est.

Singulis mensibus in exordijs mensium, hoc est, in Neomenia festum celebrabatur in memoriam conseruationis. Nam cum viderent lunam semper seruare ordinarios motus & illuminationes, voluit Deus, vt pro toto gubernationis beneficio gratiæ Deo agerentur: atq; ideò hoc festum Neomeniorum instituit. Hoc festum etsi Christianos non obligat: tamen non minus nos gratos esse oportet Deo, quàm pij Iudæi fuerunt.

Singulis annis tria solennia festa habebant, quæ sunt, Pascha, Pentecoste, Scenopegia. Pascha erat institutum in memoriam liberationis ab Aegyptiorum seruitute: Pentecoste, in memoriam datæ legis in monte Sina: Scenopegia, in memoriam habitationis populi in deserto quadraginta annis in tabernaculis, vt hac ceremonia reuocarent totum beneficium liberationis ab Aegypto in memoriam. In locum horum trium festorum Iudaicorum, substituit Ecclesia Pascha in memoriam resurrectionis Domini, qui nos de seruitute Diaboli liberauit: Pentecosten in memoriam confirmationis Euangelij per visibilem exhibitionem Spiritus sancti, & miraculosa linguarum dona: Et natalitia Domini in memoriam dati & exhibiti Christi.

Porrò in tribus illis solennibus & annuis festis, debebant omnes masculini sexus venire Hierusalem iuxta legem Mosi: cui legi hîc Ioseph & puer Iesus se subijciunt, cum vt legi satisfacerent, tùm vt suo exemplo nos

nos excitarent ad reuerentiam ergà ministerium & pias ceremonias, quas ideò seruare pios decet, quia sunt Pædagogia quædam & disciplina ad conseruandam religionem vtilis.

Verùm discernendum est inter ceremonias diuina autoritate institutas, & eas quæ grauitatis & ordinis caussa institutæ sunt: ad illarum obseruationem obligamur iure diuino. Requirit enim à nobis Christus, vt baptizemur singuli semel, vt sacra ipsius Cœna participemus sæpè, vt eius verbum assiduè audiamus: at humanæ ceremoniæ non ita obligant, modò absit contumacia, contemtus & scandalum.

Quemadmodum igitur hîc audimus Mariam, Ioseph, & puerum Iesum festa, ceremonias Iudaicas, singulari religione obseruasse: ita nos discamus magnifacere ceremonias nostras, & illis libenter interesse, ac alios nostros bono exemplo ad obedientiam & pietatem inuitare.

DE SECVNDO.

Consummatisq; diebus, cum redirent, remansit puer in Hierusalem, &c. Hîc incipit Euangelista describere tentationem Mariæ & Ioseph: in qua tentatione quatuor sunt circumstantiæ pensandæ: Prima recitat aliquot occasiones huius tentationis. Secunda tentationem ipsam & crucem Ioseph & Mariæ describit. Tertia, factum illorum in hac tentatione exponit. Quarta consolationem habet.

PRIMA *occasio indicatur his verbis:* Remansit puer Iesus in Hierusalem. *Quare, inquies, non significauit parentibus? Primùm, vt significaret se non esse tantùm Mariæ filium: sed Dei quoq;, quòd plus est, ideoq; non tàm parentem matrem, quàm æternum Patrem respexit. Deinde, vt suo exemplo doceat pueros, non expectandum esse consilium parentum, vbi obedientia Deo præstanda agitur: Deo enim plus quàm Parentibus debetur. Tertiò, vt parentes suos maioris diligentiæ admoneat, atq; adeò omnes qui liberos habent, vt diuinitùs commissum depositum obseruarent diligentiùs. Quartò, vt ipsi, Maria & Ioseph, disciplina hac castigatoria admoniti, cogitarent serio, qualesnam sua natura essent: nempè ignaui & segnes, non per omnia suo satisfacientes officio.*

SECVNDA *indicatur occasio, cum dicitur:* Et non cognouerunt parentes eius. *Hîc taxatur apertè negligentia parentum Iesu, quæ negligentia fuit non leue peccatum: vnde nec leuis crux extitit in corde Virginis, sensit partem gladij suum cor tetigisse, cuius duodecimo anno anteà mentionem fecerat sanctus Simeon. Cogitabat tantum thesaurum commissum sibi à Deo, vt illum obseruaret: contulit summam miseriam cum miseria Euæ: Nam vt illa genus humanum à Diabolo seducta perdidit: Ita virgo existimauit se sua negligentia amisisse mundo promissum saluatorem.*

TERTIA *occasio tentationis & crucis indicatur*

cum dicitur: Existimantes ipsum esse in comitatu, *ex negligentia enim error nascitur.*

Iam ipsa satis dura tentatio & crux sequitur. Quærentes Iesum integro triduo, ipsum non inueniunt. Amissus non inuenitur inter cognatos: grauis crux. Amissus non inuenitur inter notos: grauior crux. Quæsitus triduo non inuenitur: grauissima crux.

Sed quid faciunt in hac acerbissima cruce mœstissimus Ioseph, afflictissima virgo? Redeunt Hierusalem, ingrediuntur templum, inueniunt amissum inter Doctores sedentem disputantem.

Hîc rursus concipiunt consolationem, & tanquam è tenebris inferni liberantur, viso puero Iesu.

Hæc in nostram doctrinam & consolationem scripta sunt: non enim aliter nobis accidit in nostra tentatione & cruce. Amittitur Christus thesaurus noster preciosus. Quæ occasio? Negligentia: non audimus verbum, non inuocamus, rarò sacramento Cœnæ vtimur, in nullis deniq; pietatis studijs nos exercemus. Hanc negligentiam sequitur error, labimur ex vno peccato in aliud: ex vna hæresi in aliam. Hinc tandem nascitur mala conscientia, quæ parit desperationem. Quid in his ærumnis faciendum? quærendus est Christus, is solus hisce malis mederi potest. At vbi quæso quærendus est? inter cognatos & notos nostros? nequaquam. Vbi ergò? In sancta ciuitate Hierusalem, id est, in Ecclesia. Apud quosnam? Apud eos qui verbum habent: hîc vbi amissum Christum inueneris, retinendus est fide, inuocatione,

catione, & sanctis moribus: ne nos rursus deserat, & nos amisso Christo pereamus, sicut Iudas fecit.

DE TERTIO.

Quia factum Ioseph & Mariæ monet nos de cura & officio parentum ergà liberos: similiter factum pueri Iesu monet, de officio puerorum & obedientia ergà parentes, de vtroq; ideò breuiùs dicam, quia de ea re solet in Catechesi diligentiùs doceri.

Quantum igitur ad parentes attinet, has sequentes admonitiones necessarias esse iudico.

PRIMVM *cogitent parentes, se ideò generare liberos, vt liberi nati sint ciues Ecclesiæ, ac Deum vnà cum ipsis colant, & vbi ipsi obdormierint in Domino, Dei cultores suo loco relinquant. Vtinam non pauci essent, qui hoc seriò cogitarent,*

DEINDE *statuant se omnem operam perdituros, nisi pueros suos in timore Domini educauerint, & sæpè opem diuinam implorauerint, contra tot insidias, quas Diabolus struit teneræ ætati. Audimus multos conqueri de inobedientia puerorum suorum: sed animaduertunt, quòd diuinitùs puniantur, quòd velint suos pueros probos efficere sine benedictione Domini, quam rarò seriò implorârunt.*

TERTIO *cogitent, quàm nobilis res sit puer, quem ipse Dominus in vtero matris formauit, aluit, in lucem produxit, donauit corpore & anima, vt ipsum Deum archetypum tanquam in tabella referat.*

QVARTO

QVARTO sciant hæc ordine curanda esse: corpori debent nutrimentum, educationem, vestes & aliquando virgas, vt liberos in officio contineant: Animæ debent doctrinam, eam duplicem, pietatis & ciuilitatis, illa bonam conscientiam apud Deum obtinent, hac bonam famam coram hominibus consequuntur. His enim duabus rebus potissimùm in hac vita studere debemus. Paulus vtramq; complectitur, cùm ait: Parentes educate liberos in disciplina & correptione Domini. Confirmantur Tobiæ facto, qui filium suum instituens ait: Omnibus diebus vitæ tuæ mente habeto Deum, caue ne peccato consentias. Hîc primum pietatis studium commendat filio: Deinde ne consentiat peccato, hoc est, ne auscultet eis, qui se ad peccandum inuitant. Requirit ergò à filio sanctam quandam ciuilitatem.

POSTREMO cogitent parentes, quàm multa cumulent peccata & committant, qui, vt par est, non faciunt officium in educandis liberis suis. Primùm naturæ legem violant, quæ omnibus dictat officium suum esse, piè & honestè prolem educare. Deinde contra Deum peccant: mandatum enim Dei & autoritatem contemnunt. Is enim cum iubet piè honestèq; liberos educari, contemtor Dei est, qui imperata recusat. Tertiò contra dignitatem suam. Deus enim parentes loco quodammodo suo vult esse, quantum ad externam disciplinam attinet: sed hanc dignitatem vilipendunt, qui officium negligunt.

Hæc peccata multiplices pœnæ sequuntur spirituales

tuales & corporales, in ipsis parentibus & in liberis, atq; adeò in tota posteritate.

Iam puerorum officium ergà parentes quale sit, Iesu pueri exemplum euidenter docet: adeò vt non magnoperè sit necessarium aliundè præcepta petere.

Primùm ascendit Hierusalem cum parentibus: vndè discant boni pueri cum parentibus Deum colere, ac sacros cœtus amare, ac reuerenter interesse ceremonijs Ecclesiæ.

Deinde disputat, quærit, audit: hinc nostri pueri discant quærere quæ ignorant, disputare de dubijs, & audire recta dicentes. Quamuis autem Christus non disputauit, de quo dubitauit: non quæsiuit, quod ignorauit: non audiuit rectiùs docentes: Tamen exemplum nobis prodest. Deberent ergò pueri pij, reuersi domum, cum parentibus disputare, si quid dubij haberent de rebus auditis, &c.

Præterea Christus parentes, cognatos, notos propter verbum Dei amittit: hinc nostri quoq; pueri discant, pluris Deum facere, quàm carnales parentes, in maiori precio habere verbum Dei viui, quàm edicta parentum.

Postremò, Christus redit cum parentibus, & est illis subiectus. Hinc pueri nostri discant revereri parentes, ac eis obtemperare in omnibus quæ pia & honesta sunt. Hæ virtutes puerorum, vt habent magnificas promißiones de bono successu in hac vita: Ita vicia cum his virtutibus pugnantia in pueris habent comminationes

& pœnas

& pœnas grauißimas, quæ etiam ad posteritatem eorum se extendunt. Nam vt plurimum nepotes veluti hæreditate accipiunt maiorum vicia.

DE QVARTO.

Quia de quarto loco nonnulla Die abhinc octauo dicta sunt, tantùm vnum & alterum verbum dicam. Iuxta diuinam naturam Christus non crescebat ætate, sapientia & gratia: sed iuxta humanam naturam, quam, quia veram assumsit, in ea creuit ætate, sapientia & gratia. Cuius exemplum vtinam imitaremur, vt cum ætate, sapientia & gratia coram Deo & hominibus accresceremus. Hoc autem vt fiat, donet nobis Christus, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA II POST EPIphaniam, Euangelium Ioh. 2.

ET Die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus ac Discipuli eius ad nuptias. Et vbi defecisset vinum, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Dicit ei Iesus: Quid mihi tecum est mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcunq; dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ, secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas aut ternas.

Dicit

Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsq; ad summum. Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architriclino: & tulerunt. Postquam autem gustasset architriclinus aquam in vinum versam, neq; sciret, vnde esset, sed ministri sciebant, qui hauserant aquam, vocat sponsum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonum vinum ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu seruasti bonum vinum vsq; ad hoc tempus. Hoc edidit initium signorum Iesus in Cana Gali-

læ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum Discipuli eius.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium pars est historiæ Christi, in qua suam gloriam in nuptijs manifestam reddidit.

Nam vini miraculo, & suam naturam diuinam declarat, & officium insinuat, & veritatem suæ doctrinæ, tanquam diuino quodam sigillo, obsignat. Naturam quidem suam diuinam eò declarat, quòd naturam rerum verbo permutat: ad ipsius enim mandatum aqua fit vinum. Officium verò ostendit, quod imploratus opem fert indigentibus. Certitudinem doctrinæ hoc miraculo veluti obsignat. Nam ne quis de certitudine doctrinæ ipsius, quæ cœlestis est, dubitet, diuinum edit opus, quod doctrinæ testimonium reddit: vnde Discipuli eius in fide confirmantur.

Loci autem, quos in hac concione tractabimus, erunt quatuor.

I. *De nuptiarum solennitate.*

II. *De ipso coniugio iam inito & confirmato.*

III. *De præsenti miraculo, cum suis circumstantijs.*

IIII. *De exemplis vitæ, quæ hinc sumi possint.*

DE PRIMO.

De nuptijs dicturus, hæc ordine dicam. 1. Inter quas personas

personas natura & pietas nuptias approbet. 2. Qua via futuri coniuges debeant nuptias aggredi. 3. Qualis consensus, & quorum esse debeat. 4. Cur in cœtu Ecclesiæ publico stipulationem publicam fieri conueniat. 5. Quale conuiuium nuptiale esse deceat.

In personis matrimonium ineuntibus spectandæ sunt quatuor, cognatio, affinitas, religio & naturales vires, quæ in coniugio requiruntur. Quantum ad cognationem & affinitatem attinet, arcendi sunt à matrimonio, qui se inuicem attingunt gradibus consanguinitatis & affinitatis in Leuitico prohibitis. Præterea etiam violare gradus, à magistratu ciuili prohibitos, nequaquam licet. Quid autem in religione fieri expediat, factum Abrahæ aliorumq́ꝫ sanctorum, interdictum Pauli, pericula, imò in multis horrendi lapsus ostendunt. Abraham cum suo Isaaco vxorem deligere instituit, mandauit procuratori domus suæ Eleezer, vt non acciperet filio suo de filiabus Cananæorum: sed abiret ad cognationem suam, & inde acciperet vxorem filio suo Isaac. Sciuit enim Abraham, quantum mali in familia pariat dispar religio. Hinc enim contentiones, hinc blasphemiæ, hinc impedimenta cultus & inuocationis Dei.

Interdictum Pauli est, ne ducamus iugum cum infidelibus: quod non solùm de doctrina intelligendum est: sed de omni vita consuetudine. Qui tetigerit picem, inquit Salomon, coinquinabitur ab ea. Neqꝫ enim fieri potest, vt qui cum impio conuersetur, non aliquid labis ipse etiam contrahat.

Pericula & multi horrendi lapsus ex dispari coniugio sequuntur, testis Salomon est, qui prophanarum mulierum conuictu factus est Idolatra: Testis est Achab, qui impiæ Iezabelis consilio adeò furit, quòd Prophetas Dei trucidare non veritus sit, ac tandem ruit in æternum exitium: tantum potest impiæ mulieris malitia.

His accedat puerorum educatio, quæ legitima esse nequit, quando parentes diuersam colunt religionem. Tùm enim aut pueri omninò prophani fiunt, omnis religionis contemtores, aut hypocritæ, cùm propter alterum parentem, quod sentiunt, confiteri non audent.

Quartò requirit in personis, quæ contrahent matrimonium, ne altera alteram fallat, cum vel morbo & frigiditate exhaustæ sint vires, vel alioqui in natura defectus sit, vt quis ad matrimonij beneuolentiam reddendam non fuerit idoneus.

Viam, qua futuri coniuges debeant nuptias aggredi, docent exempla, pietas & honestas. Hæc enim tria simul docent, quòd non à leuitate, vt sæpe fit, non inter pocula, non à libidine incoandus sit contractus. Abraham petit suo filio coniugem, parentes Rebeccæ consentiunt. Postea quæritur puellæ consensus, & Isaac eam in vxorem ducit. Iacob seruit Laban longo tempore, parentes puellæ de nuptijs solicitant, quorum voluntati accedit virginis pudicus consensus. Pietas quoq; idem suadet. Nam vt quartum præceptum præcipit honorari

morari parentes: Ita vult etiam, vt hic honor parentibus deferatur, vt de nuptijs liberorum statuant, vtq; liberi nihil in hac re tentent cum contumelia parentum. Hoc etiam ipsum omnibus dictat natura, vt honesta sit hæc copula, quæ non nisi per mortem finiri aut dissolui potest.

Postquam autem hac via omnia legitimè tentata sunt, propiùs rem accedere oportet, & audiendus mutuus contrahensium consensus, qui minimè coactus esse debet, sed liber, vt neutra pars se coactam dicere iure poßit. Quanquam enim à parentibus rectè fit initium, tamen parentibus non licet inuitos cogere. Nam præterquam quòd coactum matrimonium non sit verè matrimonium, accedit hoc mali, quòd rarò in talibus res bene succedat.

Cur autem in cœtu Ecclesiæ stipulationem publicè fieri conueniat, quatuor sunt caussæ. 1. Vt sciant qui contrahunt, hunc statum in Ecclesia locum habere. 2. Vt voce ministri instituantur futuri coniuges in hoc sui coniugij auspicio. 3. Vt testis sit Ecclesia stipulationis factæ, ne cum scandalo viuant, ac si contubernium potius esset, quàm coniugium. 4. Vt iuuentur publicè precibus totius Ecclesiæ, quò inceptum matrimonium cedat in gloriam Dei, ipsis in commodum, adeoq; toti Ecclesiæ in ædificationem per piam in sancto coniugio conseruationem.

Restat vt de conuiuio nuptiali breuiter aliquid dicatur, in quo quid abesse quidq; adesse oporteat, consi-

derandum est. Abesse omnino oportet à Christianis nuptijs, 1. Crapulam. 2. Superbiam. 3. Immodicos sumtus. 4. Turpes & scurriles sermones, quales solent esse impudicorum tibicinum. 5. Impedimentum pietatis, ne videlicet eo tempore indulgeant conuiuio, quando sacra in templis fiunt, vnde Deus offenditur, proximus scandalizatur, & multis est occasio lapsus. Contrà, adesse debent, 1. Pietas. 2. Honesta hilaritas. 3. Sancta colloquia. 4. Crebra vota, vt Deus hunc suum statum sua benedictione secundet. Hæc enim legimus in sanctorum nuptijs fuisse vsitata, quare etiam Deus sua bonitate huiusmodi nuptias est prosecutus.

DE SECVNDO.

Postquam iam de nuptijs quædam signauimus, breuiter nunc de ipso inito & confirmato matrimonio nonnulla adijciam, & tantùm duo faciam. Primùm caussas finales coniugij commemorabo. Deinde quibus virtutibus consuetudo coniugalis amabilis & dulcis redditur, exponam.

Caussas finales matrimonij quatuor esse omnes pij norunt. Quarum PRIMA est mutuum adiutorium. Nam, cum Salomon dicit: Væ soli, significat mutuum adiutorium & societatem necessariam esse, quò meliùs & tranquilliùs ærumnas huius vitæ feramus. Propter hanc caussam possunt contrahere matrimonium senes, quorum corpus effœtum est, vt gignere non poßint.

SECVNDA caussa, est procreatio sobolis. Vult enim Deus isto pacto humanum genus seruari. Atq; ideò ad primos parentes dixit: Crescite & multiplicamini, & replete terram.

TERTIA caussa est, vt sit Ecclesia domestica, in qua parentes, tanquam Prophetæ, dignitate Prophetica sunt ornati, vt suos liberos de Deo & religione doceant, & liberi tanquam plantulæ quædam, perpetua doctrina & exhortationibus irrigentur, vt tandem fiant arbores dulcissimum fructum fidei producentes.

QVARTA caussa, est vitatio scortationis in hac corrupta & deprauata natura: ita enim ait Paulus: Propter fornicationem vnusquisq; vxorem suam habeat. Est enim coniugium remedium contra impurissimum scortationis & adulterij scelus, in quo multa & horrenda scelera concurrunt. Primum enim contumax violatio legis diuinæ est. 2. Legis naturalis est peruersio. 3. Legum ciuilium turpis & fœda transgressio. 4. Regenerationis cœnum est. 5. Plagium est horrendum, non enim nostri iuris sumus, sed eius qui suo precioso sanguine nos redemit. 6. Resurrectionis dehonestamentum est. Quid enim fœdius est, quàm turpissimo scelere fœdare corpus, quod olim ad æternam resurget gloriam. 7. Est horrenda templi Dei prophanatio, 1. Corint. 6. Cum autem hîc tot peccata concurrant, non est quòd quisquam manus vltrices Dei se euasurum putet.

Cæterùm consuetudo coniugum amabilis & dul-

ciis redditur hisce quinq;: Pietate, virtute, mutua ἐπιεικείᾳ, mutuo amore, & vtrinq; sedulò & piè præstito officio.

Pietas iure primum locum tenet. Nulla enim stabilis & firma amicitia est, nisi à Deo ortum habeat: quare pietatem prælucere necesse est: cum enim coniuges decreuerunt Deo obedire, omnia posteà faciliora fiant.

Virtus & morum probitas inter coniuges, mutuam oblectationem parit. Hæc enim cum exercetur consuetudinem vitæ reddit amabiliorem.

Mutua ἐπιείκειαν, qua æqui boniq; consulimus alter alterius mores & errores, omnino est necessaria. Nam in hac imbecillitate naturæ multa errata incidunt, quæ nisi mutua condonatione tegantur, horrendi tumultus orientur.

Mutuus amor ex pietate ortum habens & vera virtute facit, vt non nimis acutè in aliorum vitia introspiciamus: sed multa aut non animaduertimus, aut si animaduertimus, amore tegimus: operit enim multitudinem peccatorum caritas.

Officium vtrinq; piè & sedulò præstitum iugum leue & suaue reddit. Cum enim coniuges se mutuò animaduertunt, & vident parem diligentiam in officio, fit & suauior consuetudo, & magis vtrinq; excitantur ad officia præstanda, vt alter alteri æqualia reddat.

Hæc quinq; vbi non adsunt, vitæ consuetudo omnium acerbißima est, imò ipsa morte durior. Quare

pij dent

pij dent operam, vt hæ virtutes perpetuò in sua vita conspiciantur.

DE TERTIO.

Explicatis locis, qui præbuerunt occasionem huic miraculo: nunc ipsum miraculum cum suis circumstantijs videamus. Sunt autem circumstantiæ plures, vt sunt tempus, occasio, intercessio matris, & responsio, apparatus miraculi, miraculum ipsum, confirmatio miraculi, vsus & fructus eiusdem.

Tempus notatur, quòd & tertio die, ex quo in Galilæam peruenerit, factum sit, & omnium primum miraculorum, quæ Dominus edidit, fuerit: Tempus igitur monet, vt singulari diligentia hoc miraculum perpendamus.

Occasio miraculi quadruplex è textu colligi potest: 1. Ipsæ nuptiæ in Cana celebratæ. 2. Matris Iesu inuitatio ad nuptias. 3. Defectus vini. 4. Cor virginis ad iuuandum promtissimum.

Deficiente igitur vino, Mater Iesu ad Filium dicit: Vinum non habent. Cui Iesus, Quid mihi tecum est mulier? nondum venit hora mea. Mater quidem hoc dicit vel commiserationis causa, vel, vt Filius opem ferat præsenti necessitati, quacunque tandem ratione: sed Christus matri durius respondet: idque maximas ob causas. Non hîc dignatur eam matris titulo: sed mulierem simpliciter eam appellat. Deinde ait: quid mihi tecum? nondum enim venit hora mea. Dominus hîc longius prospicit: videt enim, quæ superstitiones ali-

quando erant oritura de inuocatione Mariæ virginis. Videt quòd, quæ propria essent Dei & mediatoris, in illam impiè essent translaturi. Quare hoc duriori responso perpetuam & grauem doctrinam omnibus seculis tradit, ne immodicus sanctorum cultus sui officij honorem obscuret: atq; ideò matrem propriam in vulgarem mulierum ordinem cogit. Non ergò de causa leui matrem ita alloquitur: Quid mihi tecum? sed vt inter suum officium & matrem, adeoq; alios sanctos discernat. Non vult partiri officium, quod suum est proprium, & matri partem attribuere: sed sibi soli vendicat saluatoris officium. Impiè ergò superstitiosi virginem salutarunt reginam cœli, aduocatam, vitam, dulcedinem, matrem gratiæ, atq; adeò salutem mundi. Nulla enim pars redemtionis Mariæ asscribenda est. Quod autem addit, nondum venit hora mea, duo insinuat, nempè se nequaquam incogitantia vel torpore cessasse, & sibi rem curæ futuram, vbi oportunitas se offeret.

Quid hîc mater Iesu? quodcunq; ait ministris, dixerit vobis, facite. Hoc ad apparatum miraculi pertinet: concipit tandem mater bonam spem, vt præsenti necessitati succurrat filius. Quòd autem dicit ministris: Quicquid iusserit vobis facere, facite, nobis suppeditat generalem doctrinam in Ecclesia, cuius & typus & membrum est beata virgo. Quid ergò Ecclesia hinc discit? vt cum beata virgine iubeat ministris adeoq; omnibus Christianis, vt Christo obtemperent faciendo quicquid ille iusserit, vtut parum rationi consentaneum esse videatur.

Iam Dominus oblata oportunitate iubet ministris, vt hydrias, id est, vasa aquaria sex, quæ illic erant destinatæ purgationi superstitiosæ Iudeorum, quarum singulæ capiebant binas aut ternas metretas, hoc est, omnes simul circiter sex Amer vini capiebant, has inquam hydrias iubet Dominus implere aqua vsq; ad summum: quo facto iubet dari Architriclino. Nam arcana virtute Christi, vinum iam erat, quod modo fuit aqua: quod cum gustasset Architriclinus, dicit sponso: Omnis homo primùm bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tùm id quod est deterius: Tu autem seruasti bonum vinum vsq; adhuc. Hoc additum est ad confirmationem miraculi: testatur enim Architriclinus, hoc vinum multò nobilius fuisse quàm id quo anteà vsi sunt.

Iam sequitur vsus & fructus miraculi Et manifestauit (inquit Euangelista) gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Destinatum igitur erat hoc miraculum duabus rebus, nempè manifestandæ Christi gloriæ, & fidei discipulorum confirmandæ. Quæcunq; enim miracula mundo ostendit Christus, totidem diuinæ eius gloriæ testimonia fuerunt, & totidem doctrinæ ipsius ac fidei in auditoribus obsignationes.

Hic est ergò verus vsus miraculorum Christi, vt eius gloria illustrata, & per illa veluti authentica sigilla confirmata ipsius doctrina, in ipsum viua fiducia recumbamus. At miracula, quæ vel obscurant gloriam Christi, vel fidem extinguunt, præstigiæ Diaboli sunt, à quibus, vt nobis caueamus, monet Dominus Matth. 24.

Surgent, inquit, Pseudochristi & Pseudoprophetæ, & dabunt signa & magna prodigia: Ita vt in errorem inducantur, si fieri possit, etiam electi: Ecce prædixi vobis. Nemo ergò credat miraculis, nisi quæ gloriam Christi manifestant, & veram in ipsum fidem alunt & confirmant.

DE QVARTO.

Quia in hoc Euangelio multarum personarum fit mentio, nunc quid doctrinæ & admonitionis à singulis petendum sit, breuiter ostendam.

Primùm igitur ab omnibus his conuiuis discamus exemplum frugalis hilaritatis, modò absit luxus & insania: de qua re in primo loco plura dicta sunt.

A sponso & sponsa discamus Christum recipere in nostra conuiuia, quod demùm fit, quando in timore Dei, & cum gratiarum actione vtimur donis Dei ad honestam hilaritatem, & relinquimus domi eos, qui non sunt inuitati.

A miraculo discant sponsus & sponsa, quod, si Christus ab ipsis ad nuptias inuitetur, mutaturus sit aquam in vinum, hoc est, omnia amara in dulcia conuertet, eos prosequetur sua benedictione, adeò, vt nihil sit ipsis defuturum.

A Christo discamus pro nostris facultatibus, iuuare sponsum & sponsam, hoc est, Ecclesiam ornare, quibuscunq; id tandem poterimus modis.

A Christo rursus res, quæ in abusu & superstitione fuerunt, transferre ad bonum piumq; vsum, vt glo-

ria Dei & Ecclesiæ in ædificationem seruiant. Hydriæ hic seruierunt superstitioni Iudaicæ: sed Christus eis vtitur ad illustrandam suam gloriam, & ædificationem Ecclesiæ. Ita bona Ecclesiastic·, quæ olim erant in abusu, nu:.c in meliorem vsum conuerti deberent.

A Maria discamus affici aliorum commiseratione & inopia, & inuocare Deum, vt pauperibus sua adsit benedictione.

Ab Architriclino discamus, purgatis mentibus Christi facta approbare.

A Ministris discamus, Christo iubenti operas obtemperare, & non tàm spectare quid iubeat, quàm facere quod iubeat.

A Christo, Maria & discipulis simul discamus familiaritatem cum hominibus colere, boni consulere illorum tenuitatem: discamus etiam pauperum honestas nuptias nostra præsentia honorare, & facultatibus, cum res postulat, iuuare.

Hæc copiosius diximus de hoc Euangelio, quia hæc materia, quam continet, non nisi semel in anno tractari solet. Dixi, de ratione unptiarum, de matrimonio, ostendi quoq; quantum peccatum sit violatio sexti præcepti. Exposui miraculum cum suis circumstantijs, & quid doctrinæ & admonitionis exempla personarum in hoc Euangelio nobis commendent. Deus autem pater Domini nostri Iesu Christi det nobis suam gratiam, vt hoc miraculo confirmati, Deo patri, Christo, & Spiritui sancto veram tribuamus gloriam in vero timore

Dei

Dei & fide, cui ſoli immortali & viuo Deo ſit honor, gloria & imperium in omnia ſecula ſeculorum, AMEN.

DOMINICA III. POST EPIphaniam, Euangelium Matth. 8.

CVM deſcendiſſet autem de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Et ecce leproſus accedens adorauit eum dicens: Domine, ſi velis, potes me mundare: protenſaq; manu tetigit illum, dicens: Volo, mundus eſto: ac protinùs mundata fuit illius lepra. Et dicit

dicit illi Ieſus: Vide, ne cui dixeris, ſed abi, oſtende teipſum Sacerdoti, & offer munus quod iuſſit offerre Moſes in teſtimonium ipſis. Porrò cum ingreſſus fuiſſet Ieſus Capernaum, adijt eum Centurio obſecrans eum, & dicens: Domine, famulus meus decumbit domi paralyticus, ac grauiter diſcruciatur. Et dicit illi Ieſus: Ego cùm venero medebor illi. Et reſpondens Centurio dixit: Domine, non ſum idoneus, vt tectum meum ſubeas: Imò tantùm dic verbum, & ſanabitur famulus meus. Nam & ego ſum homo alterius poteſtati ſubditus, & habeo ſub me milites, & dico huic, vade, & vadit, & alteri, veni, & venit, & ſeruo meo, fac hoc, & facit. Hæc autem cùm audiſſet Ieſus, admiratus eſt, & ait ſequentibus ſe: Amen dico vobis, ne in Iſrael quidem tantum fidei reperi. Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venturi ſunt, & accumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob, in regno cœlorum: filij verò regni eijcientur in tenebras exteriores, illîc erit ploratus &

ſtridor

ſtridor dentium: & dixit Ieſus Centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi, & ſanatus eſt famulus eius in hora illa.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium proponit nobis affectum Christi ergà genus humanum, & præcipuè ergà eos, qui ad ſe in anxietate & cruce confugiunt. Quod enim verbis promiſit, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus veſtris: Id hîc facto declarat. Nam poſtquam in monte Patris verbum docuiſſet, deſcendit, & opere quod docuit complet, ſuam doctrinam miraculis confirmans. Duo ſiquidem miracula hîc edit: verbo ſanat leproſum, mandato abſentem Centurionis filium curat. Horum miraculorum vſus eſt, & vt Chriſtum verum Meßiam eſſe comprobent, & eundem velle afflictis ſe inuocantibus opem ferre teſtentur, non ſecus atq; huic leproſo & Centurioni ſe inuocantibus opem tulit. Cæterùm quo nobis præſentia miracula ad maiorem inſtructionem ſeruiant, quatuor locos tractabo, qui ſunt:

I. *Generalis doctrina de omnibus miraculis Chriſti.*

II. *De leproſo & eius curatione & circumſtantijs.*

III. De ethnico Centurione, eius fide, & cura pro famulo.

IIII. Laudatio fidei huius Ethnici.

DE PRIMO.

Quia Euangelica historia multa miracula Christi, quibus suam gloriam manifestat, doctrinam confirmat, & fidem in auditoribus auget, continet: volo breuem & generalem doctrinam tradere, cuius vsus erit in omnibus particularibus miraculis Christi. Cur autem Dominus addat suo sermoni miracula, proximo die Dominico dictum est, & iam statim breuiter in principio repetij. Verùm vt plenam doctrinam miraculorum habeamus, plura sunt excutienda, quæ vt in certum claudantur numerum, quinq; quæstionibus omnia subyciam. Quæ persona, qui fines, quis modus, & quis vsus, curq; hodiè non edantur miracula.

Personæ sunt triplices: Primùm morbis & tyrannide Diaboli oppressa. Deinde spectatores miraculorum. Postremò Christus miracula edens.

Fines sunt plures. 1. Vt Christus suam gloriam manifestet. 2. Vt doctrinam suam obsignet. 3. Vt hominum fides confirmetur, qui miracula cernunt. 4. Vt Deus glorificetur visis ipsius stupendis operibus. 5. Vt paulatim regnum Diaboli destruatur. Quæcunq; miracula eduntur contra hos fines, damnantur vt præstigia Diaboli, Matth. 24.

Modus varius est: nunc enim solo verbo edit miracula, vt hîc: nunc, vt precium suum corporis ostendat,

manum applicat: nunc ad Deum præmissa gratiarum actione: nunc sola virtute sine verbo, vt aquam in vinum conuertit. Ad hunc modum etiam pertinet fides eius, qui miraculo iuuatur, vt in hoc Euangelio legitur.

Vsus triplex est, vt miraculose sanatus non amplius peccet: vt spectatores fiduciam de sanatore concipiant: vtq́, nos, qui miracula Domini legimus, de gloria Christi, & de doctrina confirmemur, simul fidem in ipsum concipiamus, quòd non secus ergà nos affectus sit, quàm fuit ergà illos.

Sed cur iam nulla miracula fiunt? Cæcus planè est qui nulla miracula hodiè conspicit. Ecclesia Christi est exiguus grex, quem diabolus Rex tenebrarum, & Papa Antichristus persequuntur, & omnes neruos intendunt eò, vt veram Christi religionem extinguant: id tamen non possunt. Vnum Lutherum totus mundus persequebatur: sed pilum de capite ipsius non tetigerunt. Quare miraculosè ipsum atq; adeò pusillum suum gregem defendit Deus. Hæc præsentia Dei in Ecclesia satis miraculosa est, vt non alia miracula quære re sit necesse. Deinde miracula & virtutes sanationum corporum, & visibiles donationes Spiritus sancti solummodo in primitiua Ecclesia edebantur, vt in perpetuum in omnem posteritatem Christi gloriam, doctrinam & nostram fidem confirmarent. Quorum vsus apud nos est, vt sciamus, ea fuisse authentica quædam sigilla, quibus Deus suam doctrinam in perpetuum confirmatam & obsignatam voluit.

DE SECVNDO.

In leproso qui sanatur, spectentur sex: Infirmitas, persona conditio, fides, inuocatio, patientia, confeßio.

Infirmitas leprosi pœna peccati est: quare ipsum iræ diuinæ admonet, & iusti Dei iudicij. Est enim omnis crux, omnis calamitas, & quicquid aduersi nobis in hac vita accidit, veluti concio quædam diuina, qua Deus accusat peccatum, ostendit suam iram: quam Dei iustißimam iram cum homo cogitat seriò, sine cognitione Christi, in desperationem ruit: vnde sæpè fit, vt homo vel sibi manus afferat, vel paulatim tabescat dolore. Conscientia enim peccati nunquam, vel ad momentum vllum, tranquillum sinit. Hoc vno declaremus exemplo: Oedipus rex Thebanus, orta in suo regno pestilentia, cogitat aliquod atrox scelus à se vel suis perpetratum esse. Vocat Tiresiam sacerdotem: iubet vt sua augurandi arte monstret autorem tàm atrocis sceleris, propter quod tota respublica adeò graui pestilentia infestetur. Deprehendit ergò Oedipus seipsum & non alium istud graue scelus perpetrasse. Sustulerat enim de propria matre, quam ignarus in vxorem duxerat, liberos. Nam puer expositus est à parentibus, vt interimeretur: sed pastor, cui hoc mandatum erat, parcit puero eleganti, qui tandem vir factus, bella geßit pro Thebanis feliciter, & pro re bene gesta ei regnum tradiderunt, & reginam Iocastam in vxorem dederunt: ducit ergò ignarus propriam matrem in vxorem. Postquam

autem hoc peccatum Oedipo innotuit per sacerdotem, & conspexit totum regnum grauißima peste infestari propter suum factum, de ira Dei cogitat. Huius cogitatione adigitur in desperationem. In hac desperatione primum adimit sibi oculos, ne hunc solem aspiciat. Deinde conscientia sceleris excarnificatus, magno eiulatu iubet vt astantes à se discedant, ne vel vmbra sua noceat bonis. Postea fugiens à regno, vixit cœcus & mendicus, donec desperatione absorptus, perijt. Mater Iocasta peccati conscientia impatiens doloris, mox, vbi innotuit culpa, sibi vitam laqueo finiuit. Adeò horrendum & fœdum malum est peccatum, quando homo illud cordis oculis verè intuetur.

Personæ leprosæ conditio admodum dura fuit: nam separatim à cœtu populi Dei illum viuere oportuit. Quo ingenti dolore haud dubiè multi contabuerunt: nam non solùm à societate hominum fuerunt exclusi: verum etiam consolatione per verbi prædicationem destituti erant. Præterea quinq; notis erant ab alijs hominibus distincti, quæ res non parum auxit dolorem. Prima nota, vestimentum dissolutum & dissectum. Secunda, caput detectum. Tertia, os coopertum. Quarta, habitatio semota ab hominum consuetudine. Quinta, publica proclamatio, qua immundus proclamabatur, vt indignus, qui inter Israelitas in populo Dei versaretur. Atq; hæc conditio fuit huius leprosi: his malis si non accessisset fides in Christum, prorsus dolore fuisset extinctus.

Accedit

Accedit ergò Christum, concipit fidem, & tametsi sensit se damnationem meruisse: tamen liberali promißione Christi se erigit. Audiuerat haud dubiè hanc vocem Christi: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Audiuerat haud dubiè à Iohanne de Christo: Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Leprosus ergò hic cognito medico, spem sanitatis concipit, certa fiducia in Christum recumbens.

Ex hac fide Christum inuocat: est enim fidei germanus fructus inuocatio, vt quæ sine fide fieri nequit, iuxta illud: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?

Verùm in inuocatione singulare patientiæ exemplum proponitur. Ait enim Christo leprosus: Domine si vis, potes me mundare. Quemadmodum Dauid expulsus regno, cum conditione petijt se restitui, si ita Deo bonum videretur: Ita hic leprosus hoc beneficium corporale relinquit in manu Domini, qui melius nouit, quæ nobis expediunt, quàm nos ipsi.

Hæc præterea oratio insigne confeßionis Christi exemplum habet. Scribæ & Pharisæi persequebantur eos, qui Christum confitebantur: sed hic pauper contemtus leprosus vel frementibus principibus & sacerdotibus Christum confitetur, statuit Christum omnipotentem esse, adeoq́ verum Meßiam: cuius constantem confeßionem & nos imitari decet.

Iam leprosi huius curatio spectanda est, in qua plures sunt circumstantiæ examinandæ, quarum sin-

gulæ peculiares doctrinas habent. Manu corpus leprosi tangit: promittit alacriter quod petit leprosus: verbo iubet eum mundum esse: effectus, hoc est, mundatio à lepra, sequitur continuò: mundato dat triplex præceptum: vt nemini dicat: vt ostendat se sacerdoti: vt offerat munus secundum legem.

Manus extensio & attactus corporis leprosi immensæ gratiæ & bonitatis Christi symbolum fuit, quo facto mirum in modum leprosi fidem auxit. Nam cum videbat Filium Dei non solùm non abhorruisse instar aliorum hominum à suo colloquio: Verùm etiam suam immunditiem manu tetigisse, singulari Spiritus gaudio est perfusus.

Cum hoc contactu coniungitur promißio: Volo, leprosus ait, si vis. Christus volo respondet. Hinc apud se leprosus conclusit, se mox sanatum iri.

Promißioni addit, Mundus esto: qua voce suam diuinam potentiam declarat, confirmat doctrinam, & fidem in spectatoribus & Historiæ lectoribus auget: velle enim Christi facere est: omnia quæ voluit in cœlo & in terra fecit. Hæc Christi potentia consolabitur nos aduersus potentiam Diaboli, &c.

Et confestim est mundata lepra eius.

Hoc ipsum miraculum est & beneficium ergà leprosum: quo beneficio tanquam symbolo quodam notat: quòd is paratus sit ad purgandos omnes à sua spirituali lepra, qui ad ipsum fide accedunt.

Mandata sequuntur, primùm ne leprosus cui-

quam

quam dicat: huic mandato zelo quodam prædicandi beneficij Christi leprosus non obtemperat, in qua re non parùm peccauit. Debebat enim non gratias referre benefactori iuxta suum sensum: sed obedientiam potius, qua nullum aliud Christo acceptius est sacrificium.

Secundum & tertium mandatum sequuntur: Vade ostende te Sacerdoti, & offer munus tuum in testimonium ipsis. Hoc fecit Christus, vt legi Mosis hoc pacto satisfieret, in qua committitur sacerdotibus iudicium de lepra, vt infectos de cœtu reijciant, & sanatos recipiant publico suo testimonio. Quod autem offerre sanati iubentur, ideò factum est, vt ista oblatio esset symbolum gratitudinis illorum, qui sanitatem adepti essent ergà Deum.

Papistæ, qui ex hoc loco confeßionem auricularem extruunt, cum enumeratione peccatorum, stulti sunt, & fœdè deprauant scripturam, eam in alienum sensum detorquentes. De confeßione, quam nos retinemus in nostris Ecclesijs, aliàs dicendum est.

DE TERTIO.

Historia continens beneficium Centurioni exhibitum, plurimas doctrinas, quas numeris distinguam, quo meliùs teneri poßint, habet.

I. Obseruanda est imago duplicis populi Iudaici & Ethnici. Primùm sanatur Iudæus. Deinde Ethnicus: vnde docemur, beneficia Christi promiscuè ad omnes pertinere: non esse distinctionem Iudæi & Græci. Vt enim omnes peccauerunt & egent gloria Dei: ita omni-

bus Christus suum beneficium offert fide recipiendum.

II. Diuersa conditio Iudæi & Ethnici non caret doctrina. Iudæus erat pauper, Ethnicus diues: non ergò Christus respectum habet præsentis fortunæ, non contemnit pauperem, non reijcit diuitem. Iudæus erat plebeius, nobilis verò Centurio. In regno ergò Christi non habent rationem maiorum stemmata, sed in Christum fides, qua omnes, siue nobiles siue ignobiles, Filij Dei nascuntur. Iudæus erat in mundo contemtus, Centurio aulicus honoratus: sed ex fide æstimat Dominus, quis sit apud se honoratior.

III. Iam ex circumstantijs quæramus, qualis fuerit fides Centurionis: quòd Ethnicus fuerit extra populum Dei peculiarem, satis humiliat ipsum. Posset quidem gloriari apud homines de Centuriatus dignitate, sed hæc gloriatio nullum locum habet apud Deum. Nam vt ait apud Hieremiam Dominus, qui gloriatur, in me glorietur, qui facio misericordiam, iudicium & iusticiam. Non ergò Centurio sine pœnitentia accedit Christum, sed agnita sua miseria, opem Christi implorat pro famulo, idq́ꝫ ex vera fide, qua re ipsius etiam caritas erga proximum declaratur. Cùm autem dicit: Non sum dignus, vt intres in domum meam. Item: Tantùm dic vnum verbum & sanabitur puer meus, & se peccatorem fatetur, & Christum diuina natura præditum agnoscit, in quem & credit. At cùm subiungit: Nam & ego

& ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, &c. ſignificat quàm facile ſit Chriſto diuina virtute etiam abſentes iuuare ſolo verbo & voluntate, cum ipſe ſit homo ſub aliena poteſtate conſtitutus, poſſe famulis præſcribere quæ facienda & ipſi imperata faciunt.

IIII. Hic quæſtio oritur de aliena fide. Centurio credit, ſed famulus eius ſanatur. vnde certam hanc doctrinam colligimus, quòd pij ſua fide poſſint alijs impetrare corporalia beneficia: ſed an aliquis aliena fide ſaluari poſſit ſalute æterna, quæſtio apud Chriſtianos nulla eſt. Nam illi ſciunt neminem ſaluari ſine propria fide, quæ quidem acquiri poteſt, cum pij pro alijs orant, vt Deus ipſis largiatur fidem.

DE QVARTO.

In hoc præconio fidei Ethnici plura ſunt conſideranda. Primùm admonitio Chriſti, quæ ad eius humanitatem refertur. Indicat enim affectus humanos, ſed ſine peccato. 2. Iurat ſe non inueniſſe tantam fidem in Iſrael. Iudæi enim non ſolùm verbum, verum etiam ſigna requirebant: ſed hic Ethnicus modicum doctrinæ guſtum cum haberet, ſolo verbo eſt contentus. Mariæ fides perfectior erat, ſed ex perfectiori inſtructione, & certioribus & pluribus ſignis. Maior igitur eſt Centurionis fides ſecundum aliquam partem, non ſecundum abſolutam fidei rationem. 3 Docemur hoc loco, quòd oporteat fidem creſcere, & quotidiana incrementa ſumere. 4. Docet hic Chriſtus de vocatione gentium, vt

ipsæ cum Abraham, Isaac & Iacob colligantur in vnam Ecclesiam per fidem in Christum. 5. Prædictio reiectionis Iudæorum propter suam incredulitatem, cum interminatione pœnæ. 6. Cum dicit Centurioni, Vade, fiat tibi vt credidisti, *significat omnia possibilia credenti, quemadmodum Christus alibi testatur. Cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA IIII. POST Epiphaniam, Euangelium Matthæi 8.

ET cum ingressus esset Iesus nauim, secuti sunt eum discipuli sui: & ecce motus magnus factus est in mari, adeó

deò vt nauis operiretur â fluctibus, ipſe verò dormiebat. Et accedentes diſcipuli excitauerunt illum, dicentes: Domine, ſerua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timidi eſtis, exigua præditi fiducia? Tunc excitatus increpauit ventos & mare, & facta eſt tranquillitas magna. Porrò homines admirabantur, dicentes: Qualis eſt hic? quia venti quoq; & mare obediunt illi.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium rurſus indolem Chriſti nobis ponit ob oculos, quæ eſt ſuis adeſſe in periculis, eosq; iuuare, ſecundum pſalmi dictum: Tecum ſum in tribulationibus. Item, Inuoca me in die tribulationis, exaudiam te, & honorificabis me. Ad eundem modum Apoſtolorum exemplum hic docet, quid in periculis ſit faciendum, videlicet vt cum Apoſtolis Chriſtum noſtra fide excitemus, quo nobis petentibus opem ferat. Hæc eſt autem ſumma Euangelij, quod Chriſtus, periclitantibus diſcipulis in naui præ tempeſtate ſubitò orta, excitatus increpet mare, & ventum, vnde tranquillitas magna ſecuta eſt, & admiratio in ſpectatoribus. Locos autem tres tractabimus, qui ſunt:

I. *Varietas tentationum piorum in hoc mundo.*

II. *Hiſtoriæ præſentis explicatio cum ſuis circumſtantijs.*

cumſtantijs. III. Pulcerrima imago Eccleſiæ Chriſti in hoc Mundo. DE PRIMO.

Quia hoc Euangelium meminit tentationis in naui, volo breuiter indicare tentationum genera, quibus homines ſolicitantur: idq́; ideò, vt agnitis periculis, quæ nos vndiq; circumſtant, ſimus vigilantiores, ne tentationibus fracti abijciamus confeßionem ac gratia excidamus. Sicut enim Chriſti diſcipuli inter maris fluctus tentabantur de vita: Ita ſinguli Chriſtiani, omni ferè hora ſalutis ſuæ naufragium timere debent.

Tentationum genera ſunt multa: aut enim tentatio Deum autorem habet, aut à Diabolo proficiſcitur, aut ab hominibus venit, aut in ipſo qui tentatur cauſam habet, aut res circumſtantes moleſtant.

Deus tentat, vt nobis ipſis reddamur probatiores: non enim tentat, vt ſciat, quem nihil latet: ſed vt ſcire nos faciat, quantùm in pietate profecerimus. Et tentat Deus in moribus, & in doctrina, & in ſignis iræ. In moribus tentauit Abraham, quando iußit eum mactare filium ſuum vnigenitum Iſaac in holocauſtum. Verùm Abraham obediendo Deo in re adeò dura & difficili, factus eſt ſibi ipſi probatior, & vidit verum ſuæ fidei fructum, præferre obedientiam ergà Deum omnibus rebus mundi. Sic hodiè pij diuinitùs tentantur, dum mandatis Dei propoſitis, omnium virtutum morumq́; regulis certißimis probatiores ſibi redduntur per ſpontaneam obedientiam. Ac contrà qui ſcientes & volentes ruunt in peccata, & ſuccumbunt tentationi, fiunt rei iræ Dei, donec reſipiſcant.

Deinde

Deinde in doctrina quoq; tentat nos Deus, quando permittit Pseudoprophetas venire, & varia dogmata erronea proponere, de quo tentationis genere loquitur Moses Deut. 13. Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnum se vidisse dicat, & prædixerit signum atq; portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, & seruiamus ijs (hoc est, si nouum modum colendi Deum instituat) non audies verba Prophetæ illius & somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Hæc tentatio Deo asscribitur, quatenus probationis est, & non seductionis. Ad eundem modum hodiè dat nobis verbum, sed permittit oriri hæreses plurimas, vt eo pacto nos tentet probetq; an illum verè ex viua sinceraq; fide diligamus. Aliquando in signis tentat Dominus, dum in cœlo, terra, mari, horrenda suæ iræ signa proponit, quæ signa mirum in modum piorum animos concutiunt. De hoc tentandi genere loquitur Moses Exod. 20 Nolite timere, vt enim tentaret vos, venit Deus, & vt terror illius esset in vobis, & non peccaretis.

Diabolus tentat defectione à doctrina, præsumtione in officio, idolatricis cultibus, & multis alijs modis: de quibus dicendum est Dominica secunda Quadragesimæ.

Homines cùm hostes, tùm amici tentant nos varijs modis, doctrina, hypocrisi, exemplo, consilio, promissione, comminatione.

Inuenit etiam homo in se ipso, à quibus tentatur, vt sunt peccatum hæreditarium. Deinde multi affectus inde pullulantes, qui nos solicitant, vt aliquid contrà Deum tentemus. Tentatur interdum homo à dotibus aut animi aut corporis, quales sunt pulcritudo, robur, ingenium, artificium, &c. Hoc tentationis genere, qui superari nolit, cogitet omnia diuinitus esse collata in Dei gloriam & aliorum commodum.

Res quoq; circumstantes sæpè piorum mentes tentant & perturbant, quarum quædam ante nos sunt, vt quæ imminent: quædam pòst, vt quæ præterierunt: quædam à dextris, vt quæ iucunda sunt: quædam à sinistris, vt quæ tristia existant. Ante nos, mors minatur, iudicium Dei horrendum excruciat, infernus os patens habet. Post nos seu retrò à tergo sunt præterita peccata, quæ conscientiam hominis cruciant. A dextris sunt diuitiæ, honores, potentia, quæ multos homines in æternum exitium præcipitant. A sinistris sunt paupertas, probra, contemtus, infamia, pericula in terra, mari, domi, foris. Hæc tentationum genera sunt grauißima, quæ superantur fide, inuocatione, crebris suspirijs ad Deum pro auxilio, morum innocentia, breuiter, perpetua seriaq; pœnitentia. Hæc de tentatione volui hoc loco dicere, vt nos excitemur ad vigilantiam & precationem, ne intremus in tentationem.

DE SECVNDO.

In huius miraculi historia sequentes sunt considerandæ circumstantiæ. 1. *Tenta-*

1. Tentatio fidei. Discipuli habent secum in naui Dominum, atq; ideò nauigant securiùs: sed securitas non ita diuturna fuit: nam tempestate orta, nauis fluctibus obruitur: vnde factum est, vt qui paulò antea securi nimiùm fuerunt, iam fluctibus maris desperabundi obijciantur. Quare nemo nimium fidat secundis: sed in rebus secundis metuat.

2. In hoc periculo grauißimo Christus dormiuit, cum vt vires laboribus fatigatas somno recrearet ac reficeret, tùm vt discipulorum fidem exploraret, non quòd ipse scrutator cordium quicquam ignorârit: sed vt ipsi sibi discipuli fierent notiores. Præterea etiam ideò Dominum dormisse credendum est, vt in discipulis maior fides excitaretur, & maiore timore perculsi discipuli, Christum vehementiùs inuocarent, ac in maximo periculo præsens auxilium maioris facerent. Nam si Christus vigilasset, opem laborantibus, vt in graui periculo, sua sponte, sine discipulorum precibus, tulisset. Etsi autem omnia, quæ ad nostram sunt salutem necessaria, ex sua bonitate & paterno ergà suos affectu dare paratus est: non tamen nisi rogatus dare solet. Est enim oratio ordinarium instrumentum ad impetranda omnia, quæ nobis à Deo necessaria sunt: idq; ea de causa, vt ipsum quidem verum Deum creatorem & fontem omnis boni veneremur, nos verò impotentes creaturas (vt quæ sine Deo nec quicquam habemus, nec quicquam valemus) agnoscamus.

3. Praxis

3. Praxis fidei hîc conspicitur. Fides enim non est ociosus assensus aut cogitatio: sed est fortis gigas, qui vicit mundum, vt Iohannes inquit: Hæc est victoria, quæ vicit mundum, fides vestra: vincit quidem fides: sed per victorem quem poßidet. Hæc fides habet mundum hostem, hoc est, peccatum, mortem, Diabolum, pericula, carnem. A parte peccati stat lex, conscientia, desperatio. A parte fidei stat Euangelium, sacrificium Christi, certa fiducia. Cùm ergò suo fulmine, fumo, igne, vaporibus, tonitru te adoritur lex, accipiat fides Euangelium, illudq́ue legi opponat.

Cùm ergò lex dicat: Omnis qui non fecerit omnia quæ scripta sunt in libro legis, maledictus est, oppone Euangelium: Omnis qui credit in Filium, habet vitam æternam.

Mors cùm minetur mortem, oppone ei mortis victorem Iesum Christum, qui morti victæ exprobrans ait, vbi mors aculeus tuus? vbi ô inferne victoria tua? Idem apud Iohannem ait: Qui credit in me, non gustabit mortem in æternum: sed transibit à morte ad vitam. Mors igitur homini vtilis est: nam est tantùm transitus ad meliorem vitam, tantùm abest vt pijs formidabilis esse debeat.

Diabolus quidem accusat, & magnum catalogum facinorum texit, sed oppone ipsi Christi sententiam de ipso, qui ait: Princeps huius mundi iam iudicatus est. Et illud Pauli: Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? si obijcit nobis iniustitiam nostram, respon-

deamus cum Paulo: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iustitia Dei in ipso.

Pericula similiter peccati nos coarguunt: Sunt enim veluti concio iudicij Dei de peccato. Responde, Iudicium à Dei domo incipere, & Dominum omnem filium quem recipit castigare: idq; in bonum filij.

Caro solicitat ad desperationem: sed tu carnem subijcito spiritui, & dic: ipsius iudicium hic nullum habere locum: atq; ita mille occurrunt, quæ salutem nostram impedire volunt.

Potuit ergò Nero, peccato, legi, morti, carni ita exprobrare? nequaquam. Nam soli Filij Dei hoc ius habent, alij tenentur captiui sub peccato, quia serui sunt peccati, vt qui peccatum faciant, illis indulgendo aduersus Spiritum, immò spiritu extincto prorsus. Quicunq; ergò vult peccato, legi, morti, Diabolo, carni, &c. exprobrare, videat an sentiat veram pœnitentiam, videat an habeat fidem & bonam conscientiam. Deniq; videat an ita sit compositus, quòd omnia vitæ commoda postponat obedientiæ ergà Deum, abiecto peccandi proposito.

4. Christus duo reprehendit in discipulis. Primùm, pusillanimitatem, quia non debebant timere eo præsente: cuius cum tot miracula vidissent, facilè didicisse potuerunt, eum non perire posse, cui Christus præsens adest. Deinde fidei paruitatem, quia non crediderunt eum posse tantum dormiendo, quantum vigilando, tantum mari, quantum terra, qui terræ erat & maris creator.

5. Vt autem dormiendo declarauit se hominem esse: ita hîc imperando ventis se Deum esse docet: vtrunq; seruit fidei nostræ tenuitati. Humanitas enim voluntatem ergà nos, diuinitas verò facultatem docet, quæ duo ad omnem actionem proæreticam requiruntur.

6. Christus, vt breuiter complectar, hac historia ostendit, se verè velle salutem hominum, & præsertim eorum, qui se inuocant. Nam vt vult se in periculis à nobis inuocari: ita etiam vult paternum suum ergà nos affectum, dum à periculo liberat, declarare.

DE TERTIO.

Hæc allegoria est suauissima: pingitur enim hîc sors & imago Ecclesiæ. Mare est Mundus: Nauis est Ecclesia: Ventus est Diabolus: pius cœtus credentium discipuli sunt. Christus est veritas: Euangelium fides.

Primùm hîc obserua, antequam Christus cum discipulis in nauim ingreditur, mare tranquillum est, hoc est, mundus securè stertit in suis peccatis. Verùm post ingressum Christi in nauim, excitatur tempestas valida, adeò vt nauis videatur obrui. Sed quid? Adest qui imperet mari & ventis Christus Dominus: hinc ergò primùm discamus, extra hanc nauiculam, id est, Ecclesiam non esse salutem. Verùm hîc diligenter spectandum, ne hostilem nauim pro vera agnoscamus. Hostilis nauis foris quidem est ornatior, intus capacior: sed habet vera nauis suum ornatum interiùs, & multò augustiorem habet gubernatorem Spiritum sanctum,

habet naucleros omnes pios, habet verbum Dei, Sacramenta in vero vsu, & obedientiam ergà ministerium: his thesauris contenta est hæc nauis in tantis fluctibus.

2. Obseruetur quòd hæc nauis non versetur in tranquillo mari: sed turbetur fluctibus, qui ipsam hûc illûc impellunt: quod verissimum esse ipsa mundi historia docet. Deus condito mundo, hanc nauiculam in medio posuit: verùm Diabolus hostis filij Dei, mox illam turbauit procellis: posteà miserandis modis iactata est vsq; ad tempora Nohæ: post Nohæ ad Abrahamum: inde ad tempora Mosis: tùm ad Christum, qui, vt hanc nauim saluaret, venit in mundum. Neq; adhûc conquieuerunt fluctus eius. Sed quænam causa est, cur mundus hanc nauiculam ferre nequeat? quia Ecclesia mundi opera arguit, hoc est, mundi sapientes stultitiæ accusat: iustos peccati reos peragit: diuites non beat, sed infelices & miseros pronunciat, nisi pietas vera diuitijs præsit moderatrix. Atq; hoc est quod Christus promisit fore, cum ait: Spiritus sanctus mundum peccati, iustitiæ, iudicij arguet. Quid peccauit Abel in Cain, qui ipsum horrendè occidit? Respondet Iohannes: Opera eius fuerunt bona, & fratris mala. Quid Nohe? Quid Ieremias? quid Esaias? quid Christus? deniq;, quid tot sancti Martyres inde vsq; ab initio mundi? mundum de tenebris ad lucem deducere voluerunt, vt renunciatis mundanis concupiscentijs piè, honestè, iusteq; homines in mundo viuerent. Hanc gratiam mundus suis benefactoribus referre solet: fluctibus enim vult obruere

eos: ſed non ſuccedunt illi omnia ex voto: non poteſt nauiculam hanc funditus perdere: nam ex ſanguine Martyrum noui naſcuntur Martyres.

Diſcamus igitur hanc ſanctam aduerſus ſcandalum perſecutionis & paucitatis artem. Si offendit te iactatio nauis, reſpice ad Chriſtum, qui præſens in naui adeſt. Si paucitas te turbat, reſpice ad arcam Nohæ, ad Sodomitas, ad reliquum mundum totum? ea quæ ſunt optima nunquam placuerunt, niſi paucißimis. Eccleſia in principio exigua fuit: in medio maxima: in fine ita rurſus exigua erit, vt videatur operta fluctibus, malitia Diaboli, prauis doctrinis dæmoniorum & ſceleratis moribus.

Diſcamus proinde in his fluctibus excitare Chriſtum noſtra inuocatione, qui à ſua naui nunquam abeſt: ſed eam Spiritu ſancto, verbo, Sacramentis, diſciplina gubernat: Cui vnà cum patre & Spiritu ſancto, honor & gloria ſit, in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA V. POST EPIphaniam, Euangelium Matthæi 13.

ALIAM parabolam propoſuit eis, dicens: Aſſimilatum eſt regnum cœlorum homini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo, ſed dormientibus

tibus

tibus hominibus, venit illius inimicus, & ſeminauit zizania inter triticum, abijtq́;. Cùm autem germinaſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt zizania. Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt illi: Domine, nonne bonum ſemen ſeminâras in agro tuo, vnde igitur habet zizania? Ille verò dixit illis: Inimicus homo fecit. Serui autem dixerunt illi. Vis igitur abeamus & colligamus ea? At ille dixit, non, ne dum colligatis zizania, eradicetis cum illis ſimul & triticum: ſinite pariter cre-

ſcere vtraq; vſq; ad meſſem, & in tempore meſſis dicam meſſoribus: colligite primùm zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum ea: triticum verò congregate in horreum meum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſionem huic Euangelio præbuerunt auditores Chriſti, quorum alij fuerunt Hypocritæ, qui ſibi tamen non parùm placuerunt, quòd accenſerentur gregi Chriſti: Alij fuerunt ſinceri & boni: ſed quia viderunt confuſam bonorum cum malis ſimul mixturam, non parùm turbabantur illorum mentes. Vt ergò & illos ſuæ hypocriſeos & pœnæ olim ſecuturæ admoneret, & hos, propoſita futura ſeparatione & mercede, ad conſtantiam & infractam fiduciam erigeret, hanc proponit parabolam Cuius hic ſenſus eſt, quòd bonis mali permiſti eſſe debeant in Eccleſia, donec hic mundus ſteterit, qui in fine ſeculi ſunt à ſe inuicem ſeparandi, vt pijs merces, impijs verò commerita reddatur pœna. Pertinet proinde hoc Euangelium eò, vt hypocritas terreat, ac propoſita pœna inuitet ad pœnitentiam: & conſoletur pios, eosq; ad tolerantiam malorum armet. Porrò loci huius Euangelij quatuor ſunt.

I. *Quale ſit regnum Chriſti in hoc mundo.*
II. *De hoſtibus huius regni.*

III. Oratio discipulorum Christi contra hostes, & cur Deus patiatur hostes in Ecclesia.

IIII. De pœnis hostium Christi, & præmijs piorum.

DE PRIMO.

Regnum cœlorum varia in Scriptura significat. PRIMVM enim cùm Iohannes dicit: Agite pœnitentiam: appropinquat enim regnum cœlorum, non est aliud regnum cœlorum, quàm vitæ nouitas, qua Deus nos instaurat in spem beatæ immortalitatis. Nam ereptos è seruitute peccati & mortis sibi nos vendicat, vt in terra peregrinantes cœlestem vitam iam fide possideamus. Cùm ergò dicit, appropinquat regnum cœlorum, significat restitutionem ad beatam vitam, adeoq; veram & æternam felicitatem in Christo proponit. DEINDE significat ipsum Christi Euangelium quo ciues in regnum cœlorum aggregantur, vt cum dicit Dominus: Regnum cœlorum intra vos est. TERTIO significat fructum prædicati Euangelij in cordibus piorum, atq; tunc est, vt Paulus Rom. 14. definit, Iustitia, gaudium, spiritus & pax in conscientijs nostris. QVARTO significat ipsam futuram felicitatem in æterna vita post iudicium, vt cum Christus promittit: fore, vt multi ab oriente & occidente veniant & accumbant cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorum. QVINTO ipsam visibilem Ecclesiam significat in hoc mundo, in qua sunt boni & mali permixti vsq; ad messem, hoc est, consummationem seculi. In

hac significatione capitur regnum cœlorum in hoc præsenti Euangelio: de quo regno nunc pauca ex præsenti parabola dicam. Simile est regnum cœlorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo, &c. *Homo seminans est Christus, verus Deus, & verus Homo. Ager est mundus: semen sunt filij regni. Horum trium singuli pura docent.*

Primùm enim, cum Christus dicitur seminator, hæc significantur: 1. Quanta sit Ecclesiæ dignitas, quæ autorem habet Filium Dei. 2. Quòd sapientes mundi non seminent Ecclesiam: id enim solius Christi est: quare nec sapientia mundi conseruatur. 3. Quòd officium Christi sit seminare, hoc est, docere iustitiam & salutem æternam. 4. Quòd nullus poßit semen bonum fieri, id est, iustificari & inuocari ad vitam æternam, sine Christo seminatore.

Deinde cum Christi ager dicatur mundus, plura nobis cogitanda offeruntur. 1. Quòd non vnum aliquod regnum mundi, non Italia, non Græcia, non Iudæa, non deniq; vlla natio sub sole poßit sibi soli vendicare, quòd sit ager Domini: nam totus mundus est ager ille, in quem suum semen conijcit Christus seminator. Quare vt nulla natio, adeoq; nullus homo potest iure conqueri, se de regno cœlorum exclusum esse: ita nullus populus poterit hanc gloriam sibi soli, vt dixi, vendicare. 2. Hîc conspicitur, quòd immensa sit Dei misericordia offerentis omnibus per vastum orbem Christi beneficia, hoc est, sapientiam, iustificationem, sanctificationem & redemtio-

redemtionem. 3. Cur ager dicatur, obseruandum. Nam hic Metaphora significatur, quòd cultura sit necessaria. Nam vt ager hic prædicatione pœnitentiæ est arandus: Ita sanguine & spiritu Chisti irrigandus est, alioquin semen suffocatur & perit.

Semen est hic & id quod seminatur, & id quod crescit. Quid seminatur? Euangelium Christi, quod vt offert gratuitam remißionē peccatorum: ita ingentem requirit pœnitentiam. Hoc semen, id est, Euangelium Christi, ager excipit fide: sed Spiritu sancto fouetur & conseruatur, ne obrutum tempestatibus, carne, & cruce intermoriatur, & pereat. Deinde semen dicitur id, quod è semine nascitur, nempè triticum ipsum, hoc est, filij Dei. Est enim verbum Dei seu Euangelium, semen illud incorruptibile, quo renascimur in filios Dei.

Hæc ergò descriptio est regni cœlorum, id est, Ecclesiæ Dei in hoc mundo. Vnde primùm docemur, quòd Ecclesia non sit opus hominis alius, quàm filij Dei: Quare vanus est Papa, cum gloriatur se huius Ecclesiæ seminatorem esse. Deinde, quòd humanis doctrinis non ædificetur Ecclesia, sed tantùm Euangelio Iesu Christi, quod qui purum docent, cooperarij sunt Christi, seminatoris.

DE SECVNDO.

Hæc parabola docet, quòd regnum Christi sit suos habiturum hostes, quemadmodum etiam prima promißio habet, Gen. 3. Semen serpentis insidiabitur semini mulieris. Hoc quàm verum sit, docet Ecclesiæ Histo-

ria inde à promißione Seminis in hunc vsq; diem. Vbi est Abel, ibi est etiam aliquis Cain: Vbi Isaac, ibi etiam Ismael: Vbi Iacob, ibi etiam Esau aliquis: Vbi Dauid, ibi Saul: Vbi Christus, ibi Iudas: Vbi Paulus, ibi Nero aliquis, nec est quòd aliud speremus: perpetuò enim Satanas insidiabitur Ecclesiæ Christi, quam aut prorsus abolere, aut prauis doctrinis & moribus contaminare conatur.

Sed quando veniunt hostes? Cum homines dormiunt, venit inimicus homo, & seminat zizania. Hoc somno cùm ministri verbi, tùm auditores taxantur. Ministri verbi dormire dicuntur, cum non fideliter faciunt officium, docendo, quæ salutaria sunt: monendo eos, qui segniores videntur: obiurgando eos quos viderint non recta via incedere ad veritatem Euangelij: consolando pauidas conscientias: & confutando erronea dogmata, quæ cum fundamento, hoc est, articulis fidei pugnant. Auditores quoq; dormire dicuntur, cum vel segniter verbum audiunt: vel frigent & paulatim deficiunt, quemadmodum hodiè videmus multos facere.

Cum ita dormiunt homines, venit inimicus homo, idq; ideò, quia hostis Christi est, cuius regnum, hoc est, Ecclesiam vastare cupit, & suum regnum dilatare mendacio & homicidio.

Quid facit inimicus homo? seminat in agro Domini. Quid? 1. Falsam & hæreticam doctrinam pugnantem cum articulis fidei: idq; cœpit in Paradyso & deinceps omnibus ætatibus. Vbicunq; enim vera & sin-

cera

cera Euangelij doctrina prædicatur, ibi quoq, hic inimicus adest, vt fontes saluatoris salutares veneno inficiat, ne homines ex fontibus puris saluatoris salutem hauriant. 2. Seminat verbi contemtum in multis. Ex his seminibus nascuntur zizania, id est, filij nequam, vt sunt: 1. Hypocritæ. 2. Sophistæ. 3. Tyranni. 4. Blasphemi. 5. Scelerati: atq, hi omnes coniunctis copijs, Ecclesiam, hoc est, pusillum illum Christi gregem oppugnant.

Sed quid est quod dicit, inimicum hominem iacto zizaniorum semine in agro Domini abire? an Diabolus ab Hypocritis, Sophistis, Tyrannis discedit? Nullo pacto: sed ideò abire dicitur, quia aliam personam induit: non vult videri Hostis: sed spiritus Dei & angelus lucis, quemadmodum in Anabaptistis videre est, qui iactant quidem spiritum Dei & arcanas reuelationes, cum tamen meris Satanæ præstigijs fallantur.

Atq, ita hic secundus locus primùm docet, quòd Ecclesia habeat suos hostes etiam in medio agro, hoc est, in externa societate Ecclesiæ. 2 Monet: ne assentiamur hostibus. 3. Discamus hostes à veris ciuibus Ecclesiæ discernere. 4. Monet: ne nos exemplo multorum aut deficiamus ab Ecclesia prorsus, aut offendamur calamitate Ecclesiæ, quæ in hac vita hostium iniurijs exposita est.

DE TERTIO.

Serui patremfamilias accedunt & dicunt: Nonne bonum semen seminasti in agrum tuum? per hunc accessum seruorum ad patremfami-

tremfamilias, significatur oratio piorum pro Ecclesiæ contra sectas & scandala in Ecclesia. Pij enim vt perpetuò precantur bona & salutaria Ecclesiæ, ita deprecantur mala & nociua, id quod in psalmis Dauidicis paßim videre licet: Rogate, inquit, quæ ad pacem sunt Ierusalem: Ita prosperentur diligentes te. Contrà hostes confundantur, ait, & pereant, qui volunt mihi malum. Item psal. 7. Conuertatur labor eius in caput eius, atq; in verticem eius iniquitas ipsius descendat.

Sed quomodo hoc stare potest cum Christi præcepto, qui iubet, vt oremus pro maledicentibus nobis, & iniuriam nobis facientibus? Oratio Ecclesiæ contra hostes habet semper annexam conditionem pœnitentiæ & conuersionis: Est enim sensus, vt aut conuertantur per pœnitentiam, aut confundantur & pereant, ne perpetuò blasphemias in Deum crepent, & sanctis Dei sint molesti. Orandum est ergò pro hostibus vt conuertantur. quòd si non conuertantur, orandum est contra eos, vt confundantur, frustrati suis consilijs, quibus struunt Ecclesiæ Christi insidias.

Vis ne, inquiunt famuli, vt eamus & eradicemus ea? quibus ait, non: sed sinite vtraq; crescere, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. Primùm hîc sciendum est, quòd Christus neq; de pastorum, neq; magistratuum officio disserat: sed tantùm offendiculum tollit, quo turbantur infirmi, dum vident in Ecclesia multos esse impuros. Pastoribus enim commissus est gladius spiritualis, quo separant impuros ab

Ecclesia, dum eos excommunicant, quo pudore offusi tandem resipiscant, & boni eorum contagione non coinquinentur. Magistratui est etiam gladius commissus, sed secularis, vt vocant, quo turbatores humanæ societatis punit & eijcit. Quanquam autem pastores & magistratus vel maximè sedulò fecerint officium, tamen ita nunquam purgabunt Ecclesiam quin aliquæ feces impuræ doctrinæ & prauæ vitæ remaneant, quod cum videmus, non debemus offendi: sed admoniti hac parabola, purgare quantum possumus, reliqua Deo committentes. Non enim Christus hoc dicto indulget alendis sordibus in Ecclesia: sed tantùm fideles suos hortatur, ne animo deficiant, cum malos secum ferre cogantur. Ex hoc ergò loco colligamus. 1. Quanta sit misericordia Dei, qui tàm patienter malos in Ecclesia fert, vt agant pœnitentiam. 2. Quòd his consolemur nos contra scandalum paucitatis obedientium Euangelio. 3. Quòd confutentur Anabaptistæ, qui negant illum cœtum Ecclesiam esse, in quo sunt multi scelerati.

DE QVARTO.

Et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primùm zizania, & colligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum verò congregate in horreum meum. *Hîc concionatur de separatione piorum ab impijs, quæ est futura in consummatione seculi. Deinde prædicit fore, vt impij puniantur: Pij*

verò aggregentur in regnum Dei. Quemadmodum enim zizania colliguntur & igni mandantur: triticum verò colligitur & in horreum seruandum reponitur: ita in fine seculi futurum est, vt impij tradantur æternis pœnis cruciandi, pij verò liberentur & donentur æternæ vitæ possessione. Hoc sine parabola Christus, Matth. 25. ita exprimit in sententia extremi iudicij, vbi impijs dicturus est: Ite vos maledicti in ignem æternum. Pijs verò: Venite benedicti Patris mei, & possidete regnum vobis paratum ab initio. In summa, Impijs lata duplex pœna nominatur maledictio, & ignis æternus, quia enim contemserunt beneficium Christi gratuitò sibi oblatum, maledictioni omnium creaturarum subijcientur, quæ pœna quàm sit horrenda, nulla lingua explicare potest. Deinde duplici punientur igni, nempè malæ conscientiæ, cuius ingens cruciatus nunquam finietur: & igne corpus vrente & non consumente: nam æternis pœnis corpus destinatum, perpetuum ignem sentiet. Si hæc seriò cogitaremus, non ita frigidi essemus in rebus salutis nostræ.

In sententia piorum duplex proponitur præmium, nempè benedictio paterna, & regni Dei hæreditas: illa opponitur maledictioni, hæc æternis pœnis. Duplex ergò argumentum hinc sumamus: vnum à pœnis impiorum, alterum à præmijs iustorum, vtrunq; efficax est (modò ritè cogitetur) ad operandum in nobis timorem Dei & veram perpetuamq; pœnitentiam.

Hoc ergò pacto tota hæc parabola hunc habet scopum,

pum, vt relinquat impius vitam suam qua peccat, relinquat iniquus cogitationem suam, qua de remißione peccatorum desperat, &, secundum Prophetæ dictum, conuertatur ad Dominum, quia multus est ad ignoscendum. In hoc MVLTO nihil deest, sed est in eo omnipotens misericordia & misericors omnipotentia, cui gloria in secula, Amen.

DOMINICA SEPTVAGESIMæ, Euangelium Matth. 20.

SImile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo statim diluculo

diluculo ad conducendos operarios in vineam ſuam. Conuentione autem facta cum operarijs in ſingulos dies denario, miſit eos in vineam ſuam. Et egreſſus circiter horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro ocioſos, & illis dixit: Ite & vos in vineam meam, & quodcunq; iuſtum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Rurſum autem exijt circiter ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter. Circa vndecimam verò exijt, & inuenit alios ſtantes ocioſos, ac dixit illis: Cur hîc ſtatis totum diem ocioſi? Dicunt ei, quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Abite & vos in vineam meam, & quicquid fuerit iuſtum, accipietis. Cum autem veſpera facta eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à poſtremis vſq; ad primos. Et cum veniſſent, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt ſinguli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt, quòd plus eſſent accepturi, & acceperunt ipſi quoq; ſinguli denarium. Et cum acce-

piſſent,

pissent, murmurabant aduersus patrem familias, dicentes: Hi nouissimi vnam horam fuerunt in opere, & illos pares nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstum. At ille respondens, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nonnè denario pactus es mecum? Tolle quod tuum est, & abi. Volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi facere quod volo in rebus meis? An oculus tuus malus est, quòd ego bonus sim? Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC parabola imaginem Ecclesiæ nobis ob oculos ponit. Nam in ea ostenditur, quomodo in Ecclesia, quæ vineæ confertur, agitur. Quemadmodum enim operarij se habent ad vineam: sic se habent homines ad Ecclesiam. Operarij autem in vineam, alij maturiùs, alij seriùs vocantur: alij multum diuq́; , alij parùm breuiq́; laborant tempore: sic hominum alij citiùs, alij tardiùs prædicatione Euangelij Ecclesiæ aggregantur: alij minùs, alij magis laborant. Præterea, vt paterfamilias alijs ex conducto dat mercedem diurnam, alijs ex gratia tantundem: ad eundem modum *cœlestis*

cœlestis pater æq; in omnes munificus est, qui in Ecclesia sua laborant. Deinde vt paterfamilias superbos & contumaces abire iubet, & eos, qui ipsius liberalitatem boni consulunt, fouet: Ita DEVS Pater, eos qui quærunt mercedem operum, reijcit, cùm eos, qui ex gratuita ipsius beneuolentia pendent, æterna donat vita. Atq; ita sensus huius Euangelij est, quòd nemo debeat suis operibus vel fidere, si sunt multa: vel desperare, si sunt nulla: sed tantùm ex bonitate Dei pendeat, ambulans in timore DOMINI. Porrò loci tres constitui possunt.

I. Quòd quilibet Christianus conductus sit in vineam Domini, vt laboret.

II. Generalis doctrina de bonis operibus & mercedibus bonorum operum.

III. De dicto Christi: Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi: Multi sunt vocati, pauci verò electi.

DE PRIMO.

Ecclesia Dei sæpè in scripturis vinea Domini dicitur: idq; primùm, quia Dominus eam elegit, & dignatus est fœdere gratiæ & æternæ salutis, innumerisq; beneficijs prosecutus est, plantauit & coluit. Tota Ecclesia vinea est: singuli autem Christiani palmites sunt, qui & alia ratione operarij dicuntur. 2. Hæc appellatio ostendit, quanti Dominus suam Ecclesiam æstimet: nulla enim possessio vinea preciosior est. Nam nulla plus

plus operæ & aßidui laboris flagitat. 3. Cum Ecclesiam vineam suam appellat Dominus, suam curam & solicitudinem ergà nos commendat. 4. Significat hæc appellatio nos aßiduo cultu & continua cura indigere, & manum à Domino adhiberi oportere, si veros & fructuosos palmites habere velit. 5. Quòd qui in Ecclesiam recepti sunt, debeant fructum bonum producere. Vt enim non labruscas, sed vuas vini palmites producunt: ita Christiani non carnis, sed spiritus opera facient.

Iam quomodo quilibet Christianus in vinea Domini laborare debeat spectandum est. Vt enim in vinea varia sunt officia: alius enim plantat, alius rigat, alius potat, alius alligat, alius pedamenta ponit, alius fodit, alius terram stercorat: Ita in Ecclesia diuersæ sunt vocationes & officia, pro quorum varietate in Ecclesia laborandum est. Dominus ordinat singulis labores suos pro sua voluntate, vni dat falcem, alij ligonem, alij cultrum siue securim: Ita alius concionator est, alius magistratus, alius paterfamilias, alius in schola Doctor, alius discipulus, alius artifex, &c.

Verùm hic quilibet in suo labore tria spectabit. 1. An suus labor sit vtilis in vinea & mandatus à patrefamilias. 2. Quid vitandum sit inter laborandum. 3. Quid, quomodoq́ue faciendum.

An labor tuus sit vtilis & mandatus à patrefamilias, scias ex duobus, præcepto nimirum & vocatione. Præceptum habet: Omnis labor, qui ad hanc vineam

plantandam, rigandam, fouendam, conseruandam facit, hoc est, labor qui gloriæ Dei, ædificationi Ecclesiæ & hospitijs Ecclesiæ, id est, politijs & Oeconomijs deseruit, diuinitus præceptus est in prima tabula, & in quarto præcepto. Deinde non sufficit laborem præceptum esse, nisi legitima sit vocatio facta ad laborandum. Qui enim sibi sumit laborem in vinea sine vocatione, temerarius est, & nullum fructum edit.

Inter laborandum vitare oportet: 1. Ne superbias, si plùs quàm alius, aut etiam melius tibi laborare videaris. 2. Ne spectes mercedem operæ præstitæ: sed præceptum patrisfamilias, qui vt labores in vinea te collocauit. 3. Ne minùs laborantes contemnas. 4. Ne murmures contrà patremfamilias, si liberalis videatur in eos, qui te minùs laborasse videntur.

Quid inter laborandum spectandum & assiduè cogitandum? Primùm vnumquemq; cogitare oportet, se non ad ocium, sed ad laborem introductum esse in vineam Domini. Nullus enim in vinea Domini relictus est locus segniciei aut torpori: nullus sine patrisfamilias offensione, quod sibi iniunctum est, in alium reijcere potest. Quare strenuè laboret, qui in hanc vineam introductus est sine fraude. Nam maledictus est, qui facit opus Domini fraudulenter. 2. Inter laborandum cogitet se stare in conspectu Domini, qui non solùm videt externas actiones, sed etiam secreta cordium, & ex cordis affectu opus æstimat potiùs, quàm ex operis effectu. 3. Hæc Domini inspectio ad solicitè

agendum, laborantem solicitabit, vt alacri animo æstum & pondus diei ferat. 4. Sola bonitas patrisfamilias Dei præcipientis laborem spectanda est: sola inuitabit ad strenuè præstandum officium. 5. Vbi omnia feceris, dices te inutilem seruum esse. Nam si vel superbias, quòd prior veneris in vineam Domini, vel contemnas alios, qui te minùs laborasse videantur, vel murmures contra patremfamilias, qui æquè liberalis est in alios atq; in te, audies: Amice, non facio tibi iniuriam, nonnè denario pactus es mecum? tolle quod tuum est, & abi. An non licet quod volo facere in meis? An oculus tuus malus est, quòd ego bonus sum? *Tria hic taxantur in murmuratione. 1. Quòd confidat dignitati sui laboris. 2. Quòd liberalitatem in patrefamilias non admiretur & prædicet, sed culpet potiùs. 3. Quòd inuideat alijs liberalis patrisfamilias benignitatem: tales sunt omnes, qui iustitiam ex operibus sectantur vacui fide.*

DE SECVNDO.

Vt doctrinam de bonis operibus distinctiùs intelligamus, tria sunt nobis perpendenda: PRIMVM, *quæ requirantur ad boni operis rationem.* DEINDE, *quæ sint caussæ bonorum operum.* TERTIO, *Cur Deus adeò multas & præclaras promißiones adtexerit bonis operibus, cur ea mercede dignetur.*

Quantùm ad primum attinet, quinq; requiruntur, vt

tur, vt aliquod opus ab homine factum meritò bonum dici poßit: 1. Præceptum. 2. Spiritus Christi. 3. Fides. 4. Finis verus. 5. Gratia qua boni consulitur defectus.

Quòd autem ad boni operis rationem requiratur præceptum, manifestum est ex his quatuor: ex conditione nostra, ex mandato, ex prohibitione, ex cultus diuini ratione.

Nostra conditio est, quòd simus serui Dei, & is Dominus Deus noster. Quare vt ipsius est præcipere nobis facienda: ita nostrûm est ipsius voluntatem sequi, tanquam regulam certißimam officij nostri.

Iam docet mandatum Ezech. 20. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Esai. 48. Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, ambulare te faciens in via qua ambulas. Hier. 33. Speculatorem dedi te domui Israël, audies ex ore meo sermonem, & annunciabis eis ex me.

Prohibitio est manifesta Deut. 12. Non facietis singuli quod sibi rectum videatur. Ezech. 20. In præceptis patrum vestrorum nolite incedere.

Cultus Dei ratio requirit, vt opus plus placeat sit præceptum. Vnde Dominus pronunciat se frustrà coli mandatis & doctrinis hominum. Et Esaiæ 29. Vnum ex flagitijs nominatur, propter quæ mala minatur populo suo Dominus, quòd coluerint ipsum mandatis hominum. Quare Paulus Col. 2. omnem ἐθελοθρησκείαν manifestè damnas.

Hinc

Hinc ergò patet, quòd ad boni operis rationem requiratur præceptum Dei. Sit ergò verbum Domini lucerna nostra, quæ nobis præluceat in omnibus nostris actionibus.

Secundò requiritur ad boni operis rationem Spiritus Christi. Quicunq; enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Spiritus carnis commaculat opus, adeò vt qui in carne sunt, Deo placere non poßint. Opus est ergò spiritu regenerante nos in nouos homines, sine quo nec nos, nec opera nostra placent.

Tertiò requiritur fides. Fide enim persona reconciliatur Deo & fit iusta: propter fidem ergò placent quoq; opera. Nam sine fide impoßibile est placere Deo. Quicquid enim non fit ex fide, peccatum est.

Quartò requiritur finis verus ad operis bonitatem, quemadmodum hæc verba Augustini testantur: Noueris (inquit) non officijs, sed finibus à vicijs discernendas esse virtutes: officium autem est, quod faciendum est: finis verò propter quod faciendum est. Cum itaq; facit aliquid homo, vbi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur: esse autem finem vltimum omnium actionum nostrarum gloriam Dei decet, cui multi alij sæpè subordinantur.

QVINTO, ad boni operis rationem requiritur gratia, qua boni consulitur defectus. Nam tametsi fide iustificatus non satisfacit legi Dei, imò sentit multas maculas in omnibus suis operibus: tamen ipsius opera

verè placent Deo, & quod est in illis vicium tegit gratia.

Ista ergò quinq; requiruntur ad boni operis rationem, sine quibus opus nequaquam coram Deo bonum dici potest: nunc quod secundo loco promisi, caussas recitabo, quæ nos ad benè agendum permouebunt, & sunt in vniuersum tres, Necessitas, Dignitas, Præmium.

Necessitas quintuplex est: mandati, debiti, fidei retinendæ, vitationis pœnarum, & conuersionis.

NECESSITAS prima, est mandatum Dei, cui omnes creaturæ rationales obedire debent. Et Paulus ait: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.

SECVNDA necessitas, est debitum, de quo Roman. 8. Debitores sumus Dei, non carnis: non enim sumus nostri iuris: sed eius qui redemit nos suo precioso sanguine.

TERTIA necessitas, est fides, quæ retineri nequit, vbi peccatis contra conscientiam indulgemus. Vnde Paulus: Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegauit & infideli deterior est. Milita militiam honestam, habens fidem & bonam conscientiam.

QVARTA necessitas, est vitatio pœnarum: Propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum.

QVINTA necessitas, est conuersio: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris: sed vt conuertatur & viuat. Cùm enim sit conuersio, homo viuificatur

tur & regeneratur in nouum hominem, vt iam spiritu facta carnis mortificet. Rom. 8.

Secunda causa bonorum operum est dignitas. Nam iustificati sunt Filij Dei: sunt templum Dei sanctum: sunt reges & sacerdotes, vncti à Spiritu sancto, qui induti iustitiam, Deum mente, voce, confessione, & moribus, prædicare debent.

Tertia causa, est præmium, hoc est, compensatio patientiæ, & obedientiæ credentium ergà Deum. Nam Deus promittit præmium, quod nos ex fide expectare debemus, non nitentes operibus à nobis præstitis: sed promißionibus gratuitis. Ita Moses Hebr. 11. legitur respexisse ad remunerationem. Cùm ergò Deus promittit remunerationem, duo faciemus: Primùm nostri operis indignitatem & imperfectionem agnoscamus. Deinde Deum promittentem in suis promißis veracem statuamus, fretì promittentis bonitate, non operis dignitate.

Perpendendum tertio loco proposui, cur Deus adiecerit promißiones bonis operibus, & cur ea mercede dignetur. Huius rei causæ potißimum sunt quinque.

PRIMA, vt sint testimonia prouidentiæ Dei. Vult enim sciri Deus & bona corporalia res esse ab ipso creatas, & non casu spargi, sed ab ipso Ecclesiæ dari & conseruari iuxta dictum: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

SECVNDA, vt sint testimonia, quòd velit Deus etiam in hac vita seruare Ecclesiam: vnde 1. Timoth. 4.

moth. 4. *Pietas habet promißiones præsentis vitæ & futuræ.*

TERTIA, *quia Deus vult & neceßitatem corporalem esse commonefactionem de fide, inuocatione, spe, gratiarum actione, & vult hæc bona fide peti, & expectari per patientiam.*

QVARTA, *vt sint commonefactiones de promißione gratiæ. Beneficia enim corporalia fidelibus sunt gratiæ obsignatio.*

QVINTA, *quia Deus vult vtrunq; fieri: & Ecclesiam esse subiectam cruci, & inter ipsa pericula seruari in hac vita. Vtrunq; Esaiæ 17. indicatur: Domine Deus noster salua nos de manu Zenacherib, vt cognoscant omnia regna terræ, quòd tu solus sis Dominus.*

DE TERTIO.

Sententia, qua hanc parabolam claudit Dominus, diligenter obseruanda est: Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. *Quare?* Multi enim sunt vocati, pauci veró electi.

Huius sententiæ propositio, quæ est paradoxon rationi, vt erigat pusillanimes agnoscentes suam infirmitatem: ita Hypocritas superbos, tumentes opinione iustiticæ & sanctitatis, deÿcit, & veluti diuino quodam fulmine prosternit. Sed qui sunt primi? qui nouißimi? Primi apud se ipsos sua opinione & operum suorum æstimatione.

æstimatione, erunt nouißimi apud Deum, id est, nullius precij, imò homines sententia Dei damnati.

Nouißimi apud se ipsos sunt, qui seriò agnoscunt suam vilitatem & infirmitatem, vt qui nihil sentiant se habere meriti, hi erunt primi apud Deum, hoc est, Deo accepti, modò firma fide in Christum mediatorem recumbant.

Ratio sententiæ huius, Multi sunt vocati, pauci verò electi, duo docet: Vnum, quanta sit bonitas & misericordia Dei, vocantis omnes ad agnitionem sui filij per Euangelium. Alterum, quanta sit ingratitudo hominum, è quibus adeò pauci inueniuntur, qui sunt electi, hoc est, sinceri, pij, & agentes pœnitentiam seriam: sunt pauci, qui suis operibus, adeoq; sibi totis renuntiant, & soli Deo fidunt, eum mente, voce, confeßione, & moribus glorificantes. Hæc ergò sententia nos primùm monet, vt agnoscamus beneficium Dei, qui nos vocat per Euangelium. Secundò, vt detestemur ingratitudinem mundi, non acceptantis oblata beneficia. Tertiò, vt iungamus nos pœnitentia, fide & vera inuocatione illis paucis, qui sincerè Euangelium recipiunt in gloriam Dei, cui honor in secula, Amen.

DOMINICA SEXAGESImæ, Euangelium Lucæ 8.

CVM autem turba plurima conueniret, & è ſingulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem: Exijt qui ſementem faciebat, ad ſeminandum ſemen ſuum: & inter ſeminandum aliud cecidit circà viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit in-

ter ſpinas,& ſimul enatæ ſpinæ ſuffoca-
uerunt illud. Et aliud cecidit in terram
bonam , & enatum fecit fructum cen-
tuplum Hæc dicens,clamabat: Qui ha-
bet aures ad audiendum, audiat. Inter-
rogabant autem eum diſcipuli eius, di-
centes: Quæ eſſet iſta parabola? At ille
dixit: Vobis datum eſt noſſe myſteria
regni Dei, cæteris autem per parabo-
las, vt videntes non videant,& audien-
tes non intelligant. Eſt autem hæc pa-
rabola: Semen eſt ſermo Dei: qui au-
tem iuxta viam , hi ſunt, qui audiunt,
deinde venit diabolus, & tollit ſer-
monem de corde eorum, ne creden-
tes ſeruentur. Nam qui ſupra pe-
tram, ſunt ij, qui cùm audierunt, cum
gaudio ſuſcipiunt ſermonem, & hi
radices non habent, qui ad tempus cre-
dunt, & in tempore tentationis rece-
dunt. Quod autem in ſpinas ceci-
dit, hi ſunt, qui audierunt,& ſolicitudi-
nibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ
euntes, ſuffocantur, nec referunt fru-
ctum. Quod autem in bonam terram,
hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono
audien-

audientes sermonem retinent, & fructum adferunt per patientiam.

ENARRATIO TEXTUS.

HOC *Euangelium continet pulcram imaginem Ecclesiæ militantis in hoc mundo, & nascentis ex incorruptibili semine verbo Dei, in cuius visibili cœtu, quales, & quàm multiplices sint auditores, seminis naturalis similitudine depingit. Idem enim euenire semini cœlesti testatur, quod semini naturali iacto in terram, accidere solet. Nam vt non omne fert fructum, quod ab agricola in terram iacitur: sed vix quarta pars: Ita verbum Dei varios habet auditores, in quorum paucissimis salutarem producit fructum. Loci tres sunt:*

I. Parabolæ explicatio.

II. Genera auditorum verbi Dei.

III. De dicto Domini: Qui habet aures ad audiendum, audiat.

DE PRIMO.

Caussæ cur Dominus in parabolis locutus sit turbis, plures sunt. Prima esse potest prædictio Prophetarum. Prophetæ etenim prædixerunt fore, vt Christus adueniens in parabolis esset docturus. Fuit autem antiquissima docendi ratio, parabolis & symbolis docere. 2. Quia hoc genus docendi mirificè in oculos, & animos hominum incurrit. 3. Quia quæ huiusmodi imagini-

bus & symbolis traduntur, memoriam iuuant, vt doctrina per ista, veluti symbola, ad posteritatem omnem transmittatur. 4. Parabolæ quoq; duriores obiurgationes molliunt, & velo quodam tegunt, vt minus offendant: posteà autem animo percepta & intellecta erudiunt, & idem perspicua doctrina efficiunt, & interim neminem traducunt.

Porrò partes huius parabolæ sunt: Seminator, Semen, Fructus, Terra.

Seminator Deus est, qui tametsi per homines semen in terram mittit: tamen ipse vnà adest & operatur: quare ministri verbi coadiutores Dei dicuntur: quo nomine significatur vtrunq;, scilicet, quòd & Deus suo modo operatur, & homines cooperatores suam operam Deo collocant. Hîc duo discamus: Primùm esse preciosum & nobile semen: videmus enim in mundo, quò præclarius fuerit semen, eò prudentiores & peritiores adhiberi, qui semen in terram iaciunt. Si reges mundi dicerentur adhibitis sapientibus mundi, hoc semen in terram mittere, omnes admirarentur: omnes singulari cura cuperent hoc semen cognoscere: sed hîc iam adest seminator Deus, adsunt Oeconomi mysteriorum Dei: quare necesse est, & seriam & nobilem inprimis hanc esse sationem. Alterum, quod hinc discamus est, magnum flagitium esse, grauissimisq; pœnis plectendum: vel huius seminatoris Dei semen in terram, id est, in cor priùs aratro legis præparatum, non recipere: vel receptum non maximo cultu, solicitudine, ac dili-

gentia

gentia fouere vt crescat, quò seminatori gratißimum ferat fructum.

Semen est ipsum verbum Dei, non hominis, quod semen Filius Dei vnigenitus attulit è sinu Patris: hoc semen viuum est, quare si fructum aliquando non proferre videtur, non seminis, sed terræ culpa est. Hoc semen qui vel viciant, vt hæretici faciunt: vel suffocant, vt hypocritæ, vel vi opprimunt, vt tyranni: vel adulterinum substituunt, vt Papistæ, sentient olim iusti Dei iram, qui vt semen purum dedit: ita idem purum & minimè viciatum vult seruari, quod apud suam Ecclesiam deposuit in thesauris Prophetarum & Apostolorum reconditum.

Fructus quem hoc semen producit, seminis, vt decet, naturam imitatur, postquam excreuit. Primùm enim ex eo in terram iacto, nascitur pœnitentia, hoc est, vitæ prioris scelerata mutatio: qemadmodum enim nobile aliquod semen, terræ visceribus conceptum, sua virtute suffocat vrticas, quæ priùs terram occupârunt: ita hoc semen herbas malas, quas in corde hominis seminauit Diabolus, hoc est, peccata suffocat vera contritione, vt non amplius vt antea fructum ferant lethalem ad damnationem. Deinde hoc semen, vnà cum salutari pœnitentia producit fidem, cuius fructus est Deo gratißimus: ex hac fide tanquam è spica proueniunt semina, hoc est filij Dei, iuxta illud: Qui credunt, dedit hanc dignitatem, vt filij Dei fierent. Hi, vt inquit Petrus, venati sunt, non ex corruptibili semine, sed incorrupti-

bili,

bili, per sermonem viuentis Dei & manentem in æternum. Filij Dei ita ex semine incorruptibili Dei nati, proferunt suum fructum, nempè bona opera & patientiam, quibus vsq; ad messem ager Domini fœcundus floret.

DE SECVNDO.

Ex seminis conditione iacti in terram genera auditorum verbi Dei quatuor colligere est. Semen enim iactum in terram, aut non concipitur terræ visceribus, aut concipitur cum fructu, sed mox flaccescente & pereunte, aut concipitur cum fructu durante vsq; ad messem: atq; hæc varietas ex conditione terræ prouenit: nam si in viam cadit semen, non agit radicem, sed aut conculcatur pedibus, aut à volucribus deuoratur. Si in petricosa loca cadit, quia in altum radices non mittit, enatum mox perit: si inter spinas cadit, à spinis suffocatum moritur sine vtilitate: Si in terram bonam iactum fuerit, fructum fert, eumq; copiosum. Hinc esse quatuor auditorum genera, manifestè DOMINVS *concludit: de quibus nunc ordinè dicendum est.*

PRIMVM, *Auditorum genus hoc modo parabola significatur:* Aliud cecidit super viam, & conculcatum est. *Parabola à Domino ita explicatur:* Qui secus viam, hi sunt, qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant. *In hac explicatione multa concurrunt*

currunt diligenter perpendenda. 1. Quæ causa sit, quòd non ferat fructum, nimirum quia terra dura & sicca est, hoc est, corda audientium sunt saxea & dura, adeò vt verbo non credant. Durescunt autem corda peccandi consuetudine, impunitatis spe, cogitationibus Epicureis, exemplis peccantium infinitis, & Diaboli dolis. Quòd autem Dominus ait, sermonem seminari in cordibus eorum, perinde est, ac si dicat, vicio hominum & prauitate fieri, quod de corde auditorum eripiatur: Deo proinde iniuriam faciunt, qui illi suam damnationem asscribunt: Ille enim in omnes misericors: is semen mittit in terram, hoc est, mittit qui Euangelium doceant: sed hominum culpa euenit, quòd sine fructu conculcetur. 2. Diligenter obseruandum est, quòd Diabolus dicatur venire & tollere sermonem de corde: vnde colligimus, hunc salutis nostræ hostem, vt sationis tempore solent famelicæ aues, simul ac prodit in medium doctrina, instare & irrumpere ad eam rapiendam, priusquàm humore concepto germinet: hoc Satanæ perpetuum studium esse, historia omnium temporum docet, ac Petrus testatur, cùm ait: Eum tanquam Leonem rugientem quærere quem deuoret. Sicut enim primis nostris parentibus aduersatus est, idq; per verbi diuini ablationem de corde ipsorum: ita hodiè simili studio incumbit, vt verbum prædicatum infructuosum apud auditores maneat. 3. Est obseruandum, quòd Euangelium sit salutis prædicatio. Nam cùm dicit, Diabolum tollere verbum de cordibus auditorum, ne salui

fiant,

fiant, satis indicat, verbum Dei nostræ saluti destinatum esse. 4. Obseruanda est hîc magna fidei laus, dum nostræ salutis causa, aperta voce Christi hîc vocatur, vt credentes inquit, salui fiant. Quemadmodum enim salus ministerio Euangelij hominibus offertur: Ita sola fide recipitur oblata salus & retinetur. Vnde Apostolus: Euangelium est potentia Dei in salutem omni credenti. 5. Vt magna nostra ingratitudo taxatur, qui salutem oblatam per verbum contemnimus: Ita execrandus est eorum error, qui verbo vocali suam virtutem adimere conantur, qui sanè Diaboli organa sunt ad impediendam hominum salutem.

SEVCNDVM auditorum genus hac parabola notatur: Aliud cecidit super petram, & enatum exaruit, quia non habuit humorem. Parabola à Domino explicatur his verbis: Nam qui super Petram, hi sunt, cùm audierint, suscipiunt cum gaudio sermonem: hi tamen radices non habent qui ad tempus credunt, & tempore tentationis recedunt: dum crux non premit & persecutio, non infimum locum in Ecclesia habent: verùm vbi persecutio oritur propter Euangelium, succumbunt, & in ipsis fides emoritur sine fructu: huius generis auditores sunt, proh dolor, plurimi. Cùm primùm in hoc regno repurgata doctrina Euangelij esset, plurimi visi sunt Euangelium seriò complecti: sed cùm viderent amicos offendi: cùm animaduerterent non parùm suæ autoritati apud papistas decedere, & iam presiùs eos crux

tangere, obliti dulcedinis Euangelij, quod cum gaudio prius susceperant, ab eo turpiter cum ignominia summa & animarum suarum horrendo interitu discedunt miseri, quibus satius fuisset nunquam bonum Euangelij gustasse quàm vt cum tanta ignominia gratia & salute rursus exciderent.

TERTIVM auditorum genus parabola hac pingitur: Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatæ spinæ suffocauerunt illud. Parabolam Dominus interpretans ait: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt, qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes, suffocantur, nec referunt fructum. In hac explicatione Domini plura sunt consideranda. Primùm quòd hoc genus hominum fuerit idoneum ad fouendum intùs sementem, hoc est, quòd vera pœnitentia sint ad Dominum conuersi, credant & ament verbum Dei. Deindè, quòd aliundè proueniat corruptio seminis, hoc est, verbi Dei in corde hominis seminati, nempè à spinis. Quemadmodum semen bona terra conceptum, enatum sæpè spinarum complexu corrumpitur, vt prorsus pereat ante messem: Ita multi in principio pij colentes Deum, spinis ante finem vitæ suffocantur, spinis, inquam solicitudinum, diuitiarum & voluptatum. Tertiò obseruandum hîc est, quòd Dominus hîc ponat tria genera spinarum, quæ sementem cœlestem, postquam in culmum

culmum assurrexit, suffocant: vt sunt solicitudines, seu curæ huius seculi, vt Matthæus habet, diuitiæ, seu, vt Matthæus & Marcus habent, deceptio diuitiarum & voluptates vitæ.

Cùm ergò hæ sunt spinæ, quibus verbum Dei suffocatur, & nemo nostrûm sit, qui non ingenti spinarum copia & quasi densa sylua refertus sit, danda est opera, vt si spinas ipsas omninò euellere non poßimus: saltem aculeos ipsorum retundamus, ne diuinam sementem confodiant & perdant.

Quantùm igitur ad PRIMVM spinarum genus attinet, ita retundatur, si toti huic mundo cum suis concupiscentiis renunciemus, & vtamur hoc mundo tanquam non vtentes: quemadmodum monet Paulus.

SECVNDVM genus non nocebit, si Salomonis consilio vsi fuerimus, qui ait: Si diuitiæ affluunt, noli cor apponere. Item Pauli, qui ait: Præcipe diuitibus in 1 Tim. 6 hoc seculo, ne superbiant, ne sperent in diuitiarum incertitudine: sed in Deo viuente, qui præbet nobis abundè omnia ad fruitionem: sed vt benè agant, & diuites esse studeant in bonis operibus, & sint liberales ergà alios.

TERTIVM genus spinarum, voluptatis vitæ est, quæ in deliciis, pompa, gloria mundi, delicatis cibis & vestibus, & rebus Veneris posita sunt: quæ omnes & singulæ semen diuinum suffocant, vt fructum vitæ æternæ producere nequeat. Has ergò spinas diligenter caueant, quibus salus æterna curæ est.

QVINTVM genus auditorum hac parabolæ

parte notatur: Et aliud ſemen cecidit in terram bonam, & dedit fructum emergentem atq; creſcentem, & attulit vnum triginta, & vnum ſexaginta, & vnum centum. *Explicatur parabola à Domino his verbis: Quod autem in terram bonam cecidit, ij ſunt, qui corde bono & benigno audientes ſermonem retinent, & fructum afferunt in patientia. In hac explicatione quinq; obſeruanda ſunt, quæ bonam terram, in quam iactum eſt ſemen Domini, definiunt. 1. Eſt corde bono & benigno recipere ſemen, & verbum audire. 2. Retinere ſemen, id eſt, non obliuiſci verbi auditi, ſed illud perpetuò meditari. 3. Eſt fructum facere in vera pietate, ſanctitate, caritate & vocationis munere. 4. Quòd hunc fructum in patientia ferre oporteat, ne videlicet vllis rebus ſinamus à fide, & fructu producendo nos abduci. 5. Quòd non omnes æq; multùm fructus proferant: ait enim Dominus: vnum triginta, vnum ſexaginta, vnum centum, hoc eſt, qui credunt Euangelio, pro menſura fidei fructificant, alij plùs, alij minùs. Hoc in fructibus diſcrimen docet & conſolatur: docet quidem, quòd ſemen* DEI *non debeat eſſe infrugiferum, modò ſalutare ipſum nobis eſſe cupiamus: conſolatur verò eos, qui benigno & bono ſunt corde, & multùm fructus cupiunt producere in horreum Dei: ſentiunt tamen ſe viribus deſtitui, & non poſſe ſexageſimum aut centeſimum prouentum reddere. Hi non deſpondeant animum: Nam paterfamilias etiam inferiores*

riores

riores dignatur suo honore & bonitatis elogio.

Quisquis ergò suæ salutis amans est, studeat fructum facere, pro sua vocationis ratione: & quando se parùm producere animaduertit, petat opem à patrefamilias, & in ipsius confidat bonitatem, qui non abijcit eum, qui vel minimum fructum profert.

DE TERTIO.

Dum hæc diceret, *ait Euangelista*, exclamans alta voce, ait: Qui habet aures ad audiendum, audiat. *Quoniam autem exclamat Dominus, significatur & ipsius affectus ergà homines, quòd cupiat eos saluos fieri, & hominum surditas ad audiendum ea, quæ salutis sunt. Deinde cùm ait: Qui habet aures ad audiendum, audiat, haud obscurè indicat, se duo genera auditorum habere, quorum quidam sunt surdi, non, quòd non audiant externis auribus: sed quòd in intima cordis non reponant quæ audiunt. Huius generis auditorum quanta sit copia, docent scelerati mores multorum, qui fidem in ore habent sine fructu omni, in vita & moribus: quidam sunt auriti, quod auribus externis capiunt, in intima cordis reponunt, fructum seminis pro mensura fidei producentes. Verùm sciendum, neminem sua industria sibi aures, quibus fructuosè verbum Dei audire possit, formare & aptare, sed oportere aures ipsas à Domino perforari. Cùm enim verbum foris in auribus sonat, adest Spiritus sanctus in verbo efficax, qui aures cordis*

aperit ad audiendum, & recipiendum verbum, quod ipsi nostra malicia spiritui aperienti non reluctamur. Tametsi enim solus Dominus aures aperire potest, & omnibus se paratum exhibet, tamen illis solis aperiuntur, qui sua contumacia Domino non resistunt. Quare nostrûm est perpetuis suspirijs ad Dominum clamare, vt aures nostras aperiat, corda præparet, affectus purget, quo verbum audiamus in nostram salutem & gloriam Dei, Cui honor & gloria in secula, Amen.

DOMINICA QVINQVAgesimæ, Euangelium Matth. 3.

Tunc

TVnc autem accedit Iesus à Galilæa ad Iordanem ad Iohannem, vt baptizaretur ab illo. At Iohannes prohibeat illum, dicens. Mihi opus est, vt abs te baptizer, & tu venis ad me. Respondens autem Iesus, dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, vt compleamus omnem iusticiam. Tunc omittit illum. Et baptizatus Iesus, ascendit protinus ab aqua: & ecce aperti sunt illi cœli, & vidit Spiritum Dei descendentem tanquam columbam, & venientem super ipsum. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacitum est.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Festum institutum est in Ecclesÿs nostris propter historiam Baptisimi Christi, quæ historia præcipuum factum, quod vnquam in mundo contigit, continet: neq; vnquam continget, priusquam Christum viderimus venientem in nubibus cum Angelis suis potestate magna. Si ergò delectat nos maiorum Heroum historia, habemus hic maximi Herois historiam, quæ non solùm sua iucunditate oblectat animos legentium: verùm etiam sola plura commoda affert, quàm omnes

Historiæ mundi afferre possunt. Priusquàm autem accedimus ad huius Historiæ expositionem, duæ nobis sunt diluendæ quæstiones: Quarum prior est, cùrnam hoc festum in Ecclesiastica nostrarum Ecclesiarum ordinatione sit institutum: Posterior, cùr hoc tempore anni potiùs quàm alio. Ad priorem quæstionem respondeo: Historia Christi texitur propter nostram salutem, ideò voluit etiam Ecclesiastica ordinatio in Dania hanc potissimam historiæ partem non omittere: Sed certo tempore anni eam proponere.

Ad posteriorem dico, quòd hoc tempore conueniat maximè eam historiam tractare: idq; duadus de causis. Primùm propter ordinem & seriem Historiæ. Hactenus enim ordine audiuimus. 1. De natiuitate Domini. 2. De Circumcisione. 3. De apparitione. 4. De oblatione eius in templo. 5. De disputatione eius in templo, cùm ageret 12. annum. Quid autem egerit à duodecimo anno vsq; ad 29. nihil scriptum est, nisi quòd fuerit subiectus suis parentibus. 6. De Baptismo eius, qui hoc anni tempore optimè recitatur. 7. Sequitur de ieiunio. 8. De tentatione. 9. De doctrina & miraculis. 10. De passione. 11. De resurrectione. 12. De ascensione in cœlum. 13. De missione Spiritus sancti, qua Christi doctrina confirmata est. 14. Sequuntur reliquo tempore anni conciones variæ, in quibus beneficia Christi Ecclesiæ commendantur, proponuntur pietatis exempla, inuitantur homines ad piam sanctamq; vitam. 15. De iudicio extremo, & præmijs piorum & pœnis

pœnis impiorum. Hæc sunt præcipua membra historiæ Christi, quæ optimo ordine, pro vt res gestæ sunt, singulis annis in nostris Ecclesijs tractantur. Est præterea alia causa, cur hoc anni tempore de Baptismo Christi agit nostra Ecclesia, nimirum vt doceatur, qualenàm vestimentum deceat Christianos contra Diabolicum illum & Ethnicum furorem, & debachandi ritum, qualis hactenus in vsu fuit in multis locis Christiani orbis, non sine graui Dei offensa. Atq; hæc de præsenti festo dicta sufficiant. Loci tres:

I. Historia Baptismi Christi, cum suis circumstantijs.

II. Vsus Historiæ in Ecclesia.

III. Nostri Baptismi ratio & vsus.

DE PRIMO.

In Baptismo Domini plures sunt perpendendæ circumstantiæ, & potissimum hæ quinq; . 1. Quæ personæ hîc agant. 2. Locus. 3. Colloquium Christi & Iohannis. 4. Baptizatio Christi. 5. Euentus, seu id quod contigit Baptizato Domino. De his quinq; circumstantijs ordinè dicam.

PRIMA: Tunc venit Iesus à Galilæa ad Iohannem. Hîc duas personas habemus, Iohannem, qui in spiritu Heliæ missus erat ad præparandam viam Domini. Vnde pater eius Zacharias spiritu prophetico de eo dixit adhùc infante: Et tu puer Propheta altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius: ea de causa Christus ipse pronunciat, Io-

hannem plùs quàm Prophetam esse, & quo nullus maior de muliere natus sit. Deinde habemus hîc alteram personam, nempè ipsum Christum, Deum & hominem. Adsunt ergò hîc duæ personæ, quibus nihil præclariùs habet hic mundus vniuersus: Iohannes fuit summus Propheta Dei: Christus æterni Dei æternus Filius: quorum quia & summa dignitas & auteritas existit, nobis hîc insinuatur quanta sit & dignitas & autoritas Baptismi, qui à Deo profectus celebratur per eos, quibus nihil habet mundus eximium magis.

SECVNDA: Venit ad Iordanem. Hic locus signatur celebrati Baptismi. Iordanis non frustrà meminit Euangelista: vult enim, vt ad miracula quæ olim in Iordane contigerunt respiciamus, vt inde nos colligamus, quæ sit vis & efficacia Baptismi spiritualis.

Primùm itaq; occurrit miraculum, quod contigit, cum populus duce Iosua ingrederetur in terram promissam. Nam Iordanis fluuius contra naturam aquæ ab altera parte stetit vt murus, præbuitq; populo Dei iter, vt siccis transiret pedibus, secutus arcam Domini, quam sacerdotes Dei præferebant ante populum. Isto typo significatum est, nos è regno Satanæ in regnum Dei transferri per baptismum, præcedente Christo, qui vera propitiationis arca est.

Helias pallio diuisit Iordanem, ac transgressus fluuium in cœlum subuectus est. Naaman Syrus leprosus ablutus in Iordane ad iussum Prophetæ sanitati est restitutus.

restitutus. Vt autem Heliæ factum transitum in cœlum per Baptismum fieri adumbrat: Ita Naaman Syri purgatio spiritualem per Baptismum fieri mundationem à peccatis figurat. Nam quod foris figurat Baptismus, id intus sua virtute operatur Dominus. Cum igitur hîc sit Iordanis mentio, meminerimus quòd spiritualiter de Baptismo nostro significet.

TERTIA: At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus est, vt abs te baptizer, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus, dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, vt compleamus omnem iusticiam: tunc omittit illum. *In hoc colloquio plura sunt spectanda membra: Primùm de prohibitione, qua Christum obnixè prohibebat & oratione & manu. Duo quidem hîc diligenter perpendit Iohannes, sed tertium negligit. Perpendit se indignum esse, vt qui soluat corrigiam calceorum Christi, nedum eius nudum corpus abluat. Deinde perpendit, quòd Christus sit immunis à peccato, atque ideò iudicat ipsum non indigere Baptismo, vt eo abluatur in signum pœnitentiæ. Tertium, vt dixi, neglexit, nempè quòd esset & sui officij, & officij Christi. Debebat enim officium intueri, & non indignitatem suæ personæ. Debebat iudicare Christum non aliquid moliri posse, quod non spectaret ad officium Mediatoris. Atque ideò audit à Christo.* Omitte nunc, sic

enim

enim decet nos implere omnem iusticiam. *Tu missus es vt baptizes: ego autem veni vt baptizatis salutem conferam, faciamus ergò vterq; quod nos deceat.*

Hîc ergò tria à Iohanne discamus: Primùm, agnoscere nos indignos esse, quibus vllum in Ecclesia ministerium committatur. Deinde agnoscere Christum eum esse, qui solus à maculis peccati nos abluere valet. Tum mandato Christi obedire in nostra vocatione, non impediente nos indignitate nostra, sed vrgente officium mandato Domini.

QVARTA: Et baptizatus Iesus. *Hîc æternus Filius Dei, sanctus, immaculatus, purus à peccatis, & excelsior cœlis, baptizatur. Sed cur baptizatur? plures possunt aßignari caussæ: Primùm enim voluit per Baptismum inaugurari ministerio Dei, & hoc quasi fœdere ostendere, se ministrum Dei esse. Secundò, vt Baptismus externus esset figura mortis, sepulturæ & resurrectionis suæ: vnde & suam paßionem Baptismi nomine designauit, cùm filijs Zebedæi responderet Matthæi vicesimo, dicens, Potestis baptizari Baptismo, quo ego baptizor? Tertiò, vt sanctificatas relinqueret aquas omnibus baptizandis: non enim Sacramenta Ecclesiæ consecrantur murmure Sacerdotis, tanquam magicæ incantationes: sed Sacramentorum conficitur consecratio institutione, facto, promißionibus Christi, ac nostra obedientia ergà ipsum. Quartò, Baptismum communem nobiscum habere voluit, ceu certißimum*

tißimum

tißimum vnionis & societatis, quam nobiscum habere dignatus est, testimonium & pignus. Vnde Paulus probat, nos esse filios Dei, qui Christum per Baptismum induimus. Quotquot, inquit, baptizati estis, Christum induistis. Quintò, ipse facere voluit, quod omnibus facere imperauit, quemadmodum ait Augustinus. Optimè enim is docet, & imperat, qui suæ doctrinæ typus est, & imperata primus facit.

QVINTO, euentus consideretur. Nam quæ contigerunt Baptizato Christo & orante, sunt omnium maxima miracula, quæ vnquam contigerunt. Primùm aperitur cœlum, quare significatur, & quòd solus Christus sit via in cœlum, quem induimus in Baptismo, & quòd cœlum clausum maneat omnibus, qui Christum viam vnicam in cœlum non agnoscant. Deinde vidit Spiritum Dei descendentem quasi Columbam, & sedentem super eum: Hæc dulcißima imago est beneficiorum Christi. Nos omnes in diluuio peccati perditi eramus: sed Christus venit nobis Arca, qui nos in se recipit à diluuio, in cuius testimonium venit Columba, & quiescit super eum. Huius rei typus erat Arca Nohæ, & columba quam emisit, quæ reuersa ramum oleæ in ore habuit, in signum siccati diluuij: Ita hîc Spiritus sanctus, in specie columbæ apparens, testis est absorpti diluuij peccatorum: sed in sola Arca est salus, hoc est, in Ecclesia Christi, vbi Spiritus sanctus habitat. Tertiò, audita est vox de cœlo dicens: Hic est filius meus dilectus, per quem placatus sum.

ſum. *Ecce hîc audimus patrem cœleſtem præconem Euangelij eſſe. Quid quæſo poteſt admirabiliùs eſſe: quid magis ſtupendum? ô deploranda cœcitas hominum? ô deteſtanda ſurditas. Pater cœleſtis ſonat ſuum Euangelium de cœlo, & nos cœci non intuemur cœlum, nos ſurdi non audimus vocem docentis. Sed quid quæſo docet?* Hic eſt, *inquit,* Filius meus dilectus. *En teſtimonium patris de Filio, huic crede, ſi ſalus tibi curæ eſt, is natura eſt filius, nos gratia. Ideò dilectum appellat, non quòd nos dilecti non ſimus: ſed in dilecto, in quo ſolo nos caros habet: illum propter ſe amat, nos verò propter illum. Natura enim ſumus filij iræ, Epheſ. 2. per Chriſtum verè adoptamur in filios. Vnde ſequitur in concione Dei: In quo complacitum eſt mihi, id eſt, per quem ſum placatus, & humano generi reconciliatus. Hîc tria ſunt alto animo perpendenda. 1. Quòd ſine Chriſto Deus ſit nobis iratus, idq́ propter peccatum, quo Deum offendimus. 2. Quòd ſolus Chriſtus ſit reconciliatio noſtrî: Ipſe enim eſt propiciatio pro peccato. Sanguis enim Ieſu Chriſti purgat nos ab omni iniquitate. 3. Quòd hæc paterna beneuolentia & reconciliatio ſit fide accipienda, ac Baptiſmo obſignanda. Hanc fidem ſequi debet noua obedientia & gratitudo ergà Deum. Ecce habes ſummam Euangelij, ad quam in omni vita & mortis hora reſpicere debemus: non enim aliundè ſolida conſcientiæ conſolatio ſumi poteſt. Atq́ hæc ſint breuiter dicta de narratione Euangelica.*

DE

DE SECVNDO.

Etsi vsus ex ijs, quæ dicta sunt, facilè colligi potest: tamen quædam hîc capita recitabo. Primùm ergò sciamus, quòd noster Baptismus hîc consecretur & sanctificetur aqua Baptismi per Christum, qua aqua baptizari dignatus est. Deinde totum spectaculum nobis ob oculos, tanquam in imagine Ecclesiam Christi depingit, hîc conspicitur Iohannes doctor in Ecclesia: vbi enim verbum Dei non est, ibi non auditur docentis vox, illîc Ecclesia monstrari non potest. Deinde Christus baptizatur: à benè enim instituta Ecclesia vsus Sacramentorum abesse non potest. Tertiò, Christus baptizatus orat, cuius exemplum membra ipsius imitentur, & Deo verum cultum ex fide præstent. Quartò, Filius stat in medio: vox Patris sonat de cœlo Spiritus sanctus requiescit super Baptizatum: idem reuera hodiè fit in nostra Ecclesia. Deus enim Pater, Filius, & Spiritus sanctus, suæ Ecclesiæ adest, & per vocem prædicantium testatur suam beneuolentiam ergà Christi Ecclesiam. Per filij præsentiam testatur, quòd nos in filios adoptauerit, & per Spiritum sanctum testatur se gubernare Ecclesiam suam: vnde & nos hanc fiduciam concipiamus, quòd portæ inferorum non sint præualituræ aduersus eam.

DE TERTIO.

Pleraq; quæ ad nostrum Baptismum pertinent, sunt in superioribus locis explicata: Quare breuiter quædam attingam, quæ præcipuè scire necessarium est, atq;

eſt, atq; duo dicam: quale ſignum Baptiſmus, & quæ ſit vera eius meditatio.

Quale ergò ſignum eſt Baptiſmus? Primùm eſt teſtimonium gratiæ, eiusq; & exhibitæ, & applicatæ baptizato, nimirum quòd Deus ſit illi placatus per Chriſtum, quod ſanè teſtimonium requirit fidem. Deinde eſt ſymbolum hoc ſignum, quod quadam ratione docet: Eſt enim ſignum virtutis ſpiritualis Chriſti, nimirum quòd Chriſtus ſua morte, ſepultura, & reſurrectione ſit noſtri liberatio à morte, ſepulcro, & donator vitæ æternæ. Deinde eſt ſymbolum vitæ nouæ coram Deo, quemadmodum Paulus Rom. 6. docet his verbis: Quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus. Conſepulti igitur ſumus cum ipſo per Baptiſmum in mortem, vt quemadmodum Chriſtus excitatus eſt ex mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Præterea, coram hominibus eſt teſſera quædam profeſſionis, qua teſtamur nos eſſe membra Chriſti & hoſtes Diabolorum.

Meditatio pia Baptiſmi in his rebus poſita eſt.

PRIMVM ſtatuere oportet, quòd Baptiſmus noſter ſit firmiſſima quædam obſignatio, & Sacramentum noſtræ reconciliationis cum Deo.

DEINDE, Baptiſmus debet nobis eſſe perpetua quædam admonitio, quòd hæc reconciliatio ſit facta per ſanguinem, mortem, ſepulturam ac reſurrectionem Chriſti.

TER-

TERTIO, admonebit nos mortificationis carnis, & viuificationis ſpiritus, adeoq́; perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ, & futuræ per Chriſtum glorificationis.

QVARTO, admonebit nos, quòd regenerationis beneficium ſit donum & opus totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, vt ipſi adhæreamus, ac colamus per totam vitam, cui honor & gloria, in ſecula ſeculorum, AMEN.

DOMINICA PRIMA IN Quadrageſima, Euangelium Matthæi 4.

TVnc Ieſus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu, vt tentaretur â Diabolo. Et cum ieiunaſſet dies quadraginta ac noctes quadraginta, tandem eſurijt. Et accedens ad eum tentator, dixit: Si filius Dei es, iube vt lapides hi panes fiant. At ille reſpondens, dixit: Scriptum eſt: Non ſolo pane victurus eſt homo, ſed omni verbo quod egreditur per os Dei. Tunc aſſumit illum Diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi,

dicitq; illi: Si filius Dei es, præcipita te deorſum. Nam ſcriptum eſt: Angelis ſuis mandaturus eſt de te, ac manibus tollent te, ne quando impingas in lapidem pedem tuum. Dixit illi Ieſus: Rurſus ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum. Rurſum aſſumit illum Diabolus in montem excelſum valdè, & commonſtrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum, & dicit illi: Hæc omnia dabo tibi, ſi proſtratus adoraueris me. Tunc dicit illi Ieſus: Abi Satana, ſcriptum eſt enim, Dominum

Deum

Deum tuum adorabis, & illum solum coles. Tunc dimittit illum Diabolus, & ecce Angeli accedebant ac ministrabant ei.

ENARRATIO TEXTVS.

QVemadmodum proximo die Dominico audiuimus historiam Baptismi Christi, in qua maximæ res continentur: Ita hoc Euangelium etiam partem historiæ Christi continet, videlicet de eius ieiunio & tentatione: quibus rebus Deus singulari sapientia suum Filium humiliari voluit, & ostendere, quàm verum sit, quod olim prædixit: nimirum, quòd vt serpens insidiaturus esset calcaneo seminis mulieris, hoc est, quod Christi personæ ac eius regno esset Satan positurus insidias (id quod hæc historia verissimum esse ostendit) ita idem semen contriturum esse caput serpentis. Cuius rei specimen quoddam in hac historia videmus. Hæc omnia eò referenda sunt, vt & Christi obedientiam sub cruce discamus, & sciamus qualem clypeum oporteat opponere tentationibus & iaculis Diaboli. Loci duo:

I. De Ieiunio.

II. De Tentatione.

DE PRIMO.

In hoc loco duo spectanda sunt: Primùm quænam sit ratio ieiunij in genere. Deinde quid sentiendum sit de Christi ieiunio in specie.

Ieiunium est abstinentia ad tempus à cibo & potu, qua corpus affligitur & veluti mortificatur. Et est triplex: Indifferens, pium & impium.

Indifferens ieiunium est, cum vel præ inopia vel valetudinis caussa, vel ingenti aliquo animi mœrore abstinetur à cibo & potu. Hoc per se nec placet nec displicet Deo, verùm prout fides & patientia adfuerint, placere & displicere putandum est.

Ieiunium pium, Christianum, & acceptum Deo, est abstinentia non solùm à cibo & potu, qua corpus premitur & mortificatur: Verumetiam ab omnibus alijs rebus, quæ carni vllam voluptatem adferre possunt, eò pertinens, vt plenum sit spiritus imperium per veram pœnitentiam, piam orationem, & seriam renunciationem omnium iniuriarum, quibus proximus lædi potest. Nam corporis afflictio per ieiunium, est symbolum mœroris animi propter peccatum, & testimonium veræ pœnitentiæ. Huius fines sunt (propter quos & acceptum est) tres: Mortificatio carnis: Excitatio spiritus: & intensius omnis pietatis studium. Huiusmodi fuit ieiunium Pauli, cuius meminit, 2. Cor. 6. & certè deberent pij homines sancto ieiunio sæpè spiritum excitare, ne carnis concupiscentijs succumberent.

Est autem hoc sanctum & Christianum ieiunium duplex: Priuatum & solenne. Priuatum est, quod quis sua sponte sibi imponit, vel pietatis excitandæ caussa (quale vt sæpè aliâs, ita potissimùm antè sacram synaxin, à quolibet Christiano, cuius caro hac castigati-

stigatione indiget, institui vellem) vel officij noui capessendi gratia, vt se quis eo præparet ad meditationem officij, oretq; vt Deus auspicijs sui muneris propitius aspiret. Huiusmodi fuit olim ieiunium Mosis in monte, & Heliæ in deserto, & ieiunium Christi in deserto, cuius hic fit mentio.

Solenne ieiunium pium & Christianum est, quod Magistratus pius, siuè gubernatores Ecclesiarum indicunt, vel vt præsens malum, vt pestis, gladius, sectæ, seditiones, &c. vera pœnitentia & inuocatione Dei tollatur aut mitigetur: vel vt mala, quæ ob peccata grassantia imminere videntur, caueantur. Huius generis ieiunia à sanctis regibus & Prophetis sæpè indicta sunt, quæ Deo fuerunt grata propter pœnitentiam, fidem, inuocationem, caritatem, meditationem beatæ vitæ, & huiusmodi alia, quæ in Christiano ieiunio adesse solent & omninò debent. De hoc duplici ieiunio, priuato & solenni, tenenda est hæc regula, quod vt priuatum liberum est in arbitrio cuiusq; positum: ita solenne mandato Magistratus, caritatis lege, & publici commodi necessitate obligat, quare illud contumaciter violare grande peccatum est.

Impium seu Pharisaicum ieiunium, est abstinentia à certo cibi genere, quæ putatur cultus Dei esse per se, & res Deo grata propter ipsum opus, ideoq; meritoria. Quasi verò Deus moraretur externa opera, vbi conscientia est impura: & ieiunium per se esset in eo genere operum, quæ Deo immediatè & simpliciter

probantur, quemadmodum ea, quæ in lege sua hoc est, Decalogo præscribit, & non potius esset externum quoddam exercitium, & quædam corporalis exercitatio, alium finem spectans, nimirùm vt pœnitentiæ, orationi, carni domandæ, caritati, meditationi beatæ vitæ subseruiat. Meritò ergò Prophetæ huiusmodi hypocritica ieiunia damnant: in quibus plurima horrenda scelera concurrunt: vt opinio cultus, fiducia operis, necessitas, coactio, delectus ciborum necessarius, modus ieiunandi, quo vel porci saginari possint, meditatio fraudis & iniuriæ proximorum.

Potest autem hoc Ieiunium Pharisaicum diuidi in duo genera, vt vnum statum, aliud arbitrariu dicatur. Statum ordinarium est, & certo tempore anni affixum, quale apud papistas quadragesimale Ieiunium, vt vocant, & Ieiunium quatuor temporum Apostolorum, quibus suffragia Apostolorum emere voluerunt, & eiusmodi plurima, in quibus nihil præter meram superstitionem & multiplicem impietatem exercuerunt.

Arbitrarium Ieiunium, est quod aliquis arbitrio suo quo Deum sibi debitorem faciat, deligit: quale illius fuit, qui iactabundus in oratione sua ad Dominum ait: Ieiuno bis in Sabbato, vbi suum ieiunium, vt opus sanctum & meritorium, prædicat, ac Deum admonet, ne eius obliuiscatur.

Hæc sint dicta in genere de Ieiunio, nunc pauca de Christi ieiunio adijciam. De hoc ita ait Euangelista: Tunc ductus est Iesus in desertum á

spiritu

ſpiritu, vt tentaretur à Diabolo, & cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſteà eſurijt. *Hîc primùm tempus notatur, nimirum quòd ſtatim à Baptiſmo ieiunauerit. Deinde notatur locus, nempe deſertum. 3. Modus ieiunij, videlicet quòd quadraginta diebus & noctibus abſq; omni cibo vixerit. 4. Miraculum quòd & tanto tempore potuerit abſq; cibo viuere, & quòd non eſurierit tanto ſpacio: nam non ſenſit famem, priuſquàm quadraginta dies & totidem noctes præterierant.*

Sed cur Chriſtus hoc fecit? Primùm, vt hoc miraculo teſtaretur de ſua diuina potentia. Deinde propter figuram: Moſes enim typus Chriſti, in monte ieiunauit quadraginta dies & totidem noctes. 3. Vt ſatisfaceret pro gula primorum parentum & noſtra. 4. Propter vocationem. Hoc enim vſitatum Deo eſt, cùm velit aliquem arduo officio præfici, ſicuti in Moſe & Helia videmus. 5. Vt eſſet exemplum nobis, vt nos ſobrij perpetuò in timore Domini viuamus.

Eſt igitur vſus ieiunij Chriſti agnoſcendus, qui eſt multiplex. 1. Vt cogitemus quantùm fuerit humiliatus Filius Dei. 2. Vt exemplo filij Dei ſobriæ orationi ſtudeamus. 3 Vt illi gratias agamus, qui noſtro nomine tantum ieiunium ſuſtinuit.

Deinde ab altera parte cauendus eſt abuſus, ne videlicet abutamur hoc ſancto Chriſti ieiunio, quod fit, ſi vel præceptum vniuerſale faciamus ex hoc Chriſti

facto: vel putemus nos fieri participes ieiunij Christi per nostrum fictum ieiunium: vel suspicemur ieiunium nostrum peccatorum remißionem mereri, ex opere operato, sicuti Thomas Aquinas sacrilegè docet: vel iudicemus cum Ambrosio hoc quadragesimale ieiunium à Pontificibus Ecclesiæ impositum esse causa neceßitatis, ita vt nemo pius habeatur, nisi qui hoc ieiunium seruarit. Hæ omnes opiniones pugnant ex diametro cum ipso fidei fundamento, quod est, solius Christi merito saluari credentes.

At dicunt: Omnis Christi actio nostra est instructio: Is autem ieiunauit quadraginta dies: ergò nos debemus hoc factum Christi imitari. Verum quidem est, quod dicunt, omnis Christi actio nostra est instructio, sed non est verum, quòd omnis Christi actio sit nobis imitanda, id quod ex actionum Christi differentijs manifestum est. Sunt enim actiones Christi aliæ morales: aliæ miraculosæ: aliæ peculiares. Morales vitam ac mores nostros instruunt: est enim ipse perfectißimum virtutum exemplar. Miraculosæ, inter quas hoc ieiunium numero, mentem nostram de veritate doctrinæ Christi informant & confirmant. Peculiares seu piaculares sunt, quæ ad redemtionis & expiationis beneficium pertinent. Hæ salutis fiduciam in nobis fouebunt & alent. Atq; ita omnis Christi actio est quidem nostra instructio, sed non omnis imitanda, sed tantùm quæ ad mores & vitam, iuxta legis Decalogi præscriptum pertinent.

Licetnè

Licetnè ergò coniugium quadragesimale ieiunare? Licet, modò seruentur in eo conditiones, quas suprà dixit in sancto & Christiano ieiunio seruandas esse. Et sanè apertè fateor isto tempore singulari sobrietate opus esse, ad meditandum beneficium redemtionis, quod tùm solet in nostris Ecclesijs quotidiè proponi in enarratione paßionis Dominicæ: sed coactio & neceßitas abesse debent.

DE SECVNDO.

Accedens ad eum tentator, &c.

In his Christi tentationibus videre licet: Primùm, quanta sit audacia Satanæ, & studium eius ad destruendum regnum Christi. Nam ne quidem Filio Dei pepercit, sed eum accedit, tentat: & quemadmodum regnum Dei in Paradiso inuasit & superior est factus: Ita nouum Paradisum regnum Christi molitur destruere, ac eius regem telis tentationum adoritur. Deinde hic licet videre, quàm sit humiliatus Filius Dei, vt non solùm sit afflictus ieiunijs, verùm etiam tentationibus Satanæ sit petitus.

Cæterùm, vt nos hinc salutarem instructionem accipiamus, primùm de tentationibus Christi dicam. Deinde quare sit tentatus: Postremò quid nobis doctrinæ & consolationis sit petendum ex tentationibus Christi.

In singulis tentationibus Christi, quæ tres hîc numerantur, quatuor spectemus. 1. Quæ occasio. 2. Tentationis modus. 3. Tentationis finis. 4. Modus victoriæ.

Quantum itaq; ad primam attinet tentationem, eius occaſio hiſce Euangeliſtæ verbis indicatur: Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſteà eſurijt. *Ecce qualem occaſionem nactus eſt. Chriſtus ieiunat, parat ſe ad officium capeſſendum, ſed Satan aliud molitur, & ex bono facto Chriſti eius perdendi materiam captat. Hoc perpetuum Satanæ ſtudium fuit, vt & benefactis ſanctorum & peccatis abutatur illis in perniciem: ſed nouit Dominus qui ſunt ſui, & poteſt eos è tentatione eripere.*

Tentationis modus ſequitur, ait enim tentator: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant: *finis huius tentationis fuit, Chriſto perſuadere, periculum facere, an Deus miraculo ſuam diuinitatem comprobare vellet: quod ſi non faceret, vt ſuſpicaretur Dominus ſe Deo curæ non eſſe. Pugnat ergò hæc tentatio cum prouidentia Dei, qua Deus ſuis prouidet omnia, quæ ſunt ipſis ad ſalutem & præſentem vitam neceſſaria.*

Modus victoriæ ſequitur: Cui reſpondens, dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. *Hîc videmus in verbo Dei victoriam eſſe ſitam aduerſus Satanam. Satan vult perſuadere Chriſto, quòd ſit periturus, niſi ex lapidibus panes faciat: ſed Chriſtus negat hominem viuere ſolo*

pane

pane seu cibo corporali. Cibus enim non nutrit, nisi accedat benedictio diuina, à qua panis robur capit, scriptum est enim, Comedent & non saturabuntur. Scripturam autem hûc adductam à Christo habes Deut. 12. Quo in loco consolatur Moses populum in deserto, vbi non erat panis: sed Deus Manna de cœlo dedit & aquam de petra. Hanc promißionem Christus sibi atq; omnibus pijs applicat: significans fore, vt in medio famis Deus suis sit adfuturus, & necessaria suppeditaturus. Huius promißionis exempla habemus in Israelitis, Helia, Elisæo, Mose, & hic in Christo. Hûc illud Prophetæ: Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur. Hæc promißio, cùm ad nos quoq; pertineat, arripienda est fide, & opponenda est Satanæ, ne nos tentatione famis euertat. Atq; hæc de prima tentatione Christi & eius vsu sint breuiter dicta. Secunda sequitur.

Occasio secundæ tentationis hisce verbis describitur: Tunc assumsit eum Diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi. Ecce occasionem, ecce artificium Satanæ, qui ex re qualibet perdendi materiam petit.

Modus tentationis additur: Si Filius Dei tu es, mitte te deorsum: scriptum est enim, Angelis suis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad

lapi-

dem pedem tuum. *Finis, vt Christus tentaret aliquid contra vocationem, ac ita in se iram Dei prouocaret, quemadmodum primi parentes fecerunt. Nam postquam vidit malignus iste, quòd Christus scriptura se erigit, conatur scripturam mendacijs suis inuoluere. Psalmus ille, quem citat Satan, loquitur de prouidentia Dei, quòd velit Deus quemlibet pium in suis vijs, hoc est, in suo vitæ genere & vocatione legitima conseruare: non præcipit, vt aliquid temerariè faciamus contra vocationem. Sed quomodo Christus hoc Satanæ telum ignitum extinxit? Verbo. Ait enim:* Rursus est scriptum: Non tentabis Dominum Deum tuum. *Hæc habemus Deut. 6. Vbi tentare Deum significat aliquid audere per diffidentiam, siue in rebus prosperis, siue aduersis: quare talis tentatio aduersatur fidei & Dei timori. Qui enim in rebus prosperis securus viuit, & deponit timorem Dei, is certò tentat Deum contra primum præceptum: rursus qui in calamitosis succumbit, quasi Deus nullam nostrî curam gereret, etiam tentat Deum vocando in dubium eius promißiones. Ecclesia hodiè vexatur cruce, & experitur foris pugnam & intùs terrorem, hic certè non est tentandus Deus: non est dicendum, si sumus eius populus, si verum est hoc Euangelium, quod profitemur, cur ergò non hoc tempore nos iuuat? cur hostibus omnia tàm prosperè succedere permittit? hîc fortiter cum Christo dicamus: Non tentabis Dominum Deum tuum. Sequitur tertia tentatio.*

Tertiæ tentationis occasio hisce verbis indicatur: Iterùm assumsit eum Diabolus in montem excelsum valdè,& ostendit ei omnia regna mundi & gloriam illorum. *Vide, in prima tentatione abusus est cruce Christi ad ipsum tentandum: nunc illa regna mundi proponit, vt illorum gloria perstringatur ac ruat contra Deum. Tentatio hæc est:* Hæc omnia dabo tibi, si cadens adoraueris me. *Finis fuit, vt Christus fieret idolatra: sed contra hanc tentationem victoria ponitur Dominus. Primùm repellendo Satanam, qui ausus est sibi arrogare diuinos honores. Deinde perfodiendo ipsum gladio Dei, dicens, scriptum est:* Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli serui es. *Hæc scriptura habetur Deut. 6. in qua duo sunt: præceptio & prohibitio. Præcipit enim vt vnum Deum adoremus, & ei seruiamus diuinis cultibus, iuxta primam Tabulam: Prohibet vt vllis creaturis istum honorem tribuamus, siue Diabolis, siue hominibus, siue angelis. Sit hæc regula nobis perpetuò in conspectu aduersus omnes Papistarum dolos.*

Sed cur tentatus est Christus? 1. Vt nos tentati sciamus nos habere Pontificem per omnia tentatum. Deinde, vt nos eius exemplum erudiat, ne sinamus Diabolum vllis rebus nos auocare à vero timore Dei. Cùm ergò vult nobis persuadere, quòd non simus Deo curæ, quando premimur cruce & multis ærumnis, re-

spiciamus

spiciamus ad filium Dei, & gladio, quo ipse vsus est, reprimamus hostem. Cùm nos sollicitat, vt aliquid tentemus contra vocationem, vndè coniici possimus in salutis & vitæ discrimen, opponamus gladium Dei. Cùm magnis præmijs nos inuitat ad idolatriam, caueamus ne istis hamis nos in nassam damnationis pertrahat. Breuiter, in tota vita laboremus, & crescamus in vera Dei cognitione, & muniamur aduersus Satanam præsentia Filij Dei, cui victori nostro vnà cum Patre & Spiritu sancto sit gloria in secula, amen.

DOMINICA SECVNDA IN Quadragesima, Euangelium Matthæi 15

ET digressus illinc Iesus, secessit in partes Tyri & Sydonis. Et ecce mulier Cananæa, quæ à finibus illis venerat, clamabat ad illum, dicens: Miserere mei Domine, fili Dauid, filia mea miserè à Dæmonio agitatur. Ille verò non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius rogabant illum, dicentes: Amitte illam, nam clamat post nos. At ille respondens, dixit: Non sum missus, nisi ad oues perditas do-

mus Iſraeliticæ. Illa verò venit & ado-
uit eum, dicens: Domine, ſuccur-
re mihi. At ille reſpondens, dixit: Non
eſt honeſtum ſumere panem filiorum,
& obijcere catellis. Hæc autem reſpon-
dit: Certè Domine, etenim catelli e-
dunt de micis, quæ cadunt de menſa
Dominorum ſuorum. Tunc reſpon-
dens Ieſus, dixit illi: ô mulier, magna
eſt fides tua. Fiat tibi ſicut vis. Et ſana-
ta fuit filia eius ex eo tempore.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium ad nos gentes præcipuè pertinet. Exemplum enim huius mulieris Ethnicæ, gentes recipi docet. Nam vt eam inuocantem recepit & iuuit: ita nos quoq; vult recipere, non enim apud Dominum est acceptio personarum, vt & Petrus ait: In veritate comperio, quòd non sit personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet Dominum & operatur iustitiam, acceptus est illi. Est autem hoc immotum decretum Dei, quod vt omnes impœnitentes abijciat & damnet: Ita quicunq; agunt pœnitentiam, & ex fide Deum inuocant, per Mediatorem vnicum Iesum Christum recipiantur, & sola bonitate Dei saluentur. Cuius decreti exemplum videmus in hac muliere, quæ sub cruce inuocat, exauditur, & fide iustificata saluatur, iuxta illud Ioëlis: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Loci tres:

I. Quæ sit vera & salutaris pœnitentia.
II. Cur Christus hanc mulierem repulerit.
III. Viua imago veræ Ecclesiæ.

DE PRIMO.

Omninò necessarium est rectè doceri homines de vera pœnitentia: ea enim nisi adfuerit, nemo saluari potest: ideò dicam clarè & distinctè, quid sit salutaris pœnitentia, quomodo fiat, & quibus absoluatur partibus.

Christiana & salutaris pœnitentia absq; omni dubio, est conuersio hominis ad Deum, vt fiat noua creatura, iuxta ipsius voluntatem, quantùm fieri potest in

hac

hac infirmitate, viuens: Vel, vt clariùs dicam, salutaris pœnitentia est verus dolor de offensa Dei, cum voto ac spe veniæ propter victimam filij Dei, & voluntate, singularíq; studio omne posthac peccatum vitandi, Deoq; totam vitam posthac approbandi.

Hanc esse veram definitionem salutaris pœnitentiæ, vnico Ezechielis testimonio ostendi potest. Hic enim Propheta cap. 18. ita ait: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: proijcite à vobis omnes iniquitates vestras: & facite vobis cor nouum & spiritum nouum.

Hoc testimonio tria continentur: Primum est inuitatio ad pœnitentiam: Nemo, inquit Dominus, venit ad me, nisi quem pater traxerit. Secundum est promißio: Non erit vobis in ruinam iniquitas. Tertium est pœnitentiæ descriptio: Agite, inquit, pœnitentiam. Vult nos ergò dolere de offensa Dei. Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras: ergò fugam & odium peccati requirit. Cùm ait: Conuertimini ad Deum, fidem requirit, sine qua nemo ad Deum conuerti potest: fide enim, vt inquit Paulus, accessum habemus ad Deum. Præterea cùm additur: facite vobis cor nouum, & spiritum nouum, vt noua simus creatura, postulat iuxta Dei voluntatem viuentes. Hinc conficitur, quòd vera & salutaris pœnitentia sit dolor verus de offensa Dei, cum voto ac spe veniæ, ardentíq; studio omne peccatum vitandi, ac Deo in posterum totam vitam approbandi.

bandi. Hoc in illustri exemplo clariùs videamus. Dauid post horrendum lapsum in adulterium & homicidium, pœnitentiam agit iuxta formam in Psalmo expressam. Primùm ait: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam Hic & dolet ob suam miseriam, quòd Deum adeò indignè offenderit, & agnoscit Deum misericordem, vnde votum & spes in eo extitit, ac viua in Meßiam fiducia. Quantus autem fuerit dolor, quantaq; fides, qua superauit dolorem, idem Psalmus multis verbis indicat Cùm autem addit in eodem Psalmo: Spiritum nouum crea in visceribus meis, se nouam creaturam fieri optat. Huiusmodi multa sunt exempla, vt Adami, Manaßis, Petri, Latronis, Magdalenæ, &c. quæ nos cogitare oportet, vt illorum exemplo & erudiamur de vera pœnitentia, & seriam pœnitentiam cum illis agamus.

Etsi autem ex ijs, quæ diximus, mediocriter intelligi potest, quomodo fiat vera pœnitentia: tamen illud distinctiùs declarare volo: nihil enim homini magis necessarium est, quàm vt vera pœnitentia reconcilietur Deo & saluetur. Vt igitur sciamus quomodo vera pœnitentia agatur, obseruanda sunt septem puncta:

1. Notitia Dei requirentis obedientiam. Hæc sumitur ex Decalogo: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti, &c. Hic requirit Deus agnitionem sui: deinde sequitur qualem obedientiam postulet: Non habebis Deos alienos coram me. Tertiò comminationes additæ testantur, quòd damnet inobedientiam:

um: Visitans (ait) iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem. Postremò etiam de Deo sciendum est: quòd sit misericors, secundum vocem Euangelij. Antequam igitur ad veram pœnitentiam pateat aditus, requiritur noticia Dei requirentis obedientiam, iudicantis & damnantis seriò inobedientiam, & rursus miserentis & recipientis peccatores in gratiam propter mediatorem.

2. Hanc noticiam sequi debet examen factorum nostrorum ad legum Dei, & singula præcepta seorsim sunt consideranda. Primùm ergò in hoc examine vide an Deum habeas cui soli fidas, an ipsum timeas, an ames, an totis viribus colas, an ipsius nomen tibi sit sacrosanctum, an ipsum prædices, celebres, inuoces, quemadmodum primæ tabulæ præcepta præcipiunt. Ad eundem modum examen instituendum est in secundæ Tabulæ de proximo, &c. Ex hoc examine venies in cognitionem tuæ turpitudinis, & iustæ damnationis propter Dei offensam: huiusmodi examen à nobis requirit, quoties scriptura nos hortatur ad pœnitentiam.

3. Hoc examine inito ex agnitione peccati, & iudicij Dei, oritur vehemens pauor in conscientia, quem pauorem augent circumstantiæ iudicij Dei, quæ sunt præsentes calamitates, tyrannidis diaboli, infernales pœnæ, mors æterna & damnatio.

4. In hoc ingenti pauore, nisi fides succurreret, infiniti homines perirent. Nam in hoc pauore, ex contemplatione misericordiæ Dei promissæ propter Christum

stum concipitur fiducia remißionis peccatorum. Atq; ita homo tanquam ex inferno eluctatur, & apprehendit manum Filij Dei, qui se ex inferno eripit. Hic mens promißiones Dei cogitat, intuetur Filium Dei pendentem in cruce pro tuis & meis peccatis: Audit vocem Ioëlis consolatione plenißimam: Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia gratiosus & misericors est, tardus ad iram, & velox ad pietatem, & parcens super malicia. Harum promißionum exempla considerentur, vt nos istis confirmemus.

5. Cognita hac misericordia, peccator concipit spem veniæ, & incipit palàm suum deplorare peccatum, confitetur Deo suam turpitudinem, & confugit seria oratione & ardenti corde ad misericordiam Dei.

6. Qui hoc pacto per hos gradus ascendit: Primùm agnoscens Deum, ipsius iudicium & misericordiam, sicuti iam expositum est, is hac fiducia absoluitur à peccato suo, & iustificatur coram Deo, non sua iusticia, sed Christi, quæ omni credenti imputatur. Nam vera nostri iustificatio est credentis personæ in Christum absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, acceptatio ad vitam æternam gratis propter Christum.

7. Iustificatus fide & adoptatus in filium & regeneratus agit gratias Deo, celebrat Deum, & totam vitam in posterum emendat.

Verùm vt hæc clariùs à nobis intelligi poßint, proponam exemplum salutaris pœnitentiæ, de qua audistis, & sumam Manassem regem Iudæ, in cuius pœnitentia

salutari hæc omnia conspiciuntur, quemadmodum in ipsius oratione apparet.

PRIMVM *enim cùm inquit,* DOMINE *omnipotens, Deus patrum nostrorum Abraham & Isaac & Iacob, quem omnes pauent & tremunt à vultu virtutis tuæ, & insustentabilis est ira comminationis tuæ super peccatores, immensa verò & imperuestigabilis misericordia promissionis tuæ, quoniam tu es Dominus altissimus, gratiosus, misericors, & multùm miserens, & pœnitens super malitijs hominum.*

In his verbis Manassis, est 1. Agnitio Dei. 2. Debita obedientiæ testificatio. 3. Iudicij diuini in peccatores confessio. 4. Misericordiæ notitia & prædicatio.

DEINDE *secundum sequitur, videlicet examen factorum Manassis ad normam legis, ita enim ait: Peccaui super numerum arenæ maris, multiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine.*

TERTIO, *quantus pauor fuerit in corde ipsius ostendit, cùm ait: Et non sum dignus intueri & aspicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum.*

QVARTO *in his pauoribus erigit se cogitatione misericordiæ, & ait: Et nunc flecto genu cordis mei precans ad te Domine, qui promisisti pœnitentiam & remissionem peccatorum, qui peccauerunt tibi.*

QVINTO *sequitur veniæ precatio: Quare peto rogans te: Remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; in*

æternum iratus reserues mala mihi, quia tute Deus, Deus inquam, pœnitentium, & in me ostentas omnem bonitatem tuam.

SEXTO, hæc precatus statuit se exauditum & iustificatum: quare & addit: Quia indignum saluabis me secundum magnam misericordiam tuam. Hîc Manasses iustus fide factus, noua est creatura.

SEPTIMO, hanc gratuitam iustificationem sequitur emendatio in tota vita. Vnde sequitur in ipsius oratione: Et laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in secula seculorum, Amen.

Hanc rationem agendi pœnitentiam omnes sancti semper sunt secuti. Dauid agnoscit Deum, agnoscit iudicium Dei, agnoscit misericordiam, suum factum examinat, pauet ob peccatum: erigit se fiducia misericordiæ, precatur veniam, iustificatur fide, iustificatus Deum celebrat. Hæc in Psalmo 51. conspiciuntur.

Audiuimus quid sit pœnitentia, & quomodo fiat, iam quæ sint eius capitales partes tenendum est, & numerantur tres, quæ sunt, Contritio, Fides, & noua vita.

Ad contritionem requiruntur primò tria, quæ sunt: agnitio Dei, examen facti, & pauor conscientiæ ob peccatum.

Ad fidem tria proxima, cogitatio misericordiæ, petitio veniæ, & iustificatio.

Ad nouam vitam requiritur vltimum, quod in cordis,

cordis, oris, & vitæ institutione secundum Legem Dei consistit.

DE SECVNDO.

Scribitur in hoc Euangelio, quòd Christus repulerit hanc mulierem. Quare hoc facit? quare dicit: se tantùm missum esse ad oues, quæ perierunt de domo Israël. An non idem Dominus est, qui dicit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, &c. Respondeo: Dominus hoc fecit non sine magnis causis. 1. Hoc fecit vt mulieris fides hac mora exerceretur & cresceret. 2. Vt esset exemplum pietatis aduersus pertinaces Iudæos, qui Christum contemserunt. 3. Vt ostenderet Dominus, se velle vinci à nobis aßiduitate precum nostrarum. 4. Vt hoc exemplo doceret præsentes spectatores veram pietatis indolem. Sed Dominus aliam causam aßignat, cur hanc mulierem repulerit, dicit enim: Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt de domo Israël. Respondeo: Hoc non dicit Christus, quasi negaret gentibus accessum ad gratiam suam: Fuit enim illa mulier gentilis, sed aliæ causæ sunt. 1. Vult hic notare obstinatam maliciam & ingratitudinem Iudæorum, qui Christum peculiariter ad se missum non agnouerunt. 2 Quòd verbum Dei ipse Christus antè mortem suam prædicaret Iudæis, & post mortem daret mandatum prædicandi gentibus: Nam Dominus prohibuerat prædicare Euangelium inter gentes antè suam mortem. Verùm postea cùm à morte excitatus esset, dedit hoc mandatum Apostolis:

Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, &c. Hoc mandatum manifestè ostendit, quòd Christi beneficia ad Iudæos & gentes pertinent, hoc est, quòd omnes ex Iudæis & gentibus, qui Christum recipiunt, & veram pœnitentiam agunt, sint participes beneficiorũ Christi, ita vt ipsius sanguine omnia illorum peccata sint abolita, & tandem in extremo die surgant ad beatam immortalitatem & vitam æternam. Verùm qui Christum recipere recusant, viuentes absq; pœnitentia, illi absq; misericordia æternis pœnis cum Diabolo punientur. Nam sicut Dominus fuit, est, & erit misericors omnibus agentibus pœnitentiam, absq; omni conditione personarum: ita fuit, est, & erit implacabilis Iudex eorum, qui pœnitentiam non agunt: non moratur, siue simus reges, siue nobiles, siue ciues, siue rustici.

DE TERTIO.

Pulcerrima imago Ecclesiæ Christi, & singulorum membrorum describitur in hac Cananæa muliere. Primùm enim quemadmodum hæc Cananæa mulier obruitur calamitate: ita & tota Ecclesia & singula eius membra. Hinc Paulus: Omnes, qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patientur. Hoc Christus docet, cùm iubet nos tollere iugum suum. Vult enim Deus nos fieri conformes suo filio in afflictionibus & ærumnis, qui olim sumus illi futuri conformes in gloria, Roman. 8. 2. Ecclesia in his calamitatibus orat opem: nam nullum aliud asylum habet Ecclesia, quàm orationem ad Deum, qua impetratur auxilium. 3.

Christus

Christus videtur auertere aurem, dum non statim impetramus quæ volumus. 4. Ecclesia exemplo huius mulieris non desinit precari: sed perseuerabit in oratione, donec impetrauerit quod petit.

Porrò singula membra Ecclesiæ hinc quod discant habent.

1. Vnusquisq; nostrûm se agnoscat Cananæum, hoc est, impium & indignum gratia Dei.

2. Clamet cum hac muliere, Miserere, miserere.

3. Si tentaris, persiste tamen, huius mulieris exemplo: si non hodiè aut cras te exaudierit, tuæ tamen preces non erunt inanes, sed verè exaudientur propter Christum, si ex fide, huius mulieris exemplo, oraueris.

4. Agnosce te canem cum hac muliere: sed talem, qui ex micis cadentibus de mensa Domini sui saturetur, ideoq; in oratione persiste.

5. Futurum est & tibi, quod huic mulieri accidit, quæ prius canis dicebatur, mox pro filia agnita est: tanta est misericordia Domini, cui honor & gloria, in secula seculorum, Amen.

DOMINICA III. IN QVAdragesima, Euangelium Luc. 11.

ET erat eijciens Dæmonium, & illud erat mutum, cùmq; eiecisset Dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt: Per Beelzebub princi-

pem dæmoniorum eijcit dæmonia. Et alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant ab eo. Ipſe autem cùm ſciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum aduerſus ſeipſum diuiſum, deſolabitur, & domus ſupra domum cadit. Quòd ſi Satanas quoq; aduerſus ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius? quia dicitis: per Beelzebub me eijcere dæmonia. Quòd ſi ego Beelzebub præſidio eijcio dæmonia, Filij veſtri cuius pæſidio eijciunt? ideò ipſi Iudices veſtri erunt. Porrò ſi digito Dei

eijcio dæmonia, profectò peruenit ad vos regnum Dei. Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet. Vbi verò fortior eo ſuper ueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius aufert in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit. Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit. Cùm immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, vndè exiui. Et cùm venerit, inuenit eam ſcopis mundatam atq; ornatam, tunc vadit & aſſumit ſeptem alios Spiritus ſecum nequiores ipſo, & ingreſſi habitant ibi, & fiunt extrema hominis ilius peiora primis. Factum eſt autem, cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimó, Beati qui audiunt ſermonem Dei, & cuſtodiunt illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium, dilecti, clarè ostendit, cur Christus venerit in hunc mundum & assumserit humanam naturam: nimirum vt & nouum regnum incoaret, & regnum Diaboli aboleret, hoc est, quod Deus dicit, Gen. 3. Semen mulieris conteret caput Serpentis, quod Iohannes interpretatur, cum ait: Christus apparuit, vt destrueret opera Diaboli, hoc est, regnum Diaboli, quod à peccato incipit, peccato ædificatur, damnatione æterna absoluitur. Huius Satanæ regni destructorem declarat se Christus in hoc Euangelio, dum liberat hominem obsessum à Diabolo. Nam cum Diabolum expellit, primùm significat se potentiorem Diabolo esse. Deinde se ipsius hostem declarat. Tùm signo ostendit se humani generis Saluatorem. Præterea ostenditur hîc ingratitudo mundi ergà suum Saluatorem, cum impij Iudæi adscribunt Satanæ opera Dei. Postremò in fine huius Euangelij mulier clamans dat Christo occasionem monstrandi veram beatitudinem. Nam dum mulier clamat: Beatus venter qui te portauit, Is respondet: Quin imò, Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Loci quatuor:

I. Differentia regni Satanæ & regni Christi.

II. Contentio inter Iudæos & Christum, in qua Iudæi reprehendunt Christi factum, ipse verò illud defendit.

III. Quid futurum est illis, qui Christum receptum rursus reijciunt, obtemperantes Satanæ.

IIII. Quæ sit vera beatitudo & felicitas.

DE PRIMO.

Et erat eijciens Dæmonium. *Hæc verba apertè testantur duo diuersa esse regna: Christi & Satanæ, & esse maximam differentiam inter hæc duo diuersa regna, adeò vt nunquam inter ea conuenire poßit. Cum ergò Diabolus & Christus duo sint potentißimi diuersorum regnorum reges, de vtroq; dicemus, vt intelligatur, quantum mali sit in Satanæ regno, & quantum boni & felicitatis in Iesu Christi salutari regno.*

De Diabolo hæc quatuor puncta consideranda sunt: 1. Quis sit. 2. Quid faciat. 3. Cur faciat. 4. Cur Deus permittat vt faciat.

Quis ergò est? Quantum ad naturam, est creatura Dei, sicuti Angeli Dei: quantum ad studium & peruersitatem, quam ex se habet, est mendax, latro, fur: qui perpetuo homicidio & mendacio gaudet, & nihil magis expetit, quam humani generis æternum interitum. Quòd talis sit Diabolus, docet fraus eius, quæ primos homines decepit.

Quid facit Diabolus? Videmus in hoc Euangelio, quòd hunc miserum hominem reddat cœcum & mutum. Considera quæso hîc Diaboli crudelem tyrannidem aduersus hunc miserum. 1. Aures obdurat illi. Quare? nè verbum Dei audiat. Cur hoc cupit? Quia scit Diabolus primum gradum in cœlum esse, verbum Dei audire. Nemo enim sine auditu verbi Dei vnquam salutem consecutus est: Euangelium enim, vt

inquit

inquit Paulus, est potentia Dei in salutem omni credenti. 2. Cor obsidet, nè verbum in eo locum habeat. Quare hoc facit? Quia scit sine fide, quæ ex verbi auditu est, neminem iustificari. Nam vt Christus dicit: Qui non credit, ira Dei manet super eum. 3. Reddit mutum. Quare? nè confiteatur Christum suum saluatorem. Nam scit neminem saluum fieri sine oris confeßione? Sic enim Paulus Rom. 10. ait: Corde creditur ad iustitiam, ore fit confeßio ad salutem. 4. Reddit hunc miserum cœcum nè videat. Quare? nè videat opera Dei, enarrantia gloriam Dei, vt Dauid testatur, cùm ait, Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciant firmamentum. Ecce occludit Satan huic misero homini omnes vias salutis.

Quare hoc facit iste malignus? 1. Quia ipse damnatus est, & nullam salutis spem habet. 2. Odio Christi tanto laborat, quòd ipsius regnum ferre non potest. 3. Odio implacabili aduersus humanum genus inflammatur, adeò vt cupiat omnes secum in æternum damnari: Ideò Petrus inquit: 1. Pet. 5. Diabolus vt Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret.

Sed cur Deus hoc permittit Satanæ, vt ita homines vexet? 1. Hanc pœnam nostro peccato meruimus: quicquid enim nobis mali acciderit, nobis ipsis adscribemus, & causam in nobis ipsis quæremus. 2. Deus hoc permittit, vt intelligamus quanta sint beneficia Christi ergà Ecclesiam: nemo enim meliùs intelligit libertatis aut sanitatis commoda, quàm qui aliquando

carceris mala & morbi molestias expertus est. 3. Vt Christum inuocemus contra Diabolum, qui solus eum superare potest. 4. Vt fide nos aduersus illum munimus, iuxta illud: Cui fortis resiste in fide. Est enim fides victoria mundi, vt ait Iohannes. Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. 5. Vt præsentia Christi liberati à Satana tyrannide, & agnoscamus Christum in nobis habitare, iuxta illud: 1.Reg.17. Vt sciat omnis terra, quòd sit Deus in Israël, id est, in Ecclesia, & Deum prædicemus qui nos liberat.

De Diabolo audiuimus, quis sit, quid faciat, cur Ecclesiæ exitio studeat, & cur id Deus permittat: Nunc de rege Christo audiamus, de quo dicam: Quis sit, quid faciat, & cur faciat.

Quis est Christus? Deus & homo, à Patre antè secula natus, æternus Deus cum æterno Patre & Spiritu sancto, quemadmodum in Symbolis confitemur: Descendit de cœlo propter nostram salutem, & assumsit humanam naturam, vt sua morte liberaret nos ab æterna morte & supplicio.

Quid facit? Hoc docet nos præsens Euangelium. 1. Aperit huic surdo aures: Deinde eijcit ex illo Diabolum, soluit linguam, vt loqui poßit: oculos quoq; aperit. Hoc ipsum quotidiè facit in sua Ecclesia. 1. Aperit aures, vt audiamus verbum. Quicunq; enim libenter audit verbum Dei, sciat aures suas apertas esse, & qui contrà non audit verbum libenter, sciat suas aures adhuc à Satana obturatas esse. Quare qui nondum habet

aures

aures ad audiendum verbum, confugiat ad Christum, is solus aperit. 2. Cor à Diabolo liberat, vt credere poßimus. Nam Iohan. 6. docet Christus, quòd fides sit opus Dei, ita enim ait: Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem ipse misit. Si ergò non credis, adhuc diabolus occupat cor tuum: quare Christus adeundus est, qui solus eum superare potest. 3. Soluit linguam, vt eum ore etiam confitearis, prædices & inuoces.

Cur autem hoc facit Christus? 1. Quia est amans hominum, quorum naturam assumsit, quando homo conceptus & natus est ex virgine. 2. Quia est hostis diaboli. 3. Quia officium eius est, vt hostis sui Diaboli regnum inuadat, ipsum hostem spoliet, ac omnes in se credentes donet vita æterna.

Ex his iam apparet, quantum sit discriminis inter regnum Diaboli & Christi. In regno Diaboli est peccatum & mors: In regno Christi est iustitia & vita. In regno Satanæ est damnatio: In regno Christi est absolutio à damnatione, & salus. In regno Satanæ sunt tenebræ: In regno Christi est lux perpetua. In regno Satanæ est cruciatus: In regno Christi est gaudium. In regno Satanæ conspicitur Diabolus cum damnatis omnibus: In regno Christi Sancti fruuntur conspectu Dei & immortalitatis gloria, per Christum Iesum. Hinc ergò admoneamur, & quanto cum studio fugiendum sit regnum Satanæ, & quanta diligentia conandum sit, vt ciues constituamur beati regni Christi.

DE SECVNDO.

Iudæi videntes hoc factum Christi, tanquam legati Satanæ, se totis viribus Christo opponunt, & dicunt: In Beelzebub principe Dæmoniorum eijcit Dæmonia. Vide quanta sit mundi malitia. Dei opus Diabolo asscribit, quo in peccatis suis moriatur. Quis mortalium tanta insania insurgeret aduersus Christum, nisi spiritu Satanæ excitaretur? Verùm Christus illam contumeliam Dei nequaquam fert, sed fortissimis argumentis istam Diabolicam contumeliam confutat.

PRIMVM argumentum: Nemo potest per vnum Diabolum alium eijcere: Ergò vos improbè asseritis me in nomine Beelzebub eijcere Dæmonia: Nam si vnus Diabolus alij Diabolo vim faceret, & eum eijceret, non esset stabile regnum Diaboli. Nunc autem videmus regnum Satanæ maximè stabile & firmum esse. Nam omne regnum contra se diuisum, desolabitur. Vbicunque enim est discordia, ibi certus expectandus est interitus.

SECVNDVM argumentum est: Si ego in nomine Beelzebub eijcio Dæmonia, vestri quoque filij in eodem nomine eijciunt Dæmonia: sed hoc vestro ipsorum iudicio est falsum: Nam vos Dei virtute illos Dæmonia eijcere fatemini: quare improbè facitis, cùm me Dæmonia in nomine Beelzebub eijcere asseritis.

TERTIVM argumentum: In digito Dei, id est, potentia diuina eijcio dæmonia. Ergò falso Diabolo asscribitis opus meum.

QVARTVM argumentum: Fortis à fortiori

superatur: Diabolus à me superatur. Nam illum eÿcio, illius spolia capio: igitur sum illo fortior. Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. *Quis est ille fortis armatus? Serpens antiquus: Custodit atrium suum, dum habitat in incredulis, dum hominum sensus excœcat, ne Christum agnoscant: atq; tùm omnia quæ possidet, sunt in pace, quando scilicet silet verbum Dei, & sonant humanæ traditiones. Verùm cum gladius stringitur, quod est verbum Dei, mox Diabolus cogitur credere: nam Christus, qui in verbo est, potentior est Satana.*

QVINTVM argumentum. Qui non est mecum contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit, hoc est, Diabolus dißipat Ecclesiam, & ego colligo Ecclesiam, ergò inter me & Diabolum non conuenit: quòd autem Diabolus dißipet Ecclesiam, probat pulcerrima similitudine.

DE TERTIO.

Cùm immundus Spiritus exierit de homine: *hoc est, cum Diabolus, qui & ipse immundus est, & animos hominum coinquinare multis modis solet, exierit de homine, quemadmodum iam de misero hoc, qui obsessus erat, mea virtute eiectus est. Quid tùm facit?* Ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde

am vnde exiui. *Ambulat per loca inaquosa, id est, per corda non irrigata flumine Spiritus sancti. Quid est quòd quærat requiem & non inueniat? hoc dicto significatur eius studium: non enim satis est ei nocuisse, nisi magis noceat. Tanto perdendi homines studio laborat, non contentus est multa corda possidere, nisi ad ea redeat, à quibus anteà expulsus, vnde dicit:* Reuertar in domum meam vnde exiui. *His verbis significatur, quòd non sinat intentatos eos, qui fide purgati sunt: sed conetur rursus in eorum corda intrare, quò eos à regno Christi abducat: quod cum fit, fiunt nouißima hominis illius peiora prioribus, quia fit de nouo hostis Christi, expellit Spiritum sanctum, & grauiores pœnas luet, nisi rursus per veram pœnitentiam eiecerit Diabolum. Obseruemus ergò, quàm periculosum sit ijs, qui semel Christo dederunt nomina, & rursus se iugo Diaboli subijciunt. Hi enim vt grauißimè in Spiritum sanctum peccant, ita etiam grauißimæ pœnæ sunt ipsis metuendæ. Quare qui salutis suæ vlla tanguntur cura, citò resipiscant, & strenuè aduersus Satanam militent: ne eos rursus in peccatorum diluuium præcipitet.*

DE QVARTO.

Factum est cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, &c. At ille dixit: Quinimò, Beati qui audiunt ver-

bum Dei, & custodiunt illud. *Hic primum obseruemus diuersa hominum iudicia de verbo Dei. Quidam admirantur & amant verbum, vt hæc mulier: Quidam malè loquuntur de verbo, vt illi, contra quos hic Christus agit. Nam semper à principio mundi fuerunt tales auditores verbi. Cain verbum contemsit: Abel amauit. Nohe amauit verbum: & reliquus totus mundus contemsit. Tempore Hieremiæ paucißimi verbum Prophetarum receperunt cum fructu: pleriq; ad veterem idolatriam redire maluerunt. Hinc apud Ieremiam dicunt: Quando sacrificauimus Reginæ cœli (id est, Soli) omnia fuerunt nobis prospera: abundauimus frumento, &c. Ad eundem modum nostri dicunt: quando Missas audiuimus, dedimus Monachis, omnia fuerunt in meliore precio, maior erat timor Dei, maiorq; caritas. Hanc gratiam refert mundus Deo pro suo beneficio. Dat nobis verbum salutis: nos potiùs volumus humana somnia. Offert gratis: nos volumus Monachorum nugis mereri. Sed istis omißis audiamus Christum,* Beati, *inquit*, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. *Hæc pauca verba sunt, & habent additam magnam promißionem.*

Quodnàm est illud verbum Dei? Aliud esse non potest, quàm quod Prophetæ tradiderunt: Christus suo confirmauit sanguine: Apostoli docuerunt. Quodnàm est illud? Eius summam habet puerilis nostra doctrina Catechismus, & sunt decem præcepta, Symbolum, doctrina de Sacramentis, & quam singulis diebus Dominicis

nicis auditis ex Euangelio, hoc est, vt vno dicam verbo, quam Prophetæ, Christus & Apostoli docuerunt. Hoc verbum vult audiri: ergò vult ministros esse & pastores, qui hoc verbum docere poßint. Nam cùm det verbum, offerat salutem, quæ fide ex auditu percipitur, necessarium est, vt sint qui hoc verbum doceant.

Verùm quia non satis est docere & audire verbum, nisi custodiatur, addit Dominus: Et custodiunt illud. Quid est custodire verbum? Est verbum auditum discere, retinere, eiq; credere, & ex fide Deo veram obedientiam præstare. Ita Abraham pater noster fecit, audiuit verbum, retinuit, eiq; obediuit, & ex fide tantam obedientiam præstitit, quod potiùs, mandante Deo, voluerit suum vnigenitum filium mactare, quàm Dei præceptum violare. Sed quis est inter nos, qui Deo hanc obedientiam præstat? filij volumus Abrahæ dici, sed nolumus patris vestigijs insistere. Quid illis promittit, qui audiunt & obediunt? Beati, inquit, qui audiunt verbum, &c. Beati, id est, sunt ab omni miseria liberi, à peccato & damnatione. Beati, id est, donati vita & gloria æterna, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit vnus Deus in secula seculorum, Amen.

DOMINICA LAETARE,
Iohannis 6.

POST hæc abijt trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis, & ſequebatur eum turba multa, quia videbant eius ſigna, quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur. Subijt autem in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Inſtabat autem Paſcha feſtus dies Iudæorum. Cùm ſuſtuliſſet ergò oculos Ieſus, & vidiſſet, quòd multa turba veniret ad ſe, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes vt edant iſti? hoc

ETARE,
6.

ns mare Gali.
iadis, & seque.
ulta, quia vide.
iebat super his,
biit autem in
debat cum disci.
m Pascha festus
sustulisset ergò
t, quòd multa
ad Philippum:
edant isti? hoc
autem

autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnusquisq; puſillum quippiam accipiat. Dicit ei vnus ex diſcipulis ipſius Andreas, frater Simonis Petri: Eſt puer hîc, qui habet quinq; panes hordeaceos, & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tàm multos? Dixit autem Ieſus: Facite vt homines diſcumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Diſcubuerunt ergò viri numero fermè quinq; millia. Accepit autem panes Ieſus, cumq́; gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis ſuis, Diſcipuli verò diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus quantùm volebat. Vt autem impleti ſunt, dicit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne quid pereat. Colligerunt ergò & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinq; panibus hordeaceis, qui ſuperfuerant his qui comederant. Illi ergò homines cùm vidiſſent, quòd Ieſus fecerat ſignum, dicebant: Hîc eſt verè Propheta ille, qui venturus

turus

turus est in mundum. Iesus ergò cùm cognouisset quòd venturi essent, ac rapturi ipsum, vt facerent ipsum Regem, secessit iterum in montem ipse solus.

ENARRATIO TEXTVS.

SVMma huius Euangelij est, quòd Christus doctrinam, quam tradit Matth. 6. Primùm quærite regnum Dei & iustitiam eius (id est, Dei) & cætera adijcientur vobis, hîc facto suo & exemplo confirmet: vt nos verbo Christi & miraculo eius edocti, curam ventris abijciamus, & sequamur Christum in desertum, eiq́ omnem curam pro nobis relinquamus, iuxta eius mandatum: Iacta in Dominum curam tuam, & ipse te enutriet. Vult ergò totum hoc Euangelium docere, quòd, qui verbum Dei audiant, ament & conseruent, non sint perituri fame, quia Christus eorum in se curam recipit. Loci tres:

I. Quòd Deus habeat curam illorum, qui se sequuntur.

II. Circumstantiæ præsentis miraculi, & eius apud nos vsus.

III. Factum huius turbæ volentis Christum Regem creare. Item de Christi fuga.

DE PRIMO.

In hac prima doctrina multa perpendenda se offerunt, quorum singula aliquam doctrinam & admonitionem suppeditant: vt sunt Christi profectio, operatio,

peratio, ardor turbæ ad ipsum audiendum, quid turbam mouerit, quæ vtilitas inde ad turbam peruenerit, & quid nos ab exemplo turbæ & facto Christi discere debeamus.

Profectio Christi narratur his verbis: Abijt Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis. *Fuit autem Tiberias vrbs in honorem Tiberij Imperatoris ab Herode extructa apud Iordanem. In hac profectione Christi, obseruandus est finis & exemplum. Finis fuit vt latè propagaret suum Euangelium, doctrina & miraculis. Exemplum est, vt nos Christum imitemur, quisq; in sua vocatione, non parentes nobis, sed nocte dieq; per terram, per mare, nostræ studeamus vocationi respondere. Neq; hoc exemplum est ministris verbi imitandum tantùm, sed omnibus iuxta rationem vocationis cuiusq;.*

Quid in hac profectione agit Christus? Marcus Cap. 6. dicit, Christum misertum fuisse eorum, qui erant sicut oues non habentes Pastorem, & cœpit eos docere multa. Matthæus addit, quòd tota die fuerit occupatus in sanandis ægrotis. Hæc quatuor offeruntur perpendenda. 1. Affectus Christi. 2. Causa istius affectus. 3. Quales simus sine ministerio verbi. 4. Quis finis ministerij.

Cùm Christus miseretur turbæ, monemur, vt cogitemus, quàm paternè sit ergà nos affectus, vt qui nostris calamitatibus afficiatur: hoc est, quod Apostolus dicit ad Hebræos: Nos habemus Pontificem, qui potest com-

pati infirmitatibus nostris. Cur autem misertus sit turbæ, causa fuit quæ narratur à Marco, quia erant sicuti oues, non habentes Pastorem. Sed quales sunt oues sine Pastore? Miseræ expositæ furum & luporum iniurijs. Cùm autem hoc diceret Dominus, populus per falsos doctores erat abductus à vero Dei cultu in varias superstitiones, quarum fructus est animarum interitus: quemadmodum nos olim in Papatu experti sumus, vbi pro vero cultu Dei fuerunt in Ecclesiam inuectæ horrendæ superstitiones, vt inuocatio sanctorum, prophanatio Sacramentorum, Purgatorium, & aliæ nugæ, quæ hodiè vtinam in multorum animis non residerent. Hinc ergò discamus, quales sint homines sine ministerio verbi, nempè quòd sint veluti oues in deserto vagantes: vbi omni momento periculum graue illis immineat à furibus & lupis, imò, vt vno verbo dicam: Vbi non est verbum Dei, ibi nulla salus. Discamus & hîc finem ministerij verbi. Homines sine verbo sunt sicuti oues vagantes sine Pastore. Ergò verbum est illis veluti baculus pastoralis, quo homines è deserto ad suum pastorem congregantur. Est & veluti pabulum, quo reficiantur & alantur. Est & remedium, quo animæ nostræ sanantur. Breuiter est semen immortale, per quod renascimur ad vitam æternam, quando verbo prædicato credimus: quanta autem sit diuini verbi necessitas, hinc facilè intelligitur.

Ardor populi ad audiendum Christum hîc etiam indicatur. Sequebatur, inquit Euangelista, eum multitudo

tudo magna: Idq; in locum desertum procul ab vrbibus, vbi nec cibus nec potus erat. Vide maximum ardorem, quo populus gestit Christum audire vt nullam curam corporis sui habere videatur: hora multa præteriit, inquit Marcus.

Cur autem Christum ita secuta sit turba, explicat Iohannes in hodierno Euangelio, cùm ait: Quia videbant signa quæ faciebat. Signa autem fuerunt cùm testimonia potentiæ diuinæ in Christo, tùm doctrinæ quædam signacula, & summæ beneuolentiæ Christi ergà homines indicia. Nam in horum trium cogitationem deuenerunt per signa & miracula quæ Dominus fecit.

Ex hoc ergò, quòd hæc turba sit Christum secuta, hoc percepit commodum, quòd in salutis suæ cognitionem deuenerit: nam cùm doctrinam suam quam ore docuit, stupendis miraculis confirmauit, fidem verbo adhibuerunt, qua fide illi omnes saluati sunt, qui vsq; ad finem perseuerauerunt. Deinde & corporalia beneficia perceperunt multi: nam sanauit malè habentes, quemadmodum referunt alij Euangelistæ.

Quomodo iam huius turbæ exemplum est nobis imitandum? 1. Hanc turbam imitamur, si verbum Dei diligenter audiamus & ei credamus, conuicti miraculis Christi, quibus veritatem suæ doctrinæ confirmauit. 2. Imitabimur etiam hanc turbam in eo, quòd regulæ à Christo Matth. 6. traditæ obediat, ita enim Christus ait: Quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius,

& cætera

& cætera adijcientur vobis. Hic ordo est diligenter ab omnibus pijs obseruandus. PRIMA cura debet esse regni Dei, & iustitiæ Dei. DEINDE etiam suo loco pro vocationis ratione est laborandum Nam ita scriptura ait: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et in Psalmo dicitur: Labores manuum tuarum manducabis. Paulus quoq; dicit: Qui laborat, manducet. Ita labor omnibus præscribitur, sed iuxta rationem cuiusq;, alius est enim labor pastoris, alius agricolæ, alius regis, alius Cancellarij & senatoris Verùm cauendum est omnibus, ne ordine inuerso laborent, quod faciunt illi, qui primam quidem curam ventris habent, postremam verò mentis. Qui ergò Magistratum gerit, sic cogitet: Meus Christus dicit, Primùm quærite regnum Dei & iustitiam eius, & postea reliqua huius vitæ necessaria: huic præcepto mei Domini obtemperabo, certus quòd verè, quod promisit, sit præstaturus vtut ratio & mundus totus obmurmuret: & hunc ordinem à Christo præscriptum conetur euertere. Deus oues pascit: cur me ipsi obedientem non pasceret? Dat corpus: cur non vestem? dat animam: cur non cibum? dat æterna: cur non temporalia? Quicunq; ergò pius est, debet hanc regulã Christi sequi: Quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius, & cætera adijcientur vobis. Verùm, proh dolor, multi contra hanc regulam peccant Primùm enim qui non solùm ipsi verbum Dei non audiunt, sed alijs impedimento sunt, vt non audiant, quemadmodum impij mariti faciunt, qui suas vxores à verbo retinent,

auaricia sua explendæ gratia: Hi suo temerario ausu irrumpunt in officium Dei, & Christi præceptum malignè contemnunt: vnde quicquid agunt, malè succedit. Primùm volunt corpori prospicere: Deinde si quando vacat, animæ exiguam curam habent. Colligo, inquit aliquis, vxori meæ & liberis, rectè facis, & probo tuum studium: Natura enim hoc docet, & ratio dictat, vt maritus vxoris & prolium curam habeat, & Paulus dicit: Qui negligit suos, est infideli deterior: sed collige iuxta Christi regulam, & huius turbæ exemplum. Primùm quære regnum Dei. Deinde in vocatione tua sis diligens. Si aliter feceris, liberi tui non gaudebunt ex tuis laboribus: Nam maledictus labor est tuus, & maledictus fructus laborum tuorum erit, nec proderit liberis tuis. Est autem hoc dictum verißimum: Ex malè quæsitis non gaudet tertius hæres. Experientia docet, quòd mala à parentibus parta liberi vt plurimùm cum meretricibus inganeis, in potationibus, in contentionibus & litibus absumere turpiter soleant: Quare si pietas nobis cordi est, Christi regulam & huius turbæ exemplum imitemur, quod si fecerimus, sentiemus librealem manum Dei ergà nos.

DE SECVNDO.

Iam videamus præsentis miraculi circumstantias, quæ multæ sunt. Primùm Dominus dicit Philippo: Vnde ememus panes vt manducent hi? Cur hoc additur ab Euangelista? Hoc autem dicebat tentans eum, hoc est, vt experiretur

quid

quid haberet fidei, qui anteà viderat aquam in vinum conuersam esse in Cana Galilææ.

Sed quid respondet Philippus? Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisq; modicum accipiat. Hîc Philippus immemor miraculorum, quæ antè viderat, rationem suam in consilium adhibet, quasi diceret, Magna turba est, requiritur ad eam saturandam magna pecunia, & nos nihil ferè habemus, frustrà enim de pane emendo disputatur, deliberatio frustrà adhibetur, dum impoßibilitas impedit.

Sed venit alius discipulus Andreas, & dicit, puerum adesse, qui habeat quinq; panes hordeaceos, & duos pisces, sed hæc nihil ad tantam turbam, hic discipulus etiam desperat.

Sed quid ad hæc Christus? Dicit ergò eis. Facite homines discumbere, quasi dicat, cùm hoc sit impoßibile vestro iudicio, vt tanta turba hic conseruari poßit, ne fame pereat: Ego quæ illis dixi & vobis: Quærite primùm regnum Dei, & iusticiam eius, & cætera omnia adijcientur vobis, ostendam facto, meam promißionem non esse vanam, vos saltem iubete turbæ, vt ad comedendum discumbat.

Hîc discipuli magistro obtemperant, & viri numero, quasi quinq; millia se ad comedendum componunt, expectantes miraculosam saturitatem.

Cùm ita discumberent, accepit Iesus panes illos quinq; hordeaceos & pisces, ac primùm facta benedictione, & actis gratijs, distribuit discumbentibus, quantum

tum volebat. Postquam autem saturati sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ supersunt fragmenta, ne quid pereat. Et illi obtemperantes collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Videtis miraculum, quo Christus suam diuinam potentiam, suam promißionem & suum officium confirmat.

Quid nos hinc discere debemus? Multæ sanè doctrinæ hinc peti possunt.

PRIMVM confirmatur id quod in primo loco audiuimus, videlicet, quòd qui Christum sequuntur, non sint fame perituri, quemadmodum iam audiuistis.

DEINDE hoc miraculo confirmatur affectus Christi ergà eos qui sequuntur, de qua re etiam in prima doctrina audiuimus.

Præterea confirmatur hoc miraculo, quòd contra rationis iudicium Christus poßit iuuare, quando vult. Nam vt regnum Christi & regnum mundi sunt diuersa: ita alia fieri possunt in regno Christi, quàm in regno mundi. Nam qui regno Christi præsidet, omnipotens est, cuius velle est fieri: Omnia enim quæ voluit, vt inquit Dauid, fecit in cœlo & in terra. Cùm igitur proponit nobis Euangelium miranda Dei opera de resurrectione mortuorum, de vita æterna, de æternis impiorum pœnis, & huiusmodi alia, non adhibebimus in consilium rationem nostram, vt ab illa quæramus, quid fieri poßit, sed solum verbum Dei interrogabimus. Si enim Deus aliquid dicit, mox veniet nobis in mentem

eius

eius potentia & veritas, quia potens est, nihil est ei impoßibile, & quia verax, quicquid dicit, ratum & firmum erit. Dicit enim, Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Docemur & hoc miraculo & Christi facto, quòd Deus res modicas piorum augere velit sua benedictione: non enim in magna rerum copia sita est saturitas: sed in benedictione Domini, quæ sola diuites facit. Vnde Christus Lucæ 12. Non in abundantia cuiusq; vita eius ex ijs quæ poßidet. Et Dauid Psalmo 121. Et abundantia diligentibus te. Sæpißimè accidit, quòd pauper aliquis timens Deum meliùs pascitur pane & olere, quàm diues impius ex preciosis ferculis & dulcißimo vino. Pauper Lazarus meliùs pascebatur micis, quæ ei vix dabantur, quàm diues epulo ex suis delicatis cibis. Hæc diligenter cogitemus singuli, ac expectemus promißionem Domini, vt nostris laboribus benedicat, & nostrum panem augeat. Is enim iußit orare & dicere: Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.

Adhæc docet nos Christi factum, vt vsurpaturi diuina beneficia, gratias agamus Deo pro suo dono, & petamus, vt suum donum sua benedictione consecrare velit. Creatura enim Dei sanctificatur per verbum & orationem, quemadmodùm Paulus docet, 1. Timoth. 4. Verùm fit, vt multi, quia non agnoscunt diuina beneficia, & multò minùs gratias agunt datori, vel in magna rerum copia sint egentes, vbi magna premen-

tur

tur paupertate. Quare hortor vos, vt hoc Christi exemplum imitemini, quoties bonis Dei donis vti volueritis. Atq; hoc sit dictum de praesenti miraculo. Sequitur iam tertius locus.

DE TERTIO.

Cùm vidissent (*dicit Euangelista*) quòd Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est verè ille Propheta, qui venturus est in mundum: Iesus ergò cùm cognouisset, quòd venturi essent, vt raperent se, & facerent se Regem, fugit iterum in montem ipse solus.

Hic duo proponuntur exempla, Vnum turbae, alterum Christi. In turba duo videmus, Vnum, quod ex miraculo agnoscit Meßiam, id quod rectè à turba factum est: Nam Propheta Isaias praedixit fore, vt cùm venerit in mundum Meßias, magna miracula esset editurus, per quae agnosceretur. Hactenus ergò rectè iudicauit turba. Alterum quod videmus in turba, est error iudicij turbae, quae cùm videret ex miraculo Iesu esse Meßiam, voluit eum in Regem creare. Sed Christi Regnum non est mundanum, sicuti ipse Pilato dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. Voluit quidem turba grata esse Christo, sed non secundum scientiam suam declarauit gratitudinem. Vnde nos discamus gratitudinem ergà Deum ab hac turba: Verùm quia illa errauit in facto, nos verbum Dei pro regula gratitudinis amplectamur.

Cæterùm cùm Christus cognouisset imperitum turbæ zelum, volentis se in Regem creare, fugit in montem, & non patitur se Regem à turba creari. Quid nos hinc discamus? PRIMVM, quod modò dixi, quòd regnum Christi non sit mundanum. DEINDE quòd nullum honorem expetere debeamus contra nostram vocationem. Vnusquisq; sit contentus eo dignitatis gradu, ad quem vocatus est, & non inuadat alienam functionem gloriæ cupiditate. Verùm hic tria spectemus quisq; in sua vocatione. Primùm laboremus strenuè in timore Dei. 2. Non quæramus Vulgi laudes, si quid boni egerimus. 3. Hoc sit nostrum propositum, vt Deo, & ipsius Ecclesiæ seruiamus in timore Dei: qui aliter agunt, nihil rectè faciunt, offendunt Deum, suam superbiam produnt, quos Deus sæpè sinit labi, vt ipsorum stultitia innotescat, ac ita suæ arrogantiæ pœnas luant. Quod ne nobis quoq; accidat, rogemus Deum, vt nos suo Spiritu gubernet. Cui soli & æterno Deo sit honor, laus & gloria in secula seculorum, AMEN

DOMINICA IVDICA, Iohan. 8.

QVis ex vobis arguet me de peccato? Porró si veritatem dico, quare vos non credidistis mihi? Qui ex Deo est, verba Dei audit: Propterea vos non audistis, quia ex Deo non estis. Responderunt ergò Iudæi & dixerunt ei: Nonnè

nè benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & Dæmonium habes? Et respondit Iesus: Ego Dæmonium non habeo, sed cohonesto patrem meum, & vos ignominia affecistis me. Ego autem non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. Amen dico vobis: si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergò illi Iudæi: Nunc cognouimus quòd Dæmonium habes. Abraham mortuus est & Prophetæ, & tu dicis: qui sermonem meum seruauerit,

non gustabit mortem in æternum. Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est, & Prophetæ mortui sunt, quem teipsum facis? Respondet Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est pater meus, qui glorificat me. quem vos dicitis Deum vestrum esse, & tamen non cognouistis eum, ego autem noui eum, & si dixero, quòd non nouerim eum, ero similis vestrî mendax, sed noui eum, & sermonem eius seruo. Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, & vidit atq; gauisus est. Dixerunt ergò Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Dixit eis Iesus: Amen amen dico vobis: Antequam Abraham nasceretur, ego sum. Tollebant ergò lapides Iudæi, vt iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit è Templo.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet singularem doctrinam de Christo, & eiusdem doctrinæ oppugnationem

per Christi hostes. Quemadmodum enim Christus suam personam, officium & doctrinam defendit, & monstrat verum salutis fontem: Ita Iudæi Christi hostes se opponunt personæ, officio, & doctrinæ Christi, & contra illum agunt tribus armis, quibus Satanas inde usque ab initio mundi usus est. Arma autem illa tria hæc sunt: Hypocrisis (advaartis hellighed) Sophistica (klagloff) tyrannis (offervold) Habet ergò hoc Euangelium duplicis regni descriptionem, videlicet Christi & Satanæ. Vt enim Christus hîc suum regnum tuetur: ita Satanæ satellites sui Domini partes agunt. Verùm quia nostra interest potiùs quid dicat Christus, quàm quid contrà sentiat Satanas, ex verbis Christi duas doctrinas huius Euangelij proponam, & quid ad singulas responderint ac fecerint hostes Christi declarabo. Loci duo:

I. Quòd, quemadmodum CHRISTVS sit verus Meßias: Ita omnis, qui eum non audit, à Deo non sit.

II. Quòd, qui verbum Christi seruet, à morte æterna liberetur. Et in his duabus præcipuis huius Euangelij doctrinis, conuentionem inter Christum & Iudæos exponam, in qua expositione multæ particulares doctrinæ se offerunt.

DE PRIMO.

Primæ doctrinæ partes sunt duæ: Vna, quòd Christus sit verus Meßias. Altera, quòd qui Christum non audit, à Deo non sit. De priori parte ita habet textus:

Quis ex vobis arguet me de peccato? Si

veritatem dico, quare vos non creditis mihi? *Doctrinam Christi reprehenderunt Iudæi, quia Satanas & eius ministri oderunt veritatem. Christus suam doctrinam vitæ innocentia, Prophetarum testimonijs, & varijs miraculis confirmauit, vt & agnosceretur à Iudæis verus Meßias esse, & ab illis crederetur Christo in salutem. Cùm ergò illi instinctu Satanæ, odio Christi, & amore suæ falsæ doctrinæ, quam à maioribus acceperant, se Christo totis viribus opponerent: Christus contrà sentiens salutem humanam, suam innocentiam, doctrinam & officium defendit, vt saltem quosdam ex suis hostibus lucrifaciat Deo, & à damnationis præcipitio reuocet. De innocentia ergò suæ personæ primùm quærit:* Quis (*inquit*) ex vobis arguet me de peccato? *quasi diceret: Palàm vixi inter vos ab infantia mea ita innocenter, vt nemo vestrûm posit me vllius peccati arguere. Hoc autem cùm sit proprium Meßiæ, quare me Meßiam olim promissum non agnoscitis? Nam solus Meßias est absq; omni peccato. Cùm ergò nemo vestrûm poterit me peccati conuincere, stultè facitis, qui non solùm me non agnoscitis Meßiam: verùm etiam me vt peccatorem condemnatis. Hùc addit de doctrina sua:* Si veritatem dico vobis, cùr non creditis mihi? *quasi dicat: Cùm doctrinam meam innocentia vitæ, testimonio Prophetarum, & multis miraculis ita veram esse doceam, vt velitis nolitis, eam veram esse fateamini, cur non creditis mihi? prorsus insanus est, qui id, quod*

verum esse nouit, tanquam falsum persequitur: sed ea est natura hominum, qui malè institutus est à puero, difficulter ab errore reuocatur: adeò à teneris assuescere multum est. Verùm hîc quid à Christo & à Iudæis discamus? A Christo quidem discant omnes ministri verbi, vitam suam instituere, & ita docere, vt nemo quicquam habeat, quod vel in vita, vel in doctrina arguere poßit. Tametsi enim solus Christus purus erat ab omni peccato: tamen qui eius Euangelium docere volunt cum fructu, debent publicis criminibus carere. Poeta enim rectè dicit:

Turpe est Doctori cùm culpa redarguit ipsum.

Quomodo enim, quæso, Sacerdos potator potatores reprehendere poterit? quomodo audebit scortator scortatores & adulteros castigare? quomodo auarus auaritiam? Vsurarius vsuram? contentiosus lites? Superbus superbiam damnare? In summa, qui alios vult arguere, ipse debet esse sine culpa. Qui autem dicunt: Facite vt doceo, & nolite facere, vt ago, non sunt Christi ministri, sed Satanæ. Nam nemo docere censendus est, nisi vita exprimat, quod verbis docet. Ita enim Paulus docet Timotheum: Esto forma gregis, id est, quod voce doces, vita exprime, vt doctrinæ exemplum viuum in te conspiciant auditores tui. Vnde & de se Paulus dicit: Estote imitatores mei, sicut ego Christi. Deinde, qui audiunt Euangelium, debent aliquid ab his Iudæis discere, non quidem vt cum illis se Christo & suis doctoribus opponant: sed vt eorum damnatione

admoniti pœnitentiam agant, & Christi beneficio saluentur.

De altera parte primæ doctrinæ ita ait textus: Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non audîstis, quia ex Deo non estis. *Causam aßignat, cur Iudæi tàm malignè doctrinam Christi contempserint, videlicet, quòd non fuerint à Deo, sed à Satana. Non loquitur hîc de humana natura, quæ verè à Deo est, sed de malicia hominum, quæ est à Diabolo: hæc enim malicia facit, quòd homines verbum Dei non libenter audiant. Hîc vnusquisq; se examinet, & de se ipso statuat, num à Deo sit aut Diabolo. Qui etenim verbum Dei libenter audit, habet testimonium Christi quod sit à Deo, contrà qui verbum contemnit & persequitur, verè est à Diabolo, tametsi hoc libenter non volunt audire homines impij. Sed quemadmodum hîc Iudæi Christum, qui sibi hoc indicauit, persequebantur & calumniabantur: ita hodiè ministros Euangelij persequuntur, qui voce illorum declarantur à Diabolo esse. Quid ergò hîc dicunt Iudæi? Responderunt & dixerunt ei: Nonnè benè dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & Dæmonium habes? Hæc est ars Satanæ, quòd quando non potest inficiari veritatem, confugit ad conuicia: ita & hodiè fit, quando non possunt homines negare, quid verbum Dei sit, quo illorum impietas arguitur, statim confugiunt ad conuicia, & aliquid quærunt, quod in ministris Euangelij reprehendant. Sed*

quid facit hic Christus? Respondet: Ego Dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me. Ego autem non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. *In hac responsione Christus primùm negat se habere Dæmonium, quod ex eo confirmat, quòd quærat gloriam Dei, quod non faciunt, qui pacta cum Diabolo fecerunt. Deindè conuicium in Iudæos retorquet, cum inquit:* Et vos inhonorastis me. *qui Deum honoro. Qui enim eos conuicijs afficiunt, qui Deum honorant, à Diabolo eos duci necesse est. Præterea cum addit:* Ego non quæro gloriam meam, est qui quærit & iudicat, *remouet à se inanis gloriæ cupiditatem, & se in suo officio Patri commendat. Ex hac Christi responsione, ministri verbi tria discant: 1. Tueri se quantum fieri poßit à conuicijs quibus afficiantur, ne illorum ministerium vilescat, vbi ipsi in contemptum venerint. 2. Conuiciatoribus sua peccata obijcere, quòd non tàm contra homines, quàm contra Deum ipsum belligerantur. 3. Suam gloriam non quærere, sed Dei, & certo sibi persuadere, quòd Deus ipsorum innocentiam tueatur.*

DE SECVNDO.

De secunda doctrina ita sonant verba Domini: Amen amen dico vobis, Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non

videbit in æternum. *Hæc verba ſunt benè perpendenda, quæ ſummum beneficium Chriſti ergà homines continent, videlicet quòd qui ſermonem Chriſti ſeruauerit, non ſit viſurus mortem in æternum. Verùm quò hæc meliùs intelligamus, volo ordinè explicare quid contineant. Primùm enim hîc obſeruandum eſt iuramentum Chriſti. 2. Quales ſimus ſine Chriſto. 3. Quid per illum conſequi liceat. 4. Quomodo beneficiorum Chriſti participes fieri valeamus.*

Iuramentum eò pertinet, vt confirmet nos de veritate Dei contra omnes humanas & diabolicas doctrinas, contra ſenſum carnis, atq; adeò contra totum regnum Diaboli, quod Sophiſtica, hypocriſi & tyrannide conſtat: non enim fieri poteſt, vt filius Dei fallat, qui tanto iureiurando fidem ſuæ doctrinæ fecit.

Quales ſumus ſine Chriſto? Per Chriſtum fit, vt non videamus mortem in æternum: quare ſine Chriſto æternæ mortis ſumus rei. Eſt autem, vt quadruplex vita, ita & quadruplex mors.

PRIMA *vita eſt naturæ, qua naturaliter in hoc mundo viuimus. Hæc vita bona quidem per ſe eſt, quia eſt donum Dei, quod promittit in quarto præcepto: ſed variat pro conditione hominum. Abrahamo quidem fuit bona, quia is ea vſus eſt in gloriam Dei: Neroni verò fuit mala, quia ea vſus eſt, cùm in contumeliam Dei, qui eam dedit, tùm in ſuam ipſius condemnationem. Huic vitæ naturali opponitur mors naturalis, quæ mala quidem per ſe eſt, quia eſt pœna peccati: ſed*

pro

pro conditione hominum variat. Nam vt Abrahamo hæc mors fuit transitus ad vitam meliorem, quare ei bona fuit: ita Neroni fuit ianua gehennæ, igitur ei mala erat.

SECVNDA vita est peccati, qua scilicet viuit peccatum in homine, & regnat per concupiscentias suas, vt in omnibus impijs. Hæc perpetuò mala est, quia ad damnationem tendit. Huic opponitur mors peccati, qua mortificatur peccatum in nobis, quod fit, quando & vera pœnitentia & timore Dei viuimus. Hæc mors peccati semper est bona, quia transitus est ad vitam æternam.

TERTIA vita est gratiæ, qua viuit Christus in nobis per gratiam: hæc semper bona est, quia est donum Dei, & via ad gloriam. Huic opponitur mors gratiæ, hoc est, priuatio gratiæ, quod fit, quando relabimur in peccata, & abijcimus fidem. Hæc semper est mala, quia est via ad gehennam.

QVARTA vita est vita æterna, qua pij viuent cum Deo & Angelis in æterna beatitudine: hæc vita maximè bona est. Huic opponitur mors æterna, quæ est æterna damnatio, huic morti æternæ obnoxij sunt omnes sine Christo: nisi enim Christi beneficio ab hac morte liberemur, erit nobis perpetuum peccati stipendium: sicut Paulus dicit, Rom. 6. Tales ergò sumus sine Christo, hoc est, miseri, damnati, & rei æternæ mortis.

Sed quales per Christum euadimus? Hoc Christus

iura-

iuramento astruit, nimirum quòd ab æterna morte liberati donemur æterna vita, in qua erit gaudium sine fine.

Quomodo Christi beneficiorum reddimur participes? Respondet hoc Euangelium: Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, non videbit mortem in æternum. *In verbo igitur Christi magnus thesaurus est: qui hoc seruat, habet Christum, qui solus est via ad vitam. Quid est seruare verbum Christi? Est illud audire, illud discere eiq́ credere, iuxta illud: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Quare? quia qui credit, iustificatur fide sua, hoc est, absoluitur à peccato, donatur iustitia Christi, & acceptatur propter Christum ad vitam æternam. Qui igitur vitam æternam cupit, hæc obseruet, quæ iam dicta sunt, viuat in perpetua pœnitentia, audiat verbum Christi, eiq́ credat, & vsq́ ad mortem in fide perseueret: ita futurum est, vt hæc naturalis mors sit illi transitus futura ad æternam vitam.*

Sed quid Iudæi dicunt ad hanc Christi salutarem doctrinam? Christus dicit: Qui custodierit sermonem meum, non videbit mortem. *Iudæi respondent:* Nunc cognouimus, quòd Dæmonium habes: Abraham mortuus est & Prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit

bit mortem in æternum, nunquid tu maior es Abraham patre nostro, qui mortuus est, &c. quem teipsum facis? *quasi dicerent: Si sermo tuus adeò est efficax, vt te audientes non gustent æternam mortem, sanè maior es Prophetis & Patriarcha nostro Abraham, qui mortui sunt: sed hoc est falsum: non enim maior es Abraham. Est igitur falsum quod dicis, qui custodierit sermonem meum, non gustabit mortem in æternum: quare blasphemus in Deum es, & habes Dæmonium. Christus respondet & ait:* Si ego glorifico meipsum, gloria mea nulla est (*scilicet vestro iudicio*) est pater qui glorificat me. *Sententia horum verborum est, Filius vnigenitus Dei est maior seruis Dei & Filijs Dei adoptiuis: Ego sum Filius Dei vnigenitus, quemadmodum Pater ipse de me testatur voce sua & operibus: Prophetæ autem & Abraham sunt serui Dei & Filij Dei adoptiui: Quare sum ego maior, quàm Abraham & Prophetæ: non est ergò mirum, si sermo meus est efficacior quàm illorum. Deinde Sophistica sunt vsi: nam quod Christus dixit de æterna morte, illi de naturali morte interpretati sunt, sed malignè. Quare Christus pergit eos reprehendere, dicens:* Si dixero quòd non noui eum, ero similis vobis mendax. Nam vos dicitis, vos nouisse quem non nouistis *Sed quid est nosse Deum? Est 1. scire quis sit, nempè Pater, Filius, & Spiritus*

ritus sanctus. 2. credere in illum. 3. iuxta ipsius voluntatem vitam instituere.

Verùm, quia Iudæi de Patre Abrahamo gloriabantur, pergit Christus ostendere, quàm vana sit ista iactantia, & ait: Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est. His verbis tria docet Christus: 1. Quòd fuerit, antequam assumserit humanam naturam, nempè ab æterno, æternus Deus. 2. Quòd Abraham in se crediderit: nam credere in Christum, est spiritualiter Christum videre. Videtur autem Christus tripliciter: Spiritualiter tantùm, vt Abraham & nos, qui in illum credimus hodiè: Corporaliter tantùm, vt Iudæi viderunt ipsum, qui hîc cum eo colloquebantur: Corporaliter & Spiritualiter simul, vt Sancti, qui cum Christo in terra versati sunt, & nos, qui credimus resurrectionem mortuorum. Prima & vltima visio est salutaris. 3. Docet Christus his verbis, quòd Iudæi non insistant vestigijs patris sui Abraham, de quo adeò gloriantur. Nam Abraham agnouit Christum, & in eum credidit, & gauisus est de eo: Iudæi autem nec in Christum credunt, nec de illo gaudent, imò potiùs Christum damnant, quare falsò gloriantur de Abraham. Sed quid respondent ab hoc Iudæi? Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? ac si dicerent: Abraham mortuus est ante duo millia annorum & vltrà, non igitur ipsum videre potuisti, qui non-

nondum fuisti. Christus respondet: Amen amen dico vobis, antequam Abraham foret, ego sum. *Tria apertè de Christo docent hæc verba. 1. Quòd sit verus Deus. 2. Quòd sit verus homo. 3. Quòd Deus & homo in Christo non sint duæ personæ, sed vna tantùm, diuina persona, quæ humanam naturam assumsit, vt fieret victima pro mundi peccatis. Sed quid ad hoc Iudæi?* Tulerunt lapides, vt iacerent in eum: *Hîc describitur extremum refugium Satanæ, quod est vis & tyrannis. Hactenus egerunt contra Christum conuitijs, hypocrisi, Sophistica: nunc tandem arma capiunt.* Sed Christus abscondit se, & exit de templo. *Quo facto duo docet. Vnum quòd Ecclesia diuinitùs custodiatur aduersus tyrannidem Diaboli & mundi. Alterum, quòd non velit suum verbum, nec in suo verbo esse apud eos, qui ipsum palàm persequuntur: sed tantùm apud eos, qui se recipiunt & amant. Huic verò Mediatori cum Patre, & Spiritu sancto, sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA PALMARVM

Matth. 21.

Cum appropinquassent Hyerosolymis, &c.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium bis in anno legitur, nempè Dominica prima Aduentus, & Dominica Palmarum:

rum: sed non eadem de causa. Nam Dominica Aduentus legitur, quia Prophetia Zachariæ concionatur in eo de Aduentu Christi in mundum, qui futurus erat Rex & Saluator in se sperantium: Hodiè autem legitur propter Historiam, quæ hoc die gesta est, nempè sexto die antequàm pateretur.

Summa autem Euangelij est, quòd Christus super asinam & pullum eius, adductos per discipulos, sedens, equitauit versus Hierusalem, cui populus acclamabat, Hosanna filio Dauid, & palmas strauerunt in via, & vestes suas. Deindè quòd ingressus eiecerit ementes & vendentes, &c. Loci sunt tres.

I. Descriptio regis Christi & eius regni.

II. De ciuibus huius regis & eorum officio.

III. De ijs quæ in Templo contigerunt, postquàm eo Christus est ingressus.

DE PRIMO.

De hoc lege Dominica prima Aduentus, qui ibi est secundus locus.

DE SECVNDO.

Hic fuit tertius Dominicæ primæ Aduentus: vnde petatur explicatio vsq; ad Paragraphum de vsu Aduentus.

DE TERTIO.

Tertius locus est historia eorum, quæ contigerunt in templo, postquam eo Christus ingressus est. Hæc Historia in quatuor partes distribui potest, quæ sunt:

I. Eiectio ementium & vendentium in Templo, & eius facti ratio.

II. Sanatio claudorum & cæcorum in Templo.

III. Defensio puerorum clamantium Hosanna filio Dauid.

IIII. Fremitus Principum, sacerdotum & scribarum aduersus Christum.

DE PRIMA PARTE.

Narrat Euangelista, quòd Dominus ingressus sit Templum, & eiecerit ementes & vendentes. Deinde quòd causam sui facti addat, cùm inquit: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum. In facto tria perpendenda sunt. 1. Facti occasio. 2. Factum ipsum. 3. Significatio facti. Occasio facti fuit inexplebilis auaritia Sacerdotum, qui ideò hæc ordinarant, vt qui vellent offerre, haberent ad manum venale, quicquid cuperent. Horum auaritia cùm sit damnanda, cauere sibi debent ministri Euangelij, ne artes expilandi plebem quærant: quemadmodum in Papatu factum est, vbi Missas, indulgentias, & alias nugas habuerunt venales in propriam & aliorum damnationem. 2. Perpendendum est Christi factum: Nam hoc facto testatur se Regem, summum Pontificem, & diuini cultus præsidem esse: Alioqui priuata autoritate manum non admouisset: sed voce tantùm dolorem animi declarasset. Hoc factum Christi imita-

ri debent & magistratus pius, & præsides cultus diuini, ne extent in templis Christianorum pollutiones cultus diuini. Alij quibus non est ea autoritas, debent dolere, & voce testari, quòd cultus diuini corruptelas improbent. 3. Significatio huius facti est perpendenda: nam vt templum pollutum erat, ita significauit spiritualem fore templi purgationem per suam mortem & resurrectionem gloriosam.

Deindè in causa huius facti, quæ exprimitur hisce verbis: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem, &c. duo discamus: Primum quod templum visibile sit sedes diuini cultus. Etsi enim omnis locus est pijs templum, siquidem licet vbiq; Deum inuocare: tamen templum communis locus est, in quo conuenire & precari, & alia, quæ ad pietatis externam disciplinam attinent, exercere oportet. Alterum, vt nos habeamus templa destinata cultui diuino in honore, & seruemus ea munda ab idolis & idolorum cultu. Verùm adeò, proh dolor, adhæret multis Papistica superstitio, vt ne idolum de suo templo tolli permittant. Sed de hac re aliâs plura.

DE SECVNDA PARTE.

Secunda pars rerum gestarum à Christo in templo est, quòd claudos & cæcos ad se venientes sanauit: quo facto testatur primùm, quòd sit verus Messias. Nam Propheta Isaias prædixit, vt cum venisset Messias, talia miracula ederet. 2. Significat hoc factum officium Messiæ, quod est destruere opera Satanæ: nam

cum morbum tollit Christus, causam etiam amouet: causa autem morbi omnis, est peccatum. 3. Vsum templi indicat symbolo, quod eò destinatum esse debet, vt nos à spiritualibus morbis purgemur, quod fit dùm verbo, quod illic prædicatur, credimus, & credentes abluimur à peccatis nostris sanguine Iesu Christi, sicut Iohannes dicit: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate.

DE TERTIA PARTE.

Cum pueri clamarent in templo, Hosanna filio Dauid, & obiurgarentur à Pharisæis, Christus puerorum patrocinium sumit, & eorum factum scripturæ testimonio comprobat. Nonnè legistis, inquit, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?

Hîc habemus quod discamus ab vtrisq;, hoc est, à pueris & à Christo. A pueris primùm discant nostri pueri Christum agnoscere & prædicare. Christus enim cum dicit, regnum cœlorum pertinere ad pueros, profectò vult puerorum fide & voce laudari & celebrari, sed proh dolor, multi sunt pueri, qui non solùm ignorant Christum, verumetiam adeò corruptè sunt educati, vt nihil aliud didicerint, quàm iurare, mentiri, turpiter loqui, & alias nequitias exercere, qui non solùm ipsi aliquando suæ nequitiæ dabunt pœnas, verumetiam parentes ipsorum à Deo punientur, qui pueros ipsis in pietate erudiendos dedit, adeò sacrilegè neglexerunt. Deindè discamus à pueris, Christum confiteri in medio hostium eius. Hîc aderant Pharisæi, & Scribæ

præcipui gubernatores Reipub. istius, qui Christum persequebantur & irascebantur omnibus, qui Christo aliquem honorem exhibuerunt: Verùm hac sæuitia non sunt absterriti pueri, sed quò magis prohibebantur, eò magis clamabant: ea enim est vis fidei, quod vbicunq; sit, non poßit celari, sed semper prorumpat in Dei laudes. Hoc officium ab omnibus requiritur, iuxta illud Pauli dictum, Rom. 10. Corde creditur ad iusticiam, ore fit confeßio ad salutem.

A facto Christi discamus primùm, quòd velit eos, qui sibi credunt, tueri. Deindè quòd exemplo Christi, ratione vocationis, debeamus innocentiam aliorum tueri, & præcipuè patrocinio nostro pijs adesse, ne ab impijs opprimantur.

DE QVARTO.

Fremitus principum, Sacerdotum & Scribarum aduersus Christum, longè antè prænunciatus fuit voce Dei & Prophetarum: Nam cum Deus Gen. 3. prædicit fore, vt semen serpentis calcaturum sit Semen mulieris, significat quòd Satan & eius membra homines prophani & impij sint Christum & Ecclesiam persecuturi. Et Dauid Psal. 2. non solùm hunc fremitum Iudæorum aduersus Christum Spiritu preuidet, cum ait: Quare fremuerunt gentes, & populi meditantur inania? verumetiam ex dicto Genesis promittit futurum, vt semen mulieris, id est, Christus, & omnes in illum credentes sint superaturi Satanam & ipsius membra. Qua autem in re consistat ista victoria Dauid, in

eodem

eodem Psalmo indicat, cum ait: Beati omnes, qui confidunt in eo. Quare nos Satanæ & eius membris renunciemus, & firma fiducia recumbamus in Christum victorem Satanæ & donatorem æternæ vitæ, cui honor & gloria in secula, Amen.

DE COENA DOMINI, 1. Corinth. 11.

EGO accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quòd Dominus Iesus in ea nocte, qua traditus est, accepit panem: & postquam gratias egisset, fregit, ac dixit: Accipite, edite, Hoc meum est Corpus, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiescunq; biberitis in mei commemorationem. Quotiescunq; enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec venerit. Itaq; quisquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis

 Domi-

Domini. Probet autem homo seipsum & sic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indignè, iudicium sibijpsi edit, & bibit, non diiudicans corpus Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Festum ideò institutum est, vt historia institutionis Cœnæ Dominicæ hoc die in Ecclesia tractetur, quò verus huius sacræ Cœnæ vsus intelligi poßit. Nam cum Christus pridiè antequam pateretur, hanc Cœnam institueret, mandatum dedit discipulis, vt hanc Cœnam in sui conseruarent memoriam. Quare necesse est, magnas & graues causas esse: cur necessarium sit huius Cœnæ institutionem magnifacere. Nisi enim causas institutæ huius Cœnæ diligenter perpenderimus, non possumus satis admirari saluatoris nostri bonitatem, qui cum esset in grauißimo dolore propter imminentem mortem, voluit tamen hanc instituere, & eam commendare Ecclesiæ infirmißimum Sacramentum nostræ salutis per ipsum partæ, in quo perpetuò conseruaretur fœderis inter Deum & hominem sanciti sanguine Christi memoria. Verùm vt nos poßimus de hac Cœna distinctiùs docere, proponam tres locos, quos hoc tempore explicabo per Dei gratiam. Loci tres:

I. Institutæ huius Cœnæ circumstantiæ, & significationes, vnde colligetur eius plena descriptio.

II. Vera

II. *Vera & legitima probatio eorum, qui hac Cœna vtiliter vti volunt.*

III. *Verus vsus legitimaq; meditatio huius Cœnæ.*

DE PRIMO.

Multæ circumstantiæ sunt in historia institutionis huius Cœnæ, quas ordinè ex textu proponam.

PRIMA *est temporis: Ita enim habent verba textus:* Dominus noster Iesus Christus in ea nocte, qua tradebatur. *Nam die Iouis sero, antequam die Veneris sequenti crucifigeretur, hanc Cœnam instituit, vnde duo colligamus. Primum, quantum necesse est fuisse amorem Christi ergà nos, qui cùm sciret se postidiè passurum, voluit tamen hanc perpetuam suorum beneficiorum memoriam instituere. Alterum, quòd huius Cœnæ celebratio debeat à nobis fieri in vera pœnitentia, quemadmodum posteà rursus dicetur.*

SECVNDA *circumstantia est de Conuiuis, qui fuerunt in hac Cœna: in ea præfuit Christus: aderant discipuli boni & mali. Boni quidem fuerunt infirmi valdè: malus fuit solus proditor Iudas. Hinc docemur, quòd Christus velit semper adesse huic Cœnæ, & quòd Cœna hac pertineat ad discipulos Christi, tametsi impij quoq; se immiscent: cedit tamen hæc Cœna illis in iudicium & damnationem, quemadmodum posteà rursus dicetur.*

TERTIA *circumstantia est benedictionis:*

Nam accepto pane gratias egit. Si filius Dei ante vsum rerum agit gratias, quid nos decet?

QVARTA circumstantia est elementorum: Nam pane & vino vsus est in huius Cœnæ institutione. Quemadmodum enim homo externus alitur pane & vino: ita spiritualiter internus homo alitur corpore & sanguine Christi.

QVINTA circumstantia est rerum, quæ inuisibiliter adsunt in hac Cœna, vt sunt: verum corpus & verus sanguis Domini nostri Iesu Christi.

SEXTA circumstantia est mandatum: Mandat enim, vt Ecclesia perpetuò hunc ritum celebrandæ Cœnæ retineat: Hoc facite, inquit.

SEPTIMA circumstantia est fœderis noui, Hic calix, inquit, nouum testamentum est in meo sanguine. Cùr autem vocetur hæc Cœna nouum testamentum, posteà dicetur.

OCTAVA circumstantia est finis institutæ Cœnæ, quæ his verbis exprimitur: Hoc facite, inquit, in mei recordationem, hoc est, quotiescunque vtimini hac Cœna, memoriam beneficiorum, id est, Passionis & Resurrectionis meæ recolite, & annunciate mortem meam, donec veniam.

NONA circumstantia ex octaua sequitur, nimirum, quòd celebratio huius Cœnæ pertineat ad adultos tantùm, qui possunt doceri de morte Domini, & qui publicè gratias agere possunt Domino pro beneficiis suis.

Hæ sunt circumstantiæ huius Cœnæ diligenter perpendendæ: Nunc quæ sint huius Cœnæ significationes ostendam: Nam vt agnus Paschalis plures habuit significationes in veteri testamento: ita & hæc sacra Christi Cœna, quæ in locum Agni Paschalis succeßit. Vt ergò Agnus Paschalis 1. admonebat populum de beneficio olim præstito, id est, de liberatione à seruitute Aegyptiaca. 2. Confirmabat fidem vtentium. 3. Adumbrabat futuram victimam Christi. 4. Perpetui fœderis inter Deum & homines typus erat. Ita Cœna hæc habet quoq; varias significationes: idq; partim respectu præteriti temporis, partim præsentis, partim futuri, partim æternitatis: quas significationes nunc exponam quàm possum clarißimè. Deus adsit & mihi docenti, & vobis audientibus, vt in Dei gloriam cedat, & in nostrî salutarem instructionem.

Quæ est significatio Cœnæ respectu præteriti temporis? Si tempus præteritum respicimus, est hæc sacra Cœna commemoratio quædam historiæ de paßione Domini, iuxta Christi mandatum: Hoc facite in mei commemorationem. Quotiescunq; ergò vel ipsi accedimus ad Cœnam, vel alioqui intersumus Cœnæ celebrationi, debemus meminisse mortis, sepulturæ & resurrectionis Domini.

Quæ est significatio Cœnæ respectu presentis temporis? Primùm significat nos vniri & incorporari Christo, idq; spiritualiter. Ita enim Paulus docet, cum ait: Calix benedictionis cui benedicimus, nonnè communio

sanguinis Christi est? panis quem frangimus, nonnè communio corporis Christi est, hoc est, communicatio corporis & sanguinis Domini facit nos habere quandam communionem cum Christo. Deindè significat, nos quoq; vniri inter nos spiritu Christi, qui vnà hanc Cœnam communicamus: Cuius communicationis symbolum vnus panis existit, vt Paulus testatur, cùm ait: Quoniam vnus panis, vnum corpus sumus multi. Quemadmodum enim panis ex multis compactus est granis: ita qui vnà communicant, in vnum corpus, cuius caput est Christus, spiritualiter coalescunt: atq; ideò Paulus hanc Christi cœnam vocat communionem. Hinc quidam ex sanctis Patribus ait: Cœna dicitur communio. 1. Quia communicamus per ipsam Christo. 2. Quia participamus eius carnem & diuinitatem. 3. Quia communicamus & vnimur inuicem per ipsam.

Deinde significat hæc Cœna, nos spiritualiter ali & sustentari corpore & sanguine Christi. Vt enim panis & vinum corpora humana nutriunt, augent, conseruant, exhilarant: ita corpus Christi & sanguis alit, auget, conseruat & exhilarat animas nostras ad vitam æternam, modò vera fides in nobis sentiatur.

Quæ est significatio huius Cœnæ respectu futuri temporis? Hæc sacra Cœna significat, quòd virtute corporis Christi resuscitati ex mortuis, nostra quoq; corpora olim resurgent, vt fiant conformia glorioso corpori Christi. Vnde Paulus: Si Christus resurrexit, & nos surgemus, vt fruamur perpetua præsentia Christi corporis in

poris in omni æternitate. Vnde quidam sancti Patres hanc Cœnam vocârunt viatuum, quia admonebant antè mortem sumentes hanc Cœnam, quòd Christus esset in ipsis via ex his ærumnis ad æternam beatitudinem.

Quæ est significatio Cœnæ Domini respectu æternitatis? Est perpetuum fauoris Dei ergà homines testimonium, nullo tempore mutationi obnoxium, ac propterea vocat ipse Dominus hanc suam Cœnam nouum testamentum, vt quod nulli vetustati vnquam obnoxium fiat. Verùm vt hoc intelligatur clariùs, dicam breuissimè, quæ in omni testamento concurrant, & quomodo illa quæ in omni testamento concurrunt, etiam hîc adsint: adhac quid sit nouum testamentum.

In omni testamento sunt quinq;: 1. Testator qui facit Testamentum. 2. Bona quæ testator legat. 3. Scripti hæredes. 4. Mors testatoris. 5. Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus. In hoc nouo testamento testator est Christus: hæreditas vitæ æternæ possessio: Hæredes sunt filij Dei, id est, omnes qui credunt in Christum: Mors testatoris Christi intercessit. Nam mortuus est & sepultus, & resurrexit tertia die. Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus sunt, vt in Christum credant, eiq; obtemperent, ac vitæ innocentiam tueantur vsq; ad finem, & si lapsi fuerint in peccatum, seriam ante mortem agant pœnitentiam. Hinc iam quid sit nouum Testamentum concludamus hoc modo: Nouum testamentum est fœdus æternum, sancitum

morte

morte testatoris Iesu Christi, de gratia Dei, remissione peccatorum & donatione vitæ æternæ, promissa omnibus gentibus & populis in Christum crucifixum credentibus.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de Calice bibat: nam qui ederit indignè, aut qui biberit indignè, iudicium sibi edit & bibit. *Hæc verba Pauli quatuor confirmant. 1. Quòd vsus Cœnæ in Ecclesia debet esse. 2. Quòd sit necessaria ante vsum huius Cœnæ probatio. 3. Quòd indignè vsurpans hanc Cœnam grauissimè peccet. 4. Quòd hæc Cœna tantùm porrigenda sit ijs, qui se probare possunt. De secundo tantùm dicam, videlicet quomodo vnusquisq; se probare debeat, qui hac Cœna vtiliter vti cupit.*

Quomodo ergò debet se probare, qui hac Cœna vult vti? Hoc Paulus docet. 2. Cor. 13. his verbis: Vos ipsos probate, nùm sitis in fide: vos ipsos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quòd Christus sit in vobis? Ex quibus verbis intelligitur, quòd ista probatio in hoc sita est, vt vera sentiatur fides & Christi præsentia in nobis, hoc est, vt planioribus verbis dicam: is probatus est, & dignè accedit ad sacram Christi Cœnam, qui reuerenter in timore Dei, in vera pœnitentia, in vera fiducia, & cum pio proposito ad hanc Cœnam accedit: & contrà, qui sine reuerentia, sine timore Dei, sine vera pœniten-

nitentia, sine vera fiducia, & cum proposito peccandi accedit, is indignè accedit, non dijudicans corpus & sanguinem Domini, & sibi iudicium manducat: quare omnis qui accedit hanc Cœnam: & habet animum manendi in suis peccatis, is blasphemus est, & cum Iuda Sacramentum sumit.

Vt autem rudes homines non temerè præsumant hanc Cœnam adire, vtilis est instituta disciplina confeßionis & absolutionis in Ecclesijs nostris. Nam hæc disciplina multum iuuat ad hoc, vt quis se legitimè probare poßit.

Verùm vt de confeßione & absolutione rectè iudicare poßimus: Primùm sciendum est, quod vt duplex est confeßio: Ita & duplex absolutio. Vna confeßio est coram Deo tantùm, cùm videlicet quis suum peccatum coram Deo confitetur, agnoscit se peccatorem, & petit veniam propter Christum: sine tali confeßione nullus adultus saluatur. Sic confessus est Dauid, cum inquit: Miserere mei Deus, quia peccaui tibi: ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Sic & Daniel confessus est, quando ait: Peccauimus, & iniquè egimus cum patribus nostris. Sic publicanus: quando non audebat eleuare faciem in cœlum: sed percußit pectus suum, dicens: Deus propicius esto mihi peccatori. Huic confeßioni respondet absolutio, quæ fit per solum Deum: & hæc fit quando homo credit promißioni gratuitæ. Quicunque enim credit, est à peccato iustificatus, id est, absolutus à peccato.

Nam

Nam cum peccatum sit defectus à lege & voluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, erit profectò absolutio liberatio hominis credentis ab obligatione ad æternam mortem & damnationem. Sic absolutus est Manasse, Dauid, Latro in cruce, Magdalena. Ita nos quotidiè absoluimur, quando dicimus ex vero corde: Credo remissionem peccatorum, & cum precamur ex fide, Remitte nobis debita nostra. Hoc dictum sit de primo genere confessionis & eiusdem absolutione.

Alia confessio est disciplinæ, cùm homo consilij, doctrinæ & confirmandæ fidei suæ causa, accedit ministrum Ecclesiæ, agnoscit se peccatorem, petit consolationem, cupit erudiri verbo Dei, quo ipsius conscientia tranquilla reddi possit. Hic minister verbi debet eum, qui sic confitetur, erudire: & si nouit ipsum, debet vicia, quæ in eo animaduertit, ipsi indicare: debet ostendere ei magnitudinem iræ Dei aduersus impœnitentes: & rursus si confitens dolet ob suum peccatum, & promittit emendationem, debet eum consolari promissionibus Euangelij, & si dicat, se promissionibus credere, debet ei minister Christi nomine testari, quòd habeat Deum propicium, & annunciare illi remissionem peccatorum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum seria admonitione de peccato in posterum vitando, ne posteriora eius hominis fiant peiora prioribus. Atq; hæc sint dicta de secundo, confessione publica, & absolutione, quæ ei respondet. De confessione publica, & absolutione

publica alio tempore dicendum est. Item de confessione, quæ fit fratribus, quos offendimus.

DE TERTIO.

Iam restat, vt, quis sit verus vsus, & quæ sit huius sacræ Cœnæ legitima meditatio, dicamus. Cùm ergò hæc sacra Christi Cœna, sit Sacramentum nostræ, per victimam Christi, redemtionis, hæc ordine sunt meditanda, & seriò æstimanda in huius sacræ Cœnæ perceptione.

PRIMO, in mentem comminationibus venire debet causa mortis Christi, nempè peccatum generis humani, Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra. Esa. 53. Percußit eum propter iniquitates nostras.

SECVNDO, cogitandus est finis victimæ Christi, qui est, vt nos redimeret à iure peccati & mortis. 2. Cor. 5. Eum, qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iustitia Dei in ipso. 1. Ioh. 1. Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate. Iohan. 1. Agnus Dei tollit peccata mundi.

TERTIO, ex præstantia huius victimæ cogitandum est, quantam necesse est fuisse iram Dei aduersus peccatum: quæ non potuit hostijs expiari, nisi hostia filij Dei vnigeniti.

QVARTO, cogitanda est maxima misericordia Dei, qui voluit nos miseros peccatores in gratiam recipere propter Filij satisfactionem.

QVINTO, cogitandus est ingens amor Filij Dei, qui natura humana assumpta, voluit fieri victima

pro

pro nobis, & in se deriuare iram Dei, & iusticiæ Dei Crucis supplicio satisfacere. Hæc omnia vult nos cogitare Filius Dei, cùm iubet, vt hæc Cœna fiat in sui recordationem.

Cùm hæc ita meditamur, ex contemplatione iræ Dei nascitur contritio, ex cogitatione misericordiæ & piacularis victimæ, fides: ex quibus gratiarum actio, confeßio, patientia, & aliæ virtutes, de quibus hæc Cœna nos admonet.

Breuiter, vt ipse Filius Dei nobiscum fœdus facit, quòd nos clementer recipiat: Ita nos vicißim cum ipso fœdus facimus, quòd ei credamus, & beneficia eius grati accipiamus: Quod, vt verè faciamus, donet nobis huius Cœnæ institutor IESVS CHRISTVS, *cui cum patre & Spiritu sancto, sit honor & gloria in secula, Amen.*

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI IVXTA ORDINEM

Historiæ concinnata, ex collatione quatuor Euangelistarum.

ET cùm Hymnum cecinissent, egressus Iesus, ibat, vt solitus erat, trans torrentem Cedron, in montem Oliuarum. Secuti sunt autem illum & Discipuli. Tunc dicit illis: Omnes vos scandalum patiemini in

me in illa nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam Paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem ſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Reſpondens autem Petrus, ait illi: Etſi omnes ſcandalum paſſi fuerint in te, ego tamen nunquam ſcandalum patiar. Ait illi Ieſus: Amen dico tibi, quòd hodiè in nocte hac, priuſquam Gallus bis cecinerit, ter abnegabis me. At ille vehementiùs dicebat: Imò ſi me oportuerit commori tibi, non te abnegabo. Similiter autem & omnes diſcipuli dicebant.

Tunc venit Ieſus cum illis in Villam, quæ dicitur Gethſemani, vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Nouerat autem & Iudas proditor eius locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illùc cum diſcipulis ſuis. Tunc Ieſus ait illis: Sedete hîc donec vadam & orem illîc. Et aſſumto ſecum Petro & Iacobo & Iohanne duobus filijs Zebedæi, cœpit expaueſcere, dolere & grauiter angi. Et dicit illis: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Manete

hîc & vigilate mecum, orantes ne intretis in tentationem. Et progressus pusillum ab eis fermè ad iactum lapidis, positisq; genibus, procidit in faciem suam prostratus in terram, & orauit, vt si possibile est, transiret à se hora, dicens: Abba pater mi, omnia possibilia sunt tibi, si possibile esset, transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et venit ad discipulos, & reperit eos dormientes, & dicit Petro: Simon dormis? Adeò non potuistis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promtus est, sed caro infirma. Rursus altera vice abijt & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire à me, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et reuersus inuenit illos iterùm dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, neq; sciebant quid responderent. Et relictis illis, iterùm abijt, & orauit tertiò eundem sermonem, dicens: Pater, si vis, transfer Calicem hunc à me, veruntamen non mea voluntas sed tua fiat.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et correptus labore, prolixiùs orabat. Et erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis, decurrentes in terram. Et cùm ſurrexiſſet à deprecatione, veniſſetq; ad diſcipulos ſuos, reperit eos dormientes præ mœſtitudine, & ait illis: Dormite poſthac, & requieſcite, quid dormitis? Sufficit. Ecce appropinquauit hora, & Filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropinquauit, qui me tradit, orate autem ne intretis in tentationem.

Et continuò adhùc eo loquente, ecce Iudas vnus è duodecim, accepta cohorte & miniſtris à Pontificibus ac Phariſæis & ſenioribus & Sribis, antecedens turbam multam, venit illùc cum laternis ac facibus, cum gladijs & fuſtibus. Dederat autem hic proditor commune ſignum illis, dicens: Quemcunq; oſculatus fuero, is eſt, comprehendite illum, & abducite cautè. Ieſus itaq; ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper ſe, proceſſit ac dixit eis: Quem

quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Na-
zarenum. Dicit eis Ieſus: Ego ſum. *Sta-*
bat autem & Iudas, qui prodebat eum
cum ipſis. Vt ergò dixit eis, ego ſum, a-
bierunt retrorſum & ceciderunt in ter-
ram. Iterum ergò interrogauit eos:
Quem quæritis? Illi autem dixerunt:
Ieſum Nazarenum. Reſpondet Ieſus:
Dixi vobis, quòd ego ſim. Si ergò me
quæritis, ſinite hos abire, vt implere-
tur ſermo, quem dixerat: Ex ijs, quos de-
diſti mihi non perdidi quenquam. Et
appropinquauit Ieſu Iudas, vt oſculare-
tur eum, confeſtimq́; accedens dixit:
Rabbi aue, ac deoſculatus eſt eum. Di-
xitq́; illi Ieſus: Amice ad quid ades? Iu-
da, oſculo filium hominis prodis? Tunc
acceſſerunt, & manus ſuas iniecerunt
in Ieſum, & comprehenderunt eum.
Videntes autem ij, qui circà ipſum
erant, quod futurum erat, dixerunt ei:
Domine, percutiemusnè gladio? *Si-*
mon ergò Petrus, cùm haberet gladi-
um, eduxit eum, & percuſſit ſummi
Sacerdotis ſeruum, & abſcidit auricu-
lam eius dextram. Erat autem nomen
ſeruo

ſeruo Malchus. Reſpondens autem Ie-
ſus, ait: Sinite hûc vſq;. Et ait Petro. Im-
mitte gladium tuum in vaginam. Om-
nes enim qui acceperint gladium, gla-
dio peribunt. An putas, quòd non poſ-
ſim nunc rogare Patrem meum, & ex-
hibebit mihi plus quàm duodecim le-
giones angelorum? an non bibam cali-
cem, quem dedit mihi Pater? Quomo-
do ergò implebuntur ſcripturæ? quia ſic
oportet fieri. Et cum tetigiſſet auricu-
lam ſerui, ſaluauit eum. In illa autem
hora dixit Ieſus ad eos, qui venerant ad
ſe principes ſacerdotum & magiſtra-
tus templi & ſeniores: Tanquam ad la-
tronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus ad
comprehendendum me, quotidiè a-
pud vos ſedebam docens in templo, &
non extendiſtis in me manus. Sed hæc
eſt hora illa veſtra & poteſtas tenebra-
rum, vt impleantur ſcripturæ. Hoc au-
tem totum factum eſt, vt compleren-
tur ſcripturæ Prophetarum. Tunc diſ-
cipuli omnes relicto eo fugerunt. Et
vnus quiſpiam adoleſcentulus ſeque-
batur illum, amictus ſindone ſuper nu-

dum, & comprehendunt illum adoleſcentuli. Ille verò relicta ſindone, nudus effugit ab illis.

Cohors igitur & tribunus ac miniſtri Iudæorum comprehenſum Ieſum ligauerunt, & abduxerunt eum ad Annam primùm. Annas erat ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Erat autem Caiphas is, qui conſilium dederat Iudæis, quòd expediret vnum hominem mori pro populo. Et duxerunt eum ad Caipham pontificem, id eſt, principem ſacerdotum, vbi omnes ſummi ſacerdotes, ſcribæ & ſeniores conuenerant. Sequebatur autem Ieſum eminus Simon Petrus & alius diſcipulus vſq; ad atrium pontificis: Diſcipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium pontificis. Petrus autem ſtabat ad oſtium foris. Exiuit ergò diſcipulus ille alter, qui erat notus Pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum. Stabant autem ſerui & miniſtri, qui prunas congeſſerant inferiùs in medio aulæ, quia frigus erat, & calefaciebant ſe. Erat autem cum eis

& Petrus, ſtans & calefaciens ſe, vt vi-
deret finem. Ancilla ergò ſummi ſa-
cerdotis, quæ erat oſtiaria, ad lumen Pe-
trum ſe calefacientem intuita, defixis
in illum oculis dixit: Et tu cum Ieſu
eras. Nùm & tu ex diſcipulis es homi-
nis iſtius? At ille abnegauit coram om-
nibus, dicens: Mulier, non ſum, non no-
ui illum, neq; ſcio quid dicas.

Pontifex ergò interrogauit Ieſum
de diſcipulis ſuis & de doctrina ipſius.
Reſpondit ei Ieſus: Ego palàm locutus
ſum mundo. Ego ſemper docui in ſy-
nagoga & in templo, quo omnes Iudæi
conueniunt, & in occulto locutus ſum
nihil. Quid me interrogas? Interroga
eos, qui audierunt, quid locutus ſim ip-
ſis. Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego.
Hæc autem cum dixiſſet, vnus aſſiſtens
miniſtrorum dedit alapam Ieſu, di-
cens: Siccinè reſpondes pontifici? Re-
ſpondet ei Ieſus: Si mala locutus ſum,
teſtare de malo, ſin benè, cur me cædis?
Miſerat eum Annas vinctum ad Cai-
pham pontificem.

Stabat autem Simon Petrus in ve-

ſtibulo & calefaciebat ſe. Et puſillum poſt primam negationem, cùm exiret ad veſtibulum, gallus cecinit, & vidit eum altera ancilla, & rurſum cœpit dicere ijs, qui aſtabant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Dicunt ergò ei: Nùm & tu ex diſcipulis eius es? Et alius dixit: Et tu de illis es. Et iterum negauit cum iureiurando, dicens: Homo, non ſum, ſed neq; noui hominem. Et poſt puſillum, interuallo interiecto ferè vnius horæ, alius quidem affirmabat cum ijs qui aſtabant, dicens: Verè & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifeſtum fecit. Dicit ei vnus ex ſeruis Pontificis, cognatus eius cuius abſciderat Petrus auriculam: Nonnè ego te vidi in horto cum illo? Tunc cœpit execrari ac peierare, non noui hominem iſtum, de quo dicis. Et continuò adhûc illo loquente, gallus iterùm cecinit. Et conuerſus Dominus intuitus eſt Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi Domini Ieſu, qui dixerat ei, priuſquàm gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egreſſus forâs fleuit amarè.

Principes autem ſacerdotum & ſeniores & totum concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt morti eum traderent, & non inueniebant, etiam cum multi falſi teſtes acceſſiſſent, non enim erant ſatis idonea teſtimonia. Nouiſſimè autem venerunt duo falſi teſtes, & teſtimonium falſum ferebant aduerſus illum, dicentes: Nos audiuimus eum dicentem: Ego poſſum diruere & diruam templum hoc Dei, quod eſt manibus factum, & tribus diebus aliud ſine manibus factum extruam. Et ne ſic quidem ſatis idonea erant teſtimonia illorum. Et ſurgens ſummus ſacerdos in medium, interrogabat Ieſum, dicens: Nihil reſpondes? Cur iſti aduerſum te dicunt teſtimonia? Ieſus autem tacebat, nequè quicquam reſpondebat. Rurſus princeps ſacerdotum interrogauit, & dicit illi: Tu es Chriſtus filius benedicti? Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, an tu ſis Chriſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti, ego ſum. Veruntamen dico vobis: A modo videbitis filium

hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Tunc princeps ſacerdotum abſcidit veſtimenta ſua, dicens: Blaſphemauit, quid inſuper egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam eius, quid vobis videtur? Illi verò omnes condemnauerunt eum, dicentes: Reus eſt mortis. Tunc viri qui tenebant Ieſum, illudentes ei, expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cæciderunt. Alij verò cum obtexiſſent faciem illius, palmas in faciem eius dederunt, maximè ſerui, dicentes. Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt ille, qui te percuſſit? Et alia multa conuiciantes dicebant in eum.

Manè autem facto conuenerunt omnes principes ſacerdotum & ſcribæ, ſenioresq; populi ac totum concilium, & inierunt conſilium aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent. Et duxerunt eum in concilium ſuum, dicentes: Nùm tu es ille Chriſtus? Dic nobis. Et ait illis: Si vobis dixero, non creditis, quòd ſi etiam interrogauero, non reſpondebitis mihi, neq; dimittetis. Ex

hoc tempore erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergò es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis me eſſe. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim audiuimus ex ore eius. Et ſurgens vniuerſa multitudo eorum vinctum abduxit Ieſum à Caipha in prætorium, tradiditq; Pontio Pilato præſidi. Erat autem adhuc manè.

Tunc videns Iudas, qui eum tradiderat, quòd damnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui tradens ſanguinem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad nos, Tu videbis. Et proiectis argenteis in templo receſſit, & abiens laqueo ſe ſuſpendit. Suſpenſus autem crepuit medius, & effuſa ſunt omnia viſcera eius. Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis argenteis mercede iniquitatis agrum figuli, in ſepulturam pere-

grinorum. Et innotuit omnibus habitantibus Hierosolymæ, ita vt appellaretur ager ille, lingua illis vernacula, Akeldama, hoc est, ager sanguinis, vsq; in hodiernum Diem. Tunc impletum est, quod dictum est per Ieremiam Prophetam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos precium æstimati, quem æstimatum emerunt à filijs Israel, & dederunt æs in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. Iudæi autem non introiuerunt in prætorium, ne contaminarentur, sed vt ederent pascha. Exiuit ergò Pilatus ad eos forâs, & dixit. Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei: Si non esset hic nocens, haudquaquam tibi tradidissemus eum. Dicit ergò eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergò ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam. Vt sermo Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

Cœperunt autem illum grauiter

accuſare ſummi ſacerdotes & ſeniores de multis, dicentes: Hunc deprehendimus euertentem gentem, ac vetantem tributa dari Cæſari, & dicentem, ſe Chriſtum regem eſſe. Introiuit ergò iterùm in prætorium Pilatus, & vocans Ieſum, interrogauit eum, dicens: Tu es ille Rex Iudæorum? Reſpondet Ieſus ſtans ante eum: A temetipſo hoc tu dicis, an alij dixerunt tibi de me? Reſpondit Pilatus: Nùm ego Iudæus ſum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid feciſti? Reſpondet Ieſus: Regnum meum non eſt ex hoc mundo. Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei vtiq; decertarent, ne traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit itaq; ei Pilatus: Ergò Rex es tu? Reſpondet Ieſus: Tu dicis, Ego ſum Rex. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium feram veritati. Omnis qui ex veritate eſt, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet, iterùm prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nihil inuenio noxæ in hoc

homi-

homine. Et cum accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit. Pilatus autem rurſus interrogauit illum, dicens: Non reſpondes quicquam? Ecce quàm multa dicunt aduerſum te teſtimonia, non audis? Et non reſpondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præſes vehementer. At illi inualeſcebant. Commouit populum docens per vniuerſam Iudæam, exorſus à Galilæa vſq; ad hunc locum. Pilatus autem audita mentione Galilææ, interrogauit, nùm homo Galilæus eſſet. Et vt cognouit, quod ad Herodis ditionem pertineret, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per id tempus.

Herodes autem viſo Ieſu, gauiſus eſt valdè. Tenebatur enim multo iam tempore cupiditate videndi illum, cò quòd audiret multa de eo, & ſperabat ſe ſignum aliquod viſurum ab eo. Interrogabat autem eum multis ſermonibus. At ipſe nihil ei reſpondebat. Stabant autem principes ſacerdotum & ſcribæ acriter accuſantes eum. Spreuit autem

autem illum Herodes cum exercitibus suis. Cumq; illusisset, indutum veste alba remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici inter se Pilatus & Herodes in eodem Die, nam anteà simultates inter eos intercesserant.

Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum ac Magistratibus & plebe, dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullum crimen inuenio in homine isto, ex his de quibus accusatis eum, & ne Herodes quidem. Nam remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatum ergò illum dimittam.

In festo autem necesse habebat & consueuerat præses turbæ dimittere vnum vinctum quemcunq; postulassent. Habebat autem tunc vinctum insignem, videlicet latronem, qui dicebatur Barrabas, qui cum seditionis autoribus coniectus fuerat in carcerem, qui per seditionem quandam, in ciuitate factam, homicidium perpetrauerat. Et

cùm acclamaſſet turba, cœpit flagitare, vt faceret quemadmodum ſemper fecerat ipſis. Itaq; congregatis illis reſpondet Pilatus: conſuetudo eſt vobis, vt vnum dimittam vobis in Paſcha. Vtrum ergò vultis dimittam vobis? Barrabam, an Ieſum Regem illum Iudæorum, qui dicitur Chriſtus? Sciebat enim quòd propter inuidiam tradidiſſent illum ſummi ſacerdotes. Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi cum iuſto illo: Multa enim paſſa ſum hodiè in ſomnis propter eum. Principes autem ſacerdotum & ſeniores concitauerunt turbas, perſuadentes vt ſibi potiùs dimitti peterent Barrabam, Ieſum verò perderent. Reſpondens autem præſes, ait illis: Vtrum vultis vobis è duobus dimittam? Et exclamauit ſimul vniuerſa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. Iterùm autem Pilatus locutus eſt ad eos, volens dimittere Ieſum, & ait: Quid igitur vultis faciam Ieſu, quem dicitis Regem Iudæorum? At illi rurſum clamauerunt omnes:

nes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertiò dixit ad illos: Quid enim mali fecit? Nullum crimen capitale comperio in eo. Caſtigatum ergò dimittam illum. At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Et inſtabant, vocibus magnis poſtulantes vt crucifigeretur. Et inualeſcebant voces eorum & ſummorum ſacerdotum.

Tunc ergò apprehendit Pilatus Ieſum & flagellauit. Milites autem præſidis abduxerunt eum intrò in atrium, quod eſt Prætorium, & conuocant ad eum totam cohortem, exutumq́; induunt purpura ſiuè chlamide coccinea, & plectentes coronam de ſpinis imponunt capiti eius, dantq́; arundinem in dexteram eius, & genu flexo ante eum, illudentes ei cœperunt ſalutare, dicentes: Aue Rex Iudæorum. Et dabant ei alapas. Et cum expuiſſent in eum, acceperunt arundinem & percutiebant caput eius, & poſitis genibus adorabant illum.

Exiuit iterùm Pilatus forâs, & dicit eis: Ecce adduco eum vobis forâs, vt

cognoſcatis, quòd nullam cauſam in eo inuenio. Exiuit ergò Ieſus forâs, geſtans ſpineam coronam & purpureum pallium. Et dicit eis: Ecce homo. Cùm ergò vidiſſent eum pontifices & miniſtri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus: accipite eum vos & crucifigite. Ego enim nõ inuenio in eo cauſam. Reſponderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia Filium Dei ſe fecit. Cùm ergò audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit. Et ingreſſus eſt iterùm in prætorium, & dicit ad Ieſum, vndè es tu? Ieſus autem reſponſum non dedit ei. Dicit ergò ei Pilatus: Mihi non loqueris? Neſcis quòd poteſtatem habeam crucifigendi te, & poteſtatem habeam abſoluendi te? Reſpondet Ieſus: Non haberes poteſtatem aduerſus me vllam, niſi tibi datum eſſet è ſupernis, propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Ex eo quærebat Pilatus abſoluere eum. Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc abſolueris, non es amicus Cæſaris. Quiſquis ſe regem facit, contradicit Cæſari.

Pilatus autem cùm audiuiſſet hunc ſermonem, produxit foràs Ieſum, ſeditq; pro tribunali loco, qui dicitur lithoſtrotos, Hebraicè autem Gabbata. Erat autem paraſceue paſchæ hora fermè ſexta. Et dicit Iudæis: Ecce Rex veſter. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit ergò Pilatus: Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices: Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc ergò Pilatus videns, quòd nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, volens turbæ facere ſatis, adiudicauit vt fieret quod illi poſtulabant. Et accepta aqua abluit manus coram populo: Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti, vos videbitis. Et reſpondens vniuerſus populus, dixit: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Dimiſit autem illis Barrabam, qui propter ſeditionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem popoſcerant. Ieſum autem flagellatum & illuſum tradidit arbitrio illorum, vt crucifigeretur.

Accipientes autem Ieſum milites, exuerunt eum purpura, & induerunt eum veſtibus proprijs, & abduxerunt cum baiulantem ſuam crucem, vt crucifigeretur. Exeuntes autem inuenerunt quendam prætereuntem, hominem Cyreneum, nomine Simonem, venientem ex agro, patrem Alexandri & Rufi. Hunc apprehendentes coegerunt, vt tolleret crucem eius. Et impoſuerunt illi crucem, vt portaret poſt Ieſum. Sequebatur autem illum multa turba populi ac mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus autem ad illas Ieſus, dixit: Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper vobis ipſis flete & ſuper filijs veſtris. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beati ſteriles & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus, operite nos, quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo cum eo facinoroſi, vt interficerentur.

Et ducunt eum in locum, qui dicitur Hebraicè Golgata, quod eſt, ſi interpreteris, caluariæ locus. Et ibi dederunt ei acetum ſiuè myrrhatum vinum cum felle mixtum bibere. Et cum guſtaſſet, noluit bibere.

Et crucifixerunt eum in Golgata, & cum eo duos latrones, vnum à dextris, & alterum à ſiniſtris eius, medium autem Ieſum. Et impleta eſt ſcriptura, quæ dicit: Et cum iniquis deputatus eſt. Erat autem hora tertia dùm crucifixerunt eum.

Ieſus autem dicebat: Pater, remitte illis, neſciunt enim quid faciant.

Scripſit autem & titulum Pilatus, id eſt, inſcriptionem cauſæ illius, & poſuerunt ſuper crucem ad caput Ieſu. Erat autem ſcriptum: IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM. Hunc ergò titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, vbi crucifixus eſt Ieſus. Et erat ſcriptum literis Hebraicis, Græcis & Latinis. Dicebant ergò Pilato pontifices Iudæorum: Noli ſcribere,

Rex Iudæorum, ſed quòd ille dixerit, Rex ſum Iudæorum. Reſpondet Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi.

Milites ergò cùm crucifixiſſent Ieſum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partem, & tunicam. Erat autem hæc tunica inconſutilis, à ſummo contexta per totum. Dixerunt ergò inter ſe, ne ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit, vt ſcriptura impleretur, quæ ſcripta eſt per Prophetam, dicens: Partiti ſunt ſibi veſtimenta, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Sedentes autem ſeruabant eum ibi. Et milites quidem hæc fecerunt. Et populus ſtabat ſpectans.

Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria, vxor Cleophæ & Maria Magdalena. Cùm vidiſſet ergò Ieſus matrem ac diſcipulum aſtantem, quem diligebat, dicit matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Deindè dicit Diſcipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua. Qui autem præteribant, conui-

uicia iaciebant in eum, mouentes capi-ta sua, & dicentes: Væ qui demoliris templum, & in tribus diebus extruis. Serua temetipsum, Si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes inter sese cum scribis & senioribus & populo dicebant, alios seruauit, semetipsum seruare non potest. Si hic est ille Christus, Rex Israel, ille Dei electus, seruet seipsum, descendatq; nunc de cruce, vt videamus & credamus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc, si vult eum. Dixit enim: Filius Dei sum. Idipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant conuiciantes ei. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, atq; dicentes: Si tu es rex ille Iudæorum, saluum te fac. Vnus autem de his qui pendebant facinorosorum, conuicia dicebat in eum, dicens: Si tu es Christus temetipsum serua, & nos. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Ne tu quidem times Deum, quòd in eadem damnatione es? Et nos quidem iustè, nam digna factis re-

cipimus, hic verò, nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum: Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradyſo.

Ab hora verò ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſq; ad horam nonam, & obſcuratus eſt Sol. Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamma azabthani, quod eſt, ſi quis interpretetur, Deus meus, Deus meus, cur deſeruiſti me? Quidam autem illîc ſtantium, cùm audiſſent, dicebant: Ecce Heliam vocat iſte. Sciens autem Ieſus, quòd omnia iam conſummata eſſent, vt conſummaretur ſcriptura, dicit: Sitio. Vas igitur erat poſitum aceto plenum, & continuò accurrens vnus ex eis, cùm acceptam ſpongiam impleſſet aceto & hyſſopo, impoſuit arundini, obtulitq; ori eius, vt biberet, & tùm cæteri dicebant: Sinite, videamus, an veniat Helias ad deponendum eum. Cùm ergò accepiſſet Ieſus acetum, dixit: Conſummatum eſt. Et iterùm clamauit voce magna,

magna, dicens: Pater in manus tuas commendo Spiritum meum. Et cùm hæc dixiſſet, inclinato capite tradidit Spiritum.

Et ecce velum templi ſciſſum eſt medium in duas partes, à ſummo vſq; ad imum, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta, & multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt, & egreſſi è monumentis poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Centurio autem qui aſtabat ex aduerſo illi, & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, videntes quod ſic emiſſo clamore expiraſſet, viſoq; terræ motu, & his quæ facta fuerant, timuerunt valdè & glorificauerunt Deum, dicentes: Verè hic homo iuſtus erat & Filius Dei. Et omnes turbæ eorum, qui ſimul acceſſerant ad ſpectaculum iſtud, & viderant quæ contingebant, percutientes pectora ſua reuertebantur.

Stabant ibi omnes noti eius procùl, & multæ mulieres, quę ſecutę erant

eum à Galilæa, hæc videntes. Inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi parui & Iose mater, & Salome mater filiorum Zebedei, quæ etiam, cum esset in Galilæa, secutæ fuerant illum, & ministrauerant ei, aliæq; complures, quæ simul à Galilæa ascenderant cum eo Ierosolymam.

Iudæi ergò, quoniam Parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergò milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cùm venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius fodit, & continuò exiuit sanguis & aqua. Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius. Et ille scit quòd vera dicit, vt & vos credatis. Facta sunt enim hæc, vt scriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et rursus alia scriptura dicit: Videbunt in quem pupugerunt.

Poſt hæc autem cùm veſpera facta eſſet, quoniam erat paraſceue, quæ præcedit Sabbatum, venit Ioſeph Arimathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorum, vir diues, ſenator, bonus & iuſtus, qui non conſenſerat conſilio & facto eorum. Erat enim & ipſe expectans regnum Dei. Nam & diſcipulus erat Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum. Hic ſumta audacia ingreſſus eſt ad Pilatum, & petijt ab eo, vt tolleret corpus Ieſu. Pilatus autem admiratus eſt, ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Centurione interrogauit illum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et cognita re ex Centurione, donauit corpus Ieſu ipſi Ioſeph, iubens reddi illum. Et Ioſeph mercatus eſt ſindonem. Venit autem & Nicodemus, qui venerat primùm ad Ieſum nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloes, ad libras fermè centum. Acceperunt ergò corpus Ieſu depoſitum, & inuoluerunt illud in ſindone munda, obuinxeruntq; linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat

autem

autem in eo loco, vbi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentum Ioſeph nouum, quod is exciderat in petra, in quo nondum quiſpiam poſitus erat. Ibi ergò quia paraſceue erat Iudæorum, & ſabbatum illuceſcebat, quod in propinquo eſſet monumentum, poſuerunt Ieſum. Et aduoluto ſaxo ingenti ad oſtium monumenti, abierunt. Erat autem ibi Maria Magdalena & Maria Ioſe, ſedentes contra ſepulcrum, & aliæ mulieres, quæ & ipſæ venerant cum Ieſu de Galilæa, ſpectantes vbi & quemadmodum poſitum erat corpus eius.

Reuerſæ verò parauerunt aromata & vnguenta, ac ſabbato quidem quieuerunt ſecundum præceptum.

Poſtremo autem Die, quæ ſequitur poſt paraſceuen, conuenerunt principes ſacerdotum & Phariſæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati ſumus, quód impoſtor ille dixit adhûc viuens: Poſt tres dies reſurgam. Iube ergò muniri ſepulcrum vſq; in Diem tertium, ne quando veniant diſcipuli eius

&

& furentur eum, dicantq; plebi, surrexit à mortuis: Et erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus, Habetis custodiam. Ite, munite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum obsignato lapide, adhibitis custodibus.

ENARRATIO TEXTVS.

Cum nullum opus sit magis admirandum, quàm opus redemtionis, quæ est passio & mors Domini nostri Iesu Christi, iuxta dictum Petri in prioris primo: Non redemti estis caducis rebus auro & argento, sed preciosa sanguine agni immaculati & incontaminati, nempè Iesu Christi, decet nos, carissimi fratres & sorores, summo studio incumbere, vt huius mirandi operis historiam cognoscamus, præsertim cùm nobis commendetur in articulis fidei nostræ, vbi profitemur nos credere in Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, qui est passus sub Pontio Pilato, crucifixus & mortuus, &c. Idq; in eum finem, vt ex notitia historiæ in nobis fides per Spiritum sanctum excitetur, vnde fiat, vt huius mirandi operis fructus ad nos pertingat.

Caterùm, quò distinctiùs & clariùs de hoc admirando opere dicere possimus, diuidam totam doctrinam de Passione Domini in tres locos seu articulos, qui sunt:

I. Quotupliciter Dominus est passus.

II. Paßionis Domini æstimatio & fructus.

III. Pia & salutaris meditatio Paßionis Domini.

DE PRIMO.

Quia nos peccauimus anima & corpore, & debuit fieri satisfactio pro vtroq;, Dominus noster Iesus Christus passus est & anima & corpore: Idcircò dicam de vtriusq; Paßione, animæ videlicet & corporis Domini.

Quòd sit in anima passus, testatur ipse & voce & signo. Voce, cùm dicit: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Et in cruce: Deus meus, Deus meus cùr deseruisti me? Hûc pertinet & Prophetia Dauid de Christo: Dolores inferni circumdederunt me, id est, maximis doloribus afficiebar. Signo testatur dolorem apud sepulcrum Lazari, Iohan. 11. & in horto apud sepulcrum, cùm cogitat tyrannidem Diaboli in genus humanum, & generis humani miseriam. Nam omnes dolores animi, quos perpessus est Christus 33. annis vsq; ad mortem eius, sunt pars paßionum, quibus afficiebatur Filius Dei.

In horto testatur maximam fuisse animæ suæ tristitiam, dum præ doloris acerbitate sudauerit sangui-neas guttas. Naturale quidem est, quòd homo lacrimet & sudet interdum in ingenti dolore, audito subitaneo malo: sed nullus vnquam inuentus fuit, qui sudorem sanguineum præ dolore sudauerit: nemo enim tantum dolorem sustinere posset.

Si quæ-

Si quaeritis causas huius ingentis doloris, scitote non vnam esse, sed multas: quarum hae sunt praecipuae:

PRIMA: Cogitatio tyrannidis in humanum genus, & maximae miseriae, qua omnes homines propter defectionem à Deo premebantur.

SECVNDA: Cogitatio irae Dei, quam ipse sustinere debuit: propter peccata nostra, quae in se recepit. Tametsi enim ipse fuit immunis ab omni peccato, tamen in se recepit reatum peccatorum totius mundi. Vndè Iohannes: Agnus Dei tollit, id est, in suo corpore gestat, peccata mundi. Sensit igitur verè filius Dei iram Patris: qui sensus tantum dolorem in sanctißima anima excitauit, quòd sanguinem sudauerit.

TERTIA: Cogitatio supplicij, quòd in sanctissimo suo corpore, mox sequenti die se perpessurum praeuidit, & contumeliae, qua afficeretur.

QVARTA: Cogitatio ingratitudinis, maximae partis orbis terrarum. Praeuidit enim fore, quòd multi sapientes, multi potentes, & alij omninò essent hoc suum supplicium pro illis redimendis susceptum aspernaturi, imò se & suos persecuturi. Praeuidit etiam quòd maxima pars eorum, qui Christianum nomen portant, suis sceleribus effecturi essent, vt hoc suo beneficio se ipsi ingrati priuarent. Hae quatuor causae acerbißimum dolorem in corde Christi excitârunt.

Hunc dolorem Domini & nos cogitare debemus, quo ad fidem & pietatem excitemur, ne cum ingrato mundo pereamus.

Hæc ſint breuiter dicta de animæ Chriſti cruciatu: Nunc de corporis ſupplicio dicam. Etſi enim corporis ipſius cruciatus incepit in præſepi, quando matri DOMINI nullus erat locus in diuerſorio, & poſteà cùm octaua, à natiuitate ſua Die, ſanguinem in circumciſione effudit: & deinde vſq; ad tempus, quo victima eſt factus in ara crucis pro nobis: Hoc tamen tempore dicam de eo ſupplicio, quod ſuſtinuit primùm. Etſi autem iam ex Hiſtoria, quam recitaui, facilè à quouis intelligi poteſt, quàm varijs modis ſit afflictus in ſanctiſſimo ſuo corpore Dominus: tamen quod latè in Hiſtoria ſparſum eſt, in breuem ſummam contraham & diſtribuam pro ratione locorum, in quibus eſt affectus ſupplicio. Sunt autem hæc loca: Hortus, Domus Caiphæ, Sacerdotum Conciliabulum, Domus Herodis, Prætorium, Golgata, hoc eſt, locus extra vrbem, vbi ſumebatur ſuppllicium de latronibus.

Quid paſſus eſt in horto? Oſculo traditus eſt, manus militum in eum iniectæ ſunt: comprehenſus eſt & vinctus, tanquam fur & latro abductus, vbi & illum omnes ipſius diſcipuli deſeruerunt.

Quid paſſus eſt in Domo Caiphæ? Illuditur falſis teſtimonijs, & conuicijs obruitur, & à miniſtro Sacerdotis alapa cæditur.

Quid patitur in Concilio Sacerdotum? Falſis teſtimonijs grauatur, illuditur, expuitur in faciem eius, colaphis cæditur, obtecta facie percutitur, & iubetur vaticinari, quis illum percuſſerit.

Quid

Quid patitur in Domo Herodis? Contemtum tyranni & totius aulæ ipsius, & in extremi contemtus testimonium, indutum Iesum veste splendida misit Herodes ad Pilatum.

Quid patitur in Prætorio? Illic accusatur: producuntur aduersus eum falsi testes: petitur vt crucifigatur: à militibus Pilati induitur Purpura in maiorem contemtum: Corona spinea imponitur Capiti ipsius: datur Arundo in dextram eius, & genuflexione illuditur hoc scommate: Aue Rex Iudæorum: expuebatur in faciem eius, dabantur illi alapæ, percutiebatur sanctissimum Caput eius fustibus, & tandem ad petitionem Sacerdotum & totius populi adiudicatur Cruci, mortis genere contemtißimo.

Quid patitur iam condemnatus? Imponitur humeris ipsius lignum Crucis, in quod erat affigendus: crucifigitur inter duos latrones, vt ipse inter eos maximè facinorosus iudicetur, crucifixo datur vinum myrrathum, cum felle mixtum: & tandem in his grauißimis cruciatibus moritur. Hinc apparet, quàm acerbum supplicium sustinuerit Filius Dei, Dominus noster Iesus Christus.

Sed quarum rerum nos admonebit supplicij grauitas? Sanè multarum, & præcipuè quatuor.

PRIMVM enim magnitudo iræ Dei aduersus peccatum conspicitur. Peccatum enim nostrum ita prouocauerat iram Dei, vt non potuerit placari, nisi per

filium Dei, qui natura humana assumta nostram vicem sustinet, & satisfacit iustitiæ Dei.

SECVNDO hic conspicitur fœditas peccati: Nam pro delicti qualitate, supplicia quoq; variant: Latro rota punitur, fur patibulo, homicida gladio, puer delinquens, virga: Verùm Filius Dei turpissimam mortem & execrabilem in lege Dei perpessus est, quare significatur, quàm abominabile sit peccatum in conspectu Dei.

TERTIO conspicitur hic humiliatio Filij Dei, qui infra omnes Creaturas deiectus fuit: qua humiliatione testatur amorem suum ergà genus humanum, cuius redimendi causa tanta sustinuit.

QVARTO conspicitur horrendum & implacabile odium Iudæorum, aduersus sibi missum saluatorem. Tametsi autem nihil est hic factum præter consilium Dei: Nam longè anteà Paßio Christi est præfigurata & prædicta à sanctis Dei Prophetis, vt Petrus dicit in prioris primo: tamen Iudæi hoc non fecerunt, vt Dei consilio obtemperarent, sed vt suo odio satisfacerent. Ea enim est mundi natura, quòd eos, qui scelera acerbiùs reprehendunt, è medio sublatos cupiat, quò licentiùs peccare liceat. Hæc sint breuiter dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Vidimus qualis fuit Christi Paßio, nunc quod secundo loco promisi, ostendam quæ sit Paßionis Christi æstimatio coram Deo, & quis fructus inde proueniat.

Quæ est ergò eius æstimatio coram Deo? Passio Domini nostri Iesu Christi est sacrificium propitiatorium, in quo æternus Filius Dei homo factus, & Sacerdos perpetuus à Deo constitutus, obtulit se per Spiritum æternum æterno Patri, vt ista sua oblatione placaret iram Dei, & satisfaceret pro culpa & pœna humani generis, vt omnes qui in illum credunt & credituri sunt, per eundem sanctificentur ad vitam æternam, iuxta illud Iohan. 17. pro illis sanctifico meipsum. Hinc patet quæ sit æstimatio passionis Domini, & quis fructus inde ad nos homines proueniat, modò in Christum viua fiducia recumbamus. Christus Mediator inter nos & Deum constitutus, sacrificio suo, id est, morte & passione placat iram Dei, ipse Sacerdos seipsum offert Deo, idq́; vt nos à reatu damnationis liberet. Videmus proinde quinq; esse in hoc sacrificio: 1. Sacerdos est ipse Christus. 2. Victima seu res, quæ offertur, est ipse Sacerdos. 3. Deus est cui hoc sacrificium offertur. 4. Mundus est, pro quo fit hæc oblatio. 5. Pactum & fœdus est, quòd hæc oblatio fidelibus tantùm cedat in salutem.

Sed qui fieri potest, vt vnius Christi mors sit satisfactoria pro totius mundi peccatis? Ecce agnus Dei, inquit Iohannes, qui tollit peccata mundi. Nam ex indiuidua & ineffabili vnione diuinæ & humanæ naturæ in vna persona est dignitas, æstimatio & meritum infinitum omnium operum & passionum Christi. Cùm ergò dicitur, Filius hominis redemit nos per meritum

paßionis suæ, opus infiniti precij & valoris nominatur, quia is Filius hominis, qui est passus, etiam est Deus. Item mors hominis est satisfactio, quia est mors hominis, qui est Deus. Obedientia filij hominis est nostra iustitia, quia est obedientia hominis, qui est Deus. Ita Filius hominis remittit peccata, quia est Deus. Caro Christi est cibus vitæ, quia est Caro hominis, qui est Deus. Tametsi autem diuina natura in Christo non est passa, sed humana tantùm, vt Petrus ait: Christus est passus carne, tamen paßio est personæ, adeò, vt quicquid contumeliæ factum est humanitati Christi, id totum in contumeliam personæ cesserit, iuxta illud: Dominũ gloriæ crucifixerunt: Vnde Ecclesia confitetur, Filium Dei passum esse, quia in humana natura assumta, est passus.

Quæ sit æstimatio paßionis Domini coram Deo dictum est, & quis sit eius fructus in genere, nunc autem, quò fructus paßionis Domini conspiciatur meliùs, eum in partes distribuam, sunt igitur hi fructus.

PRIMVS, Deo præstita est obedientia Philip. 2. Humiliauit seipsum, factus obediens vsq; ad mortem crucis.

SECVNDVS, Diabolus est victus. In hoc (inquit Iohannes) apparuit Christus, vt destrueret opera Diaboli, iuxta primam promißionem: Semen mulieris conteret caput serpentis.

TERTIVS, homo à peccatis saluatus est & iustificatus. Ecce, inquit, peccatis saluatus est & tollit peccata mundi. Item Rom. 4. Mortuus est propter

peccata

peccata nostra. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iustitia Dei in ipso, hoc est, Christum fecit pro peccato hostiam, vt ipsius iustitia nos iustificemur coram Deo.

QVARTVS, æquatio Iudæorum & gentium, iuxta illud Ephes. 2. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, & interstitium maceriæ soluens, inimicitias per carnem suam, legem mandatorum in decretis abolens, vt duos conderet in semetipsum in vnum nouum hominem, faciens pacem vt reconciliaret ambos in vno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, Mors abolita est, Hoseæ 13. Ero mors tua ô mors. Breuiter, Christi victima est nostra redemtio. Nam est precium persolutum pro nobis, quo Deus placatus est, homo redemtus, Diabolus victus, atq; adeò omnia in cœlo & in terra vni capiti Christo subiecti sunt, Ephes. 1.

DE TERTIO.

Pia & salutaris meditatio Passionis Dominicæ ad sex partes reuocari potest, quas Christiani non tantùm hoc tempore: verùm toto suæ vitæ tempore meditari debent. Harum enim partium pia meditatio non solùm confutat eos, qui in Papatu putant se satisfecisse officio, si toties dominicam orationem & salutationem Angelicam recitauerint, procumbentes coram idolis erectis in superstitiosum cultum: Verumetiam mirum in modum pios confirmat & consolatur. Proponam igitur ordine sex partes huius meditationis.

PRIMA: Veniet vobis in mentem, quantam necesse sit iram Dei fuisse ob peccatum hominum, quæ non potuit placari vllius creaturæ opere: sed necesse fuerit vnigenitum Filium Dei mori, quò iram Dei hac iusta, pro peccato satisfactione soluta, placaret.

SECVNDA: Veniet vobis in mentem, quàm immensa & imperuestigabilis fuerit misericordia Dei patris, qui potiùs voluerit Filium vnigenitum sustinere acerbißimam mortem, quàm genus humanum à se conditum perdere. Fortè cogites Deum potuisse alia ratione genus humanum liberasse. Tu qui es, qui Deum vis docere qui potuerit? cogita de iustitia Dei & misericordia simul. Vt enim misericordia mouit illum ad saluandum: ita iustitia eum mouit, vt fieret iusta iniuriæ compensatio. Homo peccauit, debuit ergò aut perire aut satisfacere: non autem potuit purus homo satisfacere iustitiæ Dei, neq; debuit alius quàm homo. Sapientia ergò Dei hic inuenit ex misericordia remedium, vt Filius Dei æternus fieret homo, quò & posset, quia Deus, & deberet, quia humanam naturam in se recepisset, satisfacere iustitiæ Dei. Ita in Christi paßione apparet mixta cum misericordia iustitia, & vtramq; temperauit sapientia.

TERTIA: Veniet in mentem summus & inenarrabilis amor Filij Dei ergà genus humanum, qui voluit in se deriuare iram Patris, ac sustinere tàm ignominiosam mortem, idq; pro inimicis suis, vt Paulus testatur, Rom. 5.

QVAR-

QVARTA: Veniet tibi in mentem vera ratio, quæ tibi poßit applicari fructus paßionis Dominicæ, vt sit salutaris. Fit autem applicatio verbo, fide & Sacramento. Verbo offertur quasi manu Dei beneficium paßionis Domini, vbi & quoties prædicatur Euangelium Iesu Christi, & ministri verbi vice Dei omnibus, qui audiunt Euangelium, fructum paßionis Domini ostendunt. Deinde, cùm ita offertur quasi manu DEI beneficium paßionis Domini, debet fide recipi quasi manu quidem hominis quam fidem Spiritus sanctus efficit in hominibus audientibus & obtemperantibus Euangelio. Præterea Sacramento vtroq; Baptismo & Cœna Domini obsignatur, ac eius vis & vsus tanquam in tabellis pingitur, quemadmodum heri audiuimus. Cùm igitur recitas articulum fidei de paßione Domini, firmiter statue, & certißimè crede quòd pro te mortem Filius Dei subierit, quod cùm feceris, mortis Domini es particeps, adeò tota Christi obedientia, tua sit absolutio à peccato, & tua iustitia. Est autem duplex obedientia in Christo consideranda: Obedientia crucis, & obedientia legis, quæ eius erat perfecta impletio. Vt obedientia crucis est expiatio peccati: Ita obedientia legis nobis imputatur in iustitiam, Rom. 5.

QVINTA: Cùm ita participes sumus effecti paßionis Domini per fidem, in mentem nobis veniet, qualis nàm sors piorum in hac vita. Quemadmodum enim Christus est paßus: Ita vult & reliquos pios pati, vt sint conformes imaginis Filij Dei: Vnde Paulus

Rom. 6. Ideò enim compatimur, vt vnà cum illo glorificemur.

SEXTA: Veniet nobis in mentem, quid Christus à nobis, quos suo sanguine redemit, requirat. Nam cùm iam ab ipso redemti sumus, debemus ei obedire. Quid vult ipse? 1. Vt renunciemus hosti ipsius Diabolo. 2. Vt fugiamus peccatum, ne rursus scientes & volentes Deum nostris peccatis offendamus. 3. Vt sanctitati & pietati studeamus, & seruiamus illi in vero timore omnibus diebus vitæ nostræ: quod si fecerimus, finem fidei reportabimus, salutem animarum æternam, quam donet nobis Deus Pater per Iesum Christum Dominum nostrum, Amen.

HISTORIA RESVRRECTIONIS DOMINI NOSTRI IESV Christi, ex collatione quatuor Euangelistarum concinnata.

CVM præterijsset Sabbatum, Maria Magdalena & altera Maria quæ Iacobi dicitur, & Salome, & Ioanna, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ venerant cum Iesu de Galilæa, emerunt & parauerunt aromata, vt venirent, & vngerent Iesum. Nam Sabbato quieuerant secundum præceptum.

Vespera autem Sabbatorum, quæ

lucescit

lucescit in mane prof... huc essent ... torum, ve... mentum, ... aromata.

Et ec... gnus, Ang... de cœlo, ... ab ostio, ... tem aspec... tum eius

lucefcit in vnam Sabbatorum, id eſt, manè profundo crepuſculo, cùm adhùc eſſent tenebræ primo die Sabbatorum, veniunt exorto ſole ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.

Et ecce terræmotus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab oſtio, ſedebatq; ſuper eum. Erat autem aſpectus eius fulgur, & veſtimentum eius candidum ſicut nix. Præ ti-

more autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt veluti mortui.

Mulieres autem dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Nam erat magnus valdè Et cùm respexissent, vident lapidem esse reuolutum à monumento. Et ingressæ in monumentum, non inuenerunt corpus Domini Iesu. Currit ergò Maria Magdalena, vt hæc nunciet. Et factum est, dùm mulieres mente consternatæ essent de hoc quòd non inuenissent corpus Iesu, ecce duo viri steterunt iuxta illas in vestibus fulgurantibus. Cùm expauissent autem & declinarent vultum in terram: dixerunt ad illas: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non est hîc, sed resurrexit. Recordamini vt dixerit vobis, cùm adhuc in Galilæa esset, dicens, quòd oportuerit filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resurgere. Et recordatæ sunt verborum eius, & egressæ à monumento, nunciauerunt posteà hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus.

Et

Et dicebant ad Apoſtolos hæc, & viſa ſunt apud illos ceu deliramentum verba illarum, neq; crediderunt illis. Cùm verò currit Maria Magdalena (vt dictum eſt) venit ad Simonem Petrum, & ad alterum diſcipulum, quem amabat Ieſus, & dicit illis: Suſtulerunt Dominum ex monumento, & neſcimus vbi poſuerunt eum.

Surgens ergò Petrus exijt & ille alius diſcipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcurrit citiùs Petro, venitq; prior ad monumentum, & cum ſe inclinaſſet, vidit poſita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergò Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina ſola poſita, ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergò introiuit & ille alius diſcipulus, qui prior venerat ad monumentum, viditq; & credidit. Nondum enim nouerant ſcripturam, quòd oportuiſſet eum à mor-

tuis reſurgere. Diſcipuli ergò abierunt rurſus ad ſemetipſos. Et Petrus mirabatur quod acciderat.

Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans. Dùm ergò fleret inclinauit ſe in monumentum, & vidit duos Angelos amictos veſtibus albis, ſedentes vnum ad caput, & alterum ad pedes, illîc vbi poſuerant corpus Ieſu. Dicunt ei illi: Mulier quid ploras? Dicit eis: Suſtulerunt Dominum meum, nec ſcio vbi poſuerunt eum. Hæc cùm dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, & vidit Ieſum ſtantem, nec ſciebat, quòd Ieſus eſſet, dicit ei Ieſus: Mulier quid ploras? quem quæris? illa exiſtimans quòd hortulanus eſſet, dicit ei: Domine ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi vbi poſueris eum, & ego eum tollam. Dicit ei Ieſus: Maria. Conuerſa illa, dixit ei: Rabboni, quod dicitur Magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli me tangere. Nondum enim aſcendi ad Patrem meum. Sed vade ad fratres meos, & dic eis, aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum, & Deum meum & Deum veſtrum. Hæc

eſt

est illa Maria Magdalena, de qua Iesus eiecerat septem Dæmonia, cui cum surrexisset apparuit primùm, manè primo die Sabbati. Illa autem profecta renunciauit discipulis, qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus, quòd vidisset Dominum, & ea dixisset sibi. Et illi cùm audissent, quòd viueret, ac visus esset ab illa, non crediderunt.

Ingressæ autem mulieres in monumentum, viderunt adolescentem à dextris, amictum stola candida, & expauerunt. Erat autem Angelus Domini. At ille dicit eis: Nolite timere vos, scio enim quòd Iesum Nazarenum, qui crucifixus fuit, quæritis, Non est hîc: surrexit enim, sicut dixit. Venite & videte locum, vbi posuerunt Dominum. Et abeuntes citò, dicite Discipulis eius & Petro, quòd surrexit à mortuis, & ecce præcedit vos in Galilæam, illîc eum videbitis, sicut dixit vobis, Ecce dixi vobis. Et abeuntes celeriter fugerunt à monumento cum timore & gaudio magno, & currebant, vt renunciarent discipulis eius. Habebat au-

tem

tem illas tremor & ſtupor, neq; cui-quam quicquam dicebant, timebant enim. Cùm autem iuiſſent ad renunciandum diſcipulis eius, ecce Ieſus occurrit illis, dicens: Auete. Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, Ite renunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt.

Quæ cùm abijſſent, ecce quidam è cuſtodibus venerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ acciderant. Et congregati cum ſenioribus, conſilio habito, pecuniam copioſam dederunt militibus, dicentes. Dicite, Diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, nos perſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant docti, & diuulgatus eſt hic ſermo apud Iudæos vſq; in hodiernum Diem.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Festum summum omnium festorum est, in quo proponitur nobis Articulus de resurrectione Domini ex mortuis, idq; tertio Die, iuxta scripturas, qui per suam gloriosam resurrectionem, vt victor mortis, peccati, Diaboli: Ita redemtor omnium, qui in se credere non recusauerint, factus est. Solet autem in hoc festo dici ex historia resurrectionis, de beneficio seu fructu eiusdem, & de vsu, quæ omnia hoc præsens Euangelium continet. Narratur ab Angelo, quòd Christus resurrexerit. Hæc est historiæ summa, iubentur mulieres non timere. Et est fructus huius beneficij, ac mulieres Christum excitatum quærunt, quarum exemplo nobis salutaris resurrectionis Domini vsus commendatur, quare non frustrà Paulus Timotheo scribens, ait: Memento, quòd Iesus Christus resurrexerit à mortuis. Nam, vt dicit idem Apostolus Rom. 10. Si in corde tuo credideris, quòd Deus eum suscitauit ex mortuis, saluus eris. Cæterùm, quò nobis hic Articulus fidei nostræ reddatur confirmatior, tres locos tractabo in hac concione, qui sunt:

I. Quotuplex sit probatio resurrectionis Domini.

II. Cùr tertia Die resurrexerit.

III. Quis sit resurrectionis Christi fructus.

DE PRIMO.

Triplici testimoniorum genere confirmatur re-

resurrectio

surrectio Domini. Nam sunt testimonia antecedentia, coniuncta & consequentia, de quibus ordine dicam.

Vt antecedentia testimonia resurrectionis Domini diligenter expendamus, admonet Christus Lucæ 24. vbi ita ait: Sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati & resurgere tertia die, & prædicari in ipsius nomine pœnitentiam & remißionem peccatorum omnibus gentibus. Sed vbi hoc scriptum est? Ipse respondet, & ait: In Mose, Prophetis & Psalmis de me scriptum est. Proinde in Mose, Prophetis & Psalmis debemus quærere testimonia antecedentia resurrectionis Domini.

In Mose est duplex genus testimoniorum de resurrectione Domini. Nam & claris dictis prænunciatur, & figuris multis adumbratur. Clara sunt hæc dicta: Semen mulieris conteret caput serpentis, id est, Christus Diabolum superabit, quod non fieri potuit, nisi per resurrectionem Christi ex mortuis: Nam si Christus mansisset in sepulcro, Diabolus victor fuisset Christi. Donec etenim iacuit in sepulcro Christus, nulla Christi victoria, id est, nullus triumphus erat. Verùm dùm aperto sepulcro prodijt de sepulcro viuus Dominus, se victorem Satanæ & triumphatorem declarauit. Hûc & illud dictum pertinet: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Vt ergò in morte maledictio: ita in vita Christi benedictio conspicitur. Adumbratur etiam figuris in Mose. Adam dormiens, & posteà excitatus, figura fuit morientis & resurgentis Christi. Sic enim ait

Augustinus: Præfigurata est in protoplasta Adam Christi resurrectio, quia sicut ille, post soporem surgens, Euam de latere suo fabricatam agnouit: ita Christus è morte resurgens, ex vulnere lateris sui ædificauit Ecclesiam. Isaac quoq; impositus rogo, vt cremaretur, liberatus tamen per Angelum, typus fuit Christi oblati in cruce, & posteà è morte exemti virtute diuina. Ioseph coniectus in carcerem, & posteà eductus ad summos honores, figurabat mortem & resurrectionem Domini.

In Prophetis quoq; sunt & dicta & figuræ de hac resurrectione, de qua loquitur Isaias cap. 53. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Daniel apertè dicit: Christum occidendum, & tamen perpetuò regnaturum. Hoseas quoq; dicit: Tertia die viuificabit nos. Figuræ inter multas sunt hæ: Samson obseratis portis clauditur in ciuitate. Dominus obsignato clauditur monumento. Samson fractis seris, subtractisq; portis securus euadit. Christus ruptis inferni potestatibus liber egreditur. Sicut perit nauis, nisi Ionas perditum detur: ita perit mundus, nisi Christus patiatur. Et sicut Ionas fuit in ventre piscis tribus diebus, & posteà in terram eiectus est: ita Christus triduum in terra erat, & posteà viuus de sepulcro prodijt.

In Psalmis quoq; sunt testimonia & figuræ resurrectionis Christi. Psalmus 2. totus agit de regno & sacerdotio Christi. Psalmus 15. Non dabis sancto tuo

videre corruptionem. Psalm. 22. concionatur de passione Domini & resurrectione. Psalm. 110. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Idem Dauid adumbrat mortem & resurrectionem Domini. Dauid toties fugiens, & tandem ad regnum euectus, typus fuit humiliationis Christi & glorificationis per resurrectionem. Huiusmodi probationes mortis & resurrectionis Domini, multæ sunt in Mose, Prophetis & Psalmis, sed pauca recitaui ob temporis angustiam. Hûc accedit quòd Christus sæpissimè præmonuit suos de sua morte & resurrectione.

Coniuncta testimonia sunt etiam duplicia, nempè clara dicta & signa. In hoc Euangelio Angelus dicit: Surrexit, & non est hîc. Signum conspicitur, vacuum sepulcrum, terræmotus: ostendit se Dominus primùm Magdalenæ, deindè pluribus Apostolis, tùm 500. fratribus, & 40. diebus cum suis versatur discipulis, & tandem multis conspicientibus visibilis ascendit in cœlum.

Consequentia testimonia sunt etiam duplicia, vox Apostolorum, ac totius Ecclesiæ vox confitentis Christum suum Dominum & Mediatorem. Deinde sunt signa quoq;: Internum est spiritus Christi in corde credentium, qui illis testimonium reddit, quòd Christus viuat. Externa signa sunt Baptismus & Cœna, nam Baptismo figuratur mors, sepultura, resurrectio Christi, vt Palus docet Rom. 7. Cœna Domini quoq; resurrectionem Christi nobis commendat. His testimonijs

antecedentibus, coniunctis & consequentibus, qui non credit, olim videbit iudicem in nubibus venturum, quem hîc in terra non agnouit Saluatorem.

DE SECVNDO.

Cùr tertia die surrexit? Cùr non distulit ad extremum diem, vt nos vnà cum illo surgeremus? Tertia die resurrexit primùm propter Prophetias, fuit enim prædictum ab Hosea Propheta, & præfiguratum in Iona, vt tertia die resurgeret. Deinde vt satisfaceret suis promißionibus, promisit enim discipulis, quòd postquam esset traditus gentibus, & illusus ab illis, occideretur, & tertia die resurgeret. Non autem anteuertit tertium diem, vt omnibus constaret, eum verè mortuum fuisse. Ostendit ergò se iacens in sepulcro 40. horis verè mortuum. Cur autem non distulerit resurrectionem in extremum diem, in promptu sunt grauißimæ causæ.

PRIMA, quia scriptum erat: Non dabis sancto tuo videre corruptionem. Non enim debuit corpus Christi in sepulcro putrescere: 1. Quia erat ex castißimæ virginis sanguine factum, operante Spiritu sancto. 2. Quia dùm versaretur in mundo illud purum & incontaminatum seruauit: indignum proindè fuisset tale corpus fieri vermium escam.

SECVNDA causa, cur non distulit resurrectionem, est spes nostra. Ita enim Petrus ait: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui regenuit nos in spem viuam per resurrectionem Christi ex mortuis.

TERTIA causa, vt esset primus resurgentium: vt enim Adam erat primus, qui apparuit in mortali corpore, propter peccatum: ita Christus primus debuit apparere immortali corpore iustificante & sanante nostra corpora ab æterna morte.

Tametsi autem omnes resurgemus, & alij quidem præter Christum resurrexerunt: tamen maximum discrimen est inter Christi resurrectionem & aliorum. Primùm enim Christus resurrexit propria virtute: id nemo præter illum solum potuit vnquam facere. Deinde alij qui excitati sunt, vt filius Viduæ, filia Archisynagogi, & Lazarus, ac alij surrexerunt iterùm morituri: at Christus resurrexit ad immortalitatem. Præterea differt Christi resurrectio ab aliorum resurrectione fructu & efficacia. Christus enim virtute sua excitat alios, id quod erat significatum in horto, vbi erat sepultus, & resurrexit iam oriente Sole. Postremò & tempore differt Christi resurrectio à nostra: Christus enim, vt iam ostensum est, & symbolon profitetur, surrexit tertia die, nostra verò resurrectio differetur ad extremum diem. Tùm enim apparebit æterna vita & sempiterna iustitia, quam daturus est omnibus suis, id est, in se credentibus. Hæc sint dicta de secundo loco, cur Christus resurrexerit tertia die, quomodo illius resurrectio à nostra differat, vt per resurrectionem Christi viuam spem concipiamus æternæ & incorruptibilis hæreditatis in cœlo.

DE TERTIO.

Iam tertius locus de fructu resurrectionis Christi restat, qui est copiosior & abundantior, quàm vt humana lingua explicari posſit. Paulus dicit: Omnia per Christum esse instaurata in cœlo & in terra. Primùm enim Christus prodiens de sepulcro, apparet victor, triumphator mortis, inferni & Satanæ, atq; ita satisfacit promiſsioni olim de illo editæ: Semen mulieris conteret caput serpentis: quod explicans Iohannes, ait: Christus apparuit vt destrueret opera Diaboli. Verùm quantum ad nos homines, propter quorum salutem de cœlo descendit, factus homo, mortuus est & resurrexit, quadruplex fructus resurrectionis Christi spectandus est. Nam resurrectio Christi, 1. Est nostra iustificatio. 2. Est virtus, qua in nobis domatur peccatum. 3. Exemplum nouitatis vitæ & causa. 4. Est causa nostræ resurrectionis, eiusq; pignus certiſsimum. De hoc quadruplici fructu ordine dicam.

PRIMVS itaq; fructus resurrectionis Domini est iustificatio nostri, de quo fructu Paulus Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostri. Et Daniel cap. 9. Auferetur iniquitas, & adducetur sempiterna iustitia. Quanti autem precij sit hic fructus, perpendendum est, quò nobis magis dulcescat. Nos nascimur in peccato & rei iræ Dei. Ephes. 2. Nos omnes natura filij iræ sumus, peccati stipendium est mors. Rom. 6. Ab hac morte per resurrectionem Christi liberamur. Nam per Christum absoluimur à reatu peccati, atq; adeò à morte

 æterna.

æterna. Hinc illud in Apocalypsi: Beatus & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima, in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt Sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo. Vt enim prima mors per Adam est, ita resurrectio prima est per Christum. Huc & illud: Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent ciuitatem.

SECVNDVS fructus resurrectionis Domini est, quòd ea sit virtus, quæ incredentes transfunditur, qua fit vt poßint à vicijs ad virtutem pergere. Hæc virtus nobis in Baptismo confertur & confirmatur Cœna Domini, modò nos ipsi nobis non defuerimus. Porrò hæc virtus sentitur in ijs tantùm, qui ex immortali semine sunt regeniti, 1. Petri 1.

TERTIVS fructus est exemplum. Nam, vt Paulus inquit, Christus resurrexit, vt nos in nouitate vitæ ambulemus. Qui ergò vicijs suis indulgent, qui viuunt scelerate & impure, testantur suo facto, quòd Christum contemnant: Cuius resurrectio nobis, vt vitæ degendæ speculum, proposita est. Nam illi existimant Christum flagellatum, spinis coronatum, fudisse sanguinem in ara crucis, vt liceat ipsis indulgere omnibus furoribus, tyrannidi, superbiæ, libidinibus, & hoc pacto, quantùm in se est, de nouo crucifigunt Filium Dei. Nos igitur qui non solùm dici, verumetiam esse cupimus qui dicimur, hoc est, Christiani, id quod res est cogitemus, videlicet quòd Christus mortuus sit pro pec-

cato expiando eorum, qui illum fide recipiunt & in vera pœnitentia viuunt, per mortificationem veteris hominis, & viuificationem noui hominis. Quatuor sunt mala, quibus grauantur homines, ignorantia, reatus peccati, vicia, & concupiscentiæ ingenitæ, & metus damnationis æternæ. Contra ignorantiam Christus est nobis sapientia, dum nos per Euangelium docet de sua ergà nos voluntate: nisi enim verbo Dei de voluntate instrueremur, perpetuis tenebris nostra mens inuolueretur, quæ tenebræ luce Euangelij depelluntur.

Contra reatum peccati est Christus nobis iusticia: nam ipsius obedientia nobis imputatur credentibus, vt iam non peccatores, sed vt iusti in Dei conspectu appareamus.

Contra vitia & concupiscentias carni ingenitas Christus est nobis sanctificatio, dùm virtute suæ resurrectionis per Spiritum sanctum nos iustificat.

Contra metum damnationis æternæ, est Christus nobis redemptio. Hæc quatuor Christi beneficia Paulus coniungit. 1. Cor. 1. his verbis, Christus factus est nobis à Deo sapientia, iusticia, sanctificatio & redemtio: qui ergò extremum & vltimum beneficium expetit, debet per priores, tanquam per gradus, ad illud properare, vbi enim Christum didicit, debet in eum credere: vbi credit, debet eius Spiritu sanctificari, id est, exemplo resurgentis Christi nouam vitam viuere. Hanc nouam vitam tandem sequetur plena liberatio in extre-

mo iudicio, quando reddet vnicuique iuxta facta sua. Sit ergò hic tertius fructus resurrectionis Domini, de quo modò dixi, videlicet, vt in noua vita iuxta ipsius exemplum viuamus. Hinc illud Pauli: Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, &c.

QVARTVS fructus resurrectionis Domini est, quòd sit & causa & pignus nostræ resurrectionis, qua animæ mortuorum coniungentur rursus corporibus, in secundo Christi Aduentu, cum veniet iudicaturus viuos & mortuos. Hinc Paulus 1. Corinth. 15. prolixè disputat, & in hoc argumentum tractat: Christus resurrexit à mortuis, ergò & nos resurgemus. 1. Thess. 4. Nam si credimus, quòd Iesus mortuus est, & resurrexit, sic & Deus eos, qui obdormierunt, per eum abducet cum illo. Et Ioh. 5. Veniet hora, in qua omnes, qui in sepulchris sunt, audient vocem eius & prodibunt, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala fecerunt, ad resurrectionem iudicij. Hîc fit mentio duplicis resurrectionis, scilicet vitæ & iudicij. Resurrectio vitæ est, quæ promittitur ijs, qui benè fecerunt. Resurrectio iudicij est, quam comminatur ijs, qui malè fecerunt. Hûc & illud Pauli, Rom. 10. Hoc est verbum fidei quod prædicamus: Si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum suscitauerit ex mortuis, saluaberis, id est, resurges ad resurrectionem vitæ & salutis æternæ.

Atque hæc sint breuiter dicta de resurrectione Domini: vnde primùm confirmanda est fides nostra de re-

ſurrectionis articulo. Deinde confutandus eſt error Iudæorum: qui negant Chriſti reſurrectionem. Tùm admonebimur de fructu reſurrectionis, vt per eam & nos à peccato in hac vita reſurgamus, & tandem in extremo Die reſurgamus ad reſurrectionem vitæ, per Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, AMEN.

FERIA SECVNDA PAſchatos, Lucæ 24.

ET ecce duo ex illis ibant eodem die in caſtellum, quod aberat ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem, nomine Emaus, & ipſi confabulabantur inter ſe de his omnibus quæ acciderant. Et factum eſt dùm confabula-

bularentur ac disputarent, & ipse Iesus appropinquans, ibat vnà cum illis. Cæterùm oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent, in alia enim forma apparuit eis. Et ait ad illos. Qui sunt hi sermones, quos confertis inter vos ambulantes, & estis tristes? At respondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es Hierosolymis, qui ignores, quæ facta sunt illîc his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? & dixerunt ei, De Iesu Nazareno, qui fuit vir Propheta, potens opere & sermone coram Deo & toto populo, & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & Principes nostri in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus eum esse illum, qui redempturus esset Israel. Atqui super hæc omnia tertius dies est hodiè, quo hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nobis attonitos reddidere nos quæ diluculo venerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicerent eum viuere. Et abierunt
quidam

quidam eorum, qui erant nobiscum, ad monumentum, & ita repererunt, sicuti mulieres dixerant, ipsum vero non viderunt. Et ipse dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ. Nonnè hæc oportuit pati Christum, & intrare in gloriam suam? Et exorsus à Mose, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Et appropinquauerunt castello, quo ibant. Et ipse præ se ferebat se longiùs ire. Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam vergit ad vesperam, & inclinatus est dies. Et intrauit vt maneret cum illis. Et factum est dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipse euanuit è conspectu eorum. Et dixerunt inter se: Nonnè cor nostrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis scripturas?

Et surgentes eadem hora egressi sunt Hierosolymam, & inuenerunt

congre-

congregatos vndecim, & eos, qui cum illis erant, dicentes: Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Et ipſi narrabant quæ geſta erant in via, & quomodo fuiſſet agnitus ipſis ex fractione panis, nec his illi crediderunt. Erat autem veſpera die illo, qui erat vnus ſabbatorum, & fores erant clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum.

ENARRATIO TEXTVS.

SVMma huius Hiſtoriæ eſt, quòd Chriſtus eo die, quo reſurrexerat, apparuerit duobus diſcipulis, proficiſcentibus Emaus (fuit autem Emaus vicus duobus ferè miliaribus diſtans à Hieruſalem) & cum illis diſſeruit de Meßia, quos cùm inſtruxiſſet, atq; illis fractione panis ſe notum reddidiſſet, euanuit ab illorum oculis. Verùm illi iam certi facti de reſurrectione ipſius, mox redeunt Hieroſolymas, atq; omnia quæ acciderant, narrauerunt diſcipulis vndecim. Vt autem nos hanc Hiſtoriam intelligamus faciliùs, eam diſtribuam in quatuor partes, quæ ſunt:

I. *Quid egerint hi duo diſcipuli, antequam Chriſtus ad eos veniret in itinere.*

II. *Colloquium Chriſti & diſcipulorum in via.*

III. Quid

III. Quid acciderit in Domo.

IIII. Quid fecerint illi discipuli instructi à Domino.

Hæ partes singulæ habent suas doctrinas & admonitiones, quas in singularum explicatione ostendemus.

DE PRIMA PARTE.

Duo ex illis ipso die, quo resurrexerat Dominus, ibant in Castellum, quod erat in spacio stadiorum 60. quæ faciunt septem millia passuum, & passus quadringentos, hoc est, plùs minùs duo milliaria. Hæc occasio fuit colloquij, & cùm ita irent, colloquebantur de Christo. Hinc duo nos discamus. Primùm occasionem non negligendam esse exercendæ pietatis. Deinde vbi hanc nacti fuerimus, non esse alienis negocijs & friuolis interrumpendam: in his discipulis videmus tria. 1. Signum pietatis. 2. Fidei infirmitatem. 3. Admirationem eorum quæ acciderant.

Quòd de Christo & eius gestibus sint locuti piè, ex eo conuincitur, quòd isto suo colloquio Christum ad se alliciant. Infirmitas fidei fuit, quòd tametsi antea Prophetias de Christo audierant: tamen tardiores fuerant ad perfectè credendum: Ita fides Christiana habet suam conceptionem & suam teneritudinem, quæ fouenda est donec adolescat colloquijs de Christo. Admirati sunt quoq; de ijs quæ acciderant: nihil enim maiori admiratione dignum est, quàm mortuum de sepulcro viuum prodire. Hæc admiratio erat mixta spe &

metu, seu assensu & dubitatione, quemadmodum enim carnis sensus & rationis iudicium ad dubitandum sollicitauit eos, ita igniculus fidei qui in ipsis erat, restitit dubitationi, etsi admodum languidæ. Ita fit sæpè in Christianis, Caro vna ex parte adoritur, & hominem in diffidentiam pertrahere conatur: Spiritus ex altera parte se carni opponit, nunc languidiùs, nunc fortiùs. Verùm ne succumbat spiritus, colloquijs de Christo, id est, meditatione & auditione Euangelij, alijsq; pijs exercitijs est excitandus. Hoc ergò exemplo confirmatur dictum Prophetæ Isaiæ 42. qui ait de Christo Arundinem quassatam non perfringet, nec linum fumigans extinguet, in veritate proferet iudicium. Hæ duæ similitudines docent, quomodo Christus agat cum suis, in quibus aliquam pietatis scintillulam repererit.

Arundinis quassatæ similitudine significat se nolle eos, qui semifracti sunt, frangere omninò & conterere, sed leuare potiùs & sustinere, vt quid boni in ipsis erit, conseruet atq; adaugeat. Hi duo discipuli semifracti fuerunt & non procul à casu, adeò vento carnis agitabantur: sed Christus, ne cadant, sua subleuat gratia. Deindè Metaphora lini fumigantis sumta est à lychnis, qui propter fumum quem edunt, non extinguuntur, modò adsit qui manum admouet, ita vbicunq; emicat aliqua pietatis scintilla, vbi Christus adest & eam fouet atq; excitat, vt clariùs ardeat, sicuti in his duobus discipulis videmus. Hinc maxima nobis hauriunda est consolatio. Etsi nos infirmi homines vacilla-

mus

mus ac claudicamus, tametsi iam quaſſati aut laxati ſumus, tamen nos non ſtatim abijcit quaſi prorſus inutiles, ſed diu præfert, quoad firmiores & conſtantiores reddiderit, modò horum diſcipulorum exemplum imitemur.

DE SECVNDA PARTE.

Et factum eſt, cùm fabularentur & inter ſe quærerent, ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis. *Hoc Christi factum primùm confirmat promiſſionem Chriſti, quæ eſt: Vbicunque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum ſum, quod tametſi non ſit corporaliter, ſemper tamen verè ſpiritualiter, id quod hac ſua corporali præſentia vult ſignificare. Hinc ergò diſcamus, de quo in priori hiſtoriæ huius parte admonui, quòd quicunque piè de Chriſto inquirunt, aperiunt Chriſto ianuam ad ſe iuuandos, ac ipſum doctorem ſuis pijs exercitijs accerſunt: ſicuti contrà prophani homines impuris ſuis ſermonibus ei ianuam, quò minus ad ſe veniat, occludunt. Hoc confirmatur non ſolùm hoc exemplo: verum etiam dicto Prophetæ Iſaiæ 66. Ad quem reſpiciam? niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos.*

Sed quid eſt quod dicit Euangeliſta: Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent? *Hinc monemur de noſtra imbecillitate: neque enim oculi noſtri neque aures ſuo funguntur officio, niſi*

eam

eam facultatem eis diuina concesserit clementia, si ita se habet res cum oculis corporeis, multò magis de oculis mentis verum est. Hinc tria discamus: Vnum quòd nullæ sint sensuum aut mentis nostræ vires, nisi facultas illis diuinitùs detur. Alterum, ne nostra mente & nostris sensibus abutamur in contumeliam Creatoris: quod si fecerimus, metuenda est pœna, ne omnem mentem & sensum nobis adimat. Tertium, vt ab eo petamus & illuminationem & conseruationem sensuum, in ipsius gloriam.

Et ait illis: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? *Hæc satis ostendunt, quod anteà dixi, eos versatos fuisse inter metum & spem, sed tandem metum non superasse. Verùm Dominus hîc vacillantes confirmat, quod Paulus dicit: Dominus non sinit vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam inuasionem, vt poßitis sustinere. Hîc duo illi discipuli succubuissent, & illorum fides fuisset extincta tentatione, id quod illorum tristicia testatur, nisi Christus mox aduenisset & illorum ruinam erexisset: horum exemplo & Christi facto, & nos consolemur & erigamus.*

Et respondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in hisce diebus? *Miratur Cleophas, quòd solùm ignoret,*

quod toti ciuitati notum erat, & omnibus qui illuc ad festum Paschæ confluxerant peregrinis.

Quibus ille: Quæ? De Iesu Nazareno, &c. *Responsio Cleophæ quatuor habet. 1. Confeßio est de Christo, & testimonium, qualis nimirum fuit:* qui *(inquit)* fuit Propheta, potens in opere & sermone coram Deo & omni populo.

Hæc descriptio tria de Christo habet. Primo loco, quòd Christus sit Propheta, id est, doctor voluntatis Dei à Deo missus. Deindè quòd non fuerit vulgaris Propheta: Sed potens in opere & sermone, *id est, excellens vitæ sanctitate & docendi facultate. Tertiò additur,* coram Deo & hominibus: *quo significatur: Christum ita Propheticum munus obiisse, quòd se sanctè in omnibus gesserit tanquam sub Dei oculis. Hæc Christi confeßio magna fuit, etsi non plena. Pharisæi, sacerdotes summi, Pilatus, Herodes, Christum tanquam blasphemum occiderunt: Hi discipuli eum à Deo missum testantur, vndè nos hanc hauriamus doctrinam, quòd in religione non sit sequendum potentum iudicium: sed verbi Dei regulam. Illi offensi erant externa specie Christi: hi veritatem Dei secuti, se quantum potuerunt blasphemis istis opposuerunt.*

SECVNDVM, quod est in Cleophæ responsione, est narratio Domini: in qua, & à quibus sit damna-

tus, & quo mortis genere sit affectus testatur. Summi, *inquit,* sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis eum tradiderunt. *Hostes Christi apertè pronunciat summos sacerdotes & principes: vndè & nos monemur palàm accusari eos, qui Euangelium persequuntur, vt Papa facit & multi tyranni in orbe terrarum. Deindè quo mortis genere sit afflictus indicat, cùm inquit:* Et crucifixerunt eum. *Quo mortis genere nullum fuit ignominiosius in mundo: quo tamen non est absterritus Cleophas, quo minùs illum pro viro sancto habuerit.*

TERTIVM, *quod est in Cleophæ responsione est confeßio fidei in Christum.* Nos, *inquit,* sperabamus quòd ipse esset redemturus Israel, *fatetur apertè Cleophas se in Christum credere quem summi sacerdotes occiderunt: atq; hæc est indoles veræ fidei: qui enim fide credit ad iusticiam, ore confitetur ad salutem.*

QVARTVM, *quod est in responsione Cleophæ, est fidei imbecillis confirmatio ex promißione Christi, & testimonio mulierum, visione Angelorum & discipulorum quorundam testificatione. Nam cùm tertium diem nominat Cleophas, id facit ideò, quia Dominus promiserat se tertio die resurrecturum. Hanc promißionem completam credit, etsi inter spem & metum iactatur: sed contra metum adhibet fidei fomenta, ne*

prorsus extinguatur. Quòd autem corpus à mulieribus non fuisse repertum narrat, & oblatam illis Angelorum visionem indicat,& quòd de sepulchro vacuo dixerant mulieres, viuorumq́ testimonio idem fuisse probatum, eò pertinet, vti sibi certò persuadeat Christum resurrexisse. Ita pius homo inter fidem & metum dubius, fidei adhibet fulcimenta, & contra metum pro sua virili luctatur.

Sed quid ad hac Dominus? O stulti, inquit, & tardi corde ad credendum omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ. Hic primùm fides nostra habet quod à Christo discat. Christus reprehendit quidem in illis discipulis cùm discendi, tùm credendi tarditatem, sed non abijcit imbecilles:sed suo more eos potiùs paternè castigat, & imbecilles iuuat, ne metu fracti, fidei igniculum extinguant. Venit enim vt medicus esset infirmorum, non vt infirmos terrore occideret. Hinc nos discamus, quòd Christus non velit quenquam abijcere, qui exiguam & imbecillem fidem habet, modò eam confirmari & augeri per verbum Dei permittat. Sed quid reprehendit in his duobus discipulis? Duo. Ignorantiam seu discendi ignauiam, & tarditatem ad credendum Prophetis. Ignauia impediuit intellectum: tarditas remorata est fidem. Etsi enim habuerunt per exiguam fidem: tamen oportuit eos maiores progressus fecisse, qui non solùm ab ineunte ætate Prophetarum vaticinia de Christo audiuerant, sed & ipsum Christum prædicentem, quo mortis genere erat afficiendus,

& quòd tertia die iterùm viuus de sepulcro erat egressurus. Hîc & nostra taxatur ignauia, quia per tot annos audiuimus Euangelium, inter quos tamen multos inuenire est, qui nondum didicerunt symbolum Apostolicum, quibus admodum metuo, nisi maturè resipiscant.

Postquam Christus reprehendit, incipit docere, quod est boni magistri, ait igitur: Nonnè hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Hæc Domini docentis propositio est, cuius hic sensus est. Christus debuit iuxta Prophetarum vaticinia pati mortem crucis, & posteà excitatus à mortuis in suam gloriam intrare. Pati quidem debuit propter peccata nostra: resurgere verò propter iustificationem nostri, Rom. 4. Cùm ergò fatemini me Christum esse, debetis etiam ex Prophetis scire, quòd me oportuerit mori & resurgere à mortuis Hæc enim ex Mose & Prophetis ostendit: sed Euangelista quibus scripturæ locis hoc fecit, non explicat. Non est tamen dubium, quin promißionem de Christo primùm Adæ propositam exposuerit, quæ est: Semen mulieris conteret caput serpentis, & huiusmodi alias multas, quales heri audiuistis Moses mandato Dei erexit æneum serpentem in deserto, in quem qui aspexerunt, à suis sanabantur plagis: quem typum Christus explicans Iohan. 3. ait: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet filium hominis exaltari, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed

habeat vitam æternam. Verùm cum hæc ex Mose & Prophetis recitat, appropinquant pagum, quo iter instituerant, & ille finxit se longiùs ire, at illi cogunt eum & rogant, vt apud se maneat. Hinc nos discamus, quo in loco habere debeamus eos, qui nos errantes obiurgant, & in viam sanæ doctrinæ reuocant. Non hîc rursus obiurgant Christum & eum stultum vocant: sed agnoscunt suam stulticiam, & præbent se dociles ei, quòd de errore suo & stulticia liberentur. Hæc omnes faciunt pij: contrà impij fremunt, & aduersus eos insaniunt, qui se in viam reuocare conantur monstrato eorum errore, sicuti nuper audiuimus Iudæos fecisse.

DE TERTIA PARTE.

Iam quid in domo gestum sit, sequitur: Et factum est (inquit Euangelista) dum discumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Hîc exponit Euangelista, quòd discipuli agnouerunt Dominum in fractione panis: nam quoties Dominus sumebat cibum, habuit & peculiarem modum precandi, & singularem gestum porrigendi panem, quæ cùm sæpè in Christo animaduertissent, agnouerunt ipsum, qui iam excitatus à mortuis, eundem morem seruauit, quem anteà. Quemadmodum itaq; discipuli hoc gestu agnouerunt Christum: ita nos eius exemplo discamus, quoties pane vescimur, ipsi vitæ autori gratiarum

ctionem offerre, quæ nota nos à prophanis hominibus discerneret.

Porrò agnitus Christus euanuit ab oculis eorum: ipsi verò suauius de eo iam colloquuntur quàm antea. Nonnè (*inquiunt*) cor nostrum ardebat in nobis in via, dum loqueretur nobis & aperiret nobis scripturas? *Hic obseruemus fructum verbi Dei in hominibus. Etsi autem Christus iam non apparet corporaliter, & nobis loquitur: tamen loquitur nobis per ministros verbi, sicut ait: Qui vos audit, me audit. Quis est ille fructus? Qui autem verbum Dei auribus & corde audit, in eo ignis quidam incenditur, & incipit ardere cor eius: vt ergò qui hunc ardorem in corde suo non sentit, quando verbum Dei audit, habet aures, sed non ad audiendum, & cor, sed non ad intelligendum: idq; suo proprio vicio, quia Spiritui sancto resistit: ita qui hunc ardorem sentit in suo corde, habet testimonium loquentis Spiritus Christi in se, & quòd veram viuamq; fidem habeat. Quare monemur, vt in timore Dei summa cum reuerentia & desiderio verbum Dei audiamus.*

DE QVARTA PARTE.

Et surgentes eadem hora, regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congregatos vndecim, &c. *Hæc docent, quòd ardor ille, qui in nobis ad prædicationem verbi accenditur, non sit ociosus, sed se mox etiam foris ostendat.*

Nam qui Christum verè nouit, is etiam cupit, vt alij etiam ipsum agnoscant, vt multi simul eum prædicare poßint. Vt talis ardor in nobis accendatur, faxit Saluator noster Iesus Christus, cui cum patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.

FERIA TERTIA PASCHATOS, Lucæ 24.

DVM autem hæc loquuntur, venit Iesus ipse, discumbentibus illis, & stetit in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis. Et exprobrauit illis incredulitatem suam & cordis duritiem, quòd ijs, qui se vidissent resurrexisse, non credidissent. Expauefacti verò & conterriti, existimabant se Spiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitati-

ones aſcendunt in cordibus veſtris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Contrectate me & videte, quia Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Et cùm hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes, & latus ſuum. Gauiſi ſunt ergò diſcipuli viſo Domino. Adhùc autem illis non credentibus, & præ gaudio mirantibus, dixit eis: Habetis hîc aliquid edulij? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi, & aliquid de fauo apiario. Et accepit, & in conſpectu illorum comedit, & dixit ad eos. Hæc ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos, cùm adhùc vobiſcum eſſem, quòd neceſſe foret implere omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moſi, & Prophetis, & pſalmis de me. Tunc aperuit illorum mentes, vt intelligerent ſcripturas. Et dixit eis: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam ac remiſſionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hieroſolymis. Vos autem eſtis teſtes horum. Et dixit

eis

eis iterùm: Pax vobis. Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos. Hæc cùm dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum. Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, quorumcunq; retinueritis, retenta sunt.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC est quinta apparitio Domini ipso die Paschatos, qua apparuit discipulis confabulantibus de ipso. Primùm enim apparuit Mariæ Magdalenæ, è qua septem eiecit Dæmonia. 2. Apparuit mulieribus, redeuntibus à sepulcro. 3. Apparuit Petro. 4. Cleophæ & socio eius. 5. Vt hîc textus habet, vndecim discipulis de illo confabulantibus. Loci duo:

I. Salutatio Christi & testimonia, quibus probatur eius resurrectio.

II. Necessitas mortis & resurrectionis Christi, & eiusdem vsus, videlicet quòd oporteat in eius nomine prædicari pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus.

DE PRIMO.

Iesus stetit in medio eorum, & dixit eis: Pax vobis. *Discipuli mœsti loquuntur de Christo, qui illis adest iuxta promissionem: Vbicunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ego ero in medio illorum. Etsi enim id non semper fit corpora-*

 liter:

liter: tamen verè fit. Non enim vnquam faciet contra suam promißionem. Quid autem affert quando venit, ostendit eius salutatio, quia hic suos mœstos consolatur discipulos. Nam cùm datus est Christus mœstis in consolationem, hic pacem offert, dicens: PAX VOBIS. Hæc pax, quam suis optat, non est vulgaris, sed diuina: non mundi sed regni cœlorum, inter Deum & hominem. Verùm vt nos intelligere poßimus, quantum sit bonum hæc pax, quam Christus suis offert, copiosius exponam, quæ in huius pacis consideratione concurrant: vndè huius pacis plenam descriptionem colligemus.

Quia pax sancitur inter partes dißidentes, primùm spectandum est, quænàm sint partes dißidentes. Sunt autem duæ: Deus & homo. Deus fœlix & beatus est sine homine, homo miser & damnatus est sine Deo: ergò Deus non opus habuit, vt pacem cum homine quæreret, sed homo sine pace cum Deo extremè miser est, atq; ideò nulla re magis opus habet, quàm pace cum Deo.

Deindè cùm partes dißidentes necesse est aliquam offensam præceßisse. Hæc offensa non à Deo, sed ab homine initium sumit. Quænàm est illa offensa? Peccatum. Hoc peccatum fuit quædam à Deo proditoria defectio ad Diabolum, cui se homo subiecit. Quanta autem sit hæc offensa, facilè æstimare est ex eius magnitudine, multitudine, turpitudine & pœna. Magnitudo est, quòd creatura creatorem offendit & contemsit, qui hominis summum bonum fuit. Multitudo

tudo ex eius fructibus spectatur. Turpitudo ex horrenda contaminatione humani generis, quæ secuta est hanc offensam. Pœna, maledictio & damnatio, vt æternam innumeras calamitates & ærumnas, quibus humanum genus in hac vita tantum non oppressum est.

Cognita offensa, quæ fecit nos Dei hostes, tertio loco mediator considerandus est, qui certè debuit esse talis, qui & Deum offensum placare posset, & qui illatam iniuriam iustè compensaret. Deum offensum creatura non potuit placare, iniuriam compensare Deus non debuit: Quærendus igitur fuit talis mediator, qui & potuit per potentiam, & debuit per naturam. Cùm talis non potuit haberi, æternus Dei Filius altera persona in trinitate venit in mundum, & assumsit humanam naturam, & factus est homo, Iesus Christus. Hic Iesus Christus coniunctus est Deo patri diuinitate, & homini per humanitatem: Quare potuit vt Deus, debuit vt homo, qui nostram causam in se recipit.

Hic mediator compensauit iniuriam: nam nostrum reatum in se recepit, pro quo pœnas luit in ara crucis, ac ita satisfecit iusticiæ Dei Verùm quia nos adhûc manemus peccato coinquinati, Christus tota sua vita in hoc mundo legi Dei obediuit perpetuò, plenè & perfectè, quam iusticiam credentibus imputat, vt sint iusti in Dei conspectu: atq; ita victima sua iram Dei placat, & obedientia sua nos vestit, vt iusti appareamus in conspectu Dei.

Facta compensatione reconciliatio inter Deum & hominem inita est: Nam pater placatus est per obedientiam Filij.

Verum quia in omni reconciliatione necesse est inter eos, qui reconciliantur, aliquod pactum intercedere, hoc quoq; in hac cum Deo pace constituta conspicitur. Nam vt ex parte Dei est liberalis & paterna misericordiæ promißio, iuxta illud: Ero Deus tuus, & seminis tui post te. Item: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat: ita ex parte hominis est fides, qua paterna promißio accipitur, quaq; adoptamur in filios Dei per vnigenitum filium Iesum Christum.

Cæterùm quia in pactis adhiberi solent obsignationes, neq; hæ in hoc summo pacto omissæ sunt. Sunt autem triplices obsignationes: Prima est iuramentum Christi: Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Secunda est obsignatio per Sacramenta, Baptismum & Cœnam Domini, quæ sunt firmißima pacti inter Deum & hominem sigilla, quæ nunquam violabuntur, nisi homo sua culpa abiecerit fidem. Tertia obsignatio est arrabo Spiritus, qui testimonium dat Spiritui nostro, quòd simus filij Dei. Hùc etiam illud pertinet 2. Corinth. 1. Obsignauit nos, & dedit arrabonem Spiritus in cordibus nostris. Hæ sunt obsignationes & sigilla, quibus pax inita inter Deum & hominem obsignatur & confirmatur, vt rata sit.

Præ-

Præterea, ne quis existimet hanc pacem ad paucos quosdam pertinere, obseruanda est eius promulgatio, quæ est vniuersalis: Christus enim ascensurus in cœlum, mandatum dedit discipulis, vt hanc pacem proclamarent per vniuersum orbem: ita enim ait: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Pertinet igitur hæc pax ad omnes, qui vocem Euangelij recipiunt, & in Christum credunt, perseuerantes vsq; in finem. Nam ita ait Dominus: Beatus qui perseuerauerit vsq; ad finem: non est enim satis, benè incepisse, nisi quis quotidianos faciat progressus.

Si quæris huius grauißimæ pacis fructus, inuenies plurimos in hac vita, & post resurrectionem. In hac vita habes huius pacis beneficia, accessum ad Deum tanquam ad Patrem clementißimum per Iesum Christum. Ita enim inquit Paulus: Fide iustificati pacem habemus cum Deo per Iesum Christum, per quem & accessum habemus ad gratiam hanc, in qua stamus. Secundus huius pacis fructus, est bona conscientia: anteà enim peccati conscientia nos vexat: verùm postquam hanc pacem sentimus, conscientia bona & læta redditur, sicuti latronis in cruce, quando audiuit. Hodiè eris mecum in Paradyso. Ad eundem modum cum audimus in Euangelio annunciari remißionem peccatorum credentibus, conscientia credentium redditur tranquilla. Cum hac bona conscientia coniunctum est gaudium Spiritus, quo efficitur, vt in medijs afflictionibus

gloriemur, vt inquit Paulus. Verùm hæc gloriatio, & hoc gaudium spiritus augetur meditatione verbi, oratione, vsu Sacramentorum, & alijs pijs exercitijs. Hunc fructum & quartus sequitur, nimirùm fraterna dilectio. Cùm enim intelligimus, & fide sentimus nobis Deum communem Patrem, per communem Mediatorem nobis reconciliatum, incipimus nos inuicem diligere, tanquam huius thesauri communes hæredes. Hunc quartum fructum sequitur quintus, qui est lætus decessus ex vita, quemadmodum Simeon conspecto autore huius pacis Christo ait: Nunc dimitte seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Post resurrectionem, huius pacis fructus erit perpetua iucunditas, perpetua lætitia, & fruitio conspectus Dei, & sanctorum omnium, qui vixerunt inde vsq; ab initio mundi: hunc fructum nemo in hac vita satis cogitare potest.

Postquam iam dictum est fusiùs, quæ in hac pace concurrunt: nunc contraham in breuem summam seu descriptionem, quæ sit hæc pax. Pax igitur inter Deum & hominem est mutuus consensus Dei & hominis, Dei quidem hominem propter Christum in gratiam recipientis: hominis verò oblatam gratiam fide recipientis: ac obedientiam ergà Deum seriò promittentis. Hæc sint dicta de pace quam Christus hîc offert, non solùm discipulis vndecim qui tùm aderant: verumetiam nobis & omnibus, qui hanc volunt recipere, cum illis per Euangelij

gelij prædicationem offertur. Post hanc pacificam salutationem sequitur in textu, quomodo se Christus probauerit verè à mortuis resurrexisse, & id ita prænuntiatum in Mose, Prophetis, & in Psalmis ostendit. Verùm quia de his die Paschatos & heri audiuistis: nunc tantùm de neceßitate & vsu mortis & resurrectionis Christi dicam.

DE SECVNDO.

Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere à mortuis tertio die, ac prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus initio facto ab Hierosolymis.

Primùm ergò cùm dicit: sic scriptum est, vult vt non ratio, sed scriptura apud nos valeat, quoties de regno Dei sit quæstio. Vbi autem hoc scriptum sit, addit inquiens: Necesse est implere omnia in lege Mosis, & in Prophetis & in Psalmis. Cùm igitur quæritur de salute, consulendus est Moses, legendi sunt Prophetæ, & cognoscendi sunt Psalmi, deinde scripta Euangelistarum & Apostolorum. Quicquid cum istis scriptis pugnat, repudiandum est, tanquam à Satana profectum.

Quid scriptum est? quòd oportuerit sic pati Christum, & resurgere ex mortuis tertio die, cùm dicit: Sic oportebat, neceßitatem mortis & resurrectionis Christi indicat.

Quare

Quare ergò oportebat? 1. Vt impleretur scriptura, quæ mentiri nequit. Vt enim Deus manet in æternum: ita eius verbum in æternum manet, & Christus dicit: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 2. Oportebat hoc fieri, quia ita Deus decreuit. Nullo enim pacto fieri potest, vt quod Deus certò constituit, non procedat. 3. Oportebat Christum pati propter hominum redemptionem à pœnis æternis, quas suis peccatis meruerant, nisi enim Christus fuisset passus, nos in peccatis sub ira Dei mansissemus. 4. Oportebat Christum pati propter gloriam, qua posteà coronandus erat. 5. Oportebat Christum pati in nostrî instructionem & consolationem: is cùm caput sit debuit præcedere, cùm in cruce, tùm in gloria. 6. Oportebat Christum pati, vt figuris responderet veritas. Multæ enim figuræ veteris testamenti mortem & resurrectionem Christi repræsentabant, de quibus dictum est die Paschatos. Breuiter, vt vno verbo omnia complectar: Christus passus, mortuus & excitatus est, vt placaretur Deus offensus, saluaretur genus humanum, & destrueretur regnum Diaboli.

Habemus quanta fuerit necessitas mortis & resurrectionis Christi, iam audiamus, quis sit fructus & vsus huius admirandi operis. Id quod Dominus hisce verbis exponit: Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus. *Ex his primùm colligitur, quid sit Euangelium, & quæ eius summa. Euan-*

gelium est prædicatio pœnitentiæ & remißionis peccatorum propter Christum. Summa Euangelij est, quòd liberatio à peccatis & salus contingat per solum Iesum Christum. Verùm vt planiùs nobis euadat, quanta beneficia nobis offerantur per Euangelium, quæ omnia sub his Christi verbis latent, paulò copiosiorem descriptionem ex scripturis afferam.

Euangelium est vniuersalis prædicatio, in qua annunciatur liberatio à maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remißio peccatorum, salus ac vita æterna, credentibus in Filium Dei, propter eiusdem victimam, secundum promißiones olim patribus factas, vt perpetuò gloria bonitatis Dei prædicetur, vtq; porrò dignos Euangelio fructus edant homines per Christum liberati, tandemq; vita fruantur æterna.

In hac descriptione primùm significatur, à quibus malis per Euangelium liberemur, nempè à maledictione legis, iuxta illud Galat. 3. Christus factus est pro nobis execratio, hoc est, execrationem, quam nos meruimus nostris peccatis, is in se recepit, vt nos fieremus hæredes iusticiæ & benedictionis Hoc etiam testatur Paulus 2. Corint. 5. vbi ita ait: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Hoc est, Christus qui immunis erat ab omni peccato, factus est reus pro nobis: ergò rectè dictum est nobis per Euangelium annunciari liberationem à maledictione legis Deindè, quia cum maledictione legis etiam ira Dei erat coniuncta, liberamur

etiam ab ira Dei cùm credimus Euangelio. Qui non credit (inquit veritas) ira Dei manet super eum: proindè qui credit, non amplius est sub ira: sed sub gratia. Iam vbi gratia regnat, nulla vis est tyrannidis Diaboli, nullus stimulus mortis æternæ, nullus metus inferni: ab istis ergò malis liberationem prædicat Euangelium.

Sed quæ bona sunt quæ annunciat? Annunciat remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam. Nos rei peccati sumus natura, maledicti & damnati ad mortem æternam: sed iam Christus in suo Euangelio annunciat nobis remissionem peccatorum, salutem, & vitam æternam, quæ bona nobis meruit sua morte & gloriosa resurrectione.

Habemus à quibus malis liberemur per Euangelium, & quæ bona nobis offerantur per idem: nunc sequitur, quibusnam contingant ista bona, nimirùm credentibus in filium. Hoc multis probatur scripturæ testimonijs: Qui credit, inquit Christus, habet vitam æternam. Vt hanc præcedit remissio peccatorum: ita cum ea coniuncta est salus. Et Petrus dicit, fidei nostræ finem esse salutem animarum. Hoc ipsum hîc significatur cùm dicitur: Oportet prædicari pœnitenttiam, qua scilicet ob peccatum perpetratum dolemus & confugimus ad Christum, qui ait: Non veni vocatum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Post hæc sequitur, cuius beneficio tanta bona consequimur, propter victimam Christi, id est, propter mortem & resurrectio-

nem

nem Christi. Vndè Paulus Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & excitatus propter iustificationem nostri.

Et ne quis nouam doctrinam existimet Euangelium esse, adieci in definitione, secundum promissionem olim patribus factam. Nam & Adamo post lapsum facta promissio, Gen 3 & sæpè posteà repetita est, & inculcata patribus spacio 4000. annorum, donec Christus in carnem venit.

In fine adduntur fines. 1. liberatio à legis sententia per Christum. 2. vt liberati fructus dignos Euangelio edant. 3. vt prædicent hoc tantum beneficium. 4. vt tandem plenam redemtionem consequantur in vita æterna per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit laus, & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA PRIMA POST Pascha, Iohan. 20.

CVM vespera esset die illo, qui erat vnus Sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi discipuli erant congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, stetitq; in medio, & dicit eis: Pax vobis. Et cùm hæc dixisset, ostendit eis manus ac latus suum. Gauisi sunt ergò discipuli viso Domino Dixit ergò eis

iterùm: Pax vobis. Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos. Hæc cùm dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, quorumcunq; retinueritis, retenta sunt. Thomas autem vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus. Dixerunt ergò alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius vestigium clauorum, & mittam digitum meum in vestigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et post dies octo iterùm erant discipuli eius intus, & Thomas

cum eis. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum hûc, & vide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed credens. Respondit Thomas, & dicit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me Thoma credidisti, beati qui non viderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc, hæc autem scripta sunt, vt credatis quòd Iesus Christus ille Filius Dei est, & vt credentes vitam habeatis per Nomen eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet partem historiæ, quam scripsit Iohannes Euangelista de resurrectione Domini, in qua parte, visibili & carnali præsentia, voce, facto, & signis testatur Dominus, se à mortuis resurrexisse: Et commendans discipulis ministerium verbi, prædicat, beatos fore qui in se crediderint. In fine textus additur causa finalis totius sacræ scripturæ, ita enim inquit: Hæc scripta sunt vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Cæterùm quia satis

dictum est superiori septimana de resurrectione Domini, nolo pluribus de ea hac vice agere: sed dicam de tribus alijs locis, qui in hoc continentur Euangelio.

LOCI.

I. De ministerio verbi, & potestate Ecclesiæ.

II. De Thomæ confessione.

III. De fine sacræ scripturæ.

DE PRIMO.

Verba textus de verbi ministerio & potestate Ecclesiæ sunt hæc: Pax vobis, sicut misit me pater, & ego mitto vos. Hæc cùm dixisset, insflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. *Hîc habemus pauca verba, sed efficacia, quæ continent copiosam doctrinam, quam omnes Christiani scire debent. Quare vos hortor, vt sitis attenti, quò hanc doctrinam percipere possitis, quo autem id fiat commodius, distinguam hæc verba, quibus ministerium instituitur in quatuor partes.* PRIMA *pars:* Pax vobis. SECVNDA *pars:* Sicut misit me Pater, ita ego vos mitto. TERTIA *pars:* Insflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum. QVARTA *pars:* Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorumcunq; retinueri-

nueri-

nueritis, retenta sunt *de his quatuor partibus ordine dicam.*

PRIMA pars, nempè salutatio, PAX VOBIS, *consolatur non solùm discipulos, qui tùm aderant, verumetiam animum addit omnibus, qui sunt & qui futuri sunt ministri verbi in Ecclesia. Qui ministerium verbi in se recepit, statim habet hostem Diabolum, qui perpetuò ipsius doctrinæ & vitæ insidiatur. Si doctrinam corrumpere non potest, vitam contaminare studet vt quod verbis docet, quis factis neget. Si vitam non potest Diabolus polluere, doctrinæ insidiatur, vt homines decepti erronea doctrina, damnentur. In multis & doctrinam & vitam contaminat. Deinde habet minister verbi etiam mundum aduersus se, qui nunc tyrannide, nunc hypocrisi, nunc sophistica se adoritur, vt officio suo non rectè fungatur.*

Quid faciet minister verbi in tantis periculis? Consolabitur se hac Christi voce: PAX VOBIS, *& simul orabit Deum, vt se in hac pace contineat, ne vel doctrina, vel moribus cursum Euangelij impediat, pluris faciet pacem Christi, quàm omnes mundi delicias & amicitias. Hæc sit ergò consolatio ministrorum Euangelij, qui pugnare debent aduersus Diaboli insidias, mundi tyrannidem, hypocrisin & Sophisticen.*

SECVNDA pars est: Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos. *Quomodo Pater misit filium? Pater misit filium, vt regnum Diaboli abole-*

ret, iuxta illud: Semen mulieris conteret caput serpentis. Item Christus apparuit, vt destrueret opera Diaboli. Quid? An non solius Christi est conterere caput serpentis? An non solius Christi est destruere opera Diaboli? Verè solius Christi est: sed in hoc tanto opere opus est duabus machinis: victima & doctrina. Christus est missus, vt solus sua victima iratum patrem placaret, & Diabolum superaret. Deinde quia hoc beneficium hominibus per doctrinam offertur, destruxit etiam opus Diaboli per doctrinam. Proinde Christus missus erat ad duo, ad placandum Deum victima, & ad docendum. Ad prius illud solus Christus mitti idoneus fuit: Ad posterius, hoc est, ad docendum, missi fuerunt olim omnes Prophetæ, & posteà Apostoli, & homines omnes, qui legitimè sunt vocati ad prædicandi munus. Quantum ergò ad docendum attinet, Christus mittit discipulos, quemadmodum ipse erat à patre missus. Hinc duo colligamus. Primùm discrimen inter regna mundi & Ecclesiæ administrationem, seu inter gubernatores mundi & gubernatores Ecclesiarum. Ministri enim verbi non mittuntur, vt dominentur in terra: Christus enim nullum dominium sibi vendicauit, nec mittuntur ad pompas huius mundi, quas Christus contemsit, sed ad docendum Euangelium, ad erigendum regnum Dei, ad salutem annunciandam hominibus. Deindè hinc colligendum est, quæ sit verbi, quod prædicant vocati ad ministerium, autoritas: Sicut Pater (inquit) me misit, ita ego vos, vt non vestro, sed meo

nomine

nomine loquamini. Hûc illud dictum Domini ad discipulos, Matthæi. 10. Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Hinc habent, qui docent verbum, consolationem: & qui audiunt, grauem admonitionem. Nam cum docentes verbum piè in legitima vocatione, patiuntur aliquid ab ingrato mundo, habent ex eo consolationem, quod vice Christi fungantur, & Christus cum illis iniuriam patiatur, qui se suo tempore vlciscetur: Qui verò audiunt verbum, admonentur primùm de autoritate verbi: non enim secus audire verbum debent, quàm si Christum ipsum loquentem audirent. Deindè admonentur, vt pios verbi ministros in precio habeant, tanquam Christi legatos. Præterea admonentur pœna, in quam iusto iudicio Dei incurrent quicunq; vel verbum prædicatum, vel ipsos ministros contemnent. Debent quoq; ministri verbi cogitare, in quem gradum dignitatis sint euecti, ne vel doctrinæ puritatem inficiant, vel moribus malis à se auditores alienent.

TERTIA pars: Et cùm dixisset, insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum. Hæc verba singularem doctrinam continent. Nam Christus his verbis ostendit, vnde verbum, quod prædicatur voce ministrorum, habeat suam vim & efficaciam, quæ sanè non inclusa est in voce ministri, nec pendet ex sanctitate & dignitate hominis: sed omnis verbi vis & efficacia ex virtute spiritus Christi proficiscitur. Nam cùm hîc Christus sufflat in discipulos,

ac iubet eos accipere Spiritum sanctum, significat Spiritum sanctum perpetuò affuturum ministerio verbi: Quasi dixisset: Ecce vos eritis ministri noui testamenti, qui Ecclesiam mihi in mundo ædificabitis, per prædicationem Euangelij, & scio quàm sitis imbecilles ad tantum opus peragendum, præsertim cum Diabolus, mundus & ratio omnium hominum se vobis opponet. Quapropter huic vestro ministerio volo adesse Spiritum sanctum, per quem labor vester erit efficax: is enim virtute sua faciet, vt verbum meum quod prædicabitis, non sit ad vos vacuum rediturum. Hîc vtilem doctrinam & admonitionem colligamus. Doctrinam quidem, quòd Spiritus sanctus sit alligatus verbo, & velit per illud esse efficax. Consolationem verò, qua, & qui docent, & qui audiunt, se erigunt præsentia Spiritus sancti aduersus suæ salutis hostes.

QVARTA pars: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. His verbis instituit & sancit spiritualem illam Ecclesiæ potestatem, quam vocamus potestatem clauium, & ostenditur clauis, qua aperitur & clauditur regnum cœlorum.

Verùm vt hæc vtilissima doctrina clarè ab omnibus intelligi possit, volo eam in quadam puncta distinguere, quæ sunt: vnde sit potestas Ecclesiastica, quid sit, penes quem sit, & in quo consistat. His punctis benè intellectis, nemo erit, qui non dextrè intellecturus sit, quanam res & qualis sit potestas Ecclesiastica.

Vndè

Vndè ergò est hæc potestas? A Deo per Iesum Christū. Si enim hominem spectes, est ministerium purum. At si Christū, sublimis est potestas, qua nulla in terra maior, vel vtilior, vel dignior existit. Nam Christus sedens ad dextram patris in solio Maiestatis suæ, hanc potestatem administrat. Qui igitur hanc potestatem contemnit, & eius fructu priuatur, & est in filium Dei contumeliosus.

Quid est potestas Ecclesiæ? Est potestas remittendi & retinendi peccata, hoc est, prædicandi Euangelium, cui qui credit, aperitur regnum cœlorum, qui verò non credit, ei ostenditur esse clausum.

Penes quem est hæc potestas? Penes Ecclesiam: quando Petro & aliis Apostolis Dominus dedit claues, apud ipsam Ecclesiam claues has deposuit, à qua ministri habent claues, tanquam ancilla claues suæ heræ habet.

In qua re consistit potestas clauium? In efficacia Spiritus sancti, qui in verbo & per verbum est efficax, & fidem in auditoribus verbi operatur: ita verbum est veluti vna clauis, quam adhibet minister verbi, & fides est altera clauis, quam adhibet Spiritus sanctus, quæ claues cùm adhibentur, aperitur regnum cœlorum.

His ita explicatis, verba huius textus altiùs perpendamus. Primùm igitur cùm dicit: Quorumcunq; siste gradum, & de hac voce (Quorumcunq;) cogita, 1. quòd promissio gratiæ sit vniuersalis. Hanc vniuersalem promissionem opponito tentationi de particularitate, & te in vniuersalem promissionem includito. Deinde hanc vocem (Quorumcunq;) multi-

multitudini peccatorum oppone. Cùm igitur tentaris ad desperationem ob peccatorum tuorum multitudinem, veniat in mentem hæc Domini promissio: Quorumcunq;, &c. Non dicit, si pauca peccata quis perpetrauerit, aut si multa: neq; dicit, si Iudæus est, si Græcus, nobilis, ignobilis, diues aut pauper, sed dicit, Quorumcunq;. Præterea hic locus monet, quòd & publicè & priuatim possit fieri absolutio. Sic Deus tria millia hominum publicè absoluit. Item priuatim Cornelium. sicut & Nathan Propheta Dauidem. Generali illa absolutione vtuntur ministri verbi, quoties Euangelium prædicant. Speciali, quando ratio hæc postulat, hoc est, quando aliquis priuatum colloquium cum ministro verbi expetit, confirmandæ suæ fidei caussa.

II. Ponitur in textu PECCATA, sine addito, quare omnia peccatorum genera hîc intelligi debent, quæ sunt quatuor: 1. viciositas naturæ. 2. pullulantes rami ex mala radice. 3. peccata errore commissa. 4. peccata voluntaria. Nullum peccatum est, quod non ignoscitur, si venia propter Christum petatur.

III. Verbum REMITTERE obseruandum est, pro quo Matthæus habet soluere. Iubet Dominus vt discipuli peccata remittant & soluant. Remittant quidem vt debitum: soluant verò vt onus prægrauans. Peccata siquidem sunt debita, quia vt debita obligant ad solutionem: ita peccata ad satisfactionem pœnæ, nisi fiat remissio. Sunt & onera peccata, quia vt onus graue

portan-

portantem deprimit, vt tandem sub eo cadat: ita peccata maledictionis onere & legis sententia opprimunt, donec Christus venerit, & onus in se leuauerit. Sed quid? potestne homo peccata soluere & remittere? Deus dicit Isaiæ 43. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum non recordabor. Hoc testimonium conuincit, quòd solus Deus remittat peccatum. Rursus cùm hîc dicit Dominus, Quorumcunq; peccata remiseritis, erunt remissa in cœlo. Respondeo, Christi dictum manifestè indicat, duplicem esse remissionem, vnam in terris à ministris verbi: alteram in cœlo, quæ à solo Deo fit. De hac posteriori loquitur Isaias. Breuiter, Deus vt Dominus: ministri verbi, vt serui & nuncij remittunt, qui Domini sui voluntatem annunciant, quæ remissio fit voluntatis Dei annunciatione. Hoc probatur Num. 6. vbi ita ait Dominus: Sacerdotes ponent nomen Domini super filios Israël, sed ipse benedicam. Soluere ergò sacerdotis est, indicare culpam à Deo remissam.

Sed quomodo retinent peccata? verbo, & iuxta verbum, hoc est, quæcunq; peccata indicauerint verbo Dei esse retenta, erunt etiam in cœlo. Plura de hac re dixi in festo Cœnæ Dominicæ. Quare nunc ad secundum locum pergo, de quo breuissimè dicam.

DE SECVNDO LOCO.

De Thoma habemus duo in hac historia, nempè incrudelitatem & confessionem: incredulitatem in-

dicat his verbis: Nisi videro in manibus fissuram clauorum, &c. non credam. Audiuit alios discipulos narrantes se vidisse Dominum: is autem immemor omnium prædictionum Prophetarum & Christi non credit. Adeò ratio hominis in rebus salutis se Deo & eius verbo opponit. Hactenus de eius incredulitate: sequitur de eius fide & confeßione. Post dies octo iterùm erant Discipuli & Thomas cum eis in vna domo, & venit Iesus clausis ianuis, & stetit in medio eorum, & dixit, Pax vobis, & dixit Thomæ, Infer digitum tuum hûc, & vide manus meas, &c. Et noli esse incredulus, sed fidelis. *Audita voce Domini & conuictus manifesto signo, concipit fidem, ex qua hanc promit confeßionem, Dominus meus, & Deus meus. A Thoma igitur duo discamus, vnde fides sit, & qualis vera fidei confeßio. Fides ex verbo & signo, sicuti nos habemus Euangelium verißimum Christi verbum, & signa duo augustißima, Baptismam & Cœnam Domini. Hæc fides concepta verbo & confirmata signo, veram edet confeßionem, qualis hæc Thomæ est, qui hîc clamat: Dominus meus, & Deus meus. Hæc Thomæ confeßio, si rectè perpenditur, quatuor continet. Primùm enim agnoscit Christum eundem hominem esse, qui ante triduum fuit occisus à Iudæis. Deindè cùm Deum appellat, eius diuinitatem fatetur. Tùm cùm non duos Domi-*

nos

nos aut duos Deos dicat, agnoscit vnitatem personæ. Postremò cùm meus Dominus & meus Deus dicit, officium redemtionis profitetur, in quem & ipse vnus recumbit fide.

DE TERTIO.

Beati qui non viderunt & crediderunt. *Hæc vniuersalis doctrina de credentibus est obseruanda: nam hîc Christus disertè pronunciat beatos qui credunt, etiamsi oculis corporeis non viderint Christum. Hûc pertinet tota scriptura, vt inquit: Hæc autem scripta sunt, vt credatis, quòd Iesus est filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Finis ergò scripturæ est vt credamus, finis fidei, vt credentes habeamus vitam æternam, quam donet nobis autor vitæ Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.*

DOMINICA SECVNDA post Pascha, Iohan. 10.

EGO sum pastor ille bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt Lupum venientem, ac deserit oues, fugitq́;, & Lupus rapit ac dispergit oues. Mercenarius autem fugit, quia Mercenarius est, & oues non

ſunt illi curæ. Ego ſum Paſtor ille bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcor à meis. Sicut nouit me Pater, ita ego noui Patrem, & animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, illas quoq; oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio, cur hoc Euangelium proponitur in Eccleſia hoc tempore, hæc eſt: Audiuimus in proximo Paſchatis feſto, in quem finem oportuerit Chriſtum

pati & resurgere ex mortuis, nimirùm vt in nomine eius prædicaretur pœnitentia & remissio peccatorum omnibus gentibus: per quam prædicationem destrueretur regnum Satanæ, & erigeretur regnum Christi. Hoc autem cùm aliter fieri non potest, quàm per fideles verbi ministros, quos scriptura pastores vocat, placuit Ecclesiæ, hoc die proponere Euangelium de summo pastore Iesu Christo, de eius cura ergà oues: idq; ideò vt fideles verbi ministri huius pastoris exemplum, in doctrina, vita & cura pro ouibus, imitentur. Hactenus de occasione cur hodiè præsens Euangelium proponitur. Summa autem Euangelij est, quod vt Christus se verum pastorem esse, & curam habere suarum ouium profitetur: Ita ex aduerso lupos esse testatur, qui ouili suo insidiantur, quos videntes mercenarij fugiunt, ac oues lupis lacerandas relinquunt: contra quorum perfidiam Dominus promittit se suas oues curaturum, & significat se adhûc alias habere oues quas adducet, vt fiat vnum ouile & vnus pastor. Loci tres:

I. De pastore Christo alijsq; veris pastoribus.

II. De Lupo, Mercenario, & fuga Mercenarij.

III. De ouibus Christi, earum nota & vnitate ouilis.

DE PRIMO.

In primo loco de pastore Christo habemus duo. Vnum, quæ sit eius indoles: Alterum quæ sint eius beneficia,

ficia ergà Ecclesiam. Quantum autem ad Christum pastorem attinet, semper meminisse debemus confeßionis Thomæ, quam ab hinc die octauo audiuimus. Is enim cùm dicit, Dominus meus & Deus meus. Primùm confitetur eum, quem alloquitur, eundem hominem esse, qui erat crucifixus & mortuus, quem nunc verè à mortuis resurrexisse agnoscit. 2. Confitetur eundem hominem esse quoq; verum Deum: Dicit enim, Et Deus meus. 3. Confitetur hunc hominem & Deum vnam personam: non enim dicit Domini mei, sed Dominus meus. 4. Confitetur hunc θεάνθρωπον (personam vnicam quæ est Deus & homo) esse suum saluatorem. Nam Dominus meus, qui mei curam habet, & Deus meus est, qui me in suam fidem & gratiam recipit. Confitetur ergò Christum verum Meßiam & Saluatorem mundi esse, adeoq; verum illum pastorem olim promissum, de quo Zach. 10. Suscitabo pastorem in terra. Hunc Petrus vocat Pastorem & Episcopum animarum. Hæc dixi breuiter ex confeßione Thomæ de Christo pastore: vt quæ sit huius nostri pastoris indoles intelligamus. Iam verba Domini audiamus, Ego (inquit) sum pastor bonus. Sed quid pastor bonus? Pastor bonus ponit animam suam pro ouibus suis, hoc est, Pastor ille bonus est, qui adeò suas oues diligit, quòd potiùs velit mortem oppetere, quàm oues suas lacerationi & prædæ furum luporum relinquere. Hoc promissum etiam facto declarauit, qui pro ouibus suis turpißimam mortem est perpessus.

Ha-

Habemus quantus sit amor Christi ergà suas oues: Iam vt conspiciamus beneficia, quæ ex mera bonitate præstat, similitudinem pastoris ouium Christo pastori accommodabimus. Quid ergò facit bonus ouium pastor? 1. Colligit oues. 2. præcedit. 3. Educit eas in pascua. 4. Pascit eas. 5. Excubias super eas agit. 6. Regit. 7. Defendit. 8. Læsis medetur. 9. Errantes castigat virga pastorea. 10. In sua reducit pastor. Hæc omnia beneficia Christus spiritualiter Ecclesiæ præstat.

PRIMVM ergò Christus pastor colligit oues. Sed quando? per prædicationem Euangelij. Hoc cœpit facere mox post lapsum primorum parentum: Nam in spiritu adfuit Prophetis, & multas oues sibi collegit. Deindè ipse venit vt ouem perditam quæreret: & hodiè dat prædicatores, qui suo nomine colligunt oues.

DEINDE præcedit oues. Quomodo? In cruce & in gloria: in cruce quidem, dum varias in hac vita ærumnas perpessus est, quas etiam sanctos experiri necesse est: in gloria, dum per resurrectionem à mortuis in gloriam cœlestem intrauit, quem suo tempore sequentur, quotquot eius veræ oues fuerunt.

TERTIO, educit eas in pascua, in amœnissima prata, vt Dauid Psalmo 23. loquitur: In pascuis herbosis accubare me facit, ad aquas refectorias deducit me.

QVARTO, Eductas in prata pascit spiritu &

verbo: Spiritu quidem, dum intus animum confortat: Verbo verò, dum prædicatur Euangelium, vndè concipitur fides in hunc pastorem.

QVINTO, *excubias super eas agit, & tanquam in specula sedet, vt obseruet, ne quis ex insidijs oues adoriatur. Hoc autem agit per suos Angelos, per fideles verbi ministros, per pium Magistratum. Breuiter, per bonos rectores in familijs, politijs, œconomijs.*

SEXTO, *regit, scilicet Spiritu, verbo, & disciplina, vndè Dauid: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ me ibi collocauit.*

SEPTIMO, *defendit, vndè Paulus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Et Dauid: Etiamsi ambulauero in valle vmbræ mortis, non timebo malum, quia tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.*

OCTAVO, *læsis medetur, vt enim oues sæpè spinis & venenis inficiuntur, quæ à perito pastore sanantur: ita Christus pastor suas oues spinis malorum morum & veneno pestiferæ doctrinæ læsas curat & sanat, vndè Psalmus 146. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Ezech. 34. Ego pascam oues meas, & ego eas accubare faciam, quod perierat requiram, & quod abiectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo.*

NONO, *errantes castigat virga, dum cruce premit,*

premit, ac veluti capistrum inijcit. Hoc si non faceret bonus ille pastor, multa huius mundi delicijs, felici rerum successu abducerentur à grege, & se ipsas in ora luporum conijcerent: vndè Dauid de se inquit: Bonum est mihi Domine, quòd humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas.

VLTIMO, in sua reducit pastas. In hoc mundo Christus suas oues colligit, pascit, defendit, curat, tanquam in deserto in peregrino regno: verùm in extremo die suas oues in sua reducet, hoc est, in patriam, vbi pij cum Christo perpetua pace & securitate fruentur.

Dixi de Christo pastore, eius indole, cura & beneficijs ergà oues, id est, omnes qui in se credunt: nunc aliquid adijciam de pastoribus, qui sub illo sunt constituti, vt curam dominici gregis habeant. Et optandum esset, vt omnes doctrinam, vitam & curam ergà oues haberent, qualem summus ille pastor: verùm quia id non fit, obseruanda sunt quatuor pastorum crimina & genera.

VNVM genus est eorum, qui benè docent & benè viuunt, exemplum summi pastoris imitantes. Talis fuit Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij Prophetæ: talis fuit Paulus, Petrus, tales sunt hodiè omnes pij Parochi & Episcopi, qui doctrina, vita, confeßione alijs prælucent. Hi à Dauide & Daniele comparantur stellis lucentibus in cœlo, vbi Christi Solis æterno lumine illustrantur. Hi, vt Paulus ait, digni sunt duplici honore, hi ædificant ciuitatem Dei vtraq; manu.

SECVNDVM genus eorum est, qui malè docent & malè viuunt. Hi peßimi sunt, qui vtraq; manu templum Dei destruunt, quales multos fore his postremis temporibus prædixerunt Petrus & Iudas Apostoli.

TERTIVM genus eorum est, qui benè quidem docent, sed malè viuunt. Hi quod dextra manu in Ecclesia ædificant, sinistra rursus destruunt, & sunt omninò similes fabris lignarijs, qui arcam Nohæ extruxerunt. Hi enim alijs parantes arcam, per quam à Diluuio sunt liberati, ipsi in medijs perierunt fluctibus. Talis olim fuit Iudas, & hodiè multi inueniuntur. Dicunt quidem, facite sicut docemus, nolite opera nostra imitari. De his locutus est Christus. Cùm Scribæ & Pharisæi sedent in Cathedra Mosis, qui dicunt, facite, nolite facere opera illorum. Horum damnatio iusta est: sciunt enim & docent facienda, ipsi tamen non faciunt, cùm Turpe est doctori, cùm culpa redarguit ipsum. Bernhardus igitur benè ait: Pastores debent impinguare pecus suis potiùs quàm alienis exemplis.

QVARTVM genus est eorum, qui malè docent, sed benè viuunt, ita vt publicis criminationibus non sint obnoxij. Hi hypocritæ sunt, & maximum damnum faciunt. Nam cùm homines admirantur externam morum speciem, facilè etiam pertrahuntur, vt doctrinam amplectantur: vt multi ex vobis in Papatu vidistis Monachos, qui non solùm sibi sancti visi sunt: verumeti-

verumetiam alijs sua bona opera vendiderunt: ita & animabus hominum & facultatibus eorum insidiati sunt. Dixi de quatuor generibus pastorum seu doctorum in Ecclesia, quorum primum tantùm laudabile est, & Christi regnum in multorum salutem ædificat, idq; iuxta doctrinam & mandatum summi pastoris Iesu Christi.

DE SECVNDO LOCO.

Iam sequitur secundus locus de lupo & mercenario, quorum ille oues Christi lacerat & perdit: hic oues periclitantes in luporum faucibus relinquit. Ita enim ait textus: Mercenarius autem & qui non est Pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, dimittit eas & fugit, & lupus rapit ac dispergit oues. Hic nos scire oportet, quisnam sit ille lupus, de quo Dominus loquitur, & quæ sit eius in oues inuadendi ratio, & quando Mercenarius fugere putandus sit.

Quis est igitur lupus, de quo Dominus hic loquitur? Est Diabolus. Is enim cùm primùm homo conditus erat, eum adoritur, inuadit & terram prosternit? Ideò hodiè circumit famelicus, quærens quem deuoret, neq; cessabit, donec hic mundus steterit.

Quomodo quæso inuadit oues Christi? Non vna via eas adoritur, sed ei est quadruplex inuadendi ratio: vel enim Sophistica, vel tyrannide, vel flagitijs, vel hypocrisi in oues Christi impetum facere consueuit.

Sophiſtica inuadit, quando vel vicia virtutum titulis ornat, vel pro veritate Dei errores ingerit, quò miſeras oues Chriſti perdat. Inuocare ſanctos, mereri vitam æternam operibus, ſunt grauiſsima vicia: ſed ea tanquam bona opera defendit, & ſic de multis alijs.

Tyrannide inuadit Chriſti oues, quando facit vt vel victu vel præſidijs præſentis vitæ deſtituantur, vel aperto bello eos adoritur, vt Euangelij puritatem vel turbet, vel prorſus aboleat.

Flagitijs & ſcandalis oues Chriſti inuadit, quando multos pertrahit in crimina, per quæ excutitur Spiritus ſanctus, & homines fiunt rurſus Satanæ obnoxij. Quàm multi hodiè de machina proſternuntur, nemo eſt qui non videt, quo pacto regnant inuidiæ, obtrectationes, potationes, ſcortationes, & alia horrenda ſcelera. Hæc cùm videmus, certum teſtimonium habemus Satanæ inuadentis in ouile Chriſti.

Hypocriſi etiam inuadit in ouilē Chriſti, quoties ſua externa ſpecie ſanctitatis grauiſsima ſcelera tegit, quemadmodum in Monachis olim factum eſt, & hodiè in ijs fit, qui Phariſaiſmum nondum depoſuerunt.

Habemus iam quibus vijs lupus, qui eſt Diabolus, inuadit in ouile Chriſti: Iam de mercenarij fuga dicemus. Eſt enim mercenarius, cuius non ſunt propriæ oues, atq; ideò fugit, videns accelerantem lupum.

An non Chriſtus interdum fugit? An non mandauit diſcipulis ſuis? Cùm perſecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. An non Paulus ipſe fugit, cùm demiſ-

demissus est in vrbe per murum? Iam cùm certum sit, nec Christum lupum fuisse, nec Apostolos reliquos, necesse est, vt non de quauis fuga intelligendum sit, quod Dominus hic de fuga dicit. Verùm sciendum est, quòd sit fuga corporis & fuga animi: illa interdum licita est, hæc non. Sed quænàm est animi? cùm aliquis ab officio præstando fugit, & hæc fuga quadruplex est, iuxta quadruplicem lupi inuasionem in ouile Christi. Nam quicunque verbi minister vlla de causa se non opponit sophisticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocrisi, is mercenarius est, & non verus Pastor. Pastor enim bonus primò opponit se sophisticæ defendendo veram doctrinam, & reprehendendo, confutandoque falsam, sed mercenarius ad hanc lupi inuasionem timet, non audet defendere veram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quare vel conniuet ad falsam doctrinam, vel saltem non vt deberet reprehendit, quod cùm facit, fugere dicitur, non quidem corpore, sed animo, quia officium deserit. Secundò, Bonus Pastor opponet se tyrannidi: verùm quia sunt duo Pastorum genera, vnum ciuile, alterum Ecclesiasticum, vt ciuilis Pastor armis, ita Ecclesiasticus precibus opponet se luporum tyrannidi. Qui hoc non facit, mercenarius est, non Pastor. Tertiò, bonus Pastor opponet se flagitijs, reprehendendo & excommunicando eos, qui suis moribus Ecclesiam offendunt, quemadmodum Iohannes reprehendit Herodem, Christus Pharisæos, & Prophetæ omnes sui seculi vitijs se opposuerunt. Diabolus fideli adulterium persuasit,

persuasit incestum, auaritiam, libidines, potationes. Hic Pastor bonus non timet homines, sed Deum, & hominum vicia ex officio carpit. Contrà mercenarius, de sua quiete solicitus, non audet aperire os. Si reprehendit in genere id facit, non audet reos in faciem obiurgare cum Prophetis alijsq; veris Pastoribus. Sed poßit aliquis talis mercenarius obijcere: Ecce hic sum, non fugi. Respondet Augustinus: Quia tacuisti, fugisti: tacuisti, quia timuisti. Quartò, bonus Pastor opponet se hypocrisi, quando detrahit laruam externorum hypocritarum, & ostendit quàm turpis sit facies peccati: sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquam, ne in hominum odium incurrat.

Iam quæstio excutienda restat, num fuga corporalis semper sit licita. Ad quam respondeo: Pastor aliquis qui de loco in locum fugit, vel rei augendæ gratia, vel tædij causa, vel ob ingratitudinem hominum, certè mercenarius est, & non Pastor. Verùm si tyranni persequuntur & insidiantur vitæ alicuius, licet pio Pastori fugere manus tyranni, vt posteà si id fieri potest, rursus magis prosit viuus, quàm mortuus prodesse potuit: verùm hîc pietas regula esse debet.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus est de ouibus Christi, earum nota, & quòd sit vnum ouile & vnus Pastor. Oues Christi sunt omnes, qui Christum audiunt, & eum veluti oues sequuntur, in vera simplicitate, innocentia, mansuetudine & obedientia. Neq; aliæ notæ sunt ouium Christi,

quàm pietas ergà Deum, charitas ergà proximum, in vita puritas, & in vocatione sancta quædam cura & industria. Quòd autem dicit, se alias oues habere, quæ adducendæ sunt in idem ouile, significat ex gentibus & Iudæis vnam esse sanctam Ecclesiam catholicam. Et simul modum, quo adducantur oues, exprimit, cùm ait: Et audient vocem meam. Prædicatio ergò Euangelij, & prædicati Euangelij fides facit, vt ouili Christi aggregemur. Qui ex hoc loco statuunt fore, quòd ante iudicium tantus sit futurus consensus in vera religione, vt nullæ sint futuræ hæreses, nulla schismata, toto cœlo errant: nam omnia vaticinia Prophetarum contrarium docent. Et Christus cùm dicit: Putatisnè, cùm venerit filius hominis, quòd sit inuenturus fidem super terram, significat ob persecutiones fore, vt plurimi à fide deficiant, & quò propior est dies Domini, eò magis sæuit Diabolus, vt Sophistica, tyrannide, flagitijs & hypocrisi pusillum Christi gregem turbet. Quare nos oremus Christum Pastorem animarum nostrarum, vt ipse velit nos in tantis periculis defendere in sui nominis gloriam. Cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula, Amen.

DOMINICA TERTIA post Pascha, Iohan. 16.

PVsillum, & non videbitis me, & iterùm pusillum, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem. Dixe-

runt ergò quidam ex discipulis eius inter se: Quid est hoc, quod dicit nobis: Pusillum, & non videbitis me, & rursus pusillum, & videbitis me, & quia ego vado ad Patrem? Dicebant ergò: Quid est hoc, quod dicit, pusillum? Nescimus quid loquatur. Cognouit autem Iesus, quòd vellent ipsum interrogare, & dicit eis: De hoc quæritis inter vos, quod dixi: Pusillum, & non videbitis me, & iterùm pusillum, & videbitis me. Amen amen dico vobis, plorabitis & lamentabimi vos, mundus contrà gaudebit.

debit. Vos autem mœrore afficiemini, ſed mœror veſter vertetur in gaudium. Mulier cùm parit, dolorem habet, quia venit hora eius, cùm autem peperit puerum, iam non meminit anxietatis, proptereà quòd gaudeat hominem eſſe natum in mundo. Et vos igitur nunc quidem mœrorem habetis, ſed iterùm videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis, & in illo die me non interrogabitis quicquam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium pars eſt concionis Chriſti, quam habuit pridiè antequam pateretur, in Cœna coram diſcipulis ſuis, in qua concione multa docuit. Nam de officio ſuo, morte, cruce, reſurrectione, & glorificatione verba fecit. Deinde de Eccleſia diſſeruit, quæ ſit, & quæ ſit eius in hoc mundo fortuna futura: quòd ſit habitura aduerſarios, qui eam impugnent: quòd fide tandem ſit ſuperatura omnes ſuas ærumnas, ad quam partem etiam præſens Euangelium pertinet. Conſolatur enim diſcipulos ſuos, quos mœſtos animaduertit ex prædictione ſuæ crucis: prænunciat fore, vt excitatus à mortuis, rurſus ſit eos viſurus, & addit pulcerrimam de muliere parturiente ſimilitudinem, cum qua ſimilem fortunam experietur Eccleſia.

Quem-

Quemadmodum enim tristis puerpera consolationem maximam capit ex prole nata: ita Ecclesia eluctata è præsentis vitæ ærumnis, plena tandem gloria cum Christo fruetur, modò in eius fide vsq; ad finem constans perstiterit. Loci tres.

I. *Præmonitio Christi de sua morte & resurrectione.*

II. *Infirmitas Apostolorum adeoq; omnium mortalium.*

III. *Crux Ecclesiæ in hoc mundo & eiusdem gloriosa ac læta liberatio.*

DE PRIMO.

De morte & resurrectione Christi breuiter dicam, quia nuper omnia copiosiùs audiuimus. Modicum, *inquit,* & non videbitis me, & iterùm modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem. *Hic Christus paulò obscuriùs prædicit suam mortem & resurrectionem. Sensus autem est:* Modicum & non videbitis me. *hoc est, mortuus ad triduum in sepulcro iacebo, vt me non videatis:* & rursus modicum & videbitis me, *hoc est, excitatus à mortuis conspiciar à vobis quadraginta diebus antequam visibiliter ascendam in cœlum sublatus nube è conspectu vestro. Et hoc est quod dicit:* quia vado ad Patrem, *id est, per mortem transitum faciam à cruce ad gloriam cœlestem. Quid an non post ascensionem adest sua Ecclesiæ?*

imò

imò adest, iuxta suam promißionem, vsq; ad consummationem seculi, non quidem corporali modo, sed spirituali. Nam verbum Dei & gratia Spiritus sancti sunt speculum, in quo Christus vult aspici: & hic aspectus satis est quo contenti esse debemus, donec ipse ad iudicium venerit: nam posteà perpetuò fruemur eius conspectu.

Sed cùr discipulos suæ mortis & resurrectionis admonuit? Multæ sanè sunt causæ, quarum præcipua est, quam ipse aßignat his verbis: Hæc prædixi vobis, vt cùm facta fuerint, credatis: *multùm enim confirmantur animi hominum, cùm vident euentum prædictionibus respondere. Neq; quicquam magis erexit Apostolos, quàm quòd viderunt omnia respondere prædictionibus Christi: vndè & eius diuinitatem intelligere, & eius officium perspicere potuerunt. Deindè voluit Dominus his crebris præmonitionibus discipulorum suorum infirmitati consulere, id est, fidelis magistri, vt habita ratione captus eorum, quos docendos suscepit, illorum ruditati crebris inculcationibus earundem rerum medeatur. Præterea quoq; ideò prædixit suam mortem & resurrectionem, quò discipuli scirent, eum suam præsciuisse mortem & resurrectionem, & libenter vsq; ad mortem Patri obtemperasse, vt nos à morte liberaret. Hæc Christi concio nobis quoq; accommodanda est: nam non dißimile nobis accidit. Modicum abesse à nobis videtur, dum nos sine consolatione relinquit luctantes sub cruce. Deindè*

rursus videtur, quando per Euangelium nos consolatur, & sui Spiritus præsentiam in nostris precibus testatur.

DE SECUNDO.

Ruditas discipulorum Christi in rebus salutis his verbis describitur, Quid est *(inquiunt)* quod dicit nobis, modicum & non videbitis me, & iterùm modicum, & videbitis me, & quia vado ad patrem, nescimus quid loquitur. *Valde mirum est quòd toties admoniti, non solùm typis, figuris & ænigmatibus: verùm etiam claris verbis de morte & resurrectione Domini, non tamen intelligere potuerint. Quæ huius rei causa est? Duplex sanè causa est. Vna, quòd opinio semel mente concepta, non facilè euellatur, præsertim si altas radices egit. Iudæi atque adeò ipsi discipuli Domini somniârunt Christi imperium ciuile fore, vt ipse Christus summus Imperator, subiecto toto terrarum orbe, dominaretur, atque ipsi discipuli proximi ab eo essent futuri, id quod satis filiorum Zebedæi mater declarauit, quando petijt, vt alter filiorum sederet Christo à dextris, alter à sinistris. Altera causa, est caligo in toto humano genere, qua fit, vt nemo poßit quæ Dei sunt percipere, nisi doctorem habeat Spiritum sanctum. Hinc nos discamus. 1. deplorare hanc nostram cæcitatem. 2. audire frequentiùs verbum, quo ab ista caligine ignorantiæ liberemur. 3. rogare ipsum Deum,*

um, vt ipse nos doceat iuxta illud, Psal. 25. Deduc me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus salutis meæ: Bonus & rectus est Dominus, propterea docebit peccatores in via. Sed nobis cauendum est, ne cùm Dominus doceat, aures cordis ad eius vocem occludamus, quemadmodum omnes illi faciunt, qui verbum Dei sine fructu audiunt. Qui autem ita aures ad vocem Dei occludunt, tandem commerentur, vt perpetuò relinquantur in sua cœcitate & ignorantia. Deus nos conseruet, ne in hanc ingratitudinis pœnam incurramus, qua videmus multos esse horribiliter punitos. Multos enim inuenias, quos si interroges post auditam concionem, quid perceperint, non habent verbum quod respondeant: interrogati de sermonibus habitis in conuiuio aut in placito, possunt singula referre, ita vt ne vnum quidem verbum eos fugiat. Quæ est ratio? In quibusdam hoc facit naturalis ruditas de rebus salutis: In quibusdam autem & pœna, vt audientes non audiant, & intelligentes non intelligant. Quapropter, charißimi, maturè resipiscamus, imploremus opem diuinam, & quando sentimus tædium audiendi & discendi verbum Dei in nobis, mox cogitemus, quòd Diabolus struat nobis insidias, mox confugiamus ad orationem, qua petamus à Deo, vt & doceat nos, & suo Spiritu faciat suo verbo locum in nobis.

DE TERTIO.

Amen dico vobis, quòd plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit.

Vos autem contristabimini, sed tristicia vestra vertetur in gaudium. *Idem repetit, quod paulò antè dixit de sua morte & resurrectione: nam signo proposito triplici, quid eueniet, indicat, sed obscuriùs. Ploratu discipulorum significatur mors Christi & sepultura. Gaudio mundi significatur triumphus Iudæorum occidentium Christum: nam illo mortuo, putabant se suamq; Rempublicam securam fore. At cùm subiungit,* Tristicia vestra vertetur in gaudium, *significat se ex mortuis resurrecturum, vnde rursus gaudium concipient discipuli. Hoc ipsum dcelarat proposita similitudine mulieris parturientis, quæ quidem dum parturit, graues dolores sentit: verùm postquam puerum natum videt, tantum percipit gaudium, quòd doloris quem paulò anteà sensit, prorsus immemor reddatur. Ad eundem modum discipuli Domini, mortuo & sepulto Domino, graues dolores animi sentiunt: sed mox excitato ex mortuis Domino, præ gaudio præteriti doloris obliuiscentur. Atq; hoc est, quod dicit:* iterùm autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, *quòd me à mortuis excitatum videbitis:* & gaudium vestrum nemo tollet à vobis: *id est, posteà non sum moriturus, vt ex mea morte concipiatis dolorem: sed perpetuò viuam, & ita vos Spiritu meo de notitia Dei instruam, vt non ampliùs sit vobis opus me quicquam interrogare. Ita simpliciter vidimus sensum textus: Nunc autem hæc omnia ad Ecclesiam*

omnium

omnium temporum transferenda sunt, quæ in hoc mundo erunt sub cruce, dum impij lætantur: verùm tandem apparente Christo plenum & perfectum gaudium in omni æternitate consequetur. Nam istud triduum, quo Dominus passus est & excitatus, imago est crucis Ecclesiæ, gaudij mundi, id est, impiorum persequentium Christum, & ipsum in suis membris occidentium, & gloriosæ liberationis Ecclesiæ, quæ tùm futura est plena, quando Dominus veniet in nubibus, cum gloria & potestate magna, & assumet suos ad æterna gaudia, & impios tradet Diabolo æternis pœnis cruciandos.

Cùm igitur hic locus admoneat nos de cruce Ecclesiæ, & eius gloriosa liberatione: dicam 1. quid sit crux & quàm varia. Deinde quæ causa crucis. Tùm, discrimen inter crucem piorum & supplicia impiorum. Ad hæc, quò animo pio sit crux ferenda. Postremò, vnde consolatio sub cruce petenda sit.

Quid est crux? Est quæuis afflictio, cui membra Ecclesiæ Christi in hoc mundo obnoxia sunt. Cuius differentiæ quadruplices esse videntur.

1. Nam crux pij hominis vel est animi dolor afflictioq; corporis, idq; varijs de causis: vt ex accepto damno, tristi amicorum casu, siti, nuditate, carcere, tortura. Vt: sanctus Iacob summum dolorem animi habuit propter amissum filium Ioseph. Ioseph corporis afflictionem in carcere expertus est: Lazarus extrà portam diuitis famem & corporis vlcera sensit, &

multi pij hodiè varijs animi & corporis exercentur ærumnis.

II. Vel est pugna acerrima carnis & spiritus in pijs. Nam caro semper concupiscit aduersus spiritum, interdum vincit & prorsus videtur spiritum prosternere, vt in Dauide videmus, qui victus carnis concupiscentijs in pessima scelera homicidij & adulterij lapsus est, & nisi reuocatus fuisset ad pœnitentiam, & rursus imperio spiritus fuisset subiecta caro, æternum perijsset. Hinc Paulus clamat: Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia DEI per Iesum Christum.

III. Vel est difficultas vocationis in Oeconomia, politia & Ecclesia. Quantam crucem pij etiam mariti & matronæ experiuntur in educandis liberis, in quærendis necessarijs vitæ, norunt illi, qui hoc experti sunt. Qui gerunt magistratum, vt reges, nobiles, consules, præfecti, non sunt immunes à cruce, modò alioqui pij sunt: ita quoque pij Episcopi, Parochi, & alij Ecclesiarum ministri, sæpè ex difficultate officij grauem experiuntur crucem.

IIII. Vel crux est certi delicti pœna, sicuti sunt multæ causæ calamitatum Ecclesiæ, de quibus causis iam dicam.

Quæ sunt itaque crucis Ecclesiæ causæ? Quædam causæ crucis in nobis sunt: quædam extrà nos. In nobis sunt tres causæ crucis, quarum prima est peccatum inhabitans, hoc est, originale: hoc peccatum, nisi coercere-

ceretur, produceret fructus exitiales. Secunda est concupiscentia inde pullulans, tanquam flamma ex igni, quæ flamma, nisi aqua crucis extingueretur, incendium inferni excitaret. Tertia causa in nobis, sunt quotidiani lapsus, quos peccatum originis per suas concupiscentias gignit. Septies, inquit Salomon, in die cadit iustus & resurgit. Hos quotidianos lapsus reprimit crux nobis diuinitus imposita, ne cum hoc mundo damnemur in peccatis nostris.

Deinde sunt & extra nos causæ crucis, sed diuersæ. Nam Deus ex paterna bonitate nos sua virga visitat. Quemcunq; enim recipit, castigat, non alio affectu quàm bonus pater. Deinde Diabolus insidiatur Ecclesiæ, vt in Iob videmus: Sed Deus ei limites præscribit, vltrà quos progredi non valet. Præterea membra Diaboli, hoc est, tyranni & mali homines in mundo, qui Ecclesiæ molestias faciunt in hac vita. Sunt & aliæ causæ crucis, quas omittam, & dicam de discrimine crucis piorum & supplicij impiorum.

Quod est igitur discrimen inter crucem piorum & supplicia impiorum, postquam sæpè in hoc mundo videmus pios & impios grauibus ærumnis affici? Sunt sanè multa discrimina.

PRIMVM discrimen sumitur à causis efficientibus. Nam vt afflictio piorum proficiscitur ex paterno amore Patris cœlestis ergà filios suos: ita supplicia impiorum ex ira & furore iusti Dei proueniunt, qui sceleratos punit, vt hostes & aduersarios.

SECVNDVM discrimen sumitur à causis finalibus, pij enim cruce exercentur in illorum bonum: impij verò supplicijs afficiuntur in ipsorum malum, nisi resipiscant.

TERTIVM discrimen sumitur ab effectibus: pij enim, vt Iob, Dominum benedicunt & inuocant sub cruce: impij autem fremunt aduersus Deum & indignantur: pij erudiuntur, impij confunduntur: pij probantur, impij perturbantur: pij sub cruce sperant, impij verò desperant.

QVARTVM discrimen à tempore petitur, pij ad breue tempus, vt posteà cum capite Christo glorificentur: impij verò perpetuo malo inuoluuntur, quorum præsens afflictio præludium est æternarum pœnarum in inferno.

QVINTVM discrimen à loco sumitur, pij in hoc mundo tantùm erudiuntur: impiorum ignis nunquam extinguetur: hîc enim mala cruciantur conscientia, illîc æterna ira Dei obruti, nunquam finienda luent supplicia. Ita habemus discrimina crucis piorum & afflictionis impiorum: nunc pauca adijciam de consolatione, qua pij se sub cruce erigere debent.

Vnde ergò petenda est consolatio? Pius, qui sub cruce premitur duo considerabit in sua afflictione, nempè iudicium & misericordiam. Iudicium quidem, quòd propter sua peccata puniatur. Ideò Christus dicit: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Misericordiam verò, quòd ideò puniatur, vt conuertatur & a-

gat

gat pœnitentiam, iuta illud 1. Corinth. 11. Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Fidelis ergò cùm exercetur cruce, ex paterna misericordia consolationem petat.

SECVNDO, pius in cruce petet consolationem ab exemplis, cuiusmodi multa ad Hebr. 11. recitantur, & Paulus sæpè nobis proponit exemplum Christi, cui nos conformes fieri oportet in cruce, vt olim cum illo glorificemur. Patitur enim pius cum Christo, tanquam eius membrum. Nam vt Christus passus est, primùm vt obediret Patri: deindè, vt vinceret & damnaret peccatum nostrum: ita & nos Deo obedire debemus sub cruce, & vincere & damnare peccatum nostrum, non quidem illud expiando, vt ipse fecit, sed mortificando.

TERTIO, pius consolationem petit à finibus crucis, non enim castigatur pius cruce vt pereat, sed vt coerceatur, & veluti freno quodam retineatur, ne à Deo deficiat.

QVARTO, pius consolabitur se ex præsentia Dei: ita enim Deus inquit: Ego tecum sum in tribulatione. Nisi enim Deus nos sua præsentia in cruce tueretur, omninò desponderemus animum, & abijceremus confeßionem.

QVINTO, petet pius consolationem ex promißione liberationis, mitigationis pœnarum, & auxilij diuini. Clamauerunt, inquit Psalmus: Patres nostri, & exaudisti eos.

SEXTO, petet pius consolationem ex collatione præsentis afflictionis & futuræ gloriæ. Illa momentanea est, hæc æterna. Hæc sint dicta de cruce piorum. Deus det nobis gratiam, vt sub cruce Deum vera patientia glorificemus, per Iesum Christum Dominum nostrum. Cui honor & gloria in secula seculorum. Amen.

DOMINICA QVARTA post Pascha, Iohan 16.

VADO ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quò vadam. Sed quia hæc locutus sum vobis, mœstitudo impleuit cor

ve-

vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, consolator ille non venit ad vos. Sin autem abiero, mittam eum ad vos. Et cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in me. De iusticia verò, quia ad Patrem vado, & posthac non videbitis me. De iudicio autem, quia Princeps huius mundi iam iudicatus est. Adhùc multa habeo, quæ vobis dicam, sed non potestis portare nunc. Cùm autem venerit ille, qui est Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audierit, loquetur, & quæ futura sunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Omnia quæcunq; habet Pater mea sunt. Propterea dixi, quòd de meo accipiet, & annunciabit vobis.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium est pars concionis Christi quam habuit post Cœnam, pridiè quàm pateretur, in

qua, vt die ab hinc octauo admonui, præmonuit discipulos suos de paßione, morte, resurrectione, & de Ecclesiæ persecutione, consolatione & statu regni sui, qualis futura esset vsq; ad consummationem seculi, disseruit: idq; in eum finem, vt discipuli confirmarentur in fide, & ne abijcerent confeßionem, propter crucem & scandala inde orta inter multos. Ista causa fuit etiam huius concionis, quam recitaui: cuius summa est, quòd Christus polliceatur Ecclesiæ aduocatum, doctorem & gubernatorem Spiritum sanctum: vndè indicatur discrimen inter administrationem regni politici & regni Christi. Illud enim externis opus habet neruis, vt legibus, magistratuum ordinibus, publicis pœnis, &c. Hoc, verbo, spiritu, disciplina paterna & Sacramentis administratur. Loci tres.

I. Vtilitas & neceßitas abitus Christi ad Patrem, in quo regnum Christi describitur.

II. Quid efficiat Spiritus sanctus in mundo.

III. De dicto: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò.

DE PRIMO.

Vado ad eum qui misit me, & nemo vestrûm interrogat me, quò vadis. *Hoc est: Nunc mea mors imminet, & victoria super morte, quam nactus, ad Patrem ascendam. Quòd ita obscurè loquatur Dominus, ideò facit, vt discipulos excitet ad inquirendum de sua morte & resurrectione diligentiùs. Verùm nihil minùs cogitârunt, quàm vt*

traderetur tàm turpi morti, quem illi Meßiam agnouerant: adeò cœcutit ratio in diuinis, repit hîc in terra, non potest rectè de rebus cœlestibus & de regno Christi cogitare.

Quia, *inquit*, hæc dixi vobis, tristicia impleuit cor vestrum, *hoc est, quia auditis me mentionem facere mortis & crucifixionis, tristicia afficimini: nec enim intelligitis, quid boni mea mors & resurrectio sit vobis apportatura.* Sed veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam, *quasi dicat: Non cogitabitis de mea morte, quasi de morte alterius hominis: sed hoc scitote, quòd mea mors, mea resurrectio, & abitus ad Patrem singularem vtilitatem vobis adferet. Vtilitas autem hæc in summa est. Vt Christus natus, circumcisus, oblatus, Doctor factus est: ita etiam passus est & excitatus ex mortuis in nostram salutem, modò firma fiducia in illum recumbamus: vnde illud Rom. 10. Si in corde tuo credideris, quòd Deus excitârit Iesum ex mortuis, saluus eris. Hanc vtilitatem abitus Christi non intellexerunt discipuli: sed tantùm somniârunt de regno mundano, in quo Christus vt summus Monarcha præsideret.*

Si enim non abiero, Paracletus non venit ad vos, quasi diceret, vestra causa patiar, vestra causa resurgam, vestra causa vadam ad Patrem, vt inde vobis Paracletum, consolatorem & aduocatum mittam. His verbis duo innuit. Vnum, quòd Ecclesia sit habitura hostes

stes in hoc mundo, & quòd sit exercenda cruce. Alterum, quòd in cruce & persecutione sit habitura consolatorem & aduocatum Spiritum sanctum, quem ipse donabit ei. Ita enim ait: Cùm autem abiero, mittam eum ad vos. *Hæc omnia eò pertinent: vt cum discipuli videant Christum tradi à Iuda, rapi ad supplicia, condemnari ad mortem turpißimam, animum aliquo modo erigant, freti his Christi promißionibus. Hinc & nos petamus consolationem, quoties in regnis mundi affligimur, & cogitemus discrimen inter regnum Christi & regnum mundi. In illo est Spiritus sanctus aduocatus & consolator, quem Pater dabit petentibus, iuxta promißionem Christi: Et dabit Spiritum sanctum petentibus, in hoc afflictio & miseria.*

DE TERTIO.

In secunda parte textus dicit, quid Spiritus sanctus facit in mundo. Cùm venerit (inquit) ille, arguet mundum de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: De iusticia verò, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me: De iudicio autem, quòd princeps huius mundi iam iudicatus est. Hæc Christi verba ad duo tempora referenda sunt, nempè ad illud quod mox consecutum est ascensionem Domini, & quod reliquum totum tempus, vsq; ad consummationem seculi. PRIMVM *ergò dicam quomodo intelligenda sint hæc verba, respectu temporis, quod mox consecutum est ascensionem*

Domini,

Domini, & id quo Spiritus sanctus visibiliter die Pentecostes datus est Apostolis. Primùm dicit: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, hoc est, ita conuincet mundum reum peccati, vt nihil habeat, quod prætexat. Mundus, id est, hostes à quibus sum reiectus, spretus, & in crucem adactus, manifesto Spiritus testimonio, ac propria conscientia conuictus, fatebitur se errasse, & vehementer peccasse, quòd in me non crediderit. Hoc quàm verum fuerit, ostendunt illi, quos Petrus arguit homicidij, Act. 2. Hi enim conuicti de suo peccato, dicunt: Quid faciemus viri fratres? ita hi ad homicidij confessionem adacti sunt, & agnoscunt, se vehementer peccasse, quòd illum occiderint, in quem credere potiùs debuissent.

Deindè arguet mundum de iusticia. De cuius iusticia? Mundine? Non: Mundus enim nullam veram iusticiam habet. De cuius ergò iusticia? De Christi iusticia. Conuincet enim Spiritus sanctus coram mundo, quòd Christus verè iustus fuerit. Hoc ita esse, ex subiecta ratione patet, Quia, inquit, vado ad Patrem, & ampliùs non videbitis me. Hoc est, cùm mundus apertè in Ecclesia spectabit Spiritum sanctum, per me in vos effusum, fateri cogetur me verè iustum fuisse, & non blasphemum & impium, propterea quòd me dicerem Dei filium: Spiritus sanctus enim testabitur de mea innocentia.

Præterea arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus est. Quid

hoc

hoc est? Mundus qui per ludibrium Christum dixit, & iussit vt de cruce descenderem, conuincetur per Spiritum sanctum, quem die Pentecostes in vos effundam, quòd iniquè iudicârit. Nam Spiritus sanctus faciet, vt re ipsa intelligant & cognoscant, me Diabolo superato per resurrectionem, imperium exercere in mundo, cùm nemo vobis resistere poterit. Hic est horum verborum sensus, si ea ad efficaciam Spiritus in die Pentecostes referamus. Neq; tamen ad illud tempus pertinent ita, quin etiam ad totum tempus vsq; ad seculi huius consummationem referri poßint ac debeant, quemadmodum nunc declarabo.

PRIMVM ergò Spiritus sanctus arguet mundum de peccato? hoc est, reum ostendet peccati. Cuius nam peccati? quòd, inquit, non crediderunt in me: An ergò non sunt alia peccata, quæ arguet Spiritus sanctus, quàm infidelitas seu non credere in Christum? Sanè sunt infinita & horrenda peccata contra primam & secundam Tabulam. Quare ergò hoc solum posuit? Quia hoc manente, & cætera detinentur, & hoc discedente, & cætera remittuntur. Vt ergò cum infidelitate omnia reliqua peccata adsunt: ita vbi fides est in Christum, omnia peccata remissa sunt. Nam credenti promittitur vita æterna, quod non fieret, si peccata remissa essent. Hîc ergò videmus, quàm sit necessarium in Christum credere. Sed quid est in Christum credere? Est statuere illum esse pontifcem & regem, qui sua morte expiauit peccatum, & resurrectione

gloriosa adduxit iusticiam, seu quòd suo sanguine, qui Deus & homo est, sibi Ecclesiam acquisiuerit, Act. 20. Hæc fides non est opus hominis, sed Dei: Non est nata ex ratione, sed ex verbo Dei. Porrò verbum Dei est duplex: Lex & Euangelium. Lex tollit fiduciam nostri: Euangelium operatur fiduciam Christi. Lex enim proponit nobis iustam voluntatem Dei, videlicet vt custodiamus legem, alioqui voluntate Dei damnandi. Euangelium proponit nobis gratiosam voluntatem Dei, quæ est quòd Deus velit nos remissis peccatis, propter Christum in gratiam recipere. Vt ergò ex lege deuenimus in cognitionem nostræ imbecillitatis, & ex hac in cognitionem voluntatis Dei iustæ, & iudicij, vndè & in desperationem: Ita ex noticia Euangelij deuenimus in cognitionem misericordiæ Dei, propter Christum datum vt fieret victima, & tolleret peccata omnium in se credentium. Ex hac cognitione, operante Spiritu sancto, concipitur fides, qua abolentur omnia peccata, & offertur Christi iusticia, vt non amplius vt peccatores damnemur, sed iusti & filij Dei in conspectu eius appareamus: Quibus & hæreditas vitæ æternæ est promissa, iuxta illud: Qui credit in filium, habet vitam æternam, qui verò incredulus est filio, non videbit vitam: sed ira Dei manet super eum. Cur ita? quia in peccato suo manet, propter quod ad pœnas æternas obligatus est, iuxta illud: Qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. Iræ nomine maledictio & pœna cum damnatione coniuncta, significatur. Hinc

patet

patet quàm necessaria fides sit, & quid efficiat.

Deindè sequitur: Et arguet mundum de iusticia, quia vado ad Patrem, & ampliùs non videbitis me. *Hoc est, Spiritus sanctus arguet mundum, quòd non sectetur veram iusticiam, qua coram Deo consistere poßimus, illa autem iusticia est Christi, videlicet quòd ipse vadens ad Patrem, illic est Pontifex & interpellator pro credentibus: Nam Christum pati & interpellare, apud Patrem, est credentium iusticia. Sed quia hoc non statuit infidelis mundus, arguitur à Spiritu sancto: Is enim efficaciter conuincit, quòd non aliundè poßit hominibus iusticia contingere, quàm ex imputatione iusticiæ Christi, quæ illis contingit, qui in ipsum credunt. Hæc sunt noua & admiranda omnibus ijs, qui iusticiam fidei non intelligunt: sed somniant se iustos esse, vel externa obedientia legis, vel humanis traditionibus, vt olim Pharisæi & hodiè Papistæ faciunt. Hi non intelligunt, quòd omnia opera mundi sint longè imperfectiora, quàm vt potentiam Diaboli & mortem superare poßint. Sed quomodo probatur, quòd Christi obedientia sit nostra iusticia? Id probatur firmißimis scripturæ testimonijs. Paulus Rom. 5. Quemadmodum per inobedientiam vnius, scilicet Adæ, peccatores constituti sunt multi: Ita per obedientiam vnius Christi, iusti constituentur multi. Hanc Christi iusticiam nobis imputatam habemus, quando in eum credimus, iuxta illud Rom. 10. Corde creditur ad iusticiam. Item: Credidit*

Abra-

Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Paulus Roman. 3. Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. Hoc ipsum significat hîc Christus, cùm ait: Arguet Spiritus sanctus mundum de iusticia, quia vado ad Patrem. Hoc est, Spiritus sanctus non solùm me iustum conuincet fuisse: verumetiam iusticiam eorum esse, qui in me crediderint, manifestabit.

Præterea sequitur: Et arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia Princeps huius mundi iudicatus est. Hoc est, Spiritus sanctus conuincet inuito mundo, me Semen illud esse, quod promissum erat, vt contereret caput serpentis, id est, quod iudicaturum erat principem huius mundi: cum quo etiam iudicata & damnata sunt omnia eius membra. Nam si caput damnatum est, quid poterunt membra? Quare sæuiat Diabolus contra pios quantum velit, nihil tamen potest. Insidiabitur quidem, sed non prosternet, donec fidem seruauerimus firmam & constantem. Ita enim ait Iohannes: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Per mundum significatur ipse Satanas, cum vniuersa sua cohorte, tyrannis, Sophistis, Hypocritis & piaculis. Nam Christus per suum Spiritum confudit iudicium Satanæ, qui per suos satellites condemnat Euangelium. Non enim cursum Euangelij impediet: etiamsi id sæpißimè facere conatur flumine sanguinis, indè vsq; ab initio mundi, & maximè post resurrectionem Christi.

Habemus quomodo Spiritus sanctus arguat mundum: Nunc breuiter videamus, quid in Ecclesia faciat. Primùm adest efficax in verbo & Sacramentis. Vbicunq; enim verbum Dei purè prædicatur, & Sacramenta iuxta institutionem Christi administrantur, illîc adest, & vult esse efficax in auditoribus verbi & participantibus Sacramenta. Qui autem verbum vel ocio se audiunt, vel Sacramentis vtuntur sine reuerentia, hi se opponunt Spiritui sancto, & verbi & Sacramenti ministerium contemnunt in suum proprium malum & damnationem.

Deindè, vt hîc textus docet, adest Spiritus sanctus Ecclesiæ, vt consolator, Aduocatus, Doctor veritatis. Nam nos in hoc mundo premimur varijs malis, contra quæ opus est consolatore, ne fracti aduersis confeßionem abijciamus. Aduersarius noster Diabolus quotidiè nos accusat, quemadmodum Iob accusauit. Hîc non consisteremus sine aduocato, qui testatur nos Deum habere propicium, qui non velit nos abijcere propter nostra peccata, modò pœnitentiam egerimus. Deinde multa & profunda ignorantia laboramus, vt non poßimus, quæ Dei sunt, intelligere. Quare opus habemus doctore Spiritus sancto, qui nos in omnem veritatem ducet, iuxta hanc Christi promißionem: Cùm autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Venit autem Spiritus sanctus dupliciter, visibiliter & inuisibiliter. Visibiliter venit in Apostolos die Pente-

costes.

costes, quemadmodum suo tempore audiemus. Inuisibiliter venit in corda hominum, quando prædicatur Euangelium, & obsignat veritatem Euangelij in cordibus auditorum. De vtroq; Spiritus aduentu loquitur Christus. Nam quòd in Apostolis præceßit visibiliter, id sequitur inuisibiliter, vbicunq; purè docetur Euangelium.

Sed quò spectat doctrina Spiritus sancti? Non loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet, loquetur, id est, Spiritus sanctus eandem doctrinam vos docebit, quam ego docui, & quæcunq; ventura sunt, annunciabit vobis: Hoc est, quale sit meum regnum futurum in hac vita & post resurrectionem communem, reuelabit vobis: Et me glorificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Hoc est, Spiritus sanctus suo testimonio & efficacia gloriam mihi à Patre datam stabiliet, ita vt portæ inferorum nihil præualere poßint aduersus regnum meum, nunquam enim poterunt meam obscurare gloriam.

DE TERTIO.

Nunc restat vt dicamus de dicto: Adhùc habeo vobis multa dicere, sed non potestis portare modò. *Hoc loco abutuntur Papistæ ac si Apostoli non plenam doctrinam tradidissent Ecclesiæ, idq; in eum finem astruunt, vt suas missas, inuocationem sanctorum, rosaria, indulgentias, aquam lustralem, & alias Antichristi fraudes confirment. Verùm Christus loquitur ad discipulorum captum, & de*

infirmitate, quam habuerunt ante suam mortem, & de dono, quod accepturi erant post resurrectionem in die Pentecostes. Quasi dicat: Multa dicerem vobis de meo regno, & mysterijs alijs: sed iam nondum plenè edocti estis per Spiritum, quem suo tempore dabo vobis, qui ducet vos in omnem veritatem, id est, in plenam de meo regno cognitionem. Hanc plenam veritatem consecuti sunt Apostoli ipso die Pentecostes, quam posteà scriptis tradiderunt. Nos eandem veritatem petere debemus, & ea soli contenti erimus, si modò discipuli Spiritus sancti esse velimus, cui cum Deo Patre & æterno Filio sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA QVINTA post Pascha, Iohan. 16.

AMen amen dico vobis, quæcunq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hactenus non petijstis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit perfectum. Hæc per prouerbia locutus sum vobis. Veniet tempus, cùm iam non per prouerbia loquar vobis, sed palàm de Patre meo annunciabo vobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quòd ego roga-

rogaturus ſim Patrem pro vobis. Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amaſtis, & crediſtis, quòd à Deo exiuerim. Exiui à Patre, & veni in mundum, iterùm relinquo mundum & vado ad Patrem. Dicunt ei diſcipuli eius: Ecce nunc apertè loqueris, nec prouerbium vllum dicis. Nunc ſcimus, quòd ſcis omnia, nec opus eſt tibi, vt quis te interroget. Per hoc credimus, quòd à Deo exiſti.

ENARRATIO TEXTVS.

S*Apienter hoc Euangelium hodiè Eccleſiæ proponi-*

tur. Continet enim præcipuum Christianorum opus, quod & illorum proprium est: soli enim Christiani hunc cultum inuocationis præstare possunt. Nam postquam proximo die Dominico traditum sit, quæ sit vera fides, quæ iusticia, quod iudicium, breuiter, quodnàm sit regnum Christi, & in quibus situm sit: opportunè hoc die, de præcipuo cultu, quem ciues regni Christi præstare possunt, qui est vera Dei inuocatio, prædicatur. Et quia nullum exercitium piorum est magis necessarium, quàm oratio, & nullum opus sit difficilius, quàm rectè orare, volo hac concione tantùm de oratione dicere, & quò faciliùs hanc doctrinam intelligamus, duo de oratione dicam, quæ sunt:

I. *Quid sit Christiana oratio, & quotuplex.*

II. *Quæ sint conditiones, quæ in omni oratione esse debent.*

His enim duobus locis explicatis, spero quòd nemo sit futurus, modò se docilem præbuerit, qui non planè & clarè intelligat, quidnàm sit Christiana oratio, & quàm necessariò orandi cultus à nobis requiratur.

DE PRIMO.

Quid est ergò Christiana oratio?

Est supplex eleuatio mentis ad Deum, aliquid à Deo petentis, aut pro acceptis beneficijs gratias agentis. Quòd autem sit supplex eleuatio mentis ad Deum, primùm confirmatur Dauidis testimonio, qui precaturus

turus ait Psalm. 23. Ad te Domine leuaui animam meam. Deindè ex forma precandi nobis à Domino præscripta: Pater noster qui es in cœlis. Præterea ex gestu precantium, qui solent oculos in cælum leuare inter precandum. Hoc igitur scire oportet, quòd non sit tantùm vocis strepitus oratio: sed quòd sit eleuatio supplex cordis ad Deum, cum qua supplici cordis eleuatione verba quoq; ex ore procedunt.

Sed quotuplex est Christiana oratio? Est quadruplex. Deprecatio, (eff bedelsse) Adoratio, (tilbedelsse) postulatio, (faarbedelsse) & gratiarum actio. Hæc quatuor orationis genera breuiter declarabo.

Deprecatio ergò est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ molestiam adferunt. Vt cùm petimus nos liberari à tyrannide, violentia, morbo, fame & alijs, quæ nobis aspera videntur.

Adoratio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua beneficium aliquod petimus: vt cùm petimus incrementa fidei, dilectionis, patientiæ, castitatis, & cùm petimus ea, quibus opus habemus ad huius vitæ sustentationem.

Postulatio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua alius pro alio petit, vel omnes pro se inuicem intercedunt, vt cùm oramus pro morbo laborantibus, alijsuè, qui nostra prece indigent.

Gratiarum actio est supplex eleuatio animæ hominis

minis ad Deum, qua Deo gratias agimus, vel pro beneficijs nobis ipsis alijsuè præstitis, vel pro malis nobis alijsuè sublatis. Iam tenemus quid sit Christiana oratio, & quot sint eius genera: nunc restat, vt de piæ orationis perpetuis circumstantijs dicamus.

DE SECVNDO.

In omni pia precatione has quinq; perpetuas proprietates & circumstantias adesse oportet, quæ sunt: 1. Affectus cordis in eo, qui precaturus est. 2. cogitatio caussarum, quibus ad orandum impellimur. 3. Quisnàm sit inuocandus. 4. Per quem exaudiamur. 5. Quid petere ab optimo Deo oporteat. Nam hæ circumstantiæ facient nobis discrimen inter inanem battologiam Ethnicorum, & efficacem precationem piorum. Quare rogo vos charißimi, vt diligenter has perpetuas orationis circumstantias, & discatis & perpendatis.

Prima circumstantia piæ orationis est affectus cordis, vt cor sit benè compositum inter precandum. Nam si honestas expostulat, vt corpus benè componamus, quando cum honoratioribus hominibus nobis erit sermo: multò magis par est, vt coram Deo, in conspectu Angelorum, animus noster quàm optimè sit compositus. Qualis ergò debet esse eius affectus, qui cum fructu inuocare velit? Primùm omnium exuat omnem cogitationem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deindè verè inopiam suam sentiat, statuatq; se prorsus omni ope destitutum, nisi Dominus ipse manus auxilia-

xiliatrices porrexerit. Tùm vera pœnitentia se coram Deo prosternat. Postremò fiducia promissionum diuinarum accendatur ad precandum. Qui enim vel tumet opinione propriæ virtutis, vel suam inopiam non sentiat, vel vera pœnitentia se coram Deo non prosternat, vel fide careat, cum Pharisæo orat, & non cum Publicano, hoc est, non orat verè & efficaciter.

Secunda circumstantia est caussarum, quibus ad orandum commoueri debemus. Sunt autem multæ caussæ, ex quibus quasdam recitabo, quò maius orandi desiderium in nobis excitetur.

PRIMA caussa est mandatum Dei, cui obedire omnes creaturas decet. Inuoca me (inquit) in die tribulationis. Et Christi Apostoli sæpè ad orandum ex mandato Dei nos inuitant. Hanc caussam diligenter cogitare debemus, quæ in nobis orandi affectum excitet.

SECUNDA caussa est promissio: promisit enim Deus se exauditurum preces nostras, sicuti in hoc Euangelio dicitur: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Item in Psalmo: Inuoca me in die tribulationis, & exaudiam te. Exaudire nihil aliud est, quàm largiri petita.

TERTIA caussa est crux premens, id est, sensus cùm nostræ, tùm aliorum inopiæ. Hîc debemus circumspicere, quid domi, quid foris nos premit: debemus perpendere pericula publica & priuata: debemus angustias Ecclesiæ militantis in hoc mundo contra dia-

bolum & eius membra cogitare. Breuiter, omnes necessitates vrgentes in hac vita animo cogitandæ sunt, quibus ad inuocandum excitabimur.

QVARTA causa est victoria in tentationibus: vnde Iacob. 1. iubemur orare, quoties tentationibus infestamur. Et Christus inquit: Orate ne intretis in tentationem. Non enim facilè vel insidijs Diaboli, vel improbitate mundi, vel instigatione viciosæ carnis superabitur, qui seriò & aßiduè orat. Hinc Salomon: Turris fortißima nomen Domini, hoc est, inuocatio Dei aduersus omnia mala tutißimum est præsidium.

QVINTA causa, Satanæ variæ technæ, qui nobis in doctrina & in moribus insidiatur. Paulus Ephes. 6. iubet nos gladium Spiritus, qui est verbum Dei, sumere contra Satanam per omnem deprecationem & orationem.

SEXTA causa, fructus vberrimus orationis crebræ. Nam consuetudo orandi nos in timore Dei & pietate conseruat. Non enim facilè lapsui est expositus, qui perpetuis precibus munitus, pietatem seriò meditatur: contrà, qui orandi studium negligunt, varijs casibus sunt obnoxij. Plerique qui rapiuntur ad supplicia, ignorant formam precandi à Christo præscriptam: & si qui norunt, interroganti fatentur se rariùs orasse.

SEPTIMA causa, exempla sanctorum, quorum præcipua cura in vita fuit Deum seriò inuocare.

Iudaicus populus ter in die orauit, manè, meridiè, vesperi. Sic & Daniel fecit, atq; adeò alij multi, quorum laudatur pietas. Sed inter nos multos inuenies, qui loco orationis non solùm manè, meridiè & vesperi: verumetiam integris noctibus & diebus scelera perpetrant, vt molle puluinar Diabolo faciant, quò securiùs in illorum pectoribus quiescere possit. Has grauissimas causas seriò nos cogitare oportet, quò veternum nostrum pellamus, & ad seriò inuocandum excitemur.

Sed quidnam his causis grauissimis præteritis inquiunt, Deus scit quibus indigemus, & ipse nobis benè vult. Nam est noster Pater, ergò non opus est, vt nos fatigemus precibus. Respondeo: verum quidem est, quòd Deus sciat quibus indigeamus, & verè est noster Pater, modò eius filij simus per fidem, neq; ideò petimus, vt Deum doceamus quid ignoret. Sed rursus sciendum est, quod non vult turbari ordinem à se institutum. Vt cùm instituit, quòd velit nos alere cibo & potu, quòd tamen posset facere sine istis medijs: ita vult vt bona, quæ cùm ad salutem nostram, tùm ad huius vitæ sustentationem pertinent, impetremus precibus, quæ ex fide manant. Non habetis, dicit Iacob. 4. Quia non petitis, petitis & non accipitis, quia malè petitis. Et Christus dicit: Dominus dabit Spiritum sanctum petentibus, non dicit, ociantibus aut securè viuentibus. Petendum est igitur, modò salutaria nobis cupiamus. Agnoscendum est vtrunq; & Dei bonitas,

quia

quia paratus est ad dandum petentibus, & nostra inopia, qui ne Spiritum trahere valemus, nisi nos sustentet.

Tertia circumstantia, *quisnam sit inuocandus: de hac circumstantia non opus esset dicere, nisi inuenirentur adhùc, qui sanctos, nescio quos, inuocant. Quare dicam breuiter de hac summopere necessaria circumstantia. Et disertè dico, quòd solus Deus sit inuocandus. Hic solus Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Filius vt idem Deus cum Patre & Spiritu sancto est inuocandus. Deindè est etiam inuocandus, vt Mediator inter nos & Deum. Quòd solus Deus sit inuocandus, quatuor rationibus confirmatur, quarum prima est mandatum. Nam de solo Deo inuocando mandatum habemus. Nunc autem cùm nihil placet Deo sine fide, & fides non potest esse sine verbo: sequitur neminem esse inuocandum, nisi de quo mandatum habemus.*

Secunda est promißio: nulla inuocatio habet promißionem, nisi quæ sit ad Deum, igitur temerè inuocamus id, quod non est Deus.

Tertia est exemplum: nulla exempla sanctorum habemus, qui sanctos inuocârunt. Quare nos insistamus illorum vestigijs, & nulli deferamus hunc diuinum cultum, nisi cui debetur, hoc est, soli DEO.

Quarta est manifesta prohibitio: Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. Quare certißimum tenendum est, quòd Diabolus inuexerit inuoca-

inuocationem creaturarum, hoc est, sanctorum, propter tres fines. Primùm, vt Christo suum honorem interciperet. Deindè vt ignominia afficeret demortuos sanctos: Præterea vt perirent idolatræ, qui sanctos inuocant. Moneo vos igitur, qui adhùc in errore estis, vt resipiscatis maturè, ne præter expectationem incidatis in manus Dei viuentis. Neq; iuuat, quòd quidam se hoc facere dicant bona intentione: nam omnis intentio hominis in rebus salutis est mala, nisi quæ regitur verbo Dei & Spiritu sancto. Sic enim ipse Deus dicit: Praua sunt cogitationes hominis à principio. Et Paulus dicit: Animalis homo, (id est, qui non habet Spiritum Dei) non percipit ea, quæ sunt Dei.

Quarta circumstantia: per quem inuocandum. Scriptum est enim, quòd Deus non exaudiat peccatores: Est nobis datus Mediator Iesus Christus, in cuius nomine inuocabimus, quemadmodum nos hodiè Christus in Euangelio docet, inquiens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Huius ergò fiducia, non nostra dignitate freti, inuocabimus, certè quòd Deus per ipsum velit nos exaudire. Verùm quia hæc Christi sententia est insignis & plena consolatione, volo eam distinctiùs explicare: nam multas admonitiones vtiles continet hoc dictum, IN NOMMINE MEO, *id est, propter me, & in agnitione & fiducia mei, & multa complectitur. Nam docet, monet & consolatur.*

Quid quæso docet? 1. Excludendam esse dignitatem nostram. Non enim freti nostra dignitate, sed

Christi patrocinio inuocabimus. 2. Separandam esse à pia oratione hypocrisin. Pharisæus in sua oratione multa gloriabatur de sua sanctitate. Non sum, inqit, vt cæteri homines: offero decimas de omnibus, quæ possideo: ieiuno bis in Sabbato. Hic non in Christi nomine inuocauit, sed fretus sua sanctitate, verba fudit inania potiùs quàm orauit. 3. Gloriationem Ethnicam deponendam esse. Ethnici enim putârunt se exaudiri, cùm ipsi priùs id à Deo meruissent, vt Agamemnon putauit, se exauditum iri propter suas Hecatombas. 4. Docet discrimen inter Christianam orationem, & aliorum omnium hominum. Sola enim fides in Christum facit discrimen inter orationem Christianorum & aliorum. Turcæ, Iudæi, Ethnici & similes, putant se quidem inuocare, sed reuera non inuocant, quia fiducia Mediatoris sunt vacui, nec agnoscunt illum Deum esse, qui est Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Cuius rei monet hoc dictum, IN NOMINE MEO? Monet nos nostræ cæcitatis. Nam cùm Christus iubet nos petere in nomine suo, non est dubium, quin magna sint illa, quæ sunt nobis petenda. Hoc ergò dicto admoniti, aperiamus oculos & circumspiciamus, quæ publica, quæ priuata: quæ interna, quæ externa: quæ spiritualia, & quæ corporalia bona sunt petenda nobis: & contrà, quæ mala sunt deprecanda.

Quomodo consolatur nos hoc dictum, IN NOMINE MEO? Consolatur nos contra duo orationis impedimenta maxima, quæ sunt: Indignitas & diffiden-

dentia. Contra indignitatem enim nostram, vult nos opponere suam dignitatem, cùm ait: Petite in nomine meo. Contra diffidentiam vult nos suam promißionem opponere. Verùm multi non accipiunt quod petunt, quia malè petunt, fidem Christi negligunt, aerem potiùs verberant battologia inani, quàm cœlum ardenti fidei affectu penetrent. Hi non possunt iustè conqueri, quòd sæpè orent, & nihil impetrent. Quare ne in illorum inueniamur numero, ex fide oremus.

Quinta circumstantia est de rebus, quas petere & quas deprecari oportet. Res petendæ sunt in discrimine triplici. Vel enim agitur gloria Dei, vel agitur salus nostra, vel bona ad huius vitæ commoditatem spectantia aguntur.

Gloriam Dei ante omnia propagari petimus, iuxta illam precationem: Sanctificetur nomen tuum. Verùm hîc non debemus Deo modum præscribere: ipse enim scit optimè, quo modo sua gloria illustrari poßit: sed vera fiducia petere, & persuadere nobis, quòd nos exaudire velit.

Salutem nostram etiam petimus, sed absq; omni conditione, quia habemus vniuersalem promißionem salutis. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, hic saluus erit.

Verùm bona, quæ ad hanc vitam faciunt, petamus cum duplici conditione, videlicet si vel gloriam Dei impetratio eius, quod petitur, non impedit, vel nostram salutem remoratur.

Ad

Ad eundem modum mala, quæ cum his generibus bonorum pugnant, deprecanda sunt. Primi & secundi generis mala sunt deprecanda sine conditione: at ea mala, quæ nobis in hac vita molesta sunt, deprecanda sunt cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & nostræ salutis: omnia enim gloriæ postponenda sunt. Hæc sunt dicta de oratione. Deus det gratiam, vt radicem agant in cordibus nostris per Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

IN DIE ASCENSIONIS DOmini, Marci 16.

DIscumbentibus vndecim, apparuit Iesus, & exprobrauit illis incredulitatem suam, & cordis duriciem, quòd his, qui ipsum vidissent resuscitatum, non credidissent. Et dicebat

eis: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni Creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Porrò signa eos, qui crediderunt, hæc subsequentur: Per nomen meum Dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid lethale biberint, non nocebit eis. Super ægrotos manus imponent, & benè habebunt. Itaq; Dominus quidem, postquam locutus fuisset eis, receptus est in cœlum, & consedit à dextris Dei. Illi verò egressi prædicauerunt vbiq;, Domino cooperante, & sermonem confirmante per signa subsequentia.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum in Ecclesia institutum est propter articulum fidei nostræ, in quo profitemur nos credere in Iesum Christum, ascendentem in cœlum, postquam à sua gloriosa resurrectione 40. diebus cum suis discipulis fuisset conuersatus. In hoc festo, vt in alijs, tria sunt perpendenda. Primùm historia cum suis circumstantijs. Deindè beneficium, quod nobis collatum est. Postremò, verus vsus & meditatio historiæ. Hæc tria se offerent in enarratione huius Euangelij: cuius summa

est, quòd Dominus 40. die à sua resurrectione apparuerit discipulis suis, quibus, exprobrata illis priùs incredulitate & cordis duritie, dat mandatum prædicandi Euangelium per orbem terrarum, & quis fructus ex prædicatione ea perueniet ad auditores, modò Euangelium fide receperint, ostendit. Præterea vt fides prædicationi illorum habeatur, promittit se miraculis doctrinam confirmaturum. Hoc dato mandato visibiliter in cœlum ascendit, & sedet ad dexteram Patris. Verùm discipuli, mandato eius obtemperantes, profecti sunt prædicatum Euangelium, quod Dominus sequentibus signis confirmauit. Hæc Eunagelij summa est. Loci tres.

I. *Reprehensio Apostolorum.*
II. *Institutio ministerij verbi.*
III. *Ascensio Christi in cœlum.*

DE PRIMO.

Quadragesima die à resurrectione apparuit Discipulis, exprobrauitq; eis incredulitatem illorum & duritiem cordis, quòd his qui viderant eum surrexisse, non crediderunt. *Duo reprehendit in Discipulis: Duritiem cordis & incredulitatem, hoc est, radicem & eius fructum. Radix est durities cordis, quæ cum ab origine sua, tùm à propria viciositate sumit incrementa & vires: non enim potest homo, non afflatus Spiritu sancto, quicquam eorum intelligere, quæ sunt Spiritus Dei. Huius pessimæ radicis fructus sunt*

plu-

plurimi & mali. Primus est, qui hic præcipuè taxatur, incredulitas. Ex hac posteà pessimi pullulant rami, vt inobedientia ergà Deum, & quicquid est hac in vita scelerum & flagitiorum. Ex quibus & radicis virus non suppressa intelligitur, & quanta incrementa incredulitas sumserit, animaduertitur. Nam hoc est firmißimum indicium, vbi peccatum regnat, illic incredulitas, veluti imperatrix, cor hominis occupat.

Præter ea nos hi[…] discamus primùm, vt nos imbecilles, exemplo Apostolorum imbecillium, non desperemus, etiamsi statim non poßimus cœlestia mysteria percipere. Semper enim Ecclesia habet sua quadam vulnera, in qua Dominus noster suum vinum & oleum infundit Nec est quòd quisquam speret, se omnem imbecilitatem posse exuere, donec hoc mortale corpus gestauerit. Verùm quemadmodum olim populus Dei, introductus in terram promissam, habuit vicinos hostes Philistæos, contra quos perpetuum bellum geßit: ita nos in Ecclesiam Christi introducti, & internos & externos hostes habemus, contra quos bellum gerendum est nobis, ne ignauia torpeamus. Alterum, quod hic discamus, est, vt ex Christi facto non abijcientis rudes discipulos & imbecilles, cogitemus, quàm habeamus clementem Pontificem, qui non abijcit nos propter imbecillitatem, modò aliqua fidei scintilla in nobis fuerit. Deindè & huius exemplo & nos discamus clementer & leniter cum imbecillioribus agere.

DE SECVNDO.

Cùm Christus ascensurus in cœlum, mandatum dat discipulis, dicens: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni Creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur. *Instituit modum erigendi sui regni, & eius regni fructum indicat.*

Duobus modis erigitur regnum Christi: Verbo & Sacramento. Eius fructus est salus ciuium. Contrà, omnes qui non fuerint in hoc regno ciues, damnationis sententiæ subiacent. Hîc videmus magnum esse discrimen inter regni mundi & regni Christi administrationem: neq; id mirum est. Mundi enim regnum carnale est: Christi verò spirituale. Illud legibus hominum: Hoc verbo Dei erigitur & conseruatur.

Cæterùm quia verba Domini singulares doctrinas continent, volo ea paulò fusiùs & distinctiùs explicare, quò magis animum Christi ergà nos, & beneficia Euangelij intelligamus.

Primùm dicit: Euntes in mundum vniuersum. *Vides mandatum: mittit enim discipulos suos, non ad vnam aliquam nationem, sed ad omnes homines latè per orbem habitantes. Hinc diuitias misericordiæ Dei & precium victimæ Christi æstimemus. Misercordia Dei est, vt omnes, qui per peccatum damnati erant, audiant vocem Filij Dei de salute per Christum consequenda. Neq; enim hoc putandum est,* quòd

quòd Deus voluerit vocem Filij hominis in vniuerso mundo sonare, vt fructu eius maxima pars destitueretur: sed potiùs, vt audientes viuerent, & saluarentur per Christum, modò prædicationem Apostolicam fide reciperent.

Hoc clariùs explicatur voce: prædicate, seu clamate. Quibus? Omni Creaturæ, hoc est, omnibus hominibus, absq; omni conditione personarum, nationum, sexuum. Est enim Deus amans hominum, & vult omnium salutem, iuxta illud: Vult omens homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed quid debent Apostoli proclamare? Euangelium, hoc est, lætum nuncium de victis hostibus generis humani, qui sunt: peccatum, mors, diabolus, & infernus: de pace facta inter Deum & homines, de salute æterna, quam credentes in Christum hæreditate consequentur. Hæc summa est Euangelij: verùm vt hæc summa intelligatur meliùs, definitionem vberiorem dabo, quam etiam breuiter scripturæ testimonijs declarabo.

Euangelium est doctrina diuinitùs reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione & ira Dei, & proclamatur remißio peccatorum, salus & vita æterna, credentibus in Filium Dei, propter eiusdem Filij Dei victimam, vt bonitas & misericordia Dei prædicetur, vtq; liberati per Filium fructus Euangelio dignos ex fiducia Filij proferant.

Hæc definitio multa continet, quæ ordine recensebimus & confirmabimus.

PRIMVM dixi, quòd Euangelium sit doctrina diuinitùs reuelata, id quod ex eo confirmatur, quod est Rom. 6. vbi Paulus Euangelium mysterium absconditum à seculis pronunciat, quibus verbis apertißimè significat, ex humana ratione non pendere Euangelium. Nunc si ratio vllo pacto potuisset suo acumine hanc doctrinam perspicere, nequaquam mysterium absconditum à seculis dicendum fuisset.

DEINDE dictum est in definitione, quòd in Euangelio annuncietur liberatio à peccato, maledictione legis, & ira Dei. Dicit enim Daniel Propheta, Christum ablaturum esse peccatum: & Paulus maledictionem Legis, per Christi aduentum, abolitam esse docet. Pater cœlestis de cœlo dicit, se placatum propter Filium. Hoc verißimum esse experiuntur etiam omnes pij, testimonium habentes Spiritus sancti per quem clamant: Abba pater. Quod profectò non facerent, nisi certò statuerent, ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, & iram Dei placatam.

TERTIO loco additur, quòd in Euangelio proclametur remißio peccatorum, salus & vita æterna: ita enim ipse Dominus ait Luc. 24. Sic scriptum est, & ita oportebat Christum pati, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remißionem peccatorũ omnibus gentibus. Et in hodierno Euangelio dicit: Qui crediderit, saluus erit. Et ipse Dominus dicit: Qui credit in filium, habebit vitam æternam. Quid multis? vniuersa scriptura remißionem peccatorum, salutem & vitam æternam pollicetur omnibus amplectentibus Euangelium. Verùm

Verùm quia hæc beneficia non contingunt omnibus: Cain enim, Iudas, Saul & multi alij perierunt, & hodiè, proh dolor, magna pars mundi ruit in æternum exitium, additur in definitione.

QVARTO *loco, quòd hæc beneficia contingant credentibus. Clarè enim dicit Dominus: Qui credit in me non peribit, sed habebit vitam æternam. Ne quis autem hoc ex operum conditione pendere existimet, Paulus iustificari hominem sine operibus scribit, & idem pronunciat vitam æternam donum Dei esse per Iesum Christum, id est, contingere credentibus in Christum, non suo merito, sed Christi beneficio.*

QVINTO *additur: propter filij Dei victimam. Sic enim ait Paulus: Per redemtionem quæ est in Christo Iesu. Vox enim* ἀπολυτρώσις, *qua Paulus vtitur, significat redemtionem, quæ fit soluto precio pro capitis pœna. Tale precium pro nobis soluit Christus, quando pro nobis factus est peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso, 2. Cor. 5.*

SEXTO *additur: vt bonitas & misericordia Dei prædicentur. Quod confirmatur exemplo cohortis Angelorum canentis nato Domino hunc hymnum:* Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, & hominibus bona voluntas. *Hoc ideò esse factum existimemus, vt omnes, qui hunc Christum agnoscunt, discant castißimorum Angelorum exemplo bonitatem & misericordiam Dei prædicare, præsertim cùm natura clamitet, reddendam esse gratiam benè meritis.*

POSTREMO in definitione Euangelij additur, vt fructus Euangelio dignos edant liberati per Euangelium. Dicit enim Paulus Ephes. 2. Nos in Christo Iesu creatos ad bona opera, in quibus ambulandum est. Et idem Paulus dicit: Nos in luce debere ambulare cùm simus lucis filij. Quomodo enim quæso conuenit, nos ex seruitute peccati exemtos esse, & tamen peccati seruitute & eius iugo premi? Apparuit, inquit Paulus, gratia Dei salutaris omnibus hominibus, vt abnegetis omni impietati & humanis desiderijs, sobriè, piè & iustè viuamus in præsenti seculo.

Cùm igitur firmis rationibus ostendimus per Euangelium tolli peccatum, maledictionem & iram Dei, & succedere in horum locum iusticiam, salutem & vitam æternam propter Christum, dùm in ipsum credimus, & quòd velit nos Deus propter hoc beneficium suam bonitatem prædicare, ac in tota vita gratitudinem ostendere, sequitur, Euangelium esse, sicut dixi, doctrinam diuinitùs reuelatam, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis, & ira Dei, & proclamatur iusticia, salus & vita æterna, omnibus credentibus in Christum, propter eiusdem victimam, vt bonitas & misericordia Dei prædicetur, & vt liberati per Euangelium dignos Euangelio fructus edant.

Hæc de Euangelio sint dicta. Quod autem additur de Baptismo, quo beneficium Euangelij applicatur & obsignatur, dicam alio tempore, quod & audiuimus Dominica prima Quadragesimæ.

DE

DE TERTIO LOCO.

Iam sequitur locus, qui est proprius huius Festi: eam quòd Dominus in cœlum ascenderit, narrat Euangelista. Quare de ascensione Christi in cœlum, quæ est Articulus fidei nostræ, pauca dicam, idq́; clarißimè.

In hoc Articulo de ascenßione Domini sunt tria nobis in primis spectanda. 1. Descensus. Nam priùs quàm ascenderit, descendit. 2. Ascensio. 3. Fructus ascendentis Christi.

In descensu Christi de cœlo in terram duo spectanda sunt: Donum & Exemplum. Donum quidem, quòd Christus de cœlo descenderit, & humanam naturam assumserit, vt per suam victimam peccata nostra expiaret. Per Christi enim victimam placatus est Pater, & propter Mediatorem Christum ita humiliatum, omnes credentes recipiuntur, & sunt filij & heredes Dei. Ideò enim Dominus descendit de cœlo, ideò se humiliauit & deiecit, vt nos ascenderemus ex terris ad cœlos, & vt exaltaremur ad æternam vitam & gloriam. Exemplum verò, vt & nos descendamus & humiliemur. 1. Petri 2. Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius.

Ascensus Christi in cœlum qualis fuerit, ostendit scripura. Ascendit visibiliter, corporali & physico motu, & nubes suscepit eum in cœlum. Vnde illud: Ascendit supra omnes cœlos, Ephes. 4. Neq́; enim ascendendo humanam naturam in diuinam mutauit, aut ita diffudit, vt sit vbiq́; cum diuinitate.

Fructus ascendentis Christi est multiplex, sicuti ex varijs scripturæ locis colligere est facile.

PRIMVS ergò fructus est, quòd Christus sit triumphator suorum hostium, qui sunt peccatum, mors, diabolus, infernus. Hos enim hostes deuicit, & super eis triumphum egit, per suam gloriosam ascensionem. Deleuit peccatum, quando est factus victima pro peccato. Deleto peccato, exarmata est mors, nam peccatum est aculeus mortis. Destructa morte, diabolus suas vires & arma amisit. Postremò quia infernus tantùm eos deuorat, qui sub peccato, morte & diabolo sunt, sequitur Christum peccati, mortis, diaboli victorem, infernum quoq; deuicisse.

SECVNDO ascendit, vt sit nobis caput, quod in cœlum priùs ascendit, quòd nobis viam monstret: vndè Ioh. 14. Ego abeo paratum vobis locum, & assumam vos ad me.

TERTIO ascendit, vt de cœlo spargat radios suæ virtutis in vniuersum mundum. Ephes. 4. Ascendit supra omnes cœlos, vt omnia impleat. Non ergò ascendit, vt abesset: sed vt præsenti virtute regat cœlum & terram, & adsit suæ Ecclesiæ vsq; ad consummationem seculi.

QVARTO ascendit, vt det dona hominibus, Ephes. 4. Ipse autem dedit, alios quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Doctores. Hoc est, ascendit vt sit efficax in ministerio, illud virtutibus admirandis confirmans & obsignans in cordibus hominum.

QVIN-

QVINTO ascendit, vt habeamus in cœlo aduocatum. 1. Ioh. 1. Si quis peccauerit, habemus aduocatum apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris.

SEXTO ascendit, vt ad se corda nostra trahat, Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, illic & cor tuum. Coloss. 3. Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus sedet ad dexteram Patris: debet ergò nostra conuersatio esse in cœlo, vbi noster Saluator in gloria sedet, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SEXTA POST Pascha, Iohan. 16.

CVM venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritus veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Quin & vos teſtes eſtis, quia ab initio mecum eſtis. Hæc locutus ſum vobis, ne quid offendamini. Alienos à Synagoga facient vos. Sed veniet tempus, vt quiſquis interficiat vos, videatur cultum præſtare Deo. Et hoc facient vobis, quia non nouerunt Patrem neq; me. Sed hæc locutus ſum vobis, vt cùm venerit tempus illud, reminiſcamini eorum, quod ego dixerim vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.

ENARRATIO TEXTVS.

EST & hoc Euangelium pars concionis Chriſti, quam habuit ad diſcipulos pridiè quàm pateretur: cuius ſummam nuper audiuimus. Hic autem textus continet promiſsionem aduocati Spiritus ſancti, qui aderit Eccleſiæ, quando ipſa ab impio mundo perſecutionem patietur. Nam Chriſtus futurum eſſe pronunciat, vt tanta rabie ferantur aduerſus Eccleſiam impij homines, & præſertim Iudæi, vt religionis zelo ruant toto impetu contra pios: adeoq; perſuadeant mundo, cultum quendam Dei eſſe pios trucidare eosq;

extra

extra suos cœtus eijcere. Huius autem furoris causam esse ait ignorantiam & cœcitatem, nimirùm quòd nec Dei iram aduersus peccatum agnoscant, nec beneficia Christi intelligant. Loci tres.

I. Officia Spiritus sancti & ministrorum verbi in Ecclesia.

II. Admonitio, ne pij scandalo offensi abijciant confeßionem & fidem.

III. De cruce piorum & eorum gloriosa liberatione.

DE PRIMO.

Cùm autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, is testabitur de me: sed & vos testabimini. Hæc verba primam doctrinam huius Euangelij continent, nimirùm quòd Spiritus sanctus & Apostoli, adeoq; eorum successores debeant testari de Christo.

De Spiritu sancto hæc sunt colligenda ex textu. 1. quòd sit vnus Deus cum Patre & Filio. 2. quòd sit distincta persona à Patre & Filio. 3. quòd procedat à Patre & Filio. 4. quòd detur Ecclesiæ à Christo. Cur autem detur Ecclesia exponitur, nimirùm vt sit Paracletus, vt sit doctor veritatis, vt testetur de Christo, de quibus officijs breuiùs ideò dicam, quia hæc sunt repetenda die Pentecostes.

Cur vocatur Paracletus seu aduocatus? vt hac appellatione innuitur Ecclesiæ persecutio & accusatio siuè condemnatio à prophano mundo: Ita expreßè signifi-

gnificatur, quòd non sit deserenda à Christo tempore persecutionis: sed Christus mittat ei aduocatum, nempè Spiritum sanctum.

Conditiones autem aduocati sunt quatuor: prima, vt adsit reo, id est, ei qui vim aut iniuriam patitur, seu accusatur ab impio mundo. Secunda, vt causam hominis adeoq; totius Ecclesiæ in se recipiat tanquam suam. Tertia, vt doceat & admoneat errantem, & instruat, ne causa cadat. Quarta, vt consoletur afflictum. Proindè cùm Spiritus sanctus aduocatus dicitur, significatur, quòd sit Ecclesiæ patronus, causam eius in se recipiat, doceat ac consoletur Ecclesiam.

Deindè dicit textus, quòd Spiritus sanctus sit futurus Doctor veritatis: quo nomine primùm indicatur, quòd homines suopte ingenio veritatem salutarem assequi non poßint. Deindè quòd veritatis doctrina non sit legis sed Euangelij: legis enim doctrinam ratio aliquo modo suopte ingenio intelligit. Tùm quòd Spiritus sanctus in docentibus & discentibus sit efficax. Facit enim, vt docentes intelligant veritatem, & discentes recipiant. Præterea admonemur, vt hunc doctorem veritatis imploremus, vt nobis clauem scientiæ donet, caueamusq;, ne nostra impuritate ipsum castum Spiritum à nobis pellamus. Nam cùm sit sanctus, id est, mundus, castus, & sanctos efficiens, non habitat in corde impuro, id est, in eo quòd in suis sordibus se inuoluit, & vt sus in volutabro se coinquinat.

Ad hæc dicit: hic Spiritus sanctus testa-

bitur

bitur de me: cuius officij participes etiam erunt ministri verbi.

Sed quid testatur Spiritus sanctus de Christo? & quid de eodem testabuntur ministri verbi? Primùm testatur Spiritus sanctus & ministri verbi de Christo, quòd sit verus Deus secundum scripturam, vnus in diuinitate cum Patre & Spiritu sancto sicuti nos in Symbolo profitemur. Secundò testatur Spiritus sanctus, quòd Christus sit verus homo, iuxta Symbolum: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Tertiò testatur Spiritus sanctus, quòd Christus, etsi Deus & homo: tamen vnus sit Dominus, vnus Christus, vna persona: quemadmodum Symbolum testatur, & Christus ipse de se, cùm ait: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo. Quartò testatur Spiritus sanctus de Christi officio, quòd sit Pontifex & Rex. Pontifex quidem, quia victima Patrem placauit, qui sua intercessione nos Deo adducit. Rex verò, quòd hostes nostros deuicerit, peccatum, mortem, diabolum, infernum, & ad iudicium sit venturus iudicatum viuos & mortuos. Hæc quatuor Spiritus testatur de Christo: hæc quatuor nobis in Symbolo de Christo commendantur: Hæc quatuor omnes sinceri ministri Dei testabuntur de Christo, donec venerit ad iudicium.

DE SECVNDO.

Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Significat Christus, in quem finem ita

multum de Ecclesia, de Spiritu sancto, de sua morte & resurrectione dixerit: nimirùm vt his confirmati, ne cum reliquo mundo scandalizentur. Hæc admonitio ad modum necessaria est omnibus temporibus: nam mundus est plenus scandalis. Væ, inquit Christus, mundo à scandalis: significans grauia supplicia manere super eos, qui ob scandalum ab Euangelio deficiunt. Vt autem vnusquisq; nostrûm rectè iudicare poßit de scandalo, plenam doctrinam de scandalo proponam.

Scandalum in genere est quicquid impedit hominem à recto Euangelij cursu, hoc est, dictum vel factum, vel apparentia, vt ita dicam, externa, quòd cuidam vel causa vel occasio offensionis est, vt à recto salutis cursu vel impediatur, vel deflectat.

Huius scandali plura sunt genera. Est enim vnum scandalum, quod datum vocant. Alterum, quod acceptum nominatur, quæ qualia sint, definitionibus & exemplis declarabo.

Datum igitur scandalum est, quod oritur aut ex facto dictouè in se malo, aut ex facto dictouè in se indifferenti, id est, nec bono nec malo, sed intempestiuè commisso. Vtrumq; grauiter prohibitum est voce Dei: Et Christus pronunciat melius esse hominem demergi in medium maris, quàm vlli esse scandalo. Exempla sunt hæc: Arrius negauit diuinam naturam in Christo, quare plurimos offendit, & fuit & sibi & alijs multis causa æternæ damnationis. David suo adulterio scandalo fuit omnibus regni sui incolis, qui nisi resipuisset, æter-

num

num periisset. Contra hoc scandalum orat Salomon, cùm inquit: Custodi me à laqueo quem posuerunt mihi, & à scandalo operantium iniquitatem. Hoc scandali genere maxima pars mundi offensa hæret in damnatione, & quotidiè multi præcipites dantur in ruinam hoc scandalo offensi, cùm priuatim, tùm publicè. Priuatim offenduntur pueri, serui, coniuges. Pueri vident parentes à cultu Dei abstinere, abstinent & ipsi: audiunt ipsos parentes iurare, iurant & ipsi eorum exemplo: audiunt eos impudicè loqui, illi mox exemplum imitantur: iniqua enim tenaciùs hærent: vident potantes, fallentes, iniquè cum proximis agentes, illi quoq;, vt discipuli, easdem artes discunt: sed væh illis per quos hæc scandala fiunt. Illi enim seminarium Ecclesiæ Christi turbine & tempestate scandalorum deiiciunt & calcant.

Hoc domesticum scandalum est semen omnium malorum in mundo. Ea enim quæ pueri à parentibus discunt, retinent senes, & eadem quoq; suos pueros docent. Quare parentes qui Deum timent, summa cura cauere debent, ne suis pueris sint scandalo: piè igitur loquantur, rectè omnia agant, Deum colant, & suos pueros ad simile studium inuitent, ac eos in correptione & admonitione Domini erudiant, quemadmodum Paulus monet, & perpetuò meminerint huius dicti Christi, quod est Marci 9. Quisquis offenderit vnum ex paruis istis, qui credunt in me, bonum esset ei potiùs, si circumponeretur saxum molare circa collum eius, & proiiceretur in mare.

Præterea hoc ſcandalum etiam committitur, tùm à magiſtratu, tùm à ſubditis. Vt cùm Hieroboam vitulum adorandum proſtituit in Samaria, cùm idem tyrannide ſanctos Dei Prophetas perſecutus eſt. Eſt autem hoc ſcandalum grauiſsimum in miniſtris Eccleſiarum, cùm illi vel praua doctrina, vel impura vita multis præbent occaſionem malè loquendi de Euangelio, & pluribus infirmis efficacem occaſionem lapſus præbent, vt ſunt auari, ſcortatores, potatores, homicidæ, & alij, qui ſuis moribus offendunt Eccleſiam, qui ſanè à cordatis Epiſcopis deponi deberent, ne ſua ruina plures ſecum in lapſum traherent. Neq; ſubditi hic excuſari debent: videmus enim qualis ſit mundus, omnes corrupti ſunt. Quis non ebrietate offendit? Quis non temeraria iurandi conſuetudine ſcandalizat? quotus quiſq; non aliquem laqueum ſtruit ad offendiculum.

Verùm quia ſcandalum datum non eſt ſimplex. Aliud enim ex malo datur dicto aut facto. Aliud datur ex facto non in ſe malo, ſed intempeſtiuè facto: ſciendum eſt quòd primum genus abſq; omni conditione fugiendum ſit omnibus, quibus ſalus æterna curæ eſt. Verùm quantum ad illud ſcandalum attinet, quod datur ex indifferenti re, non ſemper fugiendum eſt, ſed hoc iuxta hominum diſcrimen eſt agendum. Quidam homines ſunt firmi, vt qui iam norunt Chriſtianam libertatem: Quidam ſunt infirmi, qui habent initia religionis: ſed non ſunt ſatis edocti de Chriſtiana liberta-

ie: Quidam sunt obstinati & indociles & contumaces. Primum genus non offenditur vsu rerum indifferentium, imò potiùs gaudet de Christiana libertate. Tertium genus offenditur quidem, sed eos non curabis, sunt enim hostes Christi. Neq; ab vsu rerum indifferentium abstinebis propter ipsos, multò minùs abstinendum est à veris virtutibus: vt sunt, verus cultus Dei, vera inuocatio, vera fidei confeßio: Neq; à vera doctrina, sed Christi exemplo, inuitis etiam portis inferorum, verum Euangelium doce & profitere. Sic enim Christus fecit, sic Prophetæ, sic Apostoli, adeoq; omnes pij omnibus temporibus. Solet communiter dici, quòd qui rectè iudicat, rectè docet, & rectè facit, non debeat propter scandalum abstinere ab eo, quod rectum est. Hoc sanè verißimum est, & confirmatur etiam Apostolorum exemplis. Verùm de medio genere hominum, hoc est, de infirmis, notanda est regula Pauli: Priusquàm offendam infirmum meum fratrem, non vescar carnibus in æternum. Ad eundem modum de alijs rebus adiaphoris iudicandum est. Nam in omnibus nostris actis ratio mutuæ charitatis & ædificationis habenda est.

Verùm hoc datum scandalum, de quo iam dictum est, habet & aliam differentiam à discrimine personarum sumtam. Aliæ enim personæ in aliqua dignitate constitutæ sunt: aliæ obscuræ priuatam vitam degentes. Scandalum quod datur à persona, in aliqua dignitate constituta, multò est eò grauius, quàm quod

datur à priuata persona, quæ non in dignitate aliquâ est, atq; ideò meretur grauiora supplicia, cùm propter personam ipsam, quæ suum locum, in quem à Deo euecta est, commaculat, tùm propter homines alios, quibus lapsus causam præbuit efficaciorem, suo exemplo malo. Vt enim quò ingentius fuerit saxum cadens ab alta rupe, eò plura fragmenta facit: ita quò dignior fuerit persona, & in sublimiori dignitatis culmine constituta, eò plures in lapsum secum trahit cùm cadit. Vt minister verbi peccans ebrietate, scortatione, homicidio, aut alio flagitio, maiori offendiculo est, quàm miles, aulicus, aut nauta siuè rusticus, atq; adeò maiori pœna coercendus & puniendus est: nam plures secum in ruinam trahit. Ad eundem modum de alijs iudicandum est. Dauid in regno Iudaico, non solus adulter & homicida erat: attamen eius peccatum ob maius scandalum inde ortum, in conspectu Dei aliorum delictis multò fuit atrocius. Quare & grauioribus pœnis, præsertim corporalibus, est punitus. Multò grauius peccat ebriosus paterfamilias, quàm seruus. Nam ille exemplum domesticum est: hic vt contemtus, non nisi ab improbis in exemplum trahitur. Atq; hactenus de dato scandalo.

Acceptum scandalum est, quod aliquis sibi sumit à rectis factis aliorum, aut alijs rebus, & est duplex: Humanum & Diabolicum. Humanum partim impiorum, partim piorum est. Impiorum quidem, quando impij offenduntur aut rectè factis piorum, aut libero adia-

adiaphororum vſu, aut etiam externa Eccleſiæ forma. Nam cùm pij vident cruce premi pios, & eſſe veluti reiectamenta in mundo, occaſionem inde maioris ruinæ accipiunt impij: vt Iudæi, qui offendebantur humilitate Chriſti & calamitate Eccleſiæ, quemadmodum hodiè offenduntur multi vulneribus Eccleſiæ. Contrà pij accipiunt ſcandalum, quando vident impios florere: quando Eccleſia à Tyrannis opprimitur: cùm multi innocentes trahuntur ad ſupplicia: cum hæreſibus turbari Eccleſiam animaduertunt. Verùm hoc ſcandalum rurſus ſuperant, partim confirmante eos Spiritu ſancto: partim exemplis Eccleſiæ Chriſti: partim ardentibus precibus. Nec vllum præſtantius eſt aduerſus huius generis ſcandala remedium, quàm opponere perpetuam conſuetudinem Dei, qui in hoc mundo ideò ſinit Eccleſiam ſuam obrui varijs calamitatibus, vt olim glorificetur cum filio ſuo dilecto Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Diabolicum ſcandalum eſt, cùm homines præposterè captant, quæ ad peccandi licentiam obtendunt, vt Cham, qui abſq; dubio ita proteruè inſultauit patri, vt ſibi impunè peccandi licentiam acquireret. Tales hodiè videmus permultos, qui vicia ſanctorum Patrum plùs quàm ſtudioſe conquirunt, vt inceſtum Loth, ebrietatem Nohæ, concubinatum Abrahæ, adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugum quod impoſuit AEgyptijs Ioſeph, rapinam Zachæi, vt ſine pudore ad omnem nequitiam ſe proſtituant.: imò

ex hominum vicijs quærunt, quomodo se obdurent ad Dei contemtum. Quare non immeritò hoc genus scandali Diabolicum vocatum est, vt quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei.

DE TERTIO.

Tertius locus est de persecutione seu cruce Ecclesiæ. De quo loco vide suprà Dominica tertia à Paschate.

DOMINICA PENTECOstes, Euangelium Iohan. 14.

SI quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem

nem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat: & ſermo quem auditis non eſt meus, ſed eius qui miſit me Patris. Hæc locutus ſum vobis, apud vos manens. Paracletus autem ille, qui eſt Spiritus ſanctus, quem Spiritum mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunq; dixi vobis. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Ne turbetur cor veſtrum, neq; formidet. Audiſtis quòd ego dixi vobis, Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtiq;, quod dixerim: Vado ad Patrem, quia Pater maior me eſt. Et nunc dixi vobis, priuſquam fiat, vt cùm factum fuerit, credatis. Poſthac non multa loquar vobiſcum. Venit enim Princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus, quòd diligo Patrem. Et ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio: Surgite, eamus hinc.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Festum, quod Pentecosten, id est, Quinquagesimam vocamus, est institutum in memoriam confirmati Euangelij die quinquagesimo à resurrectione Christi. Nam eo die Dominus noster mittit de cœlo Spiritum sanctum, qui sedet super Apostolos visibiliter instar flammæ ignis, qui non solùm Apostolos in omnem veritatem, iuxta promißionem Christi deducit: verumetiam toti mundo confirmat, Iesum in cœlo esse, & inde hoc stupendo facto suam confirmat doctrinam. Sicut enim quinquagesimo die post Pascha Iudaicum, quod primùm comederunt in Aegypto, lata est Lex: & eius doctrina magnis miraculis confirmata est, quemadmodum scribitur Exodi 19. Ita post verum Pascha, id est, post occisum agnum Dei, qui est Iesus Christus, voluit Deus Euangelium filij sui confirmare hoc mirando facto, id est, visibili donatione Spiritus sancti, quemadmodum in vespertina concione fusiùs audiemus.

Iam Euangelium dulcißimum accedamus, quod est etiam pars illius longæ concionis, quam habuit Dominus ad Discipulos pridiè quàm pateretur. Summa autem textus, quem audiuistis, est, quòd Christus tradat veram notam fidei & dilectionis Dei, & eiusdem fidei & dilectionis fructus, nimirum vt Discipuli sint pacatis conscientijs per Spiritum sanctum, quem promittit Patrem missurum in suo nomine. Monet etiam Christus de sua contra Satanam victoria, vt vel ex hac victoria cognoscat Mundus, quàm charus sit Patri.

Pertinent

Pertinent autem hæc omnia ad confirmandos Discipulos, ne scandalo Crucis à confeßione deficiant. Loci quatuor:

I. *Vera nota fidei & dilectionis Dei.*

II. *Fructus & vsus seruati verbi Dei.*

III. *Promißio Christi de Spiritu sancto Paracleto.*

IIII. *De pace quam suis promittit Christus.*

DE PRIMO.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. *Hæc verba diligenter obseruemus. Veram enim notam fidei & dilectionis Dei ostendunt. Qui diligit Christum libenter ipsum audit, libenter seruat quod audit: libenter facit quod seruat. Hæc enim natura coniuncta sunt. Videmus inter homines hunc morem esse, quòd non sine tædio eos audiant, ergà quos non optimè sunt affecti. Contrà, nihil magis expeti, quàm vt magis audiant cum summa animi obseruantia eos, quos intimè amant, præsertim cùm sciant sapienter & prudenter multa salutaria & vtilia ab illis dici.*

Sed quis est sermo Christi? Primùm agere pœnitentiam. Ita enim & eius præco Iohannes Baptista, & ipse suam concionem est orsus. Hîc eius affectus ergà nos indicatur. Nam sine pœnitentia impoßibile est saluari. Vnde dicit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis. Secundò, credere Euangelio, hoc est, statuere Christum sibi talem esse, qualis nobis per Euangelium

annunciatur, id est, saluator, iustificator & redemtor. Huius fidei finis est salus animarum, 1. Pet. 1. Et apud Iohannem: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Tertiò, ex hac fide fructum producere. PRIMVM, pietatem ergà Deum seu cultum Dei. SECVNDVM, innocentiam vitæ, & sanctificationem animi & corporis. TERTIVM, dilectionem proximi manantem ex vera fide, & sincero corde, & bona conscientia. QVARTVM, opus vocationis facere in timore, in gloriam Dei & vtilitatem proximi. Has omnes virtutes patientia vera ornat, quæ est quædam ergà Deum sub cruce obedientia. Qui meus vult esse Discipulus, inquit Dominus, tollat crucem suam & sequatur me.

Quid? Cùm tàm multa requiris, an non sola fide iustificamur & saluamur? Verum quidem est: sed discernendum est inter salutis causas, & obedientiam quam requirit à suis Deus. Sola fide iustificamur: sed iustificati noui facti sumus homines, nempè filij Dei, qui iam ab exemplo Patris, nouam & beatam vitam degere debemus.

Verùm hîc quoq; tenendum est, quòd vt duplex nota est filiorum Dei: ita etiam duplex est nota filiorum Satanæ. Nota enim filiorum Dei, alia est interna, alia externa. Interna est pœnitentia, fides, pietas, bona conscientia. Externa est auditus verbi, & honesta conuersatio inter homines. Nam vt Christus hîc indicat amorem sui verbi ad auditum, notam esse suorum discipu-

discipulorum: Ita Petrus honestam conuersationem requirit inter homines, vnde Deus glorificari, & Ecclesia ædificari poßit. At nota filiorum Satanæ interna est, esse sine pœnitentia, sine fide, sine pietate, mala conscientia, imperium malorum affectuum, externus contemtus verbi, & improba vita. Has notas obseruate, & vnusquisq; seipsum examinet, vtrum sit inter filios Dei censendus, an inter filios Satanæ. Si inter filios Satanæ se senserit esse, reuocet quàm primum gradum, ne citius opinione præcipitetur in iudicium. Si inter filios Dei se intellexerit esse, agat gratias Deo, petat incrementa fidei, dilectionis & aliarum virtutum, petat se confirmari Spiritu sancto, ne Satanæ technis à pio sanctoq; cursu abducatur.

DE SECVNDO.

Et Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum mansionem faciemus.

Hîc recitantur dulcißimi fructus seruati verbi Christi.

PRIMVS est, quòd Pater diligit seruantes verbum Christi. Habet enim eos charos in dilecto, Ephes. 1. Hoc quantum sit bonum, ex eo intelligi potest, quòd qui in Christum non credunt, manet sub ira Dei, iuxta illud: Qui non credit in Filium, manet ira Dei super eum. Vbi ira Dei est, ibi peccatum, mors, damnatio, infernus, diaboli tyrannis, breuiter, omne malum. Contrà, vbi amor Dei, ibi victi hostes sunt, ibi salus,

lus, ibi gaudium, ibi vita æterna. Cogitemus ergò de hoc primo fructu seruati verbi Christi, vt eius cogitatione magis accendamur ad amorem verbi.

SECVNDVS fructus est: & ad eum, inquit, veniemus. Quo aduentu nullus honor maior esse poterit. Si Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus veniunt ad eum, qui seruat sermonem Christi, profectò sequitur, quòd antea non venerint ad ipsum, sed fuerint sub Diaboli potestate, & in regno tenebrarum, vbi mors & damnatio regnant. Magna amicitia est, si rex venit ad subditum, magnus honor est à maiori visitari: sed huic honori nullus alius conferri potest, quòd Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus sanctus veniunt ad hominem diligentem Christum, & seruantem sermonem eius.

TERTIVS fructus est, quòd non solùm Trinitas veniat ad hominem seruantem sermonem Christi: verùm etiam faciat mansionem apud eum, & in eo maneat. Significat Christus hac dulcißima promißione, audientes verbum Christi & illud seruantes esse templa Trinitatis, in quibus habitat Pater, Filius & Spiritus sanctus. Tametsi autem tota Ecclesia vnum Dei templum dicitur: tamen singuli Christiani singula Spiritus sancti templa sunt. Ecce quàm magnifica est hæc promißio. Si quis promitteret misero homini magnum auri thesaurum, meritò sanè gauderet & exultaret, quòd è paupere & misero diues & fœlix esset factus. Verùm hîc longè maximus thesaurus promittitur, nempè

nempè inhabitatio Trinitatis in nobis, quæ omnibus thesauris in infinitum præstantior est.

Sed quid facit Pater inhabitans in homine? quid Filius? quid Spiritus sanctus? Pater homines in quibus habitat sua politia, protegit & tuetur aduersus furores Satanæ, cùm in omnes incredulos plenum imperium exerceat Satan. Filius eosdem sua sapientia & luce docet & illuminat contra omnes nebulas omnium tenebrarum. Spiritus sanctus eosdem sua sanctitate sanctificat, consecrat & vnguit in Prophetas, Reges, Sacerdotes & sanctos Domini. In Prophetas quidem, quia ea videmus oculis fidei nostræ, quæ nullus corporalis oculus intueri potest: ea audimus auribus fidei, quæ nulla auris corporalis percipere potest. De hoc Prophetico munere concionatur Iohel, quemadmodum Lucas etiam meminit Act. 2. In Reges, cùm quia Dei filij effecti sumus per victoriam Christi, tùm quia virtute Christi dominamur morti & inferno. Lucæ 22. Dispono vobis regnum, quemadmodum pater disposuit mihi. In Sacerdotes, qui cùm credimus in Christum, habemus ius offerendi Deo sacrificium laudis: habemus libertatem inuocandi Deum, per Christum vnicum Mediatorem, & summum sacerdotem, habemus autoritatem docendi verbum Dei, sed quilibet pro suæ vocationis ratione. In sanctos verò, quia per fidem in Christum non aliter reputamur puri, quàm si legem perfectè impleuissemus. Vide quàm multiplices fructus adfert secum obseruatio & amor verbi Christi: nulla maior

dignitas,

dignitas, nulla gloria, nullum decus magis eximium esse potest. Sed quid hinc discamus? vt dignè viuamus tanto honore, ne nostra impuritate Deum expellamus è cordibus: sed potiùs ipsum perpetuis laudibus celebremus in vera pietate & sanctificatione. Quòd huius nos monere tanta dignitas debeat, docet Petrus 1. Pet. 2. vbi ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus quem sibi Deus vt proprium vendicat, vt prædicetis virtutes illius, qui è tenebris vos vocauit in admirabilem suam lucem. Qui quondam eratis non populus, nunc estis populus Dei: qui quondam non consecuti misericordiam, nunc estis misericordiam consecuti. Hinc infert Apostolus: Abstinete ergò à carnis cupiditatibus, quæ militant aduersus animam, & conuersationem vestram habete honestam inter gentes. Quot igitur beneficia Dei ergà nos audimus, tot erunt nobis stimuli ad piè sanctéq; viuendum. Quare cùm Christus hîc tanta promittat, & cum diuina Trinitas in credentibus habitet, demus operam, vt simus mundi & puri, quemadmodum decet templa Dei esse: simus spirituales Reges, vt dominemur peccato, & non ampliùs seruiamus ei in concupiscentijs nostris: simus sacerdotes, qui Deo viuas hostias offeramus, eumq; ex fide Christi inuocemus: simus sancti & segregati à prophanis mundi turbis, ne in pristinas sordes rursus incidamus.

DE TERTIO LOCO.

Paracletus autem Spiritus sanctus,

quem

quem mittet pater in nomine meo, ille docebit vos omnia, &c. *Hæc est Christi promißio, qua pollicetur suis Spiritum sanctum. Anteà audiuimus, quæ sit Christianorum dignitas: nunc quid cum hac dignitate coniunctum sit audiamus. Et quia hæc pro illorum dignitate explicare non poßumus, volumus infantum more de singulis, quæ hîc dicuntur in hac magnifica promißione, balbutire. Continent igitur hæc pauca verba septem de Spiritu sancto puncta, quæ breuiter recitabo, & ad nostrum vsum accommodabo. Hæc enim puncta causas mißi & dati Spiritus sancti continent.*

PRIMVM *dicitur Paracletus: hac de appellatione, etsi nonnihil dixi die abhinc octauo, tamen ea hodiè repetere fortè non erit inutile.*

Dicitur itaq; Paracletus, hoc est, aduocatus, vt adsit afflictis, illos doceat, illos consoletur, illorum causam tanquam suam in se recipiat, ac tandem nos impellat, vt clamemus & ex corde dicamus, Abba Pater, miserere nostri propter filium tuum, quem nobis saluatorem dedisti. Atq; hæc est prima causa dati Spiritus sancti.

SECVNDA *est, vt nos viuificet, atq; adeò dicitur Spiritus. Est autem duplex vita: vna naturalis, qua omnia animantia viuunt: Hæc durat ad breue tempus, nam morte tandem absorbetur. Alia vita Dei est, à qua dicit Paulus alienatos esse eos, qui non cognouerunt Christum. Huius vitæ autor est Spiritus ille*

Christi, quem suis promisit discipulis. Hæc non est momentanea, sed perpetua, vt quæ Dei æterni propria est. Hanc viuunt omnes qui in filium Dei credunt, Galat. 2.

TERTIA causa missi & dati Spiritus sancti est, vt sanctificet, à quo effectu sanctus dicitur. Sanctificat autem, dum in nobis fidem operatur, dum nos regenerat, dum nostram mentem, affectus & voluntatem reformat: breuiter, dum efficit, vt simus nouæ creaturæ, iuxta Dei voluntatem viuentes.

QVARTA causa missi & donati nobis Spiritus sancti, est, vt inter nos quandam confirmet charitatem, ideò à Patre ad filios mitti dicitur. Vt enim Pater intima storga & charitate complectitur suos filios: ita nihil magis expetit, quàm vt filij Patris ingenium imitantes, fraternam inter se colant charitatem. Hoc facere decet eos, qui Deum communem Patrem agnoscunt. Qui verò id facere recusant, illi vel filij nunquam fuerunt, vel turpiter à Patris ingenio degenerauerunt.

QVINTA causa missi Spiritus sancti est, vt ab illo discamus, qualiter Pater noster cœlestis ergà nos affectus sit, ideò dicit Dominus: Et docebit vos omnia. Quid? an aliud docebit, quàm quod Prophetæ & Moses docuerunt? An aliud, quàm quod in scriptura nobis commendatur? Nullo pacto. Eadem enim docebit. An non sufficit scriptura? Sufficit quidem, quantum ad doctrinam attinet, non quantum ad nostrum captum.

Nam

Nam etiamsi millies audiamus verbum, tamen inefficax est, nisi ille intus doceat. Vnctio enim, vt inquit Apostolus, docet omnia.

SEXTA *causa missi & donati Spiritus sancti indicatur hoc dicto,* In nomine meo, *quo dicto significatur vltimus finis donati Spiritus sancti, qui est, vt in Christum credentes saluentur. Nam cùm Christus salus nostra sit, & Spiritus sanctus eius nomine mittatur, non est dubium, quin nostræ salutis causa mittatur.*

SEPTIMA *causa est, vt Christi sermonem in nobis confirmet.* Ille vos, *inquit,* docebit omnia: ille suggeret vobis quæcunq; dixi. *Hæc de Spiritu sancto in Euangelio nostro, quod hodiè in Ecclesia legitur, breuiter significantur, plura in Symbolo adhuc breuiùs notantur, quæ sunt, quòd sit verus Deus, & quòd tertia persona in diuinitate, quòd viuificet & sanctificet, & quòd in illum viua fiducia, vt in Patrem & Filium, recumbere debeamus. Verùm de his plura aliâs & quædam nuper audiuimus.*

DE QVARTO.

Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. *Hæc promißio Christi etiam est magnifica, & maior sanè quàm mundus intelligit. An non dicit Christus, sicuti nuper audiuimus; In mundo pressuram habebitis, & vos eÿcient*

 de syna-

de synagogis suis? Sic est. Ideò Christus distinguit inter duplicem pacem: pacem mundi, & pacem suam. Pax mundi, qualis sit, nemo non intelligit. At pax Christi qualis sit, filij DEI intelligunt. Nam ea est de qua Euangelium sonat, de qua prima Dominica à Paschate copiose dixi. Verùm vt breuiter ea repetam: Pax CHRISTI est reconciliatio nostrî cum Deo, remißio peccatorum, donatio Spiritus sancti, ac vita æterna, iuxta orationem Ecclesiæ: Deus, qui corda fidelium sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis, quam mundus dare non potest, pacem, & vt corda nostra sint tranquilla. Hanc pacem donet nobis Filius Dei, cui cum patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in secula, Amen.

FERIA SECVNDA PENTEcostes, Iohan. 3.

Sic

SIc Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt condemnet mundum, sed vt seruetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condemnatur. Qui verò non credit, iam condemnatus est, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. Hæc est autem condemnatio, quòd lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Erant enim opera eorum mala. Omnis enim, qui mala agit, odit lucem, nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipsius. Qui autem operatur veritatem, venit ad lucem, vt conspicua fiant facta ipsius, quod per Deum sint facta.

ENARRATIO TEXTVS.

HEri audiuimus, confirmatum esse Euangelium Iesu Christi per stupendum miraculum, videlilicet, quòd miserit Christus de cœlo Spiritum sanctum visibili forma, quem non solùm senserunt Apostoli, verumetiam viderunt omnes, qui eo die adfuerunt

Hierosolymis, quemadmodum narrat Lucas Actor. 2. Hodie Ecclesia proponit Euangelium, in quo Christus proponit summam eius doctrinæ, ad quam confirmandam datus erat Spiritus sanctus in die Pentecostes. Colloquitur autem Christus cum Nicodemo, qui fuit ex Pharisæis, & princeps Iudaorum, quemadmodum audiemus latiùs Dominica Trinitatis. Huic proponit Christus in textu, quem legi, salutis & damnationis causas, monstratq; vnde sit & salutis origo, & vnde damnatio veniat. Dicit, Christum ideò datum esse, vt credentes per ipsum saluentur: reliquos testatur hærere in sua damnatione: quemadmodum clarè videbimus in textus enarratione. Loci quatuor:

I. Commendatio dilectionis Dei & misericordiæ ergà homines.

II. Instrumentum, quo hominibus applicantur beneficia Christi, signatur.

III. Consolatio piorum contra tentationem peccati & iudicij.

IIII. Discrimen inter credentes & non credentes.

DE PRIMO.

Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. *His paucis verbis commendatur nobis Dei dilectio & misericordia: idq; non nudis verbis, sed facto omnium maximo. Non est enim vera dilectio, quæ vel in corde tantùm latet, vel in lingua sedet, sed quæ ex intimo cordis affectu*

proficiscens,

proficiscens, voce & facto se declarat. Quomodo ergò hîc diligit Deus? Diligit adeò, vt etiam Filium suum pro mundo redimendo dederit precium redemtionis, vt sua morte, morti & damnationi addictos redimeret. De hac Dei dilectione loquitur Paulus Rom. 5. Commendat nobis suam charitatem Deus, quòd, cùm adhûc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit. Et Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui etiam proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Quotidiè maxima argumenta charitatis Dei ergà homines contemplamur in tota vita & rerum gubernatione. Verùm illa charitas, quæ ita in rebus huius vitæ relucet, vix est tenuis vmbra illius summæ dilectionis, qua nos in filio (quem dedit in amarissimam mortem pro nobis) complectitur. Hæc Dei dilectio habet summam misericordiam coniunctam, de qua in multis locis Moses, Prophetæ, & Psalmi concionantur, vndè pauca testimonia desumam, ad nos confirmandos de voluntate Dei ergà nos. Moses Exod. 34. ita ait: Dominator Domine Deus misericors & clemens, & multæ miserationis, & verax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & scelera atq; peccata. Deut. 5. Ego sum Dominus Deus tuus, & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodientibus præcepta mea. Esa. 16. Et præparabitur in misericordia Solium. Ionæ 4. Scio enim, quia tu Deus clemens & misericors, patiens & multæ miserationis, & ignoscens super maliciam. Da-

uid Psal. 32. Misericordia Domini plena est terra. Et Psal. 102. Secundum altitudinem cœli à terra, corroborauit misericordiã suam super timentes se. Item Psal. 103. Misericordia Domini à seculo vsq; ad seculum super timentes eum, & iusticia eius super filios filiorum: Item in eodem Psalmo: Pius & clemens Dominus, lentus ira, & magnus misericordia, non secundum iniquitates nostras agit nobiscum, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis: sed secundum altitudinẽ cœli à terra praualuit misericordia eius super timentes eum. Sicut miseretur pater filiorum: ita miseretur Dominus timentibus eum. Huiusmodi sunt multa scripturæ testimonia, quæ nobis dilectionem & misericordiam Dei inenarrabilem commendant, & eius dilectionis & misericordiæ amplitudinem, effectum & applicationem, monstrant. Amplitudo enim misericordiæ Dei in his cernitur, quòd se in millia extendat, quòd impleat terram, quòd excedat cœlum & terram, quòd sit veluti Pater misertus filiorum. Effectus enim seu fructus cernitur in eo, quòd tollat peccatum, quòd iustificet peccatores, quòd à pœna debita absoluat. Hæc misericordia in filio fundata est, quia sua victima iusticiæ Dei satisfecit, & sua obedientia ergà legem Dei iusticiam nobis comparauit. Applicatio huius misericordiæ fit diligentibus Deum, timentibus ipsum, & custodientibus præcepta eius, hoc est, credentibus in Christum, qui ex fide nouam obedientiam præstant. Sed de hac re plura in secundo loco dicenda sunt: Nos hîc verba textus altiùs perpendamus. Ita,

in-

inquit, Deus dilexit mundũ. Quis diligit? Deus. Quem diligit? Mundum. Hîc siste gradum, & de hac voce cogita. Diligit mundum: ergò salutaris ipsius dilectio non ad solos Iudæos pertinet: sunt enim pars mundi. Diligit mundum: ergò non paucos quosdam de mundo, vt sanctos & probos, qui in mundo sunt: imò Christus ideò venit in mundum, vt peccatores saluos faceret. Quid ergò per mundum significat? Omnes homines qui sunt in mundo. Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Deus vult omnes homines saluos fieri. Quotiescunq; ergò audimus, Deum mundum diligere, cogitemus nos partem mundi eius esse, quem diligit. Qui fit quòd diligat, cum simus peccatores? Deus duo in nobis inuenit: Vnum, quod ipse fecit: Alterum, quod à nobis profectum est. Quòd simus homines constantes animo & corpore, ab ipso est: hanc suam creaturam diligit Deus. Quòd autem simus peccatores, non ab ipso habemus, sed à nobis ipsis profectum est: hoc odit Deus, & pro hoc expiando dedit Filium, & vult, vt illi, qui volunt misericordiæ ipsius esse participes, hoc in se mortificent perpetua pœnitentia. Sed quomodo Deus mundum diligit? vt dederit filium pro eo, nempè vt ipse mundi peccatum in se reciperet, & pro eo moreretur in cruce. Magna sanè dilectio, qua nulla maior esse potest. Verùm hîc ratio offenditur, quæ Dei consilium non intelligit, ac ita obijcit: An non Deus est omnipotens? Est sanè. Nonnè omnia quæ vult potest? potest profectò. An non ergò fuisset melius, si alio modo suam ergà

 hominum

hominis dilectionem ostendisset? Respondet Augustinus: Si fecisset aliter, neq; hoc placuisset. Placuit, inquit Paulus, per stultam prædicationem saluos facere credentes. Quare nos, seposito rationis iudicio, dicamus cum Dauide: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Deinde hoc sciendum est, quòd Deus non solùm sit omnipotens, verumetiam iustissimus, maximè misericors & sapientissimus. Lapsum erat genus humanum in peccatum. Quid hîc requirebat iusticia? Certè vt secundum peccati magnitudinem puniretur genus humanum. Vt peccatum fuit infinitum (nam eò infinitum bonum offensum erat) ita requirit Dei iusticia vt vel infinitas pœnas lueret genus humanum, vel fieret iusta pro pœna compensatio. Hanc compensationem nemo potuit præstare, nisi Deus. Verùm quia Deus non debuit pœnam, assumsit humanam naturam filius Dei, & in ea satisfecit pro peccatis mundi. Atq; ita Deus se non solùm omnipotentem verumetiam iustissimum, maximè misericordem & sapientissimum declarauit. Solus enim ille inuenit viam, quam ratio inuenire non potuit. Dedit filium, qui diuina potentia superauit peccatum, mortem, Diabolum & infernum, qui sua misericordia nos recepit, qui sua iusticia Dei iusticiæ satisfecit, qui sua sapientia viam salutis inuenit.

DE SECVNDO.

Vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Hîc instrumentum proponitur, quo nobis beneficia Mediatoris

toris Christi applicantur. Verùm quia hæc verba sunt filij Dei, & præcipuus flos seu clenodium totius sacræ scripturæ, volo ea singulatim perpendere, & quid doctrinæ ex singulis vocibus sit hauriendum, ostendam.

PRIMVM *inquit:* Omnis. *Hæc vox,* omnis, *medetur duabus grauissimis tentationibus, quarum vna est de particularitate: altera de indignitate propter multitudinem peccatorum. Multi sunt, qui fatentur quidem Deum propicium esse multis propter Christum: sed dubitant, an ad se quoq; pertineat tantum bonum. Hæc grauis est tentatio, cui medetur filius Dei hac vna voce* omnis, *Nam si ad omnes se non extenderet beneficium Christi, nequaquam dixisset,* omnis: *sed multi, aut quidam. Demus ergò Christo laudem veritatis, & firmiter vnusquisq; statuat, Christi beneficia ad se quoq; pertinere. Deinde alia tentatio oritur ex cogitatione magnitudinis peccatorum, quam augent ærumnæ præsentis vitæ. Huic quoq; medetur Christus hac voce,* omnis. *Non enim dicit, omnis iustus, vel minora peccata committens, sed* omnis, *scilicet qui in hoc vasto mundo inuenitur. Hoc confirmat etiam precium redemtionis. Sanguis Christi, inquit Iohannes, emundat nos ab omni iniquitate, id est, ab omni eo, quod à nobis iniquè perpetratum est contra legem Dei. Nemo ergò desperet propter magnitudinem morbi: Medicus Christus sapiens est & efficax remedium contra omnes morbos habet, suam mortem & obedientiam.*

DEINDE sequitur secunda vox, Qui credit: qua voce distinguitur genus humanum in duo genera hominum, quorum alij credunt, alij non credunt. Credunt, qui statuunt Christum sibi propicium esse iuxta promissionem. Non credunt, qui condemnant Euangelium, qui nolunt Christo fidem adhibere, hi sua culpa non credunt. Beneficium quidem se ad omnes extendit, & omnibus offertur iuxta mandatum Christi: sed tantùm à credentibus accipitur, iuxta mandatum & promissionem Christi: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni Creaturæ, qui crediderit, saluus erit. Ecce omnibus offertur beneficium, sed soli credentes illud apprehendunt, reliqui verò sua culpa pereunt. Tametsi enim Deus sua misericordia vult omnes saluos fieri: tamen vult iusto suo iudicio perire incredulos, quos saluari voluisset, si salutem fide amplecti non recusassent.

TERTIA vox est, In eum. Is enim saluatur, qui in eum, id est, in Dei filium, verum hominem & saluatorem mundi, Iesum Christum, credit. Quid est in eum credere? est desperare de te ipso, & omnia bona sperare ab ipso.

QVARTA vox sequitur, non pereat. Hac voce duo indicantur: Primum quòd omnes non credentes in Christum damnationis sententiæ subiaceant. Alterum, quòd solius Christi merito homines sola fide ab hac damnationis sententia absoluantur. Est ergò hoc maximum beneficium Euangelij, liberari à commerito exitio & æterna damnatione.

QVIN-

QVINTA vox, sed habeat vitam æternam. *Hoc est summum Euangelij beneficium. Mors æterna debetur nobis ex nostro merito: vita æterna debetur nobis ex Christi merito, modò in eum firma fiducia vsq; ad finem recumbamus. Ex his iam firmum discrimen colligendum inter Legem & Euangelium, inter opera & fidem. Lex promittit vitam æternam, sed facientibus legem. Verùm quia nemo legi satisfacere potest, sequitur neminem per legem vitam æternam consequi. Euangelium promittit vitam æternam gratis omnibus, qui in Christum credunt, quia Christus pro omnibus ijs legis iusticiæ satisfecit. Fides igitur accipit gratuitum beneficium, quod lex adfert cum conditione impleta legis. Verùm nacti hoc beneficium fide, debemus opera facere, non vt illis mereamur cœlum & vitam æternam, sed vt filij Dei, ipsi veram obedientiam, & nostram fidem ex suis operibus declaremus in omni pietate & honestate.*

DE TERTIO.

Non enim misit Filium suum Deus in mundum, vt condemnet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non condemnabitur. Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. *Hæc verba tertium locum continent, nempè consolationem & terrorem. Illa consolatur*

solatur credentes, agnoscentes sua peccata: hoc terret contumaces, qui in Christum nolunt credere. Cùm autem dominus facilè videret, quæ esset hominum infirmitas, & maximè eorum, qui verè sententiam legis cogitant. Illi enim dum audiunt mortis sententiæ subiacere omnes, qui legi plenam obedientiam non præstant: non possunt non pauescere ad legis minas: hos igitur consolatur Christus, & ait: Non misit Deus Filium suum, vt condemnet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. *Loquitur de primo suo in mundum Aduentu, qui fuit ad saluandum peccatores, agentes pœnitentiam. Hac enim dulci inuitatione vsus est: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item: Non veni vocare iustos: seu peccatores ad pœnitentiam. Quotquot ergò voci Christi obtemperant & pœnitentiam agunt, liberi sunt à iudicio condemnationis. Ita enim ait veritas:* Qui credit in eum, non iudicatur, *scilicet iudicio condemnationis. Hæc promissio consolabitur nos aduersus legis & conscientiæ sententiam. Is enim, qui venturus est Iudex viuorum & mortuorum, dicit clara voce:* Qui credit in eum, non iudicatur. *Huius promissionis fiducia aduersus minas legis, terrores mortis, flammas inferni, tyrannidem Diaboli, in hora mortis erit nobis necessaria: non enim fieri potest, vt ipsa æterna veritas mentiatur. Hactenus de consolatione credentium. De terrore eorum, qui nolunt Euangelio credere,*

sequitur:

sequitur: Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen vnigeniti Filij Dei. *Quid? An non ergò aliud futurum est iudicium? Imò ad iudicandum veniet filius hominis suo tempore, quemadmodum promisit. Quid ergò est quod dicit:* Iam iudicatus, *id est, condemnatus est? Hoc dicto ostendit, qualesnam sint omnes filij Adam sine fide; id est, sine Christo Mediatore, videlicet quòd sint iudicati, id est, condemnati, scilicet quantum ad causam attinet & materiam. Causa enim & materia damnationis in ipsis est, quæ est transgreßio Legis diuinæ, & contumax rebellio aduersus Deum. Præterea legis sententia, olim à Deo creato primo homini proposita, & deinde repetita in montem Sinai est, quòd maledictus sit omnis, qui non obedierit Deo iuxta ipsius mandatum, ad hanc maledictionem obligati sunt omnes, qui non credunt in filium Dei, qui solus eorum maledictionem in se recepit, qui in se crediderint. Hoc esse significant quæ sequuntur.* Hoc est autem iudicium, quòd lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. *Hoc est, ideò homines condemnabuntur, quia lucem filij Dei fide non receperunt: sed potiùs in sua ignorantia permanere voluerunt, idq́ ideò, quia eorum opera erant mala.*

DE QVARTO.

Omnis enim qui malè agit, odit lucem,

lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. *Fures cùm furari volunt, tenebras amant: Ita homines qui nondum ad benè agendum sunt nati per fidem Christi, toto impetu ad malè agendum feruntur, ideò lucem Euangelij oderunt. Cùm contrà, qui sincerè agit, benè sibi conscius, venit ad lucem, id est, sua opera manifestè facit, non veretur hominum conspectum. Id est, qui venit ad Christi lucem, & eius spiritu benefacere didicit, is non manet diutius in ignorantiæ tenebris, sed vt lucis filius ambulare conatur. Hinc ergò discamus primùm differentiam, inter credentes & non credentes. Discrimen enim ab operibus petendum est, sicuti Dominus in alio loco ait: Bona arbor bonum fructum facit: Mala verò malum producit fructum. Deindè etiam discamus, quòd lux Euangelij non ferat, vt veteribus tenebris inuoluamur. Hûc tot Christi adhortationes & Apostolorum. Apud Matthæum ait Dominus: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificent Patrem cœlestem. Et Paulus ait: Lucis filij estis, tanquam in luce ambulate. Ad eundem modùm & Petrus: Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus verò reprobatum, à Deo quidem electum & honorificatum, & ipsi tanquam lapides viui super ædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptas Deo per Iesum Christum. Nemo igitur cogitet, per Euangelium datam esse licentiam peccandi. Euangelium à peccato liberat, quare non vult*

vt libe-

vt liberati ampliùs peccati iugo se submittant. Si, inquit Saluator, filius vos liberauerit, verè liberi eritis: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Cùm igitur liberi simus per Iesum Christum, libertate nostra ita vtamur, vt simus serui, non peccati, sed Dei, per Christum Iesum Dominum nostrum, cui honor in secula, Amen.

FERIA TERTIA PENTEcostes, Iohan. 10.

AMen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in stabulum ouium, sed ascendit aliundè, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt. Et proprias oues vocat nominatim, &

educit eas: Et cum proprias oues emiſerit, ante eas vadit, & oues illum ſequuntur, quia nouerunt vocem eius. Alienum autem non ſequuntur, ſed effugient ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Ieſus. Illi autem non cognouerunt quæ eſſent, quæ loqueretur eis. Dixit ergò eis iterum Ieſus: Amen amen dico vobis, Ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot ante me venerunt, fures ſunt & latrones, ſed non audierunt oues eos. Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Fur non venit, niſi vt furetur, & mactet ac perdat. Ego verò, vt vitam habeant, & abundantiùs habeant.

ENARRATIO TEXTVS.

HEri audiuimus de vita æterna, quam conſequimur fide Chriſti: hodiè nobis monſtratur verum oſtium & oſtiarius, ne quis à vera vitæ æternæ ianua aberret, & quærat viam aliam, aut oſtium per quod ad vitam peruenire non poteſt. Vt autem hunc Euangelij textum meliùs intelligamus, obſeruanda eſt eius

occaſio

occasio & scopus, vnde summa sententiæ colligetur. Occasio fuit: Christus sanauit hominem cæcum, qui cæcus à natiuitate fuerat, quo facto suam declarauit diuinitatem, & se Messiam olim promissum ostendit. Verùm Pharisæi & Scribæ, qui tùm habebantur pastores populi Dei, offendebantur, vt qui Christo honorem Messiæ & pastoris veri promissi inuidebant, contra quorum impietatem se tuetur, & verum pastorem esse defendit. Scopus ergò est, vt monstret verum ouile, id est, veram Ecclesiam definiat, cuius ipse solus sit verus pastor. Habemus occasionem & scopum huius concionis. Summa autem est, quòd & confutat Scribas, qui se pro veris pastoribus venditarunt, & se asserit verum pastorem esse, in cuius ouili sunt quotquot audiunt ipsius vocem, & se sequuntur, & ab alienis, id est, à falsis pastoribus discedunt. Loci duo:

I. *De falsis pastoribus.*

II. *De vero pastore & ouili vero.*

DE PRIMO.

Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliundè, ille fur est & latro. *Hæc descriptio est falsi Prophetæ, & vnius proposito exemplo, omnes falsos Prophetas intelligit. Falsus Propheta est qui non intrat per ostium. Quid est non ingredi per ostium? Est aliam salutis viam proponere, quàm solum Christum. Quicunque igitur à Christo aberrat, ab ostio aberrat, & est falsus pastor. Arrius negauit Christi diuinitatem,*

tatem, aberrauit ergò ab ostio. Est enim Christus verus Deus. Fontinus Christi humanitatem negauit, aberrauit igitur ab ostio, est enim Christus homo verus. Sabellius posuit in Christo duas personas, aberrauit igitur ab ostio, est enim Iesus Deus & homo vnus Dominus & vnus Christus. Papistæ dicunt, quòd non solo Christi merito saluemur, errant igitur ab ostio. Christus enim solus mundi saluator est. Pharisæi & Papistæ obtrudunt nobis humanas traditiones loco Euangelij, quare ab ostio aberrant, & intrant in ouile, id est, in Ecclesiam per aliam doctrinam, quàm Mosis, Prophetarum, Psalmorum & Apostolorum. Hoc enim est ascendere aliundè. Obseruemus igitur hinc veram notam falsorum Prophetarum, quæ est aliundè quàm per verum Christi Euangelium, & per Christum ipsum ascendere in ouile, & sumere sibi docendi officium. Hi falsi doctores sunt fures & latrones. Latrones dupliciter sunt: Primùm, quia sentiebant suam doctrinam satis esse ad salutem, & eam esse quæ sola pasceret, cùm tamen non sit intellectus verbi nisi aperiente Christo & veluti recludente ostium. Secundò, quia nouas etiam traditiones comminiscebantur, quas putabant ad salutem conducere. Quemadmodum etiam à Papistis factitatum esse manifestum est, qui hoc opus, hanc missam, hoc rosarium, hanc inuocationem sanctorum, hunc ordinem docuerunt salutem mereri. Fures præterea sunt: quia primùm dolo veram doctrinam auferunt, 2. Cor. 11. sicut Serpens Euam sedu-

xit

nit astutia. Deinde, quia postquam veram doctrinam suffurati sunt, obtrudunt impiam doctrinam, qua manus impiorum confortant, & contristant cor iusti, Ezechielis 13.

Sed quid est quod postea in textu sequitur: Quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones? Nonnè Moses, Elias, Esaias, Helisæus, Hieremias, Daniel, & multi alij venerunt ante Christum? si venerunt ante ipsum, fuerunt fures & latrones, sicuti hic Dominus clarè pronunciat. Illi venire dicuntur ante Christum, qui sine Christo veniunt: qui sine ipsius doctrina & Spiritu veniunt: verùm sancti Dei Prophetæ venerunt cum Christi spiritu & doctrina. Ergò non ante Christum venerunt, nec fuerunt fures, aut latrones: sed veri pastores ouilis Christi. Hinc rectè Augustinus: Cum illo veniunt, qui cum verbo Dei veniunt. Ego, inquit, sum via, veritas & vita. Si ipse est veritas, cum ipso veniunt qui veraces fuerunt. Quotquot ergò veniunt sine illo, sunt fures & latrones, id est, ad furandum & occidendum veniunt sponte. Fures quidem sunt, quia quod alienum est, suum esse dicunt. Latrones, quia & quod sunt furati occidunt. Videte ergò quantum periculum sit à falsis doctoribus: Oues Christi sibi vendicant, vt fures: easdem occidunt, vt latrones. Meritò ergò Christus in Euangelio hortatur omnes, vt caueant sibi à Prophetis falsis, id est, à falsis pastoribus, qui veritatem Dei non adferunt.

DE SECVNDO.

Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. *Hic de bono pastore agit, & definit bonum pastorem esse, qui per ostium intrat. Sunt autem quatuor genera bonorum pastorum. Primùm enim Deus ipse pastor suarum ouium dicitur iuxta illud Hier. 22. Ecce ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eieceram eas, & conuertam eas ad rura sua & crescent, & multiplicabuntur. Item Psalm. 23 Dominus pastor meus, nihil mihi deerit, in hoc loco pascuæ me collocauit. Deinde Christus Deus & homo est etiam pastor verus, sicuti in hoc Euangelio testatur, & nuper audiuimus, Ego sum pastor bonus, quod inde probauit, quòd suas oues vita redimeret. Tertium genus pastorum sunt pij doctores, de quibus loquitur Dominus apud Hieremiam: Suscitabo inter eos pastores & pascent. Et Christus Petrum pastorem facit, cum ait: Pasce oues meas. Quartum genus pastorum est magistratus ciuilis. Vnde Dauid Rex pastor populi dicitur: & olim reges pastores populorum dicebantur. Verùm de primo & vltimo genere pastorum non loquitur Dominus in hoc Euangelio: sed tantùm de medijs generibus, hoc est, de seipso & alijs pijs doctoribus Ecclesiæ: De quibus nonnihil dicam, sed breuius, quia nuper de hac materia dictum est. Bonus igitur pastor in genere est: Primùm, qui intrat per ostium, id est, qui cum Christo venit, & adfert verum Euangelium, quemadmodum Prophetæ & Apostoli olim fecerunt, & hodiè omnes quotquot sincerè docent E-*

uange-

uangelium. 2. pascit oues, non caduco, sed salutari pabulo, scilicet viuifico verbo Dei. 3. Ostiarius hic aperit, id est, Christus facit vt verbum sit efficax & proficiat ouibus ad salutem. Nisi enim Christus aperit, frustrà laboratur, nec oues efficaciter pascuntur. 4. proprias oues vocat nominatim, hoc est, nouit suas oues, amat & cura singulari complectitur. 5. vadit ante eas. Quomodo? doctrina, vita & cruce. Debet enim bonus pastor esse forma gregis in doctrina, vita & cruce. 6. oues illum sequuntur, scilicet in doctrinæ puritate, in vitæ sanctimonia, & patientia sub cruce. Sed quare oues sequuntur illum? 1. Quia vocem eius agnoscunt. 2. Quia ab alieno fugiunt, nam eius vocem non nouerunt. Habemus hîc descriptionem non solùm veri pastoris, verumetiam verarum ouium, quæ in vno sunt ouili summi pastoris Dei. Quid est ouile? Est Ecclesia catholica. Quæ sunt oues? omnes qui vocem pastoris audiunt, eum sequuntur, & fugiunt ab alienis pastoribus, qui re vera non sunt pastores, sed fures & latrones. Hic tenendæ sunt differentiæ veræ Ecclesiæ, & falsæ Ecclesiæ. Veræ Ecclesiæ propriæ notæ sunt hæ, quas qui non habet, sciat se non esse de ouili Christi.

Quæ sunt istæ notæ veræ Ecclesiæ seu veri ouilis Christi? Prima est vox incorrupta doctrinæ cœlestis, iuxta illud: Oues meæ vocem meam audiunt. 2. Vsus Baptismi integer. 3. Vsus Cœnæ Dominicæ iuxta Christi institutionem. 4. Vsus clauium iuxta mandatum Christi. 5. Crux. 6. Mutua ouium Christi charitas. 7.

Mutuæ pro se inuicem preces. 8. Conseruatio ministerij verbi. Hæ sunt veræ notæ Ecclesiæ Christi, quas paucioribus verbis comprehendere licet, vt discamus, primam notam esse ouium Christi, incorruptam Euangelij vocem. Secundam, legitimum vsum Sacramentorum. Tertiam, obedientiam ergà ministerium verbi. In his enim tribus continentur octo illæ quas posui.

Habemus in genere, quis sit bonus pastor, & quæ sint veræ oues, nunc ea accommodemus ad exempla: Primùm ad Christum summum pastorem & eius oues. Deinde ad alios verbi ministros, qui sub Christo pastore etiam dicuntur pastores.

Christus probat se bonum pastorem esse ex eo, quòd vitam suam ponat pro ouibus, is enim de cœlo descendit, vt quæreret, quod perierat, vt sanaret quod languidum erat, & consolidaret vulnera ouibus à lupis inflicta. Hic præceßit oues doctrinæ puritate, vitæ innocentia & cruce, hic pascit oues salutifico pabulo Dei, id est, verbo Euangelij. Hic oues errantes colligit, hic lupos pedo suo arcet. Breuiter nihil carius habet salute suarum ouium. Huius oues sunt Abel, Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Ioseph, Anna, Maria, Simeon & multi alij, qui relicto errore, voci Christi præbuerunt aures, eum sequentes in doctrina, vita & cruce, quem etiam suo tempore sequentur in gloria. Si enim cum illo patimur, cum illo glorificabimur. Huius oues sunt hodiè quotquot Euangelio credunt, & Christum vera confeßione & pietate colunt.

Quem

Quem autem fructum oues Christi à suo pastore, qui & ostium est & ostiarius, expectabunt, Christus ostendit, cum inquit: Per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Hoc est, si quis relictis tenebris, me lucem secutus fuerit, ingredietur, scilicet fide, & egredietur confessione, pietate & charitate, & pascua inueniet, scilicet per verbum vitæ in hoc mundo, & æternam beatitudinem in futura vita.

Deinde sunt boni Pastores omnes pij ministri verbi, qui exemplum Christi in pascendis ouibus sequuntur. Talis fuit Helias, talis Hieremias, talis Esaias, tales Apostoli, tales hodiè omnes qui Christum sincerè prædicant, & oues præcedunt doctrina, vita, & cruce, qui lupos non fugiunt, sed arcent ab ouili Christi gladio spiritus & ardentibus precibus. Hi etiam habent proprias oues, eos qui eorum vocem audiunt, ac ipsos sequuntur in doctrina, pietate & patientia. Quid? an non oues ad solum Christum pertinent? Pertinent quidem. Quomodo ergò dicit eas pastorum esse qui eas pascunt? Sunt pastorum si curam spectes: solius verò Christi, si possessionem & verum dominium. Is enim suo precioso sanguine sibi oues suas acquisiuit. Verùm quia nuper etiam audiuimus concionem de pastore & ouibus, nolo hîc plura dicere, sed commendo vos omnes summo pastori nostro Iesu Christo, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in secula, Amen.

DOMINICA TRINITATIS,
Euangelium Iohan. 3.

ERAT homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad Iesum nocte & dicit ei: Rabbi, scimus quòd à Deo veneris Magister. Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Iesus, & dixit ei: Amen amen dico tibi: Nisi quis natus fuerit è supernis, non potest videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomo-

modo poteſt homo naſci cùm ſit ſenex? Nùm poteſt in ventrem matris ſuæ iterùm introire ac naſci? Reſpondet Ieſus: Amen amen dico tibi, Niſi quis natus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex Spiritu, Spiritus eſt. Ne mireris, quod dixi tibi: Oportet vos naſci è ſupernis. Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, & quò vadat: ſic eſt omnis qui natus eſt è Spiritu. Reſpondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Tu es ille Magiſter Iſraelis, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi, quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia credituri ſitis. Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui

credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Festum meritò nostri symboli seu fidei Festum dici poterit. Est enim institutum, vt doceatur in Ecclesia de Deo, qui est vnus & verus in essentia, trinus in personis, & de eius ergà Ecclesiam beneficijs. Nam postquam superioribus Dominicis de Christo, eiusq́ beneficijs, de dilectione Patris mittentis Filium in mundum, de mißione Spiritus sancti ad confirmandum Christi Euangelium, dictum est: commodum iudicauit Ecclesia hæc omnia simul coniungere, & de ijs hoc die docere, quò breuiter in memoriam, quæ fusiùs declarata sunt, reuocentur. Proponit autem Ecclesia hunc textum Euangelicum, quem audiuistis, sapienti consilio. Nam in eo beneficia Dei ergà Ecclesiam proponuntur. Vt enim Pater Filium mittit, vt fiat victima pro peccato, ita Spiritus sanctus datur, qui credentes ad vitam æternam regenerat. Est ergò summa præsentis Euangelij, quòd regenerati fide Christi sint hæredes vitæ æternæ, beneficio & merito Christi, quem Pater misit. Vt autem certum teneamus ordinem, in hac concione dicam:

I. De noticia Dei.
II. De spirituali regeneratione.
III. De consolatißimo Christi dicto: Sicut

Moses

Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita oportet exaltari Filium hominis, &c.

DE PRIMO.

Cùm noſcere Deum ſit vita æterna, operæ precium eſt, vt homines ad veram noticiam Dei aſpirent. Eſt autem noticia Dei duplex. Vna eſt gentilis, naturalis, & philoſophica, & hæc eſt imperfecta. Nam mundi ſapientes, qui verbo Dei non erant inſtituti, in quatuor errârunt. 1. in ſubſtantia. 2. in perſonis. 3. in prouidentia. 4. in voluntate. Epicurei ab omnibus exploduntur, qui negârunt vllum Deum eſſe. Sapientes, qui vnum Deum ſunt confeſſi, errârunt in ſubſtantia: nam non putârunt hunc eſſe Deum, qui eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Nec rectè iudicârunt de perſonis. Prouidentiam Dei quidam ſuſtulerunt, quidam vniuerſalem negârunt: putârunt enim Deum maxima curare, non autem hæc terrena. Voluntatem Dei de gratuita miſericordia ignorârunt prorſus: ad quod punire velit aliquando contumaces, propriæ conſcientiæ teſtimonio admonebantur. Sed vnde gentes hanc qualemcunque noticiam Dei habuerunt: David & Paulus ex creatura eas hanc de Deo noticiam habuiſſe teſtantur. Paulus enim Rom. 1. ait: Id quod de Deo cognoſcitur manifeſtum erat ipſis. Deus enim eis manifeſtauit. Nam quæ eius ſunt inuiſibilia, dum per res creatas intelliguntur, ex creatione mundi peruidentur, æterna ſcilicet eius tùm potentia, tùm diuinitas, ad hoc,

vt sint ipsi inexcusabiles. Dauid dicit: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciant firmamentum. Hoc est, Cœlum quod videmus ostendit Deum opificem. Summa autem cognitionis Philosophicæ de Deo huc redit. Primum homo res conditas contemplans huc perducitur, vt aliquem esse fateatur, à quo hæc omnia sint condita, & cuius virtute administrentur cuncta: inde verò ad æternam eius potentiam ac diuinitatem peruehatur necesse est. Siquidem eum, qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem, ac proinde æternum esse oportet: & incredibilis ista vis, quæ tantæ moli regendæ sufficiat, excellentior sit necesse est quauis alia etiam præstantissima virtute. Idipsum autem est, quod Deum vocamus, qui rursus nisi vnus sit, certè neq; is sit, qui omnia condiderit neq; qui omnia administret, ac proinde nec æternus, neq; omnipotens, deniq; nec Deus fuerit. Hæc summa noticia Dei est apud mundi sapientes: Cuius noticiæ vsus est triplex. Primus, vt homines Deum ex creaturis agnoscant. Secundus, vt agnitum venerentur. Tertius, vt non colentes Deum agnitum sint inexcusabiles. Primus & secundus proprius est finis noticiæ Dei. Tertius est accessorius hominum culpa. Altera noticia Dei est ex scriptura seu ex verbo Dei, quæ noticia summatim in Symbolo continetur Apostolico, quæ est, vt credamus esse vnum Deum: vt credamus esse tres personas in vna diuinitate: vt cognoscatur voluntas Dei, & eius ergà Ecclesiam beneficia: vt modus à nobis intelli-

intelligatur, per quem beneficiorum sanctæ Trinitatis participes fieri poßimus.

Verùm vt hæc Dei noticia plenior à nobis haberi possit, quatuor membra de hac salutari Dei noticia proponam & explicabo: quorum primum erit confirmatio, quòd tantùm sit vnus Deus. Secundum, ostensio, quòd sint tres personæ in vna diuinitate. Tertium, quid in singulis personis sit spectandum. Quartum, quinam sit salutaris vsus noticiæ Dei.

PRIMVM, confirmatio petenda est ex testimonijs. Testimonia autem confirmantia vnitatem Dei sumam ex Mose, Prophetis, Psalmis & Apostolicis scriptis. Moses Exod. 20 Deut. 5. ait: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti, non habebis alios Deos coram me. Deut. 9. Audi Israel: Dominus Deus noster Deus vnus est. Esaiæ 43. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit: Ego sum, ego sum Deus, & non est absq; me Salutare. 44. Ego primus & nouißimus, & absq; me non est Deus. Psal. 18. Quis Deus præter Iehouah, & quis fortis præter Deum nostrum? Paulus 1. Cor. 8. Scimus quòd non sit alius Deus quàm vnus. 1. Tim. 2. Vnus est Deus. Hæc testimonia & multa alia, vnum esse Deum euidenter conuincunt, id quod etiam catholica confitetur Ecclesia, dum ait: Credo in Deum vnum.

SECVNDVM de personis: esse autem tres personas in vna diuina natura, non multiplicata, sed vna numero manente, ratio non capit: Quare potiùs

hoc mysterium est venerandum, quàm scrutandũ Hinc Bernhardus: Scrutari hoc temeritas est. nosse verò vita est æterna. Et Salomon: Scrutator maiestatis opprimitur à gloria. Quare hic rationem nostram sub verbo Dei captiuã teneamus, & scripturæ testimonijs de tanto mysterio credamus. Cur autem Ecclesia credat tres esse personas in vna diuina natura, hæc est ratio: Vnus tantùm est Deus, quod tam multis testimonijs probatum est: Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus: Ergò Pater, Filius & Spiritus sanctus vnus est Deus. Quòd autem Pater sit Deus, similiter Filius & Spiritus sanctus, probatur quadrupliciter: 1. ex claris scripturæ verbis. 2. ex operibus 3. ex cultu qui debetur Patri, Filio & spiritui sancto. 4. ex Ecclesiæ perpetuo consensu.

Clara scripturæ verba sunt Matth. 3. Pater sonat de cœlo: Filius stat in fluuio: Spiritus sanctus descendit vt columba super Christum. 1. Iohan. 5. Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt.

Deinde idem opera ostendunt. Pater creat, Filius creat, & Spiritus sanctus creat. Pater iustificat, Filius iustificat, & Spiritus sanctus iustificat: Pater omnia gubernat, Filius omnia gubernat, & Spiritus sanctus omnia gubernat. Hæc opera creationis, iustificationis, & gubernationis Dei sunt propria. Quare cum hæc Patri, Filio & Spiritui sancto communiter tribuantur, diuinam eorum naturam fateri necesse est.

Idem confirmat & cultus. Pater inuocatur, Filius in-

uocatur, Spiritus sanctus inuocatur. Nunc autem solus Deus inuocandus est, & in solum Deum credere licet: Quare Pater, & Filius, & Spiritus sanctus Deus vnus est.

Hûc & testimonium Ecclesiæ pertinet: Hæc est autem fides catholica, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, non confundentes personas, nec substantiam diuidentes. Nam alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti.

TERTIVM de ijs quæ spectanda sunt in personis. In personis spectanda sunt quinq;. 1. Essentia. 2. Persona. 3. Personalis distinctio. 4. Opus. 5. Voluntas.

Essentia seu natura eadem est Patris, Filij & Spiritus sancti. Non est enim aliud Pater, aliud filius, aliud Spiritus sanctus. Nam vna est diuina essentia & natura simplex, atq; ideò dicitur Pater esse in Filio & Spiritu sancto, Filius in Patre & Spiritu sancto, Spiritus sanctus in Patre & Filio.

ALTERVM, quod spectandum est in Trinitate, est persona, videlicet quòd alia sit persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. In hac personarum Trinitate nihil est prius, nihil posterius, nihil maius, nihil minus: idq; nec tempore, quia omnes personæ sunt coæternæ: nec natura, quia omnes sunt vnius & eiusdem essentiæ: nec dignitate, quia sunt coæquales: nec intellectu, quia simul intelliguntur.

TERTIVM, quod est spectandum in personarum Trinitate, est personalis distinctio. Hîc primùm obseruandum est, quomodo Deus à creaturis discernatur

natur. Deindè, quomodo personæ diuinæ à se inuicem distinguantur. Distinctiones, quibus Deus à Creaturis distinguitur, sunt hæ: 1. In vna & indiuidua natura non multiplicata, sunt tres personæ. 2. Deus est mens æterna. 3. Deus est creator. 4. Deus est in mundo, & supra mundum. 5. Deus est in omni loco & in nullo loco. Hæ quinq; proprietates soli Deo competunt, & nulli Creaturæ.

Personæ à se inuicem distinguuntur duplicibus proprietatibus, interioribus & exterioribus. Interiores sunt, gignere, nasci, procedere. Solus Pater gignit filium: Solus filius nascitur à Patre: Solus Spiritus sanctus procedit ab vtroq;. Exteriores proprietates sunt, mittere & mitti. Solus Pater mittit: Filius & Spiritus sanctus mittuntur, sed diuersimodè. Filius missus assumsit humanam naturam, in qua victima factus est. Mittitur Spiritus sanctus in corda, vt nouam lucem in cordibus incendat.

QVARTVM, quod in personis considerandum dixi, est opus Trinitatis. Hîc obseruanda est regula Augustini: Opera diuinitatis ad extra sunt indiuisa: sed seruata cuiusq; personæ proprietate. Pater creat, Filius creat, Spiritus sanctus creat. Pater regenerat, Filius regenerat, & Spiritus sanctus regenerat. Sed Pater creat per Filium, & res creatas Spiritus sanctus conseruat. Pater regenerat in Filio per Spiritum sanctum.

QVINTVM, quod considerandum in personis dixi,

dixi, est voluntas, quæ qualis sit, docent: 1. Facta præterita & præsentia. 2. Præcepta. 3. Comminationes & promissiones legales. 4. Promissiones Euangelij. 5. Exempla. 6. ἀπροσωποληψία, seu quod non sit acceptum personarum. Hæc omnia simul docent, quòd Deus irascatur peccantibus, & velit eos punire, & quòd velit peccatum remittere omnibus ad mediatorem confugientibus, & dare eis vitam æternam, nulla nationum aut populorum habita ratione.

Iam vsus restat qui est multiplex. Primùm igitur hæc rectè formabunt iudicium nostrum de Deo. Talem enim Deum agnoscere debemus, qualem se patefecit verbo & testimonio, iuxta versiculum: Ecce Deo credas quòd de se prædicat ipse. Secundò hæc docent nos rectè sentire de creatione, quæ est opus totius Trinitatis. 3. Rectè sentire de reparatione generis humani, quæ est etiam opus totius Trinitatis, vt suprà dictum est. 4. Hæc confirmant Articulos fidei nostræ de Deo & Trinitate. 5. Hæc nos ad rectè inuocandum instruunt. Inuocatio enim in hunc solum Deum est dirigenda, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus. 6. Nos hæc monent, vt solicitè & sanctè viuamus, tanquam in Dei conspectu. Hæc sint de Deo & Trinitate dicta, quæ omnia in Symbolo nostro breuiter indicantur.

DE SECVNDO.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest intrare in regnum

Dei. *Hæc est secunda doctrina quam proposui, quæ vt meliùs intelligatur, duo sunt obseruanda. Primum, cum quo loquatur Christus. Alterum, quæ fuerit huius dicti occasio. Qualis autem fuerit cum quo locutus est Christus, exponit textus. Fuit vir honestus & nobilis: fuit princeps Iudæorum: fuit Pharisæus, qui vixit inculpatè secundum legem. Occasio autem fuit hæc: Nicodemus venit ad Christum nocte, qui vt Pharisæus iudicauit se iustum ex legis operibus, sacrificijs & sabbatismis: quare mirabatur Iohannem nouam doctrinam proponere de iusticia & Baptismo, quam ipse legis doctor ignorabat. Huius igitur iudicium præuenit Christus hoc dicto:* Nisi quis natus fuerit denuò, non potest intrare in regnum Dei. *Ad hæc verba stupescit Nicodemus, & ait:* Quomodo potest homo cum sit senex iterum nasci? *Cui Christus:* Amen dico tibi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non potest intrare in regnum DEI. *Hîc Christus dicit, se non de carnali natiuitate, quemadmodum eam intellexit Nicodemus, loqui: sed de spirituali, quam necessariam esse eò probat, quòd prior nostra natiuitas est immunda.* Quod natum *(inquit)* est ex carne, caro est: *Id est, quicquid nascitur in hac viciositate naturæ, immundum & reum est, atque ideò regni Dei non est capax. Hûc addit modum regenerationis:* Spiritus vbi vult spirat, & vo-

cem

cem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quô vadat: sic est omnis qui natus est ex Spiritu. *Hoc est, quemadmodum ventus tùm primùm sentitur, quando spirat, tametsi nemo nouit vnde veniat, aut quô vadat: ita spiritualis hæc regeneratio fit occulto quodam modo virtute Spiritus sancti, quæ cum facta est, sentitur per noui hominis nouos motus.*

Verùm vt hæc intelligamus, obseruanda sunt organa & instrumenta huius spiritualis natiuitatis: 1. Semen huius natiuitatis est verbum Euangelij, quod annunciatur voce ministrorum. 2. Spiritus sanctus, qui in prædicatione Euangelij est efficax, operatur fidem, qua & assentimur verbo Dei, & statuimus, nobis Deum esse propicium propter filium, & simul innouat naturam ad nouam obedientiam. 3. Cum hæc beneficia accipiuntur fide, tanquam in agrum cordis, homo regenitus mox sentit in se motus Spiritus sancti, aqua foris adhibetur, tanquam sigillum internæ regenerationis, & testimonium collatæ gratiæ Christi. Huius regenerationis effectus conspiciuntur in mente, in affectibus, in voluntate, in externis operibus. Nam mens luce Dei illustratur, affectus purgantur, voluntas fit prompta, & obedientia noua omnium virium incoatur: breuiter, qui credit regenitus est.

DE TERTIO.

Sicut Moses exaltauit serpentem

in deſerto, ita oportet exaltari filium Dei, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. *Hiſtoria exaltati ſerpentis in deſerto eſt in quarto libro Moſis? Cap. 12. Quam figuram hîc Chriſtus ad ſuam perſonam applicat, dicens:* Sicut Moſes exaltauit ſerpentem. *Hoc Chriſti dictum multa continet.* PRIMVM *enim apertè teſtatur, quòd lex non tollat peccatum. Nam ſi lex tolleret peccatum, non opus eſſet expiatione per victimam Chriſti. Deinde cur ſit datus Meßias, & cur filius Dei aſſumſerit humanam naturam indicat: datus eſt enim vt exaltaretur in cruce, & ita per eum ſalus mundo contingeret. Præterea oſtendit hoc dictum, Chriſti regnum ſpirituale eſſe & æternum. Tùm docet qualis ſit iuſticia, qua conſiſtimus coram Deo, ſeu quomodo participes reddamur beneficiorum Chriſti, videlicet cum credimus in Chriſtum exaltatum, id eſt, mortuum in ara crucis. Poſtremò dulciſsima eſt conſolatio hîc propoſita, quòd gratia hæc quæ eſt in cœlum aditus, offeratur omnibus. id quod indicat vniuerſalis particula* OMNIS *qui credit. Nos igitur bonam ſpem concipiamus de ſalute, quæ omnibus offertur per Ieſum Chriſtum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA PRIMA POST Trinitatis, Euangelium Lucæ 16.

Homo

HOMO quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidiè splendidè. Erat autem quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius hulcerosus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis. Sed & canes veniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem vt moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & diues, ac sepultus est, atq; in tartaro sublatis oculis suis, cùm esset in tor-

mentis, vidit Abraham eminùs, & Lazarum in ſinu eius. Et ipſe clamans, dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham: Fili recordare, quòd receperis bona tua in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic ſolatio fruitur, tu verò cruciaris. Et ſuper hæc omnia inter nos & vos hiatus ingens firmatus eſt, vt ij, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſunt, neq; iſtinc hùc tranſcendere. Ait autem: Rogo ergò te Pater, vt mittas eum in domum Patris mei, habeo enim quinq; fratres, vt teſtificetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Moſen ac Prophetas, audiant illos. At ille dixit: Non Pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, reſipiſcent. Ait autem illi: Si Moſen & Prophetas non audiunt, neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

ENARRATIO TEXTVS.

A Dominica Aduentus hûc vsq́;, propoſita eſt doctrina de ſingulis articulis fidei noſtræ: nunc in ſequentibus Dominicis, vsq́; ad Dominicam Aduentus, proponitur de miraculis Chriſti, & fidei natura verisq́; fructibus: idq́; ideò, vt miraculorum doctrina confirmetur Euangelij veritas, & doctrina de fide, & fructibus eius nos ad bona opera excitemur. Docet autem Chriſtus de bonis operibus quinq́; modis: 1. Interdum enim ſimplici doctrina eſt contentus, vt cùm dicit: Eſtote miſericordes, agite pœnitentiam, facite fructus pœnitentia dignos. 2. Interdum ſuum exemplum proponit, quod ſuos vult imitari, vt cùm dicit: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. 3. Interdum proponit parabolas, vt de bono villico, de virginibus decem, de ſemine in terram iacto, quales multæ ſunt paßim in Euangelicis hiſtorijs. 4. Interdum minis vtitur, vt cùm dicit: Niſi abundauerit iuſticia veſtra, pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item, Vah vobis Scribæ, Phariſæi, hypocritæ, &c. 5. Interdum proponit præmia & pœnas in illuſtribus exemplis, quemadmodum hoc Euangelio facit. Breuiter nihil non agit Dominus, vt ſuos honeſtæ vitæ ſtudioſos faciat.

Iam accedamus ad hodiernum Euangelium: Cuius ſumma eſt, quòd Chriſtus Dominus propoſitis duobus exemplis, dehortetur ab impietate & crudelitate aduerſus pauperes, & exhortetur ad pietatem & conſtantiam in ferendis ærumnis huius vitæ. Nam vt

diuitis Epulonis exemplo docet, quæ pœna maneat impijs: ita pauperis Lazari exemplo hortatur ad pietatem & honestam vitam in timore Dei. Vsus ergò erit, vt dtuites & crudeles ergà suos proximos videant, tanquam in tabula, quas pœnas olim luent, si non resipiscant maturè. Deinde, vt pauperes pij & afflicti in hac vita huius panperis Lazari exemplo se erigant, & patienter expectent liberationem & beatam requiem, si in fide ad mortem perseuerauerint.

Loci tres:

I. Descriptio huius Epulonis, cum suis doctrinis.

II. Descriptio Lazari, cum suis consolationibus.

III. Dictum Domini: Habent Mosen & Prophetas.

DE PRIMO.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso. *In hoc primo loco quatuor sunt obseruanda: quæ sunt, 1. Generalis Reprehensio eorum, qui sunt crudeles in pauperes. 2. Causa damnationis huius diuitis. 3. Verus vsus diuitiarum. 4 Status animarum impiorum post hanc vitam.*

PRIMVM ergò cùm hic Epulo damnatur in genere, reprehenduntur omnes, qui sunt duri in pauperes, & qui, cùm ipsi affluunt diuitijs, nulla cura pauperum tanguntur, quales multi sunt in mundo. Hæc

reprehensio etiam ad eos pertinet, qui neq; consilio, neq; re ministerium verbi, aut egentia Ecclesiæ membra iuuant, quare vnusquisq; apud se cogitet, & huius Epulonis damnatione admonitus sapere discat.

Causæ damnationis huius Epulonis non sunt diuitiæ & splendor vestium & deliciæ in cibis, modò temperatæ fuissent, quod ex ipso Euangelico patet: nam pauper Lazarus in diuitis Abrahami sinum receptus est. Si enim diuitiæ fuissent efficaces causæ damnationis, damnatus fuisset & Abraham: damnatus fuisset Dauid, & multi Reges, & alij qui diuites fuerunt. Verùm diuitiæ, splendor & huiusmodi alia, occasio possunt esse damnationis, quando videlicet homines istis abutuntur in contumeliam Dei & contemptum proximi, in superbiam & luxum. Sed quæ fuerunt causæ damnati huius Epulonis? tria horrenda mala, quæ in textu disertè notantur: quorum primum fuit securitas carnalis, quæ habuit secum hæc mala, quòd non egerit pœnitentiam, quòd nullum sensum iudicij & iræ Dei habuerit, quòd nulla cura officij tangeretur, nam hæc perpetuò secum habet carnalis securitas. Alterum malum, propter quod damnatus fuit hic Epulo, erat luxus & crapula, quibus & corpora & animæ grauantur, ne quid poßint homines de rebus suæ salutis cogitare. Tertium malum, quòd causa fuit damnati Epulonis, erat neglectus Lazari, quæ res satis indicat, quòd nullam fidem habuerit: vbi enim fides vera est, non potest in miseros & egenos esse crudelitas. Pro-

 pter

pter has tres causas damnatus est Epulo, cuius exemplo multi quotidiè ad damnationem certam properant, qui suis diuitijs securitatem, crapulam & neglectum membrorum Christi fouent. Quare si nobis salus cordi est, maturè resipiscamus, caueamusq́ue ne donis Dei in nostram perniciem abutamur.

TERTIO loco ex hoc exemplo colligendum est per contrarium, quis sit verus vsus diuitiarum, qui verus vsus in his quatuor est positus.

PRIMVS est vt conferamus partem nostrarum facultatum ad conseruationem ministerij, quem vsum confirmat primùm finis hominis: est enim homo conditus, vt Deum agnoscat & celebret. Quare & bona quæ habet, ad iustum finem referenda sunt. Deinde hunc vsum confirmant sæpiùs repetita mandata Dei. Deus enim mandat, vt Ecclesiam nostris facultatibus iuuemus. Præterea hunc vsum stabiliunt piorum regum & sanctorum exempla, qui nihil in votis magis habuerunt, quàm suis diuitijs ministerium verbi ornare, & conseruare. Contra hunc primum & pium diuitiarum vsum peccant multi: inter quos sunt primùm, qui suas diuitias conuertunt ad ruinam ministerij, quemadmodum multi tyranni olim & hodiè faciunt. Deinde, qui auferunt bona Ecclesiastica & sibi occupant. Tùm etiam, qui ex suis facultatibus nihil conferunt ad conseruandum ministerium verbi. Præterea & illi, qui vel precibus, vel artibus alijs bona Ecclesiastica ad se honesto titulo transferunt, quasi essent Ecclesiæ mini-

ministri, cùm sint prorsus canes muti, qui nec vnquam seruierunt Ecclesiæ, aut Reipublicæ nec possunt vnquam seruire, ventres pigri, & bestiæ inertes, qui tamen Prælati, Canonici & Vicarij & Abbates salutari volunt.

SECVNDVS verus & legitimus diuitiarum vsus est, vt earum partem conuertamus ad conseruandam & ornandam Rempublicam, in qua viuimus. Sunt enim Respublicæ Ecclesiæ hospitia, quibus etiam gratitudinem debemus, etiamsi alia commoda ad nos non peruenirent. Contra hunc vsum multi peccant, vt sunt: qui iusta tributa non soluunt: qui iniusta exigunt: qui tributa non conuertunt ad rerum publicarum conseruationem, sed ad luxum & crapulam.

TERTIVS vsus rectus & legitimus diuitiarum est, vt vnusquisq; suum statum honestè tueatur sine sordibus. Contra quem peccant primùm, qui potationibus, comessationibus, vestibus suo statui non conuenientibus suas res abliguriunt, quemadmodum multi faciunt. Deindè etiam auari, qui sordibus suis oblectantur, & suum statum honestè, vt decet, non tuentur, qui & malè vestiuntur, & malè edunt, cùm interim eorum pecunia ærugine corrumpatur in arca.

QVARTVS diuitiarum verus vsus & legitimus est, vt partem aliquam in pauperes erogemus, & maximè in eos, qui cum paupertate pietatem coniunxerunt. Est enim hæc potißima causa, cur Deus sinit esse pauperes inter nos, vt faciat periculum, an ipsius

mi-

misericordiam imitari velimus, iuxta mandatum Christi: Estote misericordes, sicut Pater vester cœlestis misericors est. Contra hunc vsum etiam multi peccant cum hoc diuite Epulone, cuius olim in supplicijs erunt socij, qui ipsum Magistrum crudelitatis ergà egenos in hoc mundo sint secuti.

QVARTVM sequitur, quod in epulonis exemplo considerandum dixi, videlicet, qualisnàm sit status animarum eorum, qui ex hac vita sine fide discedunt. Nam cùm Christus dicit, diuitem Epulonum apud inferos sublatis oculis vidisse Abrahamum eminùs, & petiuisse intingi extremum digiti Lazari in aquam, ad refrigerandam linguam suam, depingit tabulam, quæ statum animarum impiorum post mortem repræsentat, in qua hæc notantur: 1. Summus cruciatus & conscientiæ perpetuus vermis. 2. Memoria crudelitatis, quam exercuerant in miseros. 3. Votum recreationis per eorum officia in quos in hac vita crudeles erant. 4. Quòd non sit futurus finis tormentorum, & quòd frustrà expetatur vlla in tormentis refectio. Quod enim hîc Dominus per colloquium Epulonis & Lazari depingit propter nostrum captum, id ipse Epulo in sua conscientia sensit, quam Dominus, qui omnia nouit, ignorare non potuit. Hæc igitur impietatis pœna ad seriam pœnitentiam inuitet, ne inuiti ad pœnam pertrahamur.

DE SECVNDO.

Et erat quidam mendicus nomine

Laza-

Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlceribus plenus, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo dabat. *In hoc Lazari exemplo multa ſunt obſeruanda, vnde nos & doctrinam & conſolationem capere poterimus.*

PRIMVM hîc confirmatur concio Petri, qui dicit: iudicium à domo Dei incipere: punit enim ſuos in hac vita Deus, vt tanquam fꝛeno quodam retineantur in officio. Si enim omnia ſuccederent illi ex voto, ebrij facti felici rerum ſucceſſu, à pietate deflecterent ad impietatem. Vnde Moſes de populo Iudaico dixit: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexit ad ludendum, hoc eſt, in idolatriam & alia ſcelera lapſus eſt. Quare memores ſimus dicti Pauli, 1 Cor. 11. Cùm iudicamur, id eſt, affligimur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad paternum igitur Dei animum reſpiciamus, quoties duris afficimur in hac vita, & cruce admoniti timeamus Deum piè & innocenter viuendo.

DEINDE hoc exemplo Lazari docemur, non omnes coram Deo miſeros eſſe, qui in hac vita ſint calamitoſi: nec contrà omnes placere Deo, qui in hac vita videntur felices & beati. Lazarus in hac vita miſer fuit: ſed Deo erat charus. Epulo in hoc mundo felix: ſed Deo diſplicebat. Quæ cauſa? Lazarus timuit Deum ex viua fide, Epulo autem Deum non timuit, fide enim vacuus erat.

TERTIO, in Lazaro videmus exemplum prouidentiæ Dei. Iacet contemtus & spretus: verùm cùm nunc absq; omni consolatione iaceret, venerunt canes & linxerunt vlcera eius: quo significatur, quòd Deus non sinat pios ita calamitatibus obrui, quin consolationes ærumnis admisceat. Neq; enim dubium est, quin prouidentia Dei factum sit, vt canes venirent & lingerent vlcerosum, in maiorem damnationem diuitis Epulonis & familiæ eius. Nam familia Domini sui impietatem est imitata, textus enim dicit, & nemò dabat ei.

QVARTO, obseruemus hîc communem sortem piorum & impiorum. Moritur Epulo, moritur & Lazarus. Mors quidem vtriq; est communis: sed non mortis euentus. Epulo enim per mortem ad miseriam transijt: Lazarus verò ad felicitatem peruenit.

QVINTO, hîc obseruetur in Lazaro Angelorum ministerium. Epulo viuum Lazarum contemsit: sed mortui animam Angeli deportant, qui in vita contentus erat, in morte curatur & honoratur ab Angelis Dei. Neq; hoc in solo Lazaro accidit: sed quod de illo legimus, commune est omnibus. Nam vt piorum animæ Deo curæ sunt: ita à sanctis Angelis in portum salutis & felicitatis deportantur.

SEXTO, in Lazari exemplo videmus, qualis status sit animarum piorum post hanc vitam. Deportatur Lazarus in sinum Abrahæ. Quid est sinus Abrahæ? Sicuti Abraham ideò pater fidelium dictus est, quia

penes

penes ipsum depositum fuit æternæ vitæ fœdus, quod fideli custodia seruatum filijs suis primùm, deinde cunctis gentibus, quasi per manus tradidit: Filij eius vocantur, quicunque eiusdem promißionis sunt hæredes: Ita post mortem dicuntur in eius sinum colligi, qui eiusdem cum eo fidei fructum percipiunt. Nam quemadmodum filij, dùm vespere ab operibus diurnis domi congregantur, & veluti in sinu paterno fouentur, ita pij post labores exhaustos in hac vita, post mortem colliguntur in beata requie, vbi benè & beatè habent vsque ad resurrectionem mortuorum. Hîc Abrahæ sinus vocatur etiam Paradysus, vt in illo Christi dicto ad latronem. Hodiè eris mecum in Paradyso: vbi est, iuxta Psalmum, abundantia læticiarum ex vultu Dei, & perpetuæ iucunditates in dextera eius. Breuiter, Beati qui in Domino moriuntur, quia perpetuò cum Domino erunt, & perpetuo gaudio fruentur.

Porrò quantum ad colloquium Abrahæ & Epulonis attinet, sciendum est, quòd ista acciderunt spiritualiter. Ita enim apud se cogitauit Epulo in tormentis, & tale responsum accepit iste in propria conscientia.

SEPTIMO obserua in Lazaro imaginem Ecclesiæ in hac vita. Est enim afflicta, & contemnitur à potentibus & diuitibus huius mundi.

DE TERTIO.

Habent Mosen & Prophetas, audiant illos. Hæc grauißima est admonitio inprimis vtilis. Hoc enim dicto multi damnantur.

PRIMVM, *damnatur omnis, qui Mosen & Prophetas non recipit. Nam hi dati sunt diuinitus, vt ad Deum nos ducant, & salutis viam monstrent. Qui ergò hos non recipit, manet in sua damnatione.*

SECVNDO, *damnantur recipientes, sed tamen pluris facientes humanas traditiones, & potius vitam instituunt iuxta præcepta hominum, quàm iuxta præcepta Dei, contra apertum Dei interdictum. Ita enim ait apud Hier. cap. 22. In præceptis meis ambulate, & non in præceptis Patrum vestrorum.*

TERTIO, *damnatur hîc Gregorius Papa, Anabaptistæ & alÿ Enthusiastæ, qui nouas de cœlo reuelationes quærunt, ac magis fumis viciosi & melancholici cerebri, quàm voci cœlesti credunt: imò relinquunt verbum, & prorsus abÿciunt.*

QVARTO, *discamus hinc magnifacere doctrinam Mosi, Prophetarum & Apostolorum, quæ lucerna nobis erat ad æternam salutem, modò eius ductum sequamur: nullum enim habet mundus præstantius Clinodium, quàm verbum Dei. Hoc Dauid pluris fecit quàm aurum præstantißimum: hoc Lazarus in mundo pauper, diues erat coram Deo: hoc Iob in medÿs ærumnis se erexit. Quare & nos, Charißimi, amemus verbum Dei, sciamus esse instrumentum, quo nobis offertur thesaurus omnium preciosißimus Christus Iesus, & per illum vita æterna, quam donet nobis Pater cœlestis per eundem Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.*

DO-

DOMINICA SECVNDA post Trinitatis, Luc. 14.

HOMO quidem apparauerat cœnam magnam, & vocauit multos, misitq; seruum suum hora cœnæ, vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse mihi est exire & videre illam, rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit, iuga boum emi quinq;, & eo ad probandum illa, rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit:

Vxorem duxi, & ideò non possum venire. Ac reuersus seruus, renunciauit hæc Domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit seruo suo. Exi citò in plateas & vicos ciuitatis, ac pauperes ac debiles, claudosq; & cœcos introduc hûc. Et ait seruus: Domine, factum est, vt imperâsti, & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quòd nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

ENARRATIO TEXTVS.

Sicuti proximo die Dominico impedimentum salutis esse contemtum proximi in Epulone ostensum est: ita in hoc Euangelio aliud impedimentum cauendum docemur, ne videlicet nostras possessiones & negocia, curasq; rerum mundanarum pluris faciamus quàm Euangelium Christi, neue sinamus nos commodis & voluptatibus huius mundi impediri & occupari, quò minus veniamus ad cœnam, ad quam per Euangelij prædicationem vocamur.

Porrò occasio huius parabolæ fuit vox cuiusdam Pharisæi in conuiuio, ad quod Christus erat inuitatus.

Nam

Nam cùm Christus pronunciasset, retributum iri in resurrectione iustorum ijs, qui sunt liberales ergà pauperes: Pharisæus Christi sermonem approbaturus ait: Beatus qui comedit panem in regno Dei. Verùm quia Christus huius Pharisæi, & maximæ partis gentis Iudaicæ mores peruersos & præposterum studium vidit: proponit hanc parabolam, in qua & Iudæorum iustam reiectionem, & gentium gratuitam receptionem pingit. Cuius parabolæ scopus & finis est, ne sinamus huius vitæ res caducas nobis impedimento esse, quò minus in cœnam cœlestem inuitati per Euangelium veniamus. Loci quatuor:

I. Magnitudo misericordiæ Dei pingitur in hac cœna.

II. Ingratitudo mundi notatur in ijs, qui vocati recusant venire.

III. De coactione, quomodo cogat, & per quos.

IIII. Comminatio pœnæ eorum, qui Euangelium non recipiunt.

DE PRIMO.

Quanta sit misericordia Dei ergà genus humanum, multis indicijs ostenditur. Nam non solùm vox Dei, verumetiam ingentia Dei beneficia ergà totum mundum, & præcipuè ergà Christi Ecclesiam, ineffabilem misericordiam Dei testantur. Misericordia (inquit Dauid) Domini plena est terra. Argumentum maximum huius misericordiæ est datus filius, vt mun-

dum in extremam miseriam demersum redimeret, idq; per suam mortem & paßionem, quò homines ab hac miseria liberati donarentur æterna vita, quæ hic cœna magna dicitur, & in Matthæo nuptiæ regis: ad quam cœnam magnam homines vocantur ex mera Dei misericordia, quò in ea saturentur delicijs spiritualibus in omni æternitate.

Verùm vt nobis magis dulcescant lauticiæ huius cœnæ, circumstantias quæ in textu notantur proponam seorsum, & quid doctrinæ & admonitionis ex singulis petendum sit, dicam.

PRIMA itaq; circumstantia in hac cœna spectanda, est de eo, qui ad hanc cœnam inuitat: nam inde eius æstimatio dependet. Quis ergò instruit hanc cœnam? Nùm Rex aliquis mundanus? Non. Imo magnifacienda esset eius regis liberalitas, & laude extollenda misericordia, qui miseris & pauperibus regale conuiuium & magnificè instructum pararet. Sed quis est? Deus pater cœlestis, Dominus dominantium, & Rex regum, solus diues & lauticijs abundans. Hæc circumstantia bonitatis & misericordiæ Dei clarißimum testimonium est.

SECVNDA circumstantia est, quòd hîc Pater familias Deus ad cœnam inuitet. Sed quid cœna nomine significatur? Ipsum Euangelium, eaq; omnia, quæ cum Euangelio coniuncta sunt: vt est salus & vita æterna. Vide quanta misericordia hîc relucet. Sed quæ ratio est appellationis? Cur hæc tanta bona cœna dicun-

tur? Id fit sanè non sine magnis causis, quarum de numero sunt tres præcipuæ. PRIMA quia Euangelium æternum gaudium, & nunquam finienda bona, promittit. Vt enim cœna in extrema diei parte apponitur: Ita bona, quæ Euangelium offert, post multos exhaustos in ærumnis huius vitæ labores, credentibus ex mera Dei misericordia donabuntur. SECVNDA causa est, quia sicut vespera, quando cœna instrui solet, est finis diei: ita ætas, in qua per ministerium prædicationis omnes ad epulas diuinæ cœnæ inuitantur, extrema est. TERTIA, quia Euangelium extrema vox Dei est in mundo, postquam nulla alia est expectanda: sicut cœna vltimum in die cibum proponit. Nunquam enim alia de cœlo sonabit vox Dei: sed hæc eadem Euangelij vox sonabit vsq; ad iudicij extremi diem.

TERTIA circumstantia est in hac voce magna, qua commendantur nobis diuitiæ misericordiæ Dei: non enim Deus vnum & alterum regem & sapientem inuitat ad suam cœnam, sed totum mundum. Non prætermittit pauperes, non diuites negligit, non nobiles excludit, non rusticos aut ciues à suo conuiuio arcet, non paruos contemnit, non magnos fastidit: sed omnes promiscuè per orbem sparsos homines inuitat ad magnam illam cœnam: nam textus & magnam cœnam esse, & multos inuitatos testatur.

QVARTA circumstantia est de modo inuitationis. Modus exprimitur hisce verbis: Et misit seruum suum hora cœnæ, vt diceret inui-

tatis. Hic serui nomine intelliguntur Prophetæ, Apostoli & omnes pij Doctores, quos inde ab initio mundi misit Deus inuitatum ad hanc cœnam. Ad hanc cœnam ipse Deus Patriarchum Nohe inuitauit. Hic inuitatus reliquum mundum vice Dei vocauit. Deinde cùm ob suam ingratitudinem mundus diluuio perijsset, inuitatur voce Dei Abraham ad hanc cœnam. Præterea cum mundi malicia creuisset super terram, vnum populum peculiarem elegit Deus, in quo sæpè excitauit Prophetas, vt ad hanc cœnam inuitarent: idq; continuauit paterfamilias, donec proprium filium misit, Dominum nostrum Iesum Christum, quem inuitati suspenderunt in crucem. Qui excitatus à mortuis, misit Apostolos in vniuersum mundum, vt ad hanc lautissimam cœnam omnes gentes inuitarent.

QVINTA circumstantia est de hora Cœnæ. Quænam est ista hora? Tempus gratiæ & tempus gloriæ. Tempus gratiæ est, quo annunciatur hominibus liberalitas & misericordia Patrisfamilias, quod in tres partes distribuitur. In promissionem, exhibitionem, & tempus secutum exhibitionem. Promissionis tempus fuit inde ab Adam vsq; ad Christum natum ferè 4000. annorum. Deinde exhibitionis tempus erat, dum Christus ipse in carne hic in terris versatus est, prædicauit, obtulit seipsum precium redemtionis pro inuitatis ad hanc Cœnam. Tempus secutum exhibitionem est inde à missione Apostolorum in mundum vniuersum vsq; ad diem iudicij, in quo tempore & nos sumus, & inuitamur

mur ad hanc Cœnam voce ministrorum verbi. Tempus gloriæ est æternitas, quando in cœlesti gloria accubabimus non solùm cum Abraham & Isaac: sed cum Deo Patre, Deo Filio, Deo Spiritu sancto, & fruemur æterno gaudio & lætitia in Christo Iesu Domino nostro.

SEXTA circumstantia est inuitandi forma. Venite (inquit) quia parata sunt omnia. Hoc est, vt in Baptistæ & Christi inuitatione videmus: Agite pœnitentiam & credite Euangelio: appropinquat enim regnum cœlorum. Hæc inuitatio requirit pœnitentiam, hoc est, prioris vitæ mutationem, vt discedamus à malo, & faciamus bonum, & requirit fidem, id est, vt credamus hanc Cœnam nobis apponi, non nostrum ob meritum, sed ex mera misericordia propter Filium, qui nobis à Deo datus est sapientia, iustitia, sanctificatio, redemtio. His enim donis & veluti vestibus filij Dei in Cœnam æternæ vitæ intrabimus. Nam sapientia sua Christus mentes nostras reformat: iustitia sua nos ornat, cùm in eum credimus: sanctificatione sua nos purificat, ac tandem recipit in suum Cœnaculum, vbi erit perpetua redemtio, gloria & felicitas. Atq; hactenus de primo loco, in quo commendatur nobis misericordia Dei, quæ est à progenie in progeniem super omnes timentes eum, vt virgo mater Domini canit.

DE SECVNDO.

Sed omnes cœperunt vno animo se excusare. Recusârunt enim venire ad Cœnam hanc

cœlestem. Quemadmodum enim Sus pluris facit cœnum, in quo se commaculat, quàm aurum aut preciosas gemmas: ita homines sordibus suis inuoluti fugiunt splendorem tantæ Cœnæ. Quæ in re tria deploranda sunt mala: Miseria generis humani, maxima ingratitudo, & corruptum iudicium. Miseria est, quòd peccatis & maledictione oppreßi homines, non solùm non eluctari de suis malis conantur, verumetiam ipsi sordibus delectantur: tantùm abest, vt remedium quærant. Atq; hoc est, quod Christus dicit: Nemo venit ad me, nisi quem Pater traxerit. Ingratitudo est, quòd homines inuitati ad gratuitam Cœnam, id est, gratuitam lilerationem à peccato, ab ira Dei, à maledictione legis, ab inferno, à Diabolo, ad remißionem peccatorum, ad fauorem Dei, ad iustitiam, ad cœlum, ad Deum, vt cum illo beati viuant in omni æternitate, recusant tamen venire. Quis hanc ingratitudinem satis deplorare potest. Corruptum iudicium est, quòd homines pluris faciant finita bona, quàm æterna: pauca, quàm multa: caduca, quàm firma: terrena, quàm cœlestia: conseruantia hanc vitam ad modicum tempus, quàm conseruantia animam & corpus in æterna vita. Stultusnè iudicatur, qui præfert lutum auro? Sanè stultißimus, vt qui nihil rectè iudicare poßit: multò stultior est, imò in infinitum stultißimus, qui præfert mortem vitæ, peccatum iustitiæ, infernum cœlo, Diabolum Deo. Breuiter, infinita mala infinitis bonis. Hic nostrum corruptißimum iudicium agnoscamus, & pe-

tamus

ramus nostras mentes noua luce reformari, vt rectè intelligamus, quæ vera bona sunt: ordinatè appetamus, quæ rectè iudicamus, & vsq; ad finem perseueremus in quærendis ijs, quæ ordinatè appetimus.

Postquam autem hæc in genere dicta sunt de miseria generis humani, de ingratitudine summa & corruptissimo iudicio hominum: textum videamus, quia varios modos excusationis continet. Primùm dicit: Et omnes cœperunt vna sententia recusare. Hoc est, maxima pars mundi ingrata contemsit gratuitò oblatum beneficium. Primus ergò dixit: Agrum emi, necesse habeo exire & videre eum, rogo te, habe me excusatum. Hic describitur primum genus hominum excusantium se, quo sub genere omnes continentur, qui potentia sua freti recusant venire ad hanc præclaram Cœnam. Neq; tamen potentia est efficax causa huius excusationis: sed occasio tantùm in ijs, qui suam potentiam à Deo esse non agnoscunt, qui sua potentia nituntur, hoc est, baculo arundinis. Nam cùm peccatum, mors, infernus, Diabolus inuadit, hominum potentia non valet: hic enim sola potentia valet, nempè Euangelium Christi, quod Paulus definit esse potentiam Dei ad salutem omni credenti. Quòd autem hæc potentia, & agrorum possessio non sit efficax causa recusatæ huius opiparæ cœnæ, ostendunt exempla: potens fuit Dauid, & habuit agros plurimos, potens fuit & Nero, & habuit agros. Quorum ille inuitatus ad nu-

ptias venit, hic recusauit. Quare? Quia ille vsus est potentia in gloriam Dei: hic eadem est abusus in sui interitum. Nam ea deceptus recusauit venire ad hanc cœnam. Hic ergò monemur rectè vti agris nostris, ne sint nobis impedimento, quò minus ad hanc cœlestem cœnam veniamus, exempla omitto.

Alter verò dixit: Iuga boum emi quinq;, & proficiscor ad probandum ea: rogo te, habe me excusatum. Hic describitur alterum genus hominum excusantium se, quò minus ad Cœnam venire poßint: sub hoc genere continentur diuites huius mundi. Quid? an diuitiæ sunt causæ efficaces huius recusationis? Nequaquam. Fuit Abraham diues, fuit & Epulo diues, de quo nuper audiuimus, sed Abraham non impeditus est suis diuitijs. Nam pluris fecit hanc Cœnam, quàm terrenas diuitias. Contrà, Epulo ebrius fuit suis diuitijs, atq; ideò venire recusauit. Sunt enim diuitiæ, quando à malis poßidentur, veluti esca, qua illecti capiuntur & necantur. Ideò Christus dicit eas spinas esse, & difficile pronunciat diuitem posse intrare in regnum cœlorum. Plato Philosophus rectè dixit, diuitias cæcas esse sine prudentia, & acutum cernere, quando sequuntur prudentiam. Ita & nos possumus dicere, diuitias spinas esse sine pietate, & rosas quando pietatem sequuntur. Nam pij diuites suis diuitijs veluti rosis quibusdam ornant ministerium verbi, ornant Respublicas & propriam domum. Quicunq; ergò huius mundi diuitias habet; det ope-

ram,

ram, vt earum administratrix sit pietas & charitas, vt in sanctis Patriarchis & regibus, alysq́; multis pys & sanctis hominibus videmus.

Et alius dixit: Duxi vxorem propterea non possum venire. Hic describitur tertium genus hominum recusantium venire ad hanc Cœnam, quo sub genere continentur omnes, qui huius mundi voluptatibus dediti Euangelium Christi non curant. Ducere vxorem non est per se aut malum, aut causa recusationis, sed tantùm occasio in quibusdam, qui non rectè vtuntur dono Dei. Abraham habuit vxorem & multi pij, qui tamen non propterea recusarunt obtemperare Euangelio. Quare coniuges dent operam, vt Christum secum habeant, caueant ne occasionem mali à bono sumant. Hactenus audiuimus tria genera hominum excusantium se, quòd non venirent inuitati ad hanc cœlestem Cœnam: sed ex his intelligemus omnia, quæ hominibus impedimento sunt, cur Euangelio non auscultent.

DE TERTIO.

Seruus reuersus domum, nunciat patrifamilias quæ responderunt, & rursus missus multis collectis pauperibus & claudis, iubetur cogere homines, vt intrent, quò impleatur domus conuiuij. In hac coactione nobis proponitur summa consolatio. Deus enim non solùm promittit, non solùm inuitat

multos.

multos, non solùm mandat: sed cogit & compellit intrare ad suam cœnam. Sed quomodo compellit? Multis sane modis. Parentes in familia cogent suos domesticos, & disciplina domestica assuefacient eos, vt Christum audiant, piè & sanctè viuant. Hinc illud Pauli: Educate pueros & disciplina & correptione Domini. Magistratus similiter coget edictis, bonis ordinationibus, exemplo, sublatione Idololatriæ: quemadmodum Ezechias & Theodosius fecerunt, qui instrumenta Idololatriæ sustulerunt. Omnium autem maximè ministrorum verbi est cogere comminationibus & obiurgationibus, quemadmodum Christum Prophetas & Apostolos fecisse legimus.

DE QVARTO.

Nemo Virorum illorum, qui vocati fuerunt & recusarunt venire, gustabunt cœnam meam. Hoc est, omnes contemtores Euangelij excludentur de vita æterna. Nam ira Dei manet in omnes, qui non credunt in Filium. Hæc summa est quarti loci.

Cæterùm vsus totius hodierni Euangelij triplex est. Primus, vt considerata magnitudine misericordiæ Dei, gratias agamus per Iesum Christum. Secundus, vt caueamus, ne vllo prætextu nos subducamus ab obedientia ergà Euangelium. Tertius, ne exemplo potentum, diuitum & voluptariorum seducamur, & ruamus in proprium exitium, sed potius totis viribus demus operam, vt in hanc cœlestem cœnam includamur, per

Domi-

Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & spiritu sancto sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA post Trinitatis, Lucæ 15.

ACcedebant ad Iesum omnes Publicani & peccatores, vt audirent illum Et murmurabant Pharisæi ac Scribæ, dicentes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat autem ad illos parabolam hanc, dicens: Quis ex vobis est homo, qui habet

bet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis, nonnè relinquit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam, quæ perierat, donec inueniat eam? Et cùm inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, veniensq; domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Gaudete mecum, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Dico vobis, quòd ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore resipiscente, magis quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam vnam, nonnè accendit lucernam, & vertit domum, quæritq; diligenter, donec inueniat? Et cùm inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei, super vno peccatore resipiscente.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcasio hodierni Euangelij hæc est. Cùm tanta esset bonitate Dominus noster præditus, vt nemi-

nem

nem quantumuis afflictum & magnum peccatorem fastidiret, imò potius omnes ad se inuitaret, iuxta illud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: factum est, quòd ipsi publicani, cognita hac misericordia & bonitate, ad eum venirent, quò gratiæ omnibus liberalissimè oblatæ participes fierent. Atq; ideò Christus non voluit eos tantùm voce consolari, sed facto & conuersatione. Inuitatus proinde ab ijs venit, & comedebat cum illis: idq; ea de causa, vt eos Deo Patri lucrifaceret, hoc est, conuerteret eos à vijs suis pessimis ad veram & salutarem pœnitentiam, quò à maledictionis reatu absoluti hæredes fierent vitæ æternæ per Iesum Christum. Hoc Christi factum obseruantes Pharisæi, vt erant superbi, tumentes sua Pharisaica, id est, falsa iusticia, murmurant, ac tacitè Christum violatæ legis diuinæ accusant. Sed quid ad hæc Christus? vtrosq; docet. Publicanos quidem, quòd venerit saluatum peccatores. Pharisæos verò, cur cum peccatoribus conuersetur, vnde colligitur Christi regnum pugnare cum Pharisæorum opinione & Satanæ regno. Nam vt Christi regnum est misericordia & remissio peccatorum, adeò vt Angeli in cœlo gaudeant super singulis peccatoribus pœnitentiam agentibus: ita Satanæ regnum est crudelis immanitas & peccati inundatio quædam. Loci duo:

I. Murmur Pharisæorum, & cur Christus sit conuersatus cum peccatoribus.

II. Docetur parabolis duabus, cur Christus

in hunc mundum venerit, & quid nos facere oporteat, modò sanari velimus.

DE PRIMO.

Appropinquabant ei publicani & peccatores, vt audirent eum, & murmurabant Scribæ & Pharisæi dicentes: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. *Hic proponuntur nobis duo hominum genera, & eorum diuersa studia. Vnum publicanorum & peccatorum, qui Christum accedunt, vt illum audiant, & ad ipsius ouile aggregentur & saluentur. Postquam enim audiuerunt Christum nullos peccatores reÿcere, sed omnibus gratiam, modò pœnitentiam agere non recusarent, offerre, ipsum accedere non dubitârunt, spe magna salutis concepta. Alterum Pharisæorum & Scribarum. Hi Christi factum & misericordiam ergà peccatores improbârunt, atq; ideò murmurârunt, dicentes: Hic peccatores recipit & manducat cum illis.*

Porrò huius Pharisaici murmuris plures sunt causæ, quarum nonullas recitabo, vt videamus, quo spiritu sint locuti, nosq; caueamus, ne simili morbo laborantes, aliorum salutem impedire videamur.

PRIMA *ergò causa est, Diaboli inuidia, quæ propria est Diaboli & membrorum eius. Hæc enim eorum cordibus infixa efficit, ne videre poßint, Christum & publicanos vnà conuersari. Tanta enim inuidia ergà Publicanos laborârunt, quòd noluerint eos bonorum conuersatione emendari. Huius generis Pharisæi*

plures

plures sunt hodiè, quàm qui Pharisæorum titulum agnoscunt.

SECVNDA causa murmuris fuit intollerabilis superbia in Scribis & Pharisæis, qui vt canes Publicanos spreuerunt, adeò vt cibum capere cum illis, aut domum eandem cum illis intrare recusarint.

TERTIA causa murmuris fuit opinio iustitiæ & sanctitatis. Nam vt se iustos, tantum ex paternis obseruationibus & sacrificijs, reliquosq́; vt iniustos contemserunt (vt ille qui ait: Non sum sicut cæteri peccatores, nec vt ille publicanus, ieiuno bis in Sabbato, &c.) ita eos, qui hanc sanctitatis laruam non habuerunt, strenuè tanquam anathemata & res abominabiles aspernabantur.

QVARTA causa fuit studium Christo infamiæ notam inurere. Nam vulgo persuadere conabantur, Christum talem esse, quales essent illi, cum quibus versaretur.

QVINTA causa fuit zelus legis diuinæ, sed falsus. Mandatum enim legis suo murmuri prætexuerunt, lex enim præcipit Exod. 23. ne conuersentur cum Insulis terræ. Item Exod. cap. 34. præcipitur, ne vnquam cum habitatoribus terræ illius amicitiam iungerent, ne ipsis foret in ruinam, hoc est, ne illorum praua corrupti consuetudine idolatræ efficerentur, & prophani legis diuinæ contemtores. Nam, vt Paulus inquit, modicum fermentum corrumpit totam massam, & vt est in versiculo quodam: Morbida facta pecus to-

tum corrumpit ouile. Vt vnà à liuore alterius liuorem contrahit, sic & malo consortio homines facilè deteriores fiunt. Sicuti & Medea quodam in loco dicit: Malarum fœminarum ingressus me malam reddidit. Huc & illud Salomonis: Qui tetigerit picem coinquinabitur ab ea. Item: Qui communicauerit superbo, induet superbiam. Et Syrach. Omnis homo sibi similem sociat. Huiusmodi scripturæ testimonia multa haud dubiè congesserant Pharisæi, vt Christum infamarent.

Sed quid dicemus ad ista scripturæ sententias? Pleraq; ex illis habent adiunctas causas prohibitæ cum peccatoribus conuersationis, & vt summatim dicam, prohibent adiuncta scripturæ testimonia, ne infirmi, qui facilè deteriores fieri possunt, conuersentur cum ijs, qui conuerti nolunt, sed potiùs in hoc totis incumbunt viribus, vt alios sibi nequitiæ suæ socios adiungant. Primum non potuit Christo conuenire: non enim erat infirmus, vt peccatorum consuetudine contaminari posset, quare interdictum legis non in illum quadrat. Dicit enim disertè lex, vnde reliqua dicta manant: ne fortè peccare te faciant in me, si seruieris dijs eorum, quod tibi certè erit in scandalum. Alterum non conuenit in publicanos, quibus cùm Dominus hîc conuersatus legitur. Non enim Christum voluerunt sibi suæ nequitiæ socium adiungere: verùm accedebant, vt audirent illum, & ex auditu fidem consequuti saluarentur. Cùm ergò & Christus motus misericordia conuersetur cum illis, vt eos adducat in stabulum ouium, vnde ab-

dè aberrârunt: & publicani sitientes salutem, cupientes subleuari ab onere peccatorum suorum, quod senserunt grauißimum esse, iniustè aduersus Christum murmurant: quos in viam reuocare conatur propositis his parabolis: vna de centum ouibus, altera de decem drachmis.

Iam ex ijs, quæ dicta sunt ad criminationes Pharisæorum, oritur quæstio. Nam postquam responsum est, scripturas, quæ malorum consuetudinem damnant, ad infirmos pertinere, quæri potest, cùm nos infirmi simus, quid nos facere oporteat, an omninò & perpetuò fugere debeamus Pharisæos. Ad hanc quæstionem respondeo: Sunt fugiendi, & non sunt fugiendi. Imbecilles qui conscij sunt suæ imbecillitatis, quòd videlicet sint faciles & proni ad lapsum, edocti propria experientia, ipsi fugient conuersationem eorum, à quibus metuunt, ne illorum pice inquinentur & scabie inficiantur. Nam vt dicit Iustinus martyr: Mens hominis ex malorum consuetudine scabiem quandam sibi acquirit, & multis malis succis impletur. Hoc Patrumfamiliarum, Magistratus, & ministrorum verbi officium est, vt caueant, ne tales ferantur, quorum conuersatione simplices reddantur deteriores. Paterfamilias nullum seruum debet ferre in sua familia, qui pueris suis sit scandalo. Magistratus gladio coercebit blasphemos. Ministri verbi obiurgationibus primùm castigabunt impuros: quòd si nihil ista via proficiunt, debent eos eijcere de Ecclesia per excommunicatio-

nem, vt pij & simplices sciant, quòd sibi cauere debeant ab istorum conuictu. Quòd autem huiusmodi fugiendi sint, docet & hoc Pauli dictum, 1. Thessal. 2. Denunciamus autem vobis fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt subducatis vos ab omni fratre, qui inordinatè se gerit, & non ex tradita doctrina quam accepit à nobis. Hoc ergò sit dictum infirmis, qui omninò sibi cauere debent ab improborum consortio. Verùm quantum ad eos attinet, qui benè sunt instituti, & qui in officio sunt publico, quorum interest oues errantes ad Christum adducere, illi possunt, imò debent nonnunquam cum improbis conuersari, sicut Medicus conuersatur cum ægroto, non vt ipsius ægroti scabie inficiatur, sed vt sua arte & curandi peritia eum sanitati restituat. Ad eundem modum non modò licet, verumetiam necessitas officij & fides in ministris verbi requirit, vt improborum maliciam retegant, & sanent quantum quidem fieri potest, verùm si morbus fuerit incurabilis, sequentur medicorum exemplum, & quod curari non possint, ampliùs non curent, sed Deo totam rem cum dolore committant.

DE SECVNDO.

Quis ex vobis homo, qui habet centum oues, &c. Hac Parabola docet Christus duo: Vnum, cur in mundum venerit. Alterum, quod ex priori pendet, cur conuersetur cum peccatoribus, vnde sequitur confutatio murmurantium Pharisæorum. Cur in mundum venerit, docet exemplo Pastoris. Nam quem-

quemadmodum Pastor in desertum vadit, vt quærat ouem amissam, ita Christus in mundum venit, vt homines per peccatum in desertum abductos quærat. Deinde quia officium est Christi, quærere peccatores, vt reuocentur ad salutem, quod sanè fieri non potest, quin cum eis conuersetur, hinc sequitur improbandum esse murmur Pharisæorum aduersus Christum, qui eum à legatione sua absterrere voluerunt, ne sanarentur infirmi. Aptè ergò alibi testatur: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hæc summa est Parabolæ de ouibus, eandem rem proponit parabola de muliere quærente pecuniam amissam. Iam parabolam de ouibus particulatim videamus, quò nobis fiat dulcior, perspecta Christi pastoris solicitudine pro nobis.

Homo ille habens centum oues, Christus Iesus est, verus pastor, qui animam suam pro ouibus posuit, Iohan. 20.

Per ouem errantem intelliguntur omnes, qui se in deserto vagari intelligunt, id est, agnoscunt se peccatores, & cupiunt recipi, sicut hi Publicani fecerunt. Agnouerunt se peccatores, audiuerunt famam de vero pastore, atq; ideò ab illo recipi voluerunt, dùm audiunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Atq; ita textus nobis paradigma ouis errantis proponit in Publicanis, qui vocem Christi audientes ad ipsum veniunt, ac suum errorem agnoscunt.

Per nonaginta nouem oues intellige omnes homines in mundo, qui cum hæreant in suis peccatis & damna-

damnatione, tamen hoc non animaduertunt, imò se iustos & beatos putant, atq; ideò Christum audire recusant. Putant enim se iustiores esse, quàm vt Christo iusto opus habeant. Putant se magis sanos, quàm vt Christi medici opera indigeant. Quòd hi per nonaginta nouem oues intelligantur, ipse textus apertè continet. Nam nonaginta nouem oues conferuntur Scribis & Pharisæis, id est, hypocritis, qui se iustos gloriabantur. Habemus quis sit pastor, quæ sit ouis errans, & quæ nonaginta nouem non errantes. Iam videamus 1. Quando errare cœpit ouis. 2. Quando venit pastor errantem quæsitum. 3. Quomodo inuentam reportet in stabulum, sanet & pascat. 4. Quid acciderit inuentæ oue.

Quando ergò errare cœpit ouis? Primùm cùm abducta est per lupum in desertum. Hoc est, cùm Satan primos parentes à Deo abduxit. Deinde quoties reuocati homines à vijs suis pessimis sunt rursus insidijs Satanæ abducti ab ouili. Ita & hodiè, quoties à recta salutis via, vel in doctrina, vel in moribus flectimus, erranti oui comparamur.

Quomodo venit Christus pastor quæsitum ouem errantem? Venit primùm in Spiritu, idq; in sanctis Prophetis & Patriarchis, quoties eos excitauit, vt hominibus viam salutis monstrarent. Sic venit misso Mose, misso Helia, Helisæo, Isaia & alijs multis. Deinde venit in carne, quando assumsit humanam naturam, & est pro nobis passus.

Quomodo quærit, & quæsitam reportat in stabulum? *Quærit errantem ouem prædicatione Euangelij, dum iubet prædicari Euangelium, & reportat in stabulum, quando credentes in Ecclesiam congregat subijt enim in desertum, & inuentam ouem imposuit humeris, hoc est, credentes in se merito suæ crucis in Ecclesiam perduxit.*

Quomodo reportatam ouem in stabulum sanat & pascit? *Sanat omnes contritiones eius suo sanguine, dum credentes in se absoluit à reatu & donat sua iustitia. Pascit, dum donat eos Euangelij pabulo, & eos fouet suo Spiritu Hæc beneficia pastoris ergà ouem errantem maxima sunt.*

Sed quid accidit inuenta oue? Conuocat amicos & vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. *Quid autem hoc sit, exponit cùm ait:* Dico vobis, quòd ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, plùs quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. *Ecce quid accidit quando peccator pœnitentiam agit? Ipsi Angeli Christo pastori congratulantur. Gratulantur autem Angeli in cœlo propter tria. Primùm, qui homines cum illis conditi sunt ad celebrandum Deum, quod non potest fieri ab illis, qui non agunt pœnitentiam. Illi enim omnes laudes Dei,*

quantum in se est, impediunt. Deinde, quia vident regnum augeri per accessionem nouorum ciuium. Tertiò, quia nihil magis illis gratum est, quàm si videant regnum Satanæ aboleri, quod fit cùm homines pœnitentiam agunt. Sed quinam sunt illi nonaginta nouem iusti, qui non indigent pœnitentia? an vllus igitur est absq; peccato? Certè nullus est sine peccato. Omnes enim aberrârunt & inutiles facti sunt. Sed peccatores sunt triplices. Sunt enim peccatores, qui se iustos esse putant, & propterea dicuntur non opus habere pœnitentia, quod sanè de ipsorum iudicio & de seipsis est intelligendum, nam reuera nullus est, qui non indiget pœnitentia. Deinde sunt peccatores, qui sciunt se habere peccata, & nihilominus pergunt in peccatis, non morantes accusantem legem Dei. Sunt quoq; peccatores, qui agnoscunt peccatum, id est, oderunt peccatum, atq; ideò agunt pœnitentiam, & confugiunt ad Christum. Primum & secundum genus intelliguntur per nonaginta nouem: per tertium intelligitur vna errans ouis, Nonaginta nouem non agentium pœnitentiam similitudinem referunt Scribæ & Pharisæi. Publicani referunt ouem illam vnam errantem. Quid hîc docemur? Maximam esse multitudinem eorum qui pereunt, & minimam esse quæ recipitur, id est, vix vnum ex centum singulis. Hinc illa Christi querela: Multi sunt vocati, sed pauci electi, id est, probi, qui vocanti Christo per suum Euangelium obtemperant. Hoc in exemplis videmus. Ante diluuium maximã pars mundi secuta

est

eſt Caini nequitiam, adeò quòd tantùm octo homines reperti ſunt iuſti, qui per arcam ſaluati ſunt. Deinde rurſus per multos annos Melchizedech & Abraham ſoli fuerunt pij ferè. Præterea ex magnis illis ciuitatibus Sodoma & Gomorra & alijs, ſolus Loth cum ſuis filiabus euaſit, reliquis propter ſua peccata incendio interemtis. Neq; aliter hodiè fit, à plurimis contemnitur Euangelium, à pauciſſimis recipitur. Hoc ergò periculo admoniti agamus pœnitentiam, ne cum maxima parte ingratiſſimi mundi pereamus. Dominus clemens eſt ad nos recipiendos, Angeli expectant reſipiſcentiam, noſtra propria ſalus agitur, quam Chriſtus omnibus peccatoribus offert agentibus pœnitentiam, cui honor in ſecula, Amen.

DOMINICA QVARTA post Trinitatis, Lucæ 6.

ESTote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Remittite, & remittetur vobis. Date, & dabitur vobis. Menſuram bonam & confertam, & concuſſam atq; exundantem, dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura, qua metimini, metientur alij vobis. Dicebat autem il-

lis ſimilitudinem: Nunquid poteſt cœcus cœcum ducere? Nonnè ambo in foueam cadunt? Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum ſuum, perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter ipſius. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem, qui in oculo proprio eſt non animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater ſine eijciam feſtucam, quæ in oculo tuo eſt, ipſe in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eijce primùm trabem ex oculo tuo, & tunc perſpicies, vt

eij-

eijcias festucam, quæ est in oculo fratris tui.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC Christi concio pertinet ad tertiam pœnitentiæ partem. Scitis enim quòd sint tres partes: Contritio, Fides, & noua obedientia. Contritio peccatum agnoscit, detestatur ac fugit: Fides ad Christum confugit, qui à peccato liberat & credentes iustificat. Noua obedientia versatur in quatuor, quæ sunt: pietas ergà Deum, sanctimonia vitæ cuiusq; apud sese, caritas proximi, & diligentia vocationis ad quam quisq; vocatus est. Cùm autem hæ sint partes nouæ vitæ, proponit Christus in hoc Euangelio exhortationem ad charitatem ergà proximum, quam hic per suas partes designat, & quoniam veluti prima eius proles est misericordia ergà proximum, hortatur ad misericordiam, per quam intelligit omnia officia, quæ nobis alij alijs in hac vita debemus. Quicquid enim alter alteri debet, cùm soluerit, non ampliùs debet, excepta vna charitate, quam non ita possumus reddere, quin semper simus debitores. Vnde Paulus Rom. 13. Nihil cuiquam debeatis, nisi mutuam dilectionem. Vt autem hoc Euangelium clariùs intelligamus, duo dicam:

I. Quæ sint dilectionis seu misericordiæ opera, quæ nobis hîc commendantur.

II. Quæ sint rationes, quibus Christus nos hîc hortatur ad præstandam misericordiam, id est, opera charitatis proximo.

DE PRIMO.

Estote misericordes, &c. *Cùm filius Dei suos discipulos hortatur ad misericordiam, significat & quo affectu ergà nos mutuò esse debeamus, & quòd in hac vita ob multas infirmitates alij aliorum opera indigeant. Quod præceptum si hodiè amplecterentur, qui Christiani dici volunt, minus esset dissensionum & minus calamitatum. Volumus quidem omnes discipuli Christi dici: sed nemo vult facere quod præcipit. Famulus imperio sui heri obedit, ancilla oculos suos habet intentos in matremfamilias: imò nemo est, qui non magis suis in mundo superioribus auscultat, quàm multi, qui Christiani dici volunt, suo Christo Deo saluatori obtemperant, qui pro illis pependit in cruce, & cœlum meruit. Sed quæ est causa? quia verbis tantùm sunt Christiani, non corde. Qui enim verè Christianus est, nihil prius in votis habet, quàm vt Christo suo, à quo & nomen & salutem habet, obtemperet. Quare vos moneo, vt deposita illa carnali securitate Christo obtemperetis, & diligenter obseruetis ex hoc Euangelio, quæ officia à nobis ergà proximos nostros requirat. In genere quidem requirit dilectionem, sicuti ait ad discipulos suos: Diligite vos inuicem, sicuti ego dilexi vos: in hoc cognoscent, quòd discipuli mei sitis, si vos mutuò dilexeritis. Nihil aliud hic requirit, cùm ait: Estote misericordes. Qui enim diligunt, misericordes sunt. Et qui sunt misericordes, diligunt: ita fons aquam, & aqua fontem ostendit. Verùm ideò potiùs hoc*

loco Christus vsus est misericordiæ vocabulo, quia indolem veræ dilectionis monstrat.

Hæc misericordia, quæ ex dilectione proficiscitur, & à Christo suis discipulis in hoc Euangelio commendatur, quatuor partibus constat: quarum prima in ipso corde est, quæ est candor & philantropia quædam, qua & candidè de proximo sentimus & semper meliora de ipso speramus. Hunc candorem notat Christus per contrarij remotionem, cùm inquit: Nolite iudicare. Hinc Apostolus. 1. Cor. 13. Charitas non cogitat malum. Atq; hic sensus primæ partis misericordiæ est. Non est ergò quòd quispiam hoc dicto, Nolite iudicare, existimet tolli vel iudicium de discrimine virtutum & viciorum in hominibus, vel officium patrisfamilias, præceptoris, magistratus ciuilis & ministri verbi, vel debitam fraternam correptionem, qua alius alium errantem in viam ex mandato Christi reuocare debet: sed tantùm libidinem animi, qua sumimus nobis officium malè de alijs sentiendi contra caritatis regulam. Quantum enim ad iudicium attinet discriminis honestorum & turpium, regula est nobis Lex Dei firma & immota: Quicquid enim lex Dei dicit turpe aut honestum, id nos quoq; tale iudicare debemus. Qualis enim esset insensibilitas ista non discernere? Debemus ergò iudicare & discernere inter Neronis tyrannidem, & Fabricij clementiam: atq; ita de cæteris. Patresfamilias habent mandatum instituendi proles suas in disciplina & corruptione Domini. Item, Salomon vult

parente

parentes castigare suos pueros. Et Heli sacerdos punitus est propterea, quod, cum videret filios suos Ophni & Phinees malè se gerere, cùm in cultu diuino, nam meliores partes sacrificiorum furati sunt: tùm in vita, nam libidine se contaminârunt, non eos iudicio paterno castigârit. Hinc manifestum est, quòd dictum Christi non tollat patrumfamilias officium, quod sanè exercere non possunt sine iudicio, & discrimine rectè & secus factorum. Praeceptores praeterea quid facerent sine iudicio? Alij enim discipuli sunt verberibus cogendi, vt faciant officium: alijs sufficit admonitio: illorum quidem ignauia castiganda: horum verò industria est laudanda. Hîc quaeso non iudicio praeditus esse debet paedagogus pius? Neq; aliter de magistratu iudicandum est: Punire debet malos, & tueri bonos, quod sanè fieri nequit sine iudicio: & Deus cum approbat magistratum, manifestè iudicium eius probat, cum sine iudicio magistratus tantùm inanis sit titulus. Ministri verbi alios recipient in Ecclesiam, alios excludent, an non illis conceditur iudicandi facultas? alios consolari debent, alios increpare: quod sanè requirit magnum iudicium. Quantum ad fraternam castigationem attinet, manifesta est praeceptio Christi, Matth. 18. Si peccauerit frater tuus te conscio, vade & argue eum inter te & ipsum solum. An non hîc cuilibet Christiano mandatur iudicandi officium? Ita sanè est. Quare cum Christus dicit: Nolite iudicare, non tollit necessaria officia superiorum in hac vita, nec eneruat disci-

plinam Ecclesiasticam: sed tantùm cohibet petulantiam hominum, qui vel corrupto iudicio, malè de proximis sentiunt, vel citra fidem & caritatem ius censorium sibi in alios vendicant, quod vicium pleriq; cum insectantur in alijs, sibi impunè permittunt. Vix vllus se iustè excusare potest.

SECVNDA pars misericordiæ, quam Christus ergà proximum requirit, notatur his verbis: Nolite condemnare, quo dicto requirit, vt benignè & amanter de proximo loquamur, renunciantes turpissimo illi vicio, quo proni sumus de alijs malè loqui, & eos innocenter condemnare. Breuiter vult Christus, vt voce & lingua nostra quæramus proximi honestum nomen & incolumitatem. Pertinet quoq; hoc dictum ad priuatam condemnationem, qua alius alium ex malicia condemnat, non ad officia magistratus & ministrorum verbi, qui Dei sententiam ex officio illis demandatam pronunciant sæpè in malos. Sic Petrus Ananiam & Saphyram, vt est in Actis Apostolorum, condemnauit: Sic Paulus Alexandrum & Hymenæum: Sic Christus pronunciauit sententiam damnationis in Hypocritas, cum diceret: Væ vobis Scribæ, Pharisæi & Hypocritæ: Sic cum condemnamus Antichristum, pronunciamus iudicium Dei in ipsum. Sed hîc caueat vnusquisq;, ne sine verbo Dei ex petulantia potius quàm vero iudicio condemnet.

TERTIA pars misericordiæ est, iniuriam ei qui nos offendit condonare. Hoc exigitur ex verbo:

Dimit.

Dimittite. *Nam cum sint multæ mutuæ offensiones, quas si nobis inuicem non condonaremus, non posset vlla tranquillitas esse, imò rumperetur vinculum humanæ societatis. Quàm hoc officium sit necessarium omnibus pijs, ex precationis forma, quam Christus nobis præscripsit, facile est iudicare, illic enim iubemur orare: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc adiectionem, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, esse summè necessariam, docet parabola de debitore decies mille talentorum, Matt. 18. Simile est, inquit, regnum cœlorum homini regi, qui ponit rationes cum seruis suis. Quemadmodum enim hic rex supplici seruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: Ita Deus pater, confugientibus in vera pœnitentia ad Christum, condonat gratis ex mera liberalitate omnia debita, id est, peccata. Verùm sicut Rex ille seruum ingratum & durum aduersus conseruos, reuocat ad pœnam, & quod ántea supplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conseruo repetit: ita Deus Pater postquam recepit gementes in gratiam, vult nos imitari suum exemplum benignitate ergà proximum, vt ipsi in nos peccanti condonemus, idq́ exemplo Patris cœlestis.*

Hic oritur obscura quæstio. Si condonandum est ijs, qui nos offenderunt, videtur consequi, quòd accusare quenquam ob factam nobis iniuriam non liceat. Ad hanc quæstionem sic respondeo. Distinguendum est inter ipsam accusationem, & id quod homines mali accusa-

accusationi adijciunt. Accusare quidem per se non est viciosum: nam Paulus 1. Cor. 16. permittit Christianis arbitros & iudicia. Deinde Euangelium non abolet politicam ordinationem. Præterea Deus in suo populo constituit iudices, qui causam inter fratrem & fratrem iudicarent, quod sanè fieri non fuisset necesse, nisi licuisset accusare. Certum est igitur, quòd accusare per se, modò læsus quis sit, & iniuria affectus, non sit interdictum Christianis. Verùm quantum ad id, quod homines accusationi adijciunt, vt sunt multi viciosi affectus, intemperantia, vlciscendi libido, inimicitia, pertinacia, & similes, sciendum est, quòd isti affectus sunt prorsus abijciendi, modò Christianus esse velit. Deinde discernendum est inter eum, qui læsit, seu rem tuam retinet, & deprecatur culpam, & restituit quod iniuria tenebat, & inter eum, qui te læsit & rem tuam retinet, & pergit lædere & rem tuam occupare. Vt illi deprecanti condones, Christi præceptum & charitas suadet: & hunc accuses petendo non tàm vindictam, quàm magistratus defensionem, Christus permittit, & multi sancti suis exemplis confirmant. Est præterea discernendum inter eum qui te solum offendit, & eum qui Deum offendit & Ecclesiam turbat. De illo intelligendum est Christi præceptum, non de hoc. Nam charitas Dei & proximi requirit, vt quantum potes, tollas quæ cultum Dei impediunt, & scandalo sunt Ecclesiæ. Breuiter, vera fides & charitas satis docebunt, quando accusare sit vicium, & quando rectè factum.

l QVAR-

QVARTA pars misericordiæ signatur hisce verbis: Date, & dabitur vobis. Hoc præcepto exigitur, vt indigenti proximo consilio & opere adsimus. Consilio, quoties illum à recto aberrare videmus: opere verò aliâs dando eleemosynam largiùs, aliâs mutuando hilariter, etiamsi simile officium ab eo non expectemus. Nam mutuare cum expectatione alicuius officij vicißim præstandi vulgare officium est, etiam inter Ethnicos & peccatores qui nondum sunt in familiam Christi per Euangelium vocati. Hactenus de misericordia, quam ex dilectione & Christi mandato debemus proximo, & de partibus eius quæ sunt quatuor, videlicet: bene sentire de proximo, bene de eodem loqui: erranti noxam condonare: & indigenti, consilio & opere adesse: nunc breuiter de secundo loco dicemus.

DE SECVNDO.

Quinq; argumentis vtitur Christus in hac exhortatione ad misericordiam & ad ea officia, quæ sunt præstanda proximo, quæ nunc ordine recensebo.

PRIMVM vocatur his verbis: Sicut pater vester misericors est. Id est, exercendo misericordiam respicite ad Patrem vestrum cœlestem: debent enim parentum mores ac facta esse norma viuendi filijs. Cum ergò videmus Patrem nostrum cœlestem summè misericordem esse, decet vt eius imitemur exemplum. In hoc argumento plures circumstantiæ sunt perpendendæ. 1 Quòd Pater noster cœlestis sit omnipotens, nullius indigens, & tamen nobis miseris

tantam

tantam præstiterit misericordiam. 2. Quòd nos simus miseri peccatores. 3. Quòd ille cœlestis Pater nos ex mera misericordia recipiat in gratiam. 4. Quòd nos natura filij iræ eramus, Ephes. 2. 5. Quòd hæc sit eius voluntas, vt filij ipsius effecti, paternum imitemur exemplum. 6. Vt quemadmodum ille nobis benefecit gratis: ita & nos alijs gratis præstemus, quod nisi fecerimus, horribiliter peccamus. 1. Contemnimus eius mandatum. 2. Degeneramus ab ipso. 3 Polluimus nos sceleribus, quæ sunt opera filiorum Satanæ. 4. Abijcimus fidem. 5. Proximus noster nostra culpa miser iacet, cuius miseria tangi deberemus. Hæc perpendant qui Christiani esse volunt.

SECVNDVM argumentum sumitur ab vtilitate, quæ ad nos ipsos venit. Nolite, inquit, iudicare, & non iudicabimini: Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittetur vobis: Date, & dabitur vobis. Hic partes illas misericordiæ, quas requirit, promißionibus suis confirmat. Propositio officij est: Nolite iudicare Promißio mercedis, seu confirmatio propositionis est: & non iudicabimini, & sic de alijs. Sensus ergò est. Qui candidè de alijs sentit, is quoq; sentiet idem sibi ab alijs præstari: qui bene de alijs loquitur, idem expectabit ab alijs: qui condonat benignè, is inueniet facilitatem similem, si is aliquando offenderit: qui consilio & opere indigentibus adest, is vicißim indigens sentiet auxili-

um, idq́ me efficiente. Verùm contrà: qui malè sentit de alijs, idem expectabit: qui malè loquitur, malè audiet: qui iniuriam vindicat, iniuriam patietur, qui negat consilium & opem indigenti, is quoq́ indigens frustra opem ab alijs expectabit.

TERTIVM *argumentum his verbis proponitur:* Nunquid potest cœcus cœcum ducere? Nonnè ambo in foueam cadunt? *Quasi diceret: Quemadmodum se habet dux cœcus ad cœcum ducendum, ita se habet homo malè docens & viuens ad eos, quos doctrina & vita ducere deberet. Sed quando cœcus ducit cœcum, vterq́ in foueam cadit, proinde qui perperam docet & malè viuit, & alijs & sibi occasio est lapsus. Vt igitur hoc malum vitetur, rectè agendum est cùm in doctrina tùm in moribus.*

QVARTVM *argumentum signatur his verbis:* Non est discipulus supra Magistrum, perfectus autem omnis erit, si sit sicut Magister eius. *Boni discipuli exemplum sui magistri imitari debent. Proindè cùm Christiani sint discipuli Christi, decet vt vita & moribus, quantum quidem id fieri potest, eum exprimant.*

QVINTVM *argumentum petitur à consideratione propriorum erratorum.* Quid vides festucam in oculo fratris, &c. *Festuca in oculo fratris est erratum fratris leue, trabs in tuo est erratum*

tum magnum. Debet ergò vnusquisq; sua potiùs vitia considerare, quàm aliena, & priùs ante suam ianuam, vt dici solet, purgare. Quod vt verè faciamus, donet nobis Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto honor & gloria in secula, Amen.

DOMINICA QVINTA post Trinitatis, Lucæ 5.

FACTum est autem, cùm turba immineret Iesu, vt audiret verbum Dei, & ipse stabat iuxta stagnum Genezareth, & vidit duas naues stantes ad stagnum, piscatores autem descen-

derant ex illis, & abluebant retia. Ingressus autem in vnam nauem, quæ erat Simonis, rogauit eum, vt à terra abduceret pusillum. Et sedens docebat de naui turbas. Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iussu laxabo rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt socijs, qui erant in altera naui, vt venirent & adiuuarent ipsos. Et venerunt, atq; impleuerunt ambas naues, ita vt mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, accedit ad genua Iesu, dicens: Discede à me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, super captura piscium quam cœperant, similiter autem Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Ne metuas, posthac homines capi-

es.

es. Et subductis in terram nauibus, relictis omnibus, secuti sunt eum.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcasio huius Euangelij hæc fuit: Turba auida verbi Dei est secuta Christum quocunq; perrexit, vt ipsum audiret, in quem cùm turba veluti incumberet præ visendi & audiendi studio, cogitur nauem Petri ingredi, atq; ex ea docere turbam. Verùm vt suæ doctrinæ fidem faciat, iußit eos, vt retia demitterent, qui anteà conquesti erant, se tota illa nocte frustrà laborâsse, quod cùm fecissent, magnam multitudinem piscium ceperunt, adeò vt ne duo quidem nauigia pisces caperent. Hoc miraculo confirmati spectatores, & doctrinam eius receperunt, & ipsius diuinam potentiam agnouerunt. Et cùm Petrus miraculo edoctus metueret, erigitur à Domino, & accipit promißionem, quòd posteà esset futurus piscator hominum. Hæc est summa præsentis Euangelij, quæ eò pertinet, vt non solùm exemplo huius turbæ doceamur, primùm quærendum esse regnum Dei, verumetiam vt confirmemur de potentia Christi. Ostendit enim Christus, quòd habeat curam suorum, declarat quòd nemo quicquam in sua vocatione præstare poßit, nisi ipse laboranti adsit, ac operi veluti manum adhibeat, quemadmodum dicit: Sine me nihil potestis facere. Et Psalmus ait: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustrà vigilat qui custodit eam. Loci quatuor:

I. *Necessitas audiendi Verbum Dei commendatur in exemplo huius turbæ, quæ adeò auidè Christum audiuit.*

II. *Imago Ecclesiæ, Doctorum & auditorum verbi.*

III. *Miraculum præsens, & eius vsus.*

IIII. *Exemplum Petri cùm in captura piscium, tùm in agnitione Christi imitandum.*

DE PRIMO.

Factum est autem, cùm turba irrueret ad eum, vt ipsum audiret. *Exemplum huius turbæ docet, Euangelium auidè audiendum esse. Neq; enim adeò auidè secuta fuisset hæc turba Christum, nisi eius doctrinam summè necessariam esse intellexisset. Sequitur ergò Christum hæc turba, non vt obseruet ipsum, non vt in verbis comprehendat, non vt irrideat, quemadmodum Scribæ, Pharisæi & Hypocritæ fecerunt, sed vt audiat verbum Domini, & salutis pane saturetur. Est enim verbum Dei panis cœlestis, cuius dulcedo est supra mel & fauum, vt in Psalmo dicitur. Concurrit igitur ad hæc verba tanquam famelici ad eum, qui largam aliquam Eleemosynam distribuit: idq; non immeritò. Quemadmodum enim corpus saturatur pane corporeo, quia est corporeum & ipsum, ita anima pane spirituali, qui est verbum Dei, alitur, ipsa enim spiritualis est. Deinde vt appetitus cibi est signum sanitatis, & fastidium eiusdem, agrotantis & languentis corporis indicium est, ita appeti-*

tus verbi Dei est animæ benè se habentis signum, & contrà, verbi Dei fastidium arguit animæ languentis ægritudinem. Imitari ergò nos debemus (si nos verbi Dei fastidium capit) eos, qui corpore ægro sunt. Vt enim illi Medicos consulunt, vt dato pharmaco conualescant, & cibum appetant, ita nos (si verbum Dei fastidit & ad illud nauseat anima nostra) debemus Christum Medicum quærere nostris precibus, vt ille animas nostras sui verbi, hoc est, panis salutaris capaces reddat, ne fame verbi Dei destituti pereamus. Verbum enim Dei est cibus cœlestis, hoc est, panis vitæ & potus, de quo qui bibet, non sitiet in æternum, Iohan. 4.

Cæterùm vt cum hac turba poßimus esurire panem vitæ, & sitire potum cœlestem, cogitanda est huius cibi neceßitas, qua perspecta, nemo non hunc cibum expetet, nisi qui suam salutem omninò non curat occœcatus & dementatus à Diabolo.

PRIMA neceßitas hæc est, quòd necesse sit mori omnem animam, quæ ad finem vsq; destituetur hoc cibo cœlesti. Nam primùm vitam consequimur, quando ex verbo fidem concipimus. Deinde verbum est cibus fidei, quo ipsa alitur & nutritur. Hæc neceßitas confirmatur Domini dicto: Qui non crediderit, morietur. Fides enim aliundè non est, quàm ex auditu verbi, Rom. 10.

DEINDE sine hoc cibo manet homo sub ira Dei. Qui non credit (inquit Christus) ira Dei manet super eum. Joh. 3.

PRAETEREA hic cibus est, qui confortat ad vitam æternam. Hinc Paulus: Euangelium est potentia omni credenti ad salutem.

POSTREMO, vt vno verbo dicam, verbum Dei semen est incorruptibile, sicut Petrus Apostolus docet, quò regignimur & nascimur per gratiam filij Dei, qui anteà propter primorum parentum peccatum & nostrum nati eramus filij iræ. Vt ergò natura nascimur filij iræ, id est, damnationis ad mortem æternam, ita gratia per semen verbi Dei nascimur filij gratiæ, id est, benedictionis ad vitam æternam. Qui enim credunt, sunt filij Abrahæ & hæredes promißionis. Proinde si salus animæ nostræ, si euasio mortis, iræ Dei, & damnationis, si dignitas, qua adoptamur in filios Dei, nos moueat, simus auidi verbi Dei, illud audiamus & conseruemus, idq; non solùm exemplo huius turbæ, verumetiam totius Ecclesiæ, quæ nihil magis expetit, quàm saturari hoc verbo Dei.

DE SECVNDO.

Ascendens Iesus vnam nauim, in qua sedens docuit turbam stantem in littore. His verbis pulcerrimè pingitur status Ecclesiæ militantis & fluctuantis in hoc mundo, in qua pictura obseruanda sunt tria: Nauis ipsa, Christus sedens in naui, & turba stans in littore. Nauis ipsa adumbrat Ecclesiam, Christus notat omnes sinceros Doctores, Turba stans in littore significat verbi auditores. Iam quemadmodum nauis in mari orta tempestate horribiliter

biliter concutitur, ita nihil in mundo magis concutitur quàm Ecclesia, id quod totius mundi historia docet. Quàm tristis fuit concußio huius nauis, quando Cain suum fratrem occidit? Deinde in Sodoma sanctus Loth & Abraham in peregrinationibus suis. Praeterea Ecclesia Dei quantùm est concussa primùm in Aegypto, & deinde 40. annis, vt taceam de persecutionibus, quas Ecclesia perpessa est omnibus temporibus, sub iudicibus, sub regibus, in captiuitate Babylonica. Et vt omittam alia, de nostro tempore dicam, quantùm concutitur Ecclesia ab ijs, qui volunt ciues Ecclesiae videri, alij haeresibus, tanquam horrendis tempestatibus ab ipso Diabolo emißis, in eam impetum faciunt. Quid non Sacramentarij, quid non alij Sectarij, Anabaptistae, Libertini faciunt, vt hanc nauiculam Petri euertant? Pontifices eam haereseos condemnant, Iudaei derident, Turca aspernatur, ciuilis Magistratus apud multos seditionis eam insimulat, quemadmodum in historia impij Achab legimus, qui Heliae sanctißimo Prophetae haec verba obiecit: An non is es qui turbas Israel? Quid dicam de noua inuadendi Ecclesiam ratione, quam ipsi inuenerunt qui Euangelici esse & dici volunt? Impiè & sacrilegè bona, quae pertinent ad conseruandum ministerium verbi, conuertunt in prophanos vsus. Atque adeò Satanas cum omnibus suis membris in hoc incumbit, vt fluctuantem Christi Ecclesiam euertat, sed fortior est Christus, quàm vt portae inferorum aduersus eum praeualeant.

Dixi.

Dixi de Eccleſiæ fluctuatione, vnde & quantæ ſint miniſtrorum verbi pericula facile eſt intelligere. Vt enim Chriſtus in naui ſedet, ita & illi maximam periculorum molem ſuſtinent, & multi ad grauiſsima rapiuntur ſupplicia. At turba ſtat in littore, hoc eſt, maxima pars auditorum ſunt extra periculum, nam cum oritur aliqua tempeſtas, vel ſe occultant, vel prorſus diſcedunt. Hæc ſint breuiter de concuſsione Eccleſiæ dicta.

DE TERTIO.

Et dixit Dominus ad Simonem: Duc in altum, & dimitte retia ad capturam. Tunc reſpondens Simon, ait illi: Magiſter, per totam noctem laborantes nihil cepimus, tuo tamen iuſſu laxabo rete. Et cùm hoc feciſſent, concluſerunt multitudinem copioſam, &c.

Hæc deſcriptio miraculi eſt: Petrus deſperans de piſcibus, iuſſu Chriſti demittit rete, & cepit copioſam multitudinem, ita vt duo nauigia eos ferre non potuerint. Etſi autem hoc miraculum editum eſt, cùm ad confirmandam doctrinam Chriſti, tùm ad fidem ſpectatorum roborandam: tamen ſuo quodam modo ad nos quoq; pertinet. Nam quicquid præſcriptum eſt, in noſtram doctrinam præſcriptum eſt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Dicam itaq; quomodo nobis ſeruiat præſens miraculum.

PRIMVM certificabit nos hoc miraculum de ve-

ritate Euangelij: est enim veluti authenticum sigillum, quo Deus Pater Euangelium filij sui obsignat. Nam quid quid miraculorum Christus, Prophetæ, Apostoli vnquam ediderunt, eò spectant, vt doctrinam confirment. Ita & in Marco & in Epistola ad Hebræos legimus. Marcus ait Cap. 16. Dominus cooperatus est Apostolis, & confirmabat verbum sequentibus signis. Ad Heb. 2. Doctrina salutis confirmata est Deo contestante signis & prodigijs, & varijs efficacijs, & Spiritus sancti distributionibus.

SECVNDO hoc præsens miraculum conuincit, quòd Christus non solùm sit hominum terræq; Dominus: sed etiam maris: vnde fides nostra hanc concipiet fiduciam, vt statuat nihil vel in mari posse huic potenti Domino resistere, quin poßit suos potenter ab omni periculo eripere: sicuti Ionam Prophetam ex ore ceti eripuit sua diuina virtute. Non est igitur quod formidemus vel Diabolorum vel hominum, vel mortis crudelitatem, modò viua fide in Christum recumbamus. Vnde Iohannes: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra.

Ad hæc docet præsens miraculum, vnde laboris nostri benedictio & incrementum rerum proueniat. Petrus tota nocte laborauerat, sed frustrà. Quare? quia benedictionem ex sua industria, & non ex fonte benedictionis Christo quæsiuit: Verùm postquam iussu Christi soluit retia, cepit magnam piscium multitudinem, quo docemur, quòd omnis benedictio ex verbo Christi pende-

pendeat. Contrà hoc peccant quatuor genera hominum.

PRIMVM increduli, qui existimant omnem benedictionem pendere ex proprio labore, aduersus quorum stulticiam Dauid cecinit Psalmum: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustrà vigilat qui custodit eam. 1274.

DEINDE impÿ, qui ex vsuris & malis artibus, hoc est, ex benedictione Satanæ putant rerum & substantiarum prouenire incrementa: & profectò multi videntur inde ditescere. Sed contrà Salomon dicit:
prov. 10 Benedictio Domini diuites facit. Neq; enim statim aliquis rectè diues dicitur, cum multa poßideat. Aliud est panis, aliud robur panis. Multi panem habent, & alia bona: quorum alÿ ÿs vti non possunt, alÿ ÿs ad luxum & superbiam abutuntur: alÿ inde se quotidiè ingurgitant. alÿ sunt instrumenta libidinum & tyrannidis exercendæ. Qualis, quæso, hæc est benedictio? Contrà pius qui mediocres habet facultates, suis rebus vtitur in gloriam Dei, subsidium aliorum, & prædicat datorem bona conscientia.

TERTIVM genus hominum, qui hic peccant, eorum est, qui postquam audierunt ex benedictione Domini rerum incrementa esse, fiunt remißiores, & negligunt suæ vocationis laborem, cùm Dauid in Psalmo contrà dicat: Beatus vir qui timet Dominum, & in mandatis eius volet nimis, labores manuum tuarum manducabis: Beatus es, & benè tibi erit. Hic Da-

uid

uid rerum ordinem præscribit agendi. Primo loco est timor Dei. 2. Desiderium & summa voluptas in Dei mandato. 3. Labores vocationis commendantur. 4. Additur promißio: Et benè tibi erit. Hanc regulam si multi sequerentur hodiè, sentirent Domini benedictionem.

QVARTVM genus hic peccantium, eorum est, qui nec Deum inuocant, quando eius benedictione vtuntur: nec eius auxilium implorant: nec agunt ipsi gratias pro sua benedictione.

Discamus ergò hîc ex præsenti miraculo, & laborandum esse, & laboris successum & benedictionem à solo Deo esse, in quocunq; statu aliquis fuerit. Si quis præsit alijs, vt magistratus, præfectus, paterfamilias, ita cogitet, laborem strenuè in timore Dei: Deum colam, & inuocem, vt meis laboribus adsit. Colonus quandò arat suum agrum, quando seminat, quando conuehit in horreum, Deum habeat præ oculis, sciat omnem benedictionem à Domino esse, illum inuocet, vt sibi laboranti adesse velit, & benedictionem suam largiri: Ita etiam concionator faciat, doceat, admoneat, exhortetur: sed iussu Christi in timore Dei. Sed obijcies fortè: ego officium facio, colo agros, prædico Euangelium, instituo familiam, sed frustrà. Nullum habet successum mea industria. Disce hîc à Petro quid tibi desit. Petrus laborauit frustrà, donec assumsit Christum in nauem secum. Proindè tu exemplo Petri credito Christo, noli remissus esse, sed in nomine Christi laborato, & videbis benedictionem Domini.

Sed

Sed video (ais) peßimos quosq; fortunatißimos esse, & contrà pios sæpè video miserrimos. Respondeo. Respice finem. Quare hoc responsum Dauidis, quod est in Psalm. 36. obserua. Vidi (inquit) impium fortem & virescentem, instar lauri viridis, & transiui, & ecce non fuit, & quæsiui eum, & non est inuentus. Ita omnis gloria impiorum est veluti fumus pertransiens. Contrà qui timet Dominum non commouebitur in æternum. Exempla habemus: Vbi quæso nunc sunt Gigantes illi gloriosi? absorpti sunt diluuio. Vbi diues Epulo? in tormentis iacet. Contrà, vbi Abraham? vbi Dauid? vbi pauper Lazarus? In cœlo, vbi vera beatitudine fruuntur: horum beatitudine inuitemur.

respice finem 574.

DE QVARTO.

Quod cùm videret Simon, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. *Hic vide quid Petro & socijs eius acciderit ex ista piscium captura. Petrus timet horribiliter, & iubet Christum à se exire. Quid an non potiùs debuisset dicere: Mane apud me Domine, vt felix sit nobis piscatura? Petrus vt se peccatorem miserum: ita Christum ex miraculo iustum & diuina potentia præditum agnoscit. Quare & ipse ad genua procumbit. Cupiunt quidem homines Dei præsentiam, sed mox vbi adesse intelligitur, conscientia eos reos peccati peragente, fugiunt & timent, donec diuina voce eriguntur, & sentiunt contrà peccati conscientiam consolationem: quemadmodum*

hic

hic Dominus timentem erigit, dicens: Noli timere, ab hoc tempore homines capies. Hîc non solùm erigit Petrum, verumetiam eum elegit in Apostolum, vt suo tempore verbo prædicationis homines capiat. Nam vt pisces reticulo: ita homines verbo prædicationis capiuntur, & de mari peccatorum in Ecclesiam Christi colliguntur, vt non moriantur: sed vt in æternum beati viuant, per Christum Iesum Dominum nostrum, cui honor, laus, & potentia in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SEXTA POST Trinitatis, Matthæi 5.

DIco vobis, Nisi abundauerit vestra iusticia plùs quàm Scribarum

& Pharisæorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum. Audistis, quòd dictum sit veteribus: Non occides. Quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico vobis, quòd quisquis irascitur fratri suo temerè, obnoxius erit iudicio. Quicunq; verò dixerit fratri suo Racha, obnoxius erit concilio. Quisquis autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Itaq; si obtuleris munus tuum ad aram, & illîc recordatus fueris, quòd frater tuus habeat aliquid aduersum te, relinque illîc munus tuum coram Altari, & abi, priùs concilieris fratri tuo, & tùm veniens offer munus tuum. Habeto beneuolentiam cum aduersario tuo citò, dum es in via cum illo, ne quando te tradat aduersarius Iudici, & Iudex te tradat ministro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec persolueris extremum quadrantem.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC textus est pars Concionis, quam habuit Christus in monte ad discipulos, quos recens elegerat, in qua, vt summatim dicam, eos docet, quòd non solnendæ

uendæ legis gratia venerit, sed implendæ. Et quoniam Pharisæi legis interpretes peruersè & malè legem Dei interpretati sunt, Christus eorum errorem corrigit, ac legem interpretatur. Illi enim legis doctrinam ad externa facta pertinere putârunt, contrà, Christus ad intimos animorum recessus eam pertinere conuincit. Deinde præscribit Christus in eadem concione formam Eleemosynæ dandæ, ieiunij rationem, & precandi modum. Quæ omnia eò spectant, vt homines intelligant, quàm procul absint à legis Dei perfectione, & quàm necessarius fuerit Christi aduentus, in quem omnis qui credit, vindicatur à iure legis damnationis. Hæc sint dicta de summa concionis Christi, quam habuit in monte. Verùm particula eius concionis, quæ hoc die in Ecclesia proponitur, sicuti audiuistis, reprehendit Pharisaicam iustitiam, & proposito legis quinto præcepto, ostendit quantùm aberrarunt in interpretando legem Pharisæi. Nam vt hi putârunt satis esse hominem manu non occidere: ita Christus non solùm reos huius legis pronunciat, qui homicidium externum committunt: verùm etiam omnes, qui cogitant aliquid aduersus proximum, sicuti mox audiemus. Loci duo:

I. De triplici iusticia, Pharisaica, Legali, & Christiana.

II. Explicatio quinti præcepti.

DE PRIMO.

Nisi abundauerit iusticia vestra plùs quàm Scribarum & Pharisæorum,

non intrabitis in regnum cœlorum. *Vt hæc ritè intelligamus, necesse est dicere de triplici iusticia: de Pharisaica, quam Christus hîc reprehendit: de Legali iusticia, quam Deus sua voce nobis commendat: & de Christiana iusticia, qua sola consistimus coram Deo.*

Pharisaica iusticia describitur, Matth 15. Cuius descriptionis hæc sunt peculiaria capita. PRIMVM *accusant Christum: tantùm abest, vt eum redemtorem agnoscant.* DEINDE, *omnia faciunt in hoc, vt spectentur ab hominibus: sunt hypocritæ, apparent foris religiosi & sancti: cum interim sint hostes Dei & omnium piorum, quos vt rabiosi canes insectantur.* TVM, *irrita faciunt præcepta Dei propter traditiones hominum. Nam in locum præceptorum Dei substituunt mandata hominum, vt Deus ab illis colatur velit nolit: Hæc maxima contumacia in Deum est. Nam hîc non solùm contemnitur Deus, & plus tribuitur humanæ stulticiæ, quàm sapientiæ Dei: verumetiam traditionibus humanis studium pietatis ergà Deum aboletur, & opera charitatis extirpantur.* AD HAEC *appropinquant Deo labijs, & cor eorum longè est ab illo.* PRAETEREA, *dicuntur comedere domos viduarum, dum eas sub sanctimoniæ specie auarè ad se pertrahunt.* HVC ACCEDIT, *amant primos accubitus, qua re notatur eorum superbia.* POSTREMO, *claudunt regnum cœlorum ante homines, dum falsa interpretatione legis homines à fide Christi abstrahunt.*

ſtrahunt. Breuiter, ſunt ſimiles ſepulcris dealbatis, vt Chriſtus ait: foris enim apparent ſancti, intus verò ſcatent impuris affectibus. Exemplum habemus in Phariſæo, qui aſcendit in templum cum publicano, qui non ſolùm gloriatus eſt de ſuis bonis operibus, ieiunio & decimis, verumetiam proximo ſuo detraxit, ita apertè totam legem Dei primam & ſecundam tabulam transgreſſus, & nihilominus putauit ſe iuſtum, & ſuis operibus meruiſſe cœlum. Ex his quæ hactenus dicta ſunt, hanc iuſticiæ Phariſaicæ deſcriptionem poſſumus colligere. Iuſticia Phariſaica conſiſtit in externis moribus, vacans timore Dei & fide in Deum, quæ vt à Deo pro ſuis operibus cœlum expectat: ita ab hominibus larua fictæ ſanctitatis laudem venatur. Non eſt igitur mirum, quòd Chriſtus dicat: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plùs quàm Scribarum & Phariſæorum, non ingrediemini in regnum cœlorum. Hæc ſint dicta de Phariſaica iuſticia: iam de legali iuſticia pauca dicamus.

De legali iuſticia quatuor dicam. 1. Quid ſit. 2. An quiſpiam iuſtificetur lege. 3. Quis ſit vſus legis. 4. Quomodo lex credentibus in Chriſtum ſit abrogata.

Iuſticia legalis eſt obedientia perfecta, pura & perpetua erga legem Dei: ſeu eſt perpetua & perfecta dilectio Dei & proximi. Ita enim Lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & proximum tuum ſicut te ipſum. Neq; enim lex Dei, quæ eſt regula iuſticiæ legalis, re-

quirit externam obedientiam tantùm, sed ab omni homine requirit perfectam, puram & perpetuam obedientiam ergà Deum, & simul promittit vitam & salutem obedientibus, & comminatur mortem æternam hanc obedientiam non præstantibus: Non est contenta externa larua, sed requirit cor purum, affectus congruentes cum lege Dei, voluntatem promptißimam ergà Deum. Deinde in omnibus viribus, interioribus & exterioribus planam & perpetuam harmoniam congruentem ad voluntatem Dei. Huiusmodi iusticiam à lege requiri patet ex interpretatione Christi, & ex illo Pauli dicto: Lex est spiritualis, ego autem carnalis: requirit ergò spiritualem obedientiam.

Habemus qualis sit legis iusticia: iam secundo loco quæritur, an vllus in toto humano genere hac legali iusticia poßit iustificari. Ad quam quæstionem simpliciter respondeo, quòd nemo vnquam post lapsum Adæ extiterit præter solum Christum, qui legis obedientia est iustus factus coram Deo, id quod quatuor rationibus confirmabo.

PRIMA: Natura humana est impura & peccati contagine fœdata, non ergò magis potest producere puram obedientiam ergà Deum, quàm turbulentus & fœdatus fons producat puram & limpidam aquam: & quam arbor putrida bonos fructus producat. Vnde Iesa. 64. clamat, Omnem iusticiam nostram esse similem impurißimo panno.

SECVNDA: Omnes homines experiuntur obedi-

obedientiam, quam præstant ergà legem Dei, habere quatuor conditiones cum lege Dei pugnantes. Primùm enim hominum obedientia est temporanea, sed lex Dei requirit perpetuam. Deinde est contaminata. Impurum enim est cor hominis, vnde proficiscitur. Tertiò est imperfecta. Non enim præstatur iuxta exactam legis regulam. Quartò est fucata malis opinionibus.

TERTIA: Scriptura disertè pronunciat, nullum iustum esse lege, ne vnum quidem. Et Dauid inquit: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Item: Non iustificabitur in conspectu tuo (scilicet per opera legis) vllus homo.

QVARTA: Si iustificari possent homines ex operibus legis, non opus haberemus iusticia Christi. Hinc Paulus Galat. 2. Si ex operibus est iusticia, Christus frustrà mortuus est. Est enim ille mortuus propter peccata nostra, & excitatus propter iustificationem nostrã. Hinc iam patet, quòd nullus habeat eam iusticiam, quam lex requirit.

Iam sequitur tertia quæstio de vsu legis, quis sit. Vsus legis diuinæ est triplex: scilicet externus, internus & spiritualis. Externus pertinet ad hunc externum hominem, vt honestè in hac vita viuamus, quem vsum habet communem cum ciuilibus & humanis legibus. Internus pertinet ad veterem hominem: nam nobis lex reuelat iram Dei monstrato peccato. Spiritualis vsus pertinet ad nouum hominem, vt fide incoemus obedientiam Deo præstare secundum suam le-

gem, quantùm quidem fieri potest in hac corruptione, quæ obedientia Deo grata est propter fidem in Christum.

Sequitur quarta quæstio. Cùm enim pia mens audit legem pronunciare maledictos omnes, qui non præstant legi perfectam obedientiam, incipit legis sententiam metuere. Hîc proinde sciendum est, quòd Dei lex sit pijs abrogata & prorsus abolita, quantum quidem ad maledictionem attinet: Christus enim maledictionem legis in se pro nobis: modò in Christum credimus, recipit. Vnde Paulus: Christus factus est pro nobis maledictum. Et Ioh. 3. Omnis qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. Et in Epistola: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate, id est, à maledictione, quæ nobis pro iniquitate nostra deberetur. Atq; ita habemus breuiter dictum, quænam sit legalis iusticia: quòd legis operibus nemo iustificetur: Quis sit legis vsus: & quatenus lex Dei abrogata sit. Nunc de iusticia Christiana pauca dicenda sunt, vt intelligamus, qua in re Pharisaicæ præferenda sit.

Iusticia Christiana est obedientia Christi, credenti imputata. Iustus enim Euangelicè is dicitur, cui Deus peccata condonat, & imputat iusticiam Filij sui, & acceptat gratis ad vitam æternam. Quicunq; enim credit in Christum, dum à reo fit non reus, & ab iniusto fit iustus ob Christi iusticiam sibi imputatam, dicitur iustificari. Quòd autem iusticia Christi imputetur credenti, probatur multis scripturæ dictis. Qui credit in eum

in eum qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iustitiam. Et Roma. cap. 5. Quemadmodum inobedientia vnius hominis multi constituti sunt peccatores: Ita obedientia vnius Iesu Christi multi constituentur iusti. 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Quòd autem ad hanc Euangelicam iusticiam non requirantur opera legis, probant multa testimonia. Roman. 3. Arbitramur hominem fide iustificari absq; operibus legis. Et Galat. 2. Scimus quòd non iustificetur homo ex operibus legis, sed ex fide Iesu Christi, & nos in Iesum Christum credimus, vt iustificaremur ex fide, & non ex operibus legis. Hinc iam concluditur, quòd iustificatio Christiana sit credentis personæ in Christum absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Christum.

Hæc breuiter sint dictá de triplici iusticia: nunc pauca addam de discrimine: & primùm dicam, quomodo Christiana iusticia differat à legali iusticia. Deinde quomodo à Pharisaica.

PRIMVM ergò discrimen inter legalem iusticiam & Christianam est, quòd legalis ex operibus legis sit: Euangelica verò sine operibus legis. SECVNDVM, quòd legalis sit operantis, & Euangelica sit credentis. TERTIVM, quòd legalis non imputetur gratis, sed sit ex merito propriæ obedientiæ: Euangelica verò imputetur sine merito propriæ obedientiæ. QVARTVM, quòd legalis sit formalis, vt quæ ex

iustis actionibus hominis formetur: Euangelica verò imputatiua sit, cum iustæ Christi actiones credenti imputantur. Proinde iustificari dicitur legaliter, qui ab iniusto fit iustus ob suam iusticiam & legalis impletionem, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Sed Euangelicè iustificari dicitur, qui à reo fit non reus ob iusticiam Christi, quæ fide apprehenditur. Iusticia legalis est perfecta obedientia hominis ergà legem Dei, sed Christiana seu Euangelica iusticia est obedientia Iesu Christi, imputata credenti. Iustus legaliter est, qui iustè agit iuxta legis sententiam: sed iustus Euangelicè dicitur, cui Deus peccatum condonat, imputat iusticiam Christi, & acceptat ad vitam æternam gratis propter Christum: Iustificatio legalis est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem suæ obedientiæ ergà legem Dei: sed iustificatio Christiana seu Euangelica, est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientiæ Christi ergà Deum patrem.

Habemus discrimen inter iusticiam Christianam & legalem: nunc videamus, quomodo Christiana iusticia Pharisaicam iusticiam excedat. Excedit autem Christiana iusticia Pharisaicam his quatuor: Causa, qualitate, effectu, fine. Causa Christianæ iusticiæ est Deus, Christi meritum, & fides apprehendens oblatum beneficium: sed causa Pharisaicæ iusticiæ est hypocrisis hominis, ignorantia iusticiæ Dei, & externa traditionum humanarum obseruatio. Qualitas iusticiæ Chri-

stiana est in Christo obedientia & impletio legis: sed iusticia Pharisaica qualitas externa tantùm larua est ficta & mentita sanctimonia. Effectus iusticiæ Christianæ est nouitas spiritus, timor Dei, vera pietas, inuocatio, vera humilitas, patientia, & inchoata obedientia ergà legem Dei, adeò quòd fide iustificatus homo, nihil magis in votis habeat, quàm vt Deo obtemperet. Breuiter, summa eius voluptas in lege Domini est, postquam scit damnationem sublatam esse Christi merito: sed iusticiæ Pharisaicæ effectus, est superbia, gloriatio coram Deo, superstitio, contemtus proximi. Breuiter, talis est fructus, qualis arbor. Non enim potest mala arbor bonum fructum facere. Finis iusticiæ Christianæ est habere pacem cum Deo, accessum ad Deum, gloriam Deo tribuere, & tandem vitam æternam consequi gratis propter Christum: sed finis Pharisaicæ iusticiæ est sibi ipsi laudem tribuere, Deo eripere, & apud homines gloriari, quam tandem sequetur horribilis pœna, nisi fiat ad Dominum conuersio. Hæc iam sint dicta de triplici iusticia & earum differentijs, quas tenere admodum vtile est.

DE SECVNDO.

Quintum præceptum, Non occides, interpretatur Dominus, vt Pharisæorum falsam interpretationem confutet. Illi tantùm putauerunt externum homicidium prohiberi: At Christus penitiùs legem introspicit, & tria alia addit præter externum homicidium.

Audiuistis (inquit) quòd dictum sit antiquis:

tiquis: Non occides. Quisquis autem occiderit, tenebitur iudicio *id est, quicunq; hominem occiderit, reus erit coram iudicio: loquitur enim hic de externo homicidio & eius pœna, quæ est damnatio ciuilis per legem. Iudicium dicebatur, in quo Triumuiri sedebant, quando causarum diiudicatio erat facilis. Qui enim externum homicidium manu perpetrauit, sententia legis reus erat mortis, quam sententiam pauci potuerunt pronunciare. Hic tantùm loquitur de iudicio humano ex legis sententia. Iudicium enim spirituale satis notum fuit, quod erat maledictio. Sequitur interpretatio:*

At ego dico vobis: Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. *Hic iram ponit inter genera homicidij. Hanc prohiberi quinto præcepto non animaduertunt Pharisæi. Quare dicit:* At ego dico vobis, *quasi diceret, Pharisæi volunt, quòd solus is violet quintum præceptum, qui manu sua occidit hominem: sed ego dico vobis, quòd plus requirat ista lex. Nam prohibet etiam iram, quæ non proficiscitur ex iusta causa, & tendit ad bonum finem.*

Deinde addit & aliud peccatum quinti præcepti: Et quicunq; dixerit fratri suo Racha, *id est, qui vllo signo significat proximi contemtum, est reus coram Concilio. Præterea qui dixerit fratri suo, fatue, reus est gehennæ, id est, qui conuicijs & contumelijs obruerit proximum, reus est legis diuinæ, atq; adeò obnoxius pœnis inferni. Breuiter, quinto præcepto* probi-

prohibentur. 1. Omnia cogitata, quibus malè de proximo cogitamus. 2. Omnia signa contemtus proximi. 3. Omnia dicta acerba in proximum, vt conuitia, ludibria. 4. Externum homicidium. Et contrà, omnia opera mandantur, quæ cum his pugnant: vt candidè iudicare de proximo, signis ostendere candorem ergà proximum, benè loqui de proximo, & eius personam defendere & tueri aduersus iniuriam.

Cæterùm vt Christus ostendat, quàm sit necessarius amor proximi, & quàm sit perniciosa iniuria qua proximus afficitur, duo consilia, quæ argumenta continent, proponit.

Vnum sumitur à damno, in quod incurrit homo iniurius proximo coram iudicio diuino. Alterum à damno, in quod incidit coram iudicio humano, qui proximum læsit.

Prius sic habet: Si obtuleris munus tuum ad altare, &c. *proponit exemplum, quod conueniebat isti tempori & isti populo stante Republica Mosis. Est autem dicti huius hæc sententia: Deus non iudicat tuum munus sibi gratum & acceptum, si fratrem tuum odis: hoc est, nullus cultus Deo est acceptus, qui ab eo præstatur, qui charitate ergà proximum est vacuus. Sed quæ est huius Regulæ ratio? Deo nihil gratum est, quod ab eius hoste proficiscitur,* ἄδωρα γὰρ τῶν ἐχθρῶν δῶρα. *Iam autem Iohannes dicit: Si quis dixerit, diligo Deum, & odit fratrem, mendax est. Nam dilectionis Dei fructus perpetuus & naturalis est*

dilecti

dilectio proximi. Qui (ait Dominus) diligit me, seruat mandata mea. Vbi ergò fructus hic non adest, arborem quoq; abesse certum est. Quicunq; ergò proximum non diligit, frustrà sacrificium offert.

Oratio in scriptura sacrificium est, sed frustrà oras, si odis proximum. Gratiarum actiones sunt vituli labiorum, quos si vis Deo placere reconciliare priùs cum proximo, & posteà ex fide offerto. Crux est sacrificium modò fide temperata fuerit. Nam sine fide est iustum peccati supplicium. Sabbatismus est Deo gratus cultus, sed contaminatur proximi odio. Eleemosyna in scriptura dicitur sacrificium boni odoris, sed Paulus dicit: Si insumsero totam substantiam in pauperes, & charitatem non habeam, nihil sum. Atq; ita de omni opere, quod Deus requirit, iudicandum est. Hîc vnusquisq; seipsum examinet, & non adhibeat dolosam stateram.

SECVNDVM sic habet: Habeto beneuolentiam cum fratre tuo, cum adhuc in via es, &c. *Qui offendit & lædit proximum, incurrit in manus magistratus, & conycietur in carcerem, vnde non eximetur, donec pro damno satisfecerit. Quare ne hoc fiat, maturè tibi reconciliandus est proximus. Cum itaq; sine charitate & frustrà Deum colis, & in periculum coram Magistratu incidis, consultum est, vt sis proximo carus. Hûc accedit sententia Dei: Iudicium absq; misericordia sentiet, qui non fecerit misericordiam. Hûc parabola pertinet de debitore, cui Dominus condonauit totum debitum, &c.* Cate-

Cæterum Papistæ ex hoc loco suum Purgatorium extruunt, de quo hodiè in suis templis concionantur. Quibus respondeo.

I. In his verbis nulla fit mentio Purgatorij, sed carceris, in quem conijcitur à Magistratu, qui proximum læsit.

II. Qui confugiunt ad allegoriam, sciant se infirmo niti fundamento. Primùm enim nulla allegoria est recipienda, nisi quæ expresso verbo confirmari potest. 2. Nulla allegoria quæ pugnat cum analogia fidei est probanda. 3. Nulla allegoria, in qua vel est aliquid absurdi, vel ex qua aliquid absurdi sequitur, est admittenda. Huic proinde præcepto cum nullus satisfacere poßit, agamus pœnitentiam, confugiamus ad Christum, & deinde conemur Deo iuxta hoc præceptum obedire, quantum fieri potest per auxilium Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SEPTIMA post Trinitatis, Marci 8.

IN diebus illis, cum turba admodum multa esset, nec haberent quod manducarent, accersitis ad se Iesus discipulis suis, ait illis: Misericordia tangor ergà turbam, quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & si dimi-

dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. Quidam enim ex eis è longinquo venerant. Et responderunt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hîc satiare panibus in solitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Illi verò dixerunt: Septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et acceptis septem panibus, cum gratias egisset, fregit, deditq; discipulis suis, vt apponerent. Et apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos, & cum benedixisset, iussit apponi & hos. Come-

derunt autem & ſaturati ſunt, ac ſuſtulerunt quæ ſuperfuerant fragmentorum ſeptem ſportas. Erant autem qui comederant fermè quatuor mille, & dimiſit illos.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC anni tempore proponitur iſtud Euangelium, quia eſt meſſis: idq́ ideò, vt admoneamur, quòd fruges & fructus terræ generentur Dei benedictione, vnde admonebimur gratitudinis ergà Deum pro iſto munere. Statuere igitur abſq́ omni dubitatione debemus, quòd Deus terræ naſcentia nobis largiatur, ad huius vitæ ſuſtentationem, quibus reuerenter vti debemus tanquam donis, Dei manu nobis porrectis & datis, idq́ in Dei gloriam, proximi vtilitatem & ſtatus noſtri ſuſtentationem. Porrò ſumma Euangelij eſt, quòd præterquam quòd Chriſtus hoc miraculo probet ſe verum Meſſiam eſſe præditum diuina potentia, etiam oſtendat ſe habere curam eorum, qui ſe ſequantur, iuxta promiſſionem ipſius: Quærite primùm regnum Dei & iuſtitiam eius, & reliqua adijcientur vobis. Loci tres:

I. Sors eorum qui Chriſtum ſequuntur in hac vita.

II. Affectus Chriſti ergà eos, qui ſe ſequuntur.

III. Recta vtendi Dei donis ratio.

DE PRIMO.

Cùm turba multa esset, nec haberet quòd ederet, &c. *In hac turba tanquam in tabula ostenditur nobis, qualisnam sit sors eorum, qui Christum sequuntur in hoc mundo. Per multas enim tribulationes ad regni cœlestis possessionem peruenire oportet. Hæc turba venit in desertum, vbi non est panis, sed fames, periculum, mors. Eandem fortunam experientur omnes, qui Christum sequi volunt, ideò non frustrà Christus iubet, vt qui velit suus discipulus esse, abneget semetipsum, tollat crucem suam & se sequatur. Et Paulus: Omnes qui volunt piè in Christo viuere, persecutionem patientur. Verùm sit Deo gloria, sors tamen nostra melior est, quàm eorum, qui in mundo beati videntur. Nam finis & exitus erit lætus. Ideò Christus ait: Beati qui lugent, quia consolationem accipient.*

Sed quæ causa est, quòd discipuli Christi in hoc mundo affligantur: hoc mirum non est. Quod præcessit in capite, sequetur in membris, donec hic mundus steterit, idq́ue ideò, quia sunt in deserto, hoc est, in mundo inter membra Satanæ, quæ Christum & eius membra ferre non possunt. Id quod olim prædictum fuit: Semen serpentis mordebit calcaneum seminis mulieris, hoc est, Satan cum suo semine persequetur Christum & eius membra. Nam vbi Satan videt crescere Christi regnum, & suum destrui, fremit & irascitur, & tanquam saucius Leo insurgit aduersus oues Christi, vt eas de-

cas deuoret. Hoc est, quod Petrus dicit. Diabolus tanquam Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Leo enim amißis catulis & præterea famelicus, in quæuis quæ ei obuiam fiunt, insurgit, vt vastet, deuoret & perdat. Simile studium est Satanæ, quando videt se suos catulos amittere, id est, eos, qui prius fuerunt sub eius potestate, conuerti ad Christum, armat suos satellites aduersus Ecclesiam, vt alij eam oppugnent hypocrisi, alij Sophistica, alij tyrannide, alij scandalis & schismatibus, quemadmodum omnibus temporibus fecerat, & hodiè non cessat, & si aliud non potest, conatur eam fame necare in deserto. Verùm Christus contrà regnum, quod suo sibi acquisiuit sanguine, fortiter tuetur, dat Spiritum sanctum, dat panem, excitat pios Doctores, qui pabulo cœlesti eam pascant, & in medijs periculis adest opitulator, quemadmodum hac præsenti facto declarat, vsq; adeò furiosus Satan & rabiosi hostes Ecclesiæ non præualebunt aduersus eum. Nam ipse excubias agit super Ecclesia, & eam strenuè tuetur. Nec est quòd quisquam aliter existimet Christum hodiè affectum esse ergà suam Ecclesiam, quàm fuit ergà hanc turbam. Tametsi enim non semper Ecclesiam suam visibilem miraculis defendit, tamen spiritualiter inuisibiliterq; non minora miracula hodiè edit in gubernanda Ecclesia. Non est enim personarum apud ipsum respectus, sed fidei & bonæ causæ. An non magnum miraculum est, quòd illum vnicum virum beatum Lutherum, Satan & totus mundus ad-

uersus ipsum armati, non potuerint pilum capitis eius mouere? An non magnum miraculum est hodiè, quod Pontifex cum florentißima mundi parte non poßit ECCLESIAM abolere? Conatur quidem Papa cursum Euangelij flumine sanguinis Martyrum impedire, sed quò plures occiderit, eò plures quasi ex eorum sanguine nascuntur, sicut in Hispania & Gallia hodiè videre est.

Muniamus ergò nos contra furores Satanæ & potißimum contra scandalum deformitatis & paupertatis Ecclesiæ, nec deficiamus à Christo propter vlla terriculamenta Satanæ, nec abijciamus confeßionem, etiamsi famem nos in hoc deserto pati sit necesse, nec sinamus nos moueri eorum exemplo, qui propter persecutionem & famem discedunt à Christo, quemadmodum populus Iudaicus fecit, dum fame & persecutionibus à vicinis hostibus premeretur. Ita enim Hieremiæ Prophetæ contumeliosè restiterunt, quemadmodum legitur, Hier. 44. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te, sed faciendo faciemus omne verbum, quod egreditur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cœli (id est, Soli,) & libemus ei libamina, sicuti fecimus nos & patres nostri in vrbibus Iuda, & in plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene erat nobis, malumq; non vidimus. Verùm ex eo tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cœli, & ei libare libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame consumti sumus. Sed quid respondet illis Hie-

remiæ sanctus ille Propheta? Non ita est, inquit, sed propter abominationes vestras & multa scelera vos punit Deus, & quòd nolueritis ambulare in præceptis Domini. Ad eundem modum hodie multos inuenies, qui ob famem, caritatem annonæ & alia incommoda, volunt deficere à Christo & eius Euangelio. Dicunt enim: Quando habuimus Missas, quando Monachos aluimus, quando Sanctos inuocauimus, abundauimus omnibus bonis, sed postquam hæc noua doctrina venit, plurima cum illa mala venerunt, non est tantus timor Dei (inquiunt) minor est inter homines charitas, maiora & frequentiora dissidia, maior tyrannis, omnia cariora sunt. Ita se homines excusant, ne sequantur Christum. Sed si vis scire causas horum malorum, ego dicam. Seruus sciens voluntatem Domini (inquit Christus) vapulabit plagis multis. Nos scimus quod rectum est, & non facimus. Ideò Deus nos punit pluribus plagis. Deinde & aliæ sunt causæ, nempè tyrannis Diaboli, qui magis sæuit in Ecclesiam Christi, quàm in alios cœtus mundi, idq; Deo permittente, vt probentur electi, id est, vt periculum faciat de ijs, qui verè Christo adhærent, & eum corde colunt & non labijs. Vos igitur adhortor propter Christum & propriam vestram salutem, vt malorum hominum blasphemis vocibus non permittatis vos corrumpi, vt à Christo deficiatis, propterea quòd oporteat illum in desertum sequi, vbi est crux, vbi est fames, vbi sunt lupi, vbi mille mortis pericula: Imò potiùs mentes nostras in cœlum leuemus,

vbi Christus sedet ad dexteram Patris in gloria cœlesti. Neq; enim alia via nos in cœlum perueniemus quàm ipse, qui est caput & nos membra. Is in hac vita famem & frigus & alia dura passus est, hæc & nos patienter feramus, quod si fecerimus, olim illo glorificabimur.

DE SECVNDO.

Et ait Dominus ad discipulos: Misereor super turba, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. *His verbis describitur affectus Christi ergà turbam se sequentem. Dolet corporis famem, multò magis putandus est dolere animæ famem. Nam vt anima corpore multò est nobilior, ita animæ fames multò est perniciosior. Quid facit ergò misericors Dominus? Corpus alit corporali cibo, animam spirituali, corpus pane terreno, animam pane cœlesti, hoc est, verbo Dei. Hîc ratio nostra quæ vult sapere in rebus diuinis, etsi stulta est, quærit: Quid? an non Christus est Deus? Cur igitur non statim edito miraculo illos pauit? aut sine pane illos sustentauit? Noluit ordinem naturæ sine magna causa mutare. Ordo autem diuinitus institutus est, vt quemadmodum corpus pane, ita anima alatur & sustentetur verbo Dei. Et hoc est, quod dicitur in Mose: Non in solo pane viuit homo, sed ex omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Non ergò vult, vt aliquid contra hunc diuinum*

ordinem

ordinem expectemus, sed vt ipsius diuina misericordia nitamur, expectantes ab eo auxilium in tempore oportuno. Hunc diuinum ordinem fanatici inuertunt. Scribitur de duobus Eremitis, qui, cùm incidissent in latrones, nec haberent quod ederent, grauem famem sunt perpeßi, quorum tandem latrones miserti, panes eis præbuerunt comedendum. At illorum vnus ait: Non comedam, nisi panis mihi diuinitùs detur. Alter accepit cum gratiarum actione, & comedit, & paulò pòst, qui expectauit de cœlo panem, mortuus est fame, & alter euasit incolumis, qui non miraculum expectauit, sed tanquam ex manu Dei sumsit panem sibi à latronibus oblatum. Anabaptistæ hodiè etiam hunc ordinem inuertunt. Christus iußit prædicari Euangelium, vt illo alatur anima tanquam pane spirituali, sed Anabaptistæ, contemto verbo nouas reuelationes expectant sine verbo. Vnde fit, vt in laqueos Diaboli incidant, qui se conuertit in Angelum lucis, vt eos præcipitet in damnationem. Vt ergò ordinem diuinitùs institutum non inuerteret Christus, differt miraculum. Sed tandem vincit affectum, quem ergà suos habet plùs quàm paternum. Nam qualis sit Christi affectus ergà suos, non solùm Euangelista in hoc Euangelio ostendit, cùm dicit: Misericordia commoueor ergà turbam, verumetiam Propheta Iesaias cap. 49. pulcerrima figura ostendit: Nunquid (inquit) obliuisci potest mater infantis sui, vt non misereatur filij vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in

manibus meis descripsite. Hunc affectum Christi ergà suos etiam parabola de filio prodigo pingit. Quid dicam de similitudinibus & parabolis? Crux Christi ostendit, qualem Christus habuerit ergà suos affectum. Adeò enim nos amauit adhuc hostes, quòd ignominiosissimam mortem pro nobis redimendis subiret. Sed quò hæc spectant? Primùm eò, vt induamus filialem affectum ergà Deum Patrem & Dominum nostrum Iesum Christum. Deinde, vt agnito eius ergà nos amore, nihil sit nobis in vita charius, nihil dulcius, nihil preciosius, quàm eius voluntati nos totos subijcere, ac ipsius voci obtemperare, in qua re consistit perfectio Christiana in hac vita. Ita legimus patrem nostrum Abrahamum fecisse, qui postquam audisset à Domino: Ambula coram me, & esto perfectus, accipit mandatum, vt filium suum vnigenitum Isaac, quem peperit ei Sara in senectute, mactaret. Sed quid ille? Mox voluntati Domini obediuit, & instructa lignorum strue filium mactare voluit, sed Angelus Domini eum retraxit. Hoc facto Dominus ait ad Abraham: Iam scio quòd times me. Videmus hîc in Patre nostro Abraham, quo fuerit ergà Deum obedientiæ studio, qui ne filio suo vnigenito parcere voluit, sed mactare ad mandatum Domini. Sed proh dolor, multos inuenies, qui ne vnum quidem affectum iussu Dei clementissimi Patris iugulare volunt, tantum abest, vt Patris Abrahæ exemplum imitari cupiant. Præterea affectus Christi paternus ergà nos, debet nos admonere similis beneuo-

lentiæ & amoris ergà fratres. Exemplum dedi vobis (inquit) diligite vos inuicem, sicuti ego vos dilexi.

DE TERTIO.

Miraculum hoc præsens, quod Deus septem panibus & paucis pisciculis alit quatuor millia hominum, eò spectat, vt confirmet veritatem Euangelij Christi, & augeat fidem turbæ præsentis, de quo plura iam non dicam, sed volo nonnihil de modo rectè vtendi donis Dei loqui, quo nos excitemur ad gratitudinem ergà Deum, & rectè vtamur benedictione Domini.

PRIMVM ergò hoc obseruandum est, quòd in manibus Christi orantis & gratias agentis Patri cœlesti crescat panis, vnde docemur omnem benedictionem à Domino esse, quemadmodum Paulus. 1. Timoth. 4. docet, cùm ait: Omnis creatura Dei bona est. Hîc paululum subsiste, & cogita res quas habes, cibum & potum esse Dei creaturam, non tuam creaturam. Quare furem agis, si ab inuito quicquam abstuleris, quod facis quoties vteris creaturis Dei sine gratiarum actione & inuocatione Dei. Quicquid enim habes tanquam tuum, alienum est & illicitum, nisi illud ab eo petas. Hinc est quod Christus doceat suos orare: Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Vide hîc: Idem Panis dicitur noster & Dei. Noster est, quando labore partus est iusto, Dei est, quia ipsius est creatura, qua non licet tibi vti, nisi anteà eam ab ipso petieris. Propterea Paulus etiam addit: Sanctificatur enim per verbum Dei & precationem. Sanctificatur, id est, eius vsus fit

nobis purus & licitus, vt ipsa creatura vti poßimus conscientia bona. Sed quomodo sanctificatur? per verbum & precationem. Per verbum quidem fidem intellige, quam verbum requirit. Ex verbo enim fide apprehensa duo profitemur nos credere: VNVM, creata esse omnia hominum causa à Domino pro immensa ac infinita sua sapientia. ALTERVM, nos ex eorum esse numero, qui ius illud iustæ in reliqua animantia dominationis in Adamo deperditum, per gratiam in Christo receperimus, vt hanc vitam tueamur, quam ipsius amplificandæ gloriæ impendamus. Hanc fidei profeßionem sequitur oratio, vt nobis det Dominus, vt bona conscientia dapibus ab ipsius manu acceptis cum omni timore ac reuerentia frui poßimus. Postremè gratiarum actione, repetitis etiam precibus, conuiuia nostra claudemus, ita nobis sanctificantur cibi. Verùm ij, quibus non hoc pacto sanctificantur cibi, duplicem iniuriam faciunt. PRIMVM enim Deum spoliant suo honore, quem non inuocant & agnoscunt datorem omnium bonorum esse. DEINDE creatura Dei in vita abutuntur, vnde Paulus dicit, creaturam vanitati subiectam esse. A qua vanitate Deus apud Oseam, Cap. 2, promittit se liberaturum creaturam. Etsi autem hæc, quæ iam dicta sunt, satis mouere nos poßunt, vt rectè vtamur creaturis Dei exemplo Christi, tamen vt magis nostra socordia vincatur, rationes quasdam recitabo, quæ nos commouebunt.

PRIMA, ipse Christus, qui omnia condidit, petije

petijt & egit gratias, quoties donis Dei fuit illi vtendum, multò magis id nos decet facere, qui prorsus mendici sumus in conspectu Domini.

SECVNDA, pulli coruorum suo more inuocant, & Dominus eos pascit. Vnde Dauid dicit, Dominum dare escam pullis coruorum inuocantibus eum. Coruus enim pullos suos implumes non agnoscit pro suis, quare eos deserit, sed Dominus, ne pereant, vermiculis illos alit, donec nigrescant, tùm enim mater redit, & agnitos alit.

TERTIA, Turcæ bis in die conueniunt ante prandium & cœnam, petituri benedictionem Domini, & nos Christiani negligimus.

QVARTA, Ethnici semper sua prandia inceperunt à sacrificijs & inuocatione, tametsi rectè inuocare non potuerunt.

QVINTA, Ecclesia inde vsq; ab initio mundi vsura donis Dei, incepit à benedictione. Nihil enim inuocatione fuit illi frequentius. Nam precibus nostris Deum inuitamus ad nostra prandia, cui sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA OCTAVA post Trinitatis, Matth. 7.

CAuete vobis à Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces.

paces. A fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis vuam, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, putris autem arbor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos facere. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem conijcitur. Igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Non quiſquis dicit mihi: Domine, Domine, introibit in regnum cœlorum, ſed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCasio huius Euangelij duplex fuit. Vna erat doctrina Christi, quàm in 5. 6. 7 capite proposuit Dominus. Altera falsorum doctorum apud Iudæos vanitas, qui partim deprauabant Doctrinam Mosi & Prophetarum, partim abolebant. Mandat ergò omnibus Dominus, vt & discant, quæ recta sunt, & caueant à corruptelis falsorum Doctorum. Proinde hîc Dominus Medicus animarum, imitatur fideles corporum Medicos. Nam vt illi, postquam veram medicinam tradiderunt, quæ noxia sunt cauenda docent: ita filius Dei Saluator ac Medicus noster, primo quidem loco præscribit animæ salutarem medicinam, posteà verò, quæ cauenda sunt, monet. Summa autem huius Euangelij hæc est, quòd vt fugiendi sint falsi Prophetæ, qui ex fructibus suis agnosci possunt, ita vera pietas non sit in vana religionis professione, sed in vera pœnitentia & conuersione. Loci tres:

I. Mandatum vitandi falsos Prophetas.

II. Falsorum Prophetarum descriptio.

III. Præmonitio Christi: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem, &c.

DE PRIMO.

Cauete à falsis Prophetis, &c. Hoc mandatum Christi vniuersale est, quod ad omnes

hominesper tinet, quare diligenter perpendendum eſt & obſeruandum. Verùm in hoc mandato tria ſunt ſpectanda: Neceſsitas, obligatio, & vſus, de quibus ordine dicam.

Neceſsitas ſane maior eſt, quàm vulgus intelligit. Nam Diabolus hoſtis Chriſti & humani generis inimicus, nihil non facit, vt vel regnum Chriſti prorſus aboleat, vel deformet ſcandalis. Ad quod vtitur varijs technis ſuo more. Aut enim doctrinam ſanam prorſus tollere conatur, quemadmodum in Turcia fecerat, aut eam corruptelis ſuis deprauare nititur, quemadmodum in Paradyſo fecit, & poſteà omnibus temporibus, aut Sacramenta mutilat & peruertit, ſicuti in Papatu & in multis locis fecerat, aut mores & vitam hominum ſuo veneno inficit. Scripturam igitur & ſanam doctrinam inuadit, vt vnum ad minimum ex his quatuor obtineat: 1 Vt perſuadeat nobis, quòd non ſimus curæ Deo. 2. Vt tentemus aliquid contra noſtram vocationem facere. 3. Vt inſtituamus cultum contra mandatum Dei. 4. Vt omnia turpitudine & iniuſtitia inuoluantur. Quoduis horum effecerit hoſtis iſte, homines captiuos tenet. Nam qui Dei prouidentiam negat, Epicurus damnatus eſt: qui vocationem ſuam fraudulenter obit, infideli deterior eſt: qui cultum inſtituit contra Dei interdictum, Deum contemnit, & eſt Diaboli potiùs, quàm Dei ſeruus, qui vitam turpem viuit ſeruus eſt peccati, & ſtipendiarius mortis & Satanæ. Sed quid remedij eſt contra hæc mala? Doctrina puri-

tas, &

tas, & abstinere à falsis Prophetis. Doctrinæ enim puritas nos Deo esse curæ docet, adeò quòd Dominus in numero habet omnes pilos capitis nostri: eadem nos retinet in inuocatione nostra: & formam veram colendi Deum tradit: Præterea veræ sanctimoniæ ac vitæ inculpatæ transigendæ regulam continet. SECVNDVM, quod spectandum admonui in hoc primo loco, est obligatio. Quæri autem potest, an hæc obligatio sit omniũ, aut tantùm gubernatorum Ecclesiæ. Multi enim putant se excusari, si eis obtemperent, qui habeant ordinariam vocationẽ: quibus propheta Ezechiel, cap. 3. Imò Spiritus Christi, qui in Ieremia loquitur, respondet his verbis: Speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si ego dixero ad impium, morte morieris, & non annunciaueris ei, nec locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinẽ autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab iniquitate sua, & via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autẽ animam tuam liberâsti Hoc Prophetæ dictum satis ostendit errare eos, qui putãt satis esse, si suis parochis obtemperauerint, siue benè siue malè doceant. Si sic esset, Turcæ & ethnici essent saluandi, quorum multi suis obtemperârunt doctoribus. Sciendũ est igitur, obligari omnes, vt falsos Prophetas fugiant, tanquam suæ salutis pestes. Nam mandatũ Christi est manifestum, quod hîc datur omnibus: loquitur enim turbis: Et Ioh. 1. Epistola

4. ait: Ne cuiuis spiritui credatis: sed probate spiritus, an ex Deo sint, quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum. Et Christus dicit: Oues meæ vocem meam audiunt. Sed quid hîc facit tyrannus Papa. Dicit, ad se & suos rasos pertinere dijudicationem doctrinæ. Quid quæso impudentius cogitari aut dici potest? an non hoc est sponsæ Christi imperare, & dominium sibi vsurpare in sortem Domini, contra prohibitionem Petri Apostoli, cuius successorem se esse gloriatur? Iohannes Baptista dicit se ministrum sponsæ esse: sed Papa vult sponsæ dominari. Christus cupit sibi sponsam seruari castam: sed Papa eam nefando adulterio contaminat: proponit ei doctrinas Dæmoniorum, quibus adulterari discit. Paulus dicit: Desponsaui vos vni viro, vt vos virginem castam exhibeam Christo. Hæc desponsatio fit per fidem purißimi & castißimi verbi: Sed Papa, qui se Petri successorem gloriatur, hanc virginem mille adulterijs conspurcat: quando eam abducit ab amplexu Christi sponsi ad idolatrias & cultum sanctorum.

TERTIVM, quod spectandum proposui in hoc primo loco, est vsus huius prohibitionis: Cauete à falsis Prophetis: qui vsus sanè est multiplex.

PRIMVM enim hæc prohibitio monet fore in Ecclesia falsos Doctores, quòd Dominus etiam significauit parabola de homine mittente bonum semen in agrum, & inimico, qui venit, & in eundem seminauit zizania. Tanta enim est rabies Diaboli, vt nunquam

quiescat,

quiescat, quin verbum Dei corrumpere conetur: quod facere cœpit statim conditis primis parentibus in Paradyso: & hodiè (proh dolor) in toto terrarum orbe grassatur. Hoc cùm scimus, diligentiores nos esse & cautiores oportet.

SECVNDO, *hæc prohibitio:* Cauete à falsis Prophetis: *excitare nos debet ad acrius veræ doctrinæ studium: vnde Paulus optat, vt Philippenses crescant in omni cognitione Et Christus dicit: Scrutamini scripturas, & discite à me. Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.*

TERTIO, *hæc prohibitio conuincit, quòd Ecclesia & poßit deponere falsos Doctores, & in eorum locum substituere veros Doctores. Frustrà enim iuberemur à falsis Prophetis abstinere, nisi eos deponere liceret ab officio & docendi munere, & veros ministros in eorum locum substituere. Laudandi igitur sunt pij Reges & Principes, qui de reformatione Ecclesiarum & conseruatione ministerij verbi sunt soliciti.*

QVARTO, *ostendit & hæc prohibitio, quomodo sint accipienda verba eorum qui docent. Si vera docent, audiendi sunt, non secus atq; Deus ipse. Ita enim ait Dominus: Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Si falsa docent, sunt non secus atq; Satan ipse fugiendi. Nam vt Satan Euam seduxit mala doctrina: ita qui falsa docent, homines à gratia Dei,*

imò à regno cœlesti deturbant, quemadmodum in Papatu factum esse nemo non nouit.

DE SECVNDO.

Qui veniunt ad vos in vestitu ouium, sed intus sunt lupi rapaces. In huius loci declaratione quinq; ordinè videbimus. 1. Vnde veniant falsi Prophetæ & quo. 2. Quæ sint illorum in scriptura appellationes: vnde periculi magnitudo intelligi potest. 3. Quæ sit externa species falsorum Doctorum. 4. Quodnam sit illorum studium, quæ intentio. 5. Quas habeant notas, vnde à veris Prophetis discerni queant.

Si quæris vnde veniunt & quo? Breuiter respondeo: veniunt à Satana excitati, idq; in vineam Domini hoc est, in Ecclesiam. Exempla sunt multa. In paruam illam Ecclesiam Adam, Euæ, Abelis, venit falsus doctor Cain, qui armatus à Satana, proprium fratrem tandem propter diuersam religionem occidit. Deinde multi sunt secuti falsi Prophetæ vsq; ad diluuium, quo & ipsi falsi Doctores, & ipsorum discipuli sunt puniti. Mox à diluuio rursus Satan misit falsos Doctores in Ecclesiam, qui adeò vineam domini vastârunt, quòd veritas Dei solummodò manserit apud paucos quosdam de familia Sem. Sic & posteà vsq; ad Christum semper in Ecclesiam falsi Doctores subintrarunt, & sæpißimè penes ipsos fuit summa rerum administratio, cùm politica tùm Ecclesiastica. Resuscitato Christo, multi venerunt falsi Prophetæ, & omnibus tempori-

bus

bus fuerunt plurimi. Papa tandem verus Antichristus innumeros emisit hæreticos, Monachos potißimùm, qui miserrimè Ecclesiam Christi falsa doctrina lacerarunt. Et hodiè paßim sunt falsi Doctores. Breuiter, vbicunq; Christus suum bonum semen iacit in agrum, ibi Satan mox addit suum semen zizaniorum. Christus igitur non frustrà hortatur, vt caueamus à falsis Prophetis.

Scimus vnde veniant falsi Doctores, & quo veniant: iam vt periculi magnitudo perpendatur, quædam ex ipsorum nominibus recitabo: 1. Vocantur generali nomine falsi Prophetæ, id est, tales qui videntur esse veri Doctores, habentes ordinariam successionem & potestatem, & sunt nihilominus mendaces, vt qui in locum veræ doctrinæ Satanica mendacia & humana somnia substituunt, quales in Papatu fuerunt multi. 2. A Iohanne Apostolo vocantur spiritus mali, tùm quòd à Satana, qui malus est, sint mißi, tùm quòd sint alijs occasio mali & damnationis. 3. A Iuda Apostolo vocantur nubes sine aqua, similes Cain, Balaam & Choræ. Vah ipsis, inquit, nam viam Cain ingreßi sunt, & de deceptione mercedis, qua acceptus fuit Balaam, effusi sunt, & contradictione Choræ perierunt. 4. Vocantur à Paulo canes, cùm quia lacerant verbum Dei, tùm quia oues ab ipso ouili Christi arcent. 5. Vocantur mali operarij, quia malè laborant, & finis laboris eorum cùm ipsorum exitium, tùm eorum damnatio, qui eis auscultant. 6. Vocantur

tur ab Apoſtolo Iohanne Antichriſti. Non quòd negant Chriſtum, ſed quia doctrinam Chriſti peruertunt, & vita ſua Chriſto aduerſantur. 7. A Paulo vocantur inimici crucis Chriſti, quia non tribuunt ſalutis principium, medium & finem vnius Chriſti merito. In hoc Euangelio dicuntur lupi, ſed habentes laruam ouium, hoc eſt, ſimulantes ſe homines manſuetos eſſe: ſed fraudibus tamen occultè in ouile Chriſti inſtar lupi inſilientes, lacerantes & occidentes oues Chriſti falſa doctrina, & ſimulata ſanctimonia.

Sed quæ eſt externa ſpecies falſorum Doctorum? Veniunt, inquit Chriſtus, in veſtitu ouium. Loquitur hîc Dominus non in genere de omnibus malis Doctoribus, ſed tantùm de vno genere. Nam quidam ſunt, qui benè docent & malè viuunt: quidam qui malè docent, & malè viuunt: quidam qui malè docent, & benè videntur viuere. De hoc tertio Prophetarum genere hîc Dominus loquitur. Nam lex his maximum eſt periculum.

Quodnam eſt eorum ſtudium? Hoc docet Chriſtus pulchra imagine, cum eos dicit lupos eſſe. 1. Vt lupus hoc ſtudet, vt oues ob ouili auertat. Deinde vt abigat in ſiluam. Tertiò, vt deuoret & perdat: ita falſi Prophetæ oues, id eſt, pios & manſuetos homines, fraudibus conantur abducere à vera Eccleſia, & abigere in deſertum, vbi non eſt pabulum verbi Dei, vt eis dominentur, & ad poſtremum trucident non tàm corpora, quàm animas. Quàm hoc verum ſit docet Turcia à ſuo

malo Propheta decepta: docet Papatus ab Antichristo Romano in errorem præcipitatus: docent multæ nationes, quæ à Libertinis & Anabaptistis in horribiles furores sunt abductæ.

Sed dicis: Quomodo possum ego rudis & imperitus in hac opinionum varietate iudicare, qui sint veri & qui falsi Doctores? Vt possimus iudicare & discernere inter pastorem & lupum, Christus nobis lupi notas monstrat, & suis proprijs notis falsos Doctores delineat. Veniunt, *inquit*, ad vos in vestitu ouium. *Videntur, si laruam externam respicis, sanctissimi, imò Angeli Dei: verùm si laruam detrahis, lupos agnoscis, primùm, quia non sonant vocem Christi, imò alieno sono abducunt oues Christi à vero suo ouili in desertum, vt hominum conscientias occidant, & animas eorum perdant. Atq; hæc est vna nota. Addit præterea & aliam cùm ait:* à fructibus eorum cognoscetis eos. *Hic diligenter cauendum est, ne folia pro fructu agnoscas. Mala interdum arbor habet speciosa folia, & rursus bona nonnunquam fructum quidem copiosum habet, sed folia non ita speciosa. Sed quinam sunt veri Prophetarum fructus? Sunt triplices: Cultus, doctrina, mores conformes doctrinæ. Verus Propheta cultum, doctrinam, & mores habet iuxta præscriptum verbum Dei. Falsus Propheta habet cultum ab hominibus excogitatum, doctrinam humanarum traditionum, & mores externè quidem honestos, sed meram hypocrisin redolentes.*

DE TERTIO.

Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. *Hoc Domini dictum duplicem doctrinam continet: vnam de damnandis, alteram de saluandis. Loquitur autem de ijs, qui in externa Ecclesiæ societate sunt: nam de alijs, non dubium est quin damnentur. Sed quinam damnantur? qui gloriantur de Christo, & non faciunt voluntatem Patris cœlestis. Quinam sunt illi? qui iactant fidem quam non habent, id est, profitentur fidem sine pœnitentia & pia vita: hos damnari pronunciat Christus: neq; id mirum est. Nam huiusmodi horribiliter peccant. Primùm peccant mendacio, quia Deo mentiuntur. 2. Contumelia, quia abutuntur sanguine Christi effuso pro nobis, non vt indulgeamus omnibus furoribus libidinum & tyrannidis: sed vt deleatur peccatum, & Deo sanctificemur. 3. Peccant furto, quia spoliant Deum suo honore. 4. Homicidio, quia primùm seipsos falsa persuasione, deinde & proximum occidunt malo exemplo. 5. Prophanant templum Spiritus sancti. Quinam saluantur? Qui faciunt voluntatem Patris cœlestis. Verùm hîc multi impingunt: 1. Qui gentes saluari dicunt, qui honestè in mundo viuunt: quos confutat hoc dictum: Qui non credit, ira Dei manet super eum. 2. Qui dicunt, suam regulam esse voluntatem Dei, contra quos*

Chri-

Chriſtus dicit: Fruſtrà me colunt docentes mandata hominum. 3. Qui dicunt, legem eſſe voluntatem Dei, quod quidem verum eſt, ſed ſi, qui hanc voluntatem facerent, ſaluarentur, tùm nemo ſaluaretur. Quæ eſt ergò voluntas, quam facientes ſaluantur? Chriſtus reſpondet Iohan. 6. Hæc eſt voluntas Patris, vt credant in eum quem miſit ille. Sic enim dicit Dominus: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Hæc fides habet ſecum pietatem & charitatem germanos ſuos fructus, quos edunt pij per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA NONA POST Trinitatis, Lucæ 16.

IEſus dicebat ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues, qui habebat Diſpenſatorem, & hic delatus eſt apud illum, vt qui diſſiparet bona ipſius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem diſpenſationis tuæ. Non enim poteris poſthac diſpenſare. Ait autem Diſpenſator intra ſe: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me diſpenſationem? Fodere non valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt, cùm amotus fuero à

diſpenſatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaq; ſingulis debitoribus Domini ſui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitq; illi: Accipe cautionem tuam, & ſede citò, & ſcribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu verò quantum debes? Qui ait. Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam, & ſcribe octoginta. Et laudauit Dominus Diſpenſatorem iniquum, quòd prudenter feciſſet. Quia filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs

lijs lucis in natione sua. Et ego vobis dico: facite vobis amicos ex mammona iniusto, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

ENARRATIO TEXTVS.

HORtatur Christus in hoc Euangelio suos discipulos ad beneficentiam ergà proximum, idq; parabolico exemplo, cuius summa hæc est: Oeconomus alicuius hominis prædiuitis est sollicitus, quid sibi amoto ab officio fiat, multò magis Christiani, qui sunt Oeconomi Dei in varijs donis debent esse soliciti, quid sibi eueniat, reddita ratione, id est, vbi ex hac vita excesserint. Verùm vt Oeconomus quærit amicos in mammona iniquitatis, qui se amotum ab officio recipiant: Ita Christiani suis bonis & donis obstringant sibi pauperes, qui suo testimonio in æterna tabernacula se recipiant. Hæc Euangelij præsentis est summa, verùm vt nobis in instructionem vberiorem cedat, quatuor tractabo locos. Loci quatuor:

I. Reprehensio abusus donorum Dei.

II. Beneficentiæ erga pauperes causæ.

III. Quærela quòd filij huius seculi sint prudentiores filijs lucis.

IIII. Vsus diuitiarum, & merita bonorum operum.

DE PRIMO.

Cùm textus hîc proponit nobis dispensatorem, qui dissipauit bona Domini sui, in vniuersum repre-

benditur abusus donorum Dei. Nam quis est, qui donis sibi à Deo collatis non magna ex parte abutitur? Hoc quale sit, aliquod exemplis declarabimus. Sapientia data est alicui, vt alios imperitos & rudes iuuet ac regat consilijs, sed nunc dolo & imposturis seruit. Diuitiæ conferantur ad Ecclesiæ membra fouenda, at nunc inutilibus pompis & sumtibus impenduntur. Lingua concessa est homini, vt ea vtatur ad docendum, quæ honesta & pia sunt, & ad ferendum veritati testimonium, sed nunc quid fit? maledictis, conuicijs, periurijs, obtrectationibus & blasphemijs ancillatur. Vires collatæ sunt ad iusticiæ & rerum bonarum defensionem, at nunc tyrannorum præsidia sunt, quibus vtuntur ad euertendam veritatem, ad euertendas honestas Respublicas. Ad eundem modum alia dona Dei sunt in magno abusu, qui abusus sanè non aliunde proficiscitur, quàm ex his fontibus.

PRIMVM, peccatum quod in nobis habitat huiusmodi germina producit, & quò minus fuerit spiritus imperio subactum, eò plura mala progignit. Est enim omnium malorum camarina profundißima, quæ in totum in hac vita expurgari nequit.

DEINDE, ipse Diabolus aduersarius noster sitiens damnationem nostram, insidiatur hominibus, & quærit mille perdendi vias, vt regno Christi in hoc mundo abolito, vel in angustißimum redacto, suum regnum stabiliat.

TVM, peßima mundi exempla, quibus incitamur

mur ad imitationem Mala enim consuetudo, vt quidam ait, pabulum est nequitiæ. Et Paulus ait: Exiguum fermentum corrumpit totam massam.

AD HAEC, hoc malum etiam auget gubernatorum negligentia, qui homines non cogunt disciplina seueriori ad rectè faciendum officium. Verùm nos qui Christiani dici gloriamur, deberemus retineri in officio, harum rerum cogitatione.

PRIMVM, mandatum Dei perpetuò nobis in animo fixum, commonefaceret nos de officio.

DEINDE, honestas ipsa & virtutis decus nos extimularet, ne turpiter donis Dei abuteremur.

TERTIO loco rei dignitas stimulos adderet. Quid enim dignius filijs Dei est, quàm vt se conforment ad exemplum clementissimi Patris.

QVARTO loco vocatio nostra. Sumus enim vocati ad sanctitatem, vt & nos sancti simus, & sanctus sit rerum, quas Dominus nobis concessit, vsus, hæc cogitare seriò debemus.

DE SECVNDO.

Cùm totum hoc Euangelium proponatur, vt nos ad beneficentiam ergà proximos nostros excitemur: dicam de beneficentia hac ordinè: Primùm causas recitabo, quibus ad beneficentiam nos excitari oporteat. Deindè de fructibus. Tùm de beneficentiæ modo iuxta certas regulas.

Deus in lege magnam rationem videtur proponere, cùm dicit; Diligas proximum tuum vt teipsum.

Quasi

Quaſi dicat, hæc vna ratio eſt, cur nos mutuò diligamus quòd homo homini ſit proximus. Cuius dilectionis pulcerrimum exemplum proponitur in Samaritano, qui hominem, qui inciderat in latrones, adeò ſolicitè & diligenter curauit. Beneficentia igitur præſtanda eſt homini ab homine, quia homo homini proximus eſt, idq́; multis rationibus: 1. Ratione creationis, idem enim Deus creauit nos homines. Nunc videmus quanta ſit in multis animantibus pietas, quæ ſe mutuis officijs iuuant & alunt, vt in ciconijs videre eſt. 2. Homo homini eſt proximus ratione ſimilitudinis, nam omnes homines ad Dei ſimilitudinem conditi ſunt, & habent omnes eandem humanam naturam. 3. Homo homini proximus eſt ratione communis vitæ & humanæ ſocietatis. Atq; hæc triplex ſocietatis ratio eſt nobis communis, non ſolùm cum omnibus Chriſtianis, verumetiam cum omnibus in mundo hominibus, Ethnicis & Iudæis. Verùm Chriſtianus Chriſtiano proximus eſt, primùm ratione myſtici corporis. Nam omnes qui in Chriſtum credimus, Chriſtum induimus, & eius membra ſumus, & ipſe caput noſtrum, & viuimus ex eodem ſpiritu Chriſti. Hæc ſanè ſocietatis ratio meritò nos ad mutua officia præſtanda excitaret, ſi ſeriò de hac ſocietate & myſtica coniunctione noſtra in vno corpore cogitaremus, tùm profectò, quemadmodum manus famulatur reliquis membris, & ſibi & alijs, ita & nos propter hanc myſticam copulam, in vno corpore nos mutuis officijs proſequeremur. 2. Chriſtianus Chriſtiano eſt proxi-

mus

mus ratione regenerationis, quia in filios Dei Patris renaſcimur. Cum igitur fratres vterini in hac vita ſibi inuicem officia communicant, multò magis id nos decet, qui Deum communem Patrem interpellamus, & dicimus: Pater noſter, qui es in cœlis 3. Chriſtianus Chriſtiano eſt proximus ratione vocationis. Nam ad vnitatem ſpiritus in vinculo pacis vocati ſumus, Epheſ. 4. 4. Chriſtianus eſt Chriſtiano proximus ratione futuræ gloriæ, nam omnes ex fide eandem immortalitatis gloriam expectamus, vbi ſocij erimus in omni æternitate, Deum vnanimiter celebrantes.

Hæc ſint dicta de cauſis beneficentiæ mutuæ inter homines, ſed fines qui ſunt? quatuor ſunt præcipui: 1. Gloria Dei. Hic finis meritò filios Dei moueret ad beneficentiam. 2. Subleuatio indigentis proximi, qui eſt caro noſtra. 3. Exemplum, quo alij ædificentur & inuitentur ad ſimilem beneficentiam. 4. Præmium, nam Chriſtus ait: Qui dederit vni ex meis diſcipulis meo nomine hauſtum frigidæ aquæ, non perdet mercedem ſuam.

Verùm quia de beneficentiæ modo quæri poteſt, de eo etiam nonnihil adijciam. Salomon Prouerb. 5. Bibe aquam de ciſterna tua, & fluentia de medio putei tui: fontes tui deriuentur foras ſint tibi ſoli, & non alienus tecum. Hîc tria coniungit: Primum, vt ipſe tuis bonis fruaris. Secundum, vt communices alijs. Tertium, vt ſis ipſe Dominus tuarum facultatum, non vno die omnia profundas. Breuiter, Verbum Dei, fides &

charitas, vbi sunt, regulæ certissimæ esse possunt. Sed de hac re plura, vbi de vsu diuitiarum agetur.

DE TERTIO LOCO.

Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua. *Hæc est querela grauissima, quòd filij huius seculi sint prudentiores filijs lucis in generatione sua. Hoc est, homines prophani magis sunt soliciti pro acquirendis temporalibus, quæ tantùm spectant ad præsentem vitam, idq́ue ad breue admodum tempus, quàm Christiani sunt soliciti pro bonis cœlestibus acquirendis æternum duraturis. Hæc deploranda sanè cœcitas est. Corpus curatur, anima negligitur. Quàm verum hoc Christi dictum sit quis non videt? Da mihi rusticum, qui non magis est solicitus pro acquirenda possessione & alenda familia, quàm Christianus aliquis est pro acquirendis thesauris cœlestibus. Mercator nauigat mare, experitur multa pericula, sæpè damnum magnum facit, patitur frigus & æstum, idq́ue non vna hora, non vno die, non vno anno, sed toto vitæ tempore, tantùm vt terrenas corradat possessiones, at Christianus vix patitur vnius horæ moram, vt verbum Dei audiat, vt Sacramentorum distributioni intersit. Multas horas consumunt in nugamentis & fabulis, vix vna hora, imò vix minima horæ particula vacat Deum inuocare, & cum Iesu Christo in orationibus nostris colloqui. Sed quæ sunt huius cœcitatis causæ? duæ sunt præcipuæ. Vna quæ & aliorum malorum causa est, videlicet corruptio humanæ naturæ,*

quæ facit vt homo sit pronior ad malum, quàm ad bonum. Altera causa huius cœcitatis est, quia ad bona terrena sunt sensibilia, & ideò fortiùs mouent animum, quia bonum non mouet nisi cognitum, vnde Augustinus: Inuisa, id est, non visa, diligere possumus, incognita nequaquam. Sensibilia autem sunt magis cognita, quàm spiritualia, quia sensibilia sunt cognita per experientiam, spiritualia tantùm per fidem. Quid ergò faciendum est? conabimur abundare in cognitione rerum cœlestium, quò etiam abundemus in eorum sensu. Quare Paulus optat Philippensibus, vt abundent in cognitione & sensu, ad hoc, vt sint sinceri & absq; offendiculo ad diem vsq; Christi.

DE QVARTO.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. *Mammona iniquitatis dicitur, vel quia diuitiæ sunt irritamenta malorum, vel quia sunt falsæ & mendaces opiniones. Nam dici possunt mammonæ iniquitatis, quia iniustè sunt partæ: nam Eleemosyna ex iniustè partis Deo non placet. Porrò duo sunt nobis hoc loco excutienda. Vnum, doctrina de diuitijs: Alterum, quid sit quod dicat:* Cum defeceritis, recipient vos in æterna tabernacula.

Tametsi autem ante octo septimanas, cùm Euangelium de Epulone & Lazaro explicarem, dixi nonnihil de diuitijs: tamen nunc breuiter integram do-

ctrinam de diuitijs repetam Nihil enim prohibet bonam cantilenam canere sæpius. Dicam autem de diuitijs tria.

PRIMVM, quænam rationes acquirendarum diuitiarum licitæ sint.

SECVNDVM, qualiter nos Deus ergà diuitias velit esse affectos.

TERTIVM, quis diuitiarum rectus & legitimus vsus.

Quantum itaq; ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, o[illegible]um primùm incoandum est à regula Christi, Matth. 7. Quærite primùm regnum Dei & iusticiam eius. Prima igitur & præcipua cura esse debet animæ, vt illa sit in Deo diues. Deinde, quia hæc vita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri possunt facultates, licetq́; ijs, quæ ad vitam cultumq́; necessaria sunt, quærendis operam dare, idq́; non solùm sanctorum exemplis: verumetiam mandato Dei confirmatur Deus enim benedictionem promittit piè laborantibus. Tertiò, lucrum, quod nobis laborantibus accedit ex benedictione Dei, capiendum est, tanquam ex manu Dei: neq; malis artibus vti debemus, quibus facultates aliorum ad nos trahamus: fructum præterea laboris nostri tanquam iustam mercedem percipere licet. In contractibus absint fraudes & fallaciæ: apertè & simpliciter agamus omnia ea fidelitate, quam ipsi ab alijs vellemus requirere: sit labor in legitima vocatione, vt bona conscientia gloriari possimus, nos in vllius fraudem nihil egisse. Ha-

Hactenus de recta ratione acquirendi diuitias: nunc quomodo affectos nos esse deceat ergà partas diuitias, breuiter exponam. Singularis enim ars adhibenda est, ne diuitiæ partæ nobis in spinas & laqueos conuertantur. Quod ne fiat, Dauidis & Pauli sequamur consilia, quorum ille quidem, Psal. 6. ait: Si affluant diuitiæ, noli cor apponere. Hic verò, 1. Tim. 6. Diuitibus in seculo præcipito, ne efferantur, neuè sperent in diuitiarum incertitudine, sed in Deo viuo. Estq; itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius seculi cupiditate ducamur, ne ijs animum aut fiduciam adijciamus: eas à nobis abdicare simus parati, quoties & quando Deo libuerit: siue habeamus eas, siue ijs careamus, tanquam res caducas & fragiles reputemus: & solam benedictionem Dei omnibus rebus mundi anteferamus, absit fallax spes in incertas diuitias, absit superbia & contemtus pauperum, adsit spes in diuitiarum largitore, adsit pius humilisq; animus.

Atq; ita habemus quomodo ergà diuitias nos affectos esse oporteat: Nunc pauca de vero diuitiarum vsu adijciam. Dixi, cum Euangelium de Epulone tractarem, quadruplicem esse legitimum diuitiarum vsum: quorum primus est, vt seruiant gloriæ Dei, promouendæ religioni & conseruando ministerio verbi. Si enim nati sumus, vt Deum glorificemus, profectò huic rei, quicquid habemus, seruire debet. Secundus vsus est: vt eas, in quibus viuimus, respublicas iuuemus & ornemus nostris facultatibus. Qua de causa tributa hilari

animo soluenda sunt. Tertius vsus est, vt ipsi nos, pro conditione nostri status, honestè alamus: nostram familiam foueamus: vt domus nostra pro facultatum ratione honestè conseruetur, sine fœda auaritia & stultæ profusione. Quartus & postremus vsus est, vt fontes nostri iuxta Salomonis consilium, deriuentur foras: hoc est, vt liberales simus ergà pauperes, diuites in bonis operibus: quò multi nostris bonis gaudere poßint, nobiscum Deo Patri Domini nostri Iesu Christi gratias agentes, qui abundè suppeditat omnia. Contrà hunc quadruplicem vsum diuitiarum multi peccant, quemadmodum audiuimus in Euangelio de Epulone diuite & paupere Lazaro.

Dixi de diuitijs: Nunc restat explicare, quid sibi velit dictum: Vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna Tabernacula. Nonnè solus Christus recipit credentes in cœlestia Tabernacula? quomodo ergò hic dicitur, quòd pauperes, quos fecerimus nobis amicos de mammona iniquitatis, sint nos recepturi in æterna tabernacula? Primùm, manifestum est, Christum hoc loco dirigere sermonem ad credentes. Nam in principio textus scribitur: Et dixit Iesus discipulis suis id est, iustificatis & habentibus vitam æternam in Christo. Deinde manifestum est & hoc, quòd vita æterna sit donum Dei per Christum Iesum. Sequitur ergò alium modum esse, quo pauperes eos qui in se liberales fuerunt, recipiant in vitam æternam, quàm quo Christus recipit. Quomodò ergò reci-

pient in

pient in æterna Tabernacula? testes & approbatores fidei nostræ: nam ex fructibus de fide iudicant, qua sola sciunt homines saluari. Eadem sententia alijs verbis sæpè in scriptura proponitur. Deus reddet vnicuiq; iuxta opera sua, non quòd opera mereantur cœlum: Sed quia sunt indicia fidei & timoris Dei: sicut contrà, mala opera ex incredulitate proficiscuntur. Simus ergò memores huius dicti, & eo nos excitemus ad beneficentiam ergà proximum, imitantes exemplum Christi saluatoris nostri: cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA DECIMA post Trinitatis, Matth. 7.

ET vt appropinquasset Iesus ciuitati, videns eam, fleuit super illam, dicens: Si cognouisses & tu, & qui-

dem in illo die tuo, quæ ad pacem tu-am pertinent, curares: Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & cingent te, & coangustabunt te vndiq;, & ſolo æquabunt te, & filios tuos qui in te ſunt. Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eò quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ. Et ingreſſus in Templum, cœpit eijcere vendentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptum eſt, Domus mea domus precationis eſt, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et docebat quotidiè in Templo. Principes autem Sacerdotum & Scribæ quærebant illum perdere & primores plebis, nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius, cum audirent illum.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ ſunt partes huius Euangelij, quarum vna docet, quid egerit Christus extra ciuitatem Hierusalem: Altera, quid poſtquam in ciuitatem eſt ventum, in Templo egerit. Extra ciuitatem ciuitatis

futuram calamitatem deflet, & simul vaticinatur de totius vrbis & populi interitu: quare & suum affectum ergà genus humanum ostendit, & quanta sit ira Dei in peccatores non agentes pœnitentiam clarè indicat. Deindè ingressus Templum, reprehendit abusum templi: eijcit ementes & vendentes in templo: testatur templum esse domum orationis, id est, domum dicatam Deo & eius cultui: nec decere hanc domum prophanis negocijs prophanare. Sunt autem (vt dixi) duæ partes huius textus: Vna, de fletu Christi, & vaticinio eiusdem, de vastatione vrbis & interitu populi. Altera, de facto Christi in templo. Sed hæ duæ partes plures in se locos & doctrinas continent, quare de ijs sigillatim dicam.

DE PRIMA PARTE.

Huius primæ partis loci sunt duo, qui sunt:

I. Vaticinium Christi contra ciuitatem Hierusalem, cum suis circumstantijs.

II. Huius partis vsus in nostra Ecclesia.

DE PRIMO.

In hoc primo loco multæ concurrunt circumstantiæ, quæ sunt: 1. Affectus Christi ergà genus humanum. 2. Vaticinium ipsum. 3. Tempus visitationis. 4. Vnde poterant agnoscere tempus visitationis. 5. Quare non cognouerint tempus visitationis suæ. 6. Pœna neglectæ visitationis. 7. Mora visitationis.

PRIMA: Videns Christus ciuitatem, fleuit super illam. *Hic Christi fletus illustre testimonium est misericordiæ Dei ergà humanum genus. Nam non secus Dominus noster, quàm pijssimus pater suorum liberorum, quos æquè ac se diligit, perditionem deplorat. Quæ sanè perditio habet nullam aliam causam, quàm ingratitudinem ergà Euangelium. Quî enim fieri potuit, vt filius Dei, qui verus homo natus in hoc fuit, vt sua victima ab æterna damnatione genus humanum liberaret, non de tanta hominum ingratitudine doleret, quos ad salutem ab initio creauit, & posteà missis Prophetis & Apostolis ad pœnitentiam reuocauit?*

SECVNDA: Quia venient dies super te, & circundabunt te inimici tui vallo, & prement te vndiq;, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt. *Hîc Christus vaticinatur de calamitate, quæ superuentura erat super Hierusalem: quæ quidem calamitas 40. annos posteà ipsis contigit. Huius calamitatis historiam diuidam in tres partes, quarum prima erit aßignatio eorum, quæ contigerunt antè deuastationem vrbis. Secunda, enumeratio malorum, quæ in obsidione experti sunt ciues. Tertia, notatio calamitatis, quæ secuta est vrbis direptionem.*

Quid contigit ante deuastationem vrbis? Multa sanè, quibus Deus istum populum ad pœnitentiam reuocare voluit, vt vaticinia, signa, prodigia, præsagia.

Vaticinia,

Vaticinia, vt hoc Christi vaticinium, de quo audiuimus, cuius & Zacharias Cap. 12. meminit his verbis: Et erit in die illa, ponam Ierusalem lapidem oneris cunctis populis. Omnes qui eleuabunt eam lacerando lacerabuntur, & colligentur aduersus eam omnia regna terra.

Prodigia quoq; praecesserunt. Integro anno apparuit Cometa super ciuitatem Ierusalem, repraesentans ignitum gladium: Currus bellici & equites in coelo visi sunt concurrere.

Signa: Ianua templi noctu sponte aperta est: vox in templo audita est, migremus hinc, migremus hinc.

Praesagia: Homo plebeius, Iesus nomine, clamauit in plateis, vox ab occidente, vox ab oriente: qui quò magis castigabatur à Magistratu, eò magis clamauit. His vaticinijs, prodigijs, signis & praesagijs inuitauit Dominus populum Iudaicum ad poenitentiam, sed frustrà: quare secuta est grauißima poena.

De poena ergò dicamus. Primo die Azymorum incepit obsidio, & perdurauit vsq; ad octauum diem Septembris. Mox oritur in ciuitate intestina seditio, qua amici & consanguinei se mutuis vulneribus trucidant: ex cadaueribus mortuorum oritur grauißima pestis adeò vt ne mortui quidem sepeliri potuerint. Accedit fames, quae tanta fuit, quòd matres proprios liberos comederint: & vt de alijs rebus turpißimis taceam, in seditione ciuili, in qua conciderunt duo millia

hominum, templum incenditur, & penitùs incendio vastatur: posteà ab hostibus prima ciuitatis pars capitur: deinde altera, tandem tota ciuitas venit in hostium potestatem.

Post obsidionem tantus contemtus superati populi fuit, quòd septem millia de nobilioribus & præcipuis sint deputata publicis & seruilibus operibus, & multi spectaculis publicis sint reseruati. Multitudo interfectorum præter illos, qui peste perierant in ciuitate, fuit nonaginta septem millium, qui erant infra annum 16. à militibus venditi sunt. Honestæ matronæ & virgines stupratæ sunt à militibus. Posteà rursus sub Domitiano noua est orta persecutio, nam Domitianus inquirebat omnes, qui Dauidem vel Christum vlla propinquitate attigerunt. Hæc de pœna corporali secuta contemtum filij Dei sint dicta, cum qua coniuncta erat pœna spiritualis in conscientia, & tandem cruciatus æternus in inferno secutus est.

TERTIA, Si cognouisses & tu, & quidem in hac die. Tempus visitationis est quo Deus visitat, aliâs ad puniendum peccatores, aliâs ad benefaciendum pijs, idq; multis modis. Verùm potissimum tempus visitationis misericordiæ Dei, fuit tempus prædicationis Christi, quando & illos & totum mundum inuitauit ad pœnitentiam, offerens gratiam & vitam æternam pœnitentibus. De hoc tempore loquitur Dominus.

QVARTA, Vnde poterant Iudæi cognoscere

tempus

tempus visitationis suæ? Multa habuerunt præclara argumenta: 1. Miracula potentiam Christi manifestârunt. Si, inquit, mihi non creditis, credite operibus meis, illa enim de me perhibent testimonium. 2. Daniel hoc visitationis tempus apud Babylonios prædixit. 3. Iam translatum erat regnum Iuda, iuxta vaticinium Iacob, Genes. 48. Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniet Silo, id est, Semen mulieris, qui est Christus Dominus. 4. Ne offenderentur paupertate Christi, admoniti erant à Zacharia Propheta, qui cap. 9. ait: Ecce Rex tuus veniet pauper. 5. Testimonium Iohannis de Christo. 6. Vox Dei Patris super Christum in Baptismo & in monte. Hæc & multa alia poterant Iudæos certificare de Christi præsentia, & tempore visitationis eius.

QVARTA, Sed quare non cognouerunt tempus visitationis suæ, qui adeò multis signis erant admoniti? Duo fuerunt velamina, vnum carnale, alterum spirituale. Carnale quidem, quia irretiti mundi voluptatibus, illecebris, & curis, non poterant considerare ea, quæ ad animæ salutem spectant, sed cogitârunt, sicuti scribitur Sap. 2. Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est, qui agnitus sit reuersus ab inferis. Venite fruamur bonis quæ sunt, & relinquamus vbiq; signa lætitiæ, nam hæc est pars nostra. Sic irretitus fuit diues Epulo, quem quidam scribunt ciuem fuisse Hierosolymitanum, sic & ille qui dixit, (cùm iam horrea sua

plena frugibus videret) fuere nunc anima mea delitys. Sed quid accidit illi? in medys delitys vocatus est ad pœnam. Spirituale verò velamen fuit, de quo hîc loquitur Christus. Et Paulus Rom. 1 Tradidit eos in reprobam mentem. Et Thess. 2 Dedit illis efficacem errorem, vt credant mendacio, qui veritati noluerunt obedire. Atq; ita iustum est Dei iudicium.

SEXTA, Pœna neglectæ visitationis, quæ est duplex: Carnalis & temporalis, spiritualis & æterna. Ad pœnas temporales & carnales pertinet ista horrenda vrbis vastatio. Item omnes calamitates in humano genere, quæ calamitates nos meritò admonere deberent pœnitentiæ.

SEPTIMA, causa dilatæ pœnæ. Hanc Paulus Rom. 2 explicat, dum ait: Diuitias bonitatis Dei & longanimitatem inuitare ad pœnitentiam. Deus enim tardus ad iram, id est, ad vindictam, idq; ideò vt nos tandem agnitis peccatis nostris, ingemiscamus, & confugiamus ad Christum vera fiducia.

DE SECVNDO.

Rom. 15. Cùm Paulus dicit: Omne quod scriptum est, in nostram doctrinam scriptum esse, videamus quis sit huius doctrinæ vsus.

Primùm itaq; nos, qui in Christum credimus, & sumus Ierusalem Dei sancta, audiamus vocem Christi deflentis peccata nostra, & discamus quomodo ergà nos sit affectus. Deinde agnoscamus tempus visitationis nostræ, quia nos visitauit Deus in hoc regno mirabiliter.

Primùm

Primum suo verbo, quod sanè purè in omnibus Ecclesijs Daniæ proclamatur. Sed quia parùm fuimus Euangelio obedientes, visitauit nos bello, fame, peste, & singulos varijs modis. Verùm si non egerimus pœnitentiam, idq; maturè, visitabit nos rursus bello, peste, fame, & tandem nos omninò delebit. Agamus igitur pœnitentiam, promittamus emendationem, amplectamur Euangelium Christi, breuiter, piè & sanctè vitam instituamus, vt possimus euadere in die iræ.

DE SECVNDA PARTE.

Et ingressus in Templum, &c. *In hac secunda huius Euangelij parte sunt quatuor circumstantiæ potissimùm obseruandæ.*

PRIMA, *impietas Pontificum. Templum Salomonis fuit ordinatum propter has causas, non vt exerceretur mercatura in eo, sed vt illìc verbum Dei doceretur, & in illud populus Dei conueniret & oraret, quemadmodum ipse Salomon inquit in dedicatione Templi: Quodcunq; orauerit populus tuus in loco isto (id est, in templo hoc) exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cùm exaudieris, propicius eris. Præterea fuit ordinatum lege, vt iuxta templum fierent mactationes secundum legem. Contra hæc omnia fecerunt Pharisæi & Pontifices. Contempserunt enim verbum Dei, exercuerunt prophanas mercaturas, imò, vt ipse Christus inquit, fecerunt ex templo Dei speluncam latronum. Trucidantur homines à latronibus, vt latrones occisorum bona ad se conuertant. Pontifices autem*

falsa doctrina ac praua interpretatione scripturæ multa hominum millia trucidârunt, dum illorum animas sacrilegè priuarunt æterna beatitudine. Hinc satis liquet, quàm fuerint ipsi Pontifices impij in Deum, qui non solùm ipsi contemserunt verbum Dei, verumetiam alijs occasio fuerunt contemtus, contumaciæ, & tandem perditionis.

SECVNDA, eiectio ementium & vendentium de templo. Christus enim eijcit ementes & vendentes, idq́ externa vi, quo facto primùm testatur se improbare impietatem Pharisaicam. Deinde declarat se verum Regem & Pontificem esse istius populi Regem quidem, quòd manum admoueat ad tollendam impietatem, quemadmodum Ezechias fecit, cùm tolleret æneum serpentem propter idolatriam populi. Pontificem verò, quia veram doctrinam defendit, & reprehendit Pharisaicas corruptelas. Præterea hæc eiectio fuit paterna quædam admonitio de futura templi deuastatione, nisi resipiscerent. Ad hæc, facto hoc admonet de pœna, in quam incurrent omnes impij, qui abusi fuerint templo Dei, nimirùm, quòd à Christo aliquando sint è templo eijciendi. Hinc præterea discant vtriq́, magistratus dico & gubernatores Ecclesiarum. Illos quidem manu & externa vi tollere impietatis instrumenta, hos verò gladio spiritus, hoc est, verbo Dei amputare omnem superstitionem, quantum quidem fieri potest. Sic fecit beatus Theodosius, qui omnes imagines & idola de templis sustulit. Sic fecit

pijßimus

piissimus princeps Iohannes Fridericus dux Saxoniæ. Horum exemplum imitatus est sanctissimæ memoriæ Rex Daniæ Christianus, eius nominis tertius, cuius beneficio adhuc Scholæ & Ecclesiæ in hoc regno gaudent.

TERTIA est de templo Dei, quod est duplex, manufactum seu visibile, & spirituale seu non manufactum. Vtrunque est domus orationis, Domus mea, inquit Christus, est domus orationis. Vsus manufacti templi præcipuè in his positus est. Primùm, vt sit locus publicus, in quo doceatur & audiatur verbum Dei. Deinde vt illîc administrentur Sacramenta. Tùm, vt illîc conueniant pij, oraturi pro communibus necessitatibus. Postremò, vt sit locus, in quo fiat publica confessio religionis. Sed quid fit in Papatu? pro verbo Dei traditiones hominum obtrudunt. Pro mysteriorum Dei distributione, sacrilegia horrendissima proponuntur, venale habent cœlum, missam pro viuis & mortuis iactant, spoliant Ecclesiam Sacramentis, contaminant Sacramenta suis blasphemis additamentis, faciunt ex loco publicæ confessionis Euangelij conciliabulum hypocritarum, qui conspirant aduersus Euangelium Christi. Hæc sint dicta de manufacto templo. Non manufactum & spirituale templum est cum tota Catholica Ecclesia, tùm singula eius membra. Ita enim Paulus ait scribens Corinthijs: Nescitis, quòd templum Dei sanctum sitis vos? Imò Christus ipse Architectus huius templi ait: Si quis sermonem meum audit, ad eum veniemus,

niemus, & mansionem apud eum faciemus. Proindè & tota Ecclesia, & singula eius membra, templum Dei dicuntur & sunt. Huius templi fundamentum est filius Dei, fundamentum enim aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus Dominus noster. Hoc templum erigitur à filio Dei, ædificatur à Prophetis, Apostolis, ministris verbi, à pio magistratu, à sanctis patribusfamilias, prout Dominus singulis dederit ædificandi gratiam. Hoc templum purgatur & conseruatur sanguine Christi. Huius templi ostiarius est Spiritus sanctus, quando precibus & fide ianua eius pulsatur. Neq; hoc templum ociosum est. Nam in eo iugis est celebratio Dei, oratio perpetua, oblationes sanctæ, cultus Dei (vt vno verbo dicam) indefessus, huic enim sancto vsui dicatum est hoc sanctum Dei templum. Verùm homines, qui indulgent suis libidinibus, suæ tyrannidi, vsuræ, fraudibus, non solùm hoc templum Dei prophanant, eiecto ostiario Spiritu sancto, expulso Christo architecto, verumetiam fiunt templa Satanæ, in quibus sanguis Christi contumelia afficitur, verbum Dei ludibrijs exponitur, in locum piarum precum succedunt inuocationes sanctorum, execrationes, blasphemiæ, contumeliæ, &, vt vno dicam verbo, laudes Satanæ illic personant.

Sed quid nos commouebit, vt templum Dei esse cupiamus? 1. Dignitas. Quæ enim maior gloria est, quàm esse templum sanctæ Trinitatis? 2. Vtilitas, nam hoc pacto transitur à Satanæ delubro (vbi mera

mors

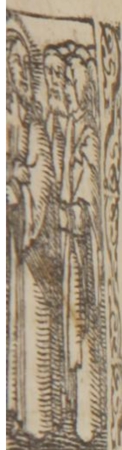
mors & damnatio regnant) ad domum Dei & æternam felicitatem. 3 Finis conditionis hominis. Conditi enim sumus, vt simus templa Dei. Contrà cogitandum est, quàm indignum sit, & quàm magnum sacrilegium, hoc templum sceleribus vllis contaminare. Proinde conandum totis viribus est, vt præstemus Deo in suo templo verum cultum, & offeramus sacrificia labiorum nostrorum, hoc est, gratiarum actionem, & thura cordis nostri, hoc est, fidem & innocentiam.

QVARTA, mundus longè aliter iudicat de ijs, qui templa Dei sunt, quàm verbum Dei. Mundus iudicat præclaros, potentes, sapientes, diuites in hoc templum recipi, sed contrarium docet verbum Dei, & monstrant exempla. Tametsi autem nullus reijcitur propter claritatem generis, potentiam, sapientiam, diuitias, tamen plerunque fit, vt tales huius mundi negotijs impediti, minus de hoc spirituali templo cogitent. Exemplo sunt Cain & Abel. Deindè Esau & Iacob. Ita semper diligit Deus infirma huius mundi, vt quæ fortia sunt pudefaceret. Sed hoc nos non mouebit. Christus enim dicit: Noli timere pusille grex, placuit enim Patri dare vobis regnum, cui per Christum cum Spiritu sancto sit honor in secula seculorum, Amen.

DOMINICA VNDECIMA post Trinitatis, Lucæ 18.

IESVS dixit ad quoſdam, qui in ſe confidebant, quòd eſſent iuſti, & aſpernabantur cæteros, parabolam iſtam: Duo homines aſcendebant in Templum, vt precarentur, vnus Phariſæus, alter Publicanus. Phariſæus ſtans hæc apud ſe orabat: Deus gratias ago tibi, quòd non ſim ſicut cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic Publicanus. Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ poſſideo. Et Publicanus procul ſtans, ne oculos volebat ad cœlum attollere, ſed percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam

magis quàm ille. Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcasio huius Euangelij fuit, quod postquam Christus docuisset de efficacia orationis & forma orandi, voluit etiam illustria exempla proponere, in quibus & efficacis orationis & hypocriticæ ostentationis naturam depingeret. Nam cum nemo ritè orare potest, nisi idem sit prius iustus ex fide Christi, fit vt multi se iustos putent, & propterea se rectè orare arbitrentur. Quare necesse fuit discernere inter verè iustos, & eos qui iusticiam simulant. Qui enim videri volunt iusti, & non sunt tamen, illi nequaquam inuocant. Verùm qui agnitis peccatis suis, agunt seriam pœnitentiam, hi fide iusti effecti, soli efficaciter & verè orare possunt. Ea itaq; de causa Dominus hîc nobis proponit duas imagines: quarum vna est hypocriticæ orationis: altera veræ & piæ inuocationis. Pharisæus, qui putauit se pium & iustum, & non fuit, hypocriticam orationem nobis agnoscendam præbet: Contrà, miser Publicanus, prosternens se coram Deo, & agnoscens suas sordes, & nihilominus confugiens ad misericordiam, veræ & salutaris orationis formam suo exemplo præbet. Loci tres.

I. De iusticia Legis, & Pharisaica vanitate.

II. De iusticia Christiana & vera pœnitentia.

III. Iudicium Christi de Pharisæo & Publicano.

DE PRIMO.

Dicebat ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, &c. Hic necesse est dicere de legis iusticia: quæ sit, quis sit eius vsus, finis & ius. Nam inde intelligemus, quantum Pharisæi aberrent à vera iusticia.

Quæ est legis iusticia? Est perfecta obedientia omnium membrorum nostrorum, interiorum & exteriorum, ergà legem Dei, cordis, affectuum, voluntatis, oris. Breuiter, omnium potentiarum & virium corporis & animi: quam obedientiam non oportet esse momentaneam, sed perpetuam: non inanem, sed perfectam & absolutam: non contaminatam, sed puram & castam: qualis ab Adam præstari potuit antè lapsum, & qualis à sanctis Angelis in cœlo præstatur. Quòd talem deceat esse legis iusticiam, cùm Moses, tùm Christus docent his verbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex toto robore, & omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Deindè, quia ipse purus, sanctus & castus est, nil potest illi placere, nisi purum, sanctum & castum. Et qui hanc iusticiam præstant, soli habent promissionem legalem. Sic enim Moses: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Hanc obedientiam perfectam & perpetuam, qualem Lex requirit,

requirit, nullus homo, excepto solo Christo, vnquam præstitit. Quare omnes, qui se hac legis iusticia iustos putant, non tantùm cæci sunt & arrogantes: verùm etiam blasphemi in legem Dei, quam metiuntur suo modulo, & non voce Dei. Quòd autem nullus Legi Dei satisfacere poßit, nuper dixi, & nunc breuiter idem nobis in memoriam reuocabo. Primùm, nostra membra interiora & exteriora, quibus exequi obedientiam ergà legem deberemus, sunt mutila, & horrenda quadam ataxia viciata, ita vt nihil rectè exequi poßint. Deindè Lex peccati tanquam fortißimus gigas nostra membra occupat, etiam quando renati sumus, vt non poßimus præstare quæ volumus. Hinc diuus Paulus clamat: ô infelix ego homo, quis liberabit me de corpore morti obnoxio. Item alio loco: Velle quidem adest mihi, sed perficere non inuenio. Item: Non quod volo bonum, hoc facio, sed quod non volo, malum, hoc ago, Ita regenerati promtam quidem voluntatem habent, sed exequendi quod volunt viribus destituuntur, adeò domesticus noster hostis est importunus, & nos à bono retrahit. Quid dicemus ergò de illis, quorum voluntas nondum est reformata, quales sunt omnes, qui nondum sunt regenerati? Hûc accedit quòd Lex Dei sit spiritualis, nos verò carnales. Ita enim Paulus iam fidelis dixit: Lex spiritualis, ego autem carnalis venditus sub peccato. Hinc facilè videre est, quòd à nobis legi debita obedientia præstari non poßit. Quî enim fieri potest, vt caro spiritualem iusticiam præstet? Multas alias &

plures rationes nuper adduxi, quibus ostendi, neminem in hac vita perfectam legi obedientiam præstare posse. Quid ergò fiet? hîc vocem legis primùm audies. Quid illa dicit? Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis. Hîc audis legis sententiam. Hæc legis vox te humiliet coram Deo, & prorsus prosternat, vt agnoscas & fœditatem tui peccati, & iustam damnationem Quid hîc faciendum? Possumus ne hanc legis maledictionem declinare? non potes tuis viribus: quare tibi vel pereundum est, vel quærendum remedium contra hanc legis damnationem, quod sanè non est aliud, quàm solus Iesus Christus, qui ideò venit in mundum, vt in se maledictionem legis reciperet, & omnes in se credentes liberaret à iure legis, id est, à damnatione, quam lex minatur transgressoribus suis. Hæc proindè maledictio extendit se ad omnes homines, qui non audiunt Christum, & vestiuntur eius iusticia, vt illa ornati appareant in conspectu Dei. Nam Christus est finis legis in iusticiam omni credenti, Rom. 10. Hæc de legis iusticia ideò à me dicta sunt, vt ostendam quàm vani fuerint Pharisæi isti, qui se iustos confidebant, & aspernabantur cæteros tanquam prophanos & iniustos. Sed quænam causa est, quòd hic Pharisæus cum sua turba confidat se esse iustum? cæcitas in causa fuit. Adeò enim cæcus erat, quòd non viderit legis mentem, imò velamen tantùm Legis vidit, & non introspexit in legis aditum, quemadmodum textus huius Euangelij satis indicat, ait enim: Gratias ago tibi,

bi, quia non ſum ſicuti cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, aut ſicut hic Publicanus. *Literam igitur legis vidit, non ſpiritum, hoc eſt, tantùm in externis operibus hæſit, non ſpiritualem, quem requirit lex, ſenſum conſiderauit.*

Verùm vt hæc nobis clariùs ponantur ob oculos, videamus. 1. Qualia ipſius opera fuerint. 2. Conferamus ea cum lege Dei. 3. Colligamus inde quid illi deſuerit. 4. Quàm multis peccatis reus conſtrictus fuerit, etſi ſe iuſtum coram hominibus venditaret.

Opera huius Phariſæi fuerunt ſine fide, profecta ex mera incredulitate & arrogantia. Iam cum ſcriptura apertè dicit: Sine fide impoßibile eſt placere Deo: quis tàm amens eſt, vt iſtam externam laruam iuſticiam vocet?

Opera quæ iactat conferamus cum lege Dei: Lex requirit puram obedientiam: hîc ex impuriſsimo corde promit conuicia in Deum & in proximum. Lex iubet proximum diligere: is accuſat, idq; coram tribunali Dei. Quid multis? Nil ex Dei præſcripto fecerat. An non eſt magnum, non eſſe raptorem? non iniuſtum? non adulterum? ieiunare & dare decimas? iſta quidem non ſunt contemnenda. Sed hic Phariſæus bona, quæ fecerat, miſerè contaminauit philautia & ſuperbia.

Quid ergò illi defuit? fons bonorum operum, fides Chriſti, quæ per charitatem operatur. Vbi autem hæc non eſt, quantumuis ſpecioſum videtur opus, Deo tamen gratum eſſe nequit: imò potius abominatio eſt

coram Deo, præcipuè, quia accedit opinio iusticiæ, sicutque videmus in hoc Pharisæo.

Vidimus vnde profecta fuerint opera huius Pharisæi, & quantum distent à legis iusticia, & quid illi defuerit: nunc quàm grauiter peccârit & quàm iniustus fuerit videamus. Primùm ausus est Deum accedere & interpellare sine timore Dei, sine fide, sine pœnitentia, sine mediatore Christo, per quem solum patet aditus ad patrem. Estnè hoc graue scelus? Imò hic totam primam tabulam violat, & tanquam pedibus conculcat. Deindè ausus est puluis & cinis gloriari coram Deo, cum tamen scriptum sit: Innocens coram te non est innocens, quanta quæso hæc superbia? Nonnè tametsi & Deum & homines despicit, se tamen iustum simulat? Tertiò abusus est templo Dei, quod erat ordinatum ad deprecanda peccata publica & priuata. Sed quid hic facit è templo? prætorium, in quo accusat alios. Quartò totam secundam tabulam inuadit, & violat contra charitatis naturam, quæ peccata proximi aut curare, aut tegere solet, quid facit? Non sum, inquit, sicuti cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri: imò hoc videbatur ei parum. Quare cum in supremo loco templi esset, respicit à tergo, & videt miserum Publicanum orantem, quem mox, vbi eum vidit, accusat coram tribunali Dei. Neq; sum inquit, sicut iste Publicanus. Hic si verè pius fuisset, gratulatus fuisset Publicano cum angelis Dei, qui gaudent in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente. Verùm cum

accusat pœnitentem, satis arguit, ex quo spiritu loquatur. Debebat meminisse dicti Iesu Syrach: Hominem auertentem se à peccato ne despexeris. Omnes enim in correptione sumus, id est, obnoxij varijs casibus. Qui stat, videat ne cadat, inquit Apostolus. De ieiunio & decimis huius hypocritæ hoc tantùm dico. Ieiunium, quo carnis ferocia domatur, est res non mala: verùm si ieiunas, vt merearis aliquid à Deo, tuum ieiunium sit abominatio. Deus enim non vult coli humanis traditionibus, sed iuxta legis suæ regulam. De decimis hæc dico, quòd Deus ita ordinauit in sua Republica, vt sacerdotes & Leuitæ tribus haberent vnde viuerent. Et Christus dicit: Dignus est mercenarius mercede sua: &, Non obligabis os boui trituranti.

DE SECVNDO.

Quemadmodum in Pharisæo vidimus, qualis sit iusticia Pharisaica: & eius vanitatem ostendimus ex collatione ad legis iusticiam: Ita nunc sequitur secunda doctrina de iusticia Christiana, quæ nobis in hoc Publicano, tanquam in viua quadam imagine repræsentatur. Verùm quia scriptura duobus modis de virtutibus docet, nimirum regula, & exemplo: volo primùm videre, quid scriptura dicat de iusticia Christiana. Deindè idem ostendam in Publicani exemplo, vt ita regula confirmetur exemplo.

Quantum autem ad regulam iusticiæ Christianæ attinet, hæc sunt clara dicta. Paulus Rom. 3. Omnes peccauerunt, & priuantur gloria Dei, iustificamur au-

tem ipsius gratia, per redemtionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorium per fidem in sanguine eius. Mox in eodem capite: Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. 2 Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Rom. 5. Sicut vnius hominis inobedientia multi sunt constituti peccatores: ita vnius rursus obedientia iusti constituuntur multi. Et de Abrahamo: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Et Dauid: Beati quorum remissæ iniquitates, & tecta sunt peccata. Huiusmodi sunt infinita dicta in scriptura de iusticia Christiana. Sed hæc pauca proposui, vt indè generalem doctrinam de iusticia Christiana colligam.

PRIMUM ergò ex his testimonijs colligitur, quòd Christiana iusticia non sit ex operibus, tametsi iustificatus iam benè operari incipit. Hoc ergò primum tenendum est, quòd opera excludantur ita, vt non sint huius iusticiæ causa: sed effectus & fructus, vt posteà dicam. 2. Ex his dictis colligitur, quòd Christiana iusticia non sit obedientia in ipsis, sed in Christo. 3. Quòd hæc Christi obedientia donetur homini, vt ea, & non sua sit iustus. 4. Quòd quisquis crediderit, huius iusticiæ Christi fiat particeps, ita vt illi imputetur tanquam sua. Christus enim est finis legis, in iusticiam omni credenti. 5. Quòd quia peccatores sumus, reconciliemur Patri per Christum, quem Pater proposuit propiciatorem. 6. Quòd pro peccatis credentium effusus sit sanguis

ſanguis Chriſti, ita vt iuſticiæ Dei ſeu legis ſit ſatisfactum. 7. Ex his omnibus collectis efficitur, quòd hæc iuſticia Chriſtiana conſtet abſolutione à peccato, imputatione iuſticiæ Chriſti, & acceptatione ad vitam æternam gratis propter Chriſtum. Hæc eſt ſumma doctrinæ Eccleſiæ Chriſti de Chriſtiana iuſticia, vnde efficitur, quòd Chriſtiana iuſtificatio ſit abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Chriſtum. Verùm hoc præterea tenendum eſt, quòd fides ipſa, qua iuſtificamur, ſit efficax & producat fructus Deo gratiſſimos per Ieſum Chriſtum. Vbi autem hîc fructus non conſpicitur, vix illic fides inuenitur. Nam cùm credimus, ſimul renaſcimur in nouos homines, vt nouam Deo obedientiam præſtemus.

Iam hanc ipſam doctrinam de Chriſtiana iuſticia videamus in exemplo Publicani. Primùm (vt textus ait) ſtetit à longo. Indignitate enim ſua territus, non audebat cum Phariſæo in conſpectum maieſtatis diuinæ prodire. Sic & Petrus procidens ad genua Chriſti, ait: Exi à me, quia homo peccator ſum. Similiter & Centurio: Domine, non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum. Hæc trepidatio in conſcientia hominis oritur ex noticia legis, ad huius normam cùm homo ſua facta examinat, cogitur exclamare, homo peccator ſum. Deinde non audet leuare oculos. Hîc notatur pudor Publicani ob turpitudinem peccati ſui. Tertiò percutit pectus, quo ſignificatur lucta cum diffidentia & deſperatione. Quartò cùm inquit, Deus, &c.

significatur ad solum Deum confugiendum esse pro peccatis abolendis. Hactenus cum peccato, cum legis damnatione, cum diffidentia luctatus est, qua lucta vera contritio declaratur. Nunc sequitur quomodo sit eluctatus ab isto veluti inferno. Nam cùm dicit: Deus propitius esto mihi peccatori, erigit se fide contra desperationem: Nam hîc animo recolit promißiones de Christo, quòd Deus velit esse peccatoribus propitius, qui agentes pœnitentiam ad Christum vera fiducia confugiunt. Ille enim est propiciatio pro peccatis nostris. Cùm ita se erigit, sibi peccatum, & Deo misericordiam tribuit, se ægrotum agnoscit, & Deum medicum, opponit misericordiam peccato, ac ita statuens Deum sibi propicium esse iustificatur sola fide. Ad eundem modum Daniel fecit: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei.

Atq; ita ex hoc Publicano discere possumus: primùm rationem veræ pœnitentiæ, & iusticiæ Christianæ. Nam vt vera pœnitentia est verus dolor ob peccatum, ita Christiana iusticia est absolui à peccato, cùm Deum vera fiducia accedimus, sicuti suprà dixit. 2. Possumus ab illo discere, qualis debeat esse vera oratio. Debet enim ex intimo animo proficisci in timore Dei, & niti propiciatione, quæ est in Christo Iesu. 3. Debemus à Publicano discere submiße nos gerere cùm coram Deo, tùm coram hominibus.

Viuendumne igitur est more Publicanorum? sanè ita est, quatenus agunt pœnitentiam, quemadmodum

dum hic fecit. Vt enim Pharisæus iste non est condemnatus propter externa opera honesta, quæ fecit, sed quia confidebat in opera, ita Publicanus hic non est laudandus ob peccata quæ fecerat, sed propter pœnitentiam, quæ secuta est. Imò habemus ab vtroq; quod vtiliter discamus. Cum vtroq; eundum est in templum, cum vtroq; agendæ sunt Deo gratiæ, cum vtroq; orandum est. A Pharisæo honesta externa opera facere: A Publicano animi pietatem & veram fidem adferre discamus.

DE TERTIO.

Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam, & non ille. Hic habemus iudicium Christi de Pharisæo & Publicano. Publicanus (inquit) descendens de templo, in domum suam rediit iustificatus fide. Pharisæus autem non rediit iustus, sed potiùs condemnatus. Hoc confirmat generali sententia: Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Pharisæus se exaltauit, existimans se iustum legis operibus, quæ nulla habuit, ideò humiliatus est sententia damnationis. Publicanus se humiliauit peccati confeßione, humili inuocatione, fiducia in misericordiam Dei per Christum, ideò exaltatus est gratia absolutionis & gloria beatitudinis. Huius exemplo vt & nos humiliemur faxit Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit gloria in secula, Amen.

DOMI.

DOMINICA DVODECIMA post Trinitatis, Marci 7.

IEsus rursum egrediens de finibus Tyri ac Sidonis, venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis. Et adducunt ei surdum, impeditæq; linguæ, & deprecantur eum, vt imponat illi manum. Et cùm apprehendisset eum de turba seorsim, misit digitos suos in auriculas eius, & sputo emisso, tetigit linguam eius, ac suspiciens in cœlum, ingemuit, & ait illi: Ephata, quod est, aperire. Et statim apertæ sunt eius aures,

&

& ſolutum eſt vinculum linguæ eius, ac loquebatur rectè. Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed quò magis ille eis præceperat, hoc potiùs ampliùs prædicabant, & ſupra modum ſtupebant, dicentes: Benè omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.]

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet vnum ex miraculis Domini, quibus ipſe oſtendebat potentiam, voluntatem & officium ſuum. Potentia oſtenditur in eo, quòd imperet omnibus rebus creatis, aliâs mari, aliâs ventis, aliâs Diabolis, aliâs morbis, vt hîc. Voluntas indicatur ex eius promtitudine ad iuuandum, eſt enim promtiſſimus ad opem ferendam omnibus inuocantibus ſe. Officium, quòd ſit Saluator iuxta nomen ſuum, quod eſt Ieſus. Hæc tria in ſingulis ferè Chriſti miraculis conſpiciuntur, quibus nos rectè vti diſcamus. Potentia ſiquidem Chriſti Domini, aduerſus mundi tyrannidem, Sophiſticam & hypocriſin, atq; adeò aduerſus totum Satanæ regnum. vti debemus. Voluntatis cognitionem opponamus aduerſus carnis noſtræ peruerſam voluntatem & iudicium. Officij cogitatione muniamus nos aduerſus omnes Antichriſtos, qui Chriſtum ſuo officio ſpoliare volunt. Hæc tria, vt in ſpeculo quodam contemplari licet in præſenti Euangelio. Hic ſurdus & mutus tenetur captiuus à Diabolo, ſed quid ad hoc

Chriſtus?

Christus? Potentiam suam declarans, aperit aures eius, & linguam soluit inuito & repugnante Diabolo. Deinde, cùm hunc calamitosum & miserum iuuat, ostendit se affici eius calamitate, atq; ita voluntatem suam ergà ipsum indicat. Postremò declarat officium, dum se promtum ad hunc iuuandum & alacrem exhibet. Significat enim hoc facto missum esse se, vt afflictos & calamitosos iuuet. Habemus quid Christus ostendat in suis miraculis: Iam summam præsentis Euangelij videamus. Christus adductum surdum & mutum ad se sanat, quo facto significatur, quòd Christus venerit in mundum, ad iuuandos eos, qui ad se veniunt, iuxta illud: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Loci tres:

I. Exemplum illorum, qui hunc surdum & mutum ad Christum portant.

II. Factum & miraculum Christi.

III. Fructus huius miraculi ad spectatores.

DE PRIMO.

Exiens iterùm de finibus Tyri, &c.

Antequam veniamus ad primam doctrinam, obseruanda est præsentis miraculi occasio, quæ fuit profectio Christi, & locus profectionis.

Profectio ipsa indicat, quàm sedulus Dominus in suo officio, & quàm auidè sitierit salutem nostram. Locus ostendit, quòd etiam gentes velit suorum beneficiorum fieri participes. Venit enim quærere quod perierat.

Iam

Iam primam doctrinam videamus. Adducunt ei surdum & mutum, & deprecantur eum, vt imponat illi manus. *Hîc duo obseruanda sunt: Primùm, quid faciant hi baiuli. Deinde quid petant. Quid faciunt? Apportant ad Christum surdum & mutum. His paucis verbis Christiana vita describitur, quam descriptionem rectè intelligere nostra interest, vt poßimus illorum exemplum dextrè imitari. Primùm enim Christum agnoscunt Meßiam. Deinde fidem in ipsum habent, vtrumq; declarant hoc facto. Nemo enim Christum accedit vt Saluatorem, & eum inuocat, nisi qui in ipsum credit. Vt enim nemo credit, nisi qui audit, ita nemo inuocat, nisi qui credit,* Rom. 10. *Hac ratione fides concepta ex verbo vitæ, est Christi inorum salus.*

Estne ociosa fides? Non. *Hîc eius triplex fructus indicatur. Primus est confeßio, nam hîc facto & voce confitentur Christum. Quemadmodum enim corde creditur ad iusticiam, ita ore fit confeßio ad salutem.* Rom. 10 *Secundus est inuocatio Christi. Sunt enim fides & inuocatio ita connexæ, vt citius calorem ab igne separes, quàm eas à se inuicem diuellas. Tertius fructus fidei est dilectio fraterna quam hi baiuli corde, opere, & ore declarant, hunc afflictum & miserum Christo apportantes.*

Videsne iam quales fuerint hi baiuli? videsne totam vitam Christianam in illorum facto, tanquam in tabella depictam? Sed quare hoc factum & scri-

ptum est? vt ego & tu habeamus exemplum pietatis ergà Deum, & charitatis ergà proximum. Hæc est forma veræ Christianæ vitæ. In Christum itaq; cum his nos credere oportet: Christum cum his confiteri necesse est, eundem cum his inuocare fides postulat, proximum præterea horum exemplo, corde, ore & opere, diligere & iuuare decet. Quodnam, quæso, maius dilectionis opus, quàm hominem captiuum sub Diaboli potestate, afflictum & miserum, & coram hominibus spretum extremeq; contemtum, adducere ad Christum, & tantam curam pro aliena salute suscipere?

Hic discant diuites, pauperes, nobiles, ignobiles, ciues & rustici quid illos deceat, modò non frustrà Christianum titulum iactare velint. Vnusquisq; pro ratione suæ functionis conetur quàm plurimos Christo adducere, eum inuocare, & solicitudinem piam suscipere pro aliorum salute.

Hic oritur quæstio. Hic surdus fidem non habuit, non enim potuit verbum audire, vnde fides concipitur, sanatur tamen à Christo ob alienam fidem, videtur ergò quòd homo aliena fide saluari possit? Respondeo: Christus aperit linguam muti, & inuocatus dat infirmo fidem, quam nactus infirmus sua propria, non aliena fide saluatur. Deinde discernendum est inter corporalia beneficia & salutem æternam. Corporalia beneficia pij possunt etiam impijs à Deo impetrare, salutem autem non possunt ipsis impetrare, nisi ipsi quoq; priùs fidem ex verbo Dei conceperint. Nisi enim pij impetrare

trare possent impijs beneficia corporalia, non posset stare mundus in hoc tantorum scelerum & scandalorum diluuio.

Hæc dicta sint de facto horum baiulorum & eius vtili imitatione, iam quid à Christo petierint videamus. Deprecabantur eum (inquit textus) vt imponat illi manum, nam per impositionem manuum obseruârunt Christum anteà multis contulisse sanitatem. Verùm vt istam ritum nos intelligamus, quatuor de impositione manuum sunt obseruanda.

I. Quàm antiqua sit hæc consuetudo impositionis manuum.

II. Quorum fuerit alijs manum imponere.

III. Ad quid & in quem finem manus impositæ sint.

IIII. Quæ sit manus ratio symbolica.

Quantùm ad antiquitatem ritus imponendi manus attinet, scriptura ostendit, quòd à Patribus sit hæc consuetudo accepta. Legimus enim Gen. 48. quòd Patriarcha Iacob manus imposuerit filijs Ioseph, Manasseh & Ephraim. Quæ consuetudo posteà lege Iudæis commendata est, & peruenit hic ritus vsq; ad tempora Christi, qui & ipse vsus est, & vsum illius ad Apostolos suos transmisit. Quòd autem manuum impositione coniuncta fuerit oratio, patet ex 19. Cap. Matth. vbi scribitur, quòd oblati sint pueri Christo, vt manus eis imponeret & oraret.

Habemus quàm sit antiqua consuetudo manuum impositio: iam quorum fuerit alijs imponere manus videamus: id quod ex facto Iacob & aliorum colligitur. Mos enim fuit, vt maiores minoribus, parentes liberis, sacerdotes populo, manus imponerent. Fuit enim solennis ceremonia, quæ penes illos erat, qui præeminebant autoritate.

Sed quem in finem iste ritus institutus erat? quintuplex finis è scriptura colligi potest. 1. Quòd benedicendi seu orandi causa factum sit, vt Matth. 19. & Marci 7. ostenditur. 2. Offerendi causa: solebant enim Sacerdotes manus imponere capitibus victimarum. 3. Sanandi gratia. Sicuti Christus sæpè suas manus imposuit sanaturus, qui sibi offerebantur. 4. Vt precando conferretur Spiritus sanctus, vt in actis Apostolicis legimus. 5. In consecratione ministrorum verbi manus imponebantur ijs, qui ordinabantur ad ministerium.

Iam de symbolo manuum nonnihil adijciamus. Qui benedixerunt impositis manibus fungebantur vice Dei: manus significabant auxilium & fauorem Dei: impositio manuum significabat, eum, cui imponebantur manus, esse sub fauore & protectione Dei, & benedici à Deo. In benedictionibus optabatur auxilium & fauor Dei: in sacrificijs hostiæ dicabantur Deo: in sanationibus manus Dei se exeruit, dum sanitati restituit sua potentia ægrotos: similiter in donationibus spiritus sancti, manus significabant præsentiam Dei: in consecrationibus

orationibus sacerdotum, hæc erat significatio impositionis manuum, quòd qui ordinabantur, dicarentur Deo tanquam hostiæ, probarentur Deo, & ordinarentur ad opus diuinum. Hæc sint dicta de primo loco, nempè de facto horum baiulorum, & impositione manuum: nos autem obseruemus breuiter, quid confirmet hic locus, quid confutet, & cuius nos moneat. Confirmat, quòd filij Dei spiritu Dei ducantur, & exerceant se pietate & charitate. Confutat eos, qui fidem inanem iactant sine vera pietate ergà Deum, & charitate ergà proximum. Monet nos, vt præstemus opera fidei interna & externa, modò velimus inter filios Dei censeri.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proposui, est de facto & miraculo Christi. Vt autem hoc factum intelligamus, quædã sunt de miraculis Christi obseruanda. Prophetæ, Christus & Apostoli ediderunt miracula, vt doctrinam, quam docuerunt, confirmarent à Deo esse, & vt homines conuicti miraculis de veritate Dei, crederent, & credentes saluarentur. Hos præcipuos fines fuisse miraculorum, ostendit Iohannes Euangelista, Cap. 2. vbi ita ait: Hoc principium signorum fecit Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli. Hic duo signantur fines: gloria Christi, & fides Apostolorum. Gloria autem Christi potentiam diuinam, affectum ergà genus humanum, & officium doctrinæq; ipsius certitudinem, complectitur. Verùm discernendum est inter Prophetas, Apostolosq; & Christum. Prophe-

tæ & Apostoli non sua virtute ediderunt miracula, sed diuina Christi virtute, cuius spiritus per os eorum loquebatur. Christus verò sua propria potentia edidit miracula. Quare vt Prophetæ & Apostoli suis miraculis declarârunt se fuisse Christi seruos: ita Christus suis miraculis se Dominum & Deum ipsorum ostendit. Verùm si quæris, cur hodiè non etiam edantur miracula à ministris verbi: scies quòd miracula, postquam confirmârunt gloriam Christi, & veritatem Dei, defuncta sint suo munere, quare non amplius sunt expectanda miracula, sed contenti esse debemus doctrina Prophetica & Apostolica, quam Deus olim multis confirmauit miraculis. Hæc sint de miraculis dicta in genere: Nunc ad hodiernum miraculum descendamus, in quo sunt multæ circumstantiæ obseruandæ, quarum singulæ singularum doctrinam & admonitionem continent.

PRIMA: Christus apprehendit eum de turba seorsim. Sed quare hoc fecit? propter duo: scilicet tempus & significationem. Propter tempus quidem, quia nondum voluit suum regnum propagari toti mundo. Nondum enim peregerat hostiam, nondum fregerat interstitium, quod erat inter Iudæos & gentes: quod postea factum est, quando armauit discipulos hoc mandato: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omnibus gentibus. Propter significationem verò, quia qui Christum desiderat medicum, debet à turba malignantium discedere. Nulla enim est
2 Cor. 6 consensio Christi cum Belial.

SECVN-

SECVNDA: Misit digitos suos in aures eius. *Hoc sanè non frustrà factum est. Nam & eo signo declarauit precium carnis suæ, quam assumsit, vt eius victima humanum genus restitueretur pristinæ sanitati, quam per peccatum amiserat, & significat suum verbum nec audiri nec intelligi posse, nisi aures digito Christi aperiantur, id est, nisi Spiritus sanctus cordis nostri aures aperiat.*

TERTIA: Et expuens tetigit linguam eius. *Hoc symbolo significat, & loquendi facultatem à se esse, & quod per media velit in Ecclesia esse efficax.*

QVARTA: Suspexit in cœlum. *Hoc gestu significat suum animum ad patrem cœlestem eleuatum esse, quem precatus est non solùm pro hoc, sed pro omnibus afflictis. Oratio enim non est tàm oris sonus, quàm cordis supplex eleuatio ad Deum: quæ cordis eleuatio symbolo oculorum suspicientium in cœlum significatur. Vnde Dauid: Ad te Domine leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Cuius & nos monemur cum dicimus: Pater noster qui es in cœlis.*

QVINTA: Ingemuit. *Magnum certè necesse est esse, propter quod tantus heros ingemiscat. Non ergò solùm in hunc mutum, quem vnico nutu liberare à suo malo poterat, respexit: sed intuetur in hæc quinque. 1. Peccatum, quod causa est omnium calamitatum in humano genere. 2. In tyrannidem Diaboli, qui ita oppresserat genus humanum: cum qua tyrannide*

rannide se bellum initurum nouit. 3. In legis maledictionem, quam in se receperat, quò nos absoluamur à reatu. 4. In amarißimam suam mortem, quam erat perpessurus pro toto humano genere. 5. In maximæ partis mundi ingratitudinem. Prauidebat enim quòd multi suum beneficium essent contemturi prorsus, multi ignauia sua essent neglecturi: adeò vt minima pars mundi sua beneficia in salutem amplecteretur.

SEXTA: Alloquitur hunc mutum, & dicit: Ephata, hoc est, tu aperire. Non frustrà hîc Marcus Hebraica voce vsus est. Hac enim voce primùm indicat Christus, quæ sit sua diuina potentia, qui verbo & imperat, & facit quæ vult: vnde fides nostra non solùm de diuinitate Christi confirmatur: verumetiam omnes eos in tuto esse intelligit, qui sub eius imperio sunt, & se eius fidei committunt. 2. Hac voce indicatur, quanta sit verbi Dei efficacia, præsertim vbi vera fide apprehenditur. 3. Quòd nemo saluari poßit sine Christi verbo, quo imperat nobis, quæ decent à nobis fieri. 4. Hoc mandato APERIRE significat, quòd voluntas hominis requiratur in salutis negotio, non quòd voluntas non reformata manu Dei poßit, aut velit: sed ne, cum mouetur & formatur à Spiritu sancto, Spiritui sancto repugnet. 5. Quòd opus salutis sit totum Christi, non hominis, quemadmodum Hebraicum vocabulum indicat.

SEPTIMA. Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum lin-

guæ

guæ eius, & loquebatur rectè. *Hoc ipsum miraculum est & beneficium Christi ergà hunc afflictum hominem. Quo miraculo indicatur, quòd ad iussum Christi & ad prædicationem verbi ipsius soluamur à catenis Diaboli, ne amplius illis constricti teneamur. Hoc miraculum, vt summatim repetam, confirmat quòd Christus & posit & velit iuuare omnes afflictos, qui ad se afferuntur, & suam opem implorant. Destruit eorum errorem, qui Christum tanquam seuerum iudicem fugientes sanctos inuocant. Monet præterea nos, vt in calamitatibus constituti ad Christum solum fide & inuocatione fugiamus.*

DE TERTIO.

Et præcepit illis ne cui dicerent. Quantò autem magis eis præcipiebat, eò magis prædicabant & admirabantur. *Christus prohibet ne patefacerent hoc factum, huius mandato obtemperasse oportuit: quare bonum, quod secutum est, non illorum inobedientiæ, sed Christi bonitati adscribendum est. Voluit enim hoc factum latere vsq, ad suam resurrectionem.*

Sed quis fructus manauit ex hoc Christi miraculo? Primùm spectatores conceperunt fidem in Christum. Deinde prædicabant hoc factum, & Deū glorificabant: quæ Dei glorificatio vltimus finis est omnium operum Christi. Sed quid est Deum prædicare? Dei prædicatio oritur ex noticia Dei, quæ in his sita est: vt rectè iudices de diuina substantia, & diuinis personis, vt statuas eum

 fontem

fontem omnium bonorum: vt ad eum per Christum confugias in omni necessitate: vt palàm tuam fidem cum his confitearis: vt tuo exemplo præluceas alijs, quò multi tuo exemplo moti ad Christum confugiant, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.

DOMINICA XIII. POST Trinitatis, Lucæ 10.

COnuersus Iesus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quòd

quòd multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire, quæ vos auditis, & non audierunt. Et ecce quidam legiſperitus ſurrexit, tentans illum, dicens: Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt: Quomodo legis? Ille reſpondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua: & proximum tuum ſicut te ipſum. Dixitq; illi: Rectè reſpondiſti, Hoc fac & viues. Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? Reſpondens autem Ieſus dixit: Homo quidam deſcendebat ab Hieroſolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam deſpoliauerunt eum veſtibus, ac vulneribus inflictis, abierunr, ſemimortuo relicto. Accidit autem vt Sacerdos quidam deſcenderet eadem via, viſoq; illo, præterijt. Similiter & Leuita, cùm iret iuxta locum, cùm acceſſiſſet ac vidiſſet eum, præterijt. Samaritanus

autem quidam iter faciens, venit ad eum, & viso eo, misericordia motus est, & accedens obligauit vulnera eius, infundens oleum ac vinum, & imponens illum in suum iumentum, duxit in diuersorium, & curam eius egit. Et postero die egrediens, depromtos duos denarios dedit hospiti, & ait ei: Curam illius habe, & quodcunq; præterea insumseris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis ergò horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit misericordiam in illum. Ait igitur illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ sunt partes huius Euangelij: in quarum priori agit Christus cum suis discipulis de vera beatitudine, docetq́ in qua re ea consistat, nimirùm in sui cognitione: In posteriori disputatur de recta via vitæ æternæ, de lege Dei, de dilectione Dei & proximi: vbi paradigmate proposito docet, quis sit proximus habendus. Loci quatuor:

I. *Quæ sit vera beatitudo.*

II. *Quæstio Legisperiti de consequenda vita æterna, cum Christi responsione.*

III. Sum-

III. *Summa capita legis diuinæ.*

IIII. *De parabola, qua docetur: quis sit nobis proximus.*

DE PRIMO.

Iesus conuersus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi, qui vident quæ vos videtis: Dico enim vobis, quòd multi, &c. *Hîc docet Christus quænam sit vera beatitudo, & quodnam sit verum & solidum gaudium hominis in hac vita, videlicet videre filium Dei. Si ergò soli illi sunt beati, qui filium Dei vident, sequitur, nullos suis operibus & meritis beatitudinem consequi. Quare hæc Christi visio meritò expetenda est.*

Verùm sciendum, dupliciter filium Dei videri, nempè in hac vita, & futura. In hac vita videtur tripliciter: 1. Carnaliter tantùm. 2. Carnaliter & spiritualiter simul. 3. Spiritualiter tantùm.

Carnaliter tantùm vidit maxima pars Iudaicæ gentis quæ tamen damnata est: proinde carnalis Christi visio non est per se salutaris: imò cedit potiùs in maiorem damnationem. Herodes vidit Christum, Pilatus similiter, Iudas & Caiphas, & multi impij alij, quorum interitus docet non esse salutarem visionem Christi externam, vbi non est vera fides in Christum.

Carnaliter & spiritualiter simul visus est Christus à Magis, Maria, Simeone, Zacharia, Zachæo, Apostolis, & multis alijs, quorum visio fuit illis salutaris, quia non solùm Christum externis oculis viderunt: sed

etiam

etiam lumine cordis: quod manifestè conspicitur in illa muliere, quæ Christi pedes lotos lacrymis suis abstersit capillis, quæ à Christo audit, peccata sua esse remissa, propter fidem quam in ipsum habuit. De hac visione præcipuè loquitur hic Dominus, cùm ait: Multi Prophetæ & Reges cupierunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt.

3. Spiritualiter tantùm videt Christum, omnis qui credit in eum. Ita enim Christus ipse interpretatur, cùm dicit: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: Ita oportet exaltari filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic vidit Christum Abel in suo sacrificio: sic Abraham, de quo testatur Christus, dicens: Abraham vidit diem meum, & gauisus est. Sic hodiè nos Christum videmus, quotquot in ipsum credimus. Quòd autem, qui ita Christum vident, sint beati, testatur hoc dictum Domini ad Thomam. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Nam in Euangelio ipsum videmus, vbi facie ad faciem nobis apparet, vt in imaginem eius transformemur.

Joh. 3.

Joh. 8.

Joh. 20

Hactenus de primo genere visionis & eius partibus, quò Christus in hoc mundo videtur. Altera visio sequitur, quæ est in futura gloria, vbi illum perfectißimè videbimus, & perpetua lætitia afficiemur, fruentes ipsius dulcißimo conspectu.

Sed qua de causa pronunciat beatos qui Christum vident? Primùm, quia Christus est verbum vitæ,

sine quo nulla est salus expectanda. Hoc enim vitæ verbum ab æterna morte liberat credentes. Nam vt qui Christum non videt, & potissimùm oculis fidei, in carcere & sub manu Diaboli manet: ita qui Christum videt, victor est mundi, atq; omnium malorum, iuxta illud Iohannis: Hæc est victoria, quæ mundum vincit, fides vestra. An non videmus multos pios malè in hac vita habere, & rapi ad grauissima supplicia? Respondeo: Sunt beati propter euentum. Est enim futura lætissima liberatio ab omnibus malis, quibus pij obruuntur in hac vita. Ideò Christus dicit in Matthæo: Beati qui lugent, quoniam consolationem accipient.

DE SECVNDO.

Quidam legis interpres surrexit, tentans eum, & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? Ille respondit: Diliges Dominum Deum tuum, &c. *Et vt in Matthæo habetur: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Vt hoc Christi responsum rectè intelligamus, obseruandum est, esse duo genera hominum, cum quibus Christus agit. Quidam enim sunt hypocritæ: quidam agunt seriam pœnitentiam. Hypocritæ, superbi & tumidi opinione propriæ iusticiæ, putant se non opus habere Christo: atq; ideò eum persequuntur: nunc tentando illum: nunc calumniando ipsius doctrinam: nunc persequendo ipsum. Hi cùm quærunt viam salutis, monstrat eis legem, & dicit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Qui verò pœni-*

tentiam agunt, & quærunt à Christo salutis viam, non mittuntur à Christo ad legem & Moysen, sed ad se eos recipit, & iubet eos in se credere. Quod cùm faciunt, donat eis suam iustitiam, ne maledictioni legis sint obnoxij. Hoc exemplis illustrabimus. Pharisæus de quo nuper audiuimus, iustus sibi visus est, sed iniustus à Christo est pronunciatus, eò quòd legis iustitiam, quam iactitauit, non habuit. Contrà, Publicanus, qui peccata sua secum in templum attulit, quæ illic deflet, & confugit ad misericordiam, iustus descendit in suam domum. Si iustus, vitæ quoq; æternæ hæres erat. Apud Matthæum interrogat Legisperitus Christum, & dicit: Quid faciam vt poßideam vitam æternam? Respondit Christus: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Contrà miser Latro peccator in cruce agit pœnitentiam, & ex fide inuocat Christum, cui Christus dicit: Hodiè eris mecum in Paradyso, id est, in vita æterna. In hoc Euangelio accedit etiam Legis interpres, tentaturus Dominum, & ait: Quid faciendo vitam æternam poßidebo: Cui Dominus respondit: Diliges Dominum Deum tuum, & proximum sicut teipsum. Quod perinde est, ac si dixisset: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. At mulieri peccatrici Lucæ 7 ait: Fides tua te saluam fecit. Atq; ita Christus cum duobus generibus hominum agit, pro quorum varietate monstrat rectam in cœlum viam.

Quare viam per legem monstrat, cùm nemo vnquam per illam viam poßit in cœlum venire? Quia

est via rectißima in cœlum, iuxta illud. Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Hanc ergò monstrat Christus suis contemtoribus. Quicunq; enim Christum contemserit, aut peribit æternum, aut legi satisfaciet, quod est illi impoßibile. Deinde est alia via in cœlum, quæ tantùm patet ijs, qui in Christum, qui est via in cœlum, credunt.

DE TERTIO.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, ex tota cogitatione tua: & proximum tuum sicut te ipsum. *Hæc est summa legis diuinæ & epitome Decalogi. In vtroq; horum præceptorum quatuor sunt spectanda: 1. Affectus, qui ab homine requiritur ergà Deum & proximum. 2. Obiectum, nempè Deus & proximus. 3. Causa obedientiæ seu dilectionis Dei & proximi. 4. Modus dilectionis.*

Affectus, quem requirit lex, est dilectio, quæ placere non potest, nisi sit sincera, & careat omni hypocrisi. Nihil enim potest placere Deo quod est fucatum: quia ipse est absq; omni fuco, sanctus, purus & sincerus.

Obiecta, hoc est, res circa quas versari debet affectus dilectionis, sunt Deus & proximus.

Causæ dilectionis Dei & proximi proponuntur in præcepto. Deus enim diligendus est, quia est Deus & Dominus noster: proximus verò, quia est proximus noster.

Modus dilectionis etiam exprimitur: Deus enim ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione est diligendus: proximus est diligendus, vt teipsum diligis. Verùm, quæ breuiter notauimus, fusiùs sunt explicanda.

Quid dilectio. Dilectio seu charitas in genere est intimus affectus, rem quampiam amanter & beneuolè complectendi, adeò vt animus eius studio ardeat, cupiatq́; ei quàm optimè. Hæc charitas duplex est. Vna Dei ergà creaturam. Altera creaturæ ergà Deum, & alias res.

1 Dei ergà creaturam charitas rursus est duplex. Vna vniuersalis, qua complectitur omnem suam creaturam, eam sustentat & continet, vt suum statum tueatur: hæc charitas dicitur etiam vniuersalis misericordia. Altera est peculiaris qua Deus ex intimo cordis affectu Ecclesiam suam charam habet in filio: hæc motus filium dedit, iuxta illud: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret: hac motus Spiritum sanctum donat: hac motus conseruat Ecclesiam: breuiter, hæc charitas facit, vt se totum suæ Ecclesiæ donet. Huius dilectionis Dei cogitatio consolabitur nos contra sententiam legis, contra acerbitatem crucis, contra tentationes in mortis articulo. Hæc etiam dilectio Dei facit, vt Deus castiget suos filios, & rursus afflictos sanet.

De charitate Dei erga creaturam dixi: Iam se-
2 quitur de charitate creaturæ ergà Deum & homines, atq; res alias. Hæc charitas est affectus intimus, quo

Deus diligendus est ab homine, & secundum Deum proximus, perinde vt nos ipsi. Est itaq; & hæc creaturæ charitas duplex. Vna, qua Deum prosequimur: altera, qua creaturam. Ea autem charitas qua creaturas complecti nos decet, plures habet gradus: quorum primus est, quo fratres necessitudine spiritus Christi nobis coniunctos diligimus. Secundus, quo eos, qui aliqua necessitudine carnali nobis deuincti sunt, prosequimur. Tertius, quo reliquos ignotos amamus. Quartus, quo inimicis benefacere laboramus. Quintus, quo reliquas creaturas singulas pro suæ dignitatis statu complectimur.

Quæ causæ sunt dilectionis Dei, seu cur Deum diligimus? Etsi satis ex præcepto cognosci potest, tamen altiùs causas repetam & distinguam. Dilectio itaq; hominis ergà Deum: 1. Accenditur ex memoria beneficiorum Dei ergà nos, & ex cogitatione immensæ dilectionis ipsius, qua nos prosequitur. 2. Augeri debet ex viuo sensu fauoris Dei ergà nos, quem omni momento experimur. 3. Inprimis inflammari debet ex spe & fiducia promissorum bonorum. Hæ causæ sunt in verbis his: Dilige Dominum Deum tuum. Est Dominus, id est, defensor: Deus, gubernator & saluator: Tuus, vt omnia bona ab eo expectes.

Habemus vtcunq; qualis res sit dilectio Dei, qua homo Deum diligere debet. Deindè, & causas vidimus: sed modus dilectionis quis est? is in textu expressius est his verbis: Ex toto corde tuo, ex tota anima,

ex totis viribus, ex tota cogitatione. Hæc vox TOTO tria significat, quæ coniuncta esse debent charitati hominis ergà Deum. Primùm, quòd charitas hominum ergà Deum debeat esse perfecta: deindè pura: tùm perpetua. Ex toto ergò corde Deum diligere dicuntur, qui perfectè, purè, & perpetuò ardent dilectione Dei: ita vt illum solum timeant, in illum solum confidant, in solum spem collocent. Ex tota anima dicuntur diligere Deum homines, cum ipsorum voluntas eius voluntati diuinæ perfectè, purè & perpetuò in omnibus respondet: id quod precamur fieri, cùm dicimus: Fiat voluntas tua. Ex totis viribus diligitur, cùm omnia membra interiora & exteriora perfectè, purè, & perpetuò se ad obsequendum Deo conuertunt. Ex tota cogitatione diligitur, cum nullum interuallum sentitur, quo non diligitur Deus purè, perfectè & sanctè. Hic modus est solidæ dilectionis Dei, quæ in nullo mortalium vnquam fuit post lapsum, nisi in solo Christo, licet quædam eius tenuia principia sint in renatis. Cuius signa sunt quatuor:

PRIMVM, obedientiam ergà Deum omnibus rebus mundi anteferre, iuxta illud: Qui diligit me, præcepta mea seruabit, & Pater meus diliget eum. Joh. 14.

SECVNDVM, reuerenter in timore Dei sacra mysteria tractare.

TERTIVM, exemplo alios ad diligendum Deum inuitare.

QVARTVM, ipsum proximum propter De-

um diligere. Vbi hæc quatuor concurrunt, illustria habes signa incoatæ charitatis ergà Deum, quæ indies in renatis noua incrementa sumere debent.

Dixi de primo capite Legis, nempè de dilectione ergà Deum, nunc de secundo dicam, videlicet de dilectione proximorum. De qua hæc tria obseruentur: Causæ dilectionis, modus, & ordo. Causæ duæ sunt præcipuæ: Vna mandatum Dei. Altera natura, quia homo homini proximus est. Mandatum Dei est, vt diligamus alter alterum. Christus præcipit? Diligite vos inuicem. Huic mandato non obedire grauißimum scelus est. Altera causa est natura, videlicet quòd homo homini sit proximus, idq́ multis modis: Ratione creationis, ratione similitudinis, ratione regenerationis, ratione communis vitæ, & ratione futuræ gloriæ, de quibus coniunctionis gradibus nuper dictum est.

Quomodo est diligendus proximus? Respondet Dominus: Dilige proximum tuum vt teipsum. Quomodo autem quisq́ seipsum diligat, à seipso discat.

Ordo dilectionis antè indicatus est, vt maximè diligantur, qui nobis spiritu Christi coniuncti sunt. Deinde secundo loco, qui nos aliqua neceßitudine carnali attingunt. Tertiò, inimici etiam diligendi sunt, quemadmodum Christus docet Matth. 5. & Christus hîc paradigmate proposito explicat. Hæc sint dicta de legis duobus capitibus, quibus neminem plenam præstare obedientiam posse manifestum est, & nuper quatuor rationibus ostendi.

Neq; tamen ideò frustrà hæc lex est proposita: Primùm enim hîc docemur, qualis fuerit integer hominis status ante lapsum. Tùm enim homo potuit huic legi satisfacere. Deindè hîc intelligimus, quanta sit deprauatio naturæ, cum videmus quàm procul absimus à perfecta legis obedientia. Tùm monemur, vt cognita imbecillitate & immunditia nostra confugiamus ad Christum, qui est perfectio legis in iusticiam omni credenti. Ad hæc, erudimur quis sit finis legis, & quæ sint summa capita religiosæ vitæ, in qua nos exercebimus. Postremò hinc admonemur, vt cogitemus, qualis sit futura obedientia sanctorum Angelorum & hominum in vita æterna.

DE QVARTO.

Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? *Cum hic Legis interpres aliud responsum accepisset quàm expectauit, ne confusus videretur tacere, opinione iusticiæ legis tumens quærit, quisnam sit suus proximus, cui longè aliud responsum dat Christus, quàm expectauit, & vt eliciat confeßionem ab ipso Legisperito, proponit longam parabolam, & ait:* Homo quidam descendebat à Ierusalem in Iericho, &c. *Sed cum omnis homo alteri sit proximus, cur non simpliciter respondit: Homines omnes sibi inuicem sunt proximi? Hæc responsio visa fuisset & facilior & breuior. Hoc fecit Dominus, vt corrigeret malam Pharisæorum & Legisperitorum interpreta-*

terpretationem. Hi enim interpretabantur legem hoc pacto: Dilige amicum tuum, & odi inimicum tuum. Horum ergò iudicio, qui amici erant, sibi etiam proximi iudicabantur, quem errorem Christus, Matth. 5. refutat, & docet inimicos etiam diligendos esse. Quia igitur de amicis conuenit inter Christum & Legisperitum, nam vterq; confitebatur amicos diligendos esse, Christus conatur efficere, vt Pharisæus inimicus in numero proximorum confiteatur. Omnes enim homines aut amici, aut inimici nobis sunt. Amicos pro proximis habere fatetur Pharisæus. Verùm quia de inimicis est quæstio, Christus proponit parabolam hanc de Iudæo & Samaritano, hoc est, de duobus, qui acerrimi hostes ex professione fuerunt. Iudæus enim extremò odit Samaritanum, & tanquam canem habebat, nec Samaritanus hoc ignorare potuit. Sed quid fit? Iudæus incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, relinquitur semiuiuus: Venit hic Samaritanus post Iudæos, qui vulneratum præterierunt, & non moti sunt eius calamitate, & fert misero opem, præstat ei charitatis officia, imponit eum in iumentum suum, portat in diuersorium, habet eius curam, transigit cum hospite, vt illum amanter & benè foueat, promittit se soluturum, si quid vltrà in eius curationem exposuerit. Quis horum, *inquit Christus,* videtur tibi fuisse proximus illi: Leuitanè, qui præterierat? an Sacerdos, aut hic Samaritanus? Respondit Pharisæus: Qui fecit misericordiam in il-

 lum.

lum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter. *Fatetur Pharisæus Samaritanum præstitisse saucio charitatis officia, ideoq; proximum eius rectè dici. Vnde conficitur hæc responsio, quòd omnis homo sit homini proximus. Verùm vt deprimat supercilium Pharisæi, iubet illum ire & imitari Samaritanum, quo dicto ostendit, Pharisæum procul abesse à perfectione legis. Quare nos Samaritanum imitemur quantum possumus per Christi gratiam, cui cum Patre suo, & Spiritu sancto, sit honor, laus, & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA XIIII. POST Trinitatis, Lucæ 17.

FActum

FActum eſt, dum iret Ieſus Hieroſolymam, tranſibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt procul, intentaq; voce dixerunt: Ieſu præceptor, miſerere noſtrî. Quos vt vidit, dixit illis: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. Et factum eſt, vt inter eundum mundati ſint. Vnus autem ex illis, vt vidit quòd mundatus eſſet, regreſſus eſt, cum magna voce glorificans Deum. Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Reſpondens autem Ieſus, dixit: Nonnè decem mundati ſunt? Nouem autem illi vbi? Non ſunt reperti qui redirent, vt darent gloriam Deo, niſi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, fides tua te ſeruauit.

ENARRATIO TEXTVS.

SVMma huius Euangelij eſt, quòd Chriſtus ſit verus Meßias, Deus & homo, qui ſola ſua potenti voluntate poteſt iuuare quos vult, vult autem iuuare omnes, qui ad ſe confugiunt, quemadmodum horum

decem leproſorum exemplum oſtendit. Hos enim non contemnit, vt multi alij, ſed ſuum paternum ergà eos animum declarat, dum inuocantes ſanat, & liberat à morbo cùm fœdiſſimo, tùm contagioſiſſimo. Neq; aliter affectus eſt ergà vllos, quàm ergà hos miſeros, modò horum exemplo ipſius opem implorent. Diſcamus ergò & nos intuentes in hos leproſos, qualem habeamus Pontificem, nimirum non ſolùm talem qui noſtris afficiatur calamitatibus, verumetiam eum, qui potenti ſua voluntate, quos ſuam ſentit implorare opem, iuuare poſſit, & ab omni miſeria vindicare. Quemadmodum enim diſcedentes hos, imò iam abſentes purgat, ita etiamſi coràm non aſpiciatur, iuuare poteſt. Quare accedamus ad eum firma fiducia in omnibus neceſſitatibus noſtris, certi quòd ſimus auxilium inuenturi in tempore oportuno. Hæc breuiter ſint dicta de ſumma & vſu huius Euangelij. Loci tres:

I. De his decem Leproſis.

II. Cur eos mittat Dominus ad Sacerdotes.

III. De gratitudine huius Samaritani, & ingratitudine nouem reliquorum.

DE PRIMO.

In prima huius Euangelij doctrina, quam de leproſis propoſui, hæc ordine dicam, quàm contemti fuerint leproſi in populo Iſraelitico, quid horum factum nos doceat, quomodo multi ſpirituali lepra infecti opus habeant medico Chriſto, & quid ex Chriſti facto de ipſius affectu ergà nos colligamus.

Leproſi

Leprosi apud Iudæos immundi habebantur, & indigni, qui inter Israelitas versarentur, idq́ propter fœdißimum & contagiosißimum morbum, quo contaminati erant, & circumferebant ex mandato legis diuinæ signa opprobrij & luctus, quibus admonebantur suæ impietatis & flagitiorum, propter quæ in talem miseriam incidissent. Numerantur autem in Leuitico quinq; notæ, per quas ab alijs hominibus dignoscerentur, ne ipsorum contagione polluerentur. Vna fuit, vestis dissoluta. Altera, detectum caput. Tertia, os velatum. Quarta, habitatio ab hominum consuetudine separata. Quinta, publica proclamatio, qua immundi proclamabantur, vt qui indigni essent, qui inter Israelitas conuersarentur. Hîc facile est cogitare, in quanto dolore fuerunt, & quàm misera fuit illorum conditio, tamen in his malis positi confugiunt ad Christum. Vnde nos remedia contra triplicem tentationem colligamus, quarum prima prouenit ex cogitatione miseriæ & fœditatis peccati nostri. Secunda, ex indispositione nostra, quòd non simus satis compositi ad compellandum tantum Heroa, hoc est, Saluatorem nostrum Iesum Christum. Tertia manat ex cogitatione meritorum, quæ nulla habere nos animaduertimus. Exemplo enim horum leprosorum non sinamus nos his rebus absterreri, quò minùs ad vnicum nostrum medicum & saluatorem confugiamus.

Iam videamus quid hi decem Leprosi fecerint. Cum ingrederetur *(inquit textus)* Domi-

nus in vicum quendam, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longè, & leuauerunt vocem, dicentes: Iesu præceptor, miserere nostrî. *Hîc habemus exemplum in leprosis veræ humiliationis, fidei, inuocationis & confeßionis.*

Quòd stant à longè, humiliationis signum est, nam propter morbum suum, & morbi causam peccatum, se in animo prosternunt coram Deo, agnoscunt suam miseriam, peccati turpitudinem, iustißimam legis sententiam damnatoriam aduersus se, atq; ita verè humiliantur coram Deo, quæ humiliatio primus est gradus ad gloriam, sicut superbia primus gradus est ad ignominiam, quod & Dominus ipse testatur, cum ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, qui autem se humiliat, exaltabitur. Horum ergò exemplum & nos imitemur, & nos prosternamus in vera pœnitentia coram Deo, quod si fecerimus, fiet nobis secundum Christi dictum: Qui se humiliat, exaltabitur.

Quòd accedunt Christum, fidei testimonium est, quam ex auditu famæ ipsius habuerunt. Audiuerunt enim absq; omni dubio hanc dulcißimam vocem Christi, qua tàm paternè omnes ad se inuitat, & omnibus suam gratiam offert: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Hanc vocem: Venite omnes qui laboratis, audiuerunt, & conceperunt spem, vt se non excluderet, qui se omnibus benignè offerret. Quare

concepta fiducia, erigunt se, & Christum accedunt Horum exemplo, quo paterna promißio confirmatur, & nos excitemur ad benè sperandum de Christo in omnibus nostris ærumnis.

Huius fidei fructus sequitur inuocatio. Ita enim orant: Iesu præceptor miserere nostri. In hac sua ardentißima oratione, primùm agnoscunt se nulla habere merita, sed potius horrenda peccata. Nam qui dicit MISERERE, nullum iactat meritum, nullam sentit dignitatem, imò potius confitetur suam indignitatem, & se agnoscit indignum beneficio. Deindè in hac oratione agnoscunt Christum verum Meßiam esse, victorem mortis & omnium calamitatum: agnoscunt ipsum mitem & misericordem, qui afflictis non addit afflictionem, sed potius medetur afflictis & eos sanat. Hoc exemplum orandi & nos imitemur, & verè Christum talem cogitemus, & inuocemus, qualem illum in hac sua oratione describunt.

Habemus etiam in his leprosis exemplum confeßionis, quæ nunquam potest ab oratione auelli, & sanè confeßio Christi non carebat periculo eo tempore. Potentißimi enim & sapientißimi persequebantur Christum, & confeßionem eius prohibuerunt, quemadmodum legimus Iohan. 6. Vbi Pharisæi obiurgant cœcum, cui visum restituerat Dominus, propterea quòd Christum sit confessus. Verùm nos imitemur exemplum horum leprosorum. Nam tametsi grauis videatur afflictio, quæ propter confeßionem subeunda est: tamen

tamen salus, ad quam tendit confeßio, maior & certior est, quàm vt vllis terriculamentis ab ea deficiamus.

Dixi de lepra corporali, & horum leprosorum laudabili facto: nunc breuiter lepram spiritualem describam, & eius remedia tradam. Lepra spiritualis est labes & contagio mentis, cordis & affectuum hominis: ita vt nulla pars in homine sit pura & munda. Hæc lepra habet etiam notas suas, quarum prima est separatio à domesticis Dei, & cœtu sanctorum Angelorum & hominum. Secunda, est caput detectum, hoc est, nuditas à donis Spiritus sancti, plena opprobrio, de qua apud Ezechielem: Nuda eras & confusione plena. Tertia, est os velatum, hoc est, fœdus halitus & spiritus pestifer peßimorum colloquiorum, quæ ex impuro proueniunt corde. Quarta, habitatio ab hominum consuetudine separata, qualis est diuitis Epulonis, qui habitat procul à beatorum domo. Quinta, publica proclamatio, hoc est, legis maledictio, quæ publicè proclamatur in omnes, qui non agunt pœnitentiam, hoc est, in spiritualiter leprosos.

Sed quid est remedij contra hanc lepram spiritualem? nulla humana arte est curabilis. Vnicus est medicus, qui eam purgare potest, qui est Iesus Christus: ad quem si leprosus venerit, & se coram illo humiliauerit, inuocans eum & petens sanationem, mox hic sapientißimus Medicus, sanguine suo primùm abluit sordes huius spiritualis lepræ: deinde suo spirituali oleo fouet

affecta

affecta membra, donec plenè sanantur. Hic igitur adeundus est fidei pedibus: huius pharmacum, quod voce Euangelij offertur, cordis ore, id est, fide recipiendum est: & ab eo impetrandum est oleum illud efficax, quo vires amissæ reparantur: atq; cauendum ita, vt hoc salutari pharmaco verbi Dei, & oleo salutari spiritus sancti amißis, rursus in lepram incurramus: quod si fecerimus, difficilior erit posteà curatio. Nam postquam aliquis morbus nimis altas radices egit, maiori cum difficultate curatur.

DE SECVNDO.

Quos vt vidit, dixit eis: Et ite, ostendite vos sacerdotibus. *Quos solo nutu abeuntes sanauit, hos ad sacerdotes mittit: qui tametsi improbi & auari erant, tamen ministerio fungebantur diuinitùs instituto. Sed quare illos ad Sacerdotes mittit? multæ & magnæ causæ fuerunt.*

PRIMA, *vt ita probaret fidem illorum, an suo verbo & promißioni crederent. Solet enim Deus varijs modis suorum in fide constantiam explorare: non quidem in eorum damnum aut malum: sed vt fides explorata, & veluti igni tentationum decocta fiat probatior. Ita Abrahami fides est explorata, dum iubetur ire mactatum vnigenitum filium: sic explorata fides mulieris Syrophœnissæ, & multa sunt exempla, vt Iob, Ioseph, Dauid, & aliorum omnium.*

SECVNDA, *vt hoc suo facto ministerium publicum diuinitùs ordinatum approbet. Habebant enim*

Sacerdotes mandatum cognoscendi & iudicandi de lepra: qui benè purgatos reciperent in cœtum publicum, alijs exclusis. Nam si secùs fecisset, videretur Mosaicam legem violare, ad quam non soluendam, sed implendam præstandamq; venerat.

TERTIA, quia Lex & Sacerdotium fuerunt testimonium de Christo, quemadmodum ipse ait: Lex & Prophetæ ferunt testimonium de me. Nam quod sacerdotibus iniunctum erat, vt iudicarent de lepra, accepta oblatione pro leprosi sanati purgatione, typus fuit virtutis Christi, qui non solùm de lepra iudicare, sed eam emundare potest: idq; proprij corporis victima & precioso sanguine.

3 QVARTA, vt ex miraculo discerent sacerdotes verè aduenisse Meßiam. Sic enim prædixit Esaias, quòd Christus suam præsentiam declararet, stupendis miraculis, inter quæ etiam numeratur hoc, quòd cæcos illuminaret, & leprosos purgaret. Sacerdotes igitur, viso hoc miraculo diuino, debebant ex prophetia Esaiæ conclusisse, Iesum filium Mariæ verum fuisse Meßiam olim Patribus promissum, præsertim cùm omnes Prophetiæ de aduentu Christi in hoc tempus collimarent.

QVINTA, vt sacerdotes hoc miraculo conuicti de Aduentu Christi veri Meßiæ, mitterent suos auditores & populum ad Christum corporum & animorum medicum peritißimum: quod tamen non fecerunt, ne quid suo quæstui decederet. Habent multos æmulatores hoc tempore, præsertim in Papatu.

SEXTA, vt hi leprosi testimonio sacerdotum recepti, suam gratitudinem ostenderent ergà Deum & ordinarium ministerium.

Cæterùm præter has veras causas, propter quas misit Christus hos leprosos ad sacerdotes: Papistæ finxerunt aliam, nimirùm, vt sacerdotibus confiteamur peccata nostra, enumeremus omnia peccata cum omnibus suis circumstantijs: quod sanè impoßibile est. Textum proinde hunc detorquent Papistæ in peregrinum sensum, & sua allegoria fabricant laqueos, quibus miseræ conscientiæ horribiliter constringuntur. Atq; ita ex consolatißimo Euangelio conscientiarum carnificinam faciunt: Quid non ergò priuata confeßio est retinenda? Est sanè: sed non propter hanc allegoriam: neq; more Papistico, qui omnium peccatorum enumerationem tanquam iudices exigunt, & negant vllam fieri remißionem, si non fiat plena enumeratio peccatorum, quæ nemo, vt testatur Dauid, intelligit, tantum abest, vt ea quis enumerare poßit.

Sed quæ sunt causæ, cur retineatur confeßio auricularis in nostris Ecclesijs? Propter eius vtilitates, quæ sunt maximæ.

PRIMA, vt in priuato isto colloquio instituantur rudes & ignari, qui opus habent instructione in Catechismo.

SECVNDA, vt in ea iuuenum & adolescentum exploretur profectus. Nam boni est pastoris, non solùm publicè pietatis doctrinam tradere, verumetiam eius

ius eius officium requirit, vt Pauli exemplo domi exploratur, quousq; sui auditores in pietate profecerint. Nam in isto priuato colloquio segnes stimulis excitabit eorum, qui multùm profecerunt, diligentiam laudabit, & ad similem perseuerantiam excitabit.

TERTIA, in hoc priuato colloquio exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iustè potest haberi dubitatio.

QVARTA, in eo colloquio infirmæ conscientiæ doctrina, consilio & consolatione iuuantur, præsertim cum aliquo scrupulo conscientiæ perplexæ teneantur. Hi enim sibi rectè consulunt, si ad suos pastores se recipiunt, vt erigantur, ac consolationem capiant.

QVINTA, tametsi, qui verè in Christum credit, absolutus est à peccato: nam cùm peccatum sit defectus à lege Dei & voluntate, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, absolutus absq; dubio est omnis, qui credit promißioni gratuitæ, iuxta illud: Qui credit in filium, habet vitam æternam: ex quo sequitur, veram absolutionem esse liberationem hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem, tamen prodest etiam omnibus priuatim audire Euangelium, quo annunciatur ministri ore remißio peccatorum credentibus, & hereditas regni cœlorum. Nam tùm demùm aperitur regnum cœlorum, quando Euangelium prædicatum fide recipitur.

DE TERTIO.

Vnus

Vnus autem ex illis videns quòd mundatus esset, regressus est, cum magna voce glorificans Deum, & cecidit in faciem ante Iesum, gratias agens. *In hoc Samaritano videmus pulcerrimum gratitudinis & gratiarum actionis exemplum. Verùm, vt nos eius excitemur exemplo, dicam nonnihil de vera gratiarum actione, hoc ordine: Primùm, quæ sit, & quas habeat causas. Deinde, quæ ad eum requirantur: & postremò, pro quibus rebus gratias nos agere oporteat.*

Quantùm ad primum attinet, vera gratiarum actio est agnitio & confessio beneficiorum acceptorum, vna cum gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Hoc clarè in Samaritano nostro apparet: agnoscit se mundatum à sua lepra: hoc publicè confitetur: ac grata mente ad Christum redit, ei gratiam pro beneficijs agens & prædicans eius bonitatem. Hæc vera gratiarum actio habet causas: 1. Noticiam Dei benefacientis. 2. Noticiam sui. 3. Perceptum beneficium. 4. Affectum ardentem fide & prædicatione Dei, quæ omnia videmus in hoc Samaritano. Hûc accedunt exempla, quæ ad hanc gratitudinem nos excitabunt.

Habemus quæ sit gratiarum actio, & quas habeat causas: iam quæ ad eam requirantur videamus. Requiruntur autem duo: 1. Virtutes quæ nunquam à vera gratiarum actione separari possunt. 2. Legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes præcipuæ sunt duæ: veritas & iusticia: Veritas, vt candidè & apertè agno-

ſcit benefactorem Deum (vt hîc Samaritanus facit) ita excludit hypocriſin & mendacium. Hypocriſin quidem, vt non ore tantùm agas gratias, vt Phariſæus fecit, ſed mente & voce ſimul. Mendacium quidem, ne Deo aſcribas ſucceſſum in rebus turpibus: vt ſi latro vellet Deo gratias agere pro optimo ſpolio, & adultera pro lepido amatore. Iuſticia excludit ſuperbiam & abuſum rei: & econtrà admonet gratitudinis, humiliationis & inuocationis.

Modus agendi gratias & huius Samaritani exemplo, & hoc Pauli dicto: Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum, ſatis indicatur. Cùm enim ait Apoſtolus, per Ieſum Chriſtum, primùm ſignificat, quòd in gratiarum actione fides debeat prælucere. Deinde, vt agnoſcamus nos per Chriſtum accepiſſe beneficium. Tùm, vt omnia ad gloriam Dei referamus. Poſtremò, vt & ſciamus noſtram gratitudinem per Chriſtum placere, & quòd acceſſum habeamus ad Patrem per eundem Ieſum Chriſtum, vt pro acceptis beneficijs gratias agamus.

Iam quæſtio ſequitur, pro quibus ſint agendæ gratiæ. Iob pro plagis acceptis agit gratias: hîc Samaritanus pro plaga oblata agit gratias. Vnde ſequitur, quòd & pro malis & pro bonis ſint agendæ gratiæ, ſed diuerſimodè.

Pro malis quidem cùm agas gratias, vt pro cruce & alijs ærumnijs, quatuor facies: 1. Onus præmens admonebit te peccati & pœnitentiæ. Nam eſt teſtimonium

nium iudicij Dei propter peccatum. 2. Crucem & quamuis aliam calamitatem accipies tanquam optimi Patris virgam erudientis te & castigantis, ne cum immorigeris pereas. 3. Pro hac paterna castigatione agas seriò Deo gratias. 4. Supplex petas aut liberationem à premente onere, aut mitigationem cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & propriæ tuæ salutis.

Pro bonis ages gratias cum perpetua gratitudinis promißione. Hæc de vera gratiarum actione dicta sint. Sed proh dolor, vnus ex decem redijt, alij nouem accepto beneficio abeunt ingrati. Vnde Dominus: Nonnè decem mundati sunt, & nouem vbi sunt? non est inuentus, qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Hic vides exemplum horrendæ ingratitudinis, eorum, qui recens accepti beneficij sunt obliti. Tales sunt pleriq; in mundo. Sed quid illis factum est? excussa fide, manserunt in damnatione, cùm interim hic Samaritanus audit: Surge, vade, quia fides tua te saluum fecit. Hunc & nos sequamur ad nostrum Saluatorem vnicum, qui est Christus Dominus, cui cum Patre suo & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XV. POST Trinitatis, Matth. 6.

NEmo poteſt duobus Dominis ſer-
uire. Aut enim hunc habebit o-
dio, & alterum diliget, aut huic
adhærebit, & alterum negliget. Non
poteſtis Deo ſeruire, & Mammonæ.
Propterea dico vobis, ne ſitis ſoliciti vi-
tæ veſtræ, quid eſuri ſitis aut bibituri,
neq; corpori veſtro, quibus indumentis
vſuri. Nonnè anima pluris eſt quàm ci-
bus, & corpus pluris quàm indumen-
tum? Vertite oculos ad volatilia cœli,
quia non ſerunt, neq; metunt, neq; con-
uehunt in horrea, & Pater veſter cœle-
ſtis

ſtis alit illa. Nonnè vos longè præcellitis illa? Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando, poteſt addere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Ac de indumento quid ſoliciti eſtis? Cognoſcite lilia agri quomodo creſcant, non laborant, neq; nent, attamen dico vobis, ne Salomonem quidem in vniuerſa gloria ſua ſic amictum fuiſſe, vt vnum ex his. Quòd ſi gramen agri, quod hodiè cum ſit, cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, an non multò magis vobis id faciet, ô parum videntes? Ne ſitis igitur ſoliciti, dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Nam omnia iſta gentes requirunt. Nouit enim Pater veſter cœleſtis, quòd opus habeatis his omnibus. Quin potiùs quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Ne ſitis igitur ſoliciti in craſtinum, nam craſtinus dies curam habebit ſui ipſius. Sufficit ſua diei afflictio.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium pars longæ iſtius concionis eſt, quam Chriſtus habuit coram diſcipulis ſuis,*

Matth. 5. 6. & 7. Cap. In qua parte auariciam & diffidentiam damnat, vt qua stare non possunt cum cultu Dei. Nemo enim *(inquit)* potest duobus Dominis seruire. *Deinde multis argumentis à prouidentia Dei sumtis, dehortatur à profana & Ethnica cura rerum huius vitæ, quæ cura partim oritur ex ignoratione prouidentiæ Dei, partim ab innata diffidentia. Postremò suis firmam & certam regulam præscribit:* Quærite primùm regnum Dei, & cætera adijcientur vobis. *Verùm ne quis ignauiæ hoc dictum patrocinari existimet, addit:* Sufficit enim diei malicia sua.

Hæc Euangelij summa est, nunc quosdam locos proponemus, qui sunt:

I. *Sententia Domini.:* Nemo potest duobus Dominis seruire.

II. *Quanta sit prouidentia & cura Dei pro nobis.*

III. *Mandatum & promißio Christi:* Quærite primùm regnum Dei, & cætera adijcientur vobis.

DE TERTIO.

Nemo potest duobus Dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, &c. *Per quos Dominos, quibus Christus dicit, neminem seruire posse, intelligere debemus res duas, quæ ita sibi inuicem sunt aduersariæ, vt vna esse nequeat, sed vbi vna earum fuerit, alte-*

ram cedere necesse sit. Qualia sunt, exempli gratia, vitia & virtutes, cœlestia & terrena, caro & spiritus, verus cultus Dei & idolatria, sub qua continetur auaricia, Deus & Diabolus. De quibus Paulus ita pronunciat: quæ est conuenientia Christi & Belial? Quòd autem nemo possit huiusmodi Dominis seruire, in promtu est ratio quia contraria imperant & exigunt à suis seruis: idcircò si huic obtemperas, mox facis contra alium, & contrà: Populus israel (sicuti habetur 3 Reg. 18.) voluit Domino vero Deo seruire & Baal simul, quorum errorem corrigens Helias Propheta, ait ad eos. Vt qui claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal, sequimini eum, quasi diceret: Vos vultis duobus Dominis seruire, qui vobis contraria imperant, quod fieri non potest absq; alterius contemptu. Nam cum Baal colitis, Deum fœdo adulterio offenditis. Hoc vitium in eodem populo reprehendit Hoseas Propheta. Sed homines ita sibi consultum volunt. Ethnici quidem Deum & Diabolum coluerunt, illum album, hunc nigrum pingentes, interrogati cur istud facerent, responderunt: Deum colimus, vt nobis benè faciat. Diabolum verò veneramur, ne nobis malè faciat. Ad eundem modum hodiè quidam superstitionem Papisticam retinent magna ex parte, & nihilominus verbum Dei & veram religionem se amplecti simulant. Hodiè nos auariciæ & ventri seruire volumus, & simul nos veros Dei cultores esse gloriamur. Verùm hoc fieri non potest. Qui Diabolum colit, Deo renunci-

auit, qui Papisticam idolomaniam amplectitur, fontem verbi Dei turbauit, qui auariciæ seruit, Dei cultor esse nequit, id quod Dominus in toto Euangelio potissimùm monstrare constituit. Quî sic? Quia Paulus Timotheo scribens, ait: Qui volunt ditescere, incidunt in tentationes, & laqueos Diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum auaricia: quam quidem appetentes aberrarunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Hîc Paulus graphicè ingenium auariciæ depingit, cum qua ex diametro pugnat pietas & cultus Dei. Habent enim contrarios effectus. Qui auariciæ seruit, incidit in laqueos Diaboli, qui Deo seruit, perrumpit laqueos Diaboli. Auaricia demergit hominem in interitum & perniciem, cultus Dei inde liberat, auaricia à fide abducit, cultus Dei in fide retinet, auaricia implicat hominem doloribus multis, cultus Dei hominem ad æterna gaudia introducit. Auaricia est radix omnium malorum, cultus Dei est fons omnium bonorum. Non igitur mirum est quod Christus dicat: Nemo potest Deo seruire & Mammonæ. Nam inter se pugnant, & diuersa sectantur studia. Deus imperat, vt consulas commodis fratris tui, sed auaricia suadet, vt tibi viuas, vt in diuite Epulone videmus. Deus imperat, vt ex tuis facultatibus largiaris egenti. Mammon iubet, vt per fas & nefas rapias aliena. Deus vult, vt sis sobrius, Mammon imperat luxum & voluptates. Verùm hîc notandum est, quòd Dominus non

nus non neget aliquem posse habere diuitias, & simul seruire Deo. Nam Abraham habuit diuitias, Dauid, Ioseph in Aegypto, Ezechias, Iosias, Theodosius, Cornelius, & multi alij, qui nihilominus Deo seruierunt. Quare? quia non seruierunt diuitijs, sed diuitiæ ipsis famulabantur. Ideò Dominus disertè dicit: Nemo potest seruire Deo, & diuitijs. Seruire diuitijs quid est? Est cor apponere, vt Dauid loquitur: Est per fas & nefas opes cumulare, est cum iniuria opes proximi retinere, & non iuxta Dei consilium istas dispensare, est diuitiarum cumulandarum gratia à fide & timore Dei deficere, & varias cumulandi diuitias vias quærere. Verùm cum auariciæ præcipua causa sit prophana solicitudo ventris, Christus istam causam conatur auellere. Imitatur enim peritos medicos, qui cum morbum aliquem curare instituunt, indicato morbi periculo, radices & causas morbi priùs expellere satagunt.

DE SECVNDO.

Ne sitis soliciti vitæ vestræ, quid manducetis, neq; corpori vestro, quid induamini. His verbis Christus non prohibet piam & sanctam curam, sed Ethnicam & prophanam. Ne igitur quis putet hoc Domini dictum patrocinari socordiæ, dicam pauca (priusquam ad argumenta venero, quibus nos Dominus vocare à prophana & illicita cura conatur) de cura licita & illicita. Necesse est enim hîc cautum esse, & diligenter alteram ab altera distinguere.

guere. Nam vt nulla maior pestis est vericultus Dei, quàm Ethnica & prophana cura & solicitudo, ita nihil magis optandum, quàm vt vnusquisq; solicitè ambulet coram Deo in vocatione sua. Sciendum est igitur triplicem esse curam: Vna prophana est & Ethnica. Altera necessaria & sancta. Tertia mixta ex illis. Media est non solùm licita, sed sancta & necessaria, adeò vt qui hanc non habeat, inter filios Dei censeri nequeat.

Impia seu Ethnica & prophana solicitudo & cura est, quæ oritur ex diffidentia & prouidentiæ Dei ignorantia. Hæc Ethnica cura in Euangelio hodierno voce filij Dei damnatur, & interdicitur filijs Dei multis adhibitis argumentis, quemadmodum posteà videbimus. Hæc cura prophana & prohibita interdum carnis dicitur, cum quia ex carnis corrupto iudicio sine fide proficiscitur, tùm quia scopum habet carnalem, nimirùm præsentis vitæ quietem & securitatem.

Solicitudo, quam dixi necessariam, piam & sanctam, sine qua nemo potest censeri inter filios Dei, commendatur nobis scripturæ testimonijs, & multis sanctorum exemplis. Rom. 12. dicitur. Qui præest, in solicitudine. 1. Tim 5. Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior. Abraham, Isaac, Iacob piam suæ familiæ curam habuerunt: Ioseph in Aegypto septem annorum curam piè in se recepit ad imperium Pharaonis, postquam prædixisset se septem fertilibus annis, & alijs septem sterilibus, qui fertiles illos sequerentur: Daniel in Baby-

in Babylonia, pij Reges & Prophetæ in populo Dei non tanta gesserunt sine hac sancta cura. Paulus 2. Corint. 11. Colos. 2. Thess. 2. suam solicitudinem pro Ecclesia testatur, sic Reges pro suis regnis, Patresfamilias pro suis familijs, ministri verbi pro suis auditoribus, præceptores pro suis discipulis. Breuiter, singuli in sua vocatione sanctam curam habere possunt, imò debent, si ritè suo fungi officio velint. Verùm ne hæc sancta & necessaria cura vllo vitio contaminetur, sciendum est, quinq; ad eam requiri, quorum primum est mandatum Dei. Mens enim pia nihil aggredi debet sine mandato Dei. Honesta igitur erit vocatio, cuius pia & sancta cura esse debet. Deindè, cura illa sancta à fide proficisci debet Nam sine fide Deo nihil placere potest. Tertia, quia nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat qui custodit eam, adhibenda est inuocatio & gratiarum actio. Inuocatio quidem, qua auxilium Dei petamus, gratiarum verò actio, qua successum Deo tribuamus, & non nostræ prudentiæ aut dignitati. Est siquidem optimum remedium aduersus solicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentibus ad Deum confugere, id quod Paulus docet Philip. 4. his verbis: De nulla re soliciti sitis, sed in omni re per precationem & obsecrationem cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum. Quartò, cura nostra principaliter debet tendere in gloriam Dei. Etsi enim nostræ domus incolumitas spectari potest, tamen principalis finis erit gloria Dei. Quintò, si parùm cura nostra

& labor

& labor votis respondeat, submittamus nos paternæ voluntati Dei in vero timore & humilitate, iuxta consilium Petri dicentis: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore exaltationis, omnem solicitudinem vestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et Psalm. 54. Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto.

Mixta cura est, quæ partim pia apparet, partim prophana conuincitur, vt cùm curamus quidem quæ officij nostri sunt, id quod Deus à nobis seriò requirit, sed propter innatam in nobis dubitationem de prouidentia Dei limites transgredimur, ac in officium Dei sacrilegè irrumpimus, vt cùm paterfamilias rectè & piè instituit liberos, familiam suam curat, sed nimia trepidatio & anxietas ad impatientiam impellit, quando votis non respondet labor & cura ipsius. Iactet igitur pius hanc curam in Dominum, & strenuè faciat officium, nec sinat suam piam curam Ethnica diffidentia conspurcari, quòd abiecta Ethnica diffidentia & anxietate, pax nobis internè constet, ac ergà homines simus modestiores & mansuetiores, cum quibus eidem Domino seruiamus, excusso iugo Mammonæ & Ethnicæ solicitudinis. Hæc dixi de triplici solicitudine, vt sciamus, à qua Dominus dehortetur nos in hoc Euangelio. Non enim dehortatur à pia & sancta cura, qualem & ipse omnium maximè sustinuit, sed à prophana & Ethnica. Quibus autem id faciat argumentis, id nunc

id nunc ex textu videbimus. Ponuntur autem hîc ordine sex argumenta, quibus confirmatur prouidentia & cura Dei pro nobis, quare decet vt Ethnicam solicitudinem, quæ ex ignoratione prouidentiæ Dei proficiscitur, abijciamus.

PRIMVM, Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum? *Hoc est, si Deus id quod maius est sine vestra cura dedit, quare non daret quod minus est, si ergò sine vestra cura dedit animam & corpus, quæ magna sunt, cur non daret victum & amictum, quibus ista indigent, vt persistant & non collabantur, præsertim cùm ipse hæc omnia in nostros vsus condiderit.*

SECVNDVM, Respicite volatilia cœli, quæ non serunt, neq; metunt, neq; congregant in horrea sua, &c. *Hoc est, Pater cœlestis alit aues cœli, quæ vobis longè sunt inferiores, si dignitatis gradum respicitis, cur non vos, quos ad imaginem suam creauit, aleret? Hoc argumento Dauid se consolatur, dum inquit: Qui dat escas pullis coruorum inuocantibus eum.*

TERTIVM, Quis vestrûm cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum, & de vestimentis quid solliciti estis? *Quasi diceret, vana ista solicitudo vestra est. Deus dat staturam corporis sine tua cura, cur non daret vestimentum sine prophana diffidentia de Deo,*

quasi is tibi adesse in tuo labore recusaret.

QVARTVM, Considerate Lilia agri, quomodo crescunt. *Lilia in agris succum ex terra attrahunt, ita anteà disponente Domino, & ita pulcrè vestiuntur, adeò vt ne Salomon in omni gloria sua coopertus sit, sicut vnum ex istis. Cùm hoc Deus præstat Lilijs, quæ breuè marcescent, & comburentur, cur non vos vestiret, quos ad æternam vitam creauit.*

QVINTVM, Hæc omnia gentes inquirunt. *Quasi dicat, vos olim more gentium ignari eratis prouidentiæ Dei & vacui fide, sed nunc scitis, Deum curam pro vobis habere, cur igitur Ethnica diffidentia necessaria vitæ quæritis?*

SEXTVM, Scit Pater vester, quòd his omnibus indigeatis. *Hæc diligenter nota. Non dicit, scit Deus tremendus Zelotes, conditor cœli & terræ, visitans iniquitatem in filios, sed dicit: Scit Pater, cuius Pater? vester. Qualis? cœlestis. Hic quia cœlestis est, est optimus, & omnipotens, & sapientissimus, quia optimus, vult dare quæ bona sunt, quia omnipotens, potest quæ vult, dare, quia sapientissimus, nouit quomodo, quid, & quando dare conueniat.*

DE TERTIO.

Quærite primùm regnum Dei, & iusticiam Dei, & cætera adijcientur vobis. *In hoc breui dicto Christi sunt duo: Mandatum & Promissio. Mandatum quidem est:* Quærite

primùm regnum Dei, & iusticiam Dei. *Promißio verò:* Et cætera adijcientur vobis. *Primo ergò loco mandatum videam. Deinde promißionem.*

Mandatum est, vt quæramus regnum Dei & iusticiam Dei. Hîc quæritur qualenam sit regnum Dei. & quæ Dei iusticia Deinde quis quærendi modus. Regnum Dei triplex in scriptura est, scilicet potentiæ, gratiæ & gloriæ. Potentiæ regnum non iubet nos quærere, sed gratiæ, vnde est transitus ad regnum gloriæ. Quodnam est regnum gratiæ? Est in quod ex mera gratia recipimur, dum credimus Euangelio. Nam Euangelium est veluti preconis vox, quo inuitamur ad hoc regnum, de hoc loquitur Christus alibi: Regnum Dei intra vos est. Hoc ergò regnum est gratia Dei quam Euangelium Christi offert, promißio est ianua, introductor Spiritus sanctus, qui nos sanctificat, & regenerat lauacro aquæ per verbum. Breuiter, hoc gratiæ regnum est misericordia, remißio peccatorum, gaudium conscientiæ, liberatio à regno Satanæ. Quæ est iusticia Dei, quam iubet nos quærere? ea absq; omni dubio est noua vita & obedientia, quam Deus à filijs suis requirit.

Promißio est, Et cætera adijcientur vobis. *Hoc est, quæ pertinent ad huius vitæ sustentationem donabuntur vobis. At Paulus, id quod nemo dubitat, sedulò quæsiuit regnum Dei, qui tamen 2. Cor. 11. conqueritur, se fame & siti laborasse. Deinde*

sanctus

ſanctus Iacob laborat frumenti & aliorum victualium inopia, adeò quòd cogatur cum tota familia ire in Aegyptum, ne cum ſuis fame pereat, videtur ergò hæc Chriſti promiſſio vana eſſe. Reſpondeo: Promiſſio Chriſti non fallit, veritas enim mentiri nequit. Nam Chriſtus, qui eſt medicus noſter, non ignorat quando apponenda, & quando detrahenda ſint remedia. Non tàm noſtram imprudentiam, quàm ſuam ſapientiam conſulit. Hoc proinde pro certo habeamus, quòd ſuos non deſeret. Quòd autem nobis aliquando neceſſaria deſunt, multæ ſunt cauſæ. 1. Vt exerceamur patientia. 2. Vt interdum noſtra peccata iſtis plagis puniantur. 3. Quia ſæpè ſuperflua quærimus, iuſtè & rectè neceſſarijs caremus. 4. Propter abuſum rerum quas habemus. 5. Quia non agimus gratias. 6. Quia diffidimus Deo. 7. Quia interdum bona, quæ accipimus, noſtro ſtudio & induſtriæ magis, quàm Deo donanti aſſcribimus. Quare ſi volumus benedictionem Domini, confiteamur, & faciamus cum Propheta, qui ait: Tua ſunt omnia, Domine, & quæ de manu tua accipimus, tibi reddimus. Hîc vt fatetur Propheta omnia Dei eſſe, ita omnia in laudem Dei conuertit, quod vt nos quoq; faciamus, donet nobis Pater cœleſtis, per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XVI. POST Trinitatis, Lucæ 7.

IEſus

IEſus ibat in ciuitatem, quæ vocatur Nain, & ibant cum eo diſcipuli eius multi, turbaq; copioſa. Cùm autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris ſuæ. Et hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cùm vidiſſet Dominus, miſericordia motus eſt ſuper eam, dixitq; illi: Noli flere. Et acceſſit, tetigitq; loculum. Porrò qui portabant, ſubſtiterunt. Et ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge, & reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit il-

lum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus surrexit inter nos, & Deus visitauit plebem suam. Et exijt hic rumor in vniuersam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem.

ENARRATIO TEXTVS.

Paulus Apostolus scribens Romanis, dicit: Quæcunque scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Quapropter cùm legimus hodiernum Euangelium dulcißimum, sciamus, quòd non solùm ad illam viduam de Naim pertineat, verumetiam ad totum genus humanum. Christus enim in hoc Euangelio testatur de sua diuina potentia, de affectu suo ergà afflictos, & de officio suo. Primùm siquidem testatur se Dominum omnipotentem esse, dum morti, quæ est aculeus peccati, imperat. Deinde testatur suum affectum ergà nos, dum huius mulieris ærumnis afficitur, testatur suum officium esse, vt destruat opera Diaboli. Ideò enim in mundum venit, quemadmodum Moses, Prophetæ, ipse Christus & Apostoli testantur. Hæc in genere consideranda sunt in hoc Euangelio. Cæterùm quò nos inde maiorem percipiamus fructum, tres locos proponam, quos in hac concione tractabo.

I. Qualis

I. Qualis sit affectus Christi ergà nos.

II. Præsentis miraculi declaratio cum suis circumstantijs.

III. Imago totius generis humani.

DE PRIMO.

Narrat Euangelista Historiam de quodam adolescente mortuo, cuius funus efferebatur, vt sepeliretur, quod cùm videret Dominus, misericordia motus est. Nam dum hanc afflictam mulierem intuetur, altiùs cogitat. Venit illi in mentem lapsus humani generis, tyrannis diaboli, calamitatum magnitudo, quibus humanum genus propter peccatum premitur. Cogitat suum officium esse, vt has munitiones Satanæ destruat. Vidit enim in hac muliere exemplum humanæ miseriæ, quæ ipsum de lapsu hominis & de suo officio admonuit.

Duo ergò ex hoc loco colligamus: Vnum, quales nos simus. Alterum, qualis Christus ergà nos. Nos sumus reuera miseri, afflicti, & damnati, nec possumus nostris viribus è tantis malis eluctari. Christus est Deus & homo, qui venit, vt saluet quod perijt, qui hic suum affectum declarat ergà genus humanum. Neq; enim aliter affectus est ergà nos, quàm erga hanc viduam. Afficitur huius calamitatibus, afficitur & nostris, hanc iuuat, vult & nos iuuare. Hoc est planè quod Apostolus dicit, Hebræis scribens: Habemus pontificem, qui condolere potest nostris infirmitatibus. Imò maiorem affectum ergà nos habet, quàm hæc vidua habet ergà Ebr. 5

vnicum suum filium, quem hîc plorans comitatur ad sepulturæ locum. Ita enim Propheta ait: Nunquid potest mulier obliuisci infantis vteri sui, & si illa oblita fuerit, ego non obliuiscar tui.

Sed quæ causæ sunt huius ineffabilis dilectionis Christi ergà nos, qui sumus multis sceleribus & sordibus defœdati? certè hîc nullum est nostrum meritum, nulla ex nobis dignitas, sed sunt quatuor causæ, quibus filius Dei mouetur, vt tanta nos complectatur beneuolentia.

PRIMA, est affectus paternus, nam ab ipso conditi sumus. Proindè iure creationis ipsius sumus. Et tametsi nos plenos sordibus & sceleribus nouit, tamen aliquid de suo in nobis adhuc reperit, nimirum quòd simus ipsius creatura. Misereris omnium Domine (inquit Sapiens) & nihil odisti eorum quæ fecisti.

SECVNDA, dignitas creationis, nimirum quòd ad Dei imaginem conditi simus, iuxta illud: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et quia hæc imago ex potissima sui parte abolita per peccatum erat, ipse Dominus venit, vt eam rursus repararet, quod fit, dum in ipsum vera fide intuentes transformamur in imaginem Dei.

TERTIA, finis creationis. Creati enim nos sumus, vt simus templum Dei, Deum celebrans. Etsi autem hoc templum erat iam peccato prophanatum, tamen materia adhuc reliqua erat, ex qua Christus nouum templum extrueret.

QVARTA, destructio regni Satanæ, ad quod destruendum Dominus in mundum venit, & huius destructionis specimen quoddam editum est hoc miraculo. Christus sæpè congressus est cum Satana, sæpè illum in fugam vertit: quem tandem vicit resurgens ex mortuis. Hæc victoria Christi in extremo die cernetur perfecta, quando extremus hostium mors abolebitur. Hæ quatuor causæ mouerunt Dominum nostrum, vt assumta carne fieret homo: & in carne, hoc est, in humana natura, in anima & corpore pateretur pro humano genere.

Tametsi autem hic Christi affectus nobis sæpè commendatur verbo Dei, multis comprobatur miraculis, atq; adeò obedientia ipsius filij Dei, qui obediens fuit Patri vsq; ad mortem crucis: tamen tria sunt, quæ nobis aliud persuadere moliuntur: Lex, conscientia, calamitatum moles, qua obruimur in hac vita. Hæc enim nos à Christo abiectos clamitant.

Lex dicit: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, & nemo non est, qui se non videt infinitis modis legem transgressum esse. Intueamur in Euam, quæ ob vnum præceptum violatum maledictionis sententiæ subiacuit. Quid nos quoties Deum offendimus?

Hanc legis sententiam confirmat conscientiæ trepidatio, quæ est instar mille testium, sicuti in Prouerbio dicitur: Conscientia mille testes. Hûc illud Poetæ: Conscia mens vt cuiq; sua est, ita concipit intra

Pectora pro meritis spemq́; metumq́; suis. Et diuus Bernhardus ait: *Mala conscientia delictorum nostrorum ipsa testis est, ipsa iudex, ipsa tortor, ipsa carcer, ipsa accusat, ipsa iudicat, ipsa damnat. Quid quæso, grauius est, quàm talem nocte dieq́; suo gestare in pectore testem?* Huius conscientiæ testimonio multi victi sibijpsis vitam ademerunt, dum hanc accusantem & testantem aduersus se ferre non potuerunt.

Accedit moles calamitatum, quæ sententiam legis & conscientiæ confirmant. Contra has tres grauissimas tentationes, in vera pœnitentia opponamus Iesum Christum. Is venit in mundum, vt maledictionem legis tolleret, peccatum aboleret, omnes calamitates credentium in se conuerteret in gloriam, sed ita tamen, vt omnia ordinatè fiant: est hic desertum vastum, vnde transeundum est nobis in patriam. Populus Israel non statim venit in requiem promissam. Ioseph in Aegypto non sine carcere ad tantam dignitatem peruenit: Christus non sine cruce, morte & sepultura intrauit in gloriam. Quapropter & nos per crucem oportet intrare in gloriam. Ita enim Paulus ait: *Si patiemur cum illo, etiam cum illo regnabimus.* Qui certamen fugit, frustrà coronam expectat. *Nemo, inquit Apostolus, coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* Idem ait: *Salui facti sumus spe.* Opponamus ergò maledictioni legis Christum, qui pro nobis factus est maledictum. Opponamus conscientiæ accusanti Christum absoluentem à peccato. *Si Filius vos (inquit) liberauerit, verè liberi eritis.*

eritis. Opponamus præsentibus ærumnis crucem Christi & consilium Dei, qui vult nos esse conformes imaginis Filij sui. Breuiter in vera pœnitentia & fide confugiamus ad Thronum gratiæ, Dominum nostrum Iesum Christum. In hoc vno inueniemus auxilium in tempore oportuno. Is enim ait omnibus in se credentibus: Noli timere pusille grex, quia placuit Patri dare vobis regnum. Atq; ita non sinamus vllam rem in cœlo, in terra, in inferno, persuadere nobis, quòd Christus sit aliter affectus ergà nos, quàm fuit ergà hanc viduam. Proindè hinc discamus longè aliud Dei iudicium esse quàm mundi. Deus & Mediator noster Iesus Christus non reijcit more mundi calamitosos & miseros, sed omnes recipit, quotquot ad se veniunt, iuxta ipsius promißionem: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Præterea hinc discant viduæ piæ, qualem habeant patronum, aduocatum, & consolatorem: Discant & hinc gubernatores Ecclesiarum non auersari miseros & calamitosos: discant magistratus, Christi exemplo, non spernere, non reijcere, non damnare miseros & calamitosos, sed eos amanter potiùs fouere & consolari. Deindè discamus nos mutuo charitatis affectu & officijs pijs prosequi. Hæc sint dicta de prima huius Euangelij parte: Sequitur secunda.

DE SECVNDO.

In præsentis miraculi declaratione multæ circumstantiæ sunt: quarum singulæ habent suam doctri-

nam, quare eas ordine cum ſuis doctrinis & admonitionibus recitabo.

PRIMA: Cum efferebatur funus, ſequebatur vidua mater, & turba ciuitatis cum ea. *Hîc duo videmus: quorum primum eſt, honor & pompa funebris. Honeſtè demortui corpus deducunt ad ſepulturæ locum: ſic & ſancti Patres fecerunt. Abraham honorificè ſuam vxorem ſepeliit. Ioſeph cum magna turba deducit funus Iacob Patriarchæ. Iacob & Eſau honorificè patrem Iſaac ſepeliunt. Breuiter, apud omnes pios magnus fuit honos ſepulturæ, idq́ propter ſpem reſurrectionis corporum, & futuram immortalitatis gloriam. Hoc ſanctorum patrum exemplum imitatur Eccleſia hoc tempore: tametſi multos inuenies, qui ſuos mortuos abiiciunt tanquam cadauera porcorum. In noſtris funeribus huiuſmodi ſolennitas adhibetur: Pii præſentes ſequuntur funus, canitur, pulſatur, prædicatur aliquando.*

Qui ſequuntur funus. 1. Suum amorem teſtantur ergà mortuum. 2. Hoc facto edunt exemplum fidei ſuæ de reſurrectione mortuorum. 3. Admonentur, quòd ſuo tempore (quando viſum fuerit Domino) ſequantur, & his mundi calamitatibus per mortem valedicunt.

Deinde canitur, idq́ vt Pſalmis piis conſolentur viui, & vt agant Deo gratias pro eo qui mortuus eſt, ſi in confeſsione vera deceſsit.

Pulſatur, non ſolùm vt conuocetur populus ad deducen-

deducendum funus: verumetiam vt viui admoneantur tubæ Dei, qua in extremo die omnes mortui excitabuntur.

Postremò prædicatur, vt qui deducunt funus, aliquid doctrinæ & consolationis contra mortem secum domum reportent. Hæc breuiter sint dicta de prima circumstantia, & de pompa funebri, quæ apud nos seruatur.

SECVNDA, Dominus dicit viduæ: Noli flere. *Hîc quæritur, num liceat deflere mortuos. Exempla sanctorum & scriptura fletum super mortuos admittunt. Deut. vltimo, totus populus in deserto defleuit Moisen mortuum: Abraham defleuit Saram vxorem suam: Ioseph vir sanctus multos dies defleuit patrem Iacob: David luget filium Ammon: Israel Samuelem: Martha Lazarum. Ipse Dominus etiam defleuit Lazarum. Iesus Syracides capite 38. ait: Fili in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & ad iudicium contege corpus ipsius, & non despicias sepulturam ipsius. Sed Ieremias Cap. 22. ait: Nolite deflere mortuos. Et Christus hîc dicit mulieri, Noli flere. Has antilogias Paulus conciliat, 1. Theß. 4. vbi ait: Nolite autem ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicuti cæteræ gentes, quæ spem non habent. Prohibetur ergò luctus Ethnicus, qui nullam spem habet consolationis per resurrectionem mortuorum, & conceditur luctus moderatus, qualem habent, quibus consolatio est proposita.*

Sed dicamus breuiter, postquam in consolationis mentionem incidimus, vnde Christiani se consolari possunt in morte suorum amicorum: 1. Cogitent voluntatem Dei, cui obtemperandum est. 2. Cogitent vniuersalem conditionem. Omnibus enim nobis semel moriendum est. 3. Cogitent iusticiam Dei. Quid enim iustius, quàm vt qui dedit vitam, rursus ad se eam recipiat & conseruet, quando visum fuerit. 4. Cogitent Dei sapientiam, qui nouit solus, nobisnè magis expediat viuere an mori. Multos enim è medio tollit, ne vel ipsi peiores fiant, vel plures ærumnas in hac mortali vita perpetiantur. 5. Cogitent mortuum liberatum esse ab omnibus ærumnis huius vitæ. 6. Cogitent frustrà magnum luctum suscipi pro ijs, qui luctu reuocari non possunt. Ita Dauid 2. Regum 12. se consolatus est: Luxit ægrotante puero, quo mortuo, surrexit, se lauit & comedit. 7. Cogitent, immodicè lugentem corpori suo nocere, & ita in Deum peccare. 8. Cogitent non mortuo inuidendam immortalitatis beatitudinem. Beati enim, (ait scriptura) qui in Domino moriuntur. 9. Cogitent resurrectionem Christi & nostram, quæ in extremo fiet die. Hæc enim cogitatio commune remedium esse debet non solùm aduersus dolorem, quem pro mortuis concipimus: verumetiam contra omnes calamitates animi & corporis. Verùm obijciet aliquis: Solatio vitæ sum destitutus, ergò non ipsum qui mortuus est, sed teipsum & iacturam, quam inde habes, defles. Naturale est flere. Verum est: sed

vincat gratia naturam. Hæc sint breuiter in hac secunda circumstantia addita de consolatione in morte charorum.

TERTIA: tangit Dominus loculum, in quo iacuit hic mortuus: quo tactu induat suum corpus organum fuisse acquirendæ nobis vitæ & salutis.

QVARTA: loquitur adolescenti, & ait: Tibi dico adolescens, surge. Ita etiam puellam excitauit, vt in Marco habetur, sic & Lazarum quatriduanum, vt est in Iohanne. Hic docemur, quod & Christus sit potentior morte, & quòd verbum ipsius sit verbum vitæ & salutis.

QVINTA: Mortuus surgit ad vocem Christi: & hoc mirandum est. Surrexit qui erat mortuus: cœpit mox loqui. Et Dominus dedit illum matri suæ.

SEXTA: Accepit omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus surrexit in nobis, & Deus visitauit plebem suam, & exijt hic sermo in vniuersam Iudæam de eo. Hic duplex fructus miraculi describitur. Vnus attingit præsentes auditores: alter manauit ad alios, ad quos huius miraculi rumor peruenit. Præsentes spectatores hinc fidem conceperunt, vnde timuerunt Deum, vero cultu glorificarunt Deum, agnouerunt Meßiam venisse, quem & confeßi sunt. Deindè hic rumor peruenit ad alios, qui fuerunt in Iudæa & finitima regione, qui ipsi & conceperunt fidem in Meßiam: Et hodiè iste rumor ad nos

venit,

venit, vnde agnoscamus Christum esse verum Meßiam, esse potentiorem morte, concipiamus in ipsum fidem: prædicemus Deum corde, voce, confeßione & moribus: ita futurum est, vt olim læti per ipsum ad æternam vitam excitemur.

DE TERTIO.

Diuus Ambrosius imaginem Ecclesiæ hic proponi dicit, quæ quia nostras conditiones pingit, digna est explicatione. Vidua, inquit, significat Ecclesiam: adolescens mortuus quemlibet peccatorem viuentem sine pœnitentia: Loculus notat corpus peccati: Vidua lamentatur suum filium mortuum, hoc est, Ecclesia ob impœnitentiam sceleratorum lamentatur, & rogat Christum vt ipsos moueat, & ad se pertrahat suo verbo & spiritu. Christus igitur iubet, vt sistant baiuli. Peccator enim à quatuor baiulis gestatur ad infernum, qui sunt: 1. Spes diuturnioris vitæ. 2. Consideratio alienæ culpæ. 3. Præsumtio diuinæ misericordiæ. 4. Adulatio societatis prauæ. Si autem vis resurgere à morte peccati, necesse est vt audias Christum, qui iubet baiulos sistere. Primùm ergò depones fiduciam longioris vitæ, quia vita incerta est, sicuti multorum experientia docet, & periculum in promtu est, vt videre est in diuite Epulone. Deindè non debes alienam vitam tibi proponere imitandam: sed exemplo Abraham Deo te subijcies, confides in illum, emendabis mores, sciens quòd errantium multitudo neminem sit excusatura in iudicio. Non iuuit Adam quod diceret: Mulier,

quam

quam dedisti mihi, dedit mihi de pomo. 3. Depone præsumtionem mise-icordiæ Dei. Nam hæc præsumtio est magnus Dei contemtus, Rom. 2.4. Reÿce adulatores, qui te ad mala solicitant Quo facto, recumbe in Christum viua fiducia, & ipse te viuificabit ad æternam vitam, quam donet nobis Christus, cui sit honor in secula, Amen.

DOMINICA XVII. POST Trinitatis, Lucæ. 14.

ACCidit, vt introiret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum Sabbato, ad capiendum cibum.

cibum. Et ipſi obſeruabant eum. Et eccè homo quidam hydropicus erat ante illum. Et reſpondens Ieſus, dixit ad Legiſperitos & Phariſæos, dicens: Nùm licet Sabbato ſanare? At illi tacuerunt. Ipſe verò apprehenſum ſanauit eum, ac dimiſit. Et reſpondens ad illos, dixit: Cuius veſtrûm aſinus aut bos in puteum cadit, & non continuò extrahet illum die Sabbato? Et non poterant ad hæc reſpondere illi. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cùm inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne quando honoratior te ſit inuitatus ab illo, & veniens is, qui te & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum, & tunc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potiùs cùm vocatus fueris, vade, accumbe in nouiſſimo loco, vt cùm venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, aſcende ſuperiùs. Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Quia omnis qui ſe extollit, deijcietur, & qui ſe deijcit, extolletur.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij fuit hæc: Christus à Pharisæo quodam ad prandium inuitatus, obseruatur à discumbentibus, idq; ideò, vt habeant quod accusent, vel in dictis, vel in factis Christi. Hæc enim est improbitas mundi, vt quemadmodum vicia palliant virtutum larua, ita honesta facta & veram virtutem infamia proscindere non verentur. Tanta est malitia hominum. Verùm Christus eorum improbitate nequaquam absterretur, sed obtinet antiquum, ac officium suum exerit in medio hostium, nobis relinquens exemplum, vt in rectè factis non desinamus progredi, etiamsi totum mundum nobis aduersum animaduerterimus. Miserum itaq; hunc Christus sanat, potentiam suam diuinam promtißimam iuuandi voluntatem ergà miseros, & officium suum, ob quod in mundum venerat, declarans Deinde veram sabbatismi rationem explicat, & facto suo veluti definit verum sabbatismum. Quare vt simul arguit & Pharisæorum superbiam & in scripturis inscitiam, ita ad veram humilitatem hortatur. Hæc de summa præsentis Euangelij. Loci autem sunt tres:

I. De Sabbato atq; eis operibus.

II. De miraculo, quo confirmatur verus vsus Sabbati.

III. De vera humilitate.

DE PRIMO.

Cùm Dominus Sabbato inuitatus esset à quodam

Pharisæo

Pharisæo, & offerretur hydropicus quidam ante illum, quærit ab illis, qui sibi plùs alijs sapere videbantur, nunquid liceat Sabbato curare. Ideò autem hanc quæstionem proponit, quia sicuti alias scripturas suis corruptelis, ita etiam sabbatismum infecerant Pharisæi. Verùm quia quæstio est de Sabbato, nos doctrinam integram de Sabbato proponemus, & quatuor ordinè dicemus: 1. Cur Deus Sabbatum instituerit. 2. Quisnam sit verus vsus sabbatismi Iudaici. 3. Qualia nostra festa esse debeant. 4. De veris Ecclesiæ ceremonijs & earum finibus.

Cur ergò Deus Sabbatum instituit? Quinq; causæ præcipuæ numerantur, quarum prima est, vt esset perpetuum symbolum quietis Dei post creationem mundi, quem sex diebus cum omnibus suis ornamentis & contentis creauit. Hæc causa aßignatur Genes. 2. vbi Moses ait: Dominum præcepisse Sbbatum sanctificari, quia eo die à creatione quieuit, septimus dies est Sabbatum Domini, sex enim diebus fecit Dominus Deus cœlum & terram. Secunda causa instituti Sabbati fuit, vt esset figura & antitypon sabbatismi Christi. Figurabat enim Sabbatum, quòd Christus verum Pascha, & noui cœli & nouæ terræ Creator, requiesceret in sepulchro die Sabbati, & ageret verum sabbatismum. Quapropter seuerè præcepit populo Iudaico vt Sabbatum obseruarent. Et sapientiæ suæ consilio inscrutabili ordinauit, vt Christus verus agnus paschalis in ipso die Paschatos mactaretur & occideretur, &

proximum Sabbatum requiesceret in sepulchro. Tertia, fuit etiam institutum Sabbatum, vt esset symbolum promissionis. Promisit enim Deus suo populo sabbatismum, id est, requiem. Iesai. 14. Et erit in die illa cùm requiem tibi dederit Deus à labore tuo, & à confusione tua, & à seruitute dura, qua anteà seruisti. Triplicem autem requiem expectabit populus Dei. Primam à labore præsentium ærumnarum in hac vita. Secundam à tentationibus, quibus nos propria concupiscentia & Diabolus adoritur. Tertiam à seruitute Diaboli, vt ille nunquam possit nos redigere in suam seruitutem, & durum iugum. Quartam, vt esset certum tempus docendi & discendi verbum Dei, seu vt esset tempus, in quo fieret publica Religionis professio, in qua pij consolationem caperent, & rudes erudirentur ad pietatem. Iesai. 58. Si vocaueris Sabbatum delicatum, tunc delectaberis super Domino. Iob cap. 22. Tunc super omnipotentem delicijs afflues, & eleuabis ad Deum faciem tuam. Non enim ad ludendum & potandum, sed ad laudandum & orandum Deum institutum est Sabbatum. Vnde Augustinus verè dicit, tali die minus malum esse arare, quàm ludere. Quinta politica est, quæ populo Dei Deut. 5. commendatur his verbis: Obserua diem Sabbati, vt requiescat seruus tuus, & ancilla tua, & tu. Et posteà: Non facies in eo quicquam operis, tu, & filius, & filia tua, seruus & ancilla, bos & asinus, & omne iumentum tuum. Atq; ita habemus & veras causas, & verum vsum Sabbati Iuda-

ti Iudaici. Etsi autem Iudaicum Sabbatum vnà cum alijs ceremonijs Mosis abolitum est & abrogatum, quantum ad septimæ diei septimanæ obseruationem attinet, tamen quantum ad vsum attinet, est perpetuum vtpote quod & iuris diuini & naturalis est. Vt enim Deus vult coli & suum verbum sonare, ita natura dictat omninò necessarium esse, vt sit quoddam tempus sacris rebus destinatum. Necesse est igitur certos ordinarie dies, in quibus fiant publici congressus certis horis, & doceatur discaturq; verbum Dei, quo omnia fiant in Ecclesia ordinatè & decenter, vt Paulus Corinthios docet.

Porrò in nostris festis duo sunt obseruanda. Vnum, quid sit vitandum. Alterum, quid sit faciendum. Vitanda sunt tria: 1. Externus labor, idq; ideò, vt animus totus poßit vacare cultu diuino, hoc est, vt vacet audire verbum, illud discere & meditari, proinde magistratus officium est curare, ne seruilibus operibus impediatur cultus Dei isto tempore. Verùm hîc sciendum est, quatuor esse exceptiones, quæ laborantes isto tempore excusant. 1. Neceßitas. Nam & Dominus excusat discipulos suos vellicantes spicas die septimo, Matth. 12. 2. Vtilitas Ecclesiæ, sicut sacerdotes fecerunt in die Sabbati omnia, quæ in Ecclesia videbantur necessaria, non impediti Sabbati religione. 3. Proximi vtilitas & salus, quare & Dominus curat hunc hydropicum die Sabbati. 4. Superiorum autoritas, quibus obtemperandum est. Verùm superiores caueant,

ant, ne se superiorem offendant, dum inferiores se nimium grauant.

Habemus quæ sunt in nostris festis vitanda, nunc quid in illis faciendum sit videamus. PRIMVM itaq; quoniam Iudæi occupati erant in mactandis sacrificijs & offerendis, mactemus & nos sacrificia propriorum corporum, & offeramus vitulos labiorum nostrorum, agamus seriam pœnitentiam, glorificemus Deum corde, ore, confeßione & moribus, offeramus thymiama cordis nostri, id est, fidem & spem, offeramus sacrificium beneficentiæ, quo sacrificij genere (vt inquit Apostolus ad Hebræos) exhilaratur Deus, simus ad dandam Eleemosynam impigri, foueamus Ecclesiæ imbecillia membra, sanemusq; ea quantum id fieri potest, idq; exemplo Christi aliorumq; sanctorum, qui se in veris Sabbati operibus exercuerunt.

Restat vt nonnihil dicamus de ceremonijs. Ceremoniæ sunt ritus & ordinationes ad regendam Ecclesiasticam politiam institutæ. Hæ si sint licitæ (de impijs enim ceremonijs nihil dicam) aut habent apertum verbum Dei, vt Baptismus & Cœna Domini, aut faciunt reuera ad conseruandum doctrinam & politiam Eccleasticam, & sunt à Senatu Ecclesiastico ordinatæ, vel à pio magistratu. Hæ cæremoniæ duos habent fines. Sunt enim ordinatæ decori & ordinis gratia. Decori partes sunt duæ: Prior est, vt excitemur ad pietatem illis adminiculis. Posterior, vt modestia & grauitas in pietatis tracttaione eluceat. Ordinis par-

tes sunt tres: PRIMA, vt præsidentes habeant certam regulam agendi. SECVNDA, vt auditores assuefiant ad obedientiam & disciplinam. TERTIA, vt benè composito Ecclesiæ statu paci & tranquillitati consulatur. Hæc sint breuiter de ceremonijs pijs dicta, & eorum finibus & finium partibus.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proponit hoc Euangelium, est de miraculo, quo sanatus est hydropicus. In hoc Euangelio sunt quatuor obseruanda: Quæstio, sanatio, defensio facti, & vsus.

Quæstio ab ipso Christo proponitur, an liceat Sabbato curare? Ad hanc nihil respondent Pharisæi. Si enim negassent licere, visi fuissent crudeles in miserum hydropicum. Si affirmassent, transgressores legis se esse timuissent. Tacent igitur, vt explorent quid Dominus velit facere. Si non sanasset, dixissent illum vel non potuisse, vel noluisse huic afflicto opem ferre. Si sanasset, putarent se habuisse iustam causam accusandi Christum, tanquam transgressorem Sabbati, adeoq; legis diuinæ contemtorem. Hîc vtrinq; est periculum. Sed Dominus non moratus illorum Sophisticam, apprehendit hunc miserum hydropicum, eum sanat intuentibus Pharisæis, atq; sanum dimittit. Quo facto, vt in principio dixi, declarauit potentiam, voluntatem, & officium suum. Nunc sequitur tertio loco defensio facti. Cuius, *inquit*, vestrum bos aut asinus in puteum cadit, & non extrahit illum

lum die Sabbati? *Quasi dicat, aut licet curare hominem in die Sabbati, aut non licet. Si licet, cur me obseruatis tanquam legis transgressorem, si hoc facio? Si non licet, cur asinos & boues seruatis vos die Sabbati? quid illi contrà? & non poterant (inquit Euangelista) ad hæc respondere. Sed quis vsus est hydropici huius sanati à Christo? Duplex: Vnus generalis, de quo dixi, videlicet vt hoc miraculo Christus ostenderet suam potentiam, voluntatem, officium, veritatem suæ doctrinæ, & inde fides in spectatoribus confirmaretur. Alter specialis. Nam hic hydropicus ex sua haud dubiè intemperantia inciderat in hunc morbum. Quare & nos discamus, quòd Christus non contemnit eos, qui se sua culpa coniecerunt in morbos, modò hunc hydropicum imitentur, ac patiantur se ab illo tangi & sanari, hoc est, si cordis affectu Christum accedant, si ipsius verbo credant, agant pœnitentiam, agnoscant iustam iram Dei, propter Christi meritum precentur culpæ condonationem, & plagæ aut sanationem, aut mitigationem.*

DE TERTIO.

Dicebat autem ad inuitatos, qui primos accubitus elegerunt: Cum inuitatus fueris ad nuptias, &c. *Vt hac parabola superbiam damnat: ita veram humilitatem, quæ est rarißima virtus, docet: de qua hoc ordine dicam: Primùm, quid sit humilitas. Deindè, quot sint eius genera. Tertiò, quas habeat causas, cùm efficientes, tùm*

impedientes. Quarto loco, quis sit fructus & quæ præmia veræ humilitatis.

Quantum ad primum attinet, vt sciamus quid sit humilitas, debemus videre quos scriptura humiles vocet. Vocat autem Paulus humiles, quos Christus vocat pauperes Spiritu, quales sunt, qui omnis propriæ virtutis, sapientiæ & iusticiæ fiducia exinaniti, quicquid boni est ad solum Deum referunt. Proinde humilitas est virtus, qua verißima nostri agnitione nobis ipsis vilescimus, omnis propriæ virtutis, sapientiæ, iusticiæ fiducia exinaniti, nos coram Deo prosternimus, ac in eo solo omnia bona per Christum quærimus. Illustre exemplum est in Magdalena, in latrone, in publicano, in Dauide, & alijs multis sanctis. Hæc vera est humilitas, de qua Christi promißio est intelligenda: Beati pauperes spiritu. Habemus quid sit humilitas: iam quotuplex sit videamus. Est itaque humilitas duplex: vna, qua coram Deo nos prosternimus: altera, qua coram hominibus nos submittimus: sed cauendum est, ne superbia laruam humilitatis induat, quam si homo detrahere non potest, Deus certè eam pudefaciet. Sed illa larua omissa, dicamus de vera humilitate, quæ Deum & hominem respicit. Humilitas coram Deo est verus timor Dei, ex agnitione nostræ infirmitatis & bonitate Dei ergà nos natus: qualis fuit humilitas Manaßis in carcere, qui posteaquam genua corporis propter angustiam carceris flectere non potuit, flexit genua cordis. Ita Abraham se humiliauit, quando se puluerem & cinerem fatebatur.

batur. Vera humilitas coram hominibus est vera dilectio, qua nos nemini præferimus superbè, sed omnibus nos sincerè accommodamus. Huius humilitatis exemplum maximum habemus in Filio Dei, cuius exemplum vt imitemur, monet Paulus Philip. 2. Ita humilis fuit beata virgo, Anna prophetissa, & multi alij.

Iam de causis, sicuti promisi, tertio loco dicendum est, quæ sunt sanè multæ. PRIMA, Mandatum Dei. Primum enim præceptum requirit humilitatem ergà Deum: tota secunda tabula requirit humilitatem ergà hominem. SECVNDA, Exemplum Christi, vnde Paulus Philip. 2. Hoc sentite in vobis, quod & in Christo, qui cum esset Deus, assumsit formam serui. TERTIA, Consideratio tuÿpsius, quid fueris ante ortum, quid sis ab ortu ad occasum, quid futurus sis post hanc vitam. Fuisti semen & sanguis in vtero materno, iam es in deserto miseriarum huius vitæ, & tandem esca eris vermium. QVARTA, Quòd bona si quæ habes, non tua sint, sed Dei, tibi in aliorum bonum collata. Si ergò indè superbis, aut malè eis vteris, pœnæ tibi horribiles metuendæ sunt. QVINTA, Cogitatio quòd Deus possit tibi auferre quicquid habes donorum, si illis abusus fueris, & illi soli laudem non tribueris. SEXTA, Quòd multi qui minora dona videntur habere, quàm tu, sæpè vtiliorem operam collocent Reipublicæ & Ecclesiæ, quàm tu. Nam vt Deus est robur panis, ita vis, qua aliquid gratum illi fit. Atq; istæ sunt causæ sex, quæ coniunctà veram humilitatem

efficiunt: quam impediunt duo mala: contentio & inanis gloria. Quare Paulus Philip. 2. ait: Nihil ex contentione aut inani gloria, sed per humilitatem alij alios seipsis existiment excellentiores. Qui enim contendendi libidine laborant, vt destituantur charitate, ita vera humilitate sunt vacui: & ex diametro pugnat cum humilitate inanis gloria. Habemus iam, quid sit humilitas, quotuplex, & quas habeat causas, nunc sequitur, quòd quarto loco promisi me dicturum, de eius præmijs & germanis fructibus.

Qui verè humilis est, triplicem fructum, primum coram Deo, secundum coram hominibus, tertium in se ipso, consequetur.

Coram Deo hic primus fructus est, quòd verè humilis habeat Deum in se habitantem. Vnde Isaias 57. in sancto habitans, cum contrito & humili spiritu. Et 66. Ad quem respiciam, nisi ad contritum spiritu & trementem sermones meos. Luc. 2. Deus exaltat humiles. 1. Pet. 5. Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam.

Coram hominibus percipit humilis hunc fructum. Quemadmodum superbus ab omnibus contemnitur: ita verè humilis ab omnibus honoratur: eum honestum nomen & fama comitatur.

In seipso hos percipit humilis dulcissimos fructus: 1. Humilitas est mater pudicitiæ & patientiæ. 2. Est via ad sapientiam, Prouerb. 11. Vbi est humilitas, ibi & sapientia. 3. Est custos timoris Dei & fidei,

dei. 4. Est opitulatrix inuocationis, & veluti exauditionis in Domino conciliatrix. Psal. 101. Prospexit Dominus in orationem humilium. 5. Humilitatem gloria comitatur, Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matth. 24. Qui se humiliauerit, exaltabitur. Prouerb. 29. Humilem spiritu suscipiet gloria, non quòd humilitas ista mereatur, sed quòd ista contingant humilibus propter humilitatem Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XVIII. POST Trinitatis, Matthæi 22.

CVm audiſſent Phariſæi, quòd obturaſſet Ieſus os Saducæis, conuenerunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis, Legis doctor quiſpiam, tentans eum, & dicens: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt primum & magnum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum perinde atq; teipſum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. Congregatis autem Phariſæis, interrogauit eos Ieſus, dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergò Dauid in Spiritu vocat eum Dominum? dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Si ergò Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere quicquam, neq; auſus fuit quiſquam ex eo die eum ampliùs interrogare.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet summam doctrinæ Christianæ, videlicet doctrinam Legis & Euangelij: Pharisæus proponit quæstionem de Lege, Christus rursus de Euangelio: sed diuerso consilio: Pharisæus enim de lege interrogat tentandi & calumniandi causa: Christus autem eo animo quærit de Euangelio, vt errantes Iudæos & Pharisæos deducat in veram Legis & Euangelij cognitionem. Illi enim quia putârunt homines ex legis operibus iustificari, Euangelium contemserunt, putantes non esse opus alia doctrina ad salutem consequendam, quàm legis, quorum errorem confutat Christus. Vide hic Christi bonitatem: Tametsi Pharisæi ex malicia interrogant: tamen Christus ex officio respondet, & tradit absolutam doctrinam de Lege & Euangelio. Proinde summa Euangelij est, quòd Christus totam legem & Prophetas reuocet ad hæc duo capita, quæ sunt dilectio Dei, & dilectio proximi. Deinde de Meßia quærit, hoc est, de scipso, vt ostendat qualis sit, nimirùm Deus & homo, qui ideò promissus erat patribus, vt destrueret opera Diaboli, & benedicerentur in ipso omnes cognationes terræ, qui sacerdos effectus iram Dei placaret, soluto precio pro nobis.

Loci tres:

I. De Saducæis, quibus Dominus os obstruxit.

II. Quæstio de legis summa, & norma cultus Dei.

III. Quæstio de Meßia.

DE PRIMO.

Pharisæi audientes, quòd silentium imposuisset Saducæis, conuenerunt in vnum. *Tametsi Pharisæi & Saducæi inter se aduersam religionem, & diuersas opiniones defendebant: Tamen in hoc conueniunt, quòd vtriq; se Christo opponant. Herodes & Pilatus fuerunt hostes: verùm in hoc conueniunt, quòd ambo cupiunt Christum è medio sublatum. Ita impietas conspirat aduersus Christum & eius sanctum Euangelium. Quantum autem ad id, quod dicit, Christum silentium imposuisse Saducæis, attinet, sciendum est, quòd Saducæi, qui negârunt animas viuere post mortem, & sustulerunt resurrectionem mortuorum, Christum impugnârunt, vt vel suæ sententiæ subscriberet, vel exponeretur ridendus rudi populo, qui ab istis Doctoribus erat seductus. Adorti sunt ergò Christum hoc modo: Si resurrectio mortuorum erit, multa incommoda, multa dissidia, & magnæ absurditates sequentur. Hoc ita probare conantur. Mulier quædam apud nos fuit, quæ nupserat septem viris, vni post alterum: iam si futura est resurrectio mortuorum, resurget ista mulier, resurgent & septem mariti, quos habuit illa. Iam si vnus ex illis ei adhæserit, alij mouebunt ei lites, si omnes simul cum illa vna habitauerint, nihil erit mulieri molestius & viris difficilius. Cùm igitur hæc absurda sequerentur resurrectionem mortuorum, malè asseritur resurrectio mortuorum. Hæc fuit eorum ratiocinatio, quorum*

rum officium erat rectè populum instituere de spe vitæ æternæ, à qua perfidè homines auocant, & tamen iusti videri volunt. Sed his Christus os obstruit, & ita silentium imponit, vt conuicti verbis Christi, non habeant quod dicant. Hos ergò reprehendit, confutat & docet. Reprehendit quòd ignorent scripturam, & tamen voluerunt esse scripturæ Doctores. Confutat manifestè proposito exemplo: Deus est Deus viuorum. Deus est Deus Abraham, Isaac & Iacob: Ergò Abraham, Isaac & Iacob viuunt. Sed si illi viuunt: viuunt, aut secundum corpora, aut animas: non secundum corpora, quia illorum sepulchra nostis, igitur secundum animas, quas vos mori cum corpore falso dicitis. Nunc autem animæ viuunt, vt suo tempore redeant in corpora, vt qui bona fecerunt in hac vita, mercedem recipiant, & qui mala, luant supplicia iusta. Hæc summa est confutationis. Quid docet? Duo. Vnum, quòd mortui resurgant potentia & virtute Dei, cui nihil impoßibile est. Potuit ex nihilo omnia creare, cur non poterit animas ad corpora reuocare, præsertim cùm illud & decreuerit, & ipsius iusticiæ & gloriæ intersit. Paulus Philip. 2. ait: Nos expectamus Saluatorem de cœlo, Christum Iesum, qui transfigurabit nostra contemta corpora, vt fiant conformia glorioso corpori ipsius, per eam potentiam, qua potest sibi omnia subijcere.

Cùm igitur ratio nostra incipit disputare de resurrectione, opponamus illi quatuor: Decretum Dei, omnipotentiam Dei, iusticiam, & gloriam Dei.

Decretum,

Decretum, quia ordinauit & proposuit se velle excitare mortuos. Hoc decretum, quia Deus est immutabilis, nunquam antiquabit. Et extant huius decreti quædam exempla. Christus Dominus resurrexit à mortuis: Enoch viuus in cœlum translatus est: Helias in curru ardenti in cœlum viuus subuectus est.

Omnipotentia opponatur rationi, quæ putat impoßibilem esse resurrectionem mortuorum. Si enim non poßit facere quæ decreuit, non esset omnipotens. Si non omnipotens, neq; Deus dici posset.

Iusticia est, vt reddat benè meritis præmia, & impijs supplicia. Iam videmus, quòd in hac vita pijs vt plurimum malè sit, impijs verò benè. Sed nunc cum iusticia Dei requirat, vt bonis benè sit, & malis malè, & id non fit in hac vita, necesse est aliam vitam restare, in qua Deus iuxta suæ iusticiæ normam pijs vitam æternam, impijs verò infernales pœnas reddat.

Gloria Dei etiam opponenda est Saducæorum opinioni & rationi nostræ. Deus condidit hominem in suam gloriam, vt se perpetuò prædicet & glorificet, quòd sanè non fieri posset, nisi esset resurrectio mortuorum.

Præterea docet Christus Saducæos de statu hominum post resurrectionem. Non erit illîc vsus coniugij, non erit procreatio sobolis, sed viuent perpetuò in omni æternitate casti, sicut Angeli Dei. Quare non est metuendum bellum inter maritos multos, qui vnam & eandem vxorem vnus post alium in hac vita habuerunt.

runt. Hæc ſint dicta de Saducæis, confutatione errorum eorum, & confirmatione noſtri de reſurrectione mortuorum, cuius fidem in nobis confirmabunt, decretum Dei immutabile, potentia, qua ſibi omnia ſubijcere poteſt, iuſticia, qua reddit vnicuiq; iuxta facta ſua, gloria, quæ illi redditur à ſanctis in omni æternitate.

DE SECVNDO.

Procedit Phariſæus, interrogat Chriſtum, quodnàm ſit ſummum legis præceptum. Dominus reſpondet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum eſt huic ſimile: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. *Id eſt, quicquid Prophetæ & Moſes de vero cultu Dei docent, ſub his duobus capitibus continetur. Cum nuper Dominica decimatertia Trinitatis & ſæpè aliâs de lege Dei dixi, quæ ſit, quis eius vſus, quòd nemo poſſit ei ſatisfacere, & quomodo pijs ſit abrogata, nolo hîc eadem repetere, ſed duo dicam. Vnum cur Chriſtus ſecundum mandatum de diligendo proximo, dicit ſimile eſſe primo, de diligendo Deo. Deindè, quia Chriſtus dicit, totam Legem & Prophetas in his duobus mandatis pendere, idq; ideò, quia quicquid Moſes & Prophetæ docuerunt, de*

cultu

cultu Dei, his contineatur, dicam pauca de vero cultu Dei, vt nobis certa eius ratio constet.

Quantum ad primum attinet, sciendum est, quòd secundum præceptum de amando proximo non dicatur simile primo vel ordine, vel obiecto, vel gradu dilectionis. Nam ordine primum præceptum prius est. Obiectum primi præcepti est Deus, vt secundi præcepti obiectum est homo proximus. Gradus dilectionis requirunt, vt summum bonum maximè ametur, deinde reliqua quoq; suo ordine iuxta suæ digitatis gradus. Non est ergò secundum primo simile ordine obiecti, aut gradu dilectionis. Quomodo ergò est simile? Primum affectu dilectionis, quia vtrumq; requirit puram dilectionem. Deinde obligatione. Nam vtrumq; nos obligat vel ad obedientiam, vel ad pœnam. Postremò consecutione obedientiæ. Qui enim dicit se diligere Deum, & proximum suum odit, mendax est, ait Apostolus Iohannes. Hoc sit breuiter dictum, quomodo secundum præceptum sit simile primo de diligendo Deo, nunc de vero cultu Dei dicam, quoniam de dilectione Dei & proximi præcepta materiam cultus Dei continent.

Vt igitur doctrinam de vero Dei cultu meliùs intelligamus, quatuor, quæ ad eius explicationem faciunt, ordine dicam: 1. Tradam regulam, ad quam exigendus & probandus est cultus Dei. 2. Ostendam cultus Dei solidum fundamentum. 3. Quodnam opus rectè dici poßit cultus Dei, aperiam. 4. Indicabo, quinam

nam homines verum cultum Deo præstare poßint. His quatuor ritè cognitis, constabit nobis quænam sit vera colendi Deum ratio.

Quantum ergò ad regulam cultus Dei attinet, hoc statuatur pro generali & immota regula, quòd nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit. Hanc regulam non omnes recipiunt, quare nobis est firmis fundamentis munienda. Primùm itaq; Deus apud Isaiam Prophetam, & Christus in Euangelio hanc regulam confirmat his verbis: Frustrà me colunt, docentes doctrinas mandata hominum. Et Spiritus sanctus per os Pauli Col. 2. damnat omnem cultum, quem homines sibi fingunt. Et Dominus apud Ieremiam dicit: In præceptis meis ambulate. Deinde impoßibile est placere Deo sine fide. Cultus autem præstatur, vt placeat, quare ex fide fieri eum necesse est, ex fide autem fieri nequit, nisi habeat mandatum & manifestum verbum. Fides enim ex verbo pendet. His certißimis rationibus ita confirmatur regula cultus Dei, vt qui contradicere pergit stultior esse videatur, quàm qui negat solem exortum esse, cum sit clarißimus dies. Hanc igitur regulam firmiter teneamus, nec sinamus eam à nobis extorqueri vlla sophistica.

Huius regulæ vsus est multiplex: 1. Hac regula stabilitur autoritas legislatoris. Vbi enim in republica liberum est vnicuiq; condere leges, vilescit autoritas superioris Domini. Hanc autoritatem sibi vendicat Dominus in præcepto primo, cum inquit: Ego sum Iehoua Deus tuus, &c.

Secundus vsus huius regulæ est, quòd liberet hæc regula ab errore, ne erremus in colendo Deo.

Tertius est, quòd impediat superstitiones & petulantiam hominum, in excogitandis nouis cultibus.

Hactenus de regula cultus Dei sit dictum, videlicet quòd nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit, & de huius regulæ confirmatione vsq;, nunc quod secundo loco proposui, breuiter dicam de fundamento cultus Dei.

Fundamentum autem hoc positum est cùm in cognitione Dei vera, tùm in cognitione nostri ipsorum. Cognitionem Dei consequimur verbo & testimonio verbo addito Vtrumq; enim nos docet: 1. Quòd Deus sit fons omnis virtutis, sapientiæ, iusticiæ & veritatis. 2. Quòd illi omnis gloria tribuenda sit. 3. Quòd ad iuuandum sit promtissimus. 4. Quòd velit omnes ad se confugere in quouis periculo. Cognitionem nostri consequimur ex duabus rebus, ex consideratione imaginis Dei, ad quam homo creatus est, & ex præsentium virium nostrarum æstimatione. Consideratio imaginis deducit nos ad cogitationem finis, propter quem creati sumus homines rationales, monstratq; officium, in quo nos perpetuò occupari decet, nimirum vt referremus imaginem Dei in omni sanctitate & puritate. Aestimatio præsentium virium cogit nos fateri, quòd nequaquàm debitum officium præstare valeamus. Pertinet igitur hæc duplex cognitio eò, vt Deo quidem omnem gloriam tribuamus, nobis verò omnem gloriandi materiam adimamus, monstratq; nobis hæc cognitio nostras

sordes

sordes & imbecillitates. His ita explicatis de regula cultus Dei & eius vero fundamento, accedam ad illud, quod tertio loco proposui, & clarè definiam quis sit cultus Dei.

Est itaq; cultus Dei opus mandatum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Hic primùm indicatur, quæ opera sint cultus Dei, nempè sola illa, quæ Deus in lege sua præcepit, quemadmodum ex regula suprà tradita clarè liquet. Deindè additur fides, vnde opus debet procedere. Est enim illa omnis operis boni effectrix, idq; ideò, quia nullum opus potest placere Deo, nisi priùs persona placeat, placet autem persona fide. Sacrificat Cain, sacrificat Abel. Vterq; habuit mandatum Dei, sed sacrificium Cain non fuit cultus Dei, sicut Abelis fuit. Quare? quia Cain fidem non habuit. Abel verò habuit. Dant eleemosynam Cornelius, Act. 9. & Pharisæus. Vterq; mandatum habuit, sed opus Cornelij fuit cultus Dei, quod ex fide profectum est. Pharisæi verò fuit abominatio, quia persona Deo non placuit. Duo rustici arant agros, hic Deo cultum tribuit arans in timore Dei, expectans benedictionem à Deo. Alter non placet, quia fide & timore Dei vacat. Vterq; tamen habet mandatum operis: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Ancillæ duæ præstant obedientiam suæ heræ fortè in verrendo pauimento, & ambæ habent mandatum Dei, sed illa, quæ fidem ad laborem affert, cultum Deo reddit, quæ verò fide destituitur, facit quidem quod debet ex officio, sed eius opus cultus Dei dici non potest.

Præterea opus mandatum, & ex fide factum, debet tendere in gloriam Dei principaliter. Hoc confirmatur Isaiæ testimonio: Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Sed quid est Deum glorificare? Breuiter, est illi omnem gloriam tribuere, & eum corde, ore, confeßione & moribus celebrare.

Sequitur quod quarto loco me dicturum promisi, scilicet quinam poßint Deo verum cultum præstare. Hoc tametsi ex superioribus colligi potest, tamen illud hîc breuiter dicam. Illi soli Deum colere possunt, qui habent ad illum accessum, soli autem filij Dei habent ad illum accessum. Quare illi possunt soli Deo verum cultum præstare. Sunt autem filij omnes, qui credunt in nomen eius, Iohan. 1. Et hi per fidem accessum habént ad Patrem, Rom. 5. Et ea de causa Christus docens suos orare, iubet dicere: Pater noster qui es in cœlis, significans tantùm filios inuocare posse. Hæc de vero cultu Dei sint dicta, cuius summa continetur dilectione Dei, & dilectione proximi, nunc restat vt dicam de tertia doctrina.

DE TERTIO.

Quid vobis (*inquit*) videtur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei, Dauidis est filius. *Pharisæi putârunt se iustos esse lege, quod si verum fuisset, frustrà Christus promissus fuisset. Sic enim Paulus Galat. cap 2 ait: Si iusticia est ex lege, Christus frustrà mortuus est. Quærit igitur*

tur Dominus de Meßia, id est, Christo, vt ea mentione excitet eos ad agnoscendum & meditandum finem legis, & cogitandum cur Meßias esset promissus. Quod si rectè fecissent, ita fuissent ratiocinati: Meßias est promissus, vt tollat peccatum, sicut ipse Isaias testatur: Ipse languores nostros tulit, Gen. 15. In semine tuo benedicentur gentes. Ergò necessum est, vt non tantùm sit homo filius Dauid, verumetiam Deus, Dominus Dauidis, quemadmodum & Psalmus testatur: Dixit Dominus Domino meo. Ex hac ratiocinatione & rectè de lege & rectè de Christo iudicassent, & Christum vt verum Saluatorem fuissent amplexi, cui sit honor in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XIX. POST Trinitatis, Matthæi 9.

IEsus ingressus nauem, traiecit ac venit in suam ciuitatem. Et ecce, adduxerunt illi Paralyticum in lecto decumbentem. Cumq; vidisset Iesus fidem illorum, dixit Paralytico: Bono animo esto fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam è Scribis dicebant intra sese: Hic blasphemat. Et cùm vidisset Iesus cogitationes illorum, dixit: Quare vos cogitatis mala in cordibus vestris? Vtrum enim est facilius

lius dicere? Remittuntur tibi peccata, an dicere: Surge & ambula? Vt autem ſciatis, quòd poteſtatem habeat Filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit Paralytico: Surge, tolle tuum lectum, & abi in domum tuam. Et ille ſurrexit, abijtq; in domum ſuam. Turbæ verò quæ viderant, admiratæ ſunt, & glorificauerunt Deum, qui dediſſet poteſtatem hominibus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet vnum ex miraculis, quibus Dominus ſuam potentiam, voluntatem, & officium

officium testatur, & simul confirmat sua doctrinæ certitudinem. Narratur enim in præsenti Historia, quomodo Christus Paralyticum sanet, quod factum non excipiunt auditores eodem modo. Pharisæi enim blasphemant: turba viso miraculo admonetur de præsentia Dei: confirmatur de Christi doctrina: vnde non solùm timorem & fiduciam concipit, verumetiam veros edit fidei fructus, & prædicat bonitatem Dei. Est proinde hoc Euangelium veluti pictura quædam, in quo regnum Christi in hoc mundo depingitur, in quo sunt, qui infirmos ad Christum deducunt. Sunt etiam qui murmurant, vt Pharisæi, omnibus temporibus. Sunt quoq; qui verè timent Deum, eumq; ob sua facta glorificant. Inter hos varios auditores stat in medio Christus, recipit ad se venientes, neminem ob miseriam contemnit, sanat vulnera, remittit peccata, ac suo Spiritu sancto, veluti balsamo preciosissimo, liuores nostros mitigat & sanat. Hæc summa & hic scopus est hodierni Euangelij, qoud docendi causa in tres diuidam locos:

I. De ijs qui hunc paralyticum in lecto iacentem ad Christum portant, vt sanet ipsum.

II. Murmur Pharisæorum accusantium Christum, & eius defensio.

III. Miraculorum Christi finis & vsus.

DE PRIMO.

Et ascendens Iesus in nauiculam, &c.

Hic omnium primùm animaduertenda est occasio miraculi

raculi hic à Domino editi Christus, inquit, ascendit in nauiculam, traiecit, & venit in suam ciuitatem, id est, Capernaum. Illic enim frequentius erat. Quæ causa fuit huius profectionis? fuerat in terra Gerasenorum, vbi dæmoniacum curauit, & cùm dæmones peterent, vt sibi liceret in porcos intrare, Dominus annuit, & ita grex porcorum ruit in mare præceps & suffocatus est. Hoc cùm viderent incolæ, venerunt ad eum rogantes ipsum, vt à se discederet. Pluris enim suos fecerunt porcos, quàm Christum cum suo Euangelio: qui sanè hodiè multos socios habent, quos iure vocare possumus Gerasenitas. Duo ergò hîc obseruentur: Vnum, quod nobis vitandum proponitur. Alterum, quod omnibus pijs imitandum commendatur. Vitanda est ingratitudo Gerasenorum, qui pluris petasonem, quàm salutem fecerunt. Quorum similes maxima pars eorum est, qui Christiano nomine gaudent. Imitanda nobis proponitur industria Christi, qui quamuis occasionem nactus, pomeria sui regni dilatare studuit. Vt enim hac sua profectione ostendit, quantum hominum sitiat salutem: ita nobis omnibus commendat suo exemplo in officio diligentiam.

Iam sequitur prima huius Euangelij pars. Et ecce offerebant ei paralyticum in lecto iacentem, & videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, Remittuntur tibi peccata tua. *In hac prima huius historiæ parte habemus quatuor, quæ obseruare*

vtile

vtile fuerit. Primum, exemplum baiulorum. 2. Paralyticus ipse. 3. Respectus Christi in fidem eorum. 4. Quomodo excipiatur paralyticus à Christo.

In baiulis ex certis indiciis prodit se illorum fides, quæ ita ardet vbicunq; verè est, vt nullis cineribus eius flamma suffocari poßit. Hæc fides vel inde concepta erat, quòd ipsum docentem & sonantem prius viderant, vel ex fama, quæ ad eos peruenerat de factis Iesu. Summa est, quòd sibi persuaserint, quòd afflictos reciperet & iuuaret. Hæc viua horum baiulorum fides quintuplicem fructum edit: quorum primus est confeßio Christi, quam tùm confiteri in tanta hostium rabie fuit arduum & rarum. Secundus, inuocatio, quæ non magis abesse potest à fide, quàm calor ab igni. Omnia enim vota credentium, quæ nunquam intermittuntur, sunt inuocationes. Tertius, fortitudo animi, quòd se exposuerint periculo vitæ propter confeßionem Christi. Nam Pharisæi, Scribæ & præcipui homines in isto populo persequebantur omnes, qui Christo aliquid honoris tribuerent. Quartus, dilectio proximi, qua sincerè proximum suum complexi sunt. Quintus, labor & molestia propter salutem proximi. Nam non solùm portant illum, quòd fuit charitatis intimæ: verumetiam cùm recta ad Christum propter turbam venire non possent, ascendunt tectum, & per tabulatum demittunt languentem: quod factum non caruit periculo.

Quid nos hinc discemus? Cum his baiulis vel in-

uito mundo confiteamur Christum: inuocemus ipsum, cùm pro nobis ipsis, tùm pro alijs: exponamus nos periculo propter veritatem Euangelij, si res ita postulauerit: intimè diligamus proximum, non solùm affectu, sed opere etiam, & nullos detrectemus labores, modò eis prodesse valeamus.

ALTERVM, quod in hac prima parte obseruandum dixi, est ipse paralyticus, in quo tria sunt obseruanda. Morbus, morbi causa, & quòd se ad Christum portari voluerit. Morbus fuit paralysis, quæ est vbi alterum latus, aut dextrum, aut sinistrum, sensum ac motum perdit. Morbus sanè grauissimus, quo totum officium hominis impeditur. Causa morbi duplex: Vniuersalis, quæ est peccatum originis in omnibus hominibus: & specialis, quæ ortum habuit vel ex intemperantia, vel à grauiori aliqua perturbatione animi. Quòd autem se ad Christum portari voluerit, significat se fidem habere in Christum, quemadmodum & ipsi qui illum portârunt.

Hoc exemplum paralytici imitemur & nos. Morbum nostrum internum & externum agnoscamus, peccatum nostrum fateamur, & cum hoc paralytico sinimus nos ad Christum vnicum medicum portari.

TERTIVM, quod in hac prima parte considerandum admonui, est, quòd Iesus viderit fidem illorum, hoc est, baiulorum & paralytici. Vnde hæc discamus: primùm, quo sit ergà nos Christus affectu. Non enim aliter est ergà nos quàm ergà hunc paralyticum

affectus.

affectus. Nam non est personarum acceptor Dominus: Deinde, quòd Christus non tàm magnitudinem peccatorum respiciat, quàm fidem. Hæc impetrat à Christo salutaria animæ & corpori. Quamuis autem existimem hunc paralyticum aliquam scintillulam fidei habuisse: tamen non repugno si quis dicat baiulos habuisse fidem, & non ipsum paralyticum. Non est enim insolens, beneficia corporalia, imò etiam spiritualia, impetrari aliena fide. Vt enim aliquis sua sapientia potest efficere, vt alius euadat sapiens: ita qui credit, sua fide potest alijs fidem impetrare. Verùm sicut nemo est sapiens aliena sapientia, sed sua: ita nemo saluatur aliena fide, sed sua propria. Hîc ergò discamus & orare pro alijs, vt gratia Dei in illis augescat, & petere ab alijs, vt suis nos precibus Deo commendent. Multum enim valet deprecatio iusti.

QVARTVM, quod in hac prima parte spectandum proposui, est modus, quo hunc paralyticum excepit, qui hisce verbis exprimitur: Confide fili: remissa sunt tibi peccata tua. Hîc duo perpendantur: Vnum cur ita exceperit hunc afflictum, alterum excipientis oratio.

Hîc paralyticus petit liberationem à morbo corporis: cur ergò dicit, remissa sunt tibi peccata tua? Magnæ sunt profectò & graues causæ.

PRIMA est, vt doceat morbos stipendia peccati esse, vt Paulus dicit: stipendium peccati mors. Et Christus Iohan. 5. dicit cuidam quem sanauerat: Ecce

sanus factus es, caue ne posthac pecces, ne quid deterius tibi eueniat. Et 1. Cor 11. Propter irreuerenter vsurpatam Domini Cœnam, multi fuerunt mortui & multi infirmi.

SECVNDA, *vt doceat vnde sit incoanda curatio corporis, nimirùm ab animo, cuius maculæ priùs sunt expurgandæ, quàm adhibeas corporis medicinam. Seruemus igitur hunc in nostris morbis curandis ordinem. Primùm agnoscamus morbum: Deinde agamus pœnitentiam, & petamus propter Christum remißionem peccatorum: tùm vtamur medijs ordinatis in timore Dei, & cum gratiarum actione: & agnoscamus medicum ministrum Dei esse, qui vice Dei manum nobis curandis adhibet.*

TERTIA, *vt hac oratione Pharisæos arguat, qui nec de sua persona, nec officio sincerè iudicârunt. Semper enim sunt, qui in operibus Dei quærunt, quod cauillentur, quod nos monebit, ne officium nostrum minus diligenter obeamus.*

QVARTA, *vt hanc occasionem nactus, pleniùs doceret de sua persona, affectu ergà homines, & officio ad quod erat à Patre in mundum missus.*

Iam expendamus orationem Domini Ait enim paralytico: Fili confide, remittuntur tibi peccata tua. *Hæc verba filij Dei sunt, quare diligenter sunt expendenda. Hæc vox* FILI *opponenda est desperationi, quam ei morbus præsens persuadere voluit. Vox* CONFIDE *opponenda est maledictioni,*

ni, quam mala conscientia misero conata est persuadere. PECCATA, inquit, TVA. Hîc gratia superabundat peccatum. Vox REMITTVNTVR opponenda est fumo satisfactionis meritorum & iustitiæ legis. Remittuntur, inquit, peccata: beneficium gratiæ huic misero voce sua accommodat. Habemus ergò hîc doctrinam salutis, remissionis peccatorum, iustificationis & adoptionis. Hæc enim beneficia perpetuò cohærent ita connexa, vt à se inuicem diuelli nequeant. Fidem requirit: credenti remittit peccatum: absolutum à peccato optat in filium, & vt iustum acceptat, quem iustificauit, etiam glorificabit, collata æternæ salutis beatitudine. Nec est alia ratio vlla consequendi salutem, quàm quæ in hoc exemplo nobis commendatur. Paralyticus tria facit, agnoscit peccatum suum: agnoscit se iustè puniri ob peccatum, confidit in filium Dei Christum: rursus tria: Remittit peccatum, adoptat in filium, & acceptat ad vitam æternam. Tu hoc exemplum imitare: Agnosce seriò peccatum: agnosce iustum Dei iudicium: & confidito in filium, & verè senties, quòd Christus sua beneficia sit tibi collaturus. Hæc sint de prima huius Euangelij doctrina dicta: sequitur secunda.

DE SECVNDO.

Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se, hic blasphemat. Et cùm vidisset cogitationes eorum, dixit: vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? *Hîc*

Scriba-

Scribarum murmur & Christi responsio docent, quomodo regnum Christi & Satanæ inter sese concurrant. Habemus hîc duo: quorum alterum est accusatio Scribarum accusantium Christum: Alterum est Christi iustißima defensio Accusatio scribarum hæc fuit: Iste blasphemus est. Quare? quia dicit se remittere peccata, quod solius Dei est. Est enim vsu scripturæ blasphemia, creaturæ tribuere quod est Dei proprium Iam dimittere peccatum est Dei proprium, quod vel ex Isaia constat, vbi Dominus per os prophetæ ait: Ego sum, ego sum, qui iniquitates tuas deleo propter me, & peccatorum tuorum non recordabor vltrà. Hinc iam immota consequentia existimant se concludere, Christum blasphemum esse, hoc modo: Quicunq; sibi tribuit quod Dei est proprium, est blasphemus: iste Iesus sibi tribuit, quod est Dei proprium. Igitur iste Iesus est blasphemus. Et profectò vera fuisset ratiocinatio, si Christus fuisset Scribis similis, hoc est si merus homo esset, & non Deus Videte quæso quanto sunt nostri Papistæ & monachi deteriores his Scribis. Scribæ verbo Dei edocti, defenderunt hanc propositionem: Nemo potest remittere peccatum, nisi solus Deus. Verùm Papistæ remißionem peccatorum tribuunt sanctorum meritis, mißis & indulgentijs: quæ non communicant gratis, sed vendunt magna pro pecunia. Mirabile sanè mercatorum genus. Vendunt quod non habent: vendunt fumos verborum, & accipiunt aurum, ementibus promittunt cœlum, sed conferunt infernum.

Sed

Sed quid dicemus de ministris verbi? Remittuntne illi peccatum? Non remittunt ipsi, sed annunciant remißionem peccatorum omnibus, quos inuenerint similes huic paralytico esse, non dant de suo, sed offerunt alienum mandato Christi, offerunt remißionem peccatorum voce Euangelij. Quicunq; hanc vocem fide recipiunt, remißionem peccatorum accipiunt absq; omni dubio. Dicit enim Christus: Qui vos audit, me audit.

Sed quid Christus ad hanc accusationem facit? Visis cogitationibus eorum, dixit: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? *Quid est facilius dicere? Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, surge & ambula? Hîc Christus tria facit: 1. Videt cogitationes eorum, quod est solius Dei. Vnde Scribæ debebant cogitasse, quòd Christus plus esset quàm merus homo, nemo enim hominum potest alterius scire cogitationes. Solus enim spiritus Dei scrutatur profunda cordium. 2. Arguit eos:* Quid, *in-quit,* cogitatis mala in cordibus vestris? *Quasi diceret: Vos de me peruerse cogitantes peccatis. Notemus ergò, quòd malæ cogitationes sint peccata. 3. Signo visibili confirmat occultam suam diuinitatem, quasi diceret, vos dicitis: Qui tribuit sibi quod est solius Dei, est blasphemus. Nomini enim Dei & famæ nocet. Hoc sanè verum esse fateor. Sed quòd me Deum esse non creditis, erratis, quare vos blasphemi estis, non ego. Vt autem hoc ostendam, & conuincam me verum*

Deum esse, hunc paralyticum solo nutu sano, quod sanè diuinæ est potentiæ. Si hoc possum diuina potentia, cur non etiam peccata remitterem? Quis potest morbum penitus tollere, nisi qui morbi causam tollit? Iam vestris oculis videtis me morbum tollere. Cur non etiam creditis me posse auferre peccatum morbi causam, ita Christus ad facta sua prouocat, quæ de ipso testimonium ferunt. Ita enim apud Iohannem dicit: Si mihi non creditis, credite operibus meis, quæ testimonium perhibent de me. Ex hac ergò secunda doctrina tria discamus: 1. Perpetuam pugnam esse inter regnum Christi & Satanæ, semper enim murmurat Satan, varias technas excogitat, vt Christi regnum inuadere possit, iuxta illud: Tu insidiaberis calcaneo eius. 2. Christum sua sapientia & potentia superare potentiam & consilia Satanæ, iuxta illud: Non est sapientia, non est consilium aduersus Dominum. 3. Vt nos ei subijciamus, & eum verum Deum agnoscamus, & confiteamur cum omnibus, qui in vera pœnitentia ad illum confugiunt.

DE TERTIO.

Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificârunt Deum. Hic habemus effectum & fructum huius miraculi apud spectatores, quem fructum Euangelista sua historia ad nos transfert. Sæpè de miraculis Christi dictum est, ideò hic pauca dicam. Christus hoc miraculo confirmauit suam diuinam potentiam, suam paternam voluntatem ergà homines,

suum officium, quod est saluare, ad quod est missus, & veritatem suæ doctrinæ obsignauit tanquam authentico sigillo & regio. Deinde in auditoribus concepta est fides, timor Dei è fide manauit, & ex fide Deum glorificauerunt corde, voce, confeßione & moribus. Hinc ergò & nos ista quatuor de Christo colligamus, ac vnà cum his spectatoribus concipiamus fidem, timeamus Deum, glorificemusq́ue eum, qui est laudandus in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XX. POST TRInitatis, Matthæi 22.

SIMile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Et emiſit ſeruos ſuos, vt vocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Rurſum emiſit alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis, Ecce Prandium meum paraui, tauri & altilia mea mactata ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam ſuam, alius verò ad negociationem ſuam. Reliqui verò tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cùm audiſſet, iratus eſt, & miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis: Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergò ad exitus viarum, & quoſcunq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egreſſi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Ingreſſus autem Rex, vt videret diſcumbentes, vbi vidit illîc hominem non veſtitum veſte nuptiali,

ali, ait illi: Amice, quomodo hûc intraſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit Rex miniſtris: Ligatis pedibus, & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.

ENARRATIO TEXTVS.

QVod Chriſtus perpetuò facit, id etiam in hodierno Euangelio facit. Nam vt bonus & fidelis Pater ſuos liberos ad vitam honeſtam hortatur, idq; varijs modis: Ita Chriſtus Dominus & Pater futuri ſeculi non vna via contentus eſt, ſed multas tentat, quò ſuos in officio retineat. Aliâs enim id ait blandis verbis, vt apud Matthæum 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Aliâs paternis promiſſis, vt cùm dicit: Qui venerit ad me, dabo illi aquam viuam. Aliâs muneribus, vt cum præſentia confert beneficia. Aliâs minis, vt cùm dicit Marci 12. Veniet & perdet colonos iſtos, & dabit vineam ſuam alijs. Ad eundem modum in hoc Euangelio partim minis agit, propoſito paradigmate. Minatur enim extrema ijs, qui recuſauerint ad ſuas venire nuptias induti veſte nuptiali, partim promiſſionibus, quòd venientes & ornatos veſte nuptiali venit magnificè excipere & benè tractare. Proinde huius Euangelij ſumma eſt, quòd Chriſtus requirat à ſuis vitam adeò ſanctam voca-

tione dignam, & minetur ijs horrenda supplicia, qui in Ecclesia vixerint sine pœnitentia & sanctificatione, quæ vestis illa nuptialis est, quam hic sponsus requirit.

Loci tres:

I. *Explicatio parabolæ nuptiarum.*

II. *Reprehensio eius, qui in nuptijs sedet sine veste nuptiali.*

III. *Querela Christi: Multi sunt vocati, pauci electi.*

DE PRIMO.

Simile factum est regnum cœlorum homini regi. *Vt autem nobis fiat dulcius præsens Euangelium, similitudines huius partis videamus, quæ sunt multæ.*

PRIMA, *Regnum cœlorum hoc loco significat Ecclesiam congregatam voce Euangelij, quod à Petro vocatur gens sancta, & regium sacerdotium, genusque electum.*

SECVNDA, *Homo rex significat Deum Patrem cœlestem, quem Paulus Regem Regum & Dominum dominantium appellat.*

TERTIA, *Regis filius est Dominus noster Iesus Christus, de quo inquit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Hunc filium Dauid sponsum nominat ornatum decoro sancto.*

QVARTA, *Huic filio Pater nuptias fecit, quando nostra causa eum nasci voluit ex beata virgine, qui tanquam sponsus, vt loquitur Dauid, de thalamo suo procedit.*

procedit. Hic Ecclesiam sibi tanquam sponsam adiunxit, & eam sibi desponsauit, iuxta hoc Hoseæ Prophetæ dictum: sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iusticia & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & cognosces Dominum. Hæ nuptiæ, quantum ad humanum genus attinet, incoatæ sunt per sponsalia, mox creatis primis hominibus. Deus enim dum condidit hominem ad sui cognitionem & amorem, dum ornauit primos parentes iusticia originali, impressa eis imagine Dei, hæc sponsalia celebrauit: Verùm hæc sponsalia mox sunt violata artibus Satanæ, qui hominem ad nefarium adulterium pellexit, vt deficeret à suo vero sponso ad turpißimum adulterum diabolum, quam iniuriam sponsus contemtus vltus est, dum adulteram nudam statuit, ablata imagine regis, & detractis ornamentis nuptialibus. Sed ô admirandam bonitatem sponsi sponsam sibi ademtam & fœdißimè pollutam redimere statuit, atq; ita statim spem huius redemtionis facit Pater sponsi data promißione seminis. Tandem quando venit plenitudo temporis, emittit Pater suum filium, natum ex Maria virgine, factum sub lege, vt sponsam, quæ sub maledictione Legis erat, redimeret, quod factum est, quando seipsum precium statuit, quo redemta est & erepta è manibus adulteri Satanæ. Gal. 3.

Quantum autem ad singulos homines attinet, initiantur per Fidem & Baptisma, quemadmodum ipse sponsus ait: Desponsabo te mihi in sempiternum, &

desponsabo te mihi in iusticia & iudicio, & misericordia & miserationibus, & desponsabo te mihi in fide, & cognosces Dominum.

In hac desponsatione duo in vniuersum spectanda sunt: Vnum est pactio sponsi, & eius promissio: Alterum pactio sponsæ, qua ipsa obligatur suo sponso. In pactione sponsi sunt tria: 1. Beneuolentia & amor sponsi gratuitus, quo ipsam sponsam absq; omni eius merito complectitur. 2. Significatio durationis coniugij inter Christum sponsum & Ecclesiam sponsam. Desponsabo te mihi, inquit, in perpetuum. Manet igitur perpetuus Ecclesiæ sponsus. 3. Enumeratio dotum, quas suæ sponsæ largitur sponsus Christus, & numerantur hic quatuor: Iusticia, iudicium, pietas, & miseratio. Iusticia propria sponsam suam ornat, dum remissis peccatis, illi suam imputat obedientiam, qua sponsa decora apparet, & pulcra in conspectu Patris sponsi. Iudicio eam ab iniuria vindicat, tuetur, ac errantem in viam reuocat. Pietate, hoc est, vera storga coniugali eam amplectitur. Est enim pietas hic charitas ex intimis animi recessibus promanans. Miserationibus eandem prosequitur, dum quotidiana condonat errata, & eius calamitatibus afficitur. Hæc quatuor sunt in pactione sponsi. Verùm in pactione à parte sponsæ duo sunt: Agnitio beneficij cum celebratione Dei, & fides qua recumbit sponsa in sponsi pectus, & ab eo omnia bona promissa absq; omni diffidentia expectat. Ex hac mutua pactione nos doctrinam, consolationem & fiduciam concipiamus,

mus, ne fracti illis aduersis ab hoc sponso deficiamus, qui suam sponsam nunquam deserit, nisi illa prior fidem coniugij perfidè violauerit. Deinde hîc etiam discimus, quòd quicunq; fidem Christi non habeat, non sit Christi, sed est nefario adulterio pollutus. Hinc patet, quàm verè dixerit Iohannes in sua Apocalypsi: Beati qui ad cœnam agni vocati sunt.

QVINTA, Quinam sint inuitatores ad has magnificas nuptias, obseruandum est. Primùm itaq; Deus æternus sponsi pater sua voce ad has nuptias inuitat. Deinde multi sancti Patres ante diluuium: Post diluuium Nohe, Melchizedech, Ioseph, & Moses in Aegypto, sancti Prophetæ & reges in terra Canaan, Daniel in Iudæa. Post hos venit Paranymphus Iohannes Baptista, & digito monstrauit sponsum, qui & ipse cum Apostolis clamauit & inuitauit ad has nuptias, dicens: Venite, omnia parata sunt.

SEXTA, Apparatus nuptialis est considerandus. Vt enim in nuptijs hominum mactantur tauri, oues, boues & feræ: Ita hic quoq; nuptiarum apparatus instituitur splendidißimus: 1. Panis non corruptibilis, sed viuus de cœlo nobis apponitur, de quo qui ediderit, non esurit in æternum. 2. Potus adest aqua vitæ. Ita enim ipse sponsus ait: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo, non morietur. 3. Corpore suo & sanguine fatigatos nos refocillat sponsus. 4. Ornat nos suis vestibus, dum ipsum per Baptismum induimus. Ita enim Spiritus sanctus ait per os Pauli: Quotquot bapti-

ſati ſunt, Chriſtum induerunt. 5. Bellaria ſunt fructus de arbore vitæ, vnde vires ſponſa habitura eſt, vt nunquam moriatur.

SEPTIMA: Illi autem, inquit textus, recuſarunt venire. Quid? Quæ eſt hęc ingratitudo? Inuitati nolunt venire. Quid impediuit eos? Hoſtis illorum domeſticus peccatum inhabitans. Hic hoſtis ſuis illecebris detinet eos, quò minus ad has nuptias inuitati veniant. 2. Hoſtis ſponſi, hoc eſt, diabolus, vias occupat omnes, & intercludit varijs modis acceſſum ad nuptias. 3. Negocia varia. Alius enim villam, alius boues, alius vxorem, alius aliud curat: Reliqui verò tenuerunt ſeruos eius & occiderunt. Hoc veriſsimum eſſe docet mundi hiſtoria. Ad has nuptias inuitauit Abel, ſed Diabolus, emiſſo ſuo ſatellite Cain, ipſum occidit. Ad has centum & viginti annos inuitauit Nohe, ſed ab inuitatis deriſus contemnitur. Ad has Ioſeph in Aegypto inuitauit, ſed ab impudica adultera accuſatus in carcerem conijcitur. Ad has inuitauit Moſes, ſed multa patitur ab inuitatis. Ad has nuptias inuitant Patriarchæ & reges ſanctiſsimi, ſed illorum vox ſpernitur. Tandem venit Paranymphus ipſe Ioannes, ſed ab Herode trucidatur. Ad has inuitat ipſe Sponſus filius Dei, ſed in patibulo crucis ſuſpenditur. Ad has inuitant Apoſtoli, & deinde omnes pij miniſtri verbi, quos Diabolus adortus, partim Sophiſtica, partim tyrannide, partim hypocriſi, necare contendit. Adeò maxima pars mundi ingrata recuſat ad has filij Dei nuptias venire.

OCTAVA: Quid rex ad hæc? Primùm irascitur, quod sanè non mirum est. Vidit enim se contemni & suas nuptias ab ijs, qui quicquid habent boni, velint nolint, ei acceptum ferre coguntur. 2. Punit corporaliter: id quod mundus ingratus, quem per diluuium occidit Dominus expertus est. Hoc Sodomiticum incendium testatur: hoc excidium Hierosolymitanum conuincit. 3. Punit spiritualiter in hac vita tenebris & ignorantia, post mortem æternis supplicijs. Exempla huius pœnæ sunt Græcia, Turcia, Italia, & maxima florentißimaq́ pars totius orbis terrarum. Hoc serio, sed frustrà resipiscens in inferno testatur diues ille Epulo, qui illis æternis pœnis cruciatur.

NONA: An Rex nuptias, quas instituerat propter hominum ingratitudinem intermittit? Minimè, sed ait seruis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui erant inuitati, non erant digni. Hoc etsi de ingratitudine totius mundi intelligi potest: tamen potißimùm Christus hîc agit de Iudæorum ingratitudine, quibus hac oratione comminatur exclusionem à nuptijs filij Regis. Act. 13

Ite ergò ad exitus viarum, & quoscunq; inueneritis, vocate ad nuptias.

En liberalitatem huius regis. Iubet ad nuptias filij inuitare omnes absq; conditione gentis & personarum. Loquitur enim de vocatione gentium ad Euangelium. Et diligenter obseruandum est, quod dicit: Quoscunq; inueneritis vocate ad nuptias. Sed quando hoc dictum

est ministris sponsi? Quando Christus dixit: ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur.

DECIMA: Et egressi serui eius in vias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Hoc factum est post diem Pentecostes, postquam armati fuerunt Apostoli Spiritu sancto, & deinde vsq; in hunc diem per Euangelij ministros.

DE SECVNDO.

Intrauit autem Rex, vt videret discumbentes, & vidit hominem non vestitum veste nuptiali, & dicit ei: Amice, quomodo hûc intrasti, non habens vestem nuptialem? Hic locus primùm docet, quòd in cœtu Ecclesiæ visibili debeant mali commixti esse bonis, vsq; ad extremum diem: id quod etiam parabola de zizanijs docet. Nec est speranda talis Ecclesia in hac vita, qualem Anabaptistæ fingunt. Est enim Ecclesia persimilis agro, in quo crescit cum zizanijs triticum. Quemadmodum enim triticum ibi manet triticum, etsi plurimum zizaniæ subinde oriatur: ita Ecclesia sancta manet, tametsi quædam habeat putrida membra. Sunt quidem Ecclesiæ membra, quotquot profitentur Christi religionem: sed alia sunt viua, alia mortua. Viua sunt, qui viuam habent fidem: Mortua sunt, qui religionem profitentur sine viua in Chri-

stum

ſtum fiducia. Qui autem ſunt extra viſibilem Eccleſiæ cœtum, hoſtes doctrinæ, nec viua nec mortua membra ſunt.

Sequitur, quòd rex ingreſſus viderit hominem non indutum veſte nuptiali. Quænam eſt iſta nuptialis veſtis? Hoc neceſſarium eſt ſcire, vt nuptiarum Chriſti dulcedine perpetuò frui liceat. In extremo die in conſpectu huius regis ſtabunt duo genera hominum, quorum alij recuſârunt venire ad has nuptias, quales ſunt Turcæ, & impij Iudæi, & multæ prophanæ gentes hodiè. Horum neminem habere veſtem nuptialem manifeſtum eſt, quarum tamen multi ciuilem honeſtatem amant. Quare iſta externa ciuilitas Ariſtidis, Fabricij, Fabij Maximi, Catonis nequaquam eſt veſtis ipſa nuptialis, quam hîc requirit. Alij venerunt ad nuptias, hoc eſt, ad prædicationem Euangelij ſe in externum Eccleſiæ cœtum receperunt. Verùm hi non ſunt vnius generis. Quidam cum ſuis operibus fidunt, & putant ſuam turpitudinem tectam veſtitu operum ſuorum. An hic veſtis nuptialis eſt? nequaquam: nam excluduntur à nuptijs. Nemo autem qui veſtem nuptialem affert, à nuptijs excluditur. Alij nulla habent opera niſi mala: ſed gloriantur de fide, & iactant ſe fideles eſſe, & hanc ſuam vanam gloriationem exiſtimant veſtem eſſe nuptialem, ſed fruſtrà. Dicit enim Dominus de talibus hypocritis: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: Sed qui Patris mei voluntatem facit, qui in

cœlis est. Alij verè credunt, hoc est, qui mortificant carnem, & viuunt Spiritu, agunt pœnitentiam, & innocentiam meditantur. Hi soli vestem nuptialem habent. Siuè ergò fidem viuam, siue significationem, dixe is vestem nuptialem, non erraueris. Nam vocatio ad nuptias vt fidem, ita sanctificationem veram requirit. Quod autem hæc sit vestis nuptialis, in Abele, Abrahamo, Magdalena & alijs multis sanctis, apparet. Neq; mirum est huiusmodi viuam fidem vestem nuptialem esse. Nam qui credit, eius peccatum remissum est, & ira Dei ablata est, is filius Dei est. Nam scriptum est: Dedit potestatem filios Dei fieri, quotquot credunt in nomen eius. Qui credit in eum, habet vitam æternam. Deinde credenti imputatur iusticia Christi, qua homo ornatus apparet iustus in conspectu Dei. Verùm hîc cauendum est, ne laruam aliquam pro vera veste sumas, id est, ne inanem fiduciam pro vera & viua fide iactes. Si vis ergò eius notas habere, scito has esse: Vbicunq; est vera fides, ibi simul adest pœnitentia, verum odium peccati, veri terrores, rursus consolatio, in corde accensa per Spiritum sanctum, studium gloriæ Dei promouendæ inter homines, officia charitatis, seu vt vno verbo dicam, vera sanctificatio, quæ non est aliud, quàm separatio à prophanitate mundi per mortificationem carnis, & applicatio ad Deum per viuificationem spiritus. Hæc sanctificatio vbicunq; est, in perpetua lucta est posita. Nam caro militat aduersus spiritum. Sanctificatio hæc non vno perficitur

momento:

momento: sed toto vitæ tempore crescit: id quod vita sanctorum facilè docere potest. Hæc sint dicta de veste nuptiali.

Sed quid quæso fiet eis, qui hanc vestem non habent? Hoc textus his verbis docet: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Tenebræ exteriores notant supplicia & tristicias, quæ sunt extra regnum Dei, nempè in inferno. In has tenebras missus est diues Epulo, & omnes, quotquot veste nuptiali non inueniuntur induti, eò conycientur.

DE TERTIO.

Multi sunt vocati, pauci verò electi. Hoc Christi dictum duo continet, nempè prædicationem misericordiæ & bonitatis Dei (qui omnes vocat ad nuptias filij sui, neq; vllos vocare putandus est, quos non vult interesse nuptijs filij sui) & querelam de ingratitudine maximæ partis totius mundi. Multi sunt (inquit) vocati. Iussit enim sponsus, vt Apostoli irent in orbem vniuersum, & vocarent ad nuptias hos omnes, & vt suprà dixit: Vocate ad nuptias quoscunq; inueneritis. Sed pauci sunt electi, id est, pauci habent vestem nuptialem. Electi enim dicuntur, quia ab alijs segregati sunt, & præ alijs sunt eximij. Ideò Petrus dicit, Christianos electos esse in sanctificationem spiritus, id est, vt spiritu sint sancti. Deus vult quidem omnes homines saluos fieri, vt Paulus docet, &

paralola

parabola hæc ostendit, imò Christi vox Matth. 11. hoc conuincit. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Hoc dictum opponamus omnibus hostibus gratiæ Dei. Si ergò Deum respicis, Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem veritatis peruenire, & vocat omnes promiscuè ad nuptias filij sui. At si homines respicis, pauci sunt electi, id est, pauci auditum Euangelium fide recipiunt, & spiritu sanctificantur. Quare causa damnationis non est in Deo, sed in nobis ipsis quærenda est. Quoties volui (inquit Christus) congregare filios tuos, & noluisti? Ecce duo hîc habes: Christus voluit. Ierusalem noluit. Monemur proinde hoc dicto, quòd non satis sit audire Euangelium: sed obtemperare Euangelio oportet. Nam ideò prædicatur, vt Petrus docet, vt mortificemur secundum carnem, & viuamus secundum spiritum.

Hæc sint dicta de hodierno Euangelio: ex quo discamus, Deum nos non ad perditionem, sed ad beatitudinem creâsse, & omnia quæ ad veram beatitudinem spectant gratis præparasse. Deinde quòd qui damnantur, sua damnentur culpa, vt qui nolint Euangelio obtemperare. Quare si nobis salus curæ est, induamus vestem nuptialem, & meditemur veram sanctificationem per Iesum Christum Dominum nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula seculorum, Amen.

DOMI.

DOMINICA XXI. POST Trinitatis, Iohan. 4.

ERat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cùm audiſſet, quòd Ieſus adueniſſet à Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum, vt deſcenderet ac ſanaret ipſius filium, ſiquidem is agebat animam. Dixit ergò Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum Regulus: Domine, deſcende priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Ieſus: Vade, filius tuus viuit.

uit. Credit homo ſermoni, quem dixerat ei Ieſus, & ibat. Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: Filius tuus viuit. Sciſcitatus eſt ergò horam ab eis, in qua meliùs habuiſſet. Et dixerunt ei: Heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergò Pater, quòd illa hora erat, in qua dixiſſet ſibi Ieſus: filius tuus viuit. Et credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterùm ſecundum ſignum edidit Ieſus, cùm veniſſet à Iudæa in Galilæam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium docet nos, quò ſit in omnibus huius vitæ calamitatibus fugiendum: nimirum ad omnis ſalutis & felicitatis fontem Ieſum Chriſtum: quod etiam Iſaias monet, cum ait: Haurietis aquas de fontibus Saluatoris. Ad hunc fontem non pedibus, ſed affectibus: non ratione, ſed fide, accedendum eſt. Docet præterea hoc Euangelium, quàm promtus ſit Chriſtus ad iuuandum, qui nullum, qui ad ſe venit, dimittit ſine conſolatione. Non enim aliter eſt affectus ergà quenquam, quàm ergà hunc regium virum & aulicum de aula Herodis: quem non ſolùm verbo conſolatus eſt, verumetiam miraculo eum iuuit. Summa

ma propterea Euangelij in illud Ioelis dictum includitur: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Loci tres.

I. De humanis calamitatibus, earum causa & remedio.

II. De increpatione, qua Christus hunc regium increpat.

III. Veræ fidei natura & indoles.

DE PRIMO.

Erat aulicus quidam, cuius filius infirmabatur. *Hic mœstus pater & ægrotus filius mundi calamitates nobis ob oculos ponunt: quæ sicuti sunt pœna peccatorum: ita etiam veluti conciones quædam sunt iudicij diuini, quibus ad pœnitentiam inuitamur, sicuti hic aulicus mœstus propter filij morbum sentit suum peccatum, & illud deplorat. Huc pertinet illud Isaiæ: Angustia erit illis disciplina. Verùm vt bonitatem Dei ergà nos consideremus meliùs, dicam quibus modis Deus potißimùm soleat nos ad pœnitentiam inuitare: sunt autem præcipui sex modi.*

PRIMVS: *Proponit doctrinam legis, qua tanquam in tabula pingit peccata nostra: ostendit mentis cæcitatem: dubitationem de prouidentia Dei, de promißionibus & comminationibus: ostendit affectuum impuritatem: ostendit cordis fœtorem, voluntatis auersionem à Deo, & omnium virium ataxiam. Deinde in secunda legis tabula, iniustitiam nostram ergà homines, & impuritatem affectuum nostrorum, adeò vt si*

quid iuſti in tota noſtra vita antequam ad Chriſtum conuerſi fuerimus appareat, id ſit non ſecus, quàm pannus tabe & impuriſsimo ſanguine fœdatus: id quod Iſaias conqueritur his verbis: Omnis iuſticia noſtra tanquam pannus ſordidiſsimus. Has noſtras ſordes ideò nobis lex proponit, vt earum fœtore admoniti agamus pœnitentiam, & diſcedamus à vijs noſtris peſsimis.

SECVNDVS: Magnitudo calamitatum internarum, quas nemo ſatis deſcribere & deplorare poteſt, neq; vllius hominis tanta calamitas vnquam fuit, quin aliquis noſtrûm poſsit in eam incidere, ſicuti piè monet Ambroſius, cum ait: Aut ſumus, aut fuimus, aut poſſumus eſſe quod hic eſt. Quanta fuit calamitas Adam, qui non ſolùm vidit vnum filium alterum occidere: verumetiam vidit nongentis annis triſtiſsimos nepotum ſuorum lapſus? Quantus fuit cruciatus in animo Dauidis, cum ſtupra filiarum, fratricidia filiorum vidit? quid dicam de paucis? omnes homines morſum ſerpentis ſentiunt, qui morſus aliò non ſpectat, quàm vt inde cognoſcamus iuſtiſsimum iudicium Dei, & confugiamus ad veniam per veram pœnitentiam. Manaſſe rabioſe inſurrexit aduerſus Eccleſiam Dei 25. annis, & ſe horrendis modis contaminauit, nec vnquam cogitaſſet de agenda pœnitentia, niſi in Babylonicum carcerem fuiſſet abductus, vbi anguſtia carceris dedit illi intellectum. Ibi enim ex calamitatum magiſterio doctus, flectit genua cordis, & veniam peccatorum ſupplex petit, quam & impetrat.

TERTI-

TERTIVS: *Proponit nobis Deus aliena exempla, tragicos lapsus, & multorum horrenda supplicia, vt illis admoniti agamus pœnitentiam. Omnes enim lapsus hominum, qui in historijs sacris & prophanis proponuntur, eò pertinent, vt nos cautos reddant. Cain lapsus in peccatum obrutus est æternis pœnis. Saul deficit à Deo, & non reuersus est per pœnitentiam, sed est ira Dei oppressus. Multi hodiè ab Euangelio deficientes, incidunt in laqueos diaboli: vnde nunquam extricare se possunt. Quare horum horrendis lapsibus & tristissimo supplicio admoniti, agamus maturè pœnitentiam, ne Deus iratus nos abijciat: & simus memores dicti Poëtæ: Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.*

QVARTVS: *Concionatur aliquando Deus per tempestates, terræmotum, horrendos aspectus in cœlo, quales visi sunt ante destructionem Ierusalem: vt Cometæ instar gladiorum, quales vidit hæc ætas permultos, quorum admonitu nisi egerimus pœnitentiam, in pœnas incidemus grauissimas. Hoc anno, qui est à natiuitate Christi 1561. visus est in cœlo vir cruci affixus, habens in capite coronam spineam. Pluit sanguis, & alia multa quotidiè conspiciuntur. Quoties ergò offeruntur nobis huiusmodi visa cœlestia, sciamus Deum inuitare nos ad pœnitentiam his symbolis suæ iræ. Cum autem Dominus dicit: Nolite à signis cœli metuere, vult vt agamus pœnitentiam, ne mala, quæ minantur signa, nos obruant. Nam omnibus pœnitentibus cooperantur in salutem.*

QVINTVS: Proponitur nobis mors filij Dei, in qua Deus ostendit maximam suam iram aduersus peccatum, & simul inuitat ad pœnitentiam. Is enim in cruce expandit brachia sanguine madida, & inuitat totum mundum ad pœnitentiam, & offert gratiam omnibus pœnitentiam agentibus. Quicunq; ergò differt pœnitentiam, contemnit filium Dei: suo tempore pœnas horrendas luiturus.

SEXTVS: Incertus vitæ huius exitus. Vita enim nostra similis bullæ est, & flori, qui est in agro, qui hodiè floret, cras in ignem mittitur. Huius vitæ imbecillitatem proponit nobis etiam diuus Iacobus. Vidimus multos, qui sine pœnitentia vixerant, subitanea morte tolli, adeò vt locus ad pœnitentiam non sit illis relictus. Securis (inquit Iohannes) ad radicem arborum posita est. Et Salomon dicit: Si ceciderit arbor ad austrum, aut ad aquilonem, in loco, in quem ceciderit ipse arbor, ibi erit, id est, talis iudicaberis, qualem te in hora mortis inuenerit iustus iudex.

Ecce quot modis Dominus nos ad pœnitentiam inuitat. Ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Hanc suam voluntatem declarat, cum tot modis adeò paternè ad pœnitentiam inuitat: quæ sane ad pœnitentiam inuitatio ad omnes spectat.

Sed Paulus dicit: Deum non multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos præclaro genere natos elegisse: sed idem dicit: Deus

vult homines omnes saluos fieri. Quomodo ergò non elegit? Dicitur Deus eos non elegisse, non quia non voluit eorum salutem, sed propter euentum, hoc est, quia sapientia huius mundi, potentia & claritas generis multos inescat & abstrahit ab obedientia Euangelij. Dauid fuit diues & potens: fuit etiam diues & potens Nero: quorum ille non est inescatus suis diuitijs & potentia, vt deficeret ab Euangelio: hic verò qui pluris fecit præsentem fortunam, quàm futuræ vitæ gloriam, à diuitijs suis damnationis materiam sumsit. Isaac fuit claro genere natus, fuit & Ismael clarus: sed non vtriq; fuit par studium. Ismael enim claritate sui generis contentus promissiones spreuit: contrà, Isaac fide promissionis iustificatus & saluatus est. His exemplis clarè docetur, quòd Dominus neminem abijciat propter dona, quæ in ipsum cumulauit. Nam potentiæ, diuitiæ, claritas generis, bona Dei dona sunt, quibus qui rectè vtitur, fœlix est: Qui verò malè, sua culpa vertit sibi dona Dei in damnationis instrumenta. Consilium ergò Pauli amplectamur, modò nobis salus curæ est. Is enim ita dicit 1. Cor. 7 Qui vtuntur hoc mundo, sint tanquam non vtentes. Vult Christiani hominis animum rebus terrenis non occupari, vt nos à via recta vitæ abducant. Sic nos vult viuere, quasi singulis momentis migrandum sit ab hac vita. In omnibus ergò rebus præsentis vitæ corda habeamus erecta ad meditationem vitæ cœlestis. Hûc illud Pauli: Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus sedet ad dextram Patris.

DE SECVNDO.

Dixit Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. *Hîc Christus increpat aulicum & virum, qui fuit in magna dignitate & singulari autoritate apud Herodem, quod tamen rarò fecit Christus, præsertim cùm homines tristes petentes opem ad se venirent. Hinc nos discere debemus, non esse adulatores aulæ & dicere placentia: sed exemplo Christi vlcus tangere, vt dolor sentiatur, vt posteà felicior cura adhiberi possit. Quantum autem ad hanc Christi increpationem attinet, sciendum est, quòd increpet Deus aliâs vt Iudex, aliâs vt Pater, vt sit alia increpatio iudiciaria, alia paterna. Iudiciaria, qua vt Iudex increpat impœnitentes, vt Scribas, Pharisæos, Hypocritas, qualis illa apud Matthæum, Væ vobis Scribæ, Pharisæi & Hypocritæ. Hæc horrenda est comminatio æternæ damnationis, cui subiectus est totus mundus, qui contemnit Euangelium, iuxta illud: Qui non credit, iam iudicatus est. Hæc increpatio nos meritò mouere debet, vt fugiamus peccata, ne incidamus in manus Dei viuentis, & nostra culpa abiecti æternum pereamus. Hîc leuemus oculos, ac mores mundi videamus.*

Multi alieni à pietate videri non volunt, sed spe diuturnioris vitæ procrastinant pœnitentiam. Multi decipiuntur Stoicis imaginationibus, & dicunt: Si sum prædestinatus ad vitam æternam, non est quòd ego magnoperè sim solicitus, siue benè siue malè agam, Deus

decretum suum propter mea scelera non mutabit. Hæc horrenda est blasphemia. Primùm, quia hoc horrendo dicto Deo fit summa iniuria, qui neminem vult damnari, sed saluari, idq; per salutem, id est, Iesum Christum, quem fide amplecti oportet. Non iußit Dominus prædicari Euangelium huic vel illi, sed omnibus promiscuè, & addit conditionem: Qui crediderit, saluus erit, qui non credit condemnabitur. Hoc Dei decretum nullum fatum mutabit. Proinde sic sentiendum est, vt quemadmodum Hector apud Homerum ait: Hoc augurium optimum est, pugnare pro patria: ita fatum minimè fallax est, Euangelio credere, modò salutem velis.

Alij, qui audiunt misericordiam magnam esse, volunt peccare: & quando illis visum fuerit, pœnitentiam agere. Hæc cogitatio multos prostrauit & prosternit hodiè. Paulus dicit: Ne seducamini: Deus non irridetur. Quicquid seminauerit homo, hoc & metet.

Alij multitudinem peccantium sibi proponunt. Is (inquit) non minùs salutem suam vellet, quàm ego: Deus non tantam multitudinem perdet. Sed vide quid acciderit in diluuio. Christus spiritu per os Nohæ prædicauit spiritibus, hoc est, illis quorum animæ nunc sunt in carcere: sed maxima pars orbis terrarum Christi spiritum concionantem audire recusauit, adeò quòd tantùm octo homines seruati sint. Nihil hîc iuuit malorum multitudo. Quinq; ciuitates, quarum capita

fuerunt Sodoma & Gomorra, vocem Loth contemserunt. Quid iuuit illis multitudo? Nonnè ad vnum omnes perierunt, excepto vno viro Loth cum duabus filiabus? Quare caueamus, ne nos turba peccantium à pœnitentia impediat: fugiamus impiorum voces, qui nos ad peccandum inuitant, meminerimus dicti Christi qui mentiri nequit: nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.

DE TERTIO.

Et credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat. *Hic primùm obseruandum est, quòd Christus non reiecerit hunc alienum, propterea quòd ipsius fides erat infirma. Reprehendit quidem fidei imbecillitatem, sed non abijcit. Non enim arundinem fractam diminuit Dominus, nec linum fumigans extinguit, sed potius sanat & excitat. Discipulos obiurgat ob vacillantem fidem, sed non eos tanquam indignos à se repellit. Nouit enim quæ sint imbecillitates nostræ: nouit, quantis arietibus concutiatur fides nostra, nouit, quòd in omni homine sit dubitatio horribilis.*

Sed Philippus dicit Eunucho petenti baptismum: Si perfectè credideris. Ergò si baptismus conferri nequit sine perfecta fide, neq; alia beneficia sunt expectanda. Hic sunt duæ quæstiones: Vna de dubitatione: Altera de perfectione fidei. Quantum ad dubitationem, ita respondeo: Fides est firma & infirma: sed

secundum

ſecundum diuerſa principia. Si enim carnem reſpicis, ſubinde ſuboriuntur dubitationes. Sara, cui promiſſum fuit ſemen, riſit, & ex carnis ſenſu magnam dubitationem habuit. Sic Abraham & multi ſancti, quoties carnis ſenſu tanguntur, dubitare nonnihil incipiunt. Caro enim perpetuò aduerſatur Spiritui, nec eſt quòd quiſquam tantum fidei robur expectet, quin ſubinde carnis arietibus concutiatur. Verùm ſi ſpiritum reſpicis, fides firma eſt, nihil ambigit. Abraham, inquit Paulus, non hæſitauit diffidentia, eò quòd fuerit effœtus, & vxor Sara fuerit ſterilis & natura & ætate, ſed dedit gloriam Deo, qui præſtare poſſet quod promiſerat.

Quomodo perfecta eſt fides? nonnè quotidianis incrementis indiget? Eſt perfecta fides, & tamen indiget quotidianis incrementis. Perfectam habuit fidem qui dixit: Credo DOMINE, ſed auge fidem meam. Hoc pulcerrima hac ſimilitudine oſtendi poteſt. Puer recens natus eſt homo perfectus. Vir adultus eſt homo perfectus. Ita eſt cum fide. Fides eſt perfecta, qua Chriſtum perfectum recipit & apprehendit, ſed opus habet quotidianis incrementis, quò abſoluta fiat ſuis partibus. Sicut puer etſi perfectus eſt homo, tamen victu & alimento indiget, quo iuſtam quantitatem acquirat, ita qui credit, opus habet perpetua meditatione verbi Dei, opus habet pane cœleſti, opus habet potu ſpirituali, quo indies noua incrementa accipiat, id quod in Apoſtolis videmus. Petrus fidem habuit, quando dixit: Quò ibimus? verba vitæ habes. Verùm hæc Pe-

tri fides maiores vires habuit, & veluti adulta fuit die Pentecostes, quando Spiritum Christi visibiliter nactus prodijt in medium, & Christo vna concione tria millia hominum adduxit. Ita in cæteris quoq; crescere debet fides. Cuius si substantiam respicis, statim vbi concepta fuerit ex verbo, est perfecta, si verò quantitatem, quotidianis incrementis augescit.

Quantum autem ad actiones fidei attinet, pulcerrimè ostenduntur in hoc aulico. Primùm etenim vrget fides hunc aulicum, vt in suis calamitatibus ad Christum confugiat, tanquam ad verißimum & peritißimum medicum omnium morborum & calamitatum. Deinde eum impellit, vt Christum inuocet petatq; ab eo auxilium. Ad hæc facit, vt non statim Christum deserat, vbi ad primam petitionem non impetrat quod vult, sed vt vrgeat Christum precando, vt non sinat se asperiori responso terreri ab eo, quem vnicum Saluatorem agnoscit. Hoc enim dum fit, impetrat à Christo quod vult, vnde crescit magis, & fit ad petendum alacrior & ardentior, & edit fructus confeßionis & glorificationis, sicuti hic dicitur: Et credidit ipse, & domus eius tota.

Hinc ergò sex fidei proprietates colligere licet, quas habet perpetuas.

PRIMA, Fides nos ad Christum in nostris calamitatibus petitum auxilium impellit, non nouit Sanctos quos inuocet, sed solum Christum, quem agnoscit vnicum Mediatorem esse inter Deum & hominem.

SECVN-

SECVNDA, Vbi Christum accessit, eum inuocat, non sua dignitate, sed eius clementia & misericordia freta.

TERTIA, Non si mox non impetrauerit, ociosa quiescit & despondet animum, sed in orando perseuerat.

QVARTA, Impetrat quod vult, vult autem quod in Dei gloriam cedere potest.

QVINTA, Postquam impetrauit quæ voluit, magis crescit, & iustam quantitatem accipit.

SEXTA, Edit fructum confessionis & prædicationis Dei. Et diligenter obseruanda est hæc clausula: Credidit ipse, & domus eius tota. Simile refert Lucas de Cornelio. Hinc ergò discamus nostram familiam ad pietatem assuefacere, simus ei typus & forma doctrinæ, rudes instituamus, delinquentes corripiamus, desides excitemus. Breuiter, omnia faciamus, vt quot sunt familiæ, tot sint & Ecclesiæ. Verùm qui nullam curam familiæ habent, vt piè instituantur, fidem quidem iactare possunt, sed tantùm fumum fidei habent, & non veram fidem, quæ perpetuò frugifera est, per Iesum Christum Dominum nostrum, cui laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXII. POST Trinitatis, Matthæi 18.

ASſimilatum eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit conferre rationem cum ſeruis ſuis. Et cùm cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei vnus, qui debebat ei decem millia talentorum. Cæterùm cùm is non eſſet ſoluendo, iuſſit eum Dominus venundari, & vxorem, & liberos, & omnia quæ habebat, ac fieri ſolutionem. Procidens autem ſeruus ille, adorabat eum, dicens: Domine, eſto patiens ergà me, & omnia tibi reddam. Miſertus autem Dominus ſerui illius, abſoluit eum, &

æs

æs alienum remisit ei. Egressus verò seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios, & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eum, dicens: Esto patiens ergà me, & omnia reddam tibi. At ille nolebat, sed abijt, & coniecit eum in carcerem donec redderet debitum. Porrò cùm vidissent conserui eius quæ fiebant, indoluerunt valdè & venerunt, aperueruntq; Domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc accersiuit illum Dominus suus, & ait illi: Serue scelestè, totum debitum illud remisi tibi, cùm obsecrasses me. Nonnè oportuit & te misereri conserui tui, sicut ego tui misertus eram? Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quousq; redderet totum quod debebatur sibi. Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis suo quisq fratri de cordibus delicta illorum.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCasio huius Euangelij fuit interrogatio Petri, qui Christum interrogat, quoties remittat pec-

tanti aduersus se fratri, an vsq; septies. Huic Dominus respondet: Non dico tibi vsq; septies, sed ad septuagies septem, scilicet peccata. Septuagies septem sunt 490. quo numero significatur, quòd fratri resipiscenti toties condonabimus offensam, quoties in nos peccauerit. Posuit enim numerum finitum pro infinito. Verùm quia hoc durum videbatur Petro, Dominus proponit parabolam, cuius hæc est sententia: Deus pater cœlestis condonat nobis sæpißimè contra se peccantibus. Quare nos quoq; fratribus resipiscentibus, qui nos læserunt, condonabimus. Pertinet igitur hoc Euangelium ad tertiam partem pœnitentiæ, videlicet ad nouam vitam ex fide degendam, cuius nouæ vitæ quædam pars est mutua erratorum quæ incidunt condonatio. Quò autem hæc parabola clariùs intelligi poßit, rerum collationem instituam hoc modo: Quemadmodum homo prædiues Creditor habet se ad debitorem pauperrimum, sed humiliantem se, prosternentem se coram Creditore, & petentem veniam, sic se habet Deus ergà peccatores humilitantes se in vera pœnitentia coram Deo, prosternentes se, & petentes remißionem peccatorum propter Christum. Sed Creditor diues humilianti se debitori debitum condonat. Ergò Deus pœnitenti ex misericordia condonat omnia sua peccata. Iam sicut Deus se habet ergà peccatores sæpißimè aduersus se delinquentes, sic habebit se Christianus ergà fratres seu conseruos suos in se delinquentes. Proinde vt Deus condonat gratis nobis errata nostra. Ita & nos

offensas,

offensas, quibus laesi sumus à fratribus, remittemus. Verùm contrà, quemadmodum Creditor habet se aduersus eum debitorem, cui condonauit priùs debitum, & posteà eum crudelem deprehendit aduersus fratrem suum, sic se habet Deus ergà eos quos receperat priùs in gratiam, & posteà deprehendit crudeles ergà proximum suum. Sed Creditor huiusmodi ingratum hominem reuocat ad rationes reddendas. Ergò & Deus reuocat ad seuerum iudicium, qui fuerant duri ergà proximos. Proinde, condonandum est proximo, quotiescunq; aduersus nos peccauerit. Loci tres:

I. Vera agendi poenitentiam ratio.

II. Commendatio misericordiae Dei ergà peccatores.

III. Officia mutua Christianorum, condonare & condonari.

DE PRIMO.

Parabola Creditoris & Debitoris pulcherrimam agendae poenitentiae rationem proponit, qua non est alia illustrior in toto nouo Testamento: Quare omnes eius circumstantias perpendamus. Quis sit Creditor: Quando exigat rationem: Cur debeamus: Quantum debeamus: Quid faciendum vbi vrgeatur ratio: Quomodo satisfiat iusticiae Dei, quae efflagitat, vt soluatur quod debetur.

Quis est Creditor? Deus Rex coelestis. Is nos donauit multis bonis, formauit nos ad suam imaginem, dedit lucem in mente, rectitudinem in corde, & vires

interiores,

interiores & exteriores, quibus potuimus ei obedientiam præstare.

An non hæc sunt abolita per peccata primorum parentum? Verum quidem hoc est, sed dona, quæ contulit Adam ad totam eius posteritatem pertinebant. Cùm ergò ille noster parens amisit dona, & se & nos secum in mortem coniecit, proinde rectè repetit à nobis Deus, quod in nostro parente amisimus, imò multis modis nos auximus debitum, vt eius summa ita magna sit facta, vt nemo possit eam soluere, etiamsi se & sua omnia vendat.

Quando hic creditor exigit rationem? Etsi autem perpetuò nos huius debiti admonet, tamen potissimùm rationem exigere putandus est. Primum, quoties nostra conscientia peccati nos coarguit, & veluti nos ad tribunal Dei prouocat. Deinde quando sanctus Spiritus in ministerio legis venit, & arguit peccatum, & prouocat ad pœnam, nisi fiat solutio. Præterea, quando signa iræ Dei conspiciuntur, vel in cœlo, vel in terra. Ad hæc cum cruce aut morbo vexamur, quæ sunt veluti ministri Dei, qui nos ad soluendum debitum vrgent.

Sed cur peccata vocantur debita? Quoniam quemadmodum debita ciuilia obligant ad solutionem, ita peccata ad satisfactionem pœnæ, nisi fiat solutio.

Cur debemus? hoc iam dictum est. Debemus enim tantum, quantum apud parentem nostrum Adam

deposuit,

deposuit, quod totum amisimus, & insuper nouis debitis nos onerauimus, quotidianis transgreßionibus aduersus Dei sanctißimam legem, illius in nos iram prouocantes.

Quanta est debiti summa? Respondet Creditor, quòd debeas decem millia talentorum, & quòd tu non habeas obolum, tantum abest, vt tantum debitum vnquam soluere poßis. Decem præcepta continent debiti partes. Exigitur à te timor Dei, dilectio, fiducia, patientia, in primo præcepto, quia hanc obedientiam non præstitisti & soluisti, debes pœnam. Ita examinandum est debitum in singulis præceptis primæ & secundæ tabulæ, vnde magnitudo debiti colligenda est.

Sed quid hîc faciendum est? Imitari debemus exemplum huius debitoris, qui se prosternit coram suo Creditore, se humiliat, petit veniam, quam & consequitur. Hoc est, Agnoscamus peccati magnitudinem, dolebimus ex corde, quòd non reddiderimus quod debuimus, & confugiemus fiducia Christi ad Patrem cœlestem, petentes veniam & condonationem debiti, quod cùm fecerimus, habemus promißionem, quòd velit nos, condonato toto debito, in gratiam recipere. Hoc clarè in præsenti miraculo indicatur, cuius rei nunc aliquot exempla proponam ad nos excitandos.

Mulier peccatrix, Luc. 7 agnoscens suum debitum, confugit ad gratiam, & viua fiducia recumbit in Christum, quam Dominus mox pronunciat consecutam esse condonationem debiti. Ita enim ait: Remissa

sunt ei peccata multa. Sed ibi auditur, quia dilexit multum. Christus non eam dicit debito satisfecisse dilectione, sed postquam nacta est solutionem debiti, dilexit, id quod Christus apertè proposita hac parabola indicat. Nam cùm Pharisæus offenderetur, quòd Christus non reijceret hanc mulierem, tanquam peccatricem, & ministerium eius non improbaret tanquam impurum, ita eius peruersum iudicium corrigit. Duo debitores (inquit) erant cuidam creditori, vnus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta. Cum autem illi non essent soluendo, condonauit vtrisq;. Horum igitur dic vter plus diligit? Respondens Pharisæus dixit: Existimo quòd is cui condonatum plus est. At ille dixit ei: Rectè iudicasti: & conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Ingressus sum in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit. Osculum mihi non dedisti, hæc autem non intermisit deosculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti, hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Cuius rei gratia dico tibi, quòd remissa sunt peccata eius multa, nam dilexit multum. Cui enim paululum remittitur, paululum diligit. Dixit autem ad eam: Remissa sunt tibi peccata tua. Hic apertè videmus, quòd nacta remißionem debiti dilexerit. Nam remißionem peccatorum debet noua obedientia sequi, quæ dilectionis nomine hic significatur.

Videamus quoq; exemplum Dauidis, in quo con-

ſpiciuntur hi duo motus, quos in peccatrice vidimus, ingens pauor, & conſolatio. Nam cum à Propheta Nathan arguitur de rapta coniuge alterius, & de nece mariti, exiſtunt in Dauide horrendi pauores propter magnitudinem debiti ſui, quales pauores ſæpè deſcribit: Non eſt pax oſſibus meis à conſpectu peccatorum meorum. Agnoſcit iram Dei aduerſus peccatum, dolet propterea quòd offendit Deum, metuit ſe abijci à Deo, ſicuti antè viderat horribiliter abijci Saulem, deniq; metuit æternas & præſentes pœnas. Hic fuiſſet dolore extinctus, niſi audiuiſſet conſolationem à Propheta, vice Dei: Non morieris, Dominus abſtulit peccatum tuum. Hac audita conſolatione, accenditur in eo fides, qua apprehendens abſolutionem, incipit intueri miſericordiam Dei, & in mediatore acquieſcit.

Nuper audiuimus pulcherrimum exemplum in Publicano, qui adeò agnouit magnitudinem ſui debiti, quòd nec oculos leuare ſit auſus, tamen audita miſericordiæ Dei magnitudine, erigit ſe fide, & precatur: Deus propicius eſto mihi peccatori, atq; ita totius debiti gratuitam remiſſionem accepit.

Hæc exempla nobis proponamus, quæ clarè monſtrant nobis pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum doctrinam, quòd remiſſio peccatorum ſit debiti gratuita condonatio, quæ illi contingit qui agit pœnitentiam, & confugit ad miſericordiam Dei propter Chriſtum. Etſi autem hæc remiſſio omninò gratuita eſt, ſi nos reſpicimus, tamen ſi Chriſtum reſpicimus, qui pro peccatis no-

ſtris horrenda ſuſtinuit ſupplicia, facta eſt Deo ſufficiens pro debito noſtro ſolutio.

Notemus proinde REMISSIONIS vocem, quæ vel vnica multiplicem in ſe continet doctrinam. Primùm deſtruit doctrinam Monachorum de ſatisfactionibus. Nam ſi ſalus contingit per remiſsionem debiti, iuxta Euangelium, quis furor eſt dicere, ſalutem contingere propter ſatisfactionem debiti. Nam remiſsio & ſatisfactio ita inter ſe pugnant, vt eidem nequaquam conuenire poßint. Deinde, omnia merita humana euertit. Quomodò enim quod gratuitum eſt, ex merito eſſe poteſt? Apertè Paulus inquit: Ei qui operatur, merces confertur non ex gratia, ſed ex debito, ei verò qui non operatur, ſed credit in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. Quemadmodum & Dauid inquit: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Tertiò, euertit remiſsionis nomen compenſationem, quam Papiſtæ docent, quæ compenſatio debet fieri, vt docent, per peregrinationes, ieiunia, eleemoſynas. Ignem quoq; purgatorij extinguit. Si enim eſt remiſſum debitum, cur punitur debitor? Poſtremò remiſsionis vox ianuam gratiæ miſeris peccatoribus aperit, in agone mortis ſalutis eſt portus, & omnis conſolationis fons. Hæc ſint dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Quia hic textus de parabola creditoris, quanta ſit dilectio & miſericordia DEI ergà genus humanum, indicat,

indicat, nonnihil de ea dicam. Est autem duplex Dei misericordia. Vniuersalis vna, qua sinit solem suum oriri super bonos & malos, & peculiaris, qua, vt charißimus Pater, Ecclesiam filij sui complectitur, de qua Christus, Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Nullo maiori testimonio potuit cœlestis pater suam ergà nos declarare misericordiam, quàm quòd dederit filium, qui nos à commerita damnatione per mortem suam redimeret, & daret vitam æternam. Quoties igitur audimus nominari misericordiam Dei, hæc cogitemus:

I. Cogitabimus quanta sit miseria generis humani priusquam in gratiam recipiatur. Iacet genus humanum prostratum & vulneratum à Diabolo, eius veneno insuper infectum, nihil spirat præter peccatum, propter quod æternis pœnis est obnoxium.

II. Huius miseriæ causæ sunt cogitandæ, quæ sunt cùm peccata primorum parentum, tùm nostræ propriæ sordes. Etsi enim illorum lapsu obnoxij sumus sententiæ damnationis, tamen quotidiè nouis peccatis obligamur ad grauiores pœnas.

III. Philantropia Dei & clementia ergà genus humanum est cogitanda. Apparuit, inquit Paulus, Philanthropia & benignitas Dei salutaris omnibus hominibus. Quæ potuit maior Philantropia esse, quam quòd nos non abiecerit propter tantam turpitudinem & fœditatem.

IIII. Cogitandum est antilytron, hoc est, victimā filij, qua succurritur miseriæ humanæ, & peccatum aboletur. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iustiticia Dei in ipso, 2. Corinth. 5.

V. Cogitanda est via, per quam nos peruenire possumus in possessionem misericordiæ Dei, illa via monstrata est in primo loco, quæ nulla est alia, quàm vera pœnitentia.

VI. Cogitandum est, quousq; se diuina misericordia extendat, quòd non ad paucos quosdam pertineat, vel ad homines vnius ætatis, sed promiscuè ad timentes eum. Ita enim canit beata virgo edocta spiritu Christi quem conceperat iam ex sancto Spiritu: Misericordia Dei à progenie in progeniem timentibus eum, id est, omnibus qui agunt pœnitentiam.

VII. Cogitanda est perpetua gratitudo in tota vita, vt Deum pro tanta misericordia glorificemus corde, ore, confessione & moribus.

VIII. Cogitandum est, vt soliciti simus in tota nostra vita regenda, ne nostra culpa tantum bonum amittamus, quemadmodum hîc debitor fecit.

DE TERTIO.

Tertiam doctrinam proposui de mutua condonatione erratorum, quæ incidere solent. Nam hæc coniuncta est cum fide remissionis peccatorum. Sunt autem duo cum fide remissionis peccatorum coniuncta, nempè gratia & donum. Gratia est ipsa iustificatio, qua hominibus credentibus imputatur iustitia Christi

remißis peccatis, de hac dictum est in primo loco. Donum est ipsa donatio Spiritus sancti, qua homo sola fide iustificatus simul regeneratur, sanctificatur, hoc est, mortificatur carne, & viuificatur spiritu. Mortificatur caro, quando aboletur peccandi consuetudo, viuificatur spiritus, quando nouam obedientiam Deo præstare incipimus. Huius viuificationis quædam particula est condonatio mutua, qua alij alijs peccata & offensas condonant. Quàm sit hæc condonatio necessaria, hodiernum Euangelium apertißimè ostendit, sicuti in præfatione dixi. Christus iußit nos precari: Dimitte nobis debita nostra sicut nos dimittimus debitoribus nostris. Vult enim Christus nos imitari Patris sui exemplum.

Verùm sunt duo genera hominum, qui nos offendunt, quidam offendere pergunt, & non petunt condonationem, quidam, postquam senserunt se offendisse, mox supplices veniam petunt. Quantum autem ad illos attinet, qui pergunt offendere, offensas remittas hoc modo: Deposito vindictæ affectu, eum amare non desines, quin etiam beneficium rependes loco iniuriæ, quamuis de illo, vt meretur, sinistrè sentis. Nam cùm Deus hostibus nos benè velle iubet, non ideò protinus exigit, vt probemus in ipsis quæ ipse damnat, sed tantùm animos nostros vult esse purgatos. At quantum ad illos attinet, qui postquam læserunt, mox veniunt & deprecantur veniam, debemus nos fratres in gratiam recipere, vt de ijs rectè sentiamus, simulq;

 persuasi

persuasi deletam coram Deo esse peccati eius memoriam.

Porrò sciendum est, quòd duplex offensio contingit inter fratres: Vna læditur frater à fratre: Altera læditur Ecclesia, scandalo videlicet, cùm quis malè viuit & agit, etiamsi nostræ personæ aut rebus nullam inferat iniuriam. Ita læsit incestuosus ille Ecclesiam Corinthiacam, quem resipiscentem in gratiam recepit. Hæc condonatio seu remissio est duplex: 1. Odium aduersus eum depones. Deinde confugientem ad gratiam recipies, & tanquam fratrem illum complecteris, quem anteà fugisti, ne ipsius maculis te inuolueres. Hæc sint breuiter dicta de tertio loco, qui requirit mutuam condonationem incidentium erratorum inter homines, idq́; exemplo Patris cœlestis, qui tantum debitum nobis condonauit propter Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXIII. POST Trinitatis, Matthæi 22.

ABeuntes Pharisæi consilium cœperunt, vt illaquearent Iesum in sermone. Et ad illum mittunt discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quòd verax sis, & viam Dei in veritate doceas, neq; cures quenquam, non enim respicis perso-

nam

nam hominum. Dic ergò nobis, quid tibi videtur? Licet censum dare Cæsari, an non? Cognita autem Iesus malicia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait ad illos: Cuius est hæc imago & subscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergò, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Et his auditis, mirati sunt, & omisso eo abierunt.

ENARRATIO TEXTUS.

Consilium sanctorum Patrum, qui hoc Euangelium in Ecclesia proponendum iudicârunt, fuit vt extaret doctrina in Ecclesia de discrimine spiritualis regni Christi, & regnorum mundi. Deinde vt scirent pij, quatenus obediendum sit politico magistratui.

Occasio autem huius Euangelij fuit malicia Pharisæorum, qui iuxta vaticinium Dauidis consilia inierunt aduersus Dominum & aduersus Christum eius, quo ipsius regnum euertant, & suam superstitionem stabiliant.

Versatur autem totum Euangelium in hac quæstione: Iurene populus Dei externo & politico magistratui esse subiectus, & ei tributa dare & obedire debeat. Christus ad hanc quæstionem ita respondet: Ecclesia ijs omnibus, quibus est subiecta, obedientiam debet. Cùm ergò populus Iudaicus & Deo subiectus sit, nam ab eo in peculiarem populum est electus, & Cæsari, qui armis eum subiecit, Deo reddere quod illi debetur, & Cæsari quæ sunt Cæsaris, debet. Hoc responsum eò pertinet, vt doceat Ecclesiam suam debere subiectam esse magistratui ciuili, atque tributa soluere, & tantisper obedire, donec aliquid contra verbum Dei & legem naturæ præcipiat. Loci duo:

I. De hypocrisi & vsitata ingratitudine ergà benè meritos.

II. De quæstione Pharisæorum & de magistratu.

DE PRIMO.

Tunc

Tunc abeuntes Pharisæi consilium inierunt, vt caperent eum in sermone.

Hostes Christi fuisse Pharisæos, testatur tota Euangelica historia. Et tametsi nec in doctrina quicquam, nec in vita erat, quod poterant reprehendere: tamen omnes quærunt occasiones, vt innocenti sint molesti, eumq́; traducant, tanquam qui malè doceret & malè viueret. Hoc perpetuum fuit hypocritarum studium in mundo. Exemplum habemus in Ecclesia Dei hoc die. Monachi & Pharisæi Papistici benè norunt nostram doctrinam, quam docemus, ex Mose, Prophetis & Apostolorum scriptis desumtam esse, nec aliquid habent, quod iure reprehendere poßint in multorum piorum ministrorum moribus: tamen varias excogitant calumniandi artes, mille vias quærunt ad abolendum Euangelium, potiùs viderent Turcam regnare, quàm Euangelij puritatem conseruari. Vnde tanta rabies? vnde hæc malicia? sunt satellites Satanæ, quare non est mirum, si in castra Christi irrumpere conantur. Deinde hactenus fuerunt in magno precio, & salutabantur sanctißimi Patres: nunc autem detecta illorum hypocrisi vilescunt, & illorum superstitio explosa contemnitur. Totas igitur vires intendunt, vt cursum Euangelij cadaueribus & sanguine sanctorum intercludant. Sed Deo sit gratia, Ecclesia Christi est ædificata super firmißima rupe, vt portæ & consilia viresq́; inferorum aduersus eam præualere nequeant. Hoc proinde cum sit perpetuum, non est mirandum, quòd hi Pharisæi suo faciant more.

Videamus ergò quibus artibus Christi regnum inuadant: Euangelista noster quatuor illis tribuit artes, quibus vtuntur prius quàm manum admouent. Primum consilium: Consilium inquit inierunt. *Est enim consilium actionis fundamentum.* Conueniunt *ergò, conferunt sua nefaria consilia, & quò quisque sit in consultando nequior, eò maiorem laudem reportat. Hoc longè antè præuidit spiritus Christi in Dauide, quemadmodum habemus in 2. Psalmo. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Verè inania, quia Dominus fatuabat consilia eorum. Deinde notatur hîc, quò omnia ipsorum consilia tendebant.* Vt *(inquit Euangelista)* caperent eum in sermone. *Vt ita captus exponeretur ludibrio populi: infamaretur eius doctrina: vilesceret autoritas: vtque ad extremum raperetur supplicium, vt contumeliosus in Deum, hæreticus & maleficus. Vides scopum consultationis Pharisæorum. Tertio loco sequitur, qualenam inuenerint consilium. Placuit istis bonis consiliarijs, vt mitterent suos discipulos cum Herodianis. Astutè admodum, vt haberent præsentes testes, qui possent ipsum apud Herodem traducere, si quicquam dixisset, quod aliâs minus placuisset. Hos discipulos egregiè hypocrisi instruxerunt, vt essent ad fallendum magis idonei. Nulli enim citius fallunt, quàm qui cum externam sanctitatem & comitatem simulant, occultè fallere instituunt. Quartò describitur horum hypocritarum oratio in hunc modum:* Magister, scimus quòd

verax

verax ſis, & viam Domini verè doceas, & quòd non ſit tibi cura de aliquo. *Hoc eſt, principium orationis illorum: quod ſanè, ſi verba ſpectes, aptiſsimum eſt. Continet enim duo: Primùm, agnoſcunt eum magiſtrum, deinde tribuunt ei virtutes, quas habere oportet fidelem doctorem. Cùm eum verbis agnoſcunt Dominum, volunt non hoſtes, ſed amici, imò diſcipuli videri, qui magno diſcendi deſiderio teneantur. Cùm tribuunt ei virtutes, quas verus doctor habere debeat, fraudulenter ſe inſinuant Domino, vt nihil ſibi ab illis periculi eſſe credat. Sed nullum eſt conſilium, nulla prudentia aduerſus Dominum. Sed quænam ſunt illæ virtutes, quas Chriſto tribuunt? PRIMA, eſt veritatis ſtudium:* Scimus *(inquiunt)* quòd verax ſis. *SECVNDA, certitudo doctrinæ:* & viam Dei *(inquiunt)* in veritate doceas. *TERTIA, eſt conſtantia & animi fortitudo:* & non *(inquiunt)* eſt tibi cura de aliquo. *Quare? Quia non reſpicis perſonam alicuius (& hæc eſt quarta virtus.)* Non enim *(inquiunt)* reſpicis perſonam hominum. *Hæ quatuor virtutes ſunt magnæ, & requiruntur ab omnibus Dei miniſtris.*

Veritatis ſtudium facit, vt excuſsis ignorantiæ tenebris, veritas illuceſcat. Certitudo doctrinæ facit, ne variæ doctrinæ ventis, & rumorum vanitate fluctuemus. Conſtantia & animi fortitudo inuictum in offi-

cio red-

cio reddit. Quòd non personas hominum respiciat, Doctor efficit vt veritas non metu aut alia re supprimatur. Has virtutes Dominus Iohanni Baptistæ tribuit: & quòd fuerit eis verè praditus ostendit effectus. Nam cùm Herodes accepisset per vim vxorem fratris sui Philippi, audacter illi restitit, non veritus personam, quam sustinuit Herodes. Dicit enim: Non licet tibi habere vxorem fratris tui: propter quod paulò pòst raptus est ad supplicium. Huiusmodi virtutes habuit & Helias, qui impio regi restitit, & apertè illi in os dixit: Tu perturbas Israel, & domus patris tui. Verùm hoc qui non faciunt, verius mercenarij dicendi sunt, quàm veri pastores. Hactenus de machinis Hypocritarum aduersus Christum.

Mar. 7.

3 Reg. 21

DE SECVNDO.

Quæstio sequitur, qua ita putant se Christum posse constringere, vt non habeat quò euadat. Licet (inquiunt) censum dare Cæsari, an non? Hic putârunt quòd necessariò & simpliciter alterum ex his duobus esset responsurus, licere, aut non licere. Si dixisset licere: turbam offendisset, quæ inuita istud onus sustinuit, ac ita habuissent accessum ad ipsum perdendum, deficiente ab eo turba. At si dixisset non licere: aderant Herodiani, qui mox illum tanquam seditiosum rapuissent ad pœnam. Quid ergò ad hanc quæstionem Dominus? Duo facit, Primùm obiurgat eos. Deinde soluit quæstionem. Cognita, inquit Euangelista, Iesus nequicia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?

pocritæ? Hic experiuntur verum esse, quod illi anteà adulandi gratia dixerant: non respicis personas hominum. Quæstionis solutionem hoc pacto instituit: Ostendite mihi numisma census: at illi obtulerunt ei denarium. Cuius est imago hæc (inquit) & superscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergò quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Quæstio soluta est, ita vt nec veritatem tacuerit Dominus, nec ansam calumniandi habuerint Pharisæi. Quare confusi mirati sunt & abierunt: Adeò nullum consilium, nulla prudentia valet contrà Dominum.

Sed quid hæc Christi responsio nos docet? Primùm discernit inter regnum Cæsaris & Dei, id est, inter regna mundi & Ecclesiam. Deinde distinguit inter personas, quæ his diuersis regnis præsunt. Tùm docet obedientiam præstandam esse in vtroq; regno, hoc est, vt Deo suus cultus tribuatur in spirituali suo regno, & politico Magistratui debita præstentur officia. Hoc loco dicendum esset, quid Deo debeatur, & quid politico Magistratus: verùm quia sæpiùs aliâs dictum est de cultu Dei, hîc de Magistratu dicam, quo admoneamur, quàm piè nos de Magistratu sentire oporteat. Dicam igitur quinq; de Magistratu: 1. Vnde, & quid sit. 2. Quæ conditiones boni Magistratus esse debeant. 3. Quod officium, quiq; fines sint administrationis politicæ. 4. Qualenam Magistratus ius existat in subditos &

ros & subditorum bona. 5. Quid magistratui suo debeant subditi.

PRIMVM, quod proposui, nempè vndè & quid sit Magistratus, Paulus Rom. 13 declarat, vbi docet Magistratum à Deo esse. Non enim (inquit) est potestas nisi à Deo, quæ verò sunt potestates, à Deo sunt ordinatæ. Quod quidem de iure imperij intelligendum est, non de confusione, quæ sæpè in imperijs propter scelera hominum cernitur. Dum itaq; boni Magistratus præsunt, Deum veluti propinquum nobis cernimus, & nobis eorum, quos constituit, manu imperantem. Contrà cùm impij magistratus præsunt, impietas quædam à Diabolo & praua voluntate imperantis est: sed Deus iratus laxat frena Tyrannis & impijs, vt ita ingratitudinem hominum vlciscatur.

Habes vnde sit Magistratus: quid autem sit idem Paulus definit: nempè quòd sit ordinatio Dei subditis in bonum, dum honorantur boni, & puniuntur mali corporalibus pœnis.

SECVNDVM, quod proposui, fuit de conditionibus boni Magistratus, quæ Exod. 18 quatuor recensentur, nimirùm vt Iudex seu Magistratus sit sapiens, timens Dei, verax, ac minimè auarus. Sapientia gubernet actiones, ne in administratione per errorem peccet, ac peruertat iudicium. Timor Dei efficit, vt Deum respiciat in omnibus causis, caueatq; ne quicquam committat, quo illum offendat. Veritas monet, ne falsas legum

legum interpretationes & sycophantias admittat. Odium auaritiæ sinceritatem in iudicando conseruat. Vbi enim munerarij iudices sunt, actum est de æquitate. Nam si personæ acceptio corruptio est iudicij, vt nullus sit æquitati locus, profectò auaritia efficit, vt Iudex potius personam quàm causam intueatur. Quisquis igitur magistratu fungens precio ducitur, æquum & bonum perspicere non potest. Munere enim excæcantur oculi sapientum, & peruertuntur verba iustorum. Hinc est quòd auari iudices furum socij dicantur ab Isaia.

TERTIVM, quod proposui de Magistratu, fuit de eius officio, de quo nunc agam. Ostendam autem magistratus officium cùm ex testimonijs scripturæ, tùm per exempla illustrium hominum, qui magistratu cum laude functi sunt. Officium magistratus in genere est, vt sit custos diuinæ legis, hoc est, veræ religionis conseruator. Hoc autem officium tùm demùm exercet pius Magistratus, cum exemplo Dauidis, Iosiæ, Ezechiæ tollit idolatriam & idolatriæ occasionem: vt Ezechias æneum serpentem diminuit: Iosias Templum purgauit à varijs idolis: Moses vitulum confregit: Dauid exhortationibus populum ad verum cultum Deo præstandum adduxit. Nam si Magistratus à Deo ordinatus est, vt sit minister Dei homini in bonum, debet vtiq;, quæ homini noxia videt, pro viribus amoliri, ne Reipublicæ bonum, & ciuium salus impediatur. Deinde curabit Magistratus exemplo Iosiæ, vt vera religio pro-

ponatur, conseruetur & propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quanquam autem distincta sunt officia Magistratus ciuilis, & ministerium verbi: tamen in hoc conuenire possunt & debent, vt gloriam Dei & salutem generis humani simul quærant, sed seruata vtriusq; legitima ratione: hoc est, vt magistratus ciuilis edicto & gladio, minister autem verbi doctrina, exhortatione, obiurgatione & comminatione, impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea quia religio sine docentibus & discentibus conseruari nequit, Magistratus officium est scholas erigere, stipendijs conseruare, vt docentes & discentes pietatis studijs incumbere poßint. Adhæc Ezechiæ & regis Niniuæ exempla commonefaciant magistratum, vt vel præsentem, vel imminentem iram Dei solennibus ad Deum precibus, veraq; ad Dominum conuersione auertere studeant. Atq; hæc quidem ad eam partem legis referenda sunt, quæ ad religionem potißimùm spectat. Quantum autem ad externum politicum statum attinet, idem officium est magistratus boni in sua republica, quod honesti patrisfamilias in sua domo, nimirùm vt quemadmodum pater liberos disciplina regit, castigat contumaces, bonos honore afficit, largitur præmia, breuiter in hoc totus incumbit, vt sua familia quàm optimè constituta videatur, ita magistratus in sua republica facere debet, vt verè Pater patriæ dici poßit.

Verùm si quis officia magistratus numerata sibi cupiat, is sciat primum magistratus officium esse studium

rum pacis, vt in tranquillitate Deum colamus abolitis superstitionibus, quæ veram religionem corrumpunt, ac pietati veræ sunt impedimento. Secundum magistratus officium est, vt singuli sua officia rectè faciant, quod fieri non potest, nisi vbi legum maneat autoritas & executio. Leges enim ferre, quas executio non sequitur, rerumpublicarum pernicies est, quare vt honestas leges magistratui ferre licet, ita caueat oportet, ne in contemtum veniat, quod fit, quando non sequitur executio. Tertium officium est, vt puniat sontes, & insontes tueatur iuxta legum præscriptum, & prudentem moderationem. Ex his facile est colligere, quinàm sint fines magistratus, nimirùm quòd sit ordinatus propter Deum ad Ecclesiæ & Rerumpublicarum vtilitatem, quare rectè dicitur, quòd gubernatio, religio, & propria domus principi curæ esse debeant.

QVARTVM, quod promisi me dicturum, est de iure magistratus in subditos & subditorum bona. Xenophon Philosophus hanc legem tradit magistratui: Regula regi non affectus, sed lex esse debet. Vnde sequitur, tantum iuris magistratum habere in subditos, & illorum bona, quantum leges consentientes Decalogo & legi naturæ permittunt. Habet igitur ius iuxta quartum præceptum imperare subditis, necessaria officia, cùm ad publicam incolumitatem, tùm ad singulorum vtilitatem facientia.

Restat quod quinto loco proposui de officio subditorum ergà magistratum. Potest autem officium subdi-

torum ergà magistratum ad quatuor capita reuocari, vt primum sit, iuxta quartum præceptum, honorare magistratum, hoc est, suspicere & revereri ipsum tanquam ministrum & legatum Dei, ita vt ipsum honores, timeas, candidè de ipso iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum vulgo magistratui detrahas. Nam id seuerè prohibetur verbo Dei: Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis voce omnes calumniæ & obtrectationes intelliguntur. Secundum, edictis parere cùm in tributis dandis, tùm in alijs quoque rebus, quatenus per religionem & legem naturæ liceat. Hûc illud Pauli pertinet: Admoneto illos, vt principibus & potestatibus subditi sint, vt magistratibus pareant, vt ad omne opus bonum sint parati. Tertium, orare pro magistratu. Adhortare, inquit Paulus, vt fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus in eminentia constitutis, vt placidam & quietam vitam degamus, cum omni pietate & honestate. Quartum, non irrumpere in partes officij magistratus, sed magistratui cognitionem deferre, si quid ad Reipublicæ salutem pertinere videatur. Hæc sint dicta de magistratu. Deus det nobis gratiam, vt & Deo verum cultum, & magistratui nostro debita præstemus officia, per Iesum Christum Dominum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXIIII. POST Trinitatis, Matthæi 9.

PRimas quidam venit & adorauit Iesum, dicens: Filia mea modò defuncta est, sed veni & impone manum tuam super illam, ac viuet. Et surgens Iesus secutus est eum, ac discipuli eius. Et ecce, mulier quæ sanguinis profluuio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam vestimenti illius, dixerat enim intra sese: Si tantùm tetigero vestimentum illius, ero salua. At Iesus conuersus, vt vidit illam, dixit: Confide filia, fides tua saluam te fecit. Et salua facta fuit mulier à tempore illo. Et cùm venisset Ie-

sus in ædes Primatis, vidissetq; tibicines & turbam tumultuantem, dicit illis: Secedite, non enim mortua est adolescentula, sed dormit. Et deridebant illum. Cùm autem fuisset eiecta turba, introgressus tenuit manum illius, & surrexit adolescentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Euangelio clarißimè describitur, quomodo Dominus noster opem ferat suæ Ecclesiæ subiectæ cruci Quemadmodum enim Christus saluator noster ergà hunc primatem & hanc afflictam mulierem est affectus, sic etiam est affectus ergà me & te, adeoq; omnes, qui horum, hoc est, huius primatis & huius mulieris exemplo ad ipsum confugiunt, iuxta illud vaticinium Ioelis de Christo: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Cum hoc vaticinio & Christi verba & facta consentiunt. Verba sunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego vos reficiam. Facta multa occurrunt: Cæcos sanat, leprosos purgat, hunc Iairum & hanc mulierem exaudit, & se implorantibus fert opem. Hæc est ergò summa huius historiæ, quòd Dominus duo edat miracula, sanat mulierem, quæ duodecim annos laborauerat morbo, excitat huius Iairi filium, quæ defuncta erat, vtroq; facto suum ergà omnes animum declarat. Loci tres.

I. Exemplum huius mulieris, eius conditio, fides, inuocatio & sanatio.

II. Exemplum Iairi, & excitatio puellæ mortuæ.

III. Derisio, qua Christus ridetur ab hostibus suis.

DE PRIMO.

Etsi primo loco sit mentio principis Iairi, qui venit ad Christum, tamen priùs dicam de hac muliere patiente fluxum sanguinis, quia ponitur in medio historiæ de principe hoc. In hac itaq; muliere quatuor sunt nobis perpendenda: 1. Conditio eius. 2. Fides. 3. Inuocatio. 4. Eiusdem à morbo, quo laborauit, sanatio, quorum singula singularem doctrinam & admonitionem continent

Conditio mulieris fuit: 1. Fuit mulier simplex & timida. 2. Duodecim annos fluxum sanguinis passa fuit, vnde facilè cogitare est, quàm fuerit exhausta & imbecillis. Qui vno mense tàm graui morbo laborat, satis miser & afflictus est, quid dicemus de hac, quæ tot annis est vexata? Addit Marcus, quòd multa passa sit à Medicis, quorum alij alijs pharmacis miseram excarnificârunt. Hûc accedit, quòd iam suas facultates consumserat, vnde in hoc grauißimo morbo ad mendicitatem erat redacta, neq; tanti sumtus quicquam profuerunt, imò quotidiè fuit deterius. Morbum hunc corporis morsus conscientiæ acerbiorem fecerat. Nam cùm scriptura dicat, eum qui peccat contra Do-

minum, incidere in manus medici, quid aliud potuit cogitare, quàm Deum se abiecisse. Hæc fuit huius mulieris conditio dura satis, morbus corporis, mala conscientia, mendicitas, contemtus. An propterea est abiecta coram Deo? An propterea Christus eam reiecit? Nequaquam? Venit enim propter afflictos, venit propter peccatores. Nos ergò huius mulieris exemplo admoniti, erigamus nos in nostris calamitatibus, agnoscamus iustam iram Dei aduersus nos propter peccata. Audiuimus quæ fuerit conditio huius mulieris, sequitur fides.

Accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius, si tetigero (cogitat) tantùm vestimenti fimbriam eius, saluero. *Hæc vox satis declarat, qualis fuerit eius fides. Certò sibi persuasit, quòd si tantùm tangeret fimbriam vestimenti illius, consequeretur salutem. Vnde tanta fides? Ex vniuersali promissione, quam sibi accommodauit. Nouit absq; dubio hanc Christi promissionem: Venite ad me omnes, &c. Hîc primùm tribuit Christo laudem veritatis Deinde generale dictum sibi accommodauit, hoc modo: Omnes vocat ad se, omnibus promittit opem, vult omnes laborantes reficere: Ego sum in numero laborantium, ego sum ex ea turba, quam totam ad se vocat, verè igitur statuo, quòd me velit iuuare. Videmus quomodo hæc mulier fidem excitauit: Iam hoc ad nos accommodemus.*

Quoties te premit crux internè vel externè,

agnosce

agnosce istam crucem esse veluti concionem quandam, qua tua miseria & damnatio tibi ob oculos ponitur. Deinde verbum promißionis & exempla intuere, & cogita, Deum non esse acceptorem personarum, sed velle omnium misereri in Christo Iesu. Hac fiducia Christum inuoca, & statue, illum te verè velle exaudire, & dare quod petis, nisi venenum petieris, id est, nisi petieris id, quod tibi non sit vtile, seu quod impediat gloriam Dei, & hoc dictum: Venite ad me omnes, tibi applica, quod cùm feceris, consolationem senties.

Verùm ista mulier habuit Christum præsentem, quem oculis vidit, à me procul abest. Ista tentatio est carnis, contra quam primùm opponito promißionem Christi: Ego ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi. Deinde, quòd Dominus Thomæ dixit: Beati qui crediderunt, & non viderunt. Praterea, quòd Christus non sit acceptor personarum, & in aliquod exemplis declarauit, cùm hîc esset præsens in carne, quomodo vellet agere cum reliquis se inuocaturis.

At sum peccator magnus? Credo, sed Christus venit in mundum peccatores saluos facere. Ita dicit primùm ipse: Non veni ad vocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hoc Paulus repetens ait: Certus sermo, & omni approbatione dignus, quòd Christus Iesus venit in hunc mundum saluos facere peccatores. Item, Apparuit gratia salutaris omnibus hominibus. Deinde intueamur exempla misericordiæ Dei. Adam

coniecerat totum mundum in damnationem, ſed agit pœnitentiam, & recipitur. Paulus perſecutus eſt Eccleſiam Chriſti, Petrus negauit Chriſtum. Manaſſes ſe horrendis idolatrijs, & copioſo Sanctorum ſanguine polluerat, ſed reſipiſcentes in gratiam ſunt recepti. Quare declaratur, quàm verum ſit dictum illud apud Prophetam: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Hûc illæ Chriſti aſſeuerationes: Amen amen dico vobis, qui credit in me, non peribit, ſed habebit vitam æternam. Has ſententias & hæc exempla opponito cogitationi de peccatorum magnitudine, & ſcito miſericordiam excedere peccatum, & gratiam abundare ſupra delictum.

At neſcio an ſim prædeſtinatus? Hæc grauiſsima eſt tentatio ab ipſo Satana profecta. Quis eſt lapſus? Adam cum ſua poſteritate, nam fuimus in illo tanquam in maſſa communi humani generis. Quis accepit promiſsionem? Nonnè Adam? Ergò quemadmodum lapſus es in Adam, ita cum eodem es promiſsionis particeps, modò promiſsionis verbo fidem adhibere velis. Deinde clarum eſt Pauli dictum: Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. Hûc facit, quòd Chriſtus mandatum vniuerſale dat ſuis diſcipulis: Ite in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur.

At fides eſt donum Dei, quod dat quibus vult. Vide quàm

de quàm multa caro inuenit, quibus sibi ipsi viam ad salutem intercludit? fides est donum Dei, sed hoc modo confertur. Proponit tibi verbum, huic vt credas iubet, & in cogitatione vult esse efficax: Sed tu caue, ne cum Iudæis resistas Spiritui sancto, quòd Stephanus suis obiecit. Christus cùm videret ciuitatem Ierusalem, & cogitaret de eius vastatione, flens dixit: Quoties volui te congregare, sicut gallina colligit pullos suos, & noluisti. Ecce Christus vult, nec aliud vult quàm pater. Quid voluit? congregare filios Ierusalem ad suum ouile: sed Ierusalem noluit decepta à suis seductoribus, falsis Prophetis, & inescata diuitijs, potentia, voluptatibus & curis huius mundi, noluit Christo suo pastori obedire. Quare vt iusto Dei iudicio: ita propria culpa perijt. Promißionibus igitur diuinis eisq; vniuersalibus freti, & confirmati exemplis, cum hac muliere in doloribus & cruce confugiamus ad Christum, ita futurum est, vt inueniamus auxilium in tempore oportuno. Fidem huius mulieris vidimus: nunc, quod tertio loco in hac muliere spectandum dixi, videamus, videlicet qualis fuerit huius mulieris inuocatio.

Sed tacet, loquitur apud se, tangit tantum fimbriam vestimenti Iesu. Nulla hic auditur oratio. Verum quidem est: nulla orantis verba hic recitantur, sed sunt hic orationis signa & orationis effectus. Signa sunt, quòd accedit, tangit fimbriam, & apud se cogitat de eius clementia, & intimo cordis voto misericordiam

sibi

sibi præstari expedit. Hoc votum non secus quàm ardentißimas preces exaudiuit Christus. Effectus sunt consolatio & sanatio.

De Moise etiam legimus, quòd cum labia non viderentur mouere, tamen audit à Domino, quid clamas ad me? vnde docemur, quòd oratio, quæ nubes penetrat, non sit labiorum motus, non sit verborum βαττολογία & multiloquuium: sed potius supplex animi eleuatio ad Deum, qua fide Christi aliquid à Deo petitur. Hoc etiam confirmatur Dauidis testimonio, qui ait: Ad te Domine leuaui animam meam.

Porrò quia nullus cultus maior est, quàm rectè Deum inuocare, & oporteat pios perpetuò in hoc cultu occupari, volo breuiter quædam de recta inuocatione dicere. Dixi paulò antè, quid sit oratio: nunc quas conditiones perpetuò habere debeat ostendam. Sunt autem quinq; perpetuæ conditiones & veluti proprietates piæ orationis, quæ sunt: 1. Quomodo noster animus compositus esse debeat ad orandum. 2. Quid nos ad orandum impellat & vrgeat. 3 Quis sit à nobis inuocandus. 4. Quo fundamento freti procedamus in conspectum Dei oraturi. 5. Quid sit petendum, & quando cum conditione, & quando sine conditione.

PRIMA: Animus noster in hunc modum compositus esse debet. Primùm exuenda est omnis cogitatio propriæ gloriæ, sicut hæc mulier nihil nisi sordes in se agnouit. Deinde inopia sentiatur, quàm sanè maximam

mam hæc afflicta mulier sensit. Tùm in vera pœnitentia homo se prosternat coram Deo, idq; potiùs animo quàm corpore. Id hanc mulierem fecisse inde apparet, quòd à tergo accesserit. Postremò, certa fide ad orandum incendatur animus. Nam nisi quis certam fidem attulerit, verba fundit potiùs quàm precatur. Huiusmodi etiam fidem hanc mulierem ad Dominum attulisse, ex superioribus manifestum est.

SECVNDA: Causæ, quæ nos ad orandum impellent, sunt multæ. Hæc mulier absq; dubio cogitauit de mandato Dei, in quo seriò à nobis hunc cultum requirit. Deinde promißiones non ignorauit, alioqui tanta fiducia ad orandum non prodijsset. Quicquid (inquit Christus) petieritis in nomine meo, Pater dabit vobis. Sensit præterea & Diaboli tyrannidem & suam inopiam, vnde mota auxilium quærit ab eo, qui solus iuuare potest. Considerauit quoq; exempla: vidit latrum Dominum inuocasse pro filiæ valetudine, & multa alia exempla cogitauit. His multis causis ad deprecandum est excitata. Proinde & nos erigamur Deo ad hunc cultum inuocationis præstandum. 1. Mandato Dei. 2. Promißionibus. 3. Cogitatione tyrannidis Diaboli. 4. Sensu propriæ miseriæ & inopiæ. 5. Sanctorum exemplis.

TERTIA: Quis inuocandus? solus Deus, qui est Pater, Filius, & Spiritus sanctus: nec Angeli, nec homines sunt inuocandi. Hoc enim æternum Dei mandatum est: Inuoca me in die tribulationis. Item, Dominum

minum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. Inuocare enim creaturam summa est idolatria, propter quam mundus horribiliter punitur, quia talis idolatria in Deum summa blasphemia est.

QVARTA: Iure quæritur, quo fundamento nixi prodeamus in conspectum Dei. Nam si vos intueamur, confusio faciei nostræ nos precando absterret. Deinde scriptura dicit, Deus peccatores non exaudit. Certum est, quòd nemo fretus sua dignitate poßit orare. Quare quærendus est ille vnus Mediator inter Deum & hominem, Christus Iesus, qui se pro nobis interpellatorem offert, dùm ait: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Huius ergò dignitate habemus accessum ad Deum Patrem.

QVINTA: Quid orandum sit. Triplicia sunt precanda, & triplicia deprecanda. 1. Gloriam Dei sanctificari inter homines precabimur. 2. Salutem animæ. 3. Necessaria ad præsentis vitæ conseruationem, & contrà deprecabimur: 1. Quicquid impedit gloriam Dei. 2. Quicquid aduersatur nostræ saluti. 3. Quicquid nobis in hac vita molestum est. Hæc statuamus nos impetraturos, & præsertim quæ primo & secundo loco ponuntur. Tertij generis bona & mala deprecari oportet cum conditione non imminutæ gloriæ Dei, aut impeditæ nostræ salutis.

QVARTVM, quod proposui de hac muliere, est eius sanatio: in qua quid Christus dixerit & egerit, & quid illi acciderit, dicendum est. Quid dixit Christus?

Christus? Confide filia? fides tua te saluam fecit: Et hoc cùm diceret, diuina sua virtute mulierem sanauit. Quid accidit mulieri? & salua facta mulier ex illa hora. Hîc habemus multa: 1. Quòd qui credunt, adoptantur in filios, iuxta illud: Dedit potestatem, vt filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. 2. Qualis sit affectus Christi in afflictos. 3. Quòd fides quoduis à Deo impetret. 4. Quòd Christus hîc declarat suam diuinam potentiam, ostendit voluntatem, monstrat officium, ac veritatem Euangelij confirmat. De his propter temporis breuitatem plura non dicam.

DE SECVNDO.

In hoc Iairo primate habemus etiam exemplum fidei, inuocationis, confeßionis & spei. Ecce Princeps accessit: Hîc habes fidem. Et adorauit eum: Habes fidei fructum, inuocationem. Hæc duo confeßionem continent. Domine, inquit, filia mea modò defuncta est: sed veni & impone manum tuam super eam, & viuet. Ecce quanta cum spe precatur. Nos ergò ex hoc discamus in nostris neceßitatibus Christum accedere, illum ex fide inuocare, confiteri, & certò statuere, nos ab illo impetraturos, quæ nobis salutaria sunt. Sed quid facit Christus? Sequitur illum, & cùm venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat: Recedite. Et eiecta turba,

ba, dixit puellæ: Puella surge, & surrexit puella, & exijt hæc fama per vniuersam terram illam. *Quia circumstantiæ huius exempli congruunt ferè cum exemplo mulieris, sufficiant hac vice quæ de muliere dixi.*

DE TERTIO.

Cùm Christus diceret: Puella non est mortua, sed dormit, deridebant eum. *Hîc tria intueamur. Primum, quòd mundus non solùm sit ingratus ergà Christum benefactorem: verumetiam derideat ipsum. Quare hoc? quia cæcus est mundus, & ideò de Christi doctrina & factis non potest rectè iudicare. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Caro non nisi carnem sapit. Sapientia carnis inimicitia est cum Deo. Nisi ergò cum mundo velimus errare & fieri derisores, audiamus Euangelium, quo mens rectius de operibus Dei instruatur. Secundum, quòd hîc non solùm intueri, sed etiam mirari oportet, est, quòd Christus nihilominus pergat in suo sancto proposito. Non absterretur vel summa ingratitudine mundi, vt suam Ecclesiam deserat. Dominatur in medio inimicorum suorum. Tertium, quod hîc obseruare decet, est Christi exemplum. Si ergò deridemur propter confeßionem, intueamur filium Dei, & contemnamus istos derisores, qui sunt Diaboli moriones. Non malicia mundi nos turbabit, sed exemplum filij Dei nos consolabitur, qui nobis adest iuxta suam promißionem: Ego ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi.*

seculi. Huic nostro vnico Mediatori, vnà cum Patre & Spiritu sancto, sit honor & gloria, in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXV. POST Trinitatis, Matthæi 24.

CVM videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stante in loco sancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: qui in tecto, non descendat, vt tollat quicquam de domo sua, & qui in agro, non

reuertatur, vt tollat veſtes ſuas. Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Orate autem, vt non fiat fuga veſtra hyeme neq; Sabbato. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi ad hoc vſq; tempus, neq; fiet. Et niſi decurtati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro. Sed propter electos decurtabuntur dies illi. Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc Chriſtus, aut illîc, nolite credere. Surgent enim Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poſſit) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis: Ecce in deſerto eſt, nolite exire. Ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet vſq; ad occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbicunq; enim fuerit cadauer, illîc congregabuntur aquilæ.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC Domini concio continet inſignem admonitionem, admodum hoc periculoſo tempore neceſ-

ſariam.

ſariam. Nam cum Paulus dicit: Quæcunq; ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcripta ſunt, non eſt quod putemus hæc propter ſolos Iudæos dicta & ſcripta eſſe: ſed potiùs propter nos, qui iam viciniores ſumus extremo diei, quàm Iudæi fuerunt. Eſt autem hæc concio & plena terrore & conſolatiſſima. Nam ſi impios & non agentes pœnitentiam reſpicis, nulla concio magis terribilis eſſe poteſt: illis enim horrendas pœnas comminatur: Sin autem ad pios & agentes pœnitentiam reſpicis, concio hæc plena eſt conſolatione. Nam his ab omnibus ærumnis liberationem permittit. Cum hæc, inquit, videritis, leuate capita veſtra, quia appropinquat redemtio veſtra. Porrò occaſio huius concionis fuit diſcipulorum Chriſti interrogatio duplex, qui ſumta occaſione ex prædictione vaſtationis vrbis Ieruſalem, de qua in hoc ipſo capite præcedit vaticinium, quæſiuerunt primùm quando id fieret. Deinde de ſigno aduentus Domini quærunt. Ad has quæſtiones reſpondet Dominus, non vt eorum carnale deſiderium expetebat: ſed prout ipſe ſciuit eorum inſtructioni ad ſalutem vtile eſſe. Summa huius concionis eſt, quòd Chriſtus prædicit tempus vaſtationis Ieruſalem, & monſtrat aduentus ſui ſigna ad iudicium. Loci duo:

I. Reſponſio Chriſti, & eiuſdem prædictio.

II. Huius doctrinæ vſus.

DE PRIMO.

Reſponſio Chriſti habet duas partes, in quarum priori reſpondet ad primam interrogationem, videlicet

qua interrogârunt discipuli, quando Ierusalem vastaretur: in posteriori ad secundam interrogationem, in qua quærunt discipuli de aduentu Christi ad iudicium.

Prior pars continet signa, quæ præcedent vastationem vrbis Hierosolymitanæ, quæ multa hîc enumerantur, non solùm in textu, quem audiuistis, sed etiam in principio huius capitis.

PRIMVM signum est, quòd venient Pseudochristi, hoc est, homines vani qui mentiantur se Meßias & Saluatores esse: id quod etiam accidit. Nam tres præcipui nobiles fuerunt, vnus post alium, qui magnam multitudinem hominum post se traxerunt. Teudas, vir quidam Aegyptius & Simon magus. Teudas, Cuspio administrante rempublicam, suasit populo, vt acciperent substantias suas, & se sequerentur ad Iordanem. Illîc enim se recipit suo nutu diuisurum aquas, vt ipsi siccis pedibus transirent, & ita asserta libertate seruitutem Romanorum declinarent. Cui obtemperans stulta turba ad Iordanis ripam, cum frustrà expectaret miraculum, est trucidata. Aegyptius ille suis sequentibus salutem & requiem promisit. Verùm ille quoq; delusi suæ temeritatis iustas dedere pœnas. Simon Magus, qui cum à Petro pecunia non posset emere donum conferendi visibiliter Spiritum sanctum, & audiuisset à Petro: Pecunia tua sit tecum in maledictionem, excogitauit aliam viam, quam Diabolicis artibus fucauit, & pietatis laruaeam induit: dixit igitur

se vir-

ſe virtutem Dei eſſe, cuius præſtigijs multi decepti ſunt. Quare autem id Deus permiſerit, Paulus ad Theſſ. reſpondet: quia non voluerunt credere veritati, dedit eis Deus efficacem illuſionem, vt crederent mendacio. Hac pœna digni ſunt, qui ad claram Euangelij lucem ſponte cæcutiunt. Deinde admonitionem continet textus. Ita enim ait Chriſtus: Videte ne quis vos ſeducat, multi venient in nomine meo, dicentes, ego ſum Chriſtus. Hæc horribilis Iudaici populi pœna nos admoneat timoris Dei, & reuerentiæ ergà Euangelium Chriſti.

SECVNDVM ſignum, quod præcedet vaſtationem vrbis Ieruſalem. Audituri eſtis (inquit) bella & rumores bellorum. Huiuſmodi bella multa præceſſiſſe vaſtationem Ieruſalem teſtantur hiſtoriæ. Primùm 2000 ob petulantiam militis illudentis genitalibus Iudæorum occiſi ſunt. Deinde latrones publicè graſſabantur, qui gladios ſub pallijs tectos geſtantes, quoſuis obuios trucidârunt. Ad hæc Cæſareæ ſunt trucidati 2000. Scytopoli tredecim millia. Aſcaloni 2500. Ptolomaide viginti millia. Alexandriæ quinquaginta millia. Damaſci decem millia trucidati ſunt. Ecce quàm vera fuerit prædictio Chriſti, & quàm grauiter punitus ſit populus Iudaicus ob ſuam ingratitudinem. Quid dicam de fame, de peſtilentia & terræmotu, quæ contigerunt iuxta Chriſti vaticinium? Hæc omnia peccata iſtius populi monſtrant, ſed fuerunt tantùm præludia quædam ad illa mala, quæ ſecuta ſunt.

TERTIVM signum, persecutio discipulorum. Inuisi (inquit) eritis cunctis gentibus propter nomen meum. Hæc persecutio incepit à nece sanctissimi Stephani, & posteà quotidiè magis ac magis creuit. Fuit autem discipulorum Christi afflictio quadruplex: 1. Corporum. Nam alij flagellabantur: alij crucifigebantur: alij alio sup[illegible] genere afficiebantur. 2. Afflictio fuit ex scandalo defectionis ab Euangelio. Multi enim persecutionum acerbitate fracti defecerunt ab Euangelio cum summo dolore discipulorum Christi. 3. Afflictio discipulorum Christi fuit à Pseudoprophetis, quorum plurimi fuerunt isto tempore, de quibus Epiphanius scribit: vt Simoniani, qui Simonis Magi sectatores fuerunt: qui Simon posteà in medio vrbis Romæ collapsus interijt. Hos sequuntur Menandriani, Menandri sectatores. Saturniliani sequaces: Basiliani, qui Basilidem quendam imitabantur: Nicolaitæ, qui Nicolai, qui erat vnus de septem Diaconis, turpitudinem sectati sunt: Gnostici, quorum infiniti fuerunt furores: taceo Ebionem & Cerinthum, qui naturæ diuinæ in Christo hostes fuerunt. Ecce quàm multa agmina falsorum Doctorum habuerunt: qui simplicitate Euangelij filij Dei contenti esse noluerunt. Quarta afflictio discipulorum fuit petulantia, contumacia & ingratitudo totius populi.

QVARTVM signum, & prædicabitur regni Euangelium in vniuersa terra, in testimonium omnibus gentibus. Hoc factum esse testatur Paulus, cùm ait: An

non

non audiuerunt? atqui in omnem terram exiuit sonus eorum. Hactenus de signis praecedentibus vastationem Ierusalem: nunc in textu typus vastationis signatur: Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stante in loco sancto. Tùnc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes. *Quasi diceret: Tunc ipse exercitus, qui vastaturus est Ierusalem, appropinquabit. Hæc abominatio fuit scelerum & idolatriæ populi Iudaici, quo totus ferè iste populus erat inuectus. Abominatio quidem dicitur propterea, quòd Deo, vt res fœdissima, displicuit. Desolationis abominatio dicebatur propter pœnam quæ secuta est: quæ pœna fuit desolatio & vastatio populi Iudaici.*

Hactenus de prima responsione ad priorem discipulorum quæstionem de vastatione Ierusalem: sequitur responsio ad secundam interrogationem, quæ fuit de Christi aduentu, in qua quatuor sunt spectanda. Primum, quòd iubeat cauere signa falsa. Si quis vobis dixerit: Ecce hîc Christus, aut illîc, nolite credere. *Alterum, quòd admoneat discipulos, ne per oscitantiam suæ admonitionis obliuiscantur.* Ecce, *inquit,* prædixi vobis: *quasi diceret: Velim vos perpetuò huius meæ prædictionis memores esse, ne exemplo aliorum obliti mei, abijciatis confeßionem. Tertium, quòd aduentus ipsius non sit futurus in angulis mundi, aut in deserto: sed quòd sit con-*

ſpicuus toti terrarum orbi. Sicut, *inquit*, fulgur exit ab oriente, & apparet vſq; ad occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. *Non eſt ergò quòd credatis illis, qui veniunt & mentientur Meßiæ nomen. Quartum, eſt electorum collectio ad Chriſtum.* Vbicunq;, *inquit*, fuerit cadauer, illûc congregabuntur & aquilæ. *Hoc eſt, quemadmodum Paulus interpretatur, cùm Chriſtus ad iudicium venerit, obuiam rapiemur Chriſto in aerem, & ſic cum eo perpetuò erimus.*

DE SECVNDO.

Cùm iſta, quæ contigere Iudæis, ſigna ſint eorum, quæ contingent in extremis diebus, in quos nos incidimus ante aduentum Chriſti, par eſt, vt aſpiciamus ea, quæ noſtro ſeculo fiunt, vt videamus quomodo cum iſtis congruant. Inter ſigna ſuprà audiuimus primùm, quòd eſſent venturi, qui ſe Meßiam eſſe fingerent, cui ſimile ante paucos annos in Germania accidit. Nam quidam Hollandus, David Georgius nomine, finxit ſe Chriſtum, qui multos ſeduxit, qui poſteà mortuus, & deinde effoſſus & combuſtus eſt. Fuerunt & alij tùm ex Iudæis, tùm ex alijs, qui malè cum ſuis ſectatoribus perierunt. Deinde quantum ad bella attinet & rumores bellorum. Turcia docet & aliæ multæ nationes, quàm iſtud ſignum benè in hoc ſeculum quadret, & certè metuenda ſunt adhuc grauiora. Tùm quanta ſit perſecutio Eccleſiæ in multis regnis, in Turcia, in Græcia, in Italia, Hiſpania, Hollandia, quotidiani rumo-

ni rumores ad nos allati docent. Multæ subinde oriuntur sectæ, maxima est ingratitudo mundi ergà Euangelium, & corruptißimi sunt plerorumq; mores. His accedit & quartum signum aduentus Domini ad iudicium, quòd prædicetur Euangelium in vniuerso ferè orbe terrarum. Etsi autem id publicè non fiat vbiq; in publico loco: tamen in omnibus regnis mundi sunt aliqui, qui Euangelium audiunt. Cur prædicatur? nobis in testimonium: idq; dupliciter. Testimonium enim salutis est, si Euangelio credimus: testimonium iustæ nostræ damnationis erit, si fuerimus Euangelio increduli. Vsus iam colligamus prædictionis Christi.

PRIMVS est, de quo iam dixi, videlicet, quòd ista omnia contigerunt nobis quoq; in doctrinam, vt indè cogitemus, quid immineat ingratißimo mundo ante aduentum Domini ad iudicium.

SECVNDVS: Hæc nobis ob oculos ponunt magnitudinem & fœditatem peccatorum nostrorum, & sunt veluti præludia pœnarum, quas sustinebunt, qui non egerint pœnitentiam.

TERTIVS: Admonemur hic, quæ vltio illos manet, qui sanguine sanctorum se polluunt. Qui vos persequitur, inquit Christus, me persequitur. Quare? Quia propter Christi Euangelium & eius confeßionem ista fit persecutio. Nunc lætantur quidam aduersarij Christi cum malefecerint: Verùm futurum est, vt satis acerbas luant pœnas effusi sanguinis fidelium, qui de terra clamat ad Deum, & expetit vindictam, quam

iustus iudex reddet illis tempore suo, iuxta illud: Mihi vindicta, & ego retribuam, tempore oportuno labetur pes eorum. Dominus differt pœnam, & iuxta diuitias bonitatis suæ & longanimitatis inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur in perditione peccatorum, sed mauult omnes resipiscere & viuere, quemadmodum ipse apud Prophetam testatur his verbis: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Verùm qui hac bonitate diuina abutitur, thesaurizat sibi iram in die iræ.

QVARTVS vsus huius prædictionis est, quòd admoneat nos pœnitentiæ. Christus, cum quidam sibi referrent, quomodo Pilatus miscuisset sacrificia Iudæorum sanguine, & quòd turris Siloe collapsa 13. viros occidisset, ait: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Nam asseuerat hoc non tantùm factum esse propter eos, qui istîc perierunt, sed etiam propter alios, qui eorum casu admoniti resipiscerent. Multò magis calamitas populi Iudaici nos admonebit pœnitentiæ, præsertim cum causa non sit dißimilis. Illi enim potißimùm puniebantur propter religionis contemtum. Quid quæso hîc non est simile? Quare admoniti casu Iudaici populi maturè resipiscamus, ne prius opinione nostra incurramus in manus Domini viuentis.

QVINTVS vsus, quòd ex persecutione Ecclesiæ, quæ tùm fuit maxima, discere debeamus, quòd ciues regni Christi in hoc mundo non debeant florere, & externo imperio mundi gaudere. Vt enim Ecclesia

Christi

Christi non est affixa certo loco, ita ipsius gloria & decus partim in conscientia piorum est, partim in expectatione reuelationis Iesu Christi est posita.

SEXTVS vsus est, vt ciuibus regni Christi nos adiungamus, non persecutionum mole absterriti à confeßione. Tametsi enim omnes, qui piè in Christo volunt viuere, patiuntur persecutionem: tamen Christus eos beatos esse pronunciat, quia præsentem afflictionem sequitur gloria, ad quam nulla patet via, nisi per crucem.

SEPTIMVS, vt incommodo Iudæorum & damno simus cautiores. Ne igitur erremus cum Iudæis, sequamur lucernam verbi Dei. Hæc enim nos sola tutos ab errore facere potest. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Et Paulus vult, nos verbum Dei prætendere tanquam facem ardentem.

OCTAVVS, vt admoneamur, vt superemi nentibus malis opponamus verbum Dei, quod est turris fortißima. Ita enim Salomon inquit: Turris fortißima nomen Domini, ad quam confugiet iustus, & saluabitur. Hi in curribus (inquit Dauid) hi in equis, nos autem in nomine Domini inuocabimus. Est autem nomen Domini supplex oratio, quæ ex vera Christi fiducia proficiscitur, quæ fiducia est victoria mundi. Ita enim ait Apostolus: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Quare sic? Quia Christum inuocat mundi victorem, Christum præsentem habet, contra

quem

quem portæ inferorum nihil possunt. Oremus ergò, ne vel mens phanaticis opinionibus inuoluatur, vel fiducia labescat in tantis tumultibus.

NONVS, vt muniamus nos etiam aduersus scandala, quæ sunt plurima futura: quæ cum venerint, meminerimus dicti Christi: Ecce prædixi vobis. Neq; scandala illa sunt futura eiusdem generis. Alia enim erunt scandala persecutionis, alia paucitatis confitentium Christum, alia defectionis. Multi enim prorsus in istis malis, quæ ventura sunt, renunciabunt Christi nomini eiusq; Euangelio, & rursus se subijcient Satanæ: multi erunt autores diuersarum sectarum in isto exiguo cœtu, qui Christum confitebuntur. Contra hoc muniri nos vult Christus: & quia mala præscita minus nocent, voluit Christus suam Ecclesiam de his præmonitam esse.

DECIMVS, vt nos viuentes in timore Dei, expectemus aduentum Domini nostri Iesu Christi, qui nobis plenam redemtionem afferet: quæ redemtio est veluti omnium beneficiorum Christi finis, ad quam alia beneficia destinantur. Est enim hic ordo beneficiorum Christi, qui 1. Corint. 1. describitur his verbis. Christus factus est nobis sapientia à Deo, iusticia, iustificatio, & redemtio, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Sapientia nobis est, cum nobis reuelat voluntatem Patris in Euangelio. Iusticia, quando credentibus in Euangelio ipsius iusticia nobis imputatur. Sanctifica-

ctificatio fit nobis, quando iustificati donamur Spiritu sancto, cuius virtute iam nouam vitam meditamur. Tandem erit nobis redemtio, quando perfecta salus nobis per ipsum continget, cui cum Patre & Spiritu sancto, sit honor, laus & gloria, in secula seculorum,

AMEN.

IN FESTO

IN FESTO PV=RIFICATIONIS MA-riæ, Euangelium Luc. II.

POsteaquam completi fuiſſent dies purgationis eorum, ſecundum Legem Moyſi, adduxerunt eum Hieroſolymam, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur, & vt darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce, homo erat Hieroſolymis, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & pius, expe-

ctans conſolationem Iſrael, & Spiritus ſanctus erat ſuper eum. Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi priùs videret Chriſtum Domini. Et venit per Spiritum in templum. Et cùm inducerent puerum Ieſum parentes, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo, ipſe quoq; accepit eum in vlnas ſuas, & laudauit Deum, ac dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Feſto tractatur pars hiſtoriæ Chriſti, videlicet quomodo ſit oblatus in templo iuxta legem, & quomodo Simeon vir iuſtus agnouerit Ieſum Mariæ filium verum Meßiam eſſe, idq́; ex inſtinctu Spiritus ſancti à quo reſponſum acceperat, ſe non moriturum, priuſquàm viderent oculi eius Chriſtum Dominum, quem cùm vidiſſet, accepit eum in vlnas ſuas, benedixitq́; ei, quo facto, carmine ſuam gratitudinem argà Deum oſtendit. Debemus autem hîc reuocare in memo-

memoriam, quæ hactenus audiuimus de Christo, vt eius perpetuam historiam cognoscamus. Audimus itaq; primùm de natiuitate eius gloriosa, quòd natus sit in Bethlehem. Secundò, de eius circumcisione, quòd octauo die sit circumcisus. Tertiò, quomodo à Magis sit agnitus & honoratus. Iam sequitur eius oblatio in Templo, quæ oblatio secundum legem contigit, exactus sex septimanis ab eius natiuitate. Loci tres:

I. Oblatio Christi in Templo.
II. Simeonis descriptio, & benedictio.
III. Simeonis carmen.

DE PRIMO.

Deus in veteri Testamento varios offerendi ritus ordinauerat, idq; non vt sacrificandi opere iustificarentur homines coram Deo. Si enim sanguis taurorum & hircorum abolere potuisset peccatum, Christus non venisset in carnem, vt sui corporis victima peccatum expiaret, sed fuerunt aliæ causæ, quarum de numero sunt hæ:

PRIMA, vt isto exercitio gentium idololatria impediretur. Nam cùm omnes homines etiam barbarißimi tangantur quadam religionis reuerentia, volunt suo iudicio ritus colendi Deum instituere, verùm quia nullus Deo placet, nisi quem ipse instituit, ordinauit ipse Deus per Moysen varios cultus, vt multitudine rituum, quos Deus ordinârat, impediretur populus Iudaicus ab idololatria, & seruiret vni

Deo,

Deo, qui eos de terra Aegypti eduxerat, infinitaq; alia beneficia spiritualia & corporalia præstiterat.

SECVNDA, vt interna pietas his externis adminiculis exerceretur. Neq; enim ista externa sacrificia per se cultus erant, sed tantùm veri cultus excitamenta, id quod ex Esaia patet, vbi Dominus externa sacrificia abominatur sine interna animi pietate.

TERTIA, vt essent publica testimonia gratiarum actionis, quibus populus iste & excitaretur & confirmaretur, testareturq; palàm se hunc Deum colere, qui eos in terram Canaan introduxisset, & miraculosè in deserto pauisset.

QVARTA, vt hoc pacto confirmaretur ministerium verbi, vt ministri cultus Dei, & sacerdotes haberent quo alerentur. Qui seruit, inquit Paulus, altari, viuat de altari. Et Christus: Dignus est operarius mercede sua. Hanc consuetudinem retinuerunt in Ecclesia olim, quando ad verbum audiendum, & ad celebrationem Sacramentorum conuenerunt. Pij contulerunt pro modo suarum facultatum aliquid ad ministros verbi & pauperes alendos, quæ contributio collecta vocabatur. Hinc & decimandi ratio fluxit.

QVINTA, vt istæ oblationes veteres essent vmbra futuræ victimæ Christi, & veluti præludium, quo admonerentur de venturo Christo. Hoc pij benè intellexerunt, Abel, Nohe, Abraham. Non enim putârunt se suis victimis abolere peccatum & mortem, sed con-

fisi sunt victima Christi, cuius virtute & ipsorum peccata sunt expiata. Abel, cum suas victimas mactaret, sic cogitauit: 1. Videns sanguinem victimæ, cogitauit de peccato generis humani, quòd pœnam æternam meruerat. 2. Prospexit ad significatum. Nam suam victimam cogitauit figuram esse promißi Seminis, hoc est, Christi, qui sua victima esset peccatum expiaturus. 3. Hac cogitatione fides Abelis confirmabatur, & crescebat, qua & coram Deo iustificatus est, & placuit Deo. 4. Hanc fidem sequebatur gratiarum actio, & vitæ nouitas. Hoc pacto offerentes Deo placuerunt. Hoc sit dictum de sacrificijs veteris Testamenti in genere, nunc de ea sacrificiorum forma dicam, cuius in hoc Euangelio fit mentio.

Prole nata duplex præceptum erat positum. Vnum de matre, quod septimanis extra cœtum hominum esse deberet. Alterum de puero nato. De matre hoc præceptum erat, vt nata mascula prole, extra cœtum esset 37. dies, sed nata fœmella, duplicabatur numerus. Nam tùm extra cœtum publicum esse debuit 74. dies. Id quod non factum fuit propter mulieris indignitatem, sed propter duas alias causas, nempè necesßitatem & significationem. Necesßitas fuit, vt isto pacto consuleretur mulieris sanitati, quæ post dolores partus habet opus quiete, quo vires colligere poßit, & deberent pij mariti imbecillitatis vxorem isto tempore rationem habere, & mulieres etiam oporteret cùm propter se, tùm propter alias hanc naturæ legem seruare.

re. Significatio fuit, vt ista exclusio significaret, omnes natos ex Adam propter peccatum, in quo nascuntur, exclusos esse à Deo, & ideò opus habere expiatoria Christi victima.

Alterum præceptum erat de nato puero, idq́ue duplex. Vnum generale. Alterum de primogenitis.

Generale erat mandatum, vt expletis diebus, quibus mulier excludebatur à cœtu Ecclesiæ, offerrentur sacrificia siue pro filio, siue pro filia quocunq; ordine nati essent. Hoc sacrificium primùm admonebat, quòd pueri nati essent peccatores, & ideò opus haberent mundatione & remißione peccatorum. Deinde, vt isto pacto consecrarentur Deo. Tùm, vt parentes scirent, se pueros generare Deo, & non sibi, aut Satanæ. 4. Propter significationem, nimirum vt essent typi offerendi Christi.

Speciale mandatum erat de primogenitis, tàm in hominibus, quàm in iumentis, vt offerrentur Deo. Primùm in memoriam istius magni beneficij, quòd Dominus, reseruato populo Israelitico, percusserit primogenita Aegypti ab homine vsq; ad pecus. Deinde propter significationem, videlicet quòd vnigenitus Dei & primogenitus Mariæ, olim esset offerendus pro nobis liberandis ab Aegypto peccatorum. Hoc sit dictum de lege & eius significatione, nunc ad oblationem Christi veniamus.

Lex iubet, vt omne primogenitum aperiens vuluam, conceptum ex virili semine, isto pacto offeratur. Sed Christus non erat ita humano more conceptus, sed

de Spiritu sancto erat conceptus, & natus de castissima virgine, ergò non erat obligatus lege, vt more aliorum primogenitorum offerretur in Templo. Respondeo: Christus etiam erat liber, ne conciperetur & nasceretur homo, & posteà circumcideretur & pateretur, sed qui liber fuit, factus est omnium seruus, vt omnes liberos faceret. Siue, vt Augustinus ait, Deus est factus homo, vt homines Deos faceret. Paulus dicit: Eum factum esse sub Lege, vt eos qui sub Lege erant, redimeret. Ideò hic primogenitus etiam in templo offerri voluit.

Sed quando fuit primogenitus? Nemo vnquam talis extitit primogenitus: 1. Fuit primogenitus diuina sua natura: erat enim filius Dei æternus. Ego, inquit, hodiè genuite. 2. Humana natura fuit primogenitus Mariæ. Nullum enim antè illum genuerat, neq; pòst genuit. 3. Gratia. Primus enim homo natus est, qui Deo oblatus per se placuit. 4. Virtute, quia est primogenitus mortuorum. 5. Vt per ipsum nos noui homines nascamur.

Prætereà obseruandum est, quòd Maria obtulerit duos pullos columbarum, quo eius significatur paupertas. Nam ditiores agnum offerebant. Nos hinc discamus non pudere nostræ paupertatis. Christus pauper nasci voluit, vt nos diuites faceret, modò ipsius diuitias grata mente accipere voluerimus.

DE SECVNDO.

Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon. Hic habemus primùm descriptionem

ſcriptionem Simeonis, & deinde eius benedictionem. Primum prædicatur ob iuſtitiam. Ita enim inter ſuos vixit, vt ab omnibus vir bonus & iuſtus ſit habitus.

Non vult hæc Euangeliſta, quòd fuerit ita iuſtus, vt non opus habuerit aliena iuſtitia. Nam in ſuo carmine fatetur Chriſtum ſuum eſſe Saluatorem, ſed quòd vixerit inculpatè inter homines & honeſtè, vt qui nemini malefecerit, ſed omnibus pro viribus benefecerit. Qui talis eſt, à Cicerone, imò ab omnibus, iuſtus dicitur. 2. Prædicatur ob pietatem, timuit enim Deum. Timoris nomine totus cultus Dei intelligitur. Qui enim Deum timet, vt caueat omnia quibus ipſum offendi nouit: ita facit quicquid illi gratum ſenſerit. Hic timor ex fide ortum habet. Alius timor Dei eſt ſine fide, qui non eſt cultus Dei, talis eſt in omnibus impijs. Semper enim metuunt aduerſus ſe iudicium Dei, qui potius vellent Deum non eſſe, quàm propter ſua ſcelera puniri. Talis non fuit timor, qui in Simeone prædicatur. Nam ſequitur, quòd expectauerit conſolationem Iſrael, quo dicto oſtenditur, quòd ardenti affectu expectauerit Chriſti aduentum. Sciuit enim vaticinia Iacob & Danielis in iſtud tempus reſpicere. Quare ardentius expectauit, & cupiuit ſibi vitam prorogari, donec præſentem Chriſtum videret. Neq; mirum eſt, eum tanto affectu expectaſſe Chriſtum. Nam erat, vt inquit Euangeliſta, plenus Spiritus ſancti. Talis fuit hic ſanctus vir.

Sed quodnam fuit præmium huius pietatis? Accepit

cepit responsum à Spiritu sancto, vt non videret mortem, priusquam videret Christum Dominum, cuius impulsu venit in templum. Sed quid illic fecit? cùm parentes Ioseph & Maria introducerent puerum, accepit eum in vlnas, & laudauit Deum. Iam habet hîc sanctus senex, quod adeò ardenter postulauit, & fert Christo testimonium, publicè profitetur hunc Iesum Christum esse, qui Patribus erat promissus.

Habemus quæ Simeonis fuerit pietas: nunc ipsum nobis proponamus. Primùm senes, deinde & alij discant ab illo timere Deum: discant iustè & sanctè inter homines viuere, discant Christum recipere in vlnas suas, hoc est, in corda sua: hunc prædicent, laudent, confiteantur: quod si fecerint, olim cum Simeone mercedem copiosam in cœlis accepturi sunt.

DE TERTIO.

Sequitur Canticum Simeonis: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace. *Hoc canticum multis seculis in Ecclesijs cani solitum est, & nos, quando funera sepeliuntur, illud ipsum canere consueuimus. Continet enim doctrinam de Christo, & docet, vnde summa consolatio sit petenda, maximè cum ex hac vita nobis discedendum erit. Quò autem hoc carmen melius intelligamus, illud diuidam in duas partes: in quarum priori sibi gratulatur senex Simeon: in posteriori Christi regis beneficia ergà totum mundum breuissimè complectitur.*

Prior

Prior pars est: Nunc dimittis Domine seruum tuum, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. *Hic Simeon senex sibi gratulatur, quòd corporeis oculis viderat Christum, quemadmodum responsum acceperat à Spiritu sancto. Etsi enim priùs illum vidit oculo fidei, sicut de Abrahamo ait Dominus: Abraham vidit diem meum, & gauisus est: tamen quia acceperat à Spiritu sancto promissionem, vt Christum præsentem corporeis oculis videret ante obitum, valdè hoc intuitu est delectatus, & magno fidei robore nunc petit liberationem, vt aggregetur ad patres suos in pace. Sed fide accepit promissionem, vt videret Christum Domini. Hîc offertur infans pauper, nulla externa species hîc apparet, nisi contemta. An hac externa specie offenditur? non. Quem vidit minimum corporeis oculis, hunc vidit maximum fidei luminibus: quem in forma serui aspexit oculo corporis humilem, hunc nouit Regem regum, & Dominum dominantium esse. Neq; ignorauit prophetiam Zachariæ de illo, qui ait: Ecce Rex tuus venit pauper. Sciuit eum non venire, vt occuparet regna mundi, sed vt regnum Dei daret credentibus. Hinc & nos discamus scripturis credere, & Christum & ipsius Ecclesiam intueri, non tantùm oculis corporeis, sed multò magis oculis fidei. Sed quoniam petit se iam dimitti, vt hanc ærumnosam vitam morte commutet, satis ostendit, Christi regnum non esse huius mundi, sed æternum.*

quod in pace conscientiæ positum est. Quasi diceret: Da mihi nunc, vt in pace & feliciter moriar. Hinc doctrinam & consolationem hauriamus. Doctrinam quidem, quòd visio Christi spiritualis, quæ fit per fidem, facit, vt lætus hominis sit exitus ab hac vita, quia qui Christum ita videt ante mortem, quam sequatur lucem ad vitam habet. Qui sequitur me (ait Dominus) non ambulat in tenebris. Contrà, qui Christum non videt, à morte præsentis vitæ transit ad æternas tenebras. Consolationem verò, quia qui Christum vident in articulo mortis, habent, quo se consolentur: sciunt se iam dimittendos esse in pace: sciunt se non ituros ad tenebras, sed ad gaudium æternum. Latro quia non solùm in cruce vidit Christum oculis corporeis miserrimè afflictum, sed etiam eundem oculis vidit victorem mortis, audiuit à Domino: Hodiè mecum eris in Paradyso. Sic Stephanus moriturus vidit Christum, & summa cum voluptate animi & gaudio Domino dixit: In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Ad hunc modum & tu, cùm iam morbus te grauat, fide aspice Christum saluatorem, & ab illo pete, vt te in pace dimittat, id est, sinat ab hac vita discedere, & in requiem omnibus fidelibus promissam intrare. Hæc cogitatio faciet, vt hunc mundum & præsentis vitæ calamitates fortiter contemnamus, & mentem nostram consolemur spe salutis, quam nobis promisit qui mentiri nequit. Sequitur altera pars Cantici.

Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. *Hîc breuiter duo indicantur: Vnum quæ sint beneficia Christi. Alterum, quibus destinata sint illa beneficia. Beneficia sunt, salus, lumen, gloria. Sine Christo ergò mundus in damnatione, tenebris & ignominia hæret, idq; propter peccatum. Nam Christus damnationem tollit, & reddit salutem: tenebras aufert & effundit lumen: ignominiam amouet, & gloriam tribuit. Quanta quæso sunt hæc? sanè nemo satis æstimare potest.*

Sed quibus beneficia illa destinata sunt? omnibus populis, Iudæis & gentibus: verùm fide sunt accipienda. Offeruntur enim vniuersaliter omnibus: ea est enim inscrutabilis Dei bonitas, sed additur conditio: Qui crediderit, hic saluus erit, qui non crediderit, condemnabitur. Quare nos, si hæc bona cupiamus cum Simeone, hunc Iesum Saluatorem & Dominum in vlnas cordis nostri recipiamus, firma fiducia in illum recumbentes. Huic nostro Saluatori sit honor & gloria, in secula seculorum, Amen.

IN FESTO ANNVNCIAtionis Mariæ, Lucæ 1.

IN mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Ga-

lilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, ac nomen virginis Maria. Et ingreſſus Angelus ad eam, dixit: Aue gratioſa, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Illa verò cùm vidiſſet, turbata eſt ſuper oratione eius, & cogitabat, qualis eſſet ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM. Is erit magnus, & Filius altiſſimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid Patris ipſius, regnabitq; ſuper domum Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo erit iſtud, quandoquidem virum non cognoſco? Et reſpondens Angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Atq; ecce, Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ di-

cebatur ſterilis. Quia non erat impoſſibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Ac diſceſſit ab illa Angelus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Feſtum continet hiſtoriam conceptionis Ieſu Chriſti, quæ nunciatur virgini ab Angelo Dei. Olim enim 3960. anno ante hanc conceptionem, promiſit Deus Semen mulieris, quod contriturum erat caput ſerpentis, id eſt, quod demoliturum erat opera Diaboli, peccatum & mortem. Huius promiſſionis memor Deus mittit Angelum ſuum ad caſtiſſimam virginem, cui annunciat, quòd ſit conceptura ex Spiritu ſancto ſine virili ſemine, & paritura filium, qui ſit futurus ſaluator mundi. Hæc ſumma eſt hiſtoria, cuius ſunt quinq; præcipua membra, quæ ſunt:

I. Deſcriptio Legationis.
II. Salutatio Angelica.
III. Conſolatio turbatæ virginis.
IIII. Expoſitio legationis.
V. Conceptionis ratio.

DE PRIMO.

In deſcriptione huius Legationis plures ſunt obſeruandæ circumſtantiæ, quarum ſingulas ſeorſim conſiderabimus, quò aliquid doctrinæ ad nos confirmandos inde hauriamus.

PRIMA: *Tempus est.* In mense, *ait,* sexto, *scilicet à conceptione Iohannnis Baptistæ, qui iuxta vaticinia Prophetarum erat futurus præcursor Domini, vt pararent homines viam regi suo aduenienti. Et fuit 20. annus, postquam sceptrum ablatum est. Nam ita à Iacob Patriarcha prædictum erat:* Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat Silo, *id est, mulieris Semen, quod promissum erat primis Parentibus. Hæc igitur temporis circumstantia conuincit, hunc filium virginis verum Meßiam esse. Nam eo tempore est natus, quo eum nasciturum prædixit Spiritus Dei in Prophetis. Deinde, quantum ad diem attinet, hoc est memorandum, quod in eundem anni diem incidit mactatio agni Phase, Conceptio Christi, & Paßio eiusdem: quo die etiam putant sancti patres Adamum fuisse creatum. Hæc commendant nobis veritatem promißionum diuinarum. Distulit diu Deus mittere filium post factam promißionem, sed tamen mansit verax in suis promißis. Promisit se Filius venturum ad iudicium, sed differt veniet tamen, vbi ei placitum fuerit.*

SECVNDA: *Legatus est Angelus Gabriel. Quare? Primùm, vt seruaretur diuina ordinatio. Nam vt antea Deus solitus erat mittere Angelos, qui hominibus nunciarent voluntatem Dei: ita nunc mittitur Angelus, vt seruiat saluti hominum. Hoc enim Angelorum officium esse docet Apostolus ad Hebræos cap. 1. Deinde, quia Angelus malus prima perditionis fuit*

causa, conueniebat, vt bonus Angelus reparandæ salutis primus esset nuncius. Tertiò, hoc quoq; virgini castissimæ conueniebat, vt ad eam castissimus mitteretur legatus.

TERTIA: Quòd hic legatus à Deo missus sit. Imperatorum & regum legati auidè expetuntur, vt sciatur quid tanti principes velint. Ecce hic summus, qui mittit, imperator, & magnus, qui mittitur, legatus. Quare meritò in admirationem excitari debemus.

QVARTA: Locus, ad quem mittitur, signatur. Mittitur enim in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. Hoc ideò factum est, quia ita prædictum fuit. Deinde, Deus ostendit se quæ humilia sunt in terra respicere. Quare non est, quòd quisquam se abiectum putet, propterea quòd vel pauper vel abiectus sit in terra.

QVINTA: Ad quam personam mittitur, nempè ad virginem desponsatam viro Debuit quidem Christus à virgine concipi, & à virgine nasci, iuxta vaticinia Prophetarum. Quatuor enim hominum in mundum propagationes fuerunt: 1. Fuit solius Adam, qui ex limo terræ formatus est. 2. Fuit solius Euæ, quæ è costa Adam ædificata est. 3. Fuit solius Christi, qui ex purissima virgine natus est. 4. Communis est omnium aliorum hominum, qui ex seminibus maris & fœminæ nascuntur.

Conceptus est igitur & natus ex virgine Christus.

stus. Primùm, quia si ex viri & mulieris semine fuisset natus, in peccatis fuisset conceptus & natus. Sed decuit eum, qui venit, vt tolleret peccatum, absq; peccato esse. Deinde, vaticinijs debuit satisfieri. Gen. 3. dictum erat, Semen mulieris conteret caput serpentis. Genes. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat Siloh, id est, eius scilicet mulieris filius. Esai. 7. Ecce, ait, virgo prægnans pariet filium. Præterea, conueniebat ita fieri propter significationem spiritualis regenerationis, quæ non ex voluntate carnis, neq; ex voluntte viri, sed ex Deo est. Vnde Augustinus: Oportebat caput nostrum insigni miraculo secundum corpus nasci de virgine, vt significaret sua membra secundum spiritum nascitura.

Quòd autem hæc virgo fuerit viro desponsata, habuit etiam suas causas. Nam & hac ratione matrimonij dignitas commendatur, & consultum est pudicitiæ & famæ virginis, imò etiam datus est custos virgini, qui eius curam haberet.

SEXTA: Quòd Ioseph fuerit de domo Dauid, idq; ita conueniebat, primùm propter oracula. Fuit enim prædictum, vt Christus aduenienss nasceretur de prosapia Dauidica, id quod ipsis Scribis & Pharisæis ignotum erat.

DE SECVNDO.

Secundum membrum huius Euangelicæ historiæ est salutatio Angelica, quæ est: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulie-

mulieribus. *Hic cogitemus de Eua prima parente & sanctissima virgine matre Iesu, & obseruemus, quàm diuersas voces audiuerint. Eua audiuit: Multiplicabo ærumnas tuas. Aerumnæ autem maledictionis signa sunt ante fidem. Maria audiuit:* χαῖρε, *id est, gaude. Et causam addit:* Plena est gratia, *id est, Deus te in gratiam recepit, & delegit te vnam ex toto humano genere, cui singulare præstabit beneficium.* Dominus est tecum, *hoc est, tu habes Deum protectorem & saluatorem.* Benedicta tu inter mulieres. *Hoc est, quemadmodum Eua erat maledicta inter mulieres, imò omnes mulieres erant maledictæ propter illam, ita tu benedicta es ex dono & fauore Dei. Tibi enim tanta contigit felicitas, vt Seminis promissi mater sis futura. Hæc est sententia salutationis, vnde facile est colligere, quàm stulti sunt, qui hinc volunt facere precationem, qua inuocant beatam virginem contra manifestum verbum Dei, quibus hoc dictum volo hoc tempore, maledictus omnis, qui inuocat creaturam, & qui detorquet scripturæ verba ad stabiliendum horrendam idololatriam, in contemtum filij Dei, in ignominiam sanctissimæ virginis, & in sui certissimam perniciem. Quando docetur in Ecclesia de vera inuocatione, etiam ostenditur, quòd inuocatio sanctorum sit cultus Diabolicus, in Ecclesiam à Diabolo inuectus.*

DE TERTIO.

Audi-

Audita hac insolita salutatione, turbatur, & apud se cogitat, qualisnàm sit ista salutatio. Cui Angelus: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. *Vide hic quid faciat verbum Dei. Primùm terret, deinde consolatur. Ne timeas, inquit, quasi dicat: Non venio, vt tibi aliquid triste annunciem, non venio prædicaturus iram Dei aduersus te. Nam inuenisti gratiam apud Deum. Hîc habemus firmam doctrinam, quòd sola gratia Dei timorem expellat. Reliqua omnia adiunctum habent timorem. Amici adiunctum timorem habent, ne nos deserant, cùm maximè eis opus habeamus, sanitas timorem habet ne perdatur, diuitiæ non poßidentur sine metu, nam amitti possunt, & amissæ dolorem relinquunt, potentia timet, vt quæ à superiori vincatur, sola gratia Dei timorem expellit. Qui in hac est, ipse potest & in vita & in morte liberè insultare Diabolo, & omnibus eius artibus. Hæc gratia quia poßidetur fide, augetur pijs exercitijs, nobis omnibus operæprecium est cauere, ne eam nostra culpa amittamus. Ea enim amissa, nihil est reliquum præter turbationem conscientiæ & maledictionem.*

DE QVARTO.

Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. *Hæc propositio legationis est, cuius sensus est, ego ex*

mandato Dei tibi denuncio, quòd sis iam mater futura, & filium paries, quem vocabis Iesum. Hic haud dubiè castißima virgo cogitat de promisso Semine, audit sibi nomine Dei denunciari, quòd sit paritura filium, quem Iesum appellare iubetur. Hoc nomen Iesus, quod Saluatorem significat, intellexit opponi maledictioni & morti, in quam primi parentes ob suam transgreßionem inciderant. Hoc nomen solet fusiùs explicari die Circumcisionis, quare nunc ad reliqua pergo.

Hic erit (inquit) magnus Verè magnus, vtpote filius altißimi, verè magnus, qui potentem Satanam vinceret, verè magnus, qui maxima daret, verè magnus, cuius regnum æternum. Dabit illi, (inquit) Dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Hanc descriptionem si obseruemus, quatuor de Christo hic dici inueniemus. Primùm enim eius veram humanitatem indicat, cum dicit illum nasciturum ex virgine. Deinde eius diuinitatem non tacet. Dicit enim, Filius altissimi vocabitur. Filius altißimi est eiusdem naturæ cum altißimo. Tertiò, cùm addit, hic erit magnus, significat vnionem personalem. Etsi enim Deus est & homo, vna tamen persona est, non duæ. Quarto loco notatur eius officium, quòd sit Iesus & Rex, qui regnabit in æternum. Quomodo de Christo dici potuit, quòd esset habiturus sedem Pa-

tris sui, cùm ipse dicit: Regnum meum non est ex hoc mundo, quemadmodum etiam euentus declarauit, & Dauidis regnum fuit politica administratio in Iudæa? Vmbram regni tenuit Dauid, hîc eius filius veritatem regni occupat. Regnum Dauidis fuit figura & vmbra Christi, & ideò vnum regnum dicitur vtrumq;, quia illud est vmbra, hoc est, veritas eiusdem regni. Deinde, mos scripturæ est, diuina externis rerum imaginibus depingere, vt nostræ infirmitati seruiat collatio.

DE QVINTO.

Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? *Quasi diceret: Quomodo possum absq; viro grauida fieri corporaliter (vt tu dicis) cùm nondum cognouerim virum? Sciuit castissima virgo ordinem diuinitùs sancitum esse, vt homines conciperentur ex semine virili & muliebri, neq; contrarium exemplum vidit aut audiuit post creationem primorum parentum. Quare hoc suæ rationis iudicium & experientiam in ordine diuinitùs sancito secuta, quærit: Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco, an aliquo insolito more hîc fiet conceptus?* Et respondens Angelus, dicit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascitur ex te sanctum, vocabitur Filius

us Dei. *Hic modum conceptionis declarat Angelus, & causam conceptionis transfert à natura ad Deum naturæ opificem. Quasi diceret: Non concipies ex virili semine, sed ex tuo semine solo nascetur tibi filius, idq; operante non natura sed gratia. Spiritus enim sanctus sua diuina virtute faciet, vt ex tuo semine nascatur verus homo. Hinc Augustinus: Per gratiam Dei, seu potentiam Dei, & operationem Spiritus sancti, de carne virginis assumtum est, quod verbo est vnitum, idq; ideò, quia si ex virili semine fuisset, cum omnibus natus in Adam immundus extitisset. Quod autem ex carne natum est, caro est, mendacium est, vanitas est, Iohan. 2. Nunc autem per Christum oportuit fieri gratiam & veritatem. Non igitur potuit de viro concipi, sed oportuit id fieri occulta quadam Dei virtute, quò omnis peccati purus & sanctus, nos quoq; purificaret & sanctificaret, futurus Patri hostia sancta & incontaminata. Deinde de Spiritu sancto conceptus est, vt sciamus, quod quicquid filius loquatur, esse ipsissimam patris voluntatem. Est enim Spiritus sanctus amor Patris & filij substantialis. Præterea, quia Spiritus sanctus est Spiritus sanctificationis & purificationis. Hic enim ex sanguine, quem purificauerat, Christi corpus ædificauit, vt esset mundum & immune ab omni peccato, vt suprà quoq; dictum est. Hæ causæ fuerunt & sunt, quod non decuerit Christum nasci ex virili semine, sed per efficaciam Spiritus sancti. Id Angelus insinuat, cum dicit:*
Ideoq; quod nascitur ex te sanctum, filius Dei vocabitur.

Etsi autem beata virgo his verbis Angeli fidem habuit, tamen vt sit confirmatior virginis fides, addit ei signum quo certificatur. Et ecce, *inquit,* Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis. *Quasi diceret: Tu apud te ratiocinaris contra naturæ legem & ordinem diuinitus institutum fieri, vt virgo concipias & virgo parias, sed ego tibi aliud ostendam, quod etiam est contra naturæ ordinem. Elizabeth cognata tua est sterilis natura & ætate, natura quidem, quia tot annis vixit cum marito sine prole, adeò quòd in eius ignominiam sterilis sit vocitata, ætate verò, quòd iam excesserit annos pariendi, etiamsi maximè olim fuisset fœcunda. Verùm hic sextus mensis est à quo concepit, ita Deo ordinante & volente. Quare hoc signo te confirmes, verè futurum esse, vt tu quoq; parias.*

Vide hîc consuetudinem in Deo, qui nunquam nudo verbo agit cum homine, sed semper signum aliquod externum addit, quo nostræ imbecillitati magis se accommodet, dum suam voluntatem menti per verbum, & sensibus per signa externa verbi signacula offert veluti spectandum. Sic nobis per Euangelium hodiè suam patefecerat voluntatem, quam externis signis obsignat, Baptismo & Cœna Dominica.

Verùm in hoc colloquio Angeli cum virgine obseruandum est dictum, quo ait: Non erit impossibile

ſibilè apud Deum vllum verbum. *Hoc verbum & hæc vox Angeli duo continet. Primùm, veritatem & certitudinem promiſſorum diuinorum obſignat. Deinde monet nos, vt potentiam Dei opponamus omni carnis ſenſui & iudicio, & ſtatuamus Deum veracem eſſe, etiamſi tota rerum machina aliud nobis perſuadere moliretur, vtq́ dicamus cum virgine, fiat ſecundum verbum tuum, verbo voluntatem reuelas, potentia voluntatem adimples, vt tibi ſoli ſit gloria. Peccator es, deploras tuam miſeriam, ſed audi verbum voluntatis: Nolo mortem peccatoris. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini ſaluus erit. Include in verbo & voluntatem & potentiam Dei, cui nihil reſiſtere poteſt. Quando vicini morte triſtaris, confugito ad Chriſtum, & audi verbum: Beati qui in Domino moriuntur. In hoc verbo coniunge voluntatem & potentiam Dei, & certò ſtatuito, mortem tibi fore viam ad beatitudinem, idq́ per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula, Amen.*

IN FESTO IOHANNIS BAptiſtæ, Lucæ I.

ELIſabethæ impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quòd magnificè Dominus miſericor-

diasua vsus esset ergà illam, & gratulabantur ei. Et factum est in die octauo venerunt ad circumcidendum puerum, & vocabant eum nomine Patris sui Zachariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Iohannes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in cognatione tua, qui vocatur isto nomine. Innuebant autem Patri eius, quî vellet vocari eum. Isq; postulatis tabellis scripsit, dicens: Iohannes est nomen eius. Et admirati sunt vniuersi. Apertum est autem os eius ilicò, & lingua eius, & loquebatur laudans Deum. Et peruasit timor omnes vicinos eorum, & per omnem montanam regionem Iudæis diuulgabantur omnia verba hæc, & posuerunt omnes, qui audierant, in corde suo, dicentes: Quidnàm puer hic erit? Et manus Domini erat cum illo. Et Zacharias Pater eius repletus est Spiritu sancto, prophetauitq;, dicens: Laudandus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem populo suo. Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui.

Sicut

Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo fuerunt Prophetarum ſuorum: Fore vt ſeruaremur ab inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Vt vteretur miſericordia ergà Patres noſtros, ac memor eſſet teſtamenti ſui ſancti. Præſtaretq; iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham Patrem noſtrum, ac daret nobis. Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorũ liberati, ſeruiremus ipſi cum ſanctitate & iuſticia coram ipſo cunctis diebus vitæ noſtræ. Et tu Puer Propheta altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini ad parandum vias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis populo ipſius, per remiſſionem peccatorum eius. Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, quibus viſitauit nos oriens ex alto. Vt illuceſceret his, qui in tenebris & vmbra mortis ſedebant, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Puer autem creſcebat, & corroborabatur ſpiritu: & erat in deſertis, donec veniret dies, quo oſtendendus erat apud Iſraelitas.

ENARRATIO TEXTVS.

ETsi autem prophana idolatria est inuocare Sanctos, id quod à Papistis in sanctorum festis factitatum est: tamen aliquot sanctorum festa retinere est perutile, idq; multis de causis. Prima, vtile admodum est, vt cognoscatur historia Ecclesiæ: nam inde doctrinam, confirmationem & consolationem petere possumus. Secunda, dulce est cogitare beneficia Dei ergà Ecclesiam, vnde singularis fructus pijs accedit pectoribus. Tertia, vt gratiæ Deo agantur pro beneficijs Dei ergà Ecclesiæ membra. Quarta, vt perpensis varijs sanctorum casibus, obfirmemus animos nostros aduersus præsentes & futuros casus, quos experiri necesse est. Quinta, vt sancti sint nobis in pœnitentia, & vita, cultu confessione, constantia, patientia & alijs virtutibus, quasi exemplaria, ad quæ nostram vitam formemus. Sexta, vt pijs suspirijs sanctorum expetamus consortium. Hæ & aliæ graues sunt causæ, cur sanctorum festa quædam in Ecclesia retinemus. Vtinam non abuterentur multi sanctorum festis & alijs, ad suas voluptates & insanias: quemadmodum hoc festo præcipuè multi abusi sunt in Papatu, dum in nocturnis saltationibus, amatorijs corollis, perpotationibus, ne dicam alia turpiora, hoc festum celebrârunt, quo non Deo, eius Angelis, & sanctis placuerunt: Sed Satanæ seruierunt in contumeliam Dei, Angelorum & Sanctorum. Hæc sint breuiter dicta de festis sanctorum, & eorum recto vsu. De hoc festo vnum tantum locum tractabo,

nempè

neinpè historiam Iohannis, vnde aliquot admonitiones extruam.

DE HISTORIA IOHANNIS Baptistæ.

IN Historia Iohannis Baptistæ hæ perpendantur circumstantiæ: Parentes, conceptio, natiuitas, educatio, vocatio, officium, de Iohanne testimonium Christi, mors, & ea, quæ circa mortem & post mortem contigerunt.

Parentes Baptistæ fuerunt Zacharias, sacerdos, vir sanctus, & inculpatæ vitæ, & Elizabeth mater fuit, vt ætate profecta, ita pietate eximia. De vtrisq; ita testatur Euangelista Lucas cap. 2. Erant iusti ambo coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini irreprehensibiles, & non erat illis filius, eò quòd esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Hæc descriptio continet, quæ fuerint pietate parentes Iohannis, quia vixerint innocentia, & quòd iam senium adepti solatio senectutis destituti fuerint, eò quòd Elizabeth sterilis fuerit, non solùm natura, dum adhùc iuuencula erat: verumetiam ætate, cùm iam anus esset facta. Verùm contra naturæ cursum & sterilitatis incommodum tandem consequuntur, quod magno desiderio à Deo petiuerant. Hæc proinde circumstantia de parentibus Iohannis multa docet: 1 Quòd preces piorum tandem exaudiantur. 2. Quòd ab officio non sit discedendum, pro-

pterea quòd diutiùs differri postulata videntur. Est enim pulsandum, donec nobis gratiæ ostium aperiatur. 3. Quòd afflicti in fide manentes & innocentiam tuentes, tandem consolationem consequantur. 4. Quòd qui matrimonio sunt copulati, debeant in timore Dei viuere, & irreprehensibiles esse. 5. Quòd ministri verbi & ipsorum vxores debeant alijs prælucere in omni genere virtutum. Vt enim Zacharias maritus officij dignitatem ornauit sanctitate vitæ: ita Elizabeth vxor sanctam vitam & inculpatam degit. Sciuerunt enim se in eum dignitatis locum euectos esse, vnde ipsorum vita alijs magis consp iceretur. Vtinam non essent multi, qui Zachariam prædicant, & non Zachariam viuunt: verùm hi suum inuenient iudicium.

SECVNDA circumstantia est conceptionis, in qua plura sint consideranda. Nam primùm conceptio Zachariæ patri fungenti suo officio in Templo prædicitur ab angelo: quod cum non credit senex effœtus, mutus efficitur in pœnam suæ incredulitatis. Hic primùm se offert officium sanctorum Angelorum, qui sunt nuncij Dei, & ministri Ecclesiæ Dei, vt eam defendant, & seruiant iuxta Dei voluntatem. Sed de Angelis dicenda sunt plura die Michaelis. Deinde, hîc obseruetur, quòd Deus soleat exaudire eos, qui officio suo ritè fungentes ex fide inuocant. Qui enim officio commisso non rectè, quantum potest, fungitur, fide vacuus est, & orare nequit. Quare nos Zachariæ exemplum sequentes,

& ritè

& ritè fungamur nostro munere, & ardenter Deum inuocemus, vt nostris necessitatibus succurrat. Est enim suarum promissionum memor. Praterea hic docemur, quòd Dei actio & consilium non impediatur impedimentis naturæ. Etsi enim Zacharias erat effœtus: Elizabeth sterilis & natura & ætate: Dei tamen consilium procedit, & Elisabeth concipit iuxta decretum Dei. Hinc regulam generalem extruamus, videlicet quòd nihil decretum & consilium Dei impedire possit. Decreuit mortuos excitare, sed natura hoc videtur fieri non posse. Cui hîc magis credendum, naturæne an voci Dei? Deo reddatur veritatis laus, & certò statuamus, quòd qui omnipotens est veritas, & verissima omnipotentia, velit & possit præstare quicquid decreuit. Concipit ergò sterilis, & effœtus senex fit pater aduersante natura, sed mandante naturæ autore, quem puer in vtero matris agnouit, quando adueniente Maria post conceptionem ad vocem angeli, in vtero exultauit in testimonium, quòd Deus recipiat infantes, & velit ab eis coli, iuxta Psalmum: Ex ore infantium & lactentium perfecisti tibi laudem. Verùm de hac re plura dicenda sunt die Visitationis beatæ Virginis.

TERTIA circumstantia est natiuitatis, de qua in hunc modum Lucas: Vocabis, inquit Angelus ad Zachariam, nomen eius Iohannem, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: & cùm natus esset Iohannes, vicini quod

acci-

acciderat Elisabeth audientes, prædicã-runt misericordiam Dei & congratu-lati sunt Elisabethæ. *Hæc circumstantia admonet nos gratitudinis ergà Deum pro acceptis beneficijs: admonet nos congratulationis, vt gratulemur illis, quibus Deus benefacit: admonet nos officij piorum parentum, vt nostros infantes Deo commendemus: admonet nos gaudij, quod ex benedictione Domini percipimus, & illud ad Dei gloriam referamus.*

QVARTA circumstantia est educationis Iohannis, de qua Euangelista: Puer crescebat & confortabatur spiritu, & erat in deserto, vsq; in diem ostensionis suæ ad Israel. *Et cum in deserto esset, vt narrat Matthæus, habebat vestimentum de pilis Camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem eius erant locustæ, & mel siluestre. Hæc est educationis satis asperæ descriptio. Quia enim arduum erat futurum ipsius officium, non in delitijs erat educandus, sed potiùs erat assuefaciendus laboribus ab initio. Nam, vt ille inquit, à teneris assuescere multum est.*

Sed quid nos hinc discemus? Monasticenè? nequaquam. Quidnàm igitur? tria hinc discere debemus: sobrietatem, obedientiam ergà Deum, & assuefactionem. Sobrietas enim & continentia hoc Iohannis exemplo non solùm futuris ministris verbi, verumetiam omnibus Christianis commendatur. Deinde, obedientia ergà Deum in nostra vocatione commendatur nobis.

Non

Non enim putandum est, quòd Iohannes hoc opus & viuendi genus elegerit, tanquam sanctius esset in deserto viuere, quàm in theatro hominum: sed vocationi obtemperandum putauit. Assuefactio præterea commendatur nobis hoc exemplo, vt durioribus assueti, non frangamur laborum mole, si quando duriora ferenda sunt. Delicatè educati effœminati redduntur, vt ad nihil præclarè agendum sint idonei, quemadmodum experientia in multis docet. Zona pellicea circa lumbos eius, symbolum erat certaminis, quod illi futurum erat in officio suo cum Scribis, Pharisæis, Herode, & alijs regni Christi hostibus.

QVINTA circumstantia est vocationis Iohannis. De hac circumstantia scribit Lucas: Factum est verbum Domini super Iohannem, Zachariæ filium. Hoc verbum fuit vocationis, qua diuinitùs vocatus est ad ministerium. Hîc nobis commendatur modestia, vt exemplo Iohannis expectemus vocantis vocem, siue Dei sine medijs, quod olim sæpius fiebat: qua ratione sunt vocati Prophetæ, Apostoli, & alij interdum: siue Dei per media, hoc est, per homines, penes quos ius est vocandi ad aliquod ministerium in Republica siue Ecclesia. Contra hoc modestiæ exemplum peccant curiosi, qui sine vocatione rumpunt in officia, per fenestras potiùs & tectum, quàm per ostium. Huiusmodi sunt, qui vel per amicos, vel per munerum largitionem aucupantur officia Ecclesiastica, idq́; non vt Deo seruiant, & Ecclesiam ædificent, sed vt suo ventri consulant, quæ res non benè cedere solet.

SEXTA circumſtantia eſt officij, de qua Lucas hoc modo: Et venit in omnem regionem Iordani finitimam, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, ſicuti ſcriptum eſt in libro Eſaiæ: Vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini, & rectas facite ſemitas eius, &c. Habemus officium Iohannis, videlicet vt baptizet & prædicet pœnitentiam, vt paret viam Domino, vt Chriſtum Dominum monſtret.

Quia autem primus Dei miniſter fuit, qui baptizauit ex mandato Dei, Baptiſta dictus eſt: quia prædicauit pœnitentiam, Propheta eſt dictus: quia Chriſtum monſtrat, Elias eſt vocatus, vt ſpiritu Eliæ veniens Domino viam pararet. In huius officio multæ virtutes lucent: vt conſtantia, fortitudo, confeſſio, crux, defenſio veritatis, ardor & ſtudium propagandi Regni Chriſti. Herodem non timuit, Phariſæos non eſt reueritus, ſed officium conſtantiſsimè tuebatur vſq; ad mortem.

SEPTIMA circumſtantia eſt teſtimonij Chriſti de Iohanne. De hac circumſtantia ſcribitur Matthæi 11. vbi Iohannes coniectus in vincula mittit duos diſcipulos ad Ieſum, vt quærerent, num is ſit, qui venturus ſit, an alius ſit expectandus. Verùm poſt reſponſum Chriſti, ſubijcitur teſtimonium Chriſti de Iohanne. Quid exiſtis, inquit, in deſertum videre? num arundinem? verùm quia hîc Chriſti præconium de Iohanne, declaratum eſt tertia Dominica Aduentus, nolo de ea plura dicere.

OCTA-

OCTAVA circumstantia est de morte Iohannis, & de ijs, quæ circa mortem & post mortem contigerunt. In morte: occasio, causa, mortis genus, & exemplum Iohannis.

Occasio fuit hæc: Herodes accepit fratris sui vxorem, qua vsus est vt sua. Hoc quia Iohannes vidit esse contra legem Dei, & naturæ honestatem, dicit Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui, quod cùm ægrè tulisset Herodes, mittit Iohannem in carcerem. Herodes ante hoc Iohannis factum amabat Iohannem: Habuit illum pro Propheta Dei, vsus est interdum eius consilio, sed postquam à Iohanne taxari cœpit ipsius incestus & impura vita, ex amico fit inimicus Herodes, Iohannes in carcerem tanquam maleficus conijcitur. Huius Herodis exemplum multi hodiè imitantur. Complectuntur veros Dei seruos, donec non offendant, donec vicia non carpant, sed mox vbi morbum iudicauerint, vt phrenetici in medicos manus inijciunt.

Causa mortis fuit iuramentum Herodis. Nam cùm Herodes in conuiuio vidisset filiam Herodiadis saltantem, adeò placuit Herodi puellæ saltatio, quòd iurauerit se daturum quicquid peteret etiam ad dimidium regni. Puella hoc audito, currit ad matrem, interrogat quid petat. Mater, quæ Iohannem odio prosequebatur, propter reprehensam eius libidinem, iubet vt petat caput Iohannis Baptistæ, quod & impetrat. Nam mox misso carnifice obtruncatur Iohannes,

hannes, & caput illius puellæ traditur. Habemus causam mortis Iohannis, & mortis genus. Ecce hîc ad puellulæ petitionem iugulatur maximus ille heros, quo non fuit inter natos mulierum maior, iuxta Christi testimonium. Hæc sanè sors est Ecclesiæ. Hîc videmus Christi regnum sanguine parari, & sanguine seruari.

Exemplum hoc Iohannis omnibus sinceris Christi ministris imitandum est, vt videlicet eligant potiùs mortem, quàm vt ad peccata hominum conniueant, certi quod is, qui Iohannis sanguinem tanquam oblationem gratißimam suscepit, etiam suburam in medijs flammis sit habiturus, cui sit honor, laus, confeßio & gloria, in secula seculorum, Amen.

IN FESTO VISITATIONIS Mariæ, Lucæ I.

EXurgens autem Maria in diebus his, abijt in montana cum festinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, ac salutauit Elisabeth. Et factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, salijt infans in vtero eius. Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth, exclamauitq; voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini

ni mei ad me? Ecce enim, vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit Spiritus meus, in Deo Seruatore meo. Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica, qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. Et miſericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus eum. Præſtitit robur per brachium ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ipſorum. Detraxit potentes de ſedibus, & erexit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, vt memor eſſet miſericordiæ. Sicut locutus eſt ad Patres noſtros, nimirùm Abraham, & ſemini eius in æuum. Manſit autem Maria cum illa circiter menſes tres, & reuerſa eſt in domum ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

CVR festa de Sanctis instituta sint in Ecclesia cùm aliâs, tùm ipso die Iohannis Baptistæ, dictum est. Summa autem eò redit, vt habeamus exempla pœnitentiæ, & misericordiæ Dei, seu vt explicatiùs dicam. Primùm, vt cum illis lapsis non desperemus de venia, sed aspiremus ad gratiam, seriam pœnitentiam peccatorum exemplo Sanctorum agentes. Deinde, vt fidem illorum imitemur, quemadmodum Paulus monet, Abrahami fidem nobis commendans, Roman. 4. Tùm, vt mores Sanctorum exprimere conemur honestè, piè, & iustè viuentes, & abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiscentias, vt Paulus ad Titum docet.

In hunc vsum & hoc Festum institutum esse cogitemus, non vt sanctam virginem inuocemus, quod impia est idololatria, sed vt habeamus, quo & animum nostrum, & vitam informemus ad pietatem & virtutem, exemplo huius castissimæ virginis.

Summa autem huius Historiæ est, quòd Maria virgo, postquam & se cognouit ex Spiritu sancto concepisse, & sciuit Elizabetham cognatam iam in sua senectute prægnantem esse, proficiscitur ad suam cognatam Elizabeth, eam salutat, atq; ita colloquuntur de eo quod acciderat, & se mutuò confirmant. Quo facto, Maria, vt suæ gratitudinis ergà Deum signum ederet, Psalmum componit, & canit in laudem Dei. Loci duo:

I. Historia visitationis.
II. Canticum virginis.

DE PRIMO.

In historia visitationis quatuor præcipuæ sunt spectandæ circumstantiæ, quæ sunt:

1. *Mutuum officium virginis & Elisabethæ.*
2. *Salutatio virginis.*
3. *Elizabethæ testimonium de fide virginis.*
4. *Miraculum infantis in vtero matris gestientis.*

PRIMA CIRCVMSTANTIA.

Exurgens Maria in diebus illis, abijt in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ. *Beata virgo fructum suæ fidei pulcherrimum edit, nempè charitatis ergà proximum. Illa enim cum iuuencula esset, anum Elizabetham non contemnit, sed cum festinatione accedit, vt eam iuuet & consoletur, sic cogitans: Ecce cognata mea est senio confecta, præterea etiam, quòd natura denegatum fuit, miraculo est fœcunda facta, eget proinde mea opera, volo itaq; ad eam proficisci, vt mutuis nos consolemur colloquijs, & vt ei ministrem.*

Hinc iuuenculæ matronæ discant, quomodo eas affectas esse ergà grandæuas deceat. Maria etsi maioribus donis erat ornata, quàm nulla fœminarum in Mundo fuit, non tamen inde superbit, non cogitat, egonè tantis donis ornata seruirem isti anui? Sed potius, quòd quò maior sit, & præstantioribus donis pollens, eò magis

ad seruiendum alijs sit obnoxia. Ioseph tametsi somniauit Solem & Lunam, & vndecim stellas se adorare, quo somno significabatur, quòd parentes ipsius & fratres aliquando ipsum essent vt Dominum veneraturi, non tamen inde superbit, sed seni parenti seruit, & est obediens iuxta regulam Syracidæ: Quantò maior es, eò magis te ipse humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam, congregationi pauperum affabilem te facito, & seniori humilia animam tuam. Qui iuxta hanc regulam & Mariæ exemplum vitam instituit, vberrimum reportabit fructum. Primùm enim inueniet gratiam apud Deum, nam vt Deus superbis resistit, ita humilibus dat gratiam. Deinde, inueniet gratiam apud homines. Vt enim omnes oderunt superbos, ita humiles & affabiles amore prosequuntur. Præterea, meretur vt ipse senex effectus honoretur à iunioribus. Vt enim iustum Dei iudicium est, vt qui iuuenis senes contemsit, ipse senex contemtibilis fiat, ita iustitia Dei est, vt qui iuuenis reueritus est senes, & eos in honore habuit, senex honoretur & ametur à iuuenibus.

Discant & hinc virgines nostræ non circumcursitare per alienas domos, non ocio indulgere, sed cum festinatione piè & modestè res suas agere, nisi potiùs placuerit ipsis Dinæ imitari exemplum, quæ ignominiam domum secum tulit, quàm beatæ Virginis, quæ decus & perpetuum honestatis testimonium secum reportauit. Olim nullus thesaurus pudentia virginibus erat charior, at nunc & vestibus & gestibus omnem impudicitiam

produnt

produnt multa, quarum pleraq; iustas suæ impudicitiæ pœnas luunt.

SECVNDA CIRCVMSTANTIA.

Secunda circumstantia est salutationis. Nam ingressa domum virgo mox salutat Elizabetham. Salutatio amica humanitatis, humilitatis, & beneuolentiæ est testimonium. Salutandi forma apud Iudæos vsitata fuit: Pax tibi, & pax huic domui, quæ salutandi forma de multis nos rebus admonet. Primùm enim hæc salutandi ratio est confeßio, qua omnem pacem, omnem fortunam, adeoq; omnia prospera à Deo esse confitemur. Secundò est petitio. Qui enim sincero corde dicit: Pax tibi, perinde est ac si diceret: Te Pater cœlestis oro, vt huic tuam largiare pacem, hunc tua protectione munias aduersus Satanam Ecclesiæ tuæ hostem implacabilem. Tertiò, salutatio est adhortatio, qua hortamur quem salutamus, vt Deum inuocet, vt se, suam domum, liberos, &c. tueatur. Quartò, salutatio & pacis precatio est significatio quædam, quòd hostes habeamus, qui nobis perpetuò struunt insidias, vnde monemur, ne stertamus, sed vigilemus, ne incautos nos opprimant. Quintò, pia salutatio est gratiarum actio. Nam cum precamur alijs à Deo pacem, publicè agnoscimus Deum esse autorem pacis, quem hac confeßione prædicamus. Discamus ergò ab hac virgine mutuis salutationibus nos inuicem excipere.

TERTIA CIRCVMSTANTIA.

Tertia circumstantia est testimonium Elizabethæ de fide Virginis. Et repleta est Spiritu sancto Elizabeth, & exclamauit voce magna, ac dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui, &c. Beata es quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino. *Elizabeth impletur Spiritu sancto, à quo certificatur de conceptione virginis. Nam cum contra naturam sit virginem gestare vterum, oportuit autorem naturæ doctorem esse gratiæ & doni quod contigit præter naturam. Deinde vt edocta erat à Spiritu sancto, fidem virginis prædicat, cum ait:* Beata es quæ credidisti, *quæ breuis sententia plura docet. Primùm enim inquit: Omnes esse miseros qui sunt sine fide. Deinde docet, quòd credentibus contingat beatitudo vera, quæ est in Christo Iesu beatitudinis fonte vberrimo. Tertiò, indicat quis sit fructus fidei, cum ait:* Quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino. *Quasi dicat: Etiamsi omnium hominum experientia reclamat, etiamsi natura negat, etiamsi ratio contrà statuit, tamen perficietur quod tibi à Domino dictum est, videlicet quòd virgo paries Filium iuxta Dei verbum. Hinc discamus & nos quæ sit veræ fidei indoles, & exemplo virginis verbi Dei adhibeamus fidem, etiamsi tota rerum natura contrarium polliceri videatur.*

QVARTA CIRCVMSTANTIA.

Ad salutationem Virginis exultat puer in vtero matris, & gestu quodam adesse significat in vtero virginis Meßiam. Hoc sanè magnum miraculum fuit, quòd puer nondum in mundum editus, naturæ reparatorem agnouerit. Quo miraculo & fides Elizabeth ac Mariæ confirmatur, & bonitas Dei ergà infantes declaratur, qui olim promisit Abrahamo, quod vellet ipsius Deus esse, & seminis eius in sempiternum, in cuius promißionis certitudinem legem sanxit, vt infans octo dierum circumcideretur, quæ promißio, cum ad nos pertineat, impiè & impudenter faciunt Anabaptistæ, qui nolunt Christianorum infantes baptizari, hoc est, nolunt eos obsignatione gaudere, qui gratiæ cœlestis iuxta promißionem sunt hæredes. Anabaptistæ ita aiunt: Qui audit & credit, baptizandus est: Infans verò non audit, nec credere potest, quare nullo pacto est baptizandus. Sed falluntur miseri. Sic potius deberent colligere: Infantes Christianorum habent promißionem, igitur hæc promißio est ipsis Baptismo obsignanda, sicut infantibus Iudæorum obsignata fuit circumcisione. Promißionis verbum offert gratiam: Promißionis Sacramentum obsignat gratiam, & symbolo docet: quemadmodum die Cœnæ Dominicæ dictum est. Proponamus igitur nobis Iohannem, qui in vtero matris plenus Spiritu sancto hæres est gratiæ communis omnibus infantibus, qui habent promißionem.

Gen. 17.

Sed dicunt: hoc erat miraculum. Fateor fuisse mira-

miraculum, & sanè magnum miraculum, sicuti omnia opera Dei in Ecclesia sunt miracula. Verùm hoc adeò, quòd hoc ipsum miraculum docet nos, quòd pueri possint esse capaces Spiritus sancti. Si sunt capaces Spiritus sancti: si sunt filij Abrahæ: si sunt secundum promissionem hæredes: si Christus eos recipi mandat: cur non baptizandi? Præsertim cùm baptismus istarum rerum, sit quædam obsignatio.

DE SECVNDO.

Maria audita oratione Elizabethæ de beneficio sibi facto, videlicet quòd esset mater Meßiæ futura, sui animi gratitudinem ergà Deum declarat, quem celebrat in hoc Psalmo, cùm propter illud ingens beneficium, quod sibi contingit, tùm propter misericordiam, potentiam & veritatem, quæ exercet ergà homines, dum timentes se ex misericordia in gratiam recepit, contumaces iustè punit, & quod olim promisit Patribus, iam tandem verè complet. Vsus huius Psalmi est, vt cognita misericordia Dei credamus: vt cognita potentia timeamus: cognita veritate speremus, ac expectemus cum patientia, quæ Deus nobis ex gratia promisit. Misericordiam opponamus peccato: potentiam tyrannidi diaboli, veritatem tentationibus omnibus, quas caro vel Satan suggerit. Atq; his de causis Ecclesia vetus ordinauit, vt quotidiè in cœtu piorum caneretur hoc virgineum carmen. Nunc singulos versus breuiter explicemus.

1. Magnificat anima mea Dominum.

2. Et Exultat ſpiritus meus, ſuper Deo ſaluatore meo.

3. Quia reſpexit me humilem ancillam. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Hoc eſt: Ego magnificè Deum prædico, & tota gaudio perfundor, idq́ ſuper Deo Saluatore meo. Is enim meum gaudium, qui mihi tantam præſtitit ſalutem. Is reſpexit & gratuito fauore complexus eſt me humilem & vilem ancillam, quæ iam ſpreta, vilis inſtar vilium ſeruulorum vixi: atq; ita reſpexit, vt non poſthac vilem & contemtam, vt anteà, ſed beatam me prædicent omnes ætates: cui tanta gratia facta eſt, vt ſim mater futura Meſſiæ, qui Saluator eſt meus & omnium in ſe credentium.

Ex Mariæ exemplo hoc diſcamus: 1. Agnoſcere noſtram vilitatem, & proſternere nos coram Deo in vera pœnitentia. 2. Agnoſcere beneficia Dei ergà nos. 3. Prædicare Deum ob ſua beneficia. 4. Alios ad gratitudinem noſtro inuitare exemplo.

4. Quia magnificè mecum egit potens ille cuius ſanctum eſt nomen.

Nulla hic iactat merita pudica virgo, nihil ſuis tribuit viribus, ſed omnia accepta fert Deo, qui ſolus potens eſt, & cuius ſolius nomen ſanctum exiſtit, vt quòd ſummam mereatur reuerentiam. Deus enim quoties nominatur, debet ob ſanctitatem prædica-

ri, quæ relucet in omnibus operibus eius, in ingenti misericordia, in iusto iudicio, in potentia & veritate, quemadmodum particulatim virgo in suo exponit Psalmo:

5. Et cuius misericordia in omnes ætates parata est timentibus ipsum.

Hic versus tria docet. Primum, quòd Deus sit misericors. Secundum, quàm latè se extendat Dei misericordia. Tertium, quibus illa infinita contingat misericordia. De Dei misericordia multa sunt illustria dicta & exempla Ero (inquit) Deus tuus & seminis tui vsq; in seculum. Item: Ego sum Deus faciens misericordiam. Et apud Esaiam: Ego adsum, quia misericors sum Dominus Deus tuus. Et Syracides: Pius & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata. Hinc Paulus Deum vocat Patrem misericordiarum, inquiens: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Exempla huius declaratæ misericordiæ sunt plurima, quorum summum est, quòd Filium suum vnigenitum dederit, vt saluetur mundus per ipsum. Hinc illud: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam. Imagines huius misericordiæ sunt, filius prodigus, Samaritanus, ouis perdita.

Quàm latè se extendit hæc Dei misericordia? Respondet Virgo: In progenies progenie-

rum,

rum, hoc est, in omnes ætates, in omnes nationes, iuxta illud: Misericordia Dei plena est terra. Huc illud Psalmi: Misericordia Domini à seculo vsq; ad seculum. Iusticia Dei Adam miseriæ subiectus est cum tota sua posteritate. Misericordia Dei Adam gratiæ particeps factus cum sua posteritate, modò illi sua culpa non accersiuerint sibi iudicium. Hûc illud Esaiæ: Dedi te in lucem gentium, vt salus sis mea vsq; ad extremum terræ. Et Simeon: Lumen quod parasti omnibus populis.

Quibus contingit ista misericordia? Respondet Maria: timentibus eum. Hoc ipsum Dauid hisce attestatur verbis: Misericordia Domini à seculo vsq; in seculum super timentes eum. Et rursus: Prope timentes eum salutare ipsius. Vbi ergò timor Dei verus, illic & misericordia Dei locum habet.

Sed quis est iste timor Dei? Est vera pietas & religio, qua sunt præditi, qui in Christum firma recumbunt fiducia. Est autem hîc diligenter obseruandum inter causam misericordiæ, & qualitatem eorum quibus contingit. Causa nulla est præter εὐδοκίαν paternam in dilecto, sicuti ipse ait: Hic est Filius meus, per quem placatus sum. Qualitas eorum, quibus misericordia contingit, non est meritum, sed nota filiorum Dei, qui fide sunt effecti filij, iuxta illud: Dedit potestatem, vt fierent filij Dei, quotquot credunt in nomine eius. Fide sola nascimur filij Dei, sed filij Dei effecti debemus, vt filios Dei decet, in omni pietate & in-

nocentia, & aliјs virtutibus viuere, quas beata Virgo hîc timoris vocabulo complectitur.

6. Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.

7. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles.

8. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

Prædicat iudicium Dei in ſuperbos, & miſericordiam in humiles. Exempla infinita præbet ſacra hiſtoria & quotidiana experientia.

9. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, memor miſericordiæ ſuæ.

10. Sicuti locutus eſt Patribus noſtris, Abrahamo & ſemini eius in æternum.

Hoc eſt: Promißionem miſericordiæ compleuit Deus miſſo Filio. Eſt igitur verax, & ob veritatem celebrandus: cui ſit laus, confeßio, & gloria miſericordiæ, potentiæ, iuſticiæ, veritatis in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FESTO MICHAELIS, Euangelium Matthæi 17.

IN illo tempore, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quis eſt maxi-

mus

mus in regno cœlorum? Et accersitum ad se puerum Iesus, statuit in medio illorum, & dixit: Amen dico vobis, Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quisquis igitur demiserit semetipsum, sicut est puer iste, hic est ille maximus in regno cœlorum. Et qui receperit puellum talem in nomine meo, me recipit. Qui autem offenderit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Necesse est enim vt veniant offendicula, veruntamen væ homini, per quem offendiculum venit. Quòd si manus tua, vel pes tuus obstaculo est tibi, abscinde eum, & proijce abs te: Bonum est tibi ad vitam ingredi claudum aut mutilum, potiùs quàm duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus offendit te, erue eum, & proijce abs te. Bonum est tibi, vt luscus intres in vitam, potiùs quàm vt duos oculos

habens,

habens, mittaris in gehennam ignis. Videte ne condemnatis vnum ex pusillis. Dico enim vobis, quòd Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est. Venit enim filius hominis seruare quod perierat.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum in Ecclesia ideò ordinatum & receptum est, vt discamus beneficia Dei ergà nos, qui dederit nobis Angelos custodes. Quare de Angelis potissimùm hoc die docenda est Ecclesia. Verùm, quia Euangelica lectio, quæ hodiè tractari solet, continet singulares doctrinas: volo primùm textum Euangelij explicare. Deinde nonnulla de Angelis dicere.

Occasionem huic Euangelicæ lectioni præbuit arrogantia discipulorum Christi, qui postquam Christus sui abitus mentionem fecisset, contendunt de primatu, quos Christus ab errore reuocat, & statuit puerum in medio eorum, dicens: Nisi fueritis sicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum. Dehortatur præterea à scandalo, & commendat nobis pueros, vt eos in Ecclesiam recipiamus, scientes talium esse regnum cœlorum. Loci quatuor:

I. Disputatio Apostolorum de primatu, & eorum reprehensio.

II. Admonitio de cauendo scandalo.

III. Man-

III. *Mandatum Christi de recipiendis pueris.*

IIII. *Angelorum natura & officium.*

DE PRIMO.

Discipuli accedunt Iesum, dicentes: Quisnàm maximus est in regno cœlorum? *Hîc primùm obseruanda occurrit cœcitas discipulorum Christi, non intelligentium adhûc, qualenam sit Christi regnum. Somniabant fore ciuilem administrationem, in qua Christus, vt summus Monarcha, Discipuli verò ipsius sub eo, tanquam Duces, dominarentur toti terrarum orbi: ideò quærunt, quisnam illorum sit futurus summus, & à Christo proximus. Adeò stupenda cœcitas eorum mentes fascinauerat.*

Deinde licet hîc videre vires diaboli, quòd fuit etiam efficax in illis Dei organis, nempè discipulis Christi, qui erant destinati Apostoli & legati regis Christi in spirituali eius regno. Quid facit? teterrimo vicio superbiæ eos commaculat, adeò vt iam de primatu disputent, hoc est, quisnam eorum sit aliorum futurus Dominus.

Quid Christus facit ad hanc discipulorum suorum stultam arrogantiam? Potuit sanè iustè eos reijcere, vt superbos & minimè idoneos, qui suo spirituali regno administrando præficerentur: hoc tamen non facit, sed eos paternè admonet, & vt corrigit errorem: ita superbiæ vicium seuerè taxat. Ita enim ait:

Et

Et cùm aduocasset puerulum Iesus, stâtuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & fiatis vt pueruli, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum. *Hic exemplo & doctrina docet, quales velit habere administratores sui regni. Vult æqualitatem, quantum quidem ad animorum affectionem attinet: non vult, vt vnus alterum tanquam ex alto despiciat: sed vt amanter sint ergà se inuicem affecti, mutuis se prosequentes officijs: non vult vt more gentium alij alijs superbè dominentur in spirituali suo regno. Nam de regnis politicis alia ratio est. Deinde, hîc facit discrimen inter suum regnum & imperia mundana. Qui summus est in regnis mundi, is ab omnibus vult coli & ministrari. Contrà, qui vult hîc summus esse, debet omnium esse minister, non verbis, vt Papa, sed reuera, vt Paulus, Petrus, Apostoli, & alij sinceri Euangelij præcones. Ita maximus in Ecclesia Christi est, qui maximè seruit, minimus verò qui minimè dominatur. Vt autem Christus suos discipulos ab ista arrogantia reuocet, addit seuerissimam comminationem, dicens:* Nisi fiatis vt pueruli, non ingrediemini in regnum cœlorum. *Sed quis est quòd velit Dominus suos discipulos esse similes puerulis? an non Paulus secus docere videtur, cum Corinthijs in hunc modum scribat: Ne simus pueri sensibus? Christus vult nos esse pueris similes. Paulus vult nos esse pueris dissimiles.*

Vtrumq; verum est. Debemus esse pueris similes, & rursus debemus esse pueris dissimiles.

Pueris similes esse debemus, primùm vera humilitate & abnegatione nostrî ipsorum, sicuti Dominus ait: Quisquis demiserit seipsum, sicuti est puerulus iste. Est igitur omnis superbia deponenda illi, qui vult Christi discipulus esse. Hûc illud Christi: Qui vult me sequi, abneget semetipsum, hoc est, qui vult meus discipulus esse, humiliter de se sentiat, nihil sibi arroganter tribuat. Deinde, pueris similes erimus in meritorum ratione. Vt enim pueri non possunt aduersus parentes de suis gloriari meritis: Ita nec discipuli Christi coram Domino vlla merita iactare debent, sed fateantur se infantes, qui sine paterna cura nihil possent. Tertiò similes erimus pueris affectu. Quemadmodum enim pueri se totos paternæ curæ committunt, ita discipuli Christi se totos in Christi fidem conyciant, ab eo omnia salutaria expectantes. Quartò, similes erimus pueris obediendi studio. Pueri boni non disputant, quale sit quod mandat pater, sed quid, & eius voluntatem agendi regulam sequuntur, sicuti Abraham fecit, qui ad mandatum Dei paratus erat ad mactandum filium vnigenitum. Non cogitauit Abraham, quid hoc opus Deo proderit? Mors filij mei mihi molestißima quidem est, & Deo nihil confert. Sed hoc potiùs: Tu mi Deus hoc mihi mandas, tuam igitur voluntatem agendi regulam sequar, & tibi morem geram. Postremò pueris similes esse debemus ma-

 licia,

licia, hoc est, vt infantes malis artibus non studeant, non auarè colligant, non turpem libidinem sectentur, ita discipuli Christi à malo abstinebunt.

Dissimiles autem debemus esse pueris. Primùm, ne pueriliter desipiamus, absurda sectantes, vt pueri faciunt, sensibus nondum firmatis. Deinde, ne imbecilles in fide simus, sicuti qui pueri per ætatem non possunt res spirituales capere. Tertiò, ne indulgeamus lusibus carnalium affectuum. Quartò, ne instar puerorum in doctrina pietatis incerti & inconstantes fluctuemus, & ne, vt Paulus inquit, circumferamur quouis vento doctrinæ, sed sanctam exhibeamus infantiam, ad quam hortatur nos Petrus, cum ait: Quasi modò geniti infantes, &c. 1. Pet. 2.

Hûc & præmium veræ humilitatis apponit, cum ait: Quisquis exceperit vnum puerulum talem in nomine meo, me recipit. Hoc diligenter expendatur. Primùm, Christus hoc dicto vult, vt omnes pueros amanter complectamur, idq; ipsius nomine. Deinde testatur, quicquid in nomine suo collatum fuerit pijs, id ita se æstimare, ac sibi ipsi collatum esset. Quem non excitaret hæc promissio ad humanitatis officia ergà suos, & maximè ergà membra Ecclesiæ Christi? Ab altera parte admonet de pœna quam luent, qui vllos in Christum credentes contempserint. Qui, inquit, offenderit vnum ex paruis istis, qui in me credunt, præstiterit ei, vt suspendatur mola asinaria in

collum

collum eius, ac demergatur in profundo maris *Deberet vel hæc comminatio retinere nos in officio, ne tàm faciles essemus ad offendendos alios. Sed de hoc loco sequitur.*

DE SECVNDO.

Væ mundo à scandalis. Necesse est enim vt veniant scandala, veruntamen væ homini per quem scandalum venit. *Hoc Christi dictum tria habet. Primum est prædictio, quòd mundus sit futurus plenus scandalis. Secundum est indicatio subobscura causarum scandalorum. Tertium est comminatio pœnæ, quam luet autor scandali.*

PRIMVM nos docet, admonet, confirmat. Docet quid sit euenturum, hoc est, quòd mundus sit futurus plenus scandalis. Deinde, quòd ista scandala secum sint allatura hominibus Væ, hoc est, pœnas, sub quibus homines super se Væ clamabunt præ angustijs. Est autem Væ, vt Basilius ait: θρηνῶδες ἐπίφθεγμα, *hoc est, flebilis acclamatio, qua suum dolorem testantur, qui sub cruce gemunt. Tùm quòd Ecclesia non sit futura tranquilla in hac vita, sed cum maximè quieta videbitur, subitò excitabuntur tempestates, quibus mirum in modum concutietur. Erit Ecclesia in mundo similis Halcyoni aui, quæ in mari oua parit, & pullos nutrit. Hæc nunquam sibi polliceri potest vnum tranquillum diem, sed se in omnem euentum parat, tranquillo mari cum suis pullis gaudet, obortam tempestatem per-*

fert fortiter, sperata tranquillitate animum alens. Sic Ecclesia est in mundo vt in mari, in quo gignit sibi liberos. Hæc nunquam secura esse potest à tempestatibus mundi, quæ sunt falsi Prophetæ, Diabolus, propria caro, praui hominum mores & exempla. Hæ tempestates cum in Ecclesiam ingruunt, debet ipsa parata esse in omnem euentum, sed tandem omnia superabit per victorem mundi Iesum Christum, quem cum fide apprehendimus, & nos victores mundi euadimus, iuxta illud: Hæc est victoria, quæ vincit mundum fides vestra. Quare hæc vincit mundum? quia Christum habet.

Deinde, admonet nos hoc dictum Christi, ne vel ipsi autores scandalorum simus dicto aut facto, vel sinamus nos abduci scandalis, ac rursus relabamur in pristinas tenebras, ac à Christo Saluatore turpiter deficiamus, sicuti multis hodiè accidit, vbi sophistæ & tyranni pro sua libidine omnia sursum ac deorsum versant.

Tertiò, hoc dictum Christi nos confirmat in fide Christi. Nam cum videmus euentum prædictioni respondere, certificamur de Euangelio, & confirmatur fides, ne cum maxima parte mundi confeßionem abijciamus.

SECVNDVM, quod habet dictum Christi, est indicatio subobscura causarum scandali: Necesse est, inquit, vt veniant scandala. Sed vnde illa neceßitas? à Deone? Nequaquam. Deus enim non est autor malorum, nec delectatur scandalis, sed irascitur autoribus scandali, sicuti pœnæ ostendunt. Vnde

ergò?

ergò? num à Diabolo? verè à Diabolo. Nihil enim is aliud molitur, quàm vt Christi Ecclesiam scandalis in doctrina, moribus, in cruce euertat. Hic sibi adiungit Sophistas, Hypocritas, & tyrannos mundi, quos excitat, vt nihil intentatum relinquant, quod faciat vllo modo vel ad euertendam, vel lacerandam Ecclesiam, id quod historia Ecclesiæ docet, antè diluuium, pòst diluuium, in Aegypto, in deserto, in varijs persecutionibus, sub iudicibus, regibus, & ducibus, in captiuitate, pòst captiuitatem vsq; ad Christum exhibitum. Deinde pòst Christum historia Ecclesiæ infinita testimonia habet scandalorum, quibus Satan Ecclesiam Christi horribiliter inuadit.

TERTIVM, *quod Christi dictum habet, est comminatio pœnæ, quam autores scandalorum sustinebunt.* Væ homini *(inquit)* illi, per quem scandalum venit. *Significat ergò fore, vt quia alij sunt scandalo, grauissimis puniantur pœnis. Nec est dubium, quin de pœnis æternis loquatur.*

Cæterùm, vt diligentiùs caueamus, ne fiamus autores scandali, breuiter dicam, quænam scandalorum genera sint cauenda, quæ à suis causis differentias accipiunt. Vnum genus scandali est, quod oritur ex mala doctrina, seu ex corruptelis doctrinæ Ecclesiæ. Qui hoc pacto alijs est scandalo, diabolum patrem suum imitatur, qui primos homines hoc genere scandali euertit, Genes. 3. Alterum genus scandali est, quod oritur ex malis moribus, hoc est, cum alij in te respui-

entes tuos malos mores induunt. Qui ita scandalo est hominibus, regnum Satanæ extruit, & demolitur Christi regnum, quare summoperè cauendum est. Quotusquisq;, quæso, hîc non dat scandalum? Siue ad clerum, siue ad populum, siue ad magistratum, siue ad subditos respicis, vides omnia plena scandalis morum, adeò vt non frustrà Christus dixisse videatur: Væ mundo à scandalis.

Tertium genus scandali oritur ex abusu rerum, quæ sua natura sunt indifferentes, quod cauendum est, ne offendantur infirmi. Obstinati & impij sunt contemnendi, idq; Christi exemplo. Plura de scandalis altâs diximus.

DE TERTIO.

Videte ne contemnetis vnum ex pueris his. Dico enim vobis, quòd Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est. *Hîc Christus nobis pueros commendat; ne illos vllo pacto offendamus, & rationem subnectit:* Quia Angeli eorum vident faciem Dei Patris, qui in cœlo est. *Hoc est, cum tanta cura Deus pueros complectatur, vt eis Angelos custodes dederit, non decet, vt nos inhonoremus. Hîc obseruemus, quòd pueri habeant Angelos custodes, qui eos aduersus Satanam tuentur. Deinde, excitemur ad gratitudinem ergà Deum pro tanto beneficio. Tùm studeamus pijs moribus eos retinere.*

nere. Postremò caueamus ne vlla impietate aut turpitudine illos à nobis arceamus, qui in cœlo gaudent piorum sanctitate & vitæ puritate

DE QVARTO.

Quartum, quod proposui fuit de Angelis, de quorum natura & officio pauca dicam, vt cùm sciamus quales custodes habeat Ecclesia, tùm intelligamus in quanto versemur periculo.

Angelus est creatura Dei spiritualis, intelligens, potens, condita in ministerium Dei & Ecclesiæ, à quo suæ conditionis fine quidam defecerunt, & facti sunt hostes Ecclesiæ, quidam autem non defecerunt, sed manserunt in sua innocentia, in qua Deo & Ecclesiæ seruiunt De quibus Epistola ad Hebræos ita ait: Nonnè omnes sunt ministratores spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt salutis. De malis Dominus ait, quòd Satan cum suis sit mendax & homicida ab initio. Et Petrus dicit: Diabolus sicut Leo circumit, quærens quem deuoret. Hinc facile est intelligere, quòd Ecclesia in mundo sit veluti ciuitas, quam vt Angeli boni intus defendunt, ita mali foris oppugnant. Cùm igitur in tanto versemur discrimine, rogemus Deum, vt suis nos Angelis tueatur, cui laus, honor, & potestas, in secula seculorum, Amen.

IN FESTO OMNIVM SANctorum, Matthæi 5.

CVM vidiſſet IESVS turbas, aſcendit in montem, & cùm conſediſſet, acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, & poſtquam aperuiſſet os ſuum, docebat illos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. Beati mites, quoniam ipſi hæreditatem accipient terræ. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cum probra iecerint in vos homines, & inſectati fuerint, & dixerint omne malum verbum aduerſus vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis.

ENARRATIO TEXTVS.

FEſta de Sanctis in Eccleſia inſtituta ſunt non ſine grauiſſimis cauſis, quas ordine recenſebo, vt in noſtrum

strum commodum sanctorum festis vti poßimus. Prima, vt cognoscatur Ecclesiæ historia. Id enim valdè vtile est: nam & inde Ecclesiæ statum, & quos habuerit defensores & hostes Ecclesia, intelligimus.

Secunda, vt cogitentur beneficia Dei ergà Ecclesiæ membra, Paulus ex persecutore factus est Apostolus. Petrus, qui Dominum suum negârat, in gratiam est receptus. Magdalena peccatrix pro filia agnita est, dum in Christum fide recumbit. In mortis articulo Christus se contemplandum præbuit Stephano: atq; ita in singulis sanctis Dei singularia beneficia videre est.

Tertia, vt consideretis hisce Dei beneficijs ergà sanctos, nos agamus Deo gratias, quòd in miseros peccatores conuertentes se ad Dominum per veram pœnitentiam fuerit adeò misericors, & eos in gratiam receperit, & tot ornauerit beneficijs, ac spiritu suo in hoc deserto rexerit.

Quarta, vt varij Sanctorum casus perpendantur & conferantur cum periculis nostri temporis. Vt olim pij opprimebantur ab impijs: ita & hodiè. Olim Sancti gaudebant sub pijs gubernatoribus, & interdum iugum grauius tyrannorum experiri cogebantur: ita & hodiè. In his casibus varijs debemus nos erigere exemplo sanctorum.

Quinta, vt sanctos imitemur in pœnitentia, vita, cultu, confeßione, constantia, patientia, & alijs virtutibus. Debent ergò sancti nobis esse veluti exempla re-

gulæ vitæ nostræ. Verbum Dei requirit pœnitentiam, cultum Dei, confeßionem, patientiam: sed sancti Dei huius verbi exempla suppeditant.

Sexta, vt pijs suspirijs sanctorum expetamus consortium, quo liberati tandem ex his angustijs, beati viuamus cum Christo in omni æternitate: qua de causa Christus pronunciat suos discipulos beatos, etiamsi varijs ærumnis in hac vita affligantur. Et hûc pertinet hodiernum Euangelium de beatitudinibus varijs, sicuti nunc audiemus: singulas ergò beatitudines ordine declaremus. Locus vnicus:

De beatitudine discipulorum Christi:

Beati pauperes Spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Hoc versu ostendit Christus primum gradum ad summas opes. Summæ opes sunt posseßio regni cœlorum & æternæ vitæ. Gradus autem est ad has opes primus paupertas spiritus, qui contriti & contusi sentimus nos omnis iustitiæ esse inopes.

Quid an non hæc paupertas nos excludit è regno cœlorum? Sicut rectè dicitur: primus gradus est ad sanitatem nouisse morbum, quia qui morbum nouit, quærit conueniens remedium: ita primus gradus est ad opes cœlestes paupertas spiritus, quia qui hanc sentit, quærit opes aliundè. Et sicut morbus sua natura gradus est ad mortem, nisi succurrat medicus: ita hæc paupertas recta ad infernum mitteret, nisi Christus suas opes nobiscum communicaret. Non ergò diuitiæ nobis contingunt

tingunt

tingunt ſpirituales merito paupertatis, ſed beneficio regis cœlorum, ad quem implorandum nos cogit ſenſus ſpiritualis huius paupertatis. Senſus ergò huius loci eſt, nihil eſſe, cur illi ſe infelices eſſe putent, qui reuera ſentiunt in animo, ſe eſſe omnis iuſticiæ inopes, cum iſte ſuæ inopiæ ſenſus ſit primus gradus, quo ad ſummas opes, id eſt, in regnum cœlorum aſcenditur, non quidem per ſe & ſua natura, ſed quia cogit nos illum quærere, qui ſolus via eſt in cœlum.

Qualis autem ſit paupertas ſpiritualis, ex collatione facilius intelligi poteſt. Vt enim paupertas mendicitatis eſt non ſolum ſumma inopia, verumetiam eius publica profeſsio: ita paupertas ſpiritus eſt non ſolùm ſumma opum cœleſtium, hoc eſt, iuſticiæ, ſanctitatis, & innocentiæ inopia: verumetiam eius profeſsio coram Deo, à quo petimus vt propter Chriſtum noſtræ ſuccurrat inopiæ. Hæc ergò paupertas ſita eſt in vera pœnitentia & expetitione opum cœleſtium.

Monachi abuſi ſunt hoc loco. Nam ex eo docuerunt, paupertate, id eſt, mendicitate, homines mereri regnum cœlorum, cùm Paulus apertè dicit, Rom. 6. Donum Dei eſt vita æterna per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Si donum eſt gratuitum, certè non comparatur paupertate, quæ ſanè ſua natura nihil meretur, ſed eſt pœna, cuius cauſa eſt partim prodigalitas, partim pigritia.

Beati qui lugent, quoniam ipſi

conſo-

consolationem accipient *Hæc mirabilis est concio. Pronunciat beatos lugentes: cùm nihil magis felicitati repugnet quàm luctus: verùm Christi dictum intelligendum est non de luctus tempore, sed de euentu. Nam ita ait:* quia consolationem accipient, *scilicet finito in hoc mundo luctu. Hic luctus causam habet partim spiritus paupertatem, partim ærumnas præsentis vitæ, quæ nos tanquam igni quodam excoquunt & explorant, & quasi stimulis nos excitant ad expetendum æternum gaudium, quod omnes lacrymas absterget. Non ergò luctus per se causa est felicitatis, sed quia compellit nos ad Christum, qui est autor omnis consolationis.*

Hûc proinde Pauli dictum pertinet: Gloriamur in tribulationibus, quia operantur patientiam: patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit, quia Deus nos diligit. Hinc facilè intelligi potest, Christum non loqui de quouis luctu, sed de luctu, qui est secundum Deum, non de luctu mundi.

Beati mites, quoniam ipsi hæreditatis iure terram possidebunt. *Mites sunt placidi, mansueti, faciles, humani, qui suos affectus mitigant: qui læsi faciles sunt ad condonandum iniuriam: qui malunt rem perdere, quàm contendere. Hæc virtus mansuetudo è timore Dei & vera humilitate nascitur, quam Christus suis commendat, dicens: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Regula est: Discipuli Christi mites esse debent. Exemplum regulæ*

est Christus. Vult enim vt hanc virtutem meditantes se intueamur. Non dicit Dominus: Discite à me mortuos suscitare, dæmones effugare, super mare siccis pedibus ambulare, 40 dies & noctes sine cibo viuere, sed hic dixit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Hæc humilitas habet secum germanam dilectionem, de qua Dominus: In hoc cognoscent omnes, quòd mei discipuli sitis, si vos mutuò dilexeritis.

Sed quid promittitur mitibus? beatitudo, idq́ propter euentum: nam hæreditatis iure terram possidebunt, non quòd in terra simus victuri, sed propter typum. Terra enim olim promissa patribus, fuit typus & figura regni cœlorum, atq; ideò veritas vmbræ nomen accepit.

Hoc loco qui abutuntur ad stabiliendum dogma de merito, ac si nostris virtutibus mereri cœlum possemus, stulti sunt, non animaduertentes Christi verba. Dicit enim eos possessuros iure hæreditatis terram. Vbi est illud hæreditatis ius? Nonne ideò hæredes sumus, quia in Christo gratis adoptati per fidem? Nonnè Paulus dicit: Vita æterna est donum Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Aliud est loqui de caussis salutis, aliud de nouis qualitatibus eorum, qui hæredes sunt salutis.

Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur. Christiani in hac vita nunquam ita ex fontibus salutis hauriunt aquam, quin magis sitiant, quos hîc consolatur

Dominus, promittens fore, vt tandem saturentur: ex qua saturitate se felices profitebuntur. Quisquis esurit & sitit iusticiam, duo optat. Primùm vt publicè glorificetur Deus recta doctrina, sancta vita, & confessione. Deinde, vt priuatim singuli agnoscant Deum, fidem Christi concipiant, impleantur Spiritu sancto, ac sancta puraq; vita iusticiam Dei meditentur. De hac sacietate loquitur Dauid, quam tùm demùm fore dicit, cùm apparuerit gloria eius. Ibi enim (vt est in Apocalypsi) sancti non esurient neq; sitient ampliùs.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. *Hîc nobis commendatur misericordia ergà miseros. Vult enim Christus suos discipulos non tantùm tangi proprijs malis, verumetiam affici aliorum miseria: quod sanè est veræ charitatis officium. Neq; Christus tantùm requirit, vt condoleamus ærumnis & miserijs aliorum: sed opus simul requirit: vult vt miseris manus auxiliatrices porrigamus. Ne autem hominum ingratitudine frangantur, adiungit promißionem. Promittit enim fore, vt qui misericors fuerit in proximum, misericordiam rursus consequatur: idq; non solùm apud Deum, verumetiam apud homines. Deus promittit misericordibus misericordiam, & facit etiam vt inueniamus misericordiam apud homines, dum illorum animos flectit ad benefaciendum nobis.*

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Mundities cordis hîc nobis com-*

commendatur, quæ opponitur duobus maximis vicijs, astutiæ & libidini. Cùm opponitur astutiæ, est simplex candor, quo agimus cum hominibus sincerè & apertè sine obliquis fallendi artibus. Hoc ergò Christi dictum aduersatur iudicio plerorumq; hominum. Plerīq; enim tùm demùm se beatos putant, quando alios astutè circumuenire poßint ac fallere: vnde & prudentiæ laudem & lucrum venantur, & fauorem magnorum hominum aucupantur. Verùm Christus non vult, vt sui discipuli ita agant, sed vt potius sint contenti simplici candore, vt cor, manus, lingua, quàm optimè consentire videantur. His promittit, vt Deum videant, in cuius visione summa est sita felicitas. At cùm munditíes cordis opponitur libidini, est vera castitas, quam Paulus sanctitatem vocat, cùm inquit: Præstate sanctitatem, sine qua nemo videbit Deum. Vt enim Deus abominatur libidines, ita summè delectatur castitate fidelium.

Beati pacifici, quoniam ij filij Dei vocabuntur. *Hîc magnam & raram virtutem suis discipulis commendat Christus. Pacifici sunt, qui paci & tranquillitati faciendæ & conseruandæ student. Hi quia diuersum studium à filijs Satanæ habent, filij Dei vocabuntur, vt qui Dei Patris exemplo pacis & tranquillitatis sunt autores, & multos suo hoc pacis studio iuuant & oblectant. Quemadmodum enim balsamum preciosum integram domum sua replet fragrantia: ita vnus vir pacis studiosus magnum cœtum dissidentem in concordiam reducere potest. Non ergò imme-*

immeritò Dauid concordiæ & pacis studium celebrat, ita canens. Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum optimum super caput defluens super barbam, barbam Aaron, quod defluit per oram vestimentorum eius. Sicut ros Hermon, qui descendit super montes. Vt enim rore terra fœcunda redditur benedicente Domino: ita vbicunq; sunt multi pacis studiosi, fœcundæ sunt & felices politiæ, Ecclesiæ & œconomiæ. Contrà vbi non est pacis studium, illic ariditas & siccitas, hoc est, summa miseria.

Beati qui persecutionem patiuntur iusticiæ causa, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Quia maximè concutit infirmorum animos scandalum persecutionis, valdè commodè suos de cruce admonet, vt non fracti persecutionum acerbitate abijciant confeßionem: sed potiùs propositum regnum cœlorum intueantur: cuius potiundi desiderio magis contendant per tribulationes multas introire in regnum cœlorum. Imitemur ergò eorum exempla, qui dum currunt in stadio, respiciunt ad præmium, quod ab Agonothete propositum est, & ita alacres properant, donec ad metam ventum fuerit: ita vult suos facere Christus: non vult segnitiem, sed infatigabile currendi studium, donec ad metam regni cœlorum perueniant.*

Deinde, cùm Christus hîc vnam persecutionis causam ponit, nempè iusticiam, vult vt ita vitam instituamus,

tuamus, ne pati cogamur nostra culpa, seu propter nostram iniusticiam. Tùm enim persecutio est iusta pœna, non testimonium defensæ iusticiæ & veritatis. Et Petrus monet, Ne patiamur vt iniusti, sed vt iusti, idq́ exemplo Christi, Prophetarum, Apostolorum, & multorum martyrum.

Beati eritis, cùm conuitiati fuerint vobis, & vos persecuti fuerint, & dixerint quiduis mali aduersus vos, mentientes mea causa. *Exponit quid sit pati persecutionem propter iusticiam,* Si conuitiati vobis *(inquit)* fuerint iniustè, si persecuti vos fuerint odio Euangelij. Si dixerint omne malum mentientes. *Nam si verum dixerint, non eritis beati. Si propter peccata vestra persecutionem patiemini, non continuò eritis felices. Nam causa (vt inquit ille) facit martyrem, non sanguis.*

Gaudete, *inquit,* & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis. *Merces est compensatio obedientiæ ergà Deum in persecutione præstitæ. Non hoc dicto significat Dominus, nos cruce mereri cœlum, quia cœlum est filiorum hæreditas, sed potiùs nos ad ferendam crucem extimulat, proposita Patris clementia, qui nobis compensationem laborum, quos sustinemus in hac vita, pollicetur, quæ compensatio in cruce fundata est Domini nostri Iesu Christi, cui vnàcum Patre & Spiritu sancto sit honor, potestas, & gloria, in secula seculorum, Amen.*

CVM aliquot pagellæ vacaturæ eſſent, adiunximus Confeſſionem Fidei, editam in Synodo Nicena, & Symbolum Athanaſij, quæ omnibus pijs non inutilia futura eſſe ſperamus.

FIDEI CONFESSIO EDITA in Synodo Nicena.

REdo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium, & in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, Filium Dei vnigenitum, ex Patre natum ante omnia ſecula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto & Maria Virgine, & homo factus eſt, crucifixusq; pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus, & ſepultus eſt. Et reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas, & aſcendit in cœlos, & ſedet à dextris Patris. Et iterùm venturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius

regni

regni non erit finis. Et in Spiritum ſan-ctum, qui loquutus eſt per Prophetas. In vnam ſanctam, catholicam, & A-poſtolicam Eccleſiam. Confiteor v-num Baptiſma in remiſſionem pecca-torum. Expecto reſurrectionem mor-tuorum, & vitam venturi ſeculi.

SYMBOLVM SANCTI Athanaſij.

QVIcunq; vult ſaluus eſſe, ante o-mnia opus eſt, vt teneat catholi-cam fidem, quam niſi quiſq; inte-gram, inuiolatamq́; ſeruauerit, abſq; dubio in æternum peribit. Fides autem catholica hæc eſt, vt vnum Deum in trinitate, & trinitatem in vnitate vene-remur, neq; confundentes perſonas, neq; ſubſtantiam ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiri-tus ſancti. Sed Patris, & Filij, & Spiritus ſancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiri-tus ſanctus. Immenſus Pater, immen-ſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus.

Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus. Et tamen non tres æterni, ſed vnus æternus. Sicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus, & tamen non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus, & tamen non tres Dij, ſed vnus eſt Deus. Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus, & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt Dominus. Quia ſicut ſigillatim vnamquamq; perſonam Deum ac Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere, catholica religione prohibemnr. Pater à nullo eſt factus nec creatus, nec genitus. Filius à Patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus. Spiritus ſanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens. Vnus ergò Pater, non tres Patres, vnus Filius, non tres Filij, vnus Spiritus ſanctus, non tres Spiritus ſancti. Et in hac Trinitate nihil prius

aut

aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales. Ita vt per omnia (sicut iam suprà dictum est) & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda sit. Qui vult ergò saluus esse, ita de Trinitate sentiat.

Sed necessarium est ad æternam salutem, vt incarnationem quoq; Domini nostri Iesu Christi fideliter credat. Est ergò fides recta, vt credamus & confiteamur, quòd Dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est. Deus est ex substantia Patris ante secula genitus, & homo ex substantia matris in secula natus. Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens. AEqualis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus, vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum, vnus omninò, non confusione substantiæ, sed vnitate personæ. Nam sicut anima rationalis & caro, vnus est homo,

ita Deus & homo, vnus est Christus. Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patis omnipotentis, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala, in ignem æternum. Hæc est fides catholica, quam nisi quisq; fideliter firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.

FINIS.

eſt Chriſtus
oſtra, deſcen.
e reſurrexit
œlos, ſedet ad
nipotentis, vn.
viuos & mor.
um omnes ho.
t cum corpori.
nt de factis pro.
i bona egerunt,
m, qui verò ma.
n. Hæc eſt fides,
niſi quisq; fi.
erò; credi.
eſſe non
it.

I S.

